دوای دە ساڵ لە کارەساتی جینۆسایدی یەزیدییەکان.. عوسمانی حاجی مارف

لەنێو یەزیدییەکاندا زۆرجار ئەو دەستەواژەیە دەبیستیت: "شەنگال دوا قەڵامانە؛ مانەوەمان بەم خاکەوە بەستراوەتەوە." ئەم خاڵە جوگرافیە، هەمیشە گرنگیەکی ستراتیژی هەبووە لە بوونیانەوە لە میزۆپۆتامیادا تا ئەمڕۆ. ئەم کەمینەیە لە یەزیدیەکان لە عێراقدا کە لە مێژوودا گۆشەگیریان بەسەردا سەپێنراوە، هەربۆیە خۆشیان گۆشەگیری و بێلایەنیان هەڵبژاردوە، بۆئەوەی خۆیان لەو کارەسات و پێشێلکاریانە بپارێزن کە بەدرێژایی سەدەکان ڕوبەڕویان بۆتەوە. لە سەرەتای سەدەی بیستەمدا لە سەردەمی دەسەڵاتی عوسمانیدا تووشی جینۆساید بوون، جارێک بەهۆی بەرگریکردن لە ئەرمەنیەکان کە لە جینۆساید هەڵهاتبون لە تورکیا، زۆرجاریش بەهۆی بیروباوەڕی ئایینی جیاوازیانەوە. دوای کۆتایی عوسمانیەکان و هاتنی بەریتانیا، بارودۆخیان زۆر باشتر نەبوو، چونکە لە هەندێک ناوچەدا گرژیەکان بەردەوام بوو و قوربانیەکی زیاتریان دا.

لەگەڵ دامەزراندنی دەوڵەتی کۆماری عێراق، پەراوێزخستنی یەزیدیەکان بەردەوام بوو. لە سەردەمی بەعس شەنگال گۆڕانی دیمۆگرافیای گەورەی بەخۆیەوە بینی، بەوپێیەی دانیشتوانەکەی لە گوندەکانیان گواستراونەتەوە بۆ ئەو کەمپە زۆرەملێیانەی کە سەرەتایترین خزمەتگوزاریان تێدا نەبوو. دوای ڕووخانی ڕژێم لە ساڵی ٢٠٠٣ بارودۆخەکەیانی بۆ باشتر نەگۆڕی، دواتر جگە لە ئاستی هەژارییان تا ساڵی ٢٠١٤، داعش شەنگالی داگیرکرد برینەکی قووڵتری لەدڵی یەزیدیەکاندا هەڵکەند.

٣ی ئاب ساڵڕۆژی کۆمەڵکوژی یەزیدیەکانە، کە لە ساڵی٢٠١٤دا دەستی پێکرد، بەڕاستی زۆر ئەستەمە وەسفی ئەو ئازارە گەورەیە بکرێت کەیەزیدیەکان تووشیان بوو. گەورەیی ئەو جینۆسایدە، نەک تەنیا لە ژمارەکانیدا، بەڵکو لە ڕەهەندە فرەییەکانیشدا دیارە. تاوانەکانی جینۆساید دژی یەزیدیەکان زۆرن و سەختن.

بەپێی ڕێککەوتننامەی ڕێگریکردن و سزادانی تاوانی جینۆساید، کە لەلایەن کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پەسەندکراوە، جینۆساید واتە هەر یەکێک لەو پێنج کردەوەیەی کە بە مەبەستی "لەناوبردنی بە تەواوی یان بەشێکی، گروپێکی نەتەوەیی،ڕەگەزی،

ئایینی ئەنجامدراون، جا بەکوشتنی ئەندامانی گروپەکە بێت، یان بەدروستکردنی مەترسی جەستەیی یان گیانی بێت بۆیان، یان بە ئەنقەست خستنەڕووی گروپەکە بۆ بارودۆخی ژیانێک کە مەبەست لێی لەناوبردنی جەستەیی بەتەواوی یان بەشێکی بێت، یان سەپاندنی ڕێوشوێن بەئامانجی ڕێگریکردن لە لەدایکبوونی منداڵ لە ناو گروپەکەدا، یان گواستنەوەی منداڵان بەزۆر لە گروپێکەوە بۆ گروپێکی تر". ئەوەی جێگای داخە لە دۆسیەی یەزیدیەکاندا، ئەو پێنج کردەوەیەیان لەسەر جێبەجێکراوەو وەک بەڵگەی جینۆسایدکردنیان خراوەتەڕوو.

ژمارەی یەزیدیەکان پێش جینۆساید بە نزیکەی ٥٥٠ هەزار کەس مەزەندە دەکرێت کە زۆربەیان لە قەزای شەنگال لە عێراق نیشتەجێ بوون.

کۆمەڵگا و ڕێکخراوە ناحکومی و ناوخۆییەکان کۆی ژمارەی قوربانیان بە زیاتر لە پێنج هەزار کەس خەمڵاندووە. هەشتا لانی کەم ٢٠٠ هەزار یەزیدی لە کەمپەکانی ئاوارە ناوخۆییەکان دەژین، لەسەدا ٢٥ی کۆی گشتی یەزیدیەکان واتە ١٢٠ هەزار یەزیدی بەشێوەیەکی هەمیشەیی کۆچیان کردووە بۆ وڵاتانی وەک ئوسترالیا، ئەمریکا، کەنەدا و وڵاتان لە یەکێتی ئەوروپا. شایانی باسە لە ڕۆژی ٣ی ئابی٢٠١٤ کە یەکەم ڕۆژی هێرشی داعش بوو بۆ سەر شەنگال،١٢٦٨ یەزیدی کوژران. بەڵام تائێستا ئاماری کۆتایی ژمارەی ئەو کەسانەی کە لەکاتی کەوتنی شەنگالدا کەوتوونەتە ژێر دەسەڵاتی ئەو ڕێکخراوەوە، سەرژمێری کۆتایی بۆ نەکراوە، بەوپێیەی هەشتا گۆڕی بەکۆمەڵ دەبینین کە ژمارەیەکی زۆریان تائێستا نەکراونەتەوە و هەڵنەدراونەتەوە.

داعش زیانی جەستەیی توندی بەسەر ٣٥٤٨ ژن و کچی ئێزیدی گەیاندووە، ئەوان تووشی ڕفاندن و کۆیلەیی سێکسی لەڕادە بەدەری توندوتیژی و کارکردنی زۆرەملێ کراون. تائێستاش ٢٦٠٠ ژن و منداڵ بە دیل گیراون لەوەشدا ڕوبەڕوی توندوتیژی سێکسی و ئەشکەنجە دەبنەوە. هەروەها کۆنترۆڵی لەدایکبوونیان دەکردن. جگە لە ٢٨٦٩ پیاوی یەزیدی ڕفێنران و بەزۆر لە کۆمەڵگاکەیان دوورخرانەوە بۆ ئۆردوگا ئایدیۆلۆژیەکانی ڕێکخراوی داعش، هەروەها داعش ٦٨ شوێنی ئایینی یەزیدی وێرانکردووە.

بەگشتی مەزەندەی ئەوە دەکرێت کە زیاتر لە ١٠ هەزار یەزیدی کوژرابن، هەروەها جینۆسایدەکە بووە هۆی ئاوارەبوونی زیاتر لە ٢٠٠ هەزار کەس لە شەنگالەوە بۆ ناوچەکانی دیکەی کوردستانی عێراق.

یەزیدیەکانی شەنگال هەست دەکەن شکستی گەورەیان هێناوە، جگە لەو جینۆسایدەی کە لەلایەن ڕێکخراوی تیرۆرستی داعشەوە بەرامبەریان ئەنجامدرا، ئەم ئەزموونە ترسناکە کاریگەری قوڵی لەسەر حاڵەتی دەروونی یەزیدیەکان بەجێهێشت، بەوپێیەی ئەوان شاهیدی فەرامۆشی

پشتگوێخستنی گەورە بوون لەلایەن هەموو کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و عێراقییەوە، کاتێک ڕووبەڕووی چارەنووسی خۆیان بوونەتەوە لە ناوچەیەکدا کە دوژمن لە هەموو لایەکەوە گەمارۆیان دەدا، لایەنێک نەبوو بەر بەو کارەساتە بگرێت…!

لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی، ئەمساڵ یەکەم دادگایکردن بۆ ئەندامانی داعش لە وڵاتانی وەک هۆڵەندا و سوید دەستپێدەکات، فەڕەنساش لە ساڵی٢٠٢٥ دا بەدواداچوونی بۆ دەکات، ئەمەش دەرفەت دەدات بەڕزگاربوانی یەزیدی کە لەبەردەم دادگا ئامادەبن بۆ ئەوەی شایەتحاڵی بدەن و باس لەوە بکەن کە چۆن ژیاون، لەکاتێکدا لەلایەن ڕێکخراوێکەوە دەستبەسەرکراون. تائێستا لە ئەڵمانیا نۆ حوکم بەسەر ئەندامانی داعش و هاوسەرەکانیاندا دەرچووە، هەروەها سێ کەسیش بە تاوانی جینۆساید دژی یەزیدییەکان سزادراون.

بەڵام تائێستا عێراق بە حکومەتی بەغدا و بە حکومەتی هەرێمەوە چوارچێوەیەکی یاسایان نییە بۆ دادگایکردنی ئەندامانی داعش بەتۆمەتی جینۆساید. لەو چوارچێوەیەشدا نووسینگەی سەرۆک وەزیران، ڕەشنووسی یاسای سزادانی جینۆساید و تاوانەکانی جەنگ و تاوانەکانی دژ بە مرۆڤایەتی خستەتەڕوو، بەڵام هێشتا نەبووەتە یاسایەکی نیشتمانی. تائێستا تەنیا چەند دۆسیەکی تایبەت بە تاوانەکانی تیرۆر گەیشتوونەتە دادگا، کە ڕزگاربوانی یەزیدی بەشداریان لەو دادگایکرنەدا نەکردووە و شایەتیان نەداوە. ڕاستە یاسای ژنانی ڕزگاربوانی یەزیدی دانی بە ئازارەکانی ئەو ڕزگاربوانەدا ناو میکانیزمی یاسایی بۆ قەرەبووکردنەوەیان لەڕووی دارایی و ئەخلاقییەوە دانا، بەڵام هێشتا ئەو بڕگانە جێبەجێ نەکراون و پێموانییە جێبەجێش بکرێن!.

ماوەی حەوت ساڵە تیمی لێکۆڵینەوەی نەتەوەیەکگرتووەکان بۆ بەرەوپێشبردنی لێپرسینەوە لە تاوانەکانی داعش (یونیتاد)، لەگەڵ ڕێکخراوە ناحکومییەکانی یەزیدی وەک"یەزدا"، هەوڵی کۆکردنەوەی بەڵگە و بەڵگەنامەکردنی ئیفادەی ڕزگاربوان و شایەتحاڵەکانیان داوە. جێگای سەرنجە کە بڕی ئەو بەڵگانەی کە کۆدەکرێنەوە زۆر گەورەیە، بەمجۆرە توانایەکی گەورە بۆ ناسینەوە و دەستگیرکردن و دادگایکردنی چەکدارانی ڕێکخراوەکە دەڕەخسێنێت، بەهۆی بەشداریکردنیان لە کوشتن و ڕفاندن و کۆیلەکردنی یەزیدییەکان.

بەداخەوە لەدوای مانگی ئەیلولی ئەمساڵەوە ئەرکی تیمی لێکۆڵینەوەی یونیتاد نوێ ناکرێتەوە، لە غیابی بودجەی پێویست بۆ دامەزراندنی ئەرشیفێکی کارگێڕی کە بە ئاسانی لەبەردەستی داواکاری گشتی و حکومەتەکاندا بێت. ئەمەش هەوڵەکان بۆ بەدەستهێنانی دادپەروەری خاو دەکاتەوە، بۆیە پێویستە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی، پشتگیری لە

هەوڵەکانی داکۆکیکردن لەڕێکخراوە ناحکومییەکان و ڕزگاربوانی یەزیدی بکات، بە پاراستنی تۆمارێکی سەربەخۆ و بەردەست کە بەڵگەی کوالیتی بەرز و پشتڕاستکراوە لەخۆ بگرێت.

ئەوەی کە ئەو ڕووداوانەی لە عێراق و سوریا شاهیدیان بۆ دراوە، بەڵام ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکانی تورکیا لە سوریا و تا ڕادەیەکی کەمتر لە عێراق، گرنگیدانیان بەم جینۆسایدە تەمومژاوی کردووە.!

ئاوەدانکردنەوەی شەنگال و چەسپاندنی سەقامگیری و خۆشگوزەرانی تێیدا کارێکی نزیک لە مەحاڵ دەبێت، گەر دانیشتوانەکەی نوێنەرایەتی سیاسی و دەسەڵاتی بڕیاردانیان نەبێت، بۆیە داوای هەڵبژاردنی ناوخۆیی ئازاد و نوێنەرایەتی پێویستێکی بەپەلەیە.

ڕێکەوتنی گەڕاندنەوەی سەقامگیری و ئاسایکردنەوەی دۆخی قەزای شەنگال کە بڕیاربوو ئیدارەی کاریگەرانەی ئەم هەرێمە کێشە لەسەرە، لەنێوان حکومەتی ناوەندی لە عێراق و حکومەتی هەرێمی کوردستان بەدەستبهێنێت، بەڵام لە ئاستی پلاندانان و جێبەجێکردندا شکستی هێناوە.

ئەم دۆخە بووە هۆی بۆشایی دەسەڵات و هاتنی کۆمەڵێک گروپی چەکداری بەرفراوان بۆ درێژکردنەوەی نفوزی ئەمنی و ئیداری خۆیان لە شەنگال. هاوکات تورکیا بەردەوامە لە بۆردومانکردنی گوندەکانی یەزیدی بە بیانووی ئەوەی شوێنەکانی سەر بە پەکەکە دەکاتە ئامانج، هاوکات ئێرانیش بە پشتیوانیکردنی هەندێک لە گروپی چەکداری حەشدی شەعبییەوە دەستی بەسەر شەنگالدا توندتر دەکاتەوە.

کەواتە ئەگەر حکومەتی عێراق بودجەیەکی پێویست بۆ ئاوەدانکردنەوە و ئەمنیەتی تەرخان نەکات، شەنگال بە کەمی ژێرخان و پێداویستییە سەرەتاییەکانی دەمێنێتەوە. لەگەڵ دیاریکردنی ڕۆژی٣١ی تەمموزی ڕابردووکە وەک وادەی داخستنی کەمپەکانە بۆ ئاوارەکانی ناوخۆ، ئەوەی پێشبینی دەکرێت هیچ ماڵێک نایەوێت بگەڕێتەوە، چونکە هیچ سەلامەتییەکیان بۆ دابین نەکراوە، لەبەر ڕۆشنایی ئەو دۆخە نالەبار و بڕیارانەدا، ئەگەری ئەوە زیاتر دەبێت کە یەزیدییەکان ناچاربن بە هەمیشە شەنگال و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەجێبهێڵن.

یەزیدییەکان لە شەنگال بوونە گەورەترین قوربانی ململانێی سیاسی، لەبەرامبەریشدا هیچ قەدرزانینێک نیە و هەنگاوێکی جدیش نیە بۆ قەرەبوکردنەوە، جگە لەوەش هیچ گەرەنتییەک نیە کە کارەساتی لەوجۆرە دووبارە نەبێتەوە. گومانی تێدا نیە کە ئەم دۆخە درێژکراوەی ململانێیەکی بەرفراوانتری ناوچەییە، ململانێیەک کە دوای ئەو گۆڕانکارییە گەورانەی کە داعش لە عێراق و سووریادا هێنایە ئاراوە، چڕیەکەی زیاتر بوو.

یەزدییەکان پێویستیان بە پشتیوانی بەردەوام و بەرزکردنەوەی ئاستی

ئاسایش هەیە بۆ ئەوەی دەنیابن لەوەی کە ئەم جۆرە کارەساتە نامرۆییانە لە داهاتوودا دووبارە نابنەوە. لە ئێستاشدا بەرپرسیارێتییەکە دەکەوێتە ئەستۆی حکومەتی عێراق و حکومەتی هەرێم، بەهەمان ئەوەی لە بەرچاوە پێکهاتەی حکومەتی عێراق لە لایەنە تائیفییەکانی شیعە و سوننە و هێزە میلیشیاکانیان و حەشدی شەعبی، نەک لەو باخەدانین پاریزگاری لە خەڵکی غەیری موسڵمان بکەن، بەڵکو لە ململانێی سیاسیدا دەبنە قوربانی، هەربۆیە هیچ گەرەنتییەک نییە کە بە جارێکی تر یەزیدییەکان لەسایەی حکومەتی ئێستای عێراقدا توشی کارەساتی تر نەبنەوە، ئەزمونی لایەنەکانی حزبەکانی کوردایەتی و پێکهاتەی حکومەتی هەرێمیش شاراوە نییە، کە دیمان چەند قارەمانانە لە شەنگال یەزیدییەکانیان بەجێهێشت، لە هەمانکاتدا لە هەر سەودا و مامەڵەیەکی سیاسیدا شەرم نییە بەیان کە بەهەرزان بیانفرۆشن.

ئەوەی جێگای داخە دوای دەساڵ لەو کارەساتە، دەخەکی وەهایان بۆ یەزیدییەکان فەراهەم نەهێناوە کە بەئارامی دانیشن و دەنیابن ئەو کارەساتە دووبارە نابێتەوە.

بۆ ئەم وتارە سود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە

- الإيزيديون في سنجار: حين تتحكم السياسة في مصير الأقليات/ عزت نوح
- إبادة جماعية متعددة الأبعاد/ لين زوفيكيان

١٧ی تەممووز.. بەشی یەکەم.. ڕەسووڵ بەختیار

-1-

گەمەی منداڵانی شەقامیش گۆڕا بوو، ئەوان لەجیاتی تەپی پێ، کەمەڵە کەمەڵە لەکۆڵان و لا کۆڵانەکاندا کۆدەبوونەوە، بەدار و قایش تفەنگیان دروستکردبوو، لەناوەڕاستی شەقامەکەدا چەند بەردێکیان دانابوو، هەر کەس بەوەدا تێپەڕی بوایە وەک مەفرەزەکانی حکومەتی

پێشوو و پێشمەرگە داوای هەوییەیان لێدەکردن، یان ئەگەر هەر شتێکیان پێ بوایە داوایان دەکرد، ئەو پیاو و ژنانەی بەوەدا تێپەڕ دەبوون تەنیا پێدەکەنین و دەستیان بەسەر ئەو منداڵانە دادەهێنا، لەکۆڵاندا پیر و گەنجەکان بەژن و پیاوەوە سەیری ئەو دیمەنەیان دەکرد و پێدەکەنین، یاخود منداڵان دەبوون بەدوو کۆمەڵەوە بەشێکیان سووپا و ئەویتریان پێشمەرگە بوون، لەناکاوێکدا هێرشیان دەکرد سەر یەک دەبوایە هێزی پێشمەرگە لەو یاریەدا سەربکەوێ، بۆیە زۆربەی منداڵەکان حەزیان دەکرد ببن بە پێشمەرگە، هەرچۆنێک بە رێکدەکەوتن، یاریەکە بەخۆشی کۆتایی دەهات، دایکان بەبزەوە سەیری یاری منداڵەکانیان دەکرد.

لەو رۆژانە تا دەهات نیشتمانپەروەری و خۆشەویستی بۆ نیشتمان لەدڵی هاووڵاتیاندا زیاتر دەبوو، لەگەڵ ئەوەی تا دەهات ژیان و گوزەرانی ماڵە هەژارەکان زۆرتر زەحمەتر دەبوو، لەتەک ئەمەشدا دزی و جەردەیی هێدی هێدی پەرەی دەسەند، بەعسیش دەیویست بە دووبارە دەست بەسەر هەموو جومگەکانی فەرمانڕەوایی دابگرێتەوە، گەنجانی وڵاتیش لەبێ ئومێدیدا نەیان دەزانی چی بکەن، بەڵام بەشێک لەو گەنجانەی لەپێشتردا ئەندامی رێکخستنی حزبە کوردییەکان بوون، هەردەم دەیانویست تۆڵە لەبەعس بکەنەوە و لەناکاوێکدا گوزەرێک لەحکومەت و بەعس بدەن، لەو سەردەمەدا هیچ یاسا و پاسا و رێسایەک بوونی نەبوو، هەر کەسێک لەسەر شەقام کلاشینکۆفەکەی دەردەهێنا چەندین گوللە یان بەسەر شەقامەکەوە دەنا یاخود گوللەی بەئاسمانەوە دەنا، ئەوانەی دوژمنکاریان هەبوو، هەل بوو تا تۆڵەی خۆیان بکەنەوە، بەتایبەتی ئەو دوژمنکاریانەی چەندین ساڵ بوو چارەسەر نەکرابوو، یان کەسانی بکوژی پێشتر موستەشار و جاش بوون، لەو کاتەدا ئەوانە تەنیا خۆیان شاردبۆوە، بەڵام لەڕەو لەوە گوێبیستی ئەوە دەبووین بەهۆی کێشەی عەشارییەوە کەسێک کوژراوە.

تا ئەو کاتەی بەتەواویی خەڵک لەخۆی بێزار بوو، کەچی پیاوانی رژێم دەیانویست هەلێک وەربگرن تا وەک پێشتر دەسەڵاتیان بکەوێتەوە دەست، لەمبارەیەوە ماوەیەکی دوور و درێژ دەمەوێ چیرۆکێکی کورت یان درێژ، یاخود نۆڤلێتێک-کورتە رۆمانێک لەبارەی ١٧ی تەمموز بنووسم، پرسیارم زۆر لەهاوڕێیەکانم کرد، زۆر بەکەمی ئەو رۆژەیان لەبیر ماوە، هیچ کام لەحزبەکانیش خۆی لێ نەکردەتە ساحێب، چونکە ئەو رۆژە گەنجانی شاری هەولێر دەتوانم بڵێم سەرتا سەد کەسێک دەبوو، لەسەرەتای شەقامی باتەوە و لەتەک قەلا بەرەو پارێزگا دەرۆیشتن، هاواریان دەکرد بە دەرەوە بە دەرەوە حزبی بەعس بە دەرەوە، دواتر بووە خۆپیشاندانێکی زۆر گەورە، هەر کەس لەلای خۆیەوە هاواری دەکرد بە دەرەوە بە دەرەوە حزبی بەعس بە دەرەوە

هەرشکرایە سەر پارێزگا، لەپێش چاوانمە چۆن بەعسییە کورد و عەرەبەکان رایان دەکرد، هەتدێک لەو بەعسیانە تەقەیان دەکرد، نەمبینی کەس بریندار بێ، بەڵام تا دەهات دەنگی تەقە زیاتر دەبوو، دواتر هێزی پێشمەرگە، ئەو کات هەموو شتێک بە ناوی بەرەی کوردستانییەوە بوو، بەهانای خۆپیشاندەرانەوە هاتن.

هەموو ئەوانەی داخ لەدڵ بوون لە بەعس، خۆیان وا ئامادە کردبوو، ئەگەر بشکوژرێن هەر دەبێ بەعسییەکان وەدەرنێن و چاوشکێنیان بکەن، چاوانی پڕ ئەسرینی دایکان لەم کاتەدا ناونیشانی هەرش و بەرخودان بوو، تا تۆڵەی هەموو دڵۆپە فرمێسکێنان بکرێتەوە.

شەقامەکانی شار بەنی خوێنیان لێدەهات، وەک ئەو ڕۆژە بوو، کاتێک ڕژێمی بەعس گەڕایەوە شاری هەولێر بە هەموو زەبروزەنگێکەوە کەوتبووە قەڵاچۆکردنی ئەو کەسانەی لەناو شار مابوونەوە، وەکخەم سێیەم ڕۆژ دوای هاتنەوەی ڕژێمی بەعس گەڕامەوە ناو شار، لە بەستەڵەکێ هێدی هێدی، لەگەڵ خێزانەکی دیکە ڕێگەمان گرت تا بڕینەوە، لە تەک ئەوەی خەڵکەکی زۆر بە پێ و بە هیلاکی و بە ئەتەمبێل دوای چەند ڕۆژێک گەیشتبوونە سنوور تا ئاودیووی ئێران ببن، لەیەکەم بازگە لەنزیک کارگەی جگەرەی هەولێر چەند سەربازێک و ئەفسەرێک وەستابوون، داوای هەوییەیان لێکردین، دوای تەماشاکردنی هەوییەکان، ئەفسەرەکە هەندێک جوێنی پێداین و گوتی: بڕۆن لەڕێ نەمێنن.

کاتێک بە شەقامەکاندا تێپەڕین دەبوویت بەچاوانی خۆت دەتبینی، تەرمەکان لەسەر شەقام بەگەنی بوو بوون، دەبوایە لووتی خۆت بگری دەنا گێژ دەبووی لە بۆن، ئەو ئەتەمبیلانەی تووشی هەرشی هێلیکۆپتەرەکان بوو بوون، لەهەموو لایەکەوە سووتابوون، دیار بوو چەندین تەرمیشی تیادایە، هەر چۆنێک بێ، بەلا کۆڵانەکاندا دوای چەند سەعاتێک خۆم گەیاندەوە ماڵ، بینیم، ماڵی ئێمەش بە تەواوی هاتوونەتەوە، ئەوان تا کەسنەزان ڕۆیشتبوون، دوای ئەوەی بەنزین لە ئەتەمبیلەکە نامێنێ دوو شەو لە کەسنەزان دەبن، دواتر بەهۆی لەبووردنی گشتی دەگەڕێنەوە.

گەڕەکەکانی شار تاکە تاکە ماڵی تیادا بوو، ژیان لەو گەڕەکانە نەمابوو، کاتێکیش دەتویست بچیە دەرەوە، ئەوا بە ترسەوە دەبوایە ڕێ بکەی، نەوەک سەربازێک لەدوورەوە تەقەت لێ بکات، دوای چەند ڕۆژێک تاک تاک خەڵک دەگەڕایەوە، دوای هەفتەیەک ئەو جارەیان خەڵک بەکۆمەڵ و بەکۆ دەگەڕانەوە ناو شار، بازگە و هێزی سەربازیش لەناو شاردا کەمتر بوەوە، بەماوەی مانگێک شار بە تەواویی ئاوەدانی تێکەوتەوە، تا ناوەڕاستی مانگی پێنجی ١٩٩١ هێدی هێدی خەڵک دەگەڕایەوە، لە مانگی شەشی ئەو ساڵەدا زۆربەی خەڵک گەڕایەوە ناو شار، لە تەک ئەوەی لەشارۆچکەی شەقڵاوە هێزی پێشمەرگە و بەرەی

کوردستانی بارەگایان هەبوو، زۆربەی حزبەکان بارەگان لەوێدا بوو.
بە مانگی حەوت شار جوولەیەکی تێکەوت، کەمێک لەدووکان و بازاڕەکان کرایەوە، بەڵام ترس لەهەموو شتێک هەبوو، بەشێک لەهێزی پێشمەرگەش لەنێو شاردا بوو.
شار بەتەواویی خرۆشا بوو، هیچ کار و کاسبییەک نەمابوو، ئەوەی هەبوو، چۆن بتواندرێ رۆژانە شتێک بخۆین، چەند مانگێک بوو، خەڵکی شار و گوند و شارۆچکەکانی دیکە لەئاوارەیی گەڕابوونەوە، دوای ئەوەی راپەڕینەکە هەموو کوردستانی گرتەوە، دواتر سووپای رژێمی بەعس بەسووپایەکی زۆ بەلاحەوە هێرشی کردە سەر شارە گەورەکانی کوردستان، کەس بەتەمای ژیان نەبوو، نەوەک لەلایەکەوە پیاوانی رژێمی بەعس، گوللەیەک بتەقێنن لەلایەک تەرمەکەت بکەوە، سەربازەکانی بەعس هەندێکیان بە پاراستنی ئەمن و ئیستغباراتی رژێم لەلایەکەوە مۆڵگەیان کردبوو، لەهەموو شتێک دەترسان، هەتا لەخۆیان و لەدەوروبەر و ئەفسەرەکانیان دەترسان، ترس باڵی بەسەر هەموو شتێکدا کێشابوو، دایکان لەگەڕەکە جوان و میللییەکان هەردەم دەیان بەمنداڵەکانیانەوە بوو، لەشەواندا هیچ شتێک نەدەجوولا تەنیا ئەوە نەبێ ئۆتۆمبیلە تیژڕەوەکان تاک تاک بەسەر شەقامەکاندا دەڕۆیشتن، کەس نەیدەزانی ئەمانە پێشمەرگەن یان جاش و پیاوانی ئەمنی رژێمن، شەوان شار دەبوو بەیەک پارچە ئاگر، هەر کەس لەلای خۆیەوە تەقەی بەئاسمانەوە دەنا، زۆر کەس لەو تەقە و تەقە بریندار دەبوون و دواتر بەهۆی تلانەوە و ئازارەکانیان دەمردن، رۆژ نەبوو خەڵک بەکۆ نەچنە گۆڕستانەکان، بە ناشتنی تەرمی ئازیزەکانیان، ئێستا ئەگەر بچیە گۆڕستانەکان رێککەوتەکانی سەر گۆڕەکان ئەم راستییەمان بۆ دەردەخەن.
سەرەتا لەوانەیە بپرسن بۆ ١٧ی تەمموز، ئەوە رۆژی کودەتا یان ئەگەر بەزمانی بەعسییەکان بدوێین، دەڵێن شۆڕشی ١٧-٣٠ی تەمموز، یان یادی لەدایکبوونی حزبی بەعسی عەرەبی ئیشتراکییە، ئەو کاتەی بەسەرکردایەتی ئەحمەد حەسەن ئەلبەکر و سەدام حسێن عێراق کەوتە دەست کۆمەڵە چەتەیەک، ناویان لەخۆ نابوو حزبی بەعس، نەوەی ئێستا نازانێ ئەو بەعسە چ کارەساتێکی بەسەر خەڵکی عیراق بەگشتی و بەتایبەتی خەڵکی کوردستان-باکووری عێراق هێنابوو، کوشتن و بڕین لەهەموو لایەک بوو، بەتایبەت بۆ ئەوانەی بزاندرایە بەخەیاڵیش بڕوایان بە بەعس نییە، یان دژ بە بەعسن.
ئێستا خۆم لەنێوەندی ئەم باسەدا لەدڵەڕاوکەدام نازانم چۆن هەموو جوولە و بزاوتەکی گەنجان باس بکەم، نامەوێ لەنێوەندی چیرۆکێکدا بیبەستمەوە بەخەیاڵ، ناشکرێ رۆژێکی مێژووی شارێک بەچەند دێڕێک باس بکەم.

لەسەرەتای راپەڕین، مانەوەی بەرەی کوردستانی تەنیا بیست رۆژێک بوو، واتە لە ١٩٩١-٣-٧ تا ١٩٩١-٣-٣١ تا ئەو کاتەی شاری کەرکووک ئازاد کرا، لەدواتر رژێمی بەعس بەهەموو هێزەکەوە هێرشی کردە سەر شارەکانی کوردستان و بەتایبەتیش شارە گەورەکان وەک هەولێر و سلێمانی و دهۆک، خەڵکی کوردستان هەر یەک لەلای خۆیەوە بنە و بارەگەی خۆی تێکنا و بەرەو سنورەکان ملی نا، بەبێ ئەوەی هیچ ئاسەییەکی هەبێ، ئەگەر هێزە نێودەوڵەتییەکان و دانوساتەکان نەبوایە، لەوانەیە بۆ ماوەی چەند مانگێک شارەکان جەنجاڵ نەدەبۆوە، دوای گەڕانەوەی بەشێک لەخەڵک بۆ ناو شارە گەورەکان، جوولە گەڕا، وەک لەسەرەتادا گوتم: زۆربەی باوکان دەیانویست هەر چەنێک بۆ بژێوی رۆژانەیان دەستبکەوێ تا بتوانن منداڵ و خێزانەکەیان لەبرسییەتی رزگار بکەن، دایکانیش دەستیان لەسەر دڵیان بوو نەوەک گوللەیەک خۆیان و منداڵەکانیان بپێکێ.

ئەو کات تەمەنم بیست و یەک ساڵان بوو، دیمەنەکە لەپێش چاومە، ئەو کات لە چاپخانەی هەولێر دواتر ناوەکەی گۆڕا بۆ کوردستان لەدووکانەکانی نزیک باڵەخانەی پارێزگای هەولێر شاگردی چاپخانەی کوردستان بووم، دەمبینی پیاوانی بەعس لەپێش رۆژی ١٧ی تەمموز بەهەمان شێوەی پێشتر بەخۆنیشاندانی جەبوورەتیانە دەیانویست خۆیان وا نیشان بدەن، بەوەی حزبی بەعس و دەسەڵاتییان لەم شارە هەر ماوە، بەڵام ترسەکی گەورەیان لەهەموو جوولەیەک هەبوو،

ترس لەخۆیان، ترس لەخەڵک، ترس لەجاش و چەکاوخۆرەکانیان، ئەمنەکانم دەبینی رووخساریان هەڵبزرکابوو، ئەوانیش نەیاندەزانی داهاتوویان چۆنە، بەڵام دەیانویست وەک پێشتر لێبخوڕن، کەچی منداڵێک بەلایاندا تێپەڕ بووایە، ئەوان گومانیان لێی هەبوو، نەوەک نارنجۆکێک لەلایان بتەقێنێ، هەروەها بەچاوە ترسنۆکەکانیان سەیری ئافرەتانیان دەکرد، دەیانویست وەک پێشتر گاڵتە بکەن، کەچی خۆیان لەکونجەکانیان نابوو، بەلەرزەوە سەیری دەوروبەریان دەکرد ئەوانەی پێشتر لەگەڵ ئەمنەکان ئاشنایەتی هەبوو، دیار بوو بەچاو ئاماژەیان بە کێشە و رووداوەکانی رۆژانە دەکرد، ئەوان لەیەکتر تێدەگەیشتن، کەچی نامەکان بەنیوەچڵی دەگەیشت، تا دەهات ترسی زیاتریان لەسەر دەنیشت، بەڵام خەڵکیش بەگشتی نەی دەزانی بداهاتوویان چۆن دەبێ.

ئەوەی لێرەدا دەیخەینە روو باسکردنی تەواوی راپەڕینەکەی بەهاری ١٩٩١ نییە، بەڵکو لەنێوەندی ئەم چەند دێڕەدا باسکردنی چوار مانگە ، بەتایبەتیش رۆژی ١٧ی تەممووزی ١٩٩١. لەدوای ئەم رێککەوتە و خۆپیشاندانە، حکومەتی عێراق، یان راستتر بڵێین بەتەواوی بنە و بارەگەی خۆی تێکنا و هەرچی ئیدارە و چەک و تفاق هەیە بردییەوە ناو ئەو شارانەی دەسەڵاتی بەسەردا هەیە.

پارە لە سیستەمی سەرمایەداری و سۆسیالیزمدا.. بەشی یەکەم.. شیکردنەوەی کاوە کەریم

[بۆ گوێگرتن لە بەشی یەکەمی ئەم باسە کلیکی ئێرە بکەن..]

کێ دەتوانێ چارەنوسی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست دیاری بکا؟.. عەبدوڵا ساڵح

کوشتنی حەسەن نەسروڵای حزبوڵای لوبنان لەلایەن ئیسرائیلەوە بارودۆخێکی نوێی لە ناوچەکە هێناوەتە گۆڕێ ، لەلایەک نەتەنیاهۆی فاشست و منداڵ کوژ دەڵێ :((کاردەکەین بۆ گۆڕینی واقیعی ستراتیژی لە تەواوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا)). خامنەئی چەنگ بەخوێن ڕابەری جمهوری پێت و سەدارەش دەڵێ : ((چارەنووسی ئەم هەرێمە لە لایەن هێزەکانی بەرەنگاری – مقاوەمە- یەکلایی دەکرێتەوە،)).
دیارە کوشتنی نەسروڵا هاوکێشەکانی گۆڕیوە، لەسەر ئاستی ناوخۆی ئیسرائیل باری لاری نەتەنیاهۆ تا ئەندازەیەک ڕاست بۆتەوە، خۆی و حکومەتەکەی لە هەوای سەرکەوتندا دەژین. ئەم سەرکەوتنە سەربازییە، لەسەر ئاستی ناوچەکە پەیامێکی داوە بە دراوسێ دوور ونزیکەکانی کە :((کوتکی ئەمە لەسەروو هەموو کوتکەکانەوەیەو دەتوانین چەترێک بین بۆ پارێزگاریتان لە "بەڵای "جمهوری ئیسلامی، ئەوانەشی دوودڵن لە بەستنی پەیوەندی دیبلۆماسی لەگەڵماندا با شک و گومانیان بڕەوێتەوە بێنە ناو شەمەندەفەری ئاسایکردنەوە (تطبیع))). لەسەر ئاستی جیهانیش پەیامێک بوو بە ئەو دەنگە کزانەی ،جار جار لەژێر لێوەوە، بۆ نەتەنیاهۆ وحکومەتەکەیان دەووت تکایە : ((کوشتار

کەمکەنەوە ! وەرنە سەر مێزی گفتوگۆ ! مافی خۆشتانە بەرگری لەخۆتان بکەن)) ، بەوانیش دەڵێ: ((ئەوا یەکێک لە توندڕەوترین مێرەکانی جمهوری ئیسلامیمان بە لەناوبردن ، دەستمان مەگرن لەتەمبێ کردنی گەورەکانیشیان)) .

گومانی تێدا نیە کوشتنی نەسروڵا لێدانێکی گورچکبڕ بوو بو ئێران و هەموو ئەو هێزانەی بەدەوریەوە و ناویان لەخۆیان ناوە ” بەرەی بەرەنگاری- مقاومە ” و هەموو ئەو هێزە لاوەکیانەش کە چارەنوسی خۆیان بەستەتەوە بە چارەنوسی جمهوری ئیسلامی. ئێران هەرچەندە لەژێر لێوەوە شەرمنانە اچەمەڵێ دەنێ بەڵام ئاڵای سپی هەڵنەکردووە .

بەکورتی ئەم دوو تاوانبارە وا دەزانن ئەم ناوچەیە پووش و پاوانی خۆیانە و بەئارەزوی خۆیان ڕەنگڕێژی بە دەکەن، ئەوەیان بیرچۆتەوە کە لەئێران ساڵێک بەر لە ئێستا جەماوەری ڕاپەڕیوی ئەو وڵاتە تەختوتاراجی ڕژێمیان هێنایە لەرزە (ژن ، ژیان ، ئازادی)، ئەگەر بەڕیتمێکی شۆڕشگێڕانەو لەژێر ڕابەری شەلگیری خەڵکی کرێکار وزەحمەتکێش و لەژێر ئاڵای سۆشیالیزمدا خەباتی خۆیان بردبایە پێش، ئەمڕۆ ئەو چەو چاوە مەنانەی لە میدیاکانی ئێران ئێستا دەردەکەون وون دەبوون و ئێران و ناوچەکەش لە دەستیان قوتار دەبوو.

لەئیسرائیلیش دوای کردەوە تیرۆرستیەکەی حەماس لە ٧ ی ئۆکتۆبەری پار ساڵ، ڕۆژ نەبوو حکومەتە ڕاستڕەوە شۆڤێنیەکەی نەکەوێتە بەر ڕق و بێزاری جەماوەری ئازادیخواز و ئاشتی دۆستی ئەو وڵاتە، تا دواجار ڕۆژی دووشەمە دووی سێپتامبەری ئەم ساڵ، وە لەسەر بانگەوازی گەورەترین سەندیکای کرێکاری ئەو وڵاتە (هیستەدرۆت) مانگرتنی گشتی دژی سیاسەتەکانی نەتەنیاهۆ و حکومەتەکەی ڕاگەیەنرا و هەموو شادەمارەکانی ئابوری ئەو وڵاتە بەڕێژەک پەکیان کەوت بەناچار دادگای باڵای ئەو وڵاتە هاتە نێوانگیری.

لێرەدا ڕاستیەکی حاشاهەڵنەگر دەردەکەوێ و مێژووش شاهیدە کە دواڕۆژ ئەم دوو دەسەڵاتەو ئەم دوو تاوانبارە و هاوشێوەکانیان دەکەونە بەر ڕقوبێزاری جەماوەری ڕاپەڕیو ئاشتی خواز و بە دروشمی ئاشتی وپێکەوە ژیان دەنە مەیدان و دواڕۆژێکی پێشنگدار بۆ خۆیان و نەوەکانیان فەراهەم دەنن . وەک بەزمانی عەرەبیش دەگوترێ : (ان الغد لناظره لقريب).

کلێپتۆمانیا: ناساندن، نیشانەکان، هۆکارەکان و چارەسەرییەکان.. ابراهیم موحەمەد (ئەبو اهام لەقای)

وتاری زنجیرەی ١٥٠

کلێپتۆمانیا تێکچوونێکی دەروونییە کە تێیدا کەسەکە هەست بە پاڵنەرێکی بەهێز دەکات بۆ دزینی شتی بێ بەها یان شتێک کە پێویستی پێی نییە. ئەم دۆخە وەک جۆرێک لە نەخۆشییە کۆنترۆڵ نەکراوەکان پۆلێن دەکرێت و کاریگەری نەرێنی لەسەر ژیانی کەسەکە و کۆمەڵگا دروست دەکات.
کلێپتۆمانیا زیاتر وەک تێکچوونێکی دەروونی سەیر دەکرێت نەك تەنها لادانێکی کۆمەڵایەتی. هەرچەندە، گرنگە تێبینی بکەین کە سنووری نێوان "نەخۆشی دەروونی" و "لادان" هەندێک جار ناڕوونە و دەکرێت بە پێی کۆنتێکستی کولتووری و کۆمەڵایەتی جیاواز بێت. لە DSM-5 دا، کلێپتۆمانیا وەک تێکچوونی کۆنترۆڵکردنی هاندەر پۆلێن کراوە.

نیشانەکان بەشێوەیەکی گشتی:

کەسانی تووشبوو بە کلێپتۆمانیا ئەم نیشانانەیان هەیە:

هەستکردن بە فشارێکی دەروونی بەهێز پێش ئەنجامدانی کردەی دزین, هەستکردن بە خۆشی و ئارامی کاتی لە کاتی دزیندا, هەستکردن بە تاوان، شەرمەزاری یان دڵەڕاوکێ دوای دزین, نەبوونی هۆکاری ئابووری یان کەسی بۆ دزین, دزینی شتی بێ بەها یان شتێک کە کەسەکە پێویستی پێی نییە.

هۆکارەکان:
هۆکارە سەرەکییەکانی کلێپتۆمانیا بە تەواوی ڕوون نین، بەڵام توێژینەوەکان ئاماژە بە چەند فاکتەرێک دەکەن:

فاکتەری ژینگەیی: وەک ئەزموونی ناخۆش لە منداڵی یان کێشەی خێزانی.
فاکتەری بایۆلۆژی: گۆڕانکاری لە ئاستی سیرۆتۆنین و دۆپامین لە

مێشکدا.
فاکتەری ژینەتیکی: بوونی مێژووی خێزانی لە نەخۆشییە دەروونییەکان.
کێشەی دەروونی تر: وەک خەمۆکی، دڵەڕاوکێ یان کێشەی کەسایەتی.

چارەسەرییەکان:
چارەسەری کلێپتۆمانیا پێویستی بە ڕێگەچارەی فرەلایەنە هەیە:

چارەسەری مەعریفی: وەک چارەسەری ڕەفتاری-مەعریفی (CBT) بۆ گۆڕینی بیرکردنەوە و ڕەفتارییەکان.
دەرمانی دەروونی: بەکارهێنانی دەرمانی دژە خەمۆکی (SSRI) بۆ ڕێکخستنەوەی کیمیاوی مێشك.
ڕاهێنانی خۆ-کۆنترۆڵکردن: فێربوونی تەکنیکی نوێ بۆ بەرەنگاربوونەوەی حەزی دزین.
پشتگیری کۆمەڵایەتی: بەشداریکردن لە گرووپی پشتگیری و چارەسەری خێزانی.

کاتێك ئەم بابەتە پەیوەندیداردەکەین بە لایەنی تاوانەوە:

هەرچەندە کلێپتۆمانیا نەخۆشییەکی دەروونییە، بەڵام لە ڕووی یاساییەوە وەک تاوان مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت. ئەمەش چەند کێشەیەک دروست دەکات:

پرسی بەرپرسیارێتی تاوانکاری: ئایا کەسی تووشبوو بە کلێپتۆمانیا بەرپرسیارە لە کردەوەکانی؟
پێویستی سیستەمی دادوەری بە تێگەیشتن لە دۆخە دەروونییەکان
گرنگی بەکارهێنانی چارەسەری جێگرەوە لە بری سزادان
پێویستی دانانی بەرنامەی تایبەت بە ڕێگری و چارەسەری لە ناوەندە سزاییەکاندا،لە ڕووی یاساییەوە، کلێپتۆمانیا بە تاوان دادەنرێت و سزای لەسەرە. بەڵام دادگاکان هەندێک جار ڕەچاوی بارودۆخی تایبەتی ئەم کەسانە دەکەن. زۆربەی جار چارەسەری دەروونی و دەرمانی پێشنیار دەکرێت وەک بەشێک لە سزاکە.

گرنگە جیاوازی بکرێت لە نێوان کلێپتۆمانیا و دزی ئاسایی. کلێپتۆمانەکان بە قازانجی ماددی دزی ناکەن، بەڵکو بۆ کەمکردنەوەی فشاری دەروونی. هەروەها زۆربەی جار هەست بە پەشیمانی و شەرمەزاری دەکەن دوای کردەوەکەیان.

سەرچاوە زانستییەکان:
https://www.psychiatry.org/psychiatrists/practice/dsm-1

/https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17713696-2

-3
https://www.google.com/amp/s/www.medindia.net/amp/patients/patientinfo/kleptomania-references.htm

https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22132369/-4
https://www.researchgate.net/publication/10629124_Psychopathology_and_Comorbidity_of_Psychiatric_Disorders_in_Patients_With_Kleptomania

-5
https://www.scielo.br/j/rbp/a/wZ4Lq3zQbM4N5ccsb4QYBms/?lang=en

---

ڕستەکانی سەرەوە.. شعری ژیڤان بەکر

بۆ چ زمانێک بڵێم: دوای خەم،
ئاوازی غەمینی دەم،
لە گڕ و لە سووتاندایە؟
ئەوەی کە بوو گوتی وشە،
پیتی ڕەقوتەق و دەنگی گڕ و بڵێسە
ڕەنگدانەوەی ئەو بێدەنگییەی نێو ناخن؟
کە خەریکە هاواری کە و بێدەنگیم،
کەڕ و لاڵانیش کاس دەکات!
خۆ دەزانم لێکدابڕان دەڕان نییە،
دەزانی بۆ چی دەزانم؟
جوانترینی ڕابردوومیت.
پیاوانی ساختە چەند زۆرن؟
لە بیرکردنی کەسێک هەیە
هێندە زۆر و هێندەیش سەختە.
بەڵێن بوو، ناوت لە تەختەسپیی دڵم بسڕیتەوە
هیچ ساڵێک هێندەی ئەم ساڵانە

هیلاک و سڕ نەبووم.
هەموو ئەم ڕستانەی پێشووم
لە چاوی مامۆستایەکی زمانی کوردی
ڕوو نادەن و ڕوویان دا!

* * * * * * * * * *.
لە کوێت بێنم؟
ونم کردوویت؛
کچێ خۆ دەشزانم لە کوێیت،
بەڵام مردوویت!
* * * * * * * * * *.
چاوم دەگێڕا و نەشمدەویست بتبینم!
تۆ لەناو ئاگردایت و منیش لە دۆزەخ
ئێ چوزانین
نێوانمان ئەوەندە دوورە!
هێڵی بەینمان
ئەوەندەیش تۆخ.
ئێ لە کوێت بێنم چاوەکەم؟
حەزم لێتە و لێشت هەڵدێم!
هەموو ئەو ڕستانەی پێشووم
لە چاوی مامۆستایەکی ماتماتیکدا
لە یاسای دوو ڕاسته□□ی تەریبدا
قەت پێک ناگەن،
هەرگیزیش لێک و تێک ناگەن!
* * * * * * * * * *.
هەموو ئەم تێکەڵبوونانەمان
لە چاوی مامۆستایەکی
وانەی کیمیا
دوو توخمی نائاوێتەبوون
کە لەگەڵ یەکدی هەڵناکەن.
* * * * * * * * * *.
عیشقمان بووە بە “ماضی” و
هەرگیز هێزێکیش ناتوانێت “ضمە”یەکی بخاتە سەر
لە چاوی مامۆستایەکی عەرەبیدا
ئەم واوە گەورەترین کێشەی
ناو گەردوونە.

خۆ ڕەنگە بێ
ماموستایەکی ئینگلیزیش
ئەو "ed"ی دەمی رابردوو
کەسێ هەبێ،
بتوانێ، داهاتوو بێنێتەوە زوو.
گشت ئەو ڕستانەی سەرەوەم
لە چاوی ماموستایەکی
وانەی هونەر
زۆر جوان و ڕوونەواتا بن.
هەموو ئەو وشانەی پێشووم
لە چاوی ماموستایەکی فەلسەفەدا
مایەی پرسیار و ڕامان بن
بەڵام بریتیبن لە مایەی
ئاژاوەی بوون!
* * * * * * * * * *
بە چ زمانێک بڵێم: دوای خەم،
ئەو ئازارە توولانییەی
جەرگەی دەم،
منداڵێکی زۆر چەتوونە و
هەر خەریکی جەللانەیە
وشە، پیتی ڕەقوتەق و
دەنگی گڕ و
ڕەنگدانەوەی داغ و داخن!
چاوم دەگەڕا و نەمدەویست وات ببینم!
لە کوێت بەنم بینایی چاو؟
تامەزرۆتم و لەشت هەڵدەم!
هەموو ڕستەکانی پێشووم
لە چاوی ماموستایەکی وێنەکێشدا
بێ ڕەنگ و بۆنن؛
هەموو ئەو ڕستانەی پێشە
لە چاوی ماموستایەکی
دەوانە و دین
دەڕۆ خۆیشی
هیچ لە نازانێ کە چۆنن!

کە بیرت دەکەم

تێدەگەم زۆر منداڵم
کە بیرت لێ دەکەمەوە
پیرێکم لەناو خەیاڵم!

بیرت دەکەم!.. شیعری ئاژوان ڕۆژهەڵاتی

زۆرتر لە جاران
بیرت دەکەم
ژیان بۆنی چۆڵەوانی لێدێت!
بیر لەهەرچێ دەکەم!
یادگاریە!
وەک دنکەدنکەی تەسبێحەکەت!
لە گەردنم ئاڵاندووە!
تۆ به تەما نییت بێیتەوە!؟
سەر لەم پاییزەت بەیتەوە!
وەک بەهار سەوزم کەیتەوە!،
ئاخر گیانە بە حسرەتت!
چەشنی پاییز هەڵوەریوم!
وەک باخێکی شەختەگرتوو!
لە شۆێنی خوما ڕزیوم!
تۆ بە تەما نیت بێیتەوە!؟

20/9/24
ئاژوان ڕۆژهەڵاتی
نەرویژ

بەدڕەنگی وەک کارەکتەری شەهاب لە ڕۆمانی “باوکی ئەو” بە نموونە.. ئەژین فەهمی

هەموو چیرۆکێك، بەشێوەیەک لە شێوەکان دووبارەیە، بەڵام گرنگە بتوانیت لەنێو چیرۆکە دووبارەکاندا خۆت نوێبکەیتەوە؛ نوێبوونەوەیەك بەو مانایەی لە گێڕانەوە و چنینی پەیقەکاندا، وەك چیرۆکەکانیتر داینەڕێژی و خوێنەریش ئاشنا بکەیت بەم نوێکارییە. هاوکات بتوانی لەو دووبارەبوونەوەیەدا شتی نوێ بدۆزیتەوە.

ڕۆمانی (باوکی ئەو)، لە نووسینی (پرینووش سەنیعی) و بە کوردیکردنی (ڕووناك شوانی) شتێکی جیاوازمان لەناو چیرۆکێکی دووبارەدا، بە تەکنیک و شێوازێکی جیاواز بۆ دەگێڕێتەوە. لەم ڕۆمانەدا، مێردمنداڵێکی بچووک بەناوی (شەهاب)ەوە، کە خۆی وا پیشان دەدات ناتوانێ قسە بکات، دژی ئەو سیستەمە پەروەردەییە دەبێتەوە، کە لەنێو ماڵەکەیاندا پەیڕەو دەکرێت.

گەر بێت و بەچەند دێڕێك لە دۆخی سایکۆلۆژی شەهابی سێ ساڵەوە بدوێم، کە وەک ئاماژەم بۆ کردووە، پاڵەوانی نێو ڕۆمانەکەیە: دۆخی ژیانی ئەو، وایلێکردووە ماوەیەکی زۆر هەم خوێنەر، هەمیش خێزانەکەی فریو بدات، خۆی لەمان بکات به منداڵێکی لاڵ و بە هیچ شێوەیەک قسە نەکات. ئەم منداڵە بێتوانایەکی سەرسوڕهێنەرەوە، هەموو پەیقەکانی لەنێو ناخیدا پەنگ بخواتەوە و وەک هێزێکی بەرگری بەکاری بهێنێت. لەڕاستیدا ئەم بەدڕەنگی و لەدەستدانی زمانە، قەرەبووی زۆر شتی بۆ کردووەتەوە. کاتێ دەبینێت باوکی بە گێل و نەفام سەیری دەکات و جیاوازی لەنێوان ئەو و براکانی تریدا دەکات، هیچ ڕێگایەکی بۆ نامێنێتەوە، لە بەدڕەنگی زیاتر. بەرگرییەکەی شەهاب دژی هەموو ئەو نایەکسانییانەی بەرابەری دەکرێت و بەوەی وەک گێلێک سەیری دەکەن، هەر لە بەدڕەنگیدا نامێنێتەوە، بەڵکوو دوور لە چاوی هەمووان، چەند پەرچەکردارێکی فیزیکیشی دەبێت، وەک هەستان بە کێتنی جۆراوجۆری منداڵانە، بۆ نموونە لە نهۆمی سەرەوە گوڵدانێک فڕێدەداتە خوارەوە بۆ سەر شان و ملی باوکی، یان شکانی سەری براکەی. هاوکات برا و ئامۆزاکەشی کێتنی منداڵانەی خۆیان دەکەن، بۆ ئەوەی لە سزا ڕزگاریان بێت، دەیخەنە ئەستۆی شەهاب. هەموو خانەوادەکە و خانەوادەی باوکیشی، هەمیشە سەرکۆنەی شەهاب دەکەن و

بۆ گەل و نەفام ئاماژەی بۆ دەکەن، تەنیا کەسێک لە خەمی شەهاب دایە، هەستی پێ دەکات و هەمیشە بەرگری لێ دەکات، دایکییەتی. چیرۆکەکانی نێو ئەم ڕۆمانە بەش بەش لە ڕێی کارەکتەری دایکی شەهاب و خودی شەهابەوە دەگێڕدرێتەوە.

جیاواز لە هەموو شتێك بۆ من، جگە لە گرنگی پێدانی دایکی بۆ شەهاب، خودی داپیرەیشی یارمەتیدەرێکی گرنگی وێ دەبێ. داپیرەی دەتوانێ سەرلەنوێ شەهاب بدۆزێتەوە و وای لێ بکات بپەیڤێت، ئەو پەیڤانەی لە گەروویدا لە ئەنجامی ڕقێکی زۆرەوە ساڵانێکە کپ بوون و نەهاتوونەتە دەرەوە، بێنێ دەرەوە و شەهاب بێنێتە قسە. داپیرەی شەهاب دەتوانێت پەیوەندییەک لەگەڵ شەهاب دروست بکات، کە متمانەیەکی گەورە دەبێتە بنەمای ئەو پەیوەندییە، بە شێوەیەک هیچ کەسێکی تر ناتوانێت ئەو پەیوەندییە دروست بکات. کاتێ نەوە و داپیرە پێکەوە بە تەنیا لەماڵ دەمێننەوە، داپیرە، وەك ئەوەی لە تەمەنی ئەودا بێت، مامەڵەی لەگەڵ دەکات، ورد و چڕ دیقەت لە هەڵسوکەوتەکانی دەدات، تەنانەت ئەودەمەی نەوەکەی، لە ڕەوشێکی پڕ لە توڕەییدا، قاپەکان دەشکێنێت، لێ دەگەڕێت ڕقی چەندین ساڵەی خۆی بە شکانی قاپەکان بڕەوێنێتەوە، نەک هەر ئەوە، بەڵکوو ئەویش چەند قاپێکی لەگەڵ دەشکێنێت و دەیکات بە گەمەیەکی خۆش. لە ڕقەوە بۆ دڵخۆشی و خەندە.

لەوانەیە داپیرە هەوڵ بدات لە ڕێگەی دروستکردنی ژینگەیەکی ئارام و منداڵانەوە، متمانە و ئاسوودەیی بۆ نەوەکە دروست بکات. هەردوو لا هەوڵ دەدەن ڕۆڵە کۆنەکان بگۆڕن و پەیوەندییەکی نوێ دروست بکەن. لەم ڕێگەیەوەیش دەگات بەوەی بتوانێت زمانی نەوەکەی بپژێ و ئاسان لەبەردەمی داپیرەدا بێتە گۆ و شەوانەیش دوای چیرۆك خوێندنەوە بۆ نەوەکەی پەیقە شاراوەکان نەمێنن و ئەوانیدیش لە زمان بژانی شەهاب تێبگەن.

گەر سەرنج بدەین بە پێی تیۆریی (ئالفرێد ئادلەر) دەکرێ ئەم ڕەفتارە شێوازێك بێ وا بکات لەم ڕێگەیەوە خۆشەویستی و گرنگی پێدانی داپیرە بۆ نەوەکەی سەرچاوەی گرتبێت. لە ڕێگەیەکیتریشەوە شەهاب هەستی بە کەمزانینی خۆی کردبێ و لە ڕێگەی شکاندنی قاپەکانەوە خۆی لای داپیرەی بسەپێنێ و تێشمانبگەیەنێت، کە چیتر نابێت پەراوێز بخرێت و ئەویش شایەنی ئەوەیە، وەک براکانی خۆشیانبوێت و ڕێزی بگرن.

کاتێک داپیرە هەوڵ دەدات نەوەکەی بۆ قسە بهێنێت، ئەمە دەکرێ وەک بەشێك لە پڕۆسەی چاکبوونەوەی نەوەکەی و هەوڵێکیش بێت بۆ گەڕانەوەی دۆخی ئاسایی شەهاب. ئەمە نیشانەی ئەزموون و هەستیاری و تێگەیشتنی داپیرەیە بۆ پێداویستییەکانی نەوەکەی.

بێگومان نیشاندانی باری دەروونی (شەهاب) و پشتگوێخستنی و تەنانەت گرنگیدانی ئەو لە لایەن دایکی و داپیریەوە، ڕووداوەکانی ڕۆمانەکە بۆ ئاقارێکی تردا دەبات، کە بۆ نموونە جووڵە دەخاتە تێکڕای ڕووداوەکان و ژیانی کارەکتەرەکانی تریشەوە.
بەڕای من زمانی وەرگێڕانی ئەم ڕۆمانە، ڕۆڵێکی گەورەی لە دروستکردنی ژینگە و پێشاندانێکی ڕوون و ئاشکرای کارەکتەرەکاندا هەبووە. (ڕووناک شوانی) بە لێزانانە، بە کوردییەکی پاراو توانیویەتی ڕستەکان بە چەشنێک چر بکاتەوە، وەک ئەوەی بە دیار فیلمێکی سینەماییەوە دانیشتبین.
ئێمە لەڕێی وەرگێڕەوە دەتوانین ئەم جوانییەی نێو دەق ببینین، جوانییەك هەم لە داڕشتنەوە و هەمیش لە چنینی ڕستەوە وشەگەلێکی کوردانە و پوختمان بەرچاو بکەوێت، بەپێی پێویست بە دوای هەندێك وشەدا وێڵ دەبین و بێزار نابین. ئێمە لە ڕێگەی ئەم زمانە سادە و پاکەی وەرگێڕەوە، بەر ئیستاتیکایەك دەکەوین، کە بەرز و نزم پێکەوە لە وێنەکانی ڕۆمانەکەدا کۆدەکاتەوە.
لام وایە گرنگی ئەم ڕۆمانە جگە لە نیشاندانی باری دەروونی منداڵێك، بە دیوێکی تردا نووسەر، کارەکترەکانی تری لەهەر تەمەن و ڕەوش و ژینگەیی تردا، وەك خۆی تێیدا قووڵ بووەتەوە. بێگومان کار کردن لە کایەکانی خێزاندا بەو هەموو کارەکتەرە جیاوازانەوە کارێکی ئاسان نییە.

سەرچاوە:
باوکی ئەو، پەرینووش سەنیعی، وەرگێڕانی ڕووناك شوانی.
ناوەندی ئەندێشە، ٢٠١٧

گۆڤاری نما ژمارە ٥٨

بۆ خوێندنەوەی ژمارە ٥٨ی گۆڤاری نما کلیکی ئێرە بکەن…

Nma58Download

ئیسلامیستەکان، ڕاست و ڕاسیستەکان و پەنابەران.. جەمال کۆشش

وەک ئەوەی لە ئاسمان کەوتبێتە خوارەوە، دیارییەک بۆ دەوڵەتانی ئەوروپا
ئیسلامیستەکان، ڕاست و ڕاسیستەکان و پەنابەران
جەمال کۆشش

ڕۆژی هەینی (٣١-٥-٢٠٢٤)، لەناو بازاڕی (مارکێت پلاتس-Marktplatz)ی شاری (مانهایم-Mannheim) لە ئەڵمانیا، ئەفغانییەکی (٢٦) ساڵان، بەچەقۆ هێرش دەکاتە سەر مەزکتەبی (پاکس ئەوروپا)، (٧) کەس بەسەختی بریندار دەکات، یەکێک لەوانە جێگری ڕێکخراوەکە یەکێکە بە ڕەخنەگری ئیسلامی ناسراون و ڕاستڕەوی کۆنەپارێزن، هەر لەنێو بریندارەکاندا پۆلیسێک لە ئەنجامی سەختی برینەکەی گیان لەدەست دەدات. بە وەستاندنی ئەو تیرۆریستە ئیسلامییە (سلێمان ئا) لە درێژەدان بە تاوانەکانی، پۆلیسێک تەقەی لێدەکات و پێکی دەخات لە درێژەدان بەتاوانەکانی.تاوانبار لەساڵی ٢٠١٣ ەوە لە ئەڵمانیا وپاش ئەوەی داوای پەنابەرییەکەی ڕەفز دەکرێتەوە، هاوسەرگیری لەگەڵ کچێکی ئەڵمانی بەڕەچەڵەک تورک دەکات وخاوەنی دوو مناڵە.
بەشوێن ئەم ترازیدیایەدا، لێکۆڵینەوەی جیاجیا لەسەر سیاسەتی پەنابەری، کێشەکانی ڕێکەوتنامەی دەبلن (Dublin Regulation)، ئیسلامیزم و تیرۆریزم هەمەلایەنە بڵاوبووەوە.
لە سەرەتای مانگی هەشتی ئەمساڵ (٢٠٢٤)، دوای بڵاوبوونەوەی هەواڵی کوژرانی (٣) کچی منداڵ و برینداربونی (٧) کەسی تر بە چەقۆ لە قوتابخانەیەکی کۆرسی سەما، هەواڵێکیش بەئانقەست وەک ئاگری ناو پوشوپەڵاش لە سۆشیال میدیا وەها تەشەنەی سەند کە گوایە تاوانبارەکە پەنابەرە و ئیسلامییە، لایەنە ڕاست و ڕاسیستەکان لە (٣٠) شار و شارۆچکەی بەریتانیا و ئیرلاندای باکور، دەستیان کرد بە خۆپیشاندان و تاڵانوبڕۆ و هێرشیان کردە سەر هۆتیل و مزگەوت و دووکان و بازاڕی خەڵکی بە ئەسڵ بیانی و شوێنی مانەوەی پەنابەران.
سەرەڕای بریندار بوون و زیانێکی ماددی زۆر، نزیکەی (٧٠٠) کەس

دەستبەسەرکران و هەندێکیان بەپلەی جەراوجەر سزای زیندانی دران و سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا (کێیر ستارمەر) داوای کرد بەتوندی سزای ڕاسیستەکان بدرێت و لەلایەن کۆمەڵە و ڕێکخراوە ئینساندۆست و مارکسیست و ئەنارشیست و سۆشیالیستەکانیشەوە خۆپیشاندانی چەند هەزار کەسی لە زۆربەی شارەکانی ئەو وڵاتە بەڕێوە چوو. خاوەنی کەناڵی ئیکس (تویتەری پێشوو)، نوسی بەریتانیا بەرەو نزیکبونەوەی شەڕی ناوخۆ دەچێت.

لە کاتێکدا شارۆچکەی (سۆلینگن-Solingen)ی ئەڵمانیا لە (٤-٨-٢٠٢٤) خۆی بۆ ئاهەنگی یادی (٦٥٠) ساڵەی دامەزراندنی ئامادە دەکات، پەنابەرێکی سوری ڕەفزکراوە هەر سەد مەترێک دوور لە شوێنی فیستفاڵەکە لە (هایم)ێک دەژیێت، بەچەقۆیەکی (١٥) سانتیمەتر لە نزیک سەکۆی ئاهەنگەکە، “شەلم کوێرم ناپارێزم”انە سەر و دەم و ملی یانزە کەس دادەپاچێت؛ دووپیاوی تەمەن (٥٦) و (٦٧) و ژنێکی تەمەن (٦٥) ساڵە دەکوژرێت و (٨) کەسی تریش بریندار دەکات کە برینی چواریان سەخت بوو.

ژنە گۆرانیبێژی پۆپ (تایلەر سویفت-Taylor Swift) لە زنجیرە ئاهەنگەکانی ئەوروپایدا، ناچار بوو بیست و چوار سەعات پێش دەستپێکردنی ئاهەنگەکانی نەمسای هەڵوەشێنێتەوە، کە (٩٠) هەزار کەس لە کچان و کوڕانی تەمەن (١٨ تا ٢٥)، تکتیان کڕیبوو بۆ هەر (٣) ئاهەنگەکەی، ئەوەش پاش ئەوەی کە دوو کەسی ئیسلامیست بەر لە ئەنجامدانی کردەوەکەیان لەلایەن پۆلیسەوە گیران و پلانەکەیان پوچەڵ کرایەوە.

لە (٢-٣-٢٠٢٤) لە (زوریخ)ی سویسڕا لاوێکی پانزە (١٥) ساڵی تونسی و سویسری پاش ئەوەی ڕایدەگەیەنێت کە سەربازێکی بەوەفای دەوڵەتی ئیسلامی بێت و تا پێی بکرێت مەسیحییەکان و جووەکان سەربڕێت و بکوژێت، پیاوێکی ئۆرسەدۆکسی جوولەکەی پەنجا ساڵی زۆر بەسەختی بریندار دەکات. هەر لە کۆتایی مانگی (٨)ی ئەمساڵ لەشارۆچکەی بەناوبانگی (داڤۆس)یش کوڕێکی (١٩) ساڵەی جوولەکەی ئۆرسەدۆکسی، لەلایەن دوو پەنابەری عەرەبی ڕەفزکراوەوە تفی لێدەکرێت و بێڕزی پێدەکرێت و ڕووتی دەکەنەوە و هاوار دەکەن (بژی فەلەستین)، پاشان ئەو دوو کەسە لەلایەن پۆلیسەوە دەگیرێن.

(ساڵانە لە ئەڵمانیا ١٠ هەزار هێرش بەچەقۆ هەیە و لەسەدا (٩٠) یان لەلایەن گەنجانی موسڵمانەوە ئەنجام دەدرێن لە ئەڵمانیا)

ساڵانە (٩٧٥٠) ئاهەنگی گشتی خەڵکی هەیە کە (١٩٠) ملیۆن کەس سەردانی دەکەن).

لە ماوەی دە مانگی ئەمساڵدا (٢٠٢٤)، چوار قات هێرشی تیرۆریستی لە ئەوروپا لەلایەن ئیسلامییەکانەوە زیادی کردووە. لە (٧)ی ئۆکتۆبەری

ساڵی پارەوە (٢٠٢٣) کە (حەماس) هێرشی تیرۆریستی بۆ سەر ئیسرائیل دەستپێکرد و سوپای ئیسرائیل غەززەی خەڵتانی خوێنی مناڵان و ژنان کرد و تاوانی گەورە ئەنجامدەدات و ملنادات بە وەستانی شەڕ، توندوتیژی دژی جولەکەیی فراوان بووە و قوڵاییەکی گەورەتری وەرگرتووە.
ئەم ژینگەیە زەوییەکی بەپیتی دروستکردووە بۆ ئەوەی وێنەی پەنابەران، لە کەسانی چەوساوە و بێدەرەتان و مافخوراو کە شایەنی ژیانێکی ئینسانین، ببنە کەرەستەی نائارامی و ترس و ترۆریست و تاوانباری گەورە و پێویستە ڕێگا نەدرێت بێنە خاکی ئەوروپاوە. میدیاکان بەتایبەت میدیای گەورەی ڕاستی لیبڕاڵ و ناسیۆنالیستی مەسیحگەرا، پشت بەستوو بەزمانێکی باڵای ڕیتۆریکیانە و ژورنالیستی مەدێرن و پرۆفیسێری تایبەت و دبلۆماسیەتی وێنە و نیگاکان، هەژمونێکی گەورەیان لە دیزان و بیناسازی بیروڕای گشتی و داڕشتنەوەیدا هەیە.

هەنگاوەکانی ڕابردوو و مەرامی دەوڵەتە ئەوروپییەکان
ئەو هەنگاوانەی کە پێشتر نراون لە لایەن دەوڵەتانی ئەوروپاوە بە کەمکردنەوەی ڕێژەی هاتنی پەنابەران؛ ڕێککەوتن لەگەڵ تورکیا (٢٠١٦)، بەرفراوانکردن و پێشخستنی دامەزراوەی (فرۆنتێکس-Frontex) بۆ کۆنترۆڵی سنورەکانی دەرەوەی یەکێتی ئەوروپا لە (٢٠١٠)ەوە بە بەردەوامی، ڕێککەوتن لەگەڵ تونس و لیبیا (٢٠٢٤)، دامەزراندنی ناوەندی (ئیۆرۆدۆک-eurodoc)، و ڕێککەوتنامەی دەبلن (Dublin Regulation) و سیاسەتی هاوبەشی پەنابەری یەکێتی ئەوروپا (٢٠٢٤)، کاریگەرییان هەبووە لەسەر کەمکردنەوەی ڕێژەی پەنابەران، بەڵام هێشتا بەو ئەندازەیە نییە کە بەرنامەی دەوڵەتە ئەوروپییەکان دەیەوێت، هەندێ سیاسەتمەدار و لایەنی سیاسی لە ئەڵمانیا خوازیارن کە (زۆر کەمبکرێتەوە) یان وەک دانمارک و سوید (کۆتایی پێبهێنن).

سیاسەتی پەنابەری لە ئاستی نێوخۆیی هەر یەک لە وڵاتە ئەوروپییەکاندا
دانمارک و سوید، داواکاری پەنابەرییان کۆنترۆڵکرد بە وەرگرتنی کەمترین ڕێژە، وە لە نێوخۆشدا کۆمەڵێک یاسایان جێبەجێکرد کە بەشێوەیەکی کتوپڕ کاریگەری گەورەی دانا وسویدیش هەمان یاساوڕێسای گرتەبەر، یەکسەر دیپۆرتکردنەوە، شانسی کەمکردنەوەی یەکگرتنەوەی خێزان، کۆنترۆڵی سنورەکان بەهەموو جۆرێک کە تەنانەت بە تکت بێن داوای شوناس و مۆڵەتی مانەوەت بکەن…
سویسرا و نەمسا و هۆڵەندا ، هەست دەکەن، درەنگکەوتوون، خۆیان

ئامادە دەکەن و دەیانەوێت هەر لەمساڵدا هەموو ئەو بڕیار و یاسا و ئەو ڕێوشوێنانەی کە دانمارک و سوید گرتبوویانەبەر ئەوانیش جێبەجێی بکەن. ئەڵمانیا کە لە (٢٠١٥)ەوە باوەشی بۆ یەک ملیۆن پەنابەری سوری بەگەرمی ئاوەڵاکرد (کلتوری خۆشهاتن پەنابەران)، ئێستا ڕاستەوخۆ و یەکسەر بەهەموو ئاڕاستەکانی سنوری ئەڵمانیا (نەمسا، سویسرا، چیک، فەرەنسا، پۆڵەنیا و دانمارک) ڕۆژانە کۆنترۆڵ دەکات و ڕێگا دەگرێت لە ڕێڕەوی نایاسایی چونە ژورەوە، لە ئێستادا "تاوانباران" بۆ سوریا و ئەفگانستان دەنێرێتەوە، وە لێکۆڵینەوە دەکات لەسەرانسەری سوریا تا بزانێت چەند دەسەڵاتە لۆکاڵییەکان لە بەرپرسانی پارێزگا و شارەکانی سوریا هاوئاهەنگی دەکەن بۆ وەرگرتنەوەی پەنابەران، ئەمە و دەشیەوێت چەند وڵاتی تریش بخاتە ناو سنوری ئەو وڵاتانەی کە "ئارام"ن بۆ دیپۆرتکردنەوەی پەنابەران.
بەمجۆرە سیاسەتی پەنابەری لە ئەوروپا بەخێرایی بەرەو ڕێگایەکی داخراو دەچێت و پیدەچێت بەتەواوی ئەوروپا دەسیەی (سیاسەتی پەنابەری) بەتاڵ بکاتەوە، سوید ئەو نەوبانگە وترادسیۆن وئایکۆنە ئینسانییەی کەهەیبوو، بەتەواوی ڕێیەی خۆی لە بنەڕەتەوە گۆڕی ودەولەت یەکدەستە لە سیاسەتی پەنابەری دا.

وردترناسینی کێشەکان… پرسیار بە ڕوونەدانی تاوانەکان

(ئەلیس شفاتزەر-Alice Schwarzer)، ژنە چالاکوانی ناسراوی ئەڵمانی، لە وتارێکیدا کە هاودەمی کۆچی بەکۆمەڵی پەنابەران بوو لە ساڵی (٢٠١٥)دا دەنوسێت: (سەدا هەشتاویەکی موسڵمانەکانی ئەڵمانیا، ئەڵمانیایان خۆش دەویت، وە ئەڵمانیەکانیش خۆیان سەدا هەشتاو پینج ئەوانیان خۆش دەوێت)، (سەدا نەوەد و هەشتی ئەو پەنابەرانەی کە ڕوویان لە ئەوروپا کردووە تاوانیان دەرحەق کراوە لە لایەن ئیسلامییەکانەوە، لەهەر کام لە وڵاتەکانی ئێران، عێراق، سوریا، لیبیا، ئەفگانستان، جا چ بەدەستی دەوڵەتە ئیسلامییەکان بووبێت، یان بەدەستی باندە بەکرێگیراوەکانیانەوە، یان بەهۆی شەڕی نێوخۆیانەوە، ئەگەر تیرۆری ئیسلامییە توندڕەوەکان نەبوایە، ئێستا لە ئەوروپا دیاردەیەکمان بەناوی کێشەی پەنابەرانەوە نەدەبوو).
دواتر باس لە پشتیوانی ئەمەریکا دەکات بۆ گروپە تیرۆریستە ئیسلامییەکانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە ساڵانی (١٩٨٠)ەوە بۆ (١٩٩٠)، دەنوسێت (هەر کەسێک بیەوێت یارمەتی پەنابەران بدات، پێویستە دژایەتی ئیسلامییەکان بکات چ لە وڵاتی خۆیان، چ لە ئەوروپا).

لە یەکێک لە چاوپێکەوتنەکانی پرۆفیسۆری زانکۆی هامبلودی بەرلین، (هوود کەمپاس-) لەگەڵ (سەنتاگ تساتونگ-)، دەڵێت (خەڵکی تورکیا بەتەواوی دەزانن کە کەسێکی ئیسلامیستی وەک ئەردۆگان، دەتوانێت چی بکات، وە ئەو سوریانەی بۆ محازەرەکانم دێن، بەشێکی زۆریان لەدەست خوێنڕێژی ئیسلامییەکان هەڵاتوون).
لێرەدا بوار نییە بۆ لێکدانەوەی زیاتری هەلومەرجێکی قەیراناوی و بەمافییەکی ڕەهای خەڵک و سیاسەتێک کە ئەمەریکا لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا پەیڕەوی دەکات وەک هۆکارە ڕاستەوخۆکانی کۆچ، بەڵام زۆر بە پێویستی دەزانم لەبارەی دوو لایەنی گرنگی تر بنوسم.
یەک:- هەمان پرۆفیسۆر لەوەڵامی پرسیارێکیدا دەڵێت: "من بە کتێبەکەم (یانسیبی پەنابەری) هەموو ئەو کردەوە تیرۆریستییە کوشندانەم شیکاری کرد کە لە (٢٠١٥)ەوە لە ئەوروپا ڕوویانداوە، تاوانباران (ئیسلامی تیرۆریست) هەر هەموویان لەماوەی ئەم دە دونزە (١٠-١٢) ساڵەی دواییدا وەک پەنابەر هاتوون بۆ ئەوروپا). لەنێو ئەم ڕستانەدا شتێک شاردراوەتەوە، بەوەی ڕاستە ئەوان بەرگی پەنابەریان کردەتە بەریان و ویستویانە لە پشت ئەو کەشە ئینسانییەوە خۆیان بشارنەوە، بەڵام هەرگیز نابێت ئەو مانایەی لێوەوە دەرکێشرێت کە ئیدی هەموو پەنابەرانێک، تیرۆریستێکی لە ناودایە.
لەماوەی ئەم دەساڵەدا لانی کەم (٤) ملیۆن کەس هاتونەتە ئەوروپا، ئیسلامیەکان ناگەن بە هەزار یەکیشی. داڕشتنی ڕستەکە بەو شێوازە لە ڕووکاردا دروستە، بەڵام ئەرگیومنەت بۆ بۆچوونێکی ڕاسیستی دەهێنێتەوە، پەنابەر دەکاتە ئۆبجێکتێکی شەرپێنجەیی بۆ کۆمەڵگای ئەوروپی، ئەمە سەرەڕای ئەوەی ئیسلامییەکانی ئەردۆگان و سعودیە و قەتەر، ڕەوتە ئیسلامییە جۆراوجۆرەکانی تر بە سەلەفیەکانیشەوە، لەلایەن دەوڵەتە ئەوروپییەکانەوە وەک نوێنەری ئایینەکان دەناسرێن و پشتیوانی دەکرێن .
دوو: سیاسەتی پەنابەری و کۆچ و کار و هاوڵاتی بوون، لە تەواوی وڵاتانی ئەوروپادا، لەم دە ساڵەی دواییدا سەدان کەسی توشی نەخۆشی دەرونی، خۆکوژی، خۆشاردنەوەی بە مۆڵەتی مانەوە، سەدان خێزانی سەرگەردان کردووە. لەم دە ساڵەدا بەبەردەوامی یاساکان توندتر کراونەتەوە، چەندین پەنابەر لەلایەن پۆلیسەوە گیانیان لەدەستداوە،دیپۆرتکردنەوە زیاتر بووە لە هەندێ حاڵەتدا پاش دیپۆرتکردنەوە، پەنابەرەکە زیندانی کراوە یان تیرۆرکراوە لەلایەن دەوڵەت و باندە تیرۆریستەکانەوە. سەدان پەنابەر بەهۆکاری جۆراجۆر بێناسنامەو بێ وەرەقە وسەرگەردانن لەئەوروپا. هەزاران پەنابەر لە

خراپترین کارەکان، سەخترین هەلومەرج ، کەمترین کرێ. ئەمانە ئەو زەمینانەن کە دوو کۆمەڵگا لە نێو ئەوروپادا دروست بکەن. سەدا نەوەدی ئەو کەسانەی بونەتە نێچیری ئیسلامیەکان وهێرشەکانیان بڵاوکردۆتەوە لە تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان، کەسانێکن کەداوای مافی پەنا بەریان ڕەفزکراوەتەوە. هەموو ئەو کەسانەی هاوڵاتی ئەوروپی بوون بە پێشینەی کۆچەوە، مناڵیەکی سەختیان هەبووەو ل□ پەراوێزدا ژیاون.

تێوەپێچانی پەنا بەران بەگشتی لە کردەوەی تیرۆریستی، واقعی نییە، بەڵام بۆ مەرامێکی تر بەکاردەهێنریت، ئەویش تا ڕادەی سفر کەمکردنەوەی مانەوەی پەنا بەران و مافی پەنا بەرییە.

ئەوەش یادداشت بکەم، بەکارهێنانی کارتی پەنا بەران، لەلایەکی دیک□و□ تەنها لەژێر گوشاری بەهێزبوونی ڕاستەکاندا نیی□، شتێکی گرنگتر لەوە، کێشەی پەنا بەرو کۆچبەران، د□ت□وانێت زیادکردنی هەموو جۆرەکانی باج، هەڵئاوسان، کەمکردنەوەی بودجەی کلتوور، دایەنگەکان، پرۆژە زانستیەکان، کەمکردنەوەی بیمەی کۆمەڵایەتی وخانەنشتنی، فرۆشتنی کەرتی تەندروستی، زیادکردنی کرێێ قیتارو پۆست، زیادکردنی کرێی خانوو، قەیرانی نێشتەجێبوون، …ئەمانەش بکاتە گەردنی پەنا بەران وسەرمایەداری ئەوروپایی دوژمنێکی وەهمی دروست بکات.

ناوەڕاستی سێپتەمبەری ٢٠٢٤

گرنگی و بایاخی دەنگنەدان، بۆیکۆتی دەنگدان.. زاهیر باهیر

کاتێك لەگەڵ خەڵکدا لەسەر ئەوەی سەرەوە دەدوێت ڕووبەڕوی دوو پرسیار یاخود دوو وەڵام دەبیتەوە. یەکەم: بۆیکۆت هیچ ناگۆڕێت و دەچێتە گیرفانی حیزبەکانەوە و لەو بارەشدا لایەنە هەرە خراپەکە سوودمەند دەبێت . دووەم: ئەی ئەگەر بۆیکۆت بکرێت جێگرەوە چییە؟ بەڕای من ئەو بۆچوونانە هەردوکیان هەڵەن نە چارەیە و نە گۆڕانکارییەکیش دەکات ، چونکە چارە ئەوە نییە کە ئێمە دەنگ بە لایەك بدەین ، شەر لە بەتاڵی باشتر نییە، شەڕێك نییە یەخەی

گرتبەتین و گەر نەیکەین تیادەچین و زەرەرمەندی هەمیشەیی دەبین . لە ڕاستیدا لە پرۆسەی هەڵبژاردندا لە نێوان هەموو ئەو بەربژێر و حیزبانەدا تەنها دوو بژاردەمان هەیە خراپ و خراپترین. لەو بارەشدا ئێمە دەنگ بە خراپەکە دەدەین تاکو خراپترینەکەمان لە کۆڵ ببنەوە .

گومان لەوەدا نییە کە لەناو ئەو بەربژێرانەدا کەسانی زۆر باش و دڵسۆزیان تێدایە بۆ هەموو نەتەوە و ئاوەزی خۆیانەوە وا هەست دەکەن کە ئەوان دەتوانن گۆڕانکاری بکەن. بەداخەوە کە ئەو برادەرانە ئەوەند هۆشیاریان نییە و قووڵ نەبوونەتەوە لە کێشە محەلییەکان و جیهانییەکاندا. ئەوان ئیدراکی ئەوە ناکەن کە تۆ هەر جۆرە حکومەتێك دامەزرێنیت ناچاریت کە ببیتە پاشکۆی ئەم سیستەمە ، پاشکۆی ئەوەی کە پێی دەڵێن کۆمەنەتی نێودەوڵەتیی . بۆیە لەو بارەدا دەبێت ئەوە بزانین ئەو کەسە باشانەش کە خۆیان بەربژێر کردووە دەبنە پاشکۆ و سیستەمەکە زۆر بە باشی دەیانگۆڕێت بەو جۆرەی کە پێویست بکات . ئەوان دەبنە برغویەکی سلاك، لەکار کەوتوو، کە بۆ ئەو برغوانەش پێچکەی عەرەبانەی سیستەمەکە لەڕۆیشتندایە . ئەمە جگە لەوەی کە ئەوانیش دەبنە بەشێك لە داپڵۆسەر و سەرکوتکەری ئەو چین توێژاڵانەی کە پێشتر داوای دەنگدانیان لێدەکەن و گوایە ‘ئەم و ئەمان’ جیاواز دەبن لەوانەی کە ئێستا دەسەڵاتدارن .

بەیکۆت هەڵوێستە ، لە ساتە وەختەکی ئاوادا هەڵوێست و هەنگاوەکی شۆڕشگێڕانەیە کە بەرهەمی دەبێت ، ڕسوایی و نابەدڵی و نادڵسۆزی و زوڵم و زۆری ئەنجامی پرۆسەکە و سیستەمەکە نیشان دەدات . بەیکۆت هەنگاوی یەکەمە بۆ گۆڕانکاری گەورە لە سیستەمەکەدا ، هەرگیز شۆڕش ڕوونادات بە هەنگاوە بچووك و پێشەکییەکانی. هەرگیز ساوایەك بە نانی هەنگاوی زۆر بچوك فێر نابێت یا ڕانایەت لەسەر نانی هەنگاوی گەورە و دواتریش ڕاکردن .

بەیکۆت یانی پێشەوەچوونی هۆش و گۆشی خەڵکی کە گەورەترین مەترسی لەسەر دەستەبژێر و حوکمڕانان دروست دەکات کە بە هۆش خۆیان دەهێنێتەوە کە ئەوان ڕووبەری مەترسی گەورە بوونەتەوە .

ئێمە خەمان لە ناهۆشیاریمانەوە تەقدیری بەیکۆت ناکەین بەڵام سیاسەتمەداران و دەوڵەتمەداران زۆر باش دەیکەن ، ئەوان دەزانن چ مەترسییەك ڕووبەروویان دەبێتەوە . هەر ئەمەشە کە بە ملیۆن پاوەند و دۆلار و یورۆ لەو هەکارەدا سەرف دەکرێت کە بۆچی خەڵك دەنگ نادات؟ ئەوان ناوەرەك و حەقیقەتی بەیکۆت تێدەگەن، ڕووکەشانە نایبینن ، یا وەکو دیاردەیەکی ئاسایی هەڵوێستی دەنگدەر نایبینن ، ئەوان ئەو دیوی کارەساتەکان و دیاردەکان دەخوێننەوە کە بەیکۆت چەکەرەکردنی دەربڕینی چالاکی ناڕەزایەتی و دروستبوونی هۆشیارییە ،

دەزانن کە چ مەترسییەکە بەیان ، مەترسیی بە هەشهاتنەوەی جەماوەری ناڕازییە .

زاهیر باهیر
27/09/2024

نەخۆشییەکانی خواردن لە زانستی دەروونزانیدا.. ابراهیم موحەممەد(ئەبڕاهام لەقای)

زنجیرەی ١٤٩

نەخۆشییەکانی خواردن کۆمەڵێک لادانی دەروونین کە کاریگەری لەسەر ڕەفتارەکانی مرۆڤ بۆ خواردن و بیرکردنەوەی تاکەکە دروست دەکەن. ئەم نەخۆشیانە دەتوانن کاریگەری نەرێنی لەسەر تەندروستی جەستەیی و دەروونی کەسەکە دابنێن.
نەخۆشییەکانی خواردن کێشەیەکی ئاڵۆزن کە پێویستیان بە تێگەیشتن و چارەسەری فرەلایەنە هەیە. بە ناسینی نیشانەکان و وەرگرتنی یارمەتی پێویست و ڕێگا چارەسەرییە زانستی و گونجاوەکان، زۆربەی کەسەکان دەتوانن چاک ببنەوە و ژیانێکی تەندروستتر بەسەر ببەن.

لەم وتارەدا، تیشک دەخەینە سەر ناساندن، هۆکارەکان، نیشانەکان و چارەسەرییەکانی نەخۆشییەکانی خواردن.

ناساندنی بابەتەکە:

نەخۆشییەکانی خواردن بریتین لە کۆمەڵێک تێکچوونی دەروونی کە پەیوەندیان بە خواردن و وێنەی جەستەوە هەیە. سێ جۆری سەرەکی نەخۆشی خواردن هەن:

ئەنۆرێکسیا نەرڤۆسا (Anorexia Nervosa): کەسەکە لە ترسی قەڵەوبوون، خۆی لە خواردن بەدووردەگرێت و کێشی زۆر کەم دەکاتەوە.

بولیمیا نەرڤۆسا (Bulimia Nervosa): کەسەکە دەست هەڵدەگرێت لە خواردنی زۆر لە ماوەیەکی کورتدا، پاشان هەوڵی ڕێگرتن لە زیادبوونی کێش دەدات بە ڕشانەوەی زۆرەملێ یان بەکارهێنانی دەرمانی سکچوون.

نەخۆشی خواردنی زۆر (Binge Eating Disorder): کەسەکە بڕێکی زۆر خواردن دەخوات لە ماوەیەکی کورتدا، بەڵام هەوڵی ڕێگرتن لە زیادبوونی کێش نادات.

هۆکارەکان بەشێوەیەکی گشتی:

هۆکارەکانی نەخۆشییەکانی خواردن ئاڵۆزن و فرەلایەنن. لێکۆڵینەوەکان ئاماژە بە چەندین هۆکار دەکەن لەم بارەیەوە:

ژێنەتیکی- بۆماوەیی: توێژینەوەکان پیشانیان داوە کە هەندێک کەس لە ڕووی ژێنەتیکییەوە زیاتر دەکەونە ژێر مەترسی تووشبوون بە نەخۆشییەکانی خواردن (Bulik et al., 2019).

ژینگەیی: فشارە کۆمەڵایەتییەکان بۆ لاوازی و جوانی دەتوانن ڕۆڵێکی گرنگ بگێڕن لە پەرەسەندنی نەخۆشییەکانی خواردن (Culbert et al., 2015).

دەروونی: کێشە دەروونییەکان وەک خەمۆکی، دڵەڕاوکێ و کێشەکانی کۆنترۆڵکردن دەتوانن پەیوەندییان بە نەخۆشییەکانی خواردنەوە هەبێت (Stice et al., 2011).

بایۆلۆجی: ناهاوسەنگی کیمیایی لە مێشکدا دەتوانێت ڕۆڵی هەبێت لە پەرەسەندنی نەخۆشییەکانی خواردن (Kaye et al., 2013).

نیشانەکان بەشێوەیەکی گشتی:

نیشانەکانی نەخۆشییەکانی خواردن دەتوانن جیاواز بن بەپێی جۆری نەخۆشییەکە، بەڵام هەندێک نیشانەی گشتی بریتین لە:

گۆڕانکاری بەرچاو لە کێشدا (کەمبوونەوە یان زیادبوونی خێرا).
سەرقاڵبوونی زۆر بە خواردن، کالۆری و کێش.
گۆڕانکاری لە خووی خواردندا.
کشانەوە لە چالاکییە کۆمەڵایەتییەکان.
نیشانە جەستەییەکان وەک سەرئێشە، ماندووبوون، یان کێشەی گەدە و ڕیخۆڵە.

چارەسەرییەکان بەشێوەیەکی گشتی:

چارەسەری نەخۆشییەکانی خواردن پێویستی بە ڕێبازێکی فرەلایەنە هەیە:

دەرمان (clinical medicine) : دەرمانە دژەخەمۆکییەکان دەتوانن یارمەتیدەر بن لە هەندێک حاڵەتدا (Culbert et al., 2015).

CBT = Cognitive behavioural therapy

IPT = Interpersonal Psychotherapy

چارەسەری دەروونی: چارەسەری ڕەفتاری-مەعریفی (CBT) و چارەسەری نێوان کەسی (IPT) بە کاریگەر دانراون (Fairburn, 2008).

ڕێنمایی خۆراکی(Dietary Guidelines): کارکردن لەگەڵ پسپۆڕی خۆراک بۆ دروستکردنەوەی پەیوەندییەکی تەندروست لەگەڵ خواردن.

چارەسەری خێزان(Family Therapy): بەتایبەتی بۆ نەخۆشە گەنجەکان(بەتایبەتر هەرزەکارەکان)، بەشداریپێکردنی خێزان لە پرۆسەی چارەسەریدا گرنگە (Lock & Le Grange, 2013).

چاودێری پزیشکی(Medical care) : بۆ چارەسەرکردنی کێشە جەستەییەکانی پەیوەست بە نەخۆشییەکە.

ابراهیم موحەمەد(ئەبڕاهام لەقای)

-_________________

سەرچاوە زانستییە بەکارهاتووەکان بۆ نووسینی ئەم وتارە:

١-https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30704640/

٢-https://psycnet.apa.org/record/2008-07785-000

٣-https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23333342/

٤-https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2538484/

٥-
https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0005796711001306

هـــاڕەی گەردوون.. شیعـــری شەهلا نوری

گەردون لەگەڵما زۆرانپازێتی
گەمە دەکا
گەردەشی جیهان، سوڕانەوەی تەمەنم لەگەڵ دەکات
تەگەرە و پێچی ئەڕابە وگاری پێ دەکات
مانەوەی لەمپەری میانی هەردوو دونیام دەکات ا
سۆراخی مانا و وێنەی جوانیمە بولێڵی دەکات
یەخەم بەرنادات ، دەێەوێ هەراسان بم
کێشمەکێش و حەڕی پیاماڵینم فێردەکات
بەگێرەی جەنجەڕی خۆێ بەسەر خەرمانی دڵم دەدا
بۆ کوتانم بەڕێ دەکات
نقیمی سەوزی ناخ و جەستەم وردو خاش دەکات
دەمکاتە کڵۆشی سێبەری سەری خۆی جەژنی حەسانەوە ساز دەکات ،
بۆ بەرداشی سەنگی ئاسیاوی خۆێ، بەرێ ئێشم نیشان دەدات
دەڵێت
هات و هاواران مەکە!
گەردون چاونەزیڕیت لێ دەکات

شەهلا نوری

مەعـــــــــریفەی شیعریـــــــــی.. عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

مەعریفەی شیعریی یان ئەزموونی واقیعی شیعریی، پەیوەندی بە پرۆسەی نووسین و خوێندنەوەوە دەکات، کاتێك کە سرووشتی و هەرەمەکی□□، دواتر لە رێگای خەیاڵ و جوانی و شارەزایی شیعریی و رامانەوەوە

تەختر دەبەتەوە، پاشان لە گرتنی گەشەنیگای جیاوازی هونەری و بە ڕووداوکردنیان و وەناکردنی دنیابینی سەردەم و لە خەمڵاندنی کەی ئەو شارەزاییە مەعریفییانەوە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، لە شیعرییەتی دەق و شیعرییەتی خوێندنەوەدا دەردەکەوێت.
واتە دوای بەرەوپێشچوونی بەهرە بە شارەزایی، شارەزاییەکان بە ئەزموون و ئەزموونگەریی، ئیتر دەرکەوتنی وزەی هونەری و شارەزاییە مەعریفییەکان بە شێوەیەکی (ڕاستەوخۆ) و (ناڕاستەوخۆ) دوو خاڵی سەرەکی ڕووندەکەنەوە: یەکەمیان، پەیوەندی بە نووسەرەوە هەیە، ئەویدیکە پەیوەندی بە خوێندنەوەوە دەکات. خوێندنەوە دەبێتە دوو بەش: یەکەم خوێنەرانن، دووەم پەیوەندی بە ڕەخنەگرانەوە دەکات. واتە کاتێ خوێنەر درك بە شیعرییەت دەکات. کاتێ ئاگایی هونەریی، خوێنەر تێدەپەڕێنێ و ڕەخنەگر دەیدۆزێتەوە. یەکەمیان دەکەوێتە بەر ئاستە جیاوازەکانی خوێنەرەوە و دووەمیان دەکەوێتە بواری لێکدانەوەی زانستی و تیۆرییەوە.
بە کورتی بابەتی سەرەکی ئەو لێکۆڵینەوەیە، هەوڵێکە بە بەرجەستەکردنی بنەما مەعریفییەکانی شیعریی، کە لەنێوان پرۆسەی نووسین و پرۆسەی خوێندنەوەدایە. لێرە و لە بە دواداچووندا لە (چیگۆتن و جوانگۆتن و خوێندنەوە)دا خۆی دەبینێتەوە! هەموو ئەوانەش لە شارەزایی و شیعرییەت و مەعریفەوە هەڵدەگرینەوە و دواتر لە ڕێگای ئەزموونگەرییەوە، لە دوو چەمکدا بە ناوی (گەشتکردن) و (مامەڵەکردن) وێنای دەکەینەوە.
میکانیزمی گەشتکردن بە (دەزینەوە و داهێنان و سەیرورە) دەبەستینەوە و لە خەیاڵدا بە دوایدا دەگەڕێین. میکانیزمی مامەڵەکردن بە (تێگەیشتن و ڕاڤەکردن و حەقیقەت)ەوە دەلکێنین و لە دەسەڵاتدا بە دوایدا دەچین. بەو مانایەش شیعرییەتی نووسین و شیعرییەتی خوێندنەوە وەك دوو جووڵەی هاودژ و هاوگونجاو لە خەیاڵ و حەقیقەتەکاندا پێکەوە دەلکێن و لە ڕێگای دەسەڵاتی زمان و داهێنانی ئەدەبی و هونەرییەوە دانوستان دەکەن.

درککردن، تێگەیشتن، دەزینەوە

بەگومان شارەزایی و مەعریفەی شیعریی لە ڕێگای فرە خوێندنەوە و خوێندنەوەی جیاوازەوە گەشە دەکات، پێوانەکانی جوانی و چێژ (دادەڕێژێتەوە)! بەڵام هەندێجاران لە شیعری نوێدا داڕێشتنەوە، تەگەرە بۆ تێگەیشتن درووست دەکات! ئەو تەگەرەیەش بەشێکی پەیوەندی بە وزەی هونەری و شارەزایی دایە، بەشێکی لە گۆڕانکاری لەپڕی سەیرورەی داهێنانەوەیە. بەشێکی پەیوەندی بە ئاسۆکانی چاوەڕوانی

خوێنەر و بەشێکی بە تازەیی فۆرم و تەکنیك و نوێکردنەوەی روانینی شاعیرەوەیە. بە کورتی هەموو ئەوانە لە کێشە مرۆییەکانی سەردەم و ئاڵۆزی ژیان و پێشکەوتنە خێراکانی زانستی تەکنەلۆژیاوە هەڵقوڵاوە.

گوتاری مەعریفەی شیعریی هەرگیز بەو مانایە نییە، کە پرسیاری مەعریفی بەردەوام وەك خەسڵەتی تاکرەهەندی دووبارە بکاتەوە؟! چونکە (داهێنان) بە سەربەخۆیی و ئازادی و پرسیاری بەردەوام هەناسە نادات. ئەوە نەك رەخنەگر، خوێنەری ئاسایی هەستی پێدەکات! واتە (داهێنان) لە گەڕانی بەردەوامی ئاگایی و سەیرورە ناکەوێت. داهێنان بەردەوامبوونی (نا)یە، لە (نا)یەکەوە بە (نا)یەکی دیکە، تا دەبێتە(نا)یەکی دینامیکی، ئەو نەفیبوونە لە شێوازی (هێشتا-نەبوو) خۆی مانفێست دەکات. کەواتە ئەوەی دوێنێ وەك پێوانەی مەعریفی و جوانی تەماشا دەکرا، مەرج نییە هەمیشە وابمێنێتەوە!

لێرەوە دەبێ بزانین بەشێکی گەورەی بە مۆدیلکردن و رابردوونمایی لە دۆگماتیزمی دەسەڵاتی سیاسییەوە سەرچاوە دەگرێت! دەسەڵاتی سیاسی هەوڵدەدات هەمیشە بە مۆدیلکردن لە فۆرمێکی دیکەی رۆشنبیرییدا پێشان بداتەوە. واتە دیماگۆجییەتی سیاسی دەست بەو فەرمانەوە دەگرێت و وەك ناسنامەی نەتەوەیی و رەسەنایەتی بە دژی گۆڕانکارییەکانی سەردەم و سەیرورەی داهێنانیان دەکاتەوە و لە پانتایی رۆشنبیریی باودا برەویان پێدەدات. بەڵام قسەکردن لە بارەی رەسەنایەتی و بڕوابوون و ناسنامە و ستایل و ناسیونالیزم، قسەکردن لە گەڕانەوە بە ئەسڵێکی کۆن و رووداوی یەکەم و کەلەپوور و یادەوەری نەتەوە… قسەکردنێکی سیاسییانەی پۆپۆلیستییە بە مەسرەفی رۆژانە، هەرگیز پرسیاری داهێنانی لەخۆدا هەڵنەگرتووە!

داهێنان هەمیشە پەردە لەسەر نهێنییەکانی مەسرەفگەرایی رۆژانە، کەلەپوور و یادەوەری نەتەوە و رۆشنبیریی باو هەڵدەماڵێ و لەوێشەوە بونیادە جیاوازەکانی خۆی نمایش دەکات.

لەنێوان مەعریفە و مەعریفەدا ترس نییە، جیاوازی هەیە! بەڵام جیاوازی کاری داهێنان لە پانتایی رۆشنبیریی باودا گەشە ناکات. پێویستە شیعری نوێ هەموو ئەرکە باوەکان لەخۆی دابماڵێ، جوانی و چێژ دووبارە دابڕێژێتەوە و پرسیاری نوێ بەسەر بوون و دنیادا بکاتەوە؟!

کەواتە گوتاری مەعریفەی شیعری لە بنەمادا (درککردن) و (تێگەیشتن) و (دۆزینەوە)یە، لە (ت.س. ئیلیوت)ەوە ئەو ئەزموونگەراییە بە ترۆپك دەگات و بە جوانی لە (ئەدۆنیس)دا رەنگیداوەتەوە! بایەخی ئەو گوتارە هەر ئەوە نییە، بەشێك لە بنەماکانی ئاگایی شیعریمان (پێدەناسێنێ)، بەڵکو جیاوازی گوتارەکانمان بۆ (رووندەکاتەوە) و

پێماندەڵێ چەمکی داهێنان هەر تەنها داهێنەر بەرجەستە ناکات، بەڵکو لە هەمان کاتدا خوێنەری جیاوازیش بەرجەستە دەکات!

کێشەکانی مەعریفەی شیعری

ئاگایی مەعریفی داهێنەران لە کرانەوەی فیکر بەرهەم دێت و درککردن و تێگەیشتن و دۆزینەوە دەگەیەنێت. بەڵام پێشبینیکردنی مەعریفەی شیعری بەتەواوی دیارینەکراوە، کێشەی ئەو دیارینەکردنەش ڕووداوە نادیارەکانی ئایندەی شیعری و داهێنانی شیعرییە، کە بە ڕوونی تێگەیشتن بە دەستەوە نادەن. چونکە مەعریفەی شیعری شتێك نییە یەکجار بدۆزرێتەوە؟! بە نموونە دۆزینەوەی جوانی شیعری سنووری نییە. ڕەنگە شیعر خاڵی بێ لە حەقیقەت، بەڵام ناکەوێتە دەرەوەی خەیاڵەوە. بە دیوەکەی دیکەش ئاگایی قووڵی خوێندنەوە ئەو شوێنەیە، کە نووسەرت بیر دەچێتەوە، ئەوەش ئاستی بەرزی درککردن و تێگەیشتنی خوێنەر و دۆزینەوەی شیعرییەت نیشان دەدات.

یەکێکی دیکە لە کێشەکانی ئاگایی مەعریفەی شیعری، ئەوەیە کە پێش زەمەنی لەدایکبوونی شیعر دەکەوێت. هەر ئەوەشە بەشێکی گەورەی خوێندنەوە دەخاتە تەگەرەی تێگەیشتنەوە! بەڵام کێشەی داهێنان لە کێشەی دیاریکردنی مەعریفەی شیعرییدا کورت ناکرێتەوە. دەشێ درککردن و تێگەیشتنی مەعریفەی شیعری خوێنەر و ڕاڤەکار و ڕەخنەگر بخاتەوە، بەڵام مەرج نییە داهێنان بەرهەم بهێنێت! وەکچۆن مەرج نییە (خوێنەر و ڕاڤەکار و ڕەخنەگر) لەگەڵ داهێنەر هاومانا و هاودنیابینی بن. ئەوەش یەکێکی دیکەیە لە کێشەکانی مەعریفەی شیعری، بەڵام کێشەی داهێنان نییە! چونکە داهێنان (دۆزینەوە و گەڕان و سەیرورە) بەڕێوەی دەبات، بەڵام خوێنەر و ڕەخنەگر، ڕاڤەکردنی جیاوازی لێدەکەوێتەوە.

داهێنان، چیگوتن و جوانگوتنە! حەقیقەت و جوانی، مامەڵەکردن و گەشتکردن. ئەگەر چیگوتن (حەقیقەت – مامەڵەکردن) ئاگایی دەرەکی هێلەکانی بکێشێ، ئەوە جوانگوتن (جوانی- گەشتکردن) ئاگایی ناوەکی دەیجوولێنێت. یەکەمیان گواستنەوەی دنیا و نواندنی کێشە مرۆییەکانییەتی. دووەمیان کێشەکانی جوانی و خەیاڵی شیعری هەڵگرتووە. یەکەمیان پێداویستییەکی مێژووییە، نەك مێژوو! دووەمیان پێداویستییەکی شیعرییە، نەك شیعر! یەکەمیان ململانێی بێکۆتایی (حەقیقەت) و (مامەڵەکردن)، واتە مامەڵەکردن لە دەسەڵات شیدەکاتەوە و لە سەردەمی پاش حەقیقەتدا خەرجی دەکات؟! دووەمیان ململانێی بێکۆتایی (جوانی) و (گەشتکردن)، واتە گەشتکردن لە خەیاڵدا دەخەمڵێنێ و لە داهێناندا دەینوێنێتەوە؟!.

ڕەنگە چەمکی بێکۆتایی (چیگوتن- مامەڵەکردن- حەقیقەت) بوونگەرایی

فەرامۆش بکات؟! بۆ نموونە، تەماشای مامەڵەکردن لەگەڵ دەسەڵات لە سەردەمی پاش حەقیقەت، زیرەکی دەستکرد بکە، لە ڕێگای زانستی تەکنەلۆژیای نوێوە. بەڵام چەمکی بەکۆتایی (جوانگوتن- گەشتکردن- جوانی) هەمیشە گەشتکردنی خەیاڵی (هێشتا-نەبوو) مانفێست دەکاتەوە. لێرەدا دەبینین چەمکی (دەسەڵات) فاشیەتی زمان دەنوێنێ و چەمکی (داهێنان) سەیرورە و خوێندنەوەی جیاواز بەرهەم دەهێنێتەوە و ئەزموونگەری جیاوازی لێدەکەوێتەوە. ڕەنگە چەمکی فاشیەتی زمان خودی داهێنان بگەڕێتە سەر جۆرە لە مامەڵەکردن، دواجار لە شێوازگیریدا بەرجەستەی بکات، بۆ نموونە: فاشیەتی زمان لای ڕۆڵان بارت. بەڵام خودی داهێنان بەردەوام بەرەو ئەودیوو حەقیقەت دەبێتەوە و (هێشتا-نەبوونی) حەقیقەتی جێگیر پێشبینی دەکات. بۆ نموونە: ئەنتی دەق، بەو مانایەی کە ئەودیوو کۆتاییەکان و هێشتا نەبوون وێنا دەکات.

نە شیعری بە مەعریفە و نە مەعریفەی بە شیعر

مامەڵەکردنی فاشیەتی زمان و سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکی دەستکرد نەیانتوانیووە دۆزینەوە و گەشتکردنی خەیاڵی داهێنان کۆتایی پێبهێنێت، تەنانەت لەو کاتانەشدا کە هەموو دەرگاکان لەسەر چیگوتن دادەخرێت، هێشتا داهێنانی شیعریی لە ڕێگای جوانگوتنەوە گەشتی خەیاڵ وێنا دەکاتەوە، لەوێشەوە ڕووداوەکان بە چیگوتن دەجولێنێت. فاشیەتی زمان و سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکی دەستکرد، ڕەتکردنەوەی ئاگایی شیعری پێش ڕەتکردنەوەی مەعریفە دەخات. بەڵام لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا نە ئاگایی شیعری بە مەعریفەیە و نە گوتاری مەعریفی بە شیعرییەت! دەمەوێ بڵێم نە شیعر بە جوانگوتن و خەیاڵ هەڵدەکات و نە مەعریفە بە چیگوتن و حەقیقەتە پێشبینکراوەکان دەگات.
بەڵام کاتیك شیعر دەگاتە ئەوەی بزانێت دەسەڵات چییە! ئیتر بەرەو کردەی سەیرورە گەشت دەکاتەوە، کاتیکیش گەیشتە سەیرورە، ئیتر لە حاڵەتی دۆزینەوەی بەردەوامدا دەمێنێتەوە. بەردەوامبوونی دۆزینەوە و سەیرورە، بەردەوامبوونی (نا)ی شیعرییە بە هەموو ماناکانییەوە، لە ئاگاییەکەوە بە مەعریفەیەکی دیکەی جیاواز. سەیرورە هەوڵێکە بۆ هەڵگیرساندنی شۆڕشی شیعریی جیاواز. شۆڕشی شیعری، شۆڕشی خەیاڵ و جوانییە دژ بە دەسەڵاتی ناچاری کردن و حەقیقەتەکان دەبێتەوە، بەڵام ناکەوێتە دەرەوەی شیمانەی زمانەوە؟!
بە بڕوای من لە پشت کێشەکانی (فاشیەتی زمان) و (سەردەمی پاش حەقیقەت) و (زیرەکی دەستکرد)، سیحری گەشتی خەیاڵ پەردەکە بە جوانی! واتە ئەگەر ژەهراویبوونی زمان بە دەسەڵات، سەرچاوەی ئاڵۆز

و نادیاری مامەڵەکردن بێت! ئەگەر سەردەمی پاش حەقیقەت، لە بە مانابوونی حەقیقەتی چیگوتنەوە ڕەنگیدابێتەوە. ئەگەر زیرەکی دەستکرد، توانای مرۆڤی باڵا بنوێنێ. ئەوە دەزینەوە و سەیرورەی داهێنان لە جوانی ڕاگوزەر و خەیاڵی بێ سنوور درێژ دەبێتەوە.

یەکەمیان، میکانیزمی دەسەڵات و ستراتیژی بەرهەمهێنانەوەی دەسەڵات بەڕێوەی دەبات. واتە: زمان، هەر کە قسەی پێدەکەین، ئەگەر پرتەپرتەکیش بێت، ئەوا ڕێک دەچێتە خزمەتی دەسەڵاتەوە! لە زماندا ملکەچی و دەسەڵات، تێکەڵی یەکتری دەبن و بە حەتمی ئاوێزانن! بەو مانایەش زمان، بە سرووشتی خۆی، پەیوەندیی نامۆکردنی ناچاریکەرانە لەخۆ دەگرێت. گوتاری دەسەڵاتیش کەی ئەو گوتارانە دەگرێتەوە کە بنەماکانیان لەسەر حەقیقەتی زمان هەڵچنراوە.

دووەمیان، سەردەمی پاش حەقیقەت پێیوایە حەقیقەت چیتر وەک کۆنسێپت و فاکت، وەک بەڵگە و داتا مانای نەماوە! بێگومان لە پشت گەڕان بە دوای حەقیقەتدا، خودی ئیرادەی حەقیقەت وەستاوە؟ بەڵام لە پشت ئیرادەی حەقیقەت، جگە لە ئیرادەی دەسەڵات شتێکی دیکە نییە؟!.

سێیەمیان، بە مەبەست بێ، یان بە مەبەست، پێماندەڵێت: بەهۆی پێشکەوتنی ئامرازەکانی تەکنەلۆژیا و زیرەکی دەستکردەوە، لە بەردەم جیهانێکی مۆدێرنی جیاوازداین. پێدەچێت گەشەی خێرایی زیرەکی دەستکرد تاڕادەیەک کاریگەری لەسەر دنیای کارامەییەکانی سەدەی بیست و یەکەم و ژیانی مرۆڤدا هەبێت. بەڵام ئایا دەتوانێت کۆتایی بە گەشتی خەیاڵ و جوانی بهێنێت؟.

وەک دەبینین هەر سێ تێزەکە لەسەر گەڕان و ڕەتکردنەوە و نکۆڵیکردن کار دەکەن! سپینۆزا دەڵێ: هەموو نکۆڵیکردنێک پێناسەیە! بەڵام هەرگیز سیحری داهێنان لەسەر پێناسەکردنی دیاریکراو نەوەستاوە، هەمیشە پێناسەی نوێ دەخاتەوە و کۆتایی بۆ نییە! دەزینەوە و سەیرورەی داهێنان بەردەوام دژ بە پێناسەکردنی دیاریکراو دەبێتەوە.

دەسەڵاتی فاشیزم هیچ شتێک ناخولقێنێ، بەڵکو تەنها ساڕێژی دەکاتەوە. پێناسە دیاریکراوەکانیش جگە لە خۆیان شتێکی دیکەی جیاواز ناخولقێنن، تەنها دایاندەڕێژنەوە. پێناسە و دەسەڵات و حەقیقەت دیارن. داهێنان و دەزینەوە و سەیرورە ئاڵۆز و نادیارن.

خەیاڵ و جوانی، مەعریفەی شیعریی

جوولەی خەیاڵ و جوانی، چێژ بەڕێوەی دەبات، لە ڕێگای ستراتیژی مەعریفەی شیعریی، (درککردن و تێگەیشتن و دەزینەوە). چێژ و جوانی هەر تەنها لە گەشتکردندا نییە، لە حەقیقەتەکانیشدایە؟! بەڵام چێژی داهێنان بەردەوام لە جوولە و جێگیرنەبوونی جوانییەوەیە،

چێژی حەقیقەتەکان لەسەر جێگیربوونی جوانی وەستاوە.

جێگیرنەبوونی داهێنان و جێگیربوونی حەقیقەت دوو وەزیفەیان هەیە: وەزیفەی یەکەم، دەکەوێتە سەر تێگەیشتن و راڤەکردن و لەوەوە (مامەڵە) لەگەڵ دەسەڵاتدا دەکات. دەسەڵاتیش هەمیشە میکرۆبێکە بە خانەکانی کۆمەڵگاوە نوساوە. وەزیفەی دووەم، لەسەر دۆزینەوە و داهێنان کار دەکات و گەشتی خەیاڵە بۆ شوێنێکی نادیار.

ئەگەرچی (دۆزینەوە و داهێنان) بە (تێگەیشتن و راڤەکردن) مەترسییەکی گەورەیە. چونکە دۆزینەوە و داهێنان (پرسیار) و کارامەیی درووست دەکات، بەڵام تێگەیشتن و راڤەکردن رازیکردن و (بڕوابوون) دەخاتەوە. جیاوازی نێوان (پرس) و (باوەڕ) جیاوازی نێوان (مامەڵەکردن) و (گەشتکردن)ە. کەواتە چێژ جیاوازییشە!

کێشەکانی سەردەم، درککردن و تێگەیشتنی دەوێت. فەزای داهێنان، دۆزینەوە و سەیرورە. ئەگەر بشێ مامەڵەکردن کێشەکانی سەردەم لەخۆدا جێگیر بکات؟! ئەوە گەشتکردن نەك هەر (نا)یەك رووبەڕووی باسی کۆتاییەکان بەرز دەکاتەوە، بەڵکو لە رێگای شێوازی (هەشتا-نەگەیشتن) ململانێ لەگەڵ دەسەڵات و پێناسەکانیشدا دەکات. کەواتە پرۆسیسەکردنی شیعریی لە داڕشتنەوەی بەردەوامی گەشتکردنی خەیاڵ و جوانیدایە، ناکەوێتە دەرەوەی مەعریفەوە، چونکە ئەزموونگەرییە! ئەزموونگەری جیاوازیش لە دەرەوەی درککردن و تێگەیشتن و مامەڵەکردندا ناژی، بەڵام مەرج نییە داهێنان بێت. وەکچۆن پرۆسیسەکردنی خوێندنەوە لە دەرەوەی درککردن و تێگەیشتن و مامەڵەکردن و داهێناندا ناژی، بەڵام مەرج نییە، بەرهەمهێنانەوە بێت.

دواجار پرۆسیسەکردنی شیعریی (نووسینەوە و خوێندنەوە) لە ئەزموونگەرییدا هەڵدەگرینەوە، وەکچۆن باسی کۆتاییەکان لە سەیرورەدا شیدەکەینەوە. دۆزینەوە و سەیرورەی داهێنان لە رێگای ئازادییەوە، لە رێگای گەشتکردنی خەیاڵ و جوانی بێ سنوورەوە فاشییەتی زمان و سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکی دەستکرد دەبڕێت. ئەزموونگەری شیعریی سرووشتی جوانی لەخۆ دەگرێت، لە مەعریفەی شاعیر و شارەزایی خوێنەر جیانابێتەوە. وەکچۆن لە رێگای خەیاڵی ئەدەبییەوە لە مەعریفەکانی دیکە جیادەبێتەوە.

دەمەوێت بڵێم داهێنانی شیعریی، درککردنی فاشییەتی دەسەڵات و تێگەیشتنی ونبوونی حەقیقەت و رەتکردنەوەی پێناسەکان و دۆزینەوەی مۆدیلێکی جیاوازی دیکەی مەعریفە و کارامەییە. بەو مانایەی کە جیهانبینیی شیعریی و مەعریفەی شیعریی پابەندی جوانی راگوزەر و گەشتکردنی خەیاڵە. بەو مانایەی کە جیهان لەنێو جوانی و خەیاڵدا بە شیعرکردنی دنیایە، دنیای شیعریی هەرگیز لەو شوێنەوە دەست

پێناکات، کە خەیاڵ و جوانی لێیەوە کۆتایی دێت، بەڵکو لە سەیرورەی داهێناندا خۆی دەدۆزیتەوە. مەرج نییە مەعریفەی شیعریی حەقیقەتی جیهان بهێنێتە نێو گوتارەوە، بەڵام پێویستە حەقیقەتەکانی جوانی بخاتە نێو گوتارەوە. خەیاڵ هەمیشە داهێنان بەرِێوە دەبات، هیچ کاتێ خەیاڵ نامرێ، وەکچۆن جوانی رێگایەکی گرنگی ئازادییە، ئەوەی دەگۆرِێ لە حەقیقەتدا شیعرە.

لەو لێکدانەوەیەدا چەمکی (مامەڵەکردن) و (گەشتکردن) لە هەردوو چەمکی شیعرییەتی دەق و شیعرییەتی خوێندنەوەدایە، لەوێوە جوولەی سەیرورە دەنووسینەوە! بەڵام گەشتکردن جەوهەری داهێنانە، گرنگ نییە تۆ مامەڵە دەکەیت، یان نا. دەشێ گرفتی ئەو رستی□ لەوێوە بێ، کە رەهەندەکانی داهێنان هەر پەیوەندی بە جوانی و خەیاڵەوە نییە، بەڵکو بەشێکی پەیوەندی بە رووەکانی حەقیقەتەوە هەیە، هێشتا پرِە لەو یادەوەریانەی پێش خۆی، ئەو کاتەی کە یادەوەرییەکان لە جێگیربووندا دەبنە سەیرورە، داهێنان یادەوەرییەکان دەبرِێت! ئەگەرچی زمان هەرگیز بێ لایەن نییە. بەڵام لەگەڵ هەموو ئەوەشدا داهێنان بەبێ خوێندنەوەی بەردەوام و سەیرورەی بەردەوام هیچ رەهەندێکی حەقیقی جێگیر ناس ناکات.

(بەختیار عەلی) لە کتێبی (وەك باڵندەی ناو جەنگەڵە ترسناکەکان- ناوەندی رۆشنبیریی و هونەری ئەندێشە- سلێمانی، 2012)دا بە شێوەیەکی دیکە دەڵێ: ئەگەر فریوی جوانی، لە فریوی حەقیقەت گەورەتر نەبێت، مر□ق ه□رگیز ئەفسانە و شیعر و چیرِۆکی نەدەنووسی! ئەگەر فریوی حەقیقەت فریوێکی بەهێز نەبایە، مرۆڤایەتی ئایین و زانستی بەرھەم نەدەھێنا.

ئەوەی بەختیار عەلی جەختی لێدەکاتەوە هونەر و حەقیقەتە، دەشێ بەشێکی گەورەی بیرهێنانەوەی تێزی (زمان هەرگیز بێ لایەن نییە)ی (بارت) بێت! بەڵام ئەوەی لەو لێکدانەوەیەی سەرەوە جەختی لێدەکرێتەوە، هەر تەنها ئەوە نییە، کە مر□ق د□توانێ جوانی بێ بۆ حەقیقەت، مر□ق د□ستبەرداری حەقیقەت بێ بۆ جوانی! بەڵکو بە کورتی ئەوەیە، کە دەسەڵاتی زمان و سەردەمی پاش حەقیقەت و زیرەکی دەستکرد، چۆن پرسیار و گومان دەخەنە دانوستانی رووەکانی حەقیقەت و جوانییەوە. تا واقیع نەبێتە پردێك بۆ خەیاڵ.

هەولێر 12/4/2024

کتێب\ فەلسەفەی شانە.. شانەی فەلسەفی.. نیهاد جامی

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..

Nehad_FalsafaiShanoDownload

کۆمەدیا یان گاڵتە جاڕی؟.. حەیدەر عەبدولڕەحمان

زۆرێك لەپسپۆڕە دەروونییەکان وای بۆ دەچن کە پێکەنین وەك دیاردەیەکی دەروونی و کۆمەڵایەتی، کاریگەری خۆی هەیە لەسەر ژیانی تاك و کۆمەڵگا، بەڵام لەشانەو سینەمادا ئامانجێکی فرەوانتر لە خۆی هەڵدەگرێ و وروژاندنی پێکەنین بۆئامانجی ئاراستەکردنی ڕەخنەیە بۆ نالۆژیکییەتی هەڵوێستەکان .
بۆیە کۆمەدیای ئامانج دار رۆڵی چاککردنەوەی هەڵە کۆمەڵایەتییەکان دەگێڕێت لەرێگەی وروژاندن و نیشاندانیان، چونکە کاتێ بینەر هەڵەکانی خۆی بەچاوی خۆی دەبینێ و خۆی بە هەڵوێستە نالۆژیکییەکانی خۆی پێ دەکەنێ، ئەو کاتە پێکەنین دەبێتە فەلسەفەیەکی مرۆیی لەپێناو چاکسازی کۆمەڵایەتی.
بەگشتی پێکەنین لە فەلسەفەدا وەك حاڵەتێکی سایکۆلۆژی سەیر دەکرێت، بە ڕەواندنەوەی بارگرانییەکی دەروونی، بە تایبەت لەو کاتانەی مرۆڤ لەژێر فشارێکی زۆری نا ئارامی پەنا بۆ پێکەنین دەبات، بۆ بەدەستهێنانی جۆرێك لەهاوسەنگی و ئارامی دەروونی.
فەیلەسوفی فەڕەنسی (بێرگسۆن) کە ساڵی 1927 خەڵاتی نۆبلی بەدەست هێناوە بەتاکە فەیلەسوف دادەنرێت کە لە توێژینەوەکانیدا باسی لە کاریگەرییەکانی پێکەنین کردووە لەسەر مرۆڤ، بە تایبەتیش لەو کاتانەی دەبێتە بینەرێك لەشانەو سینەمادا، لەوەدا بیرگسۆن باس لەو ڕەگەزە بنەڕەتییەکانی پێکەنین و فەلسەفەی پێکەنین دەکات، بە ئەوەی پێکەنین ئامانجە گەورەکانی خۆی بپێکێنێ و دەست نیشانی هەموو ئەو خاڵانی کردووە کە وادەکەن، ئەو بینەرە کاتەکانی خۆی

لەشانۆو سینەمادا چۆن بە قازانجێکی زۆری سایکۆلۆژی و عەقلی قەرخ بکات.

زۆر بەتێرو تەسەلیش باس لەنواندنی راستەقینەی کۆمەدیاو فۆرم و جولانەوەی ئەکتەرو دیمەنە نالۆژیکییەکانی دەکات، هەموو ئەوانەی خستەتە ناو بەرگی کتێبێکی ناوازە بەناوی (پێکەنین وەك فەلسەفە) خۆ دەکرێت ئێمەی کوردیش بپرسین ئاخۆ تا چەند چەمکی پێکەنینەکەی (بێرگسۆن) لە نمایشی شانۆیی و سینەمای کۆمیدی ئێمەدا ڕەنگ دەداتەوە؟

کۆمەدیا بەچەمکە هونەری و فەلسەفی و ئایدۆلۆژییەکەیەوە، لای ئێمە لەگەڵ تێپەڕبوونی کات وردە وردە بەها گەورەکانی خۆی لەدەست دەدات و لە ئامانجە ڕاستەقینەکەی خۆی ڕووت دەکرێتەوە، بەشێوەیەك بەرگێکی تری بازرگانی لەبەر دەکەن، کە نەیناسیتەوەو نەزانیت ئامانج لەبوونی ئەو جۆرە بەناو کۆمەدیایە چیەو چ ئامانجێکی هەڵگرتووە.

کەچی ئێمەی کورد، لەڕابووردوودا لەڕووی کۆمەدیاوە، میراتێکی دەوڵەمەندمان بۆ بەجێ ماوە، بەشێکی زۆر لە ئەکتەرانی ئێمە لەسەردەمی ئاڵتوونیەوە تا ئەم دواییەش کۆمەدیا شا دەماری شاکارەکانیان بووە، بەتایبەتە کۆمەدیای ڕەش ــ کە زۆر ئامانجی گەورەمان لە پەنایەوە گەیاندەتە هزری بینەرو مێشکمان پڕی زوخاو داوەتەوە.

ناکرێت ئەوەی ئێستا لە هەندێ بەرهەم لە سینەماو شانۆی کوردی دا دەیبینین ناوی کۆمەدیایان لە بنێین، بەڵکو ئەمەیان هونەرێکی گاڵتە جاڕیە کە تەنیا دوو ئامانجی بنەڕەتی هەڵگرتووە:

1. بە پێکەنین خستنی بینەر بەهەر فۆرمێك بێت .
2. لەبەرچاوگرتنی پرسە بازرگانیەکە لەژێر هەرناونیشانێك کە وەك بینەر ناوی دەنێیت.

ئەو کۆمەڵگایانەی کە بەدەست فشارە کۆمەڵایەتی یان سیاسیەکانەوە دەناڵێنن، ڕەنگە پاساوی قەبوڵ کردنیان بۆ گاڵتەجاڕی ئەوە بێت کە ئەوان گاڵتەجاڕی وەك ئامرازێك بزانن بۆ دەربازبوون لەواقیعێکی تاڵ.

وەك ئەوان دەڵێن گاڵتەجاڕی جۆرێك لەکات بەسەربردن و ڕزگاربوون لەفشارەکان دابین دەکات.

لەبەرامبەردا شانۆی جدی، زۆرجار باس لەپرسە ئاڵۆزە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان دەکات، کە هەندێ لەبینەران لەدەستی ڕادەکەن، چونکە نایانەوێ ڕووبەڕووی واقیعێکی تاڵ ببنەوە کە مەزاجیان تێك دەدات، یاخود نیگەرانیان دەکات.

لەهەندێ کۆمەڵگای وەك کۆمەڵگای ئێمە، خواست لەسەر کۆمیدیای

گاڵتەجاڕی لە زیادبووندایە، ئەمەش وایکردووە هەندێ لە بەرهەمهێنەران، ئەم ژانرەیان پێ باشتر بێت، چونکە بە پێوەرە بازرگانییەکە بۆ ئەوان قازانجی زیاترە.
لە ڕووی هونەریشەوە نواندنی گاڵتەجاڕی جەخت لەسەر جولاندنی دەم و چاوو بایەخدان بە ئارایشت و جلوبەرگ و ڕەنگ دەکات، کەمتر پشت بە دیالۆگ و خیتابی شانۆیی دەبەستێت.
لەو کۆمەڵگایانەی کە هوشیاریی کۆمەڵایەتیان تێدا کەم دەبێتەوە، پێویست بوونیان بە شانۆو فیلمی جدیش لاواز دەبێت،
بۆیە ئێستا خەریکە شانۆو فیلمی گاڵتەجاڕی بە قەوارەیەکی بەر فرەوان و بە فۆرمێکی تر دەگەڕێتەوە، کە تێیدا پرسە ماددییەکان دەخرێتە سەرووی هەموو شتێکەوە.
لای ئەوانە پرسیاری گرنگ ئەوەیە چۆن زۆرترین بینەر کۆ دەکەیتەوە؟ ژمارەی بینەرانت چەند دەبێت و فیلمەکەت چەند شارو وڵات دەکات؟
بەگشتی ئامانجە سەرەکییەکان لە نواندنی گاڵتەجاڕی لەم خاڵانەدا کۆ دەبێتەوە:

1. کات بەسەر بردن

زۆرجار ئامانج لای چینێك بینەری نا هوشیاریی شانۆیی چێژێکی ستاتیکی یا ئایدۆلۆژی نییە بە چوونە شانۆ، بەڵکو تەنیا بەسەر بردنی کاتە، کە پێیان وایە بە پێکەنین و گاڵتەجاڕی پێ بکرێتەوە.
ئەمە لە کاتێکدا ئەو جۆرە نمایشە گاڵتەجاڕیانە ئاستی تێگەیشتنیان ئەوەندە نزم دەکەنەوە، کە بینەر پێویستی بەهیچ گرێیەك نەبێت بۆ بیرکردنەوە و بەئاسانی کاتەکان تێپەڕێنێ.
بۆی ئەو بینەرە سادەیە لە بڕی نوخبەی شانۆیی یا بینەری هوشیاریی شانۆیی زۆرتر دەبێت و هەندێ دەرهێنەر لاف و گزافی پێ لێ دەدەن گوایە نمایشەکانیان پڕن لە جەماوەر.
بەڵام هەرگیز ئەو بینەرە بازاڕییە پێوەر نییە بۆ سەرکەوتنی نمایش، جگە لەڕەنگدانەوەی ویستی ئەو جۆرە بینەرانە نەبێت بۆ کات بەسەر بردنی خێرا، وەك فیلمەکەی ئەم دواییەی حاجی جادرو برادەرانی.

2. کوالیتی کار

ڕەنگە بەرهەمە جدی و ئاست بەرزەکان بینەرێکی بچووکتریان هەبێت، بەڵام چینێکی تایبەتمەندتری ئارەزوومەند بە شانۆ بە خۆیان ڕا بکێشن.

لەوانەیە ئەم بەرهەمانە لە ڕووی دەق و ئاراستەکردن و نمایش و پەیام و ئایدۆلۆژییەوە کوالیتەکی بەرزیان هەبێت، بەڵام مەرج نییە ژمارەیەکی زۆر بینەر بۆ خۆیان ڕابکێشن.

3. هۆکارە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان:

هەندێك جار بەرهەمە شانۆییەکان کە بینەرێکی زۆر ڕادەکێشن، پەیوەستن بە بارودۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتی، وەك کەمی تێچووی بلیت، یان بانگەشەیەکی بەرفراوانی میدیایی بۆ ڕاکێشانی بینەر، کە دوای بینینی بەرهەمەکە ئینجا تێ دەگەن، میدیا و پڕۆپاگەندە لەخشتەی بردوون، وەك فیلمەکەی کفن.

2. پێشبینی بەتاڵ

هەندێان لە بینەران بە هەڵسەنگاندنی بەرهەمێك پشت بە بەرهەمی ڕابووردووی دەرهێنەرێك دەبەستن، کاریگەری لەسەر ئامادەبوونی بینەر دەبێت، کەچی ڕەنگە پێشبینییەکان لەسەر بنەمای ئەزموونەکانی ڕابووردوو دروست نەبێت و ڕوو بەڕووی حاڵەتێکی پەشیمان بوونەوە بەن، هەروا پێشبینی کردن لەسەر بەشداری پێ کردنی هەندێ ئەکتەری ناسراویش، دیسان هەر پێوەر نییە بۆ سەرکەوتن، ڕەنگە ئەکتەرەکانیش لەهەموو بەرهەمێکدا سەرکەوتوو نەبن.

دوالیزمی ریفۆرم و شۆڕش خاڵی وەرچەرخانی کۆمۆنیزم بەرەو ریفۆرمیزم.. ئاسۆ کەمال

زۆر سوپاس بۆ بەشداری گرنگی هاوڕێم ئیبراهیم محمد، کە چەند مەسەلەیەکی پڕبایەخی وروژاندووە سەبارەت بە وتارەکەم (شۆڕشی سۆشیالیستی و ئەزمونی شۆڕشەکانی سەدەی ٢٠)، کە جێگای گفتوگۆی جدین کە لێرەدا باسیان دەکەم.

لێرەدا لە چەند تەوەرێکدا ئەم گفتوگۆیە لەگەڵ هاوڕێ ئیبراهیم دا دەبەینە پێشەوە. بۆ بەبیرهێنانەوەی خوێنەران تەوەرەی یەکەم بریتی

بوو لە : بۆچی شۆڕشەکانی تا ئێستا سەرکەوتونە بون؟

تەوەری دووەم : ئایا دوالیزمی ریفۆرم و شۆڕش بەشێکی کارکردی حزبێکی کرێکاریی یە ؟ ئایا هۆکاری وەرگەڕانی سۆشیال دیموکراتی بەرەو ڕیفۆرمیزم و لادان لە شۆڕش چی بوو؟

سەرنجی هاوڕێ ئیبراهیمە لەسەر وەڵامەکانی من سەبارەت بەو پرسیارانەی سەرەوە بەم شێوەیە یە:

هاوڕێ برایم دەڵێ "دوالیزمی ریفۆرم و شۆڕش بەشێکی کارکردی حزبێکی کرێکاریی یە کە بیەوێ پەیوەندی بە خەباتی کرێکاریی وە بەردەوام بێت و دانبنێت لە خەباتی ڕۆژانەی کرێکاران و ناڕەزایەتیەکان و ئامادەیی هەبێت پەیوەستە ریفۆرم کرێکاریی بەهەند وەربگیرێت، چونکە کرێکاران هەمووکات لە هەلومەرجی شۆڕشی کردندا نین .
هەروەها دەڵێت:
ئەگەر قسە لە سەر ئەو خۆتەکاندنەوە ی سۆشیال دیموکراتیە لە ئامانج و دەستگرتن بە ڕیفۆرمی وەک ستراتیج ، ئەوا ڕیشەی ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو گۆڕانکاریانەی لە پرۆسەی بەرهەمهێنانەوەی سەرمایەدا ڕوویان دا زەمینەی ئەوەی خۆشکرد کە ڕیفۆرمیزم وەک ستراتیژی سۆشیال دیموکراتی دا ببێتە ئامانج و ستراتیژ."

ئەوە ڕاستە کە هاوڕێ برایم دەڵێ " حزبێکی کرێکاریی یە کە بیەوێ پەیوەندی بە خەباتی کرێکاریی وە بەردەوام بێت و دانبنێت لە خەباتی ڕۆژانەی کرێکاران و ناڕەزایەتیەکان و ئامادەیی هەبێت پەیوەستە ریفۆرم کرێکاریی بەهەند وەربگیرێت، چونکە کرێکاران هەمووکات لە هەلومەرجی شۆڕشی کردندا نین ." بەڵام ئەوەی لە ڕاستیدا ڕووی دا لە نێو سۆشیال دیموکراتی وەک حزبێکی کرێکاریدا، ئەوە بوو کە دروستبونی دوالیزمی ریفۆرم و شۆڕش لەو حزبەدا بوە خاڵی وەرچەرخانی کۆمەنیزم بەرەو ریفۆرمیزم. لەم پرۆسەیەدا سۆشیال دیموکراتی لە قاڵبی حزبێکی ڕیفۆرمیستدا مایەوە و وازی لە هەموو شۆڕش کردنێک بەسەر سیستمی سەرمایەداری و دەزگای دەوڵەتی بورژوازیدا هێنا.

سەرەتا جیاوازی کۆنسێپت و زاراوەی دوالیزم لە زاراوەی دوولایەنی سادە و گشتی دەخەمەڕوو . دوالیزم دەربڕینێکی دیکارتە، کە بەمانای دوو لایەنی جیاواز یان ناکۆک دێت، نەک دوو لایەنی هاوبەش. لەناو حزبی کرێکاریدا ڕیفۆرم و شۆڕش ناکۆک و دوالیست نین بەڵکو هەردوکیان دوو بەشی یەک پرۆسەی خەباتی کرێکارین. دوالیزم جیاوازە

لە یەکێتی ئۆرگانیکی دوو لایەنی خەباتی کرێکاران بۆ ڕیفۆرم و شۆڕش کردن لە بواری ئابوری و سیاسیدا لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا.
دوالیزم واتە ناکۆکی ئەم دوو لایەنەی خەبات بەیەکتر. واتە ناکۆکی نیوان ڕیفۆرم و شۆڕشکردن. ئەمە یەکێک لە ئاڵوگۆڕە ڕیشەییەکانە کە بەسەر سۆشیال دیموکراتی کرێکاریدا هات لە دوای کۆمۆنەی پاریسەوە. ئەم دوالیزمە خۆی لە تێگەیشتنی جیاواز و دژ بەیەک نیشاندا لە نێو بزوتنەوەی کرێکاریدا سەبارەت بە جێگای ریفۆرم و هەڵوێست بەرامبەر بە دەوڵەت و پەرلەمان و ئایندەی خەباتی دژی سەرمایەداری. کەواتە "دوالیزمی ریفۆرم و شۆڕش بەشێکی کارکردی حزبێکی کرێکاریی" نییە و بەپێچەوانەوە لەلای حزبی کرێکاری یەکێتییەکی ئۆرگانیک کە لەنێوان ریفۆرم و شۆڕش یان لە نێوان خەباتی ئابوری و خەباتی سیاسی کرێکاراندا هەیە، نەک ئەم دوو لایەنە دژ بەیەک و جیاواز بن.

ئەم دوالیزمە وەرچەرخانە بەرەو ڕیفۆرمیزم، کە وەک هاوڕێ برایم دەڵێ: " دەگەڕێتەوە بۆ ئەو گۆڕانکاریانەی لە پرۆسەی بەرهەمهێنانەوەی سەرمایەدا ڕوویان دا". بەڵام بەتەنیا ئەم دەڵێ ناتوانێ ئەو وەرچەرخانە گەورەیە ڕۆشن بکاتەوە و هەربۆیە لەم پۆستە دوورودرێژەدا ئەم مەسەلەیە ڕوون دەکەمەوە، کە هیوادارم خوێنەری فەیسبوک تاقەتی خوێندنەوەی بابتەتێکی وا دورودرێژی هەبێت.
ئەم دوالیزم و ریفۆرمیزمە گۆڕانکاریەکی فکری و سیاسی بوە، کە دەگەڕێتەوە بۆ گۆڕانکاری ئابوری و سیاسی بون لە دۆخی سەرمایەداریدا و لە ململانەی چینایەتی کرێکاران دژی دەوڵەت و چینی بورژوازی دەسەڵاتدار. هەربۆیە پێویستە ئەم خاڵەی وەرچەرخانە وەک قۆناغێکی جێگای بایەخی گەورەی مێژوویی شرۆڤەیەکی هەمەلایەنە بکرێ. گرنگە بڵێین چۆن ئەو گۆڕانکاریە سیاسیە بەهۆی گۆڕانی ئابوری سەرمایەداری ڕویدا و لەوەش گرنگتر بەلای منەوە ڕۆشنکردنەوەی ئەو گۆڕانکاریە سیاسیەیە لە خەباتی چینایەتی کرێکاراندا و بۆچی بەشێک لە چینی کرێکار و حزب و ڕێکخراوە جەماوەریەکانی بونە ڕیفۆرمیست؟
گۆڕان لە حزبەکەوە، کە لە پێناو ئامادەکردنی کرێکاران بۆ گۆڕینی سیستمی سەرمایەداریدا دروست بووە، بەرەو حزبێک کە خۆی ببێتە بەشێک لە دامودەزگای بورژوازی و هێشتنەوە و پاراستنی سیستمی سەرمایەداری، گۆڕانێکی ڕیشەیی و گەورەیە. ئەمە خاڵی سەرەکی ئەم گفتوگۆیەمانە، کە لێکدانەوەیە لە هۆکارەکان و پرۆسەی گۆڕانی حزبی کرێکاریی لەسەدەی بیستدا. ئەمە هەرچەند لە ڕابردویەکی دووردا ڕویداوە، بەڵام زەمینەکانی لە دنیای ئەمڕۆدا وەکو خۆی ماوە. وە سەرەتای ئەو گۆڕانکاریانەیە کە دواتر ڕێڕەوی بزوتنەوەی کرێکاریی

گۆڕیوە. ئەم وەرچەرخانە سەرجەم مۆدێلی سیاسی و ئابوری سۆشیالیزم لە سەدەی بیستدا دەگۆڕێ بە مۆدێلی ریفۆرمی سیاسی و ئابوری لە سەرمایەداری، دەیگۆڕێ بە مۆدێلی سۆشیالیزمی دەوڵەتی، کە لە لای هەردوو باڵە ڕیفۆرمیستی سۆشیال دیموکراتی و شۆڕشگێڕی بەلشەفی وەک مۆدێلی دەسەڵاتدارێتیان جێگیر دەبێت. مۆدێلێک کە هەرچەند ئێستا شکستی هێناوە و لە بنبەستدایە، بەڵام تا ئیستاش لە بزوتنەوەی کرێکاریدا بەدیلێکی سۆشیالیستی تر جێگای نەگرتۆتەوە، هەربۆیە جێگای گرنگی پیدانی ئەمڕۆمانە وبیرکردنەوەیەکی ڕەخنەگرانە لەم تەجروبەیە ڕێگا بەگەیشتن بە کۆمۆنیزمێکی نوێ دەکاتەوە.
دوالیزمی ریفۆرم و شۆڕش خۆی ناونیشانێک و نیشانەیەکی لادان و گۆڕانکاری ڕیشەیی ترە، کە لە ستراتیژ و ئامانجی بزوتنەوەی کۆمۆنیستی و کرێکاریدا دروست بوو. ئەم مەسەلەیە هەر بەتەنیا بە باسی ناکۆکی نێوان خەباتی ئابوری و ریفۆرم لەگەڵ خەباتی سیاسی و شۆڕشدا لەیەک نادرێتەوە. بەڵکو پێویستی بە لێکدانەوە لەو گۆڕانکاریە بنچینەییانە کە ڕویانداوە، وە ناسینی ئەو کەم و کورتیە فکری و پراکتیکانە، و ئەو هەڵسەنگاندنی تەجروبانەیە کە ئەم دوالیزمەیان خوڵقاندووە.

لە دەورانی شۆڕشەکانی ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەدا و لە خەباتی دیموکراتی بورژوازی دژی دەرەبەگایەتی و خاوەن موڵکە ئەرستۆکراتەکان، کرێکاران لە پێناو ئازادی و مافە ئابوریەکانی خۆیاندا بەشداری ئەم شۆڕش و خەباتە سیاسیە بوون. بەڵام بە سەقامگیری دەسەڵاتی پەرلەمانی بورژوازی، وەک ئاکامی جێگیر بوونی ئیمتیازات و یاسا و باج و شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و نەهێشتنی ئیمتیازاتی دەرەبەگایەتی، ئیتر بورژوازی بووە هێزی دەسەڵاتدار، وە کە سەرکوتی هەر خەباتێکی کرێکاری دەکرد کە دژ بە سیستەمی سەرمایەداری دەوەستایەوە. سەرەتا بورژوازی تازە دەسەڵاتدار ئەم خەباتەی کرێکارانی ڕاستەوخۆ سەرکوت دەکرد، و هەروەک لە ئەڵمانیا یاسای دژی سۆشیالیستەکانی سەپاند و لە هەموو وڵاتانی تریش هێرشی بەردەوامی دەکردە سەر یەکێتیە کرێکاریەکان و ڕێکخراوە سۆشیالیستی و کۆمۆنیستیەکانی چینی کرێکار.

بەڵام دواتر و بەتایبەت پاش کۆمۆنەی پاریس بورژوازی بە ناچاری و وەک ئەمری واقع دانی نا بە دەوری چینی کرێکار و ڕێکخراوەکانیدا و هەر بۆیە ڕێگای لە قاڵبدانی ئەم بزوتنەوەیەی گرتە بەر لە چوارچێوەی دەسەڵات و دامەزراوەکانی بورژوازی خۆیدا و لە هەندێ لە وڵاتەکانی ئەوروپای ڕۆژئاوادا ڕێگا بە کاری یەکێتیە کرێکاریەکان

و ڕۆژنامە سۆشیالیستیەکان درا و ڕێگریەکانی بەردەم دەنگدانی گشتی کەمکرانەوە و نوێنەرانی سۆشیال دیموکراتەکان توانیان بەشداری هەڵبژاردنە پەرلەمانیەکان بکەن و کورسی بەدەست بهێنن.

ئەمە لەسەر بنەمای ئەم گۆڕانکاریە سیاسی و ئابوریانەی لە کۆمەڵگە و دۆخی خەباتی چینایەتی نێوان کریکاران و بورژوازیدا ڕویداوە دەچینە سەر ئەو ئالۆگۆڕانەی بەسەر سۆشیال دیموکراتی کرێکاراندا هاتووە لەو دەورانەی سەرەوەدا لە دوای کۆمۆنەی پاریسەوە تاکو جەنگی جیهانیی یەکەم.

لەم پرۆسەیەدا ئەو یەکێتیە ئۆرگانیکەی کە لە نێوان خەباتی ئابوری و خەباتی سیاسی کرێکاراندا لە بڕیارنامەکانی ئینتەرناسیونالی یەکەم سەبارەت بە “بنەماکانی ئینتەرناسیونال و سەبارەت بە یەکێتیە کرێکاریەکان” [1] هاتبوو، گۆڕدرا بە دوالیزمی شۆڕش و ریفۆرم.

پەیوەندی دیالێکتیکی نێوان خەبات بۆ باشترکردنی هەلومەرجی ئیستای ئابوری و سیاسی چینی کرێکار و پەیوەستکردنەوەی بە ئامانجی کۆتایی ڕزگاری ئابوری و شۆڕش بەسەر دەسەڵات و سیستەمی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریدا، هەمیشە لای مارکس جێگای گرنگی پیدان بووە و ئەمەش بووتە مایەی مشتومڕ و جەدەلێکی زۆر لەگەڵ ئەو بەشە لە کرێکاران و سۆشیالیستە ئەنارکیستەکان کە دەوری ئەم پرۆسەیەی گەشەکردنی ڕێکخراوەیی و تەجروبەی سیاسی کرێکارانیان بەلاوە گرنگ نەبوو. مارکس خەباتی چینی کرێکاری بۆ ڕزگاری لە پرۆسەیەکدا دەبینی کە ئەم چینە ئامادەیی تەواوی هەیە و زەمینەی مادی لە کۆمەڵگەدا ڕەخساوە بۆ گۆڕینی شۆڕشگێڕانەی کۆمەڵگە و بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی هەرەوەزی بێ چین و چەوسانەوە.

دەورەی دوای کۆمۆنە دەورەیەکی دوالیزمی ئیڤۆلۆشن و گۆڕانکاری بزوتنەوەی کرێکاریە. دیوێکی گەشەی سۆشیال دیموکراتی و یەکێتیە کرێکاریەکان و جیهانی بوونەوەی خەباتی چینایەتیە. بەڵام ئەمە تەنیا دیوێکی ڕوداوەکان و دۆخی دوای کۆمۆنەی پاریسە. دیوەکەی تری بریتیە لە چەند ئالۆگۆڕێکی دژ بەیەک و ئاڵۆز.

بورژوازی ئەوروپا و جیهان لەبەرامبەر شۆکی کۆمۆنەدا خەتەری ئەم چینەی لەسەر سیستەمی کۆمەڵایەتی سەرمایەداری دەرک پێ کرد و بەدیل و “گۆڕهەڵکەنی” خۆی بینی. هەربۆیە لەلایەک کەوتە توندکردنەوەی فشار لەسەر هەموو ئەو ڕێکخراوانەی کە سەر بەو “کۆمەڵەی

ئینتەرناسیونالی کرێکاران" بوو، وە لە لایەکی ترەوە سیاسەتەکی ئەهوەن تریان بەرامبەر یەکێتیە کرێکارییەکان گرتە بەر بەو مەبەستەی کاریگەریان لەسەر دابنێن.

لیبرالیزمی بورژوازی وەک بزوتنەوەیەکی سیاسی و ئابوری بالادەست بوو، وە لەسەر بنەمای گەشەی جیهانی سەرمایە کاریگەری لەسەر بزوتنەوەی کرێکاریی دانا و توانی ئاستی چاوەڕوانی و شێوازی کاری یەکێتیە کرێکاران لە قاڵبی ریفورمیزم و پەرلەمانتاریزم بەرتەسک بکاتەوە و ململانێی بیروڕای شۆڕشگێڕانەی نێو بزوتنەوەی کرێکاریی بکا. لە چەشنی فابیەکانی بەریتانیا و "ئیمکانگەرا"کانی فەرەنسا.

چینی کرێکار لەم دەورەیەدا ڕووبەڕووی کۆمەڵێک کێشەی نوێ بوەوە، کە جیاواز بوو لە کێشەی دەورانی سەرکوتی دەوڵەت و برسێتی لەڕادەبەدەری جاران. لە کاتێکدا گەشەی سەرمایەداری بە دەورەیەک ڕەخسا بوو ، توێژێکی ئەرستوکراتی کرێکاری دروست بوبو کە پلە و پۆستی سەرەوەی سەندیکا و یەکیتیە کرێکارییەکانیان بەدەستەوە گرتبوو.

لەهەمان کاتدا گەشەی سۆشیال دیموکراتی و سۆشیالیستەکان و یەکێتیە کرێکارییەکانیش گەیشتە ڕادەیەکی بەرز، کە توانی زەربەی فشارەکانی دەوڵەتە بورژوازییەکان لەسەر کاری سیاسی و جەماوەری لابەرێ و ئەمەش زەمینەی کاری یاسایی و پەرلەمانی کردەوە و ئەم چینە پێی نایە مەیدانێکی تازەی خەباتی سیاسییەوە.

ئەو پرسیارەی لەم دەورەیەدا دروست بوو ئەوە بوو، کە دوای ئەو گەشە ئاسۆییەی بزوتنەوەی کرێکاری و سۆشیال دیموکراتی کردی، ئایا ستراتیژی گەیشتنە دەسەڵات چییە؟ وەڵامەکانی نێو بزوتنەوەی کرێکاری و سۆشیال دیموکراتی بەم مەسەلە و دۆخە نوێیە جیاواز بوون و هەربۆیە کێشە و ناکۆکی لە نێوخۆی بزوتنەوەکەدا سەریهەڵدا. ئەمە ئەو ئەزمەیە ودوالیزمی ریفۆرم و شۆڕشی سۆشیال دیموکراتییە کە هاتە ئارا وچارەنووسی بزوتنەوەی کرێکاریی گۆڕی.

ئینگلس ڕوو بە حزبی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانی ئەو پرسیارە دەکا کە "ئاکامی هەموو ئەمانە دەبی چی بێ؟ ئەوە نەبێ کە حزب کتوپڕ، لەکاتی بریاردا، نەزانێ چی بکا؟ لە کاتێکدا کە ناڕۆشنی و نادڵنیایی هەبێ سەبارەت بە خاڵە بنەڕەتییەکان، ئەو خاڵانەی کە پێشتر هیچ کات گفتوگۆیان لەسەر نەکراوە؟”[2]

کەواتە " ناڕۆشنی و نادڵنیایی" هەبووە سەبارەت بەم ستراتیژییەی

حزبە جەماوەریە سۆشیال دیموکراتەکان بە گرتنی دەسەڵات و کاراکتەری خەباتی چینایەتی و پەیوەندی نێوان کرێکاران و بورژوازی لە کۆماری دیموکراتیدا و گەیشتن بە حکومەتی سۆشیالیستی لەڕێگەی هەڵبژاردنی پەرلەمانیەوە .

بەڵام دوایی ڕۆشن بوەوە کێشەکە هەر “ناڕۆشنی و نادڵنیایی” نیە لەوەی سۆشیال دیموکراتی دەبێ چی بکا؟ بەڵکو، “دەرکەوت کە گەشەی حزبە سۆشیال دیموکراتە جەماوەریەکان بەرەو شێوازێکی ڕووبەڕووبونەوە نەچوو، بەڵکو فۆرمێکی تێکەڵاوبوونی بزوتنەوەکەی لەگەڵ سیستمی مەوجوددا (سەرمایەداری) لێ دروست بوو.”[3]

هەرچەند لای مارکس و ئەنگلس ئەم لادانانە لە بنەما کۆمۆنیستیەکان لە نێو بزوتنەوەکەدا هەستی پێکراوە و ڕەخنەی لێگیراوە. بەڵام بەتایبەت دوای ١٨٩٠ لە کاتێکدا کە بزوتنەوەی سۆشیال دیموکراسی جەماوەریی دەبێتەوە، ئیتر ئەم مەترسیەی کە بزوتنەوەی کرێکاری ببێتە بەشێک لە سیستمی سەرمایەداری زۆرزیاتر گەشە دەکا. ڕەخنەیەک لە ئینگلس هەبێ ئەوەیە کە حسابی کەمی بۆ ئەم مەترسیە کردووە.

گۆڕان لە حزبێکەوە کە لە پێناو ئامادەکردنی کرێکاران بۆ گۆڕینی سیستمی سەرمایەداریدا دروست بووە بەرەو حزبێک کە خۆی ببێتە بەشێک لە دامودەزگای بورژوازی و هێشتنەوە و پاراستنی سیستمی سەرمایەداری گۆڕانێکی ڕیشەییە.

دوالیزمی ریفۆرم و شۆڕش خۆی ئاکامی گۆڕانکاری ڕیشەیی ترە، کە لە ستراتیژ و ئامانجی بزوتنەوەی کۆمۆنیستی و کرێکاریدا دروست بوو.

جیاوازیەکانی نێو بزوتنەوەی کرێکاریی سەبارەت بەم دۆخە خۆی لە بەرگی دوالیزمی ریفۆرم و شۆڕشدا نیشاندا، و ئینتەرناسیونالی دووەم و بزوتنەوەی کرێکاریی لە ژێر ئەم ناونیشانەدا بوو بە دوو بەشەوە. لێرەدا باس لەو گۆڕانکاریە ڕیشەییانە دەکەین کە لە ستراتیژ و ئامانجی بزوتنەوەی کۆمۆنیستی و کرێکاریدا دروست بوو. هەروەها باسی ڕەخنەی هەرکام لە مارکس و ئینگلس لەو هەڵوەستانەدەکەین کە بەرامبەر بە دەوڵەتی بورژوازی و مانەوە لە بازنەی ریفۆرم لەنێو سۆشیال دیموکراتیدا خراوەتەڕوو. دواتریش ڕەخنەکانی پانەکوک و لینین و ڕۆزالوکسبورگ لە ریڤیژینزم و پەرلەمانتاریزم دەخەینەڕوو، تاکو دیدێکی ڕۆشن لەو کێشمەکێش و ئاڵوگۆڕانەمان هەبێ کە لەم بزوتنەوەدا ڕویداوە، وە بزانین چۆن ئەم بزوتنەوە کرێکاری و کۆمۆنیستیە بە پێی دۆخ و گۆڕانکاریە سیاسی

و ئابوریەکان و مەسەلەکانی ناو خەباتی چینایەتی گۆڕانی ڕیشەیی بەسەردا هاتوە؟

لە دوای کۆمۆنەوە مەسەلەی پەیوەندی نێوان کرێکاران و دەوڵەتی بورژوازی دەبێتە یەکێک لە کێشەکان و جیاوازیەکان . لە ساڵی ١٨٧٥مارکس ڕەخنە لە لاسال دەگرێ و دەڵێ "تەنیا لاسال خۆی، بە لەخۆبایی بوون و خەیاڵەکانیەوە، لەتوانایدایە کە باوەڕ بەوە بکا کە مومکینە، بەهۆی یارمەتی وەرگرتن لە حکومەتەوە، کۆمەڵگەیەکی نوێ دروست بکەی هەر بەو ئاسانیەی کە هێڵێکی تازەی ئاسن دروست دەکەی."[4]

ئەم لەوەڵامی ئەو بەندەی "بەرنامەی گۆتە" دایە کە لاسال دەڵێ "بە ڕێگە کردنەوە بۆ چارەسەری مەسەلەی کۆمەڵایەتی، حزبی کرێکارانی ئەڵمانیا داوادەکەن کە بە یارمەتیدانی دەوڵەت هەرەوەزیە بەرهەمهینەرەکان دروست بکرێ."[5]

مارکس درێژە بەم ڕەخنەیە دەدا سەبارەت بە تێگەیشتنی لە دەوڵەتی بورژوازی و چۆنیەتی گۆڕینی هەلومەرجی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری، و دەڵێ "کاتێک کریکاران هەوڵدەدەن بۆ بەدیهێنانی مەرجەکانی هەرەوەزیە بەرهەمهێنەرەکان لە ئاستی هەموو کۆمەڵگەدا، ئەمە تەنیا بەمانای ئەوەیە کە کاردەکەن کە هەلومەرجی ئێستای بەرهەمهێنان شۆڕشگێڕانە بکەن، ئەمە هیچ پەیوەندیەکی هاوبەشی نیە لەگەڵ دامەزراندنی هەرەوەزیە بەرهەمهێنەرەکان بەیارمەتی دەوڵەت. ئەوەندەی سەبارەت بە کۆمەڵە هەرەوەزیەکانی ئیستاوە بێت ئەوەندە بایەخیان هەیە کە دەستکردی سەربەخۆی کرێکارانە، وە چ لەلایەن حکومەتەکان و چ لەلایەن بورژوازیەوە ناپارێزرێن."[6]

ئەم جۆرە لە هاوکاری لەگەڵ حکومەتی بورژوازیدا، دوای مارکس لەلایەن ئینگلسیشەوە دراوەتە بەر ڕەخنە. ئەمە کاتێکە نوێنەرانی کرێکاران چوونەتە ناو پەرلەمانی ئەڵمانیا و بەشداری دەکەن. لەنامەیەکدا بۆ J.P. Becker دەنوسێ "ئەم نوێنەرانە لە پەرلەمان 'پێشنیاری پۆزەتیڤانە' بە حکومەتی ئێستا دەکەن کە چۆن لە شتە بچوکەکاندا کارەکان باشتر بکەن و هتد، وە کرێکاران کە بە کەسانی دەرەوەی یاسا دانراون و بە دەست و پێی بەستراوەوە دراونەتە دەست ڕەفتاری مەزاجی پۆلیس، چاوەڕوانیان لێدەکرێ ئەمە بە نوێنەرایەتی کردنی خۆیان دابنێن! ئەوەی تایبەتمەندی سەرنج ڕاکێشی بزوتنەوەی کرێکارانی ئەڵمانیایە ئەوەیە کە هەڵەی لیدەرەکان لەلایەن جەماوەرەوە چاک دەکرێتەوە."[7]

لەفەرەنسا "ئیمکانگەراکان" و لە بەریتانیاش "فابیەکان" لە ناو بزوتنەوەی کرێکاریدا هەمان هەڵوێستیان بەرامبەر بە دەوڵەتی بورژوازی وەرگرت و هەمان بەچوونی لیبرالی بورژوازیان پەیڕەوکرد کە دەیانوت "پەرلەمان هەموو چینەکان وناکۆکە چینایەتیەکان لەناودەبا، بەبێ جیاوازی، لەڕێگەی مافی دەنگدان و مافی بەشداری لە حکومەتدا"[8]

ئەم تێڕوانینە سەبارەت بە دەوڵەت و دەزگاکانی ، وەک پەرلەمان و دەنگدان و دەستور و حکومەت وهتد.. ئەو ئاڵوگۆڕە سەرەکیە بوو کە لە نێو سۆشیال دیموکراتی و بزوتنەوەی کرێکاریدا سەریهەڵدا و بووە باڵێکی نێو بزوتنەوەی کرێکاری کە لە فەلسەفە و ئابوری و سیاسەتدا دواتر بەشێوەی مەکتەبێکی فکری و سیاسی و ئابوری جیاواز لە کۆمۆنیزم خۆی ساغکردەوە. ئیتر مەسەلەی سەرەکی ئەم باڵەی نیو سۆشیال دیموکراتی چۆنیەتی بەشداری و پاراستنی ئەم دەوڵەتە قەومیانەیان بوو. چۆنیەتی پاراستنی پەرلەمانتاریزم بوو، کە ئەنجامەکەی دەنگدان بە پڕۆژەکانی چینی بورژوازی بوو. دەنگدان بە پاراستنی گومرگی، دەنگدان بەشەڕی جیهانیی ئیمپریالیستی، هاوپەیمانی لەگەڵ حزبە بورژوازیەکان و بەشداری لە حکومەتە بورژوازیەکاندا هتد..

ئینگلس لە ساڵی ١٨٩١دا لە ڕەخنە لە بەرنامەی ئیرفورتی سۆشیال دیموکراتی ئەڵماندا ئاماژە بە مەترسی گەشەی ئەم "ئۆپۆرتۆنیزمە" دەکا و دەڵێ "ئەمە لە بیرچوونەوەیەکی گەورەیە، مەبەدەئەکان لەبەرامبەر بەرژەوەندیە کاتیەکانی ڕۆژدا هەڵدەسەنگێندرێ، ئەم خەبات و هەوڵدانانە بۆ سەرکەوتنی ساتە کاتیەکان بەبێ گوێدانە ئەنجامەکانی دواتری، ئەمە قوربانیکردنی ئایندەی بزوتنەوەکەیە لە پێناو ئێستایدا، لەوانەیە مەبەست "ڕاستگۆیانە" بێ، بەڵام ئەمە ئۆپۆرتۆنیزمە و هەروا دەمینێتەوە، وە ئۆپۆرتۆنیزمەکی "ڕاستگۆیانە" لەوانەیە ترسناکترینیان بێت."[9]

دوای دوو دەیە ئەم مەترسیەی ئینگلس دەبێتە ئەزمەیەکی جدی، کە سۆشیال دیموکراتی دەخاتە ژێر ئەو پرسیارەوە، کە ئایا لە ڕێگەی پەرلەمانەوە خەبات بۆ سۆشیالیزم بە کوێ دەگا؟

ڕۆزا لۆکسمبۆرگ لە ١٩٠٤ دا دەنوسێ "پەرلەمان بۆ بورژوازی ئەو قازانجەی جارانی نیە کە دژی دەرەبەگایەتی بەکاری دەهێنا و پەرلەمانی ئێستا بە دانانی بودجە و قەواڵەی سوپا، ئیعتباری نوێدان بە ژەنراڵەکانی شەڕ لە ئەفریقا و ناوچەکانی بازرگانیە".

ئەو پرسیارە دەکا کە سۆشیال دیموکراتی "ناتوانێ لەوە زیاتر بکا، لەوە دەچێ، بەرەو خۆ قوربانیکردن بچێ، بەرەو قوربانیکردنی سۆشیالیزم دەچێ لە سەر مێزی پەرلەمانتاریزمی بورژوازی، ئایا ئاکامی ئەمە چی دەبێ؟ هەڵوەشانەوەی بزوتنەوەی کرێکاریی، ناڕۆشنی ئایدیاکان، لادانی ئەخلاقی نوێنەرانی حزب. ئاکامی پڕاوپڕی تاکتیکی وەزارەتی Jaurès’ (سۆشیالیست) لە فەرەنسا بەشێوەیەکی ڕۆشن خزمەت دەکا بە ئاگادارکردنەوەی هەموو بزوتنەوەی جیهانی پرۆلیتاریا، کە ئەمە ئەو ڕێگایە نیە بتوانێ بەر بە داکشانی پەرلەمانتاریزمی بورژوازی بگرێ." [10]

ئەم داکشانەی پەرلەمانتاریزمی بورژوازی ، نیشانەی سەرەتاکانی بنبەستی لیبرالیزمی بورژوازی و دەورانی ئەزمەی جیهانی و پێویستی ئیمپریالیزم بە شۆڤێنیزم و بە شەڕ بوو.

هاوکات ئەوەی ڕۆزا لۆکسبۆرگ لە ساڵی ١٩٠٤دا باسی دەکا سەرەتای بنبەستی سۆشیال دیموکراتیە کە لەدوای کۆمۆنەی پاریسەوە نەیتوانیوە شێوازێکی تر جگە لە ڕێگەی پەرلەمانی بگرێتە بەر لە خەباتی چینایەتیدا!

هەربۆیە کاتێکیش ئەزمەی لیبرالیزم و پەرلەمانتاریزم دەستپێدەکا ولە دەیەی یەکەمی سەدەی بیستدا دەچینە ناو دەورانی توندبونەوەی ململانێی ئیمپریالیستی و داڕمانی "ئاشتی و دیموکراسی" لیبرالیزم، ئیتر ئەم سۆشیال دیموکراتیەش توشی ئەزمە و جیابونەوەیەکی گەورە دەبێ. ئەو زەمینەیەی پەرلەمانتاریزمی دوێنێ، کە بزوتنەوەی کرێکاریی لەسەری گەشەی سیاسی دەکرد، دەگۆڕدرێ و بورژوازی لەڕێگەی شەڕ و سەرکوتی بزوتنەوەی شۆڕشگێڕانەی کرێکارانەوە دەسەڵاتی سیاسی خۆی ڕادەگرێ. هەربۆیە ئیتر ئەوەی ئەنگلس لەسەر پەرلەمان دەیوت لەگەڵ دەورەی ئەزمەی سیاسی و سەربازی ئیمپریالیزم نەدەهاتەوە. ئەو دەیوت "کەسێک دەتوانێ بیهێنێتە پێش چاو کە لەوانەیە کۆمەڵگەی کۆن گەشە بکا بە شێوەیەکی ئاشتیانە بۆ کۆمەڵگەیەکی نوێ لەو وڵاتانەدا کە نوێنەرانی خەڵک هەموو دەسەڵاتێکیان لەدەستدایە، لەو شوێنەی، ئەگەر لایەنێک پشتیوانی زۆربەی خەڵکی لە پشت بێت، ئەوە دەتوانێ ئەوە بکا کە لەگەڵ ڕێگەی دەستوری بگونجێ: وەک لە کۆماری دیموکراتی وەک فەرەنسا و لە ئەمریکا و لە شانشینی بەریتانیا."[11]

لەم دەورە نوێیەی ئەزمەی لیبرالیزم و پەرلەمانتاریزم و سەرهەڵدانی شەپۆلی شۆڕشگێڕانەی کرێکاراندا گۆڕانکاری بەسەرسۆشیال

دیموکراتی کرێکاریدا دەت و سۆشیال دیموکراتی بە گەیشتنە دەسەڵات پێویست بوو لە دەرەوەی پەرلەمانتاریزمدا بەدوای ستراتیژێکی تردا بگەڕێ.

بەڵام سەرەڕای ڕەخنەکانی مارکس و هەوڵەکانی ئەنگلس لە خۆشباوەڕی بە دەوڵەتی بورژوازی و دوورکەوتنەوە لە ئۆپۆرتۆنیزم، سۆشیال دیموکراتی لە بزوتنەوەیەکەوە کە دەیویست سیستمی سەرمایەداری بگۆڕێ بە سۆشیالیزم، وە لە ڕێگەی کەمەنەوە دەزگای دەوڵەتی بورژوازی هەڵوەشاندنەوە ، گۆڕدرا بە بزوتنەوەیەک کە زۆربەی ڕیزەکانی کەوتە ژێرکاریگەری ڕەوتی لیبرالیزم و ریفۆرمیزم و پەرلەمانتاریزم. ئەم ڕەوتە سەرەتا خۆی وەکو ڕیڤیژینیزم ناساند، واتە وەک ڕەوتێک کە بانگەشەی خوێندنەوە و چاوخشاندنەوە بە بنەماکانی کۆمۆنیزمدا دەکرد، بەڵام لەکۆتاییدا ئەم دەورەیەدا، واتە لەگەڵ هەڵگیرسانی جەنگی جیهانیی یەکەمدا، سۆشیال دیموکراتی ڕەنگی ئەم ڕیڤیژنیزمەی گرت.

هەربۆیە پێویستە ئەم پرۆسەیە زیاتر شرۆڤە بکەین تا بزانین چ پەیوەندیەک لە نێوان ریڤیژینزم و لیبرالیزم و پەرلەمانتاریزم و سۆشیال دیموکراتیدا هەیە؟

دیالەکتیکی گەشە و پەرەسەندنی بزوتنەوەی کرێکاریی و سۆشیال دیموکراتی هاوکات بوو لەگەڵ بڵاوبونەوەی پەتای ریڤیژینزمدا لەهەموو وڵاتە سەرمایەداریەکان. لینین لە ساڵی ١٩٠٨ دا دەڵێ “چی ڕیڤیژینیزم دەکاتە کارێکی حەتمی کە دەبێ لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا ڕوبدا؟ لەبەرئەوەی، لە هەموو وڵاتێکی سەرمایەداریدا، لەپاڵ پرۆلیتاریادا، توێژێکی زۆری وردە بورژوازی هەیە. بەرهەمهێنانی بچوک پێشتر و ئێستاش بەردەوام سەرمایەداری بەرهەم دەهێنێتەوە. سەرمایەداریش ڕیزێکی تەواو لە “چینە ناوەندەکان” دروست دەکا (پاشکۆی کارگە، کارکردن لەناو ماڵدا، کارگە بچوکەکان کە لە وڵاتدا بەفراوانی هەن،...). ئەم بەرهەمهێنەرە بچوکە نوێیانە پاڵ پێوەدەنرێن، بە پێی دەورەکەیان، حەتمەن بە ڕیزەکانی پرۆلیتاریا. هەربۆیە ئاساییە کە بیروبۆچونە وردەبورژوازیەکانیشیان بەردەوام بچێتە ناو ڕیزەکانی حزبە کرێکاریە بەرفراوانەکان.”[12]

بێگومان ئەمە تەواوی کێشەی سەرهەڵدانی بۆچوونی ناکۆک و لەوانە ریڤیژینزم لە ناو سۆشیال دیموکراتیدا نیە. واتە ڕیڤیژینیزم بەتەنیا لە کاریگەری هاتنی چینی وردەبورژوازی و بۆچوون و

جیهانبینیەکەیدا بەرتەسک نابێتەوە. هەربۆیە دواتر لینین لە ساڵی ۱۹۱۰ ئاماژە بە بۆچوونەکانی ئەنتۆن پانیکوک دەکا [13] و “ئەنجامگیریە زانستیەکانی” نامیلکەیەکی ئەو ڕوندەکاتەوە لەسەر هۆکارەکانی سەرهەڵدانی ریڤیژینزم لەناو بزوتنەوەی سۆشیال دیموکراتی کرێکاری جیهانیدا.

پانیکوک ئاماژە بە فاکتەرە جۆراوجۆرەکانی دروستبوونی ناکۆکیەکانی ناو بزوتنەوەی کرێکاری و سۆشیال دیموکراتی دەکا. لێرەدا ئەوەی گرنگە لەم لێکدانەوەی پانیکوک دا ئەوەیە کە باسی چینی کرێکار خۆی دەکا کە بۆچی و چۆن توشی ئەم کێشانە دەبێ؟ باس لە ئاستی گەشەی سەرمایەداری و کاریگەری لەسەر تێگەیشتنی سۆشیالیستی چینی کرێکار دەکا. باس لە ئاستی گەشەی هێزی بەرهەمهێنەری کرێکار و ڕادەی چڕ بوونەوەی ژمارەکەی لە یەک ناوەندا و ئاستی ڕێکخراو بوونی و فێربوونی پابەند بوون بە سیستم و ئاستی هەژاری دەکا.

هاوکات باسی ئەو گۆڕانکاریانە لە شێوەکانی خەباتی چینایەتی کرێکاراندا دەکا، کە بەشێوەی “بازدان” ئەم بزوتنەوەیە دەگۆڕێ و ترس دەخاتە دڵی سیستمی سەرمایەوە. بەشێوەیەکی سەرەکی تەئکید لە بزوتنەوەی کرێکاریی وەک بزوتنەوەیەکی زیندوو دەکا، کە لە چوارچێوەی هەلومەرجێکی مێژوویی و ئابوری و سیاسی دیاریکراودا ڕەوت و دیدگای جیاجیای تێدا دروست دەبێ بە وەڵامدانەوە بە کێشەکانی خەباتی چینایەتی.

ئەمە لە سەرەوە باسی لیبرالیزمی بورژوازیمان کرد وەک یەکێک لە فاکتەرەکانی کاریگەری لەسەر دروستبوونی ناکۆکی و لادانەکانی نێو بزوتنەوەی کرێکاریی لە ڕەوتی شۆڕشگێڕانە و دروستبوونی باڵی ریفۆرمیستی لە نێو چینی کرێکاردا.

پرسیارێکە لێرەدا ئەوەیە کە بۆچی ئەم بۆچون و دیدگا و لێکدانەوە لیبرالیستیە کاریگەری لەسەر خەباتی کرێکاران دادەنێ؟

وەڵامەکەی ئەوەیە کە چینی کرێکار لەخەباتێکی زیندووی چینایەتیدایە و بەپێی ئاستی گەشە و تەجروبەی خۆی بەو ڕاستیە دەگا، کە چ ڕێگایەک ئەو لە دەست چەوسانەوە ڕزگاردەکا. ئەم ئەنجامگیریە سادەیە خۆی لەدڵی دۆخێکی ئاڵۆزو دوالیزمی خەباتی ئابوری و سیاسیدا یەکلایی دەبێتەوە. هەرچەند کۆمەڵگەی سەرمایەداری گەشە بکا و هێزی بەرهەمهێنەری کرێکار گەشە بکا و تەجروبەکانی خەباتی ڕۆژانە و “بازدان” و شۆڕشەکانی زیاتر بێت ئەوەندە نزیکتر

دەبەتەوە لەو ئاسەوە و بەدیلەی کە دەتوانێ قاڵبی سیستەمی سەرمایەداری تێپەڕێنێ و ئەم وشیاری و تەجروبەیە ببەتە "خواستەکی گشتی و کۆلێکتیڤی" ملیۆنەها و ملیارەها کرێکار.

ئەمە پرسەی واقعی خەباتی چینایەتیە، کە بەپێی ئاستی گەشە و توانایی سیاسی و ڕێکخراوەیی چینی کرێکار مەسەلەی شۆڕش و دەسەڵات مەترەح دەبێت نەک بەپێی عەقڵی شۆڕشگێڕانەی گروپێکی کۆمۆنیستی یان حزبێکی کۆمۆنیستی. وەک مارکس لە ڕەخنە لە گروپێکی ناو "کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکان" دا دەڵێ؛ " بۆ ئەوان ئەو هەلومەرجە ڕاستەقینەیە کە هەیە، هێزی پاڵنەری شۆڕش نیە، بەڵکو بەتەنیا بوونی خواستە. کاتێک ئەمە بە کرێکاران دەڵێین، پێویستە ۵۰،۲۰،۱۵ ساڵ بە شەڕو خەباتی ناوخۆ(چینایەتی) دا تێپەڕن، نەک تەنیا بۆ گۆڕینی دۆخ، بەڵکو بۆ چاکردنی خۆتان وە بۆ ئەوەی نیشانی بدەن کە دەتوانن باڵادەستی سیاسیتان هەبێت. هەروەک دیموکراتەکان کە وشەی خەڵکیان کردوە بە بت، ئێوەش وشەی پرۆلیتاریاتان وا لێکردوە. هەروەک دیموکراتەکان، ئێوەش زاراوەی شۆڕشتان خستەتە شوێن ئیڤولوشنی شۆڕشگێڕانە "[14]

ئەم جۆرە ناسینەی شۆڕش کە بتێک نیە و تەنیا زاراوەیەکیش نیە، بەڵکو دیاردەیەکی دیالێکتیکی و یەکێتی دژەکانە خۆی کلیلی دەرک کردنی هەموو ئەو مێژووەی خەباتی چینایەتی کرێکارانە کە پڕە لە هەوراز و نشێوی و سەرکەوتن و شکستە. دەرک کردنی ئەوەی بۆچی لەم دەورەیەدا کە چینی کرێکار لە باری سیاسی و ڕێکخراوەییەوە گەشە دەکا، بەڵام پەتای ریڤیژینیزم و لیبرالیزم و پەرلەمانتاریزم دایدەگرێ ؟ وەک بەدروستی لینین دەریدەبڕێ، کە "ئەم جیاوازیانە سەرچاوەکەی خۆی ئەو خەسڵەتە دیالێکتیکیەیە کە گەشەی کۆمەڵایەتی چینی کرێکار هەیەتی کە لەدڵی ناکۆکیەکاندا و لەڕێگەی ئەم ناکۆکیانەوەیە دەچێتە پێش"[15]

سۆشیال دیموکراتی لەم دەورەیەدا بەباشترین شێوە ڕێگاکانی گەشەی سیاسی و ڕێکخراوەیی کرێکاران لە مەیدانی کاری حزبی وسەندیکایی و پەرلەمانی و ڕۆژنامەگەری دەناسێتەوە و کاری جدی دەکا. ئینتەرناسیونالی دووەم و حزبە کرێکاریەکان لەزۆربەی وڵاتاندا دروست دەکا. لەم ماوەیەی ١٩٠٥ تا ١٩١٣دا ژمارەی کرێکارانی سەندیکاکان لە ٣ ملیۆنەوە بووە ٦ ملیۆن و سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانی ، فینلاند و سوید لە ٣٠٪ بۆ٤٠٪ی دەنگیان هێنا لە هەڵبژاردنە پەرلەمانیەکاندا. هەروەها کۆمەڵەی فابینەکانی بەریتانیا کاریگەری گەورەیان لەسەر سۆشیالیستە ریفۆرمیستەکان و لەوانەش برنشتاین هەبوو، ئەم کۆلتورە پەیوەندی پەیداکرد لەگەڵ

هۆڵەندا و ئەسکەندناڤیشدا.[16].

ئەمانە لەگەڵ پرۆسەی دروستبوونی دەوڵەت ومەرکەزی بوونەوەی دەسەڵات و بازاڕی ناوخۆیی و هاوکات پێشبڕکێی سەرمایەی مۆنۆپۆلی و ئیمپریالیستی چووەتە پێش و زەمینەی دروستکردنی توێژی ”ئەرستۆکراتی” کرێکاری و گۆڕانی فۆرمی کاری حزبی و سەندیکا کرێکارییەکان بۆ دەزگایەکی بیرۆکراتی و نوخبەیی، بەرتەسککردنەوەی چالاکی سیاسی و ڕێکخراوەیی بە پێی یاسا و فشار و سەرکوتی مانگرتن و چالاکی شۆڕشگێڕانەی کرێکاران. ئەمانە هەموویان فاکتەربوون لە دروستبوونی ئەو دوالیزمەی لە نێوان گۆشەی سیاسی کرێکاران لەلایەک و کەوتنە ژێر هەژمونی فکری و سیاسی ناسیونالیزم و لیبرالیزم و پەرلەمنتاریزمی بورژوازی لەلایەکی ترەوە.

لەگەڵ سەرهەڵدانی ئەزمەی سیاسی و سەربازی ئیمپریالیزم ئەم دوالیزمە بزوتنەوەی کرێکاریی شەق دەکا. سۆشیال دیموکراتی ڕووبەڕووی دەورەیەکی نوێ دەبێتەوە کە دەبێ هەڵوێست بەرامبەر بە بورژوازی و دەوڵەتەکەی و سیاسەتە ئیمپریالیستیەکانی دەربڕێ و ڕووبەڕوویان بێتەوە. ئیتر ئەم کارە بە پەرلەمانتاریزم و لە چوارچیوەی کاری ڕێگاپێدراوی یاساییدا ناکرێ. چینی کرێکار چیتر ناتوانێ لە قاڵبی کاری سەندیکاییەکی پیشەییدا بمێنێتەوە کە تەنیا مەسەلەی کرێ و ریفۆرمی ئابوری هەبێ، چونکە سەرجەم کۆمەڵگە و چینی کرێکار گیرۆدەی سیاسەتی شەڕ و تاڵانکاری و سەرکوتی بێ پەردەی بورژوازی و دەوڵەتەکەیەتی. هەربۆیە سۆشیال دیموکراتی پیویستی بە فکر و سیاسەتی کۆمۆنیستی نوێ دەبێ سەبارەت بە شۆڕش و دەوڵەت و گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی. ئەم کێشانە خۆیان لە چەند مەیدانی سیاسی و ئابوریدا نیشان دەدەن ، لەوانە چۆنیەتی هەڵوێست بەرامبەر بە دەوڵەتی بورژوازی، چۆنیەتی بەشداری لە پەرلەماندا، شێوازی ڕێکخستنی جەماوەری کرێکاران، مانگرتنی گشتی و شۆڕش وشەڕی جیهانی و هتد..

ریڤیژینزمیش سەرەتا لەلایەن برنشتاینەوە وەک سەیرکردنەوە و چاوخشانەوە بە بنەماکانی بیروباوەڕی مارکسدا هاتە کایەوە سەبارەت بە گۆشە و ئەزمەی سەرمایە. دواتر باسی ئەوەی کە؛ گرنگی دەستکەوتی کاتی و ریفۆرم گرنگترە لە ئامانجی گۆڕینی سیستەم و “بزوتنەوە هەموو شتێکەوە ئامانج هیچ” هاتە گۆڕێ. دواتریش ئەمانە بووە چوارچێوەیەکی سیاسی و عەمەلی بە ئامانجی ریفۆرم و بوونە بەشێک لە خودی سیستمی زاڵی سەرمایەداری و پەرلەمان و حکومەتەکەی و وەرگرتنی ئیمتیازاتێک بە توێژی کاربەدەستانی حزبی و حکومی و

سەندیکایی کرێکاران. هەر ئەم بەرژەوەندیە مادی و بەرتەسکیە فکریانە بوون کە ئەم ڕەوتە ریفۆرمیستیەی لە نێو بزوتنەوەی کرێکاریدا زاڵ کرد. ئەم "گروپە کە نوێنەرایەتی بەرژەوەندیەکی جیاوازیان دەکرد گۆشەی سەرمایەداریان بە گۆشەی سۆشیالیزم دەزانی”.[17]

لەکاتی ئەزمەی سیاسی و سەربازی نێوان دەوڵەتە سەرمایەداریەکاندا ئەم ڕەوتە ریفۆرمیستی و ئۆپۆرتۆنیستیەی نێو سۆشیال دیموکراتی تەواو ڕەنگی ئەم ریڤیژینزمەی لێ نیشت و ئامانجی کاتی مانەوە لە پەرلەماندا و مانەوە لە قاڵبی دامەزراوە ڕەسمیەکانی دەوڵەتدا کرایە ئامانجی پیرۆزی”دیموکراسی”. ئیتر کاوتسکی وەک برنشتاین قسەکەری ڕەسمی ئەم “دیموکراسی بورژوازی”یە بوو. ئەمە تێکشکانی بزوتنەوەی کرێکاریی بوو لە بەردەم بتی دەوڵەت و سیستمی سەرمایەداریدا. شکست بوو بەهۆی دیموکراسی هەڵخەڵەتێنەرانەی بورژوازیەوە.

بەڵام لەگەڵ قوڵبونەوەی ئەزمەکانی سەرمایەدا شاهیدی سەرهەڵدانەوەی شەپۆلی شۆڕشگێڕانەی بزوتنەوەی کرێکاران بوین. هەربۆیە لە نێو بزوتنەوەی کرێکاری جیهانیدا پێویستی دەرک وستراتیژی تازەی هێنایە ئاراوە بۆ چۆنیەتی تێپەڕین لە سەرمایەداریەوە بۆ سۆشیالیزم و دروستکردنی بەدیلێک بە ئینتەرناسیونالی دووەمی سۆشیال دیموکراتی.

ئەم دۆخە نوێیەی خەباتی چینایەتی ئاڵوگۆڕی لە سۆشیال دیموکراتیی جیهانیدا دروست کرد و ژێر پێی تیۆریەکانی ریڤیژنیزمی سەبارەت بە گۆشەی سەرمایەداری و پیرۆزی دەوڵەتی بورژوازی ودیموکراسیە پەرلەمانیەکەی بەش کرد .

وەک پێشتر ڕەزا هەستی پێکرد، کە سۆشیال دیموکراتی ناتوانێ لە قاڵبی تاکتیک و ستراتیژی جارانیدا بمێنێتەوە و بەتایبەت لەژێر کاریگەری دۆخی شۆڕشگێڕانەی ڕوسیادا شێوازێکی نوێی شورایی و مانگرتنی جەماوەریی، کە جیاوازە لە خەباتی پەرلەمانی، دەردەکەوێ. ئەمە جارێکی تر ئەو حوکمە بنەڕەتییەی لە سەرەتای ئەم کتێبەدا ئاماژەمان پێدا دەسەلمێنێتەوە، کە خەباتی چینایەتی بە کێشە و بنبەستی سۆشیال دیموکراتیەوە قەتیس نابێتەوە و لەگەڵ دەورەیەکی نوێ لە ئەزمەی سەرمایەداری جیهانی و بنبەستی سیستمی سیاسی بورژوازی و پەرلەمانتاریزم و لیبرالیزمەکەی، جارێکی تر چینی کرێکار پێویست بوو وەڵامی شۆڕشگێڕانەی خۆی بە دەوڵەتی بورژوازی

بداتەوە و سیستمی سیاسیی ئەلتەرناتیڤی خۆی نیشان بداتەوە.

لێرەدا دەگەینە قۆناغێکی جیاواز و نوێ لە خەباتی چیانیەتیدا، کە دیسانەوە چینی کرێکار لەڕێگەی شۆڕشەوە، بە وەڵامی ڕادیکاڵانەی خۆی بە رامبەر بە سیستمی سەرمایەداری ئاشنامان دەکا. من لە بەشەکانی کتێبی "کۆمۆنیزمی نوێ" دا بە دورودرێژی باسی کاریگەری ئەم مۆدێلە سیاسی و ئابوریەی سۆشیالیزمی دەوڵەتی بەلشەفیەکانیشم کردوە لەسەر شۆڕشی سۆشیالیستی ئۆکتۆبەردا و خوێنەران دەتوانن لەوێدا بیبینن و هەربۆیە لێرەدا باسی دوالیزمی شۆڕش و ڕیفۆرم تەواو دەکەم.

بەشی سێهەمی ئەم گفتوگۆیە لەسەر پرسەی شۆڕشی سۆشیالیستی دەبێت.

[1] مارکس، ئینتەرناسیونالی کرێکاران، ١٨٦٤، بەزمانی ئینگلیزی

The International Workingmen’s Association 1864General Rules, October 1864

[2] چۆن جیهان دەگۆڕین، مارکس و ئەنگلس و سیاسەت، ل ٦٩، هوبسباوم، بە زمانی ئینگلیزی.

[3]چۆن جیهان دەگۆڕین، مارکس و ئەنگلس و سیاسەت، ل ٦٨، هوبسباوم، بە زمانی ئینگلیزی.

[4] ڕەخنە لە بەرنامەی گۆتە، مارکس، ل٢٣٣،مختارات مارکس و انجلز،جلد٢،دارالتقدم

[5] هەمان سەرچاوە،ل٢٣٢

[6] ڕەخنە لە بەرنامەی گۆتە، مارکس بە ئینگلیزی

https://marxists.catbull.com/archive/marx/works/1875/gotha/ch03.htm

[7] نامەی ئینگلس بۆ بیکەر https://www.marxists.org/archive/marx/works/1880/letters/80_04_01.htm

[8] لینین، مارکسیزم و ریڤیژینیزم، ل ٤٢١،،المختارات ، جلد٣،دارالتقدم. بەعەرەبی.

[9] ئینگلس ڕەخنە لە بەرنامەی ئیرفورتی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانیدا، بە زمانی ئینگلیزی https://marxists.catbull.com/archive/marx/works/1891/06/29.htm

[10] ڕۆزا لوکسبورگ، سۆشیال دیموکراتی و پەرلەمانتاریزم https://marxists.catbull.com/archive/luxemburg/1904/06/05.htm

[11] ئینگلس، ڕەخنە لە بەرنامەی ئیرفورتی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانیادا لە ١٨٩١، بە زمانی ئینگلیزی

https://marxists.catbull.com/archive/marx/works/1891/06/29.htm

[12] مارکسیزم و ڕەوتی ڕیڤیژینیزم، ل ٤٢٤، المختارات ، جلد٣، دارالتقدم.

[13] پانیکوک The Tactical Differences in the Labour Movement (Die taktischen Differenzen in der Arbeiterbewegung, Hamburg, Erdmann Dubber, 1909), Anton Pannekoek

[14]مارکس، کۆبونەوەی کۆمیتەی ناوەندی کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکان، بە زمانی ئینگلیزی Minutes of Central Committee Meeting, 15 September 1850, in Karl Marx, The Revolutions of 1848 (Harmondsworth, 1978), p 341.

[15] لینین، ناکۆکیەکانی نێو بزوتنەوەی کرێکارانی ئەوروپا، ل ٥١٧،المختارات ، جلد٣،دارالتقدم.

[16] هۆبسباوم، نفوزی مارکسیزم لە ١٨٨٠ تا ١٩١٤، چۆن جیهان دەگۆڕین ل ٢١٦، بەزمانی ئینگلیزی.

[17] هۆبسباوم، نفوزی مارکسیزم لە ١٨٨٠ تا ١٩١٤، چۆن جیهان دەگۆڕین ل ٢١٥، بەزمانی ئینگلیزی

بەگەورەيى كۆترەكەى منداڵيم
دۆزيەوە.. سەلام عومەر

منداڵيم كۆترێكى وێڵەو
لە گەڕەكى كارەبا
بەسەر لقى
درەختێكى نيوە سوتاو هەڵنيشتووە
بەديمەنى لەت لەت بوونى
دراوسێ و دەڤەرێكى وەك پشدەر
جگە لە گمە و گريان
فرمێسكى خوێنينى رشتووە
كۆترێكى وێڵە منداڵيم
بەديار شارێكى خاپوور و
هێلانەيەكى تێكدراو
هەڵكورماوە
دەفڕێتە سەر
كێلى گۆڕەكەى (رەسوە شێت)
دەبينێ هێشتا خورجينە و گۆپاڵەكەى هەر لەوێن و
وەك خۆى ماوە.
++++++
منداڵيم كۆترێكى تەريكە
داواى ئەو پرچانە دەكا
كە لەسەر ورگى (وەستا كاكە)
تاڵ تاڵ بەمردوويى كەوتوون
پرچێك هێشتا لە قوژبنى كەلاوەى شارێكى وێراندا
وەك پشيلەيەكى برسى
كەس نازانێ
داخۆ نووستوون ياخود مردوون؟
++++
منداڵيم كۆترێكى تەريكە
ئەو كۆلارەى دەوێتەوە
كە تا ئێستاش
بەدارتێلەكانەوە گير بووە
كۆلارەيەك
وەك ئەوەى من عاسێم كرد بێ

زۆر توڕەیەو
هەر لەمنداڵی و لاویتیم نا
لە پیری و دووریشم زیز بووە.
کۆلارەیەکەو ئیدی
نەقەت دێتەوە نێو دەستم
نە ڕێگەشم پێدەدا
لێی کەمەوەو
لەبن لەنگەرە ماندوەکەی
نامەیەکی لێبووردنی لێ ببەستم.
+++++
منداڵیم کۆترێکی وێڵە
دەچێتەوە (جوتکانیان)
قومێک ئاوی
لەو دوو کانیە دەست ناکەوێ
سەرێک لە تانکیە قوپاوەکەی
قوتابخانەی ئاسۆس دەدا
بەسەر پەڕ پەڕ بوونی کتێبی
(ئەلف و بێیە) کوردیەکەی
ئیبراهیم باڵداردا دەکەوێ
کۆترێکی وێڵە منداڵیم
لە گۆڕەپانی بالە و بێڵایی قوتابخانەکەدا
پڕ بەگەرووی دەگمێنێ
هەتا مامۆستا (عارف و غەریب و عەبدوڵڵا بیلال)
لە خەوی قوڵ هەڵدەستێنێ.
+++++
کۆلارەیەکی یەکجار شڕە منداڵیم
هێندە داوم لەدوو داوە
نە غەڕغەڕە و نە کەندرەکەی دایکم ل□ نێو دەستم دا ماوە
کۆلارەیەکی پڕ لۆچە منداڵیم
خەریکە لە تاقی ئاسمان بزر دەبێ و
نە بەدەستە بچووکەکانی منداڵیم دێتەوە
نە بەچاوە کزەکانی ئێستا دەیبینم
کەچی کۆترەکەی منداڵیم
تەنیاو تەنیا
کۆلارەکەی دەوێتەوە
گمەیەکی گریان ئاسای لێوە دێت و
پێموانییە

بەمزوانە ژیر بێتەوە.
+++++
ئێستا منیش
وەک کۆترەکەی منداڵیم
وێڵ و تینووم
نە بەئاوی زێی گچکەو
نە بەڕوبارەکانی نێو شار
بڕم ناشکێ
لەسەر تەختی مۆنۆمێنتەکەی دەروازە
ئەشک دەڕێژم
وەک کۆلارە هەڵواسراوەکەی منداڵیم
رابردووی خۆم
لەژێر درەختەکەی کانیە شێخ
نا
لە دامێنی چیای قەندیل
هەر بەزیندوویی دەنێژم.

فەلسەفەی ئیسلامی.. ئولریش ڕودۆلف. کاوە جەلال لە ئەڵمانییەوە

10 گەڕانەوە بۆ ئەڕیستۆتێلیس:
ئیبن ڕوشد

وەک گۆتمان ئەم باوەڕە لە کۆشکی ئەلمووەحیدون لە مەڕاکیش ڕاگەیەنرا (1) و هەر لەوێ پیاوێکی گەنجیش بیستی کە گرنگیی بە سەرجەم پرسیارەکانی زانست دەدا: ئەبول□لید ئیبن ڕوشد کە لە ئەوروپا زۆرتر بە ئاڤێروێس ناسراوە (1198 مردووە). ڕێگەی ژیانی هەندێک هاوشێوەیی لەتەک ڕەوتی پێگەیشتنی ئیبن توفەیلدا هەبوو: ئەمیش لە ئیسپانیاوە (وەلێ ئەم لە کۆردۆباوە) هاتبوو بۆ باکوری ئەفریکا، ئەمیش پزیشکی فێرکراو (و هەروەها یاساوان) بوو و لە

دیراسەی فەلسەفەدا قووڵبۆوە، جگە لەوە دەستی کرد بە نووسینی شەرح (کۆمێنتار) لەبارەی فەلسەفەی ئەڕیستۆتەلیس – پێدەچێت ئیبن توفەیل ئامادە نەبووبێت ئەم ئەرکە لەئەستۆ بگرێت، بۆیە پێشنیاری بە سوڵتان کردبێت ئەرکەکە بدات بە هاوپیشە گەنجترەکەی. سەرباری ئەوە بەدەگمەن دەتوانین ئەم دوو هزرڤانە بە یەکدی بەراورد بکەین، چونکە ئیبن ڕوشد پێشبینیی تەواو جیاوازی سەبارەت بە چییەتیی فەلسەفە و مێژووی فەلسەفە هەبوو، بۆیە بە ڕێگەیەکی دیکە دەگەڕا تاکو زانستی فەلسەفەیی لەو پێشەوییانە دەربهێنێت کە بە دانوستاندنەکانی سەدەی یازدەیەم و دوازدەیەم دوچاریان بوو بوو.

جیاوازییەکان سەرەتا بەو پرسیارە دەستپێدەکەن کە داخۆ ڕێ بە مرۆڤ درابێت بفەلسەفێت. ئاشکرایە ئەم پرسیارە بە هیچ شێوەیەک ئیبن توفەیلی بە خۆیەوە خەریک نەکردبوو، وەلێ ئیبن ڕوشد هێندە بەجیددی وەریگرت کە ئیدی کارەکی خۆی بە ناونیشانی "لێتوێژینەوەی بڕێنەرەوە" ("فەسڵ ئەلمەقال" – و) بە تەرخان کرد. ئەمە گەرەکە وشەییانە لەم ناونیشانە تێبگەین، چونکە ئیبن ڕوشد لەم تەکستەدا بەوە ڕازی نابێت کە بە ئەرگومێنتی فەلسەفەیی بەرگری لە ئیدەکانی بکات، بە پێچەوانەوە دەیەوێت بگات بە بڕیارێکی یاسایی لەبارەی ئەوە "کە داخۆ دیراسەی فەلسەفە و لۆگیک لە یاسا (ی ئایینییە)وە ڕێپێدراو بێت، یاساغ یان پێشنیار کرابێت، یاخود زەرووری بێت".

ئیبن ڕوشد بۆ ئەو مەبەستە دەگەڕێتەوە بۆ قورئان کە گرنگترین سەرچاوەی بڕیاری دادوەریانەی ئیسلامییە و تێیدا گەتەی بەم چەشنە دەبینێتەوە: "ئەوە کە تێڕوانینتان هەیە، هەروەها بهزرێن" (سورەتی 59، ئایەتی 2) (2)، یان: "ئایا ئەوان ڕانەمان لە دەسەڵاتی (خودا) بەسەر ئاسمان و زەویدا و لەوەش کە خودا سەراپا ئافراندوویەتی؟" (سورەتی 7، ئایەتی 185)(3). ئەم گەتانە بە تێڕوانینی ئیبن ڕوشد دەیسەلمێنن کە پێویستە مرۆڤان لەبارەی ڕێکخراوی جیهان و بنەڕەتی خودی خۆیان بهزرێن، بەڵێ زۆرتر لەوەش، ئەم لێهزرینە گەرەکە بە چاکترین شێوازی شیاو ئەنجام بدرێت، چونکە قورئان هەروەها دەبێژێت: "بە دانایی و ئامۆژگاریی چاک بانگی مرۆڤان بکە بۆ سەر ڕێگەی پەروەردگارت و بە چاکترین شێوەی شیاو موجادەلەیان لەگەڵدا بکە …" (سورەتی 16، ئایەتی 125)(4). وەلێ باشترین شێوەی هزرین ئەوەیە کە ئەنجامەکانی دەسەلمێنرێن. ئەوە فەلسەفەیە کە زۆرتر لە زانستەکانی دی پشت بە زانینومای سەلماندنی ئەڕیستۆتەلیس دەبەستێت. کەواتە ئیبن ڕوشد دەتوانێت وەک یەکەم سەرئەنجامی لێهزرینەکانی جەخت بکات کە قورئان (و بەمەش شەریئەت) نەک تەنیا پێشنیار دەکات، بەڵکو هەروەها وەک فرمان (واجب) دەیسەپێنێت کە مرۆڤان خۆیان بە فەلسەفەوە خەریک بکەن.

بێگومان ئەم فرمانە هەموو مرۆڤان وەک یەک ناگرێتەوە. ئاخر ئیبن ڕوشد هاوشێوەی هزرڤانانی پێش خۆی جیاوازی دەکات لە نێوان گروپی جودای مرۆڤاندا. هەندێک کەس لە بورهانەکانی (دەمۆنستراسیۆنەکانی) فەلسەفە تێدەگەن، هەندێکی دیکە تەنیا لە ئەرگومێنتە دیالێکتیکی یان ڕەوانبێژییەکان تێدەگەن و لەبەر ئەم هۆیە لە داواکارییەکە بۆ فەلسەفاندن بێدەرکراون. سەرباری ئەوە دەربڕینەکەی ئیبن ڕوشد وەک هاندانێک دەمێنێتەوە، چونکە ئێستا هەروەها واتایەکی ئەوتۆ دەگەیەنێت کە فەلسەفە بەچەندوچوون پێویستە بۆ هەموو ئەو کەسانە کە خاوەنی زەینێکی بەهێزن. وەلێ گەر ئیبن ڕوشد بە ڕاستی بییەوێت ئەم ڕێنومایە لە قورئانەوە دەربئەنجامێنێت، ئەوا دەبێت ڕوونی بکاتەوە کە بۆچی نووسەرانی دیکە (بۆ نموونە غەزالی) تۆمەتی زەندەقە دەدەنە پاڵ فەیلەسوفان و لەڕەشدا بە هەمان شێوە پشت بە قورئان دەبەستن.
لەسەر ئەمەش "لەتوێژینەوەی بەڕێنەرەوە" وەڵامێکمان پێدەدات، ئەوە ئێستا نەک لە لەهزرینێکی یاساییەوە، بەڵکو لە تێڕوانینێکەوە لەبارەی پرنسیپەکانی ڕاڤەی (تەفسیری) قورئان. ئیبن ڕوشد جەخت لەوە دەکات کە نابێت مرۆڤ هەمیشە تەنیا بە یەک شێواز لە نووسراوی پیرۆز تێبگات، بە پێچەوانەوە سێ جۆری جیاوازی گۆتە لە خۆ دەگرێت و هەر یەکەیان پێویستی بە دەرچەیەکی ڕاڤەکارییانەیە: 1) کۆمەڵێک ئایەت هەیە کە لەنێو خۆیەوە ڕوون و ئاشکرایە و مرۆڤ دەتوانێت چ بە دەستوێژەکانی بورهان و چ بە دەستوێژەکانی دیالێکتیک و ڕەوانبێژی بەڕوونی لێی تێبگات. نموونەیەک بۆ ئەم کۆمەڵە ئایەتە بریتییە لەم ڕستەیە: "هیچ خودایەک جگە لە ئەڵلا نییە". ئەم ڕستەیە بۆ هەموو یەکێک ڕۆشنە و نابێت بە ڕاڤەکردنی خوازەیی بەزۆر واتاکەی لێبکرێتەوە. 2) کۆمەڵێکی دیکەی ئایەت هەیە کە بەگوێرەی گوزارشتی دەرەکی وەک کۆمەڵەی یەکەم ڕوون و ئاشکرایە، وەلێ پێویستە مرۆڤانی سادەش وشەیانە لێی تێبگەن؛ ئەمە بۆ نموونە لەم ڕستەیەدا دەبینین: "خودای میهرەبان لەسەر تەختی خۆی دامەزرا" (سورەتی 20، ئایەتی 5)(5). ئەم ڕستەیە وا پێشانی زۆرینەی ئیماندارانی دەدات هەروەک خودا وەک پاشایەک لەسەر تەخت دانیشتبێت، ئەمەش لە تەک تێگەیشتنی ئەواندا بە دەسەڵات یەکدەگرێتەوە. وەلێ کە خاوەنی تێگەیشتنی باڵاتر بێت، دەزانێت کە خودا ناجەستەییە، کەواتە ناشێت بە شوێنەکەوە ببەسترێتەوە، بۆیە کەسانی خاوەن زەینێکی بەهێز دەزانن کە دەبێت ئایەتەکی بەو چەشنەی قورئان خوازەیانە ڕاڤە بکرێت. 3) لە کۆتاییدا کۆمەڵێکی دیکەی ئایەتگەلی قورئان هەیە و پەیوەند پێیانەوە دیار نییە کە داخۆ مرۆڤ وشەیانە یان لە مەغزایەکی خوازەییدا لێیان تێبگات. ناسراوترین نموونە بۆ ئەوە

گ□ت□کان ل□ بارەی زیندووبوونەوە (قیامەت). ئێمە ناتوانین پشتبەستوو بە سەلماندن ئەم گۆتانە بپشکنین، چونکە ئێمە بەئاسانی نازانین کە بە چە شێوەیەک زیندووبوونەوەکە (جەستەیی؟ هۆشەکی؟ تاکەکەسی؟) ڕۆژێک لە ڕۆژان ڕوودەدات. ئیبن ڕوشد لە ڕەوشی ئەم جۆرە ئایەتانەدا جەخت دەکات کە زانایان دەتوانن بۆچوونی جیاوازیان هەبێت، چونکە هیچ کامیان ناتوانێت زانینوماکەی خۆی بە ئەرگومێنتی بورهانی مسۆگەر بکات. بۆیە نابێت هیچ کەس بەهۆی بۆچوونەکانییەوە بە زەندیق دابنرێت – یان ئەوەتا ئەو کەسە نکۆڵی لە خودی بنەماکەی ئیمان دەکات (لەم ڕەوشەدا هەقیقەتی زیندووبوونەوە) و بەمەش دژبێژیی یەکێک لە بنەماکانی ئیسلام دەکات.

کەواتە ئیبن ڕوشد بۆ ڕاڤەی قورئانیش بەقەد پێویست فەزای کارکردن دادەنێت – هەر ئەوەندە کە ئەو خۆی پێویستی پێیەتی. بەڵێ، ڕاڤەی قورئان تەنانەت مسۆگەری بە سەرئەنجامی لێهزرینە یاساییەکانی ئەو دەدات، چونکە دەیڕاستێنێت کە گۆتەکانی نووسراوی پیرۆز (ئەوە گەر دروست ڕاڤە بکرێن) لەتەک تێزە فەلسەفەییەکاندا یەکدەگرنەوە. وەلێ گەر ئەمە ئەوها بێت، ئیدی هیچ هۆیەک بۆ ناوزڕاندنی فەیلەسوفەکان لەگۆڕێ نابێت. کێ سەرباری ئەوە کاری ئەوها بکات، بێچەندوچوون بەسەهوودا چووە. ئەمە بێگومان غەزالیش دەگرێتەوە کە لە نووسینەکەیدا بە ناونیشانی “دژبێژیکردنی فەیلەسوفەکان” / Inkohärenz der Philosophen (“تەهافوت ئەلفەلاسیفە” – و) گۆتبووی، فەیلەسوفەکان لە بیست پنتدا بەهەڵەدا چوون (بڕوانە سەرەوە، لا 59 ی کتێبەکە – و)).

دەرخستنی ئەوە دووەم ئەرکی گرنگە کە ئیبن ڕوشد لەئەستۆی دەگرێت. ڕاستییەکەی دەبوو ئەم ئەرکە بەجێبگەیەنرێت، چونکە لەسەر تانوتە ڕاگەیەنراوەکانی نێو “دژبێژیکردنی فەیلەسوفەکان” نە ئیبن باجە (کە پێدەچێت تێکستەکەی نەناسیبێت) و نە ئیبن توفەیل (کە پێدەچێت لە پێناوی ڕاگرتنی هارمۆنیدا گرنگیی بە تێکستەکە نەدا بێت)، پەرچەکرداری پێگونجاویان نواندبوو. ئیبن ڕوشد ئەوها نەبوو، چونکە دەیزانی ناشێت هێرشێکی بەو چەشنە لەدژی فەلسەفە بەبێ شەرحکردن وەلاوەبنرێت، بۆیە خۆی بەو تۆمەتانەوە خەریک دەکات و وەڵامی□ک دەنووسێت: “دژبێژیکردنی دژبێژیکردن” / Inkohärenz der Inkohärenz (“تەهافوت ئەلتەهافوت” – و). ئەو لەم نووسینەدا ئاماژە بۆ سەرجەم تانوتەکانی غەزالی دەدات و هەوڵ دەدات بەرپەرچیان بداتەوە.

ئەرگومێنتەکانی ئیبن ڕوشد کە لەم نووسینەدا دێنە دەربڕین، سەرنجڕاکێشن، چونکە لەسەر چەند ئاستێکی جیاواز دەبزوێن. ئەو لە لایەک هێرشەکانی غەزالی ڕەتدەکاتەوە، لە لایەکی دی ڕەخنە لە فەیلەسوفانی پێش خۆی دەگرێت (پێش هەموویان لە ئیبن سینا): تێزە

بیرلێنەکراوەکانی ئەوان بوون بە هۆیەک کە فەلسەفە ناتەبایی نێوەکی (تناقض) لە خۆ بگرێت و ئیدی بشێت هێرشی بکرێتە سەر.
باوەجو ئیبن ڕوشد لێرەدا دەیەوێت شکۆمەندی بۆ دابی فەلسەفە بگەڕێنێتەوە، بۆیە زۆر مەبەستێتی فەلسەفە لە هەموو ئەو تانوتانە بپارێزێت کە غەزالی لەدژی دەری بڕیبوون. ترۆپکی تانوتەکانی غەزالی ئەو تێڕوانینەیە کە فەیلەسوفەکان بێبڕواییان (کوفریان) بڵاوکردۆتەوە، چونکە ئەوان ئەم تێڕوانینانەیان فێرکردووە: 1) ئەزەلی□تی جیهان ("تەهافوت ئەلفەلاسیفە"، بەشی 1)، 2) خودا تەنیا بەگشتی شتە تاکەکان دەناسێت (بەشی 13)، 3) م□ر□ق ن□ک بە لەش، بەڵکو تەنیا بە دەروون زیندوو دەبێتەوە (بەشی 20).
ئیبن ڕوشد زۆر بەتوندی ئەو تۆمەتانە ڕەتدەکاتەوە، ئەویش بە دانانی ئەم ئەرگومێنتانە: 1) قورئان لە هیچ جێیەکدا نا بێژێت کە جیهان لە هیچەوە (من العدم - و) ئافرێنراوە و لە کاتدا هاتۆتە ئاراوە. گەر لە قورئاندا بەگشتی گۆتە لەبارەی بنەڕەتی جیهان هەبێت، گۆتەکان بەزۆریی ئاماژەن بۆ ئەوە کە پێویستە ئێمە بۆ هاتنەئارای جیهان کەرەسەیەکی (ماتەرییەکی) ئەزەلی وەک دەرچە دابنێین؛ بۆ نموونە لە سورەتی 11، ئایەتی 7دا هاتووە: "هەر ئەوە کە ئاسمانان و زەمینی لە شەش ڕۆژدا دروست کرد کاتێک تەختی فەرمانڕەواییەکەی بەسەر ئاوەوە بوو ..."(6). وەلێ ئەم جۆرە ئایەتانە ڕوون نین و دەرفەتی ڕاڤەکردن چە بە فەیلەسوفان و چە بە تیل□ل□گان دەدەن، کەواتـە ناشێت هیچ لایەنێک تۆمەتی بێبڕوایی (کوفر) بداتە پاڵ لایەنەکەی دی بەهۆی بیروڕاکانییەوە. 2) ئەمە بە هەمان شێوە پرسیارەکە لەبارەی زانینی خودا دەگرێتەوە، وەلێ هەروەها لێرەش بەهەڵ□ تێگەیشتن لە فەیلەسوفەکان هەیە، چونکە ئەوان بە هیچ شێوەیەک نکۆڵی لەوە ناکەن کە خودا شتە تاکەکان (Partikularia) دەناسێت، بەڵکو تەنیا دەبێژن کە پێویستە جۆری زانینی خودا جیابکرێتەوە لە هەر شێوەیەکی زانینی مرۆڤ. ئاخر مرۆڤان هەنگاو بە هەنگاو زانینی خۆیان بەدیدەهێنن؛ لێزانییەکانیان بە ڕوانین لە شتە تاکەکان دەهێنرێنەدی، وەلێ ئەمە لای خودا تەواو پێچەوانەیە: زانینی خودا هەر لە ئەزەلەوە سەرجەم شتەکان (بە زانینی مرۆڤیشەوە) لە خۆ دەگرێت و پێشمەرج بووە یان پێشمەرجە بۆ ئەوە کە شتە تاکەکان بەدووی یەکدا دروست بوون یان دروست بب□ن. 3) لە کۆتاییدا لە پرسیاری زیندووبوونەوەشدا ناڕەوایی بەرانبەر فەیلەسوفەکان کراوە، چونکە ئەو زانینە کە ئەوان لەم ڕووەوە لە خەڵکی دەگەیەنن، بە هیچ شێوەیەک دژبێژیی قورئان ناکات، هۆی ئەمەش پێشتر لە "لێتوێژینەوەی بڕێنەرەوە"دا باس کرا: مرۆ ناتوانێت ئەو جێیانەی قورئان کە لە زیندووبوونەوە دەدوێن، بە واتای وشە یان لە

مەغزای خوازەیدا بچەسپێنێت، کەواتە ناشێت تۆمەتی بێبڕوایی (کوفر) بدرێتە پاڵ هیچ کەسێک کە پەیوەست بەم پرسیارەوە ڕاقەیەکی دیکە ئەنجام دەدات.
بەمەش پێدەچێت هەموو پنتە گرنگەکان ڕوونکرابێتنەوە. ئیبن ڕوشد ڕەوایەتیی بە فەلسەفە دا، ئەوە چ لە داواکارییە بنەماییەکەیەوە (“لێتوێژینەوەی بەڵگەنەرەوە”) و چ لە تاکە تێزەکانییەوە (“دژبەژیکردنی دژبەژیکردن”). لەمە بەدوا ئیبن ڕوشد ڕێپێدراوە بچێتە سەر لێهەزرینە فەلسەفییەکانی خۆی. وەلێ ئەوە لەو نووسینانەدا ڕوونادات کە تا ئێستا لەمان ڕوانیین، بەڵکو لە ژانرێکی دیکەی تێکستدا، واتا: نووسینە پوختە فێرکارییەکان، پارافرازە ڕوونکەرەوە و شەرحەکان (کۆمێنتارەکان) کە لە بارەی کۆبەرهەمەکەی ئەڕیستۆتەلیس (هەروەها لەبارەی ڕێس پوبلیکا ی پلاتۆن و کارانی جیاوازی دیکەی ئەنتیکە) نووسینی.
ئیدی لە کۆتاییدا بەم نووسینانە هزری سیستەماتیکانەی خودی ئیبن ڕوشد ئاوەڵا دەبێت. وەلێ مەبەستی ئەو لەم نووسینانەدا ئەوە نییە کە ڕوانگەی نوێ و چاوەڕوانەکراو پێشانی فەلسەفە بدات، بەڵکو دەیەوێت ڕێگەی ڕووەو ڕاستی بدۆزێتەوە. ڕاستی بە تێڕوانینی ئەو ناسراوە، چونکە پێشتر ئەڕیستۆتەلیس پەیڕەویی کردووە. ئاخر ئەوە ئەڕیستۆتەلیس بوو کە فێری کردین لە سروشتی دەوری خۆمان تێبگەین و لە سروشتەوە دەرئەنجامگیریی بەهێڵێ سەبارەت بە سەرجەمەتیی بوون ئەنجام بدەین. وەلێ ئەم توانستە درەنگتر لەدەستچوو، چونکە هزرڤانانی وەک ئیبن سینا فەلسەفەیان بە تیۆلۆگییەوە (و ئەڕیستۆتەلیزمیان بە نوێپلاتۆنیزمەوە) گرێ دا؛ ئەوان ئاستی بورهانییان تێکەڵ کرد بە ئاستەکانی دیالێکتیک و ڕەوانبێژی. هەر بەم شێوەیە فەلسەفە کۆهێڕێنسە (تەماسوکە) بنەڕەتییەکەی خۆی لەدەست دا و لێرەشەوە دەرفەت بە ڕەخنەگرانی وەک غەزالی ڕەخسا هێرش بکەنە سەری.
ئیبن ڕوشد بە ئەوەی هەڵوێست لەدژی ئەو هێرشانە وەربگرێت، سەرلەنوێ دەگەڕێتەوە بە ستاگیرییەکە (بۆ ئەڕیستۆتەلیس – و). ئەمە لە زۆر ڕەوشدا سەرئەنجامێکی ئەوتۆ دەهێنێت کە ئیبن روشد ئەو تێزە “نوێ”یانە کە فەیلەسوفانی پێش خۆی بەتایبەتی گەڕانیان پێدابوون (بۆ نموونە جیاکردنەوەی کرۆک (ئێسێنس) و لەرەبوون (ئێکسیستێنس) لای ئیبن سینا، یان مۆدێلە گەردوونناسییەکەی فارابی بە خوداوە وەک هە لە ترۆپکدا) ڕەتدەکاتەوە و بە زانینوما “کلاسیکی”یە ئەڕیستۆتەلییەکان (واتا گۆهەرەکان وەک بەردی بناغەی بوون، خودا وەک هێی بزووتن) جێیان دەگرێتەوە. سەرەڕای ئەوە ئیبن ڕوشد هێشتا هەر ناتوانێت وا ئاسان فەلسەفەی ئەڕیستۆتەلیس بنیاتبنێتەوە، ئەو

خۆیشی ئەمە دەزانێت، چونکە لە دەربڕینەکانییەوە خویا دەبێت، کە ئەو زانیاریی تەواوی هەبوو سەبارەت بەو ڕاقە جیاوازانە کە لەبارەی بەرهەمەکەی ستاگیرییەکە لە بەردەستدا بوون (ڕاقەکانی ئەلەکساندەری ئەفرۆدیسیاسی، تەمیستیۆس، سیمپلیکیۆس، یەهانس فیلیپۆنۆس و هتد). کەواتە ئیبن ڕوشدیش لە لایەنی خۆیەوە ڕاقەی ئەریستۆتەلیس ئەنجام دەدات. ئەو ئێستا دانوستانی ئەو کێشانە دەکات کە لە کۆبەرهەمەکەی ئەریستۆتەلیسەوە دەکەونەوە، هەروەها بەراوردی ئەو ڕاقانە دەکات کە پەیوەند بەو کێشانەوە گێڕان پێدرابوون. بەم شێوەیە ئیبن ڕوشد بە خەریکبوونی بەویژدانانە لەتەک مۆدێلە تراديسیۆنییەکانی چارەسەرکردندا دەگات بە ڕێزێک وەڵام کە لە بەرنامەڕێژییاندا تەواو نوێ و ڕەسەنن.
بێ ئەوە تیۆریی زەین ناسراوترین نموونەیە و لە لەهزرینەکانی ئیبن ڕوشددا ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت. وەلێ ئەو لێرەدا لە پێگەی زەینی چالاک ناهزرێت (ئەمە لای ئیبن باجە و ئیبن توفەیل پێشینەیی بوو)، بەڵکو دەیەوێت باشتر دیاریی بکات کە داخۆ مەسەلەکە پەیوەند بە زەینی شیمانەییەوە / پۆتەنسیەلەوە (یان ماتەریەلەوە) چۆن بێت. زۆرینەی کۆنترین نووسەران بۆچوونێکی هاوشێوەیان لەبارەی زەینی شیمانەیی هەبوو. ئاخر چە کندی، چە فارابی و ئیبن سینا (هەروەها پاشەوارانیان) وایان دادەنا کە هەموو مرۆڤێک خاوەنی زەینێکی خۆیی شیمانەییە، تەنانەت کاراییەکی گرنگیان پێدابوو: زەینی شیمانەیی گەرەکە دەرفەتی بەختیاربوون بە تاکەکەس بڕەخسێنێت (بێگومان فارابی سنووری بۆ دانابوو). ئاخر دەگوترا، گەر مرۆڤ بۆی بلوێت مەئریفە بەدیبهێنێت، ئەوسا زەینی شیمانەیی خۆی ڕیالیزە (تەحقیق) دەکات و بەشی لە جیهانی هۆشەکیی ئەزەلیدا بەردەکەوێت.
ئیبن ڕوشد دژی ئەو تێڕوانینە دەوەستێتەوە. بە دیدی ئەو چەند هۆیەک هەن کە ئاماژە بە هەبوونی یەک زەینی گشتگیری (یونیڤێرساڵی) شیمانەیی دەدەن. ئەمە دەبێت لە لایەک ئاستگەلی تاکەکان (لێرە بەواتای ئاستەکانی تاکە مرۆڤ) و گشتێتی (لێرە بەواتای مەئریفەی هۆشەکی) لەیەک جیابکەینەوە. کاراییەکانی سەر بە تاکەکەس بەندن بە لێرەبوونی لەشەکی-دەرکییەوە و سەرجەمی ئەو کردانە کە پەیوەندیان بە شئورە دەرکییەکانمانەوە هەیە (وەک دەرککردن، یادوەری، پێشبینی و هتد)، سەر بەوانەن، بۆیە کاراییەکان لە لایەن دەروونێکی تاکەکەسییەوە کە لە تەک لەشدا لەناودەچێت، پێکەوە دەگونجێنرێن. وەلێ بە تێڕوانینی ئیبن ڕوشد مەئریفەی هۆشەکی سەر بە کایەی تاکەکەس نییە، بەڵکو خۆی لە سەرووی هەموو ئەو سەرئەنجامانەوە دەبینێتەوە کە لە تاکە دەرککردنەکانەوە بەدیدەهێنرێن، ئەویش چونکە مەئریفەی هۆشەکی بە داماڵین (ئەبستراکسیۆن) لە

سەرئەنجامەکان، تەگەیەک دەسازێنێت. وەلێ تەگە گشتییە و زانین لەمە تەگە لای سەرجەم مرۆڤان هەمان زانینە (بۆ نموونە یاسا ماتماتیکییەکان). لێرەوە ئیبن ڕوشد دەرئەنجامەنێت: دەبێت شوێنگەی (ئینستانسی) تایبەت بە ناسین لای سەرجەم مرۆڤان هەمان شوێنگە بێت. هەروەها ئەرگومێنتێکی دی لە خودی زەینی شیمانەییەوە دەکەوێتەوە: زەینی شیمانەیی، پێش ئەوەی بهزرێت، توانستی پەتییە. ئیبن ڕوشد پێناسەی دەکات وەک: "بەشیمانەیی بریتییە لە سەرجەمی ئەو فۆرمە (هێشەکی) یانە کە سەر بە فۆرمە گشتگیرە (یونیڤێرساڵە) ماتەریەلەکانن". ئەو هەروەها جەخت دەکات: "پێش ئەوەی (زەینی شیمانەیی – و) لەیەیان (لە فۆرمە گشتگیرە ماتەریەلەکان – و) تێبگات، خۆی بوونەوەرێکی کردەکی نییە". بێگومان زەینی شیمانەیی وەک توانست ناجەستەییە، هەروەها وەک توانست هەمیشە هەبووە. ئەمە هەروەها ئاماژەیە بە گریمانەکردنی یەک تاکە زەینی شیمانەیی کە ئەزەلییە و بە چالاکییە (فەلسەفییە)کەی گەرەنتی بە نەمریی ڕەگەزی مرۆڤ دەدات – بێگومان نەک بە نەمریی تاکە مرۆڤ.

کاوە جەلال لە ئەڵمانییەوە

-________

پەراوێز

١) مەبەستی نووسەر پێشنیارەکەی ئیبن توفەیلە بە ئەوە کە پەرچەکردار بەرانبەر فەلسەفەی ئیبن سینا بنوێنرێت: ئیبن توفەیل نەیدەویست وەک غەزالی ڕەخنە لە فەلسەفەی ئیبن سینا بگرێت، ئەو هەروەها نەیدەویست وەک ئیبن باجە بگەڕێتەوە بە فەلسەفەی فارابی، بە پێچەوانەوە ئیبن توفەیل لەو بڕوایەدا بوو کە دەشێت کەتێزێک لە مەبەستەکانی ئیبن سینا و غەزالی چێبکریت بڕوانە: هەمان نووسەر: فەلسەفەی ئیسلامی. سەقامگیربوونی فەلسەفە لە ئیسپانیا. هەمان سایت.

٢) "فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الأَبْصَارِ". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "سا ئەوە دەرس وەرگرن، ئەی گەی خاوەن ئاوەزان".

٣) "أو لم ينظروا فى ملكوت السموات والارض وما خلق الله من شىء ..." (بە کوردی لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "ئاخۆ ئەوان لە دامو دەزگای پڕ شکۆی عاسمانەکان و زەمین و هەرچی خوا دروستی کردوون، ڕا نەماون؟". لای بورهان محەمەد یاسین، تەفسیری ئاسان: "ئایا بۆ سەرنجیان نەداوە لەو هەموو دەسەڵاتە گەورەیەی خودا لە ئاسمانەکان و زەویدا و ئەو هەموو شتانەی کە خودا بەدیی هێناون؟".

٤) "ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ

الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ …". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "بە کارزانی و ئامۆژگاریی پەسند، مەردوم بەرەو ڕێگەی پەروەرندەت گازی بکە و بە چاکترین شێوە لەگەڵیان بدوێ."

[illegible]) "الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "ئەو خودایەی لەسەر تەختی خۆی دامەزرا".

[illegible]) دەربڕینێ ئەرەبییەکە: "وهو الذى خلق السموت والارض فى ستة أيام و كان عرشه على الماء …". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "هەر ئەویشە کە ئاسمانان و زەمینی لە شەش ڕۆژدا دروست کرد و تەختی فەرمانڕەوایی ئەو لەسەر ئاو بوو …".

سەرچاوە:

Ulrich Rudolph, Islamische Philosophie, München 2004

فەرهەنگۆک

ماتەری: (بە واتای وشە) کەرەسە.

پارافراز: دانەوەی تێکستێک بە وشەی خۆیی.

ڕێس پوبلیکا: کۆمار، ناونیشانە لاتینییەکەی دیالۆگی "پۆلیتێیا"ی پلاتۆنە کە بە ئەڵمانی وەرگێڕاوە بە "دەوڵەت".

زەینی شیمانەیی / توانستەکی (پۆتەنسیەل) و زەینی کردەکی (ئەکتوەل): یەکەمیان توانستی سروشتیی مرۆڤە بۆ هزرین، فێربوون و هتد، کە تایبەتە بە سەرجەم مرۆڤان؛ دووەمیان ئەو زەینەیە کە لە شتە کەرەسەییەکانەوە (ماتەرییەلەکانەوە) فۆرمەکانی کرۆکی گشتاندووە، واتا بە داماڵین لێیان تێگەیەکی گشتیی سازاندووە، هەروەها شارەزای هەر پرنسیپێکی زانستەکانە.

ئید و ئیگۆی فرۆید لە شیعرەکانی (دەیڵێم و بێباکم-ئەمن کوردم)ی هێمن موکریانی..

توێژەر عبدالسلام ئسماعیل صادق

[بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..]

[AbdulsalamEsmailSadiqDownload]

ڕیشەکانی فاشیزمی نوێ لە ئیسرائیل.. نادر عەبدولحەمید

1. **پەرچەکردار یان پاکتاوسازی**

ئەم وەحشی گەڕییەی و کوشتوبڕییەی کە (ناتانیاهۆ) دەستی داوەتە دژ بە هاوڵاتیانی فەلەستینی لە (کەرتی غەززە)، ناتوانرێت بەو شێوەیە لێکبدرێتەوە کە ئەوە پەرچەکردارێکە بەڕووی کردە تیرۆریستانەکەی (حەماس) لە (٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣)دا، و تەنها بە "بنەبڕکردنی حەماس و تیرۆر" بێت، چونکە کوشتنی هەڕەمەکی دانیشتوان و کاولکاری شارەکان و وێرانکردنی کێڵگە کشتوکاڵییەکان و ڕێگاوبانەکان و هەڵتەکاندنی ژێرخانی شارستانی لە (کەرتی غەززە) واوەترە لە پەرچەکردار، ئیتر ئەمە پیادەکردنی سیاسەتێکی فاشیستی ڕەگەزپەرستانەی پاکتاوسازی قەومییە [ethnic cleansing policy] بەشێوەیەکی پلان بۆداڕێژراو و ڕێکخراو و ئاگاهانە لە لایەن (ناتانیاهۆ) و باڵی ڕاستڕەو و فاشیستی سەهیۆنیزمەوە، بە مەبەستی ناچارکردنی فەلەستینییەکان بە کۆچی زۆرەملێ و دەستبەسەراگرتنی سوپای داگیرکەری ئیسرائیل بەسەر ئەم کەرتە و پاشان تەواوی خاکی فەلەستیندا.

ئەمە و وەک بەشێک لەو سیاسەتە لە (کەنارەی ڕۆژاوا)ی فەلەستینیش کەوتەتە ڕەشەکوژی و دەستی سوپا و چەکدارانی تاقمە جووە شۆفێنیستەکانی ئاوەڵاکردەتەوە بە دەستدرێژی و ئەنجامدانی تاوان دەرحەق بە دانیشتوانی فەلەستینی و پەرەپێدانی سیاسەتی دەستبەسەراگرتنی هەرچی زۆرتری زەویوزاری فەلەستینییەکان و دامەزراندنی شارۆچکەی

جوولەکەنیشین (الإستیطان) لەسەریان، بەڕادەیەک کە لەسەدا چل و دوو (٤٢%) خاکی فەلەستینی گرتەتەوە و وای کردووە (کەنارەی ڕۆژاوا) بەتەنێ چەند پارچە زەوییەکی لەیەک دابڕاو لە ڕێگەی ئەو شارەچکە جوونشینانەوە کە لەملاولایەوە دامەزرێندراون، بەمەش هەلی دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی فەلەستینی لەڕووی عەمەلییەوە لەبار بردووە.
ئەوەی کە پەرلەمانی ئیسرائیل (ناسراو بە کەنیسەی ئیسرائیلی) لە (١٨-٧-٢٠٢٤)دا، بە پڕۆژە یاسایەک بڕیاریدا هەرگیز دان نانێت بە دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی فەلەستینیدا! ئەمە خۆی گوزارش لەوە دەدکات کە بەکردەوە و لەسەر زەوی ئەم هەلەی لەبار بردووە، ئینجا دەت لە ڕووی یاساییشەوە لەناو پەرلەماندا مۆرێکی لێ دەدات.

2. **پاکتاوسازی لە دوو قۆناغی مێژوویی جیاوازدا**

فەلەستینییەکان لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەمدا، کەوتنە بەر پەلاماری پاکتاوسازی و کەچاندنی زۆرەملێیی و دەرپەڕاندن لە نیشتیمانی خۆیان، هەروەک دەبینین ئەمڕۆکە لە سەرەتای سەدەی بیست و یەکەمیشدا هەمان سیناریۆ دووبارە دەبێتەوە.
بەڵام ئەو دوو پاکتاوسازی و زوڵم و زۆرییە دەرحەق بە خەڵکی فەلەستین، لەڕووی بنەمای مادییانەوە جیاوازن لە یەکتری.

A. ناوەڕۆکی پاکتاوسازی یەکەم

ئەو حاڵەتەی سەرەتای سەدەی بیستەم یەک لەو حاڵەتە دەچێت کە سەرمایەداری لە ئەوروپا لە سەرهەڵدان و پەرەسەندنی خۆیدا لە سەدەکانی (١٦ و١٧ و ١٨) بگرە تا (١٩)ش کەوتە قەلاچۆکردنی دانیشتوانی ڕەسەنی ئەمریکای باکور و ئەمریکای لاتینی و ئوسترالیا و چەند شوێنێکی ئەفریقیا و خۆیان تیایدا نیشتەجێ بوون و ئاوەدانیان کردەوە و شارستانی سەرمایەداری و دەوڵەتی دیموکراتی جینۆسایدکەریان تێدا دامەزراند، جا ئەم قەلاچۆکاریی و دەرپەڕاندنە زۆرەملێیی خەڵکی فەلەستینی کە لەسەرەتای سەدەی بیستەوە دەستی پێکرد و لە (١٩٤٨)دا گەیشتە چڵەپۆپەی خۆی کە بە (نەکبە) ناسراوە، دروست وەک قەلاچۆکردنی دانیشتوانی ڕەسەنی ئەمریکا و ئوسترالیا وابوو، کە لە ڕێگەی جینۆسایدکردن و دەرپەڕاندنی فەلەستینییەکانەوە دەوڵەتێکی سەرمایەداری ئیسرائیلی لەسەر خاکەکەیان دروستکرا کە بە دیموکراسیانە و هەڵبژاردنی ئازادانەی پەرلەمانییەوە بەڕێوەدەچێت و بەشێوەیەکی دیموکراسیانە قەلاچۆی فەلەستینییەکان دەکات، ئەمە خۆی بەشێکیش بوو لە سیاسەتی

ئیمپریالیستی بریتانیا لە جەنگی جیهانی یەکەمدا و لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بە دابین کردنی بەرژەوەندییە ئیمپریالیستییەکانی خۆی.

B. ناوەڕۆکی پاکتاوسازی دووەم

بەڵام بە کۆتایی هاتنی سەردەمی (جەنگی سارد) و سەرکەوتنی لیبرالیزمی نوێ و بە بەهاکردنی ئایدیا و ئاسۆ یەکسانیخواز و پێشکەوتووخوازەکان و چوونەدواوەی بزووتنەوە چەپەکان لەسەر ئاستی جیهانی، و تێکشکانی ناسیونالیزمی عەرەبی و هاتنەئارای ئیسلامی سیاسی، هاوکاتی ئەمانەش گەشە و پەرەسەندنەکی بەرچاوی سەرمایەداری لە ئیسرائیل، زەمینەیان خۆشکرد بە پەرەسەندنی ڕاستڕەوی لە کایەی سیاسی ناو ئیسرائیل و سەرهەڵدانی فاشیزمەکی نوێ لە کۆتایی سەدەی بیست و سەرەتای سەدەی بیست و یەکی ئەو دەوڵەتەدا.

ئەم ڕاستڕەوییە لە پەرەسەندنی خۆیدا دەسەڵاتی گرتەدەست و کەوتە پیادەکردنی پلان و نەخشە فاشیستەکانی، جا ئەوەی کە ئەمڕۆ ئەم جینۆسایدە و ئەو وەحشیگەرییەی کە دەبینینی دەرحەق بە خەڵکی فەلەستین دەکرێت بەرهەمی ئەم ڕاستڕەوی و فاشیزمە نوێیەی ئیسرائیلە کە پایەکانی لەسەر زەمینەیەکی مێژوویی وەرچەرخانی ڕاستڕەوانەی جیهان لەسەردەستی نیولیبرالیزم و پەرەسەندن و گەشەکی گەورەی سەرمایەداری ئیسرائیل وەستاوە.

بەدنیاییەوە دەوڵەتی ڕەگەزپەرستی ئیسرائیل، ئایدیۆلۆژیای زایۆنیزم و چیرۆکە مێژوویی و ئایینییە پڕوپوچەکانیش وەک سەرپۆشێک بەکار دەهێنێت بۆ پاکانەی تاوانەکانی خۆی و پەرەپێدانی هەرچی زیاتریش بەو تاوانانە، بەڵام ئەمە ڕواڵەتی بابەتەکەیە. ئەم قەوارەیە چۆن و لە چ پڕۆسەیەکی مێژووییدا دروستکرابێت و کرابێت بە دەوڵەتی ئیسرائیل، ئێستا پاش تێپەڕینی زیاتر لە نیو سەدە لەسەر قاچەکانی خۆی وەستاوە و بەپێی میکانیزم و یاسا ئابوورییەکانی خۆی، خۆی بەرهەم دەهێنێتەوە، بۆیە لە ناوەڕۆکەدا ئەوە گەشە و پەرەسەندنی سەرمایەیە کە پاڵ دەنێت بە دەوڵەتی ئیسرائیلەوە بە گرتنەبەری سیاسەتی ئیمپریالیستیانە و فراوانخوازیانەی داگیرکاریانە (ئیستیعماریانە) و پیادەکردنی تاوانی پاکتاوسازی و کوشتوبڕی وەحشیگەریانە بە دەستبەسەراگرتنی تەواوی خاکی فەلەستین لە کەشوهەوایەکی ڕاستڕەوانەی نیولیبرالیزمی خنکێنەری فکری و سیاسی جیهانیدا.

3. پایەی دووەمی نیو-فاشیزم لە ئیسرائیل

پایەیەکی تری ئەم نیو-فاشیزمە لە ئیسرائیل کە تەواوکەری

پایەکەی تریەتی لە پاکتاوسازی و دەرپەڕاندن و فراوانخوازی ئیمپریالیستانە، بریتییە لە پاشەکشەپێکردنی چەپی ناو ئیسرائیل و چینی کرێکار و ڕێکخراوە کرێکاری و جەماوەرییەکان، و ئاوەڵاکردنەوەی دەستی کۆمەڵە و ڕێکخراوە ئایینییە توندڕەوەکانی جوو لەناو کۆمەڵگەدا و ئیمتیاز پێدانیان، جا بەبێ داسەپاندنی ئەم پاشەکشەیە بەسەر چەپ و کرێکاردا لەناو ئیسرائیل، ئەستەم بوو ئەم هەموو وەحشیگەری و تاوانە دەرحەق بە ئینسانیەت ئاوا بێ پەردە بەربەرچاوی کۆمەڵگەی جیهانەوە پیادە بکرێت.

بەم پێیە، گەرچی کۆتاییهاتنی جەنگی سارد و سەرکەوتنی نیولیبرالیزم بووە هۆی کۆتاییهاتنی زۆرێک لە کێشە و گرێوگۆڵە لەچارنەهاتووەکانی جیهان، لەوانە چارەسەری ئیمپریالیستانە بە کۆتایی پێهێنانی ڕەگەزپەرستی لە وڵاتی (ئەفریقای باشوور)، بەهەمان ئەم سەرکەوتنە جیهانییەی نیولیبرالیزم نەک هەر کۆتایی نەهێنا بە کێشەی فەلەستین لە ڕێگەی چارەسەری ئیمپریالیستانەی (پەیمانی ئۆسلۆ ١٩٩٢)ەوە، بەڵکو بووە هەندەی تر توندوتوتیژکردنەوەی ئەو کێشەیە و داخستنی دەریچەی چارەسەری نێودەوڵەتیی بورژوازیانەش بەپێی بڕیارنامەی "نەتەوە یەکگرتووەکان" کە چارەسەری دابەشکردنی خاکی فەلەستین بوو بە دامەزراندنی دوو دەوڵەتی فەلەستین و ئیسرائیل.

4. **پێچەوانەبوونەوەی هاوکێشەی پاکتاوسازی جوولەکە بە پاکتاوسازی فەلەستینی**

بزووتنەوەی ناسیونالیزمی عەرەبی لەسەرەتای سەدەی بیستەوە تا ڕووخانی بلۆکی ڕۆژهەڵات و کۆتاییهاتنی جەنگی سارد؛ لەناو فەلەستین و لەناو وڵاتە عەرەبییەکاندا، بە چەپ و ڕاستیانەوە، بە ئیسلامی و عەلمانیانەوە، لەسەر ئەوە کۆک بوون کە هەبوونی (دەوڵەتی ئیسرائیل)، بە چەمکی ئەوان (قەوارەی زایۆنیستی-الكيان الصهيوني) لەسەر خاکی فەلەستین ڕەت بکەنەوە.

باڵی ڕاستڕەوی کۆنەپەرست و شۆڤێنیست و ڕەگەزپەرستی ناسیونالیزمی عەرەب بانگەوازی دامەزراندنی دەوڵەتێکی قەومی عەرەبی دەکرد لە فەلەستین کە هەڵسێت بە پاکتاوسازی و گەسک لێدانی (جوو)ەکان و دەرپەڕاندنیان، بەتایبەت ئەوانەی کە لە ڕێگەی کۆچەوە لەسەرەتای سەدەی بیستەوە هاتبوون و نیشتەجێکرابوون لە فەلەستین.

هەرچی باڵی چەپ و عەلمانی ناسیونالیزمی عەرەب بوو لەگەڵ

دامەزراندنی دەوڵەتێکی قەومی عەرەبیدا بوو کە مافی (جوو)ەکان وەک هاوڵاتی لەناو ئەو دەوڵەتە عەرەبییەدا بەپێی یاسا بپارێزێت.
ئەم ڕێبازەی دوایی نزیکایەتییەکی هەبوو لە ڕێبازێک کە خوازیاری دامەزراندنی دەوڵەتێکی دیموکراتی بوو لەسەر بنەمای هاوڵاتی (بەمانایەک غەیرە قەومی و غەیرە دینی) بە هەموو ئەو هاوڵاتیانەی کە لەسەر ئەو خاکە (فەلەستین) دەژین. ئەو سەردەمانە لە نێوان هەردوو جەنگی جیهانی یەکەم و دووەم (حزبی شیوعی لە فەلەستین) و ڕێکخراوەی تری سۆشیالیستی و مارکسیستی پێکهاتوو لە کەسانی چەپی جوولەکە کە لە ئەوروپاوە هاتبوون بۆ فەلەستین و لەگەڵ ئەم چارەسەرەدا بوون.
کێشمەکێشی ناسیونالیزمی عەرەب و زایۆنیزم (وەک ئایدۆلۆژیا و بزووتنەوەی ناسیونالیستی جوولەکە و قەوارەکەی لەسەر خاکی فەلەستین واتا دەوڵەتی ئیسڕائیل) لە ڕەوەندێکی مێژوویدا لە بەرژەوەندی ناسیونالیزمی جوولەکە و بەزیانی ناسیونالیزمی عەرەب تەواو بوو.
لەو فاکتانەی کە ڕۆڵیان هەبوو لەو مەیدانەدا؛ ڕووبەڕوو بوونەوەی بۆرژوا ناسیونالیستی عەرەبی بوو لەگەڵ قەیرانەکانی پەرەسەندنی سەرمایەداری ناوخۆی ئەو وڵاتانەی کە تێیدا دەسەڵاتدار بوو، لەگەڵ بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکانی ناوخۆ و دەڕان لە چەند جەنگێکدا دژ بە ئیسڕائیل، و گەشەی ئیسلامی سیاسی بە پشتیوانی ئیمپریالیزم، و باروودۆخی ئاڵوگۆڕە جیهانییەکان کە سەری کێشا بە کۆتایی جەنگی سارد و داڕمانی بلۆکی سۆڤیەت کە پشتیوانی ناسیونالیزمی عەرەب و دەوڵەتەکانی بوو، بەڕێ گشت ئەم فاکتانە ڕۆڵیان گێڕا لە گۆڕینی تەرازووی هێز لە بەرژەوەندی باڵادەستی ئیسڕائیل، و ناسیونالیزمی عەرەبیش ناچار هەموو هەوڵ و تەقەلای هاتەسەر ئەوەی کە ئیسرائیل ڕازی بکات بە بڕیاری (نەتەوە یەکگرتووەکان) بە چارەسەری (دوو دەوڵەتی) لەسەر خاکی فەلەستین و دەستهەڵگرێت لە پاکتاوسازی فەلەستینییەکان. ئەمەش بەپلەی یەکەم لەترسی ئەوەی کە مەسەلەی فەلەستین بێتە بەشێک لە ویژدانی جەماوەری ئازادیخواز و ئینساندۆست، نەک هەر لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بەڵکو لەسەراسەری جیهانیشدا، بۆیە بۆرژوا فەرمانڕەوای هەر وڵاتێک ناچارە بە ڕواڵەتیش بێت خۆی بەلایەنگری دۆسیەی فەلەستین دابنێت.

ئەوەی کە ناسیونالیزمی عەرەبی، بەتایبەت باڵی شۆفێنیست و ڕەگەزپەرستەکەی، بەتەمای پاکتاوسازی جوولەکە بوو، لە ئێستادا پێچەوانە بەتەوە بە هەوڵدانێک کە هەرچەنێک بێت بەربگیرێت بە پاکتاوسازی فەلەستینییەکان لە لایەن ناسیونالیزمی نیو-فاشیزمی ئیسڕائیلییەوە.

5. **چارەسەری ڕیشەیی**

بەر لە باسکردن لە هەر جۆرە چارەسەرییەک، پێویستە دەستبەجێ ئەم شەڕەی (ناتانیاهۆ) و نیو-فاشیزمی ئیسرائیل دژ بە خەڵکی فەلەستین بووەستێندرێت، ئەمە جەنگی نێوان گروپێکی تیرۆریست و دەوڵەتی ئیسڕائیل نییە، ئەمە جەنگی دەوڵەتێکی تیرۆریستە دژ بەگەلێک بەبیانووی دژایەتی گروپێکی چەکداری تیرۆریستی ئیسلامی وەک (حەماس)، کە وجودی ئەم گرووپە و چەندین گرووپی تیرۆریستی تریش بەرهەمی خودی ئەو دەوڵەتە تیرۆریست و ڕەگەزپەرستەی ئیسڕائیلن.

ئەگەر بڕیارە کۆتایی بهێندرێت بە گرووپە تیرۆریستەکان و بە کاری تیرۆریستی دژ بە خەڵکی سیڤلی ناو ئیسڕائیل، و ئەم خەڵکە بە ئاشتی و ئارامی بژین، ئەوا پێویستە سەرچاوەی سەرهەڵدانی تیرۆر و ئەم گرووپە تیرۆریستانە بنەبڕ بکرێت، کە ئەویش بنەبڕکردنی ڕەگەزپەرستی ئایینی و نیو-فاشیزمی قەومییە لە پەیکەرە و پێکهاتەی (ستڕاکچەری) دەوڵەتی ئیسڕائیلدا.

دەوڵەتێک ئامێری جەنگ و پاکتاوسازی و ئاگربەردانە ماڵ و گیانی خەڵکی فەلەستینی بێت بەدڵنیاییەوە پڕیشکی ئاگری تیرۆریزمیش لەڕەولەوە بەر خەڵکی سیڤل و بە تاوانی ناو ئیسڕائیلیش دەکەوێت و ئەم خەڵکە هەرگیز ناتوانێ بە ئارامی و بەئاشتی بژیت. ئەمەش ئەم خەڵکە بە پلەی یەکەم گیرۆدەی دەوڵەتی ڕەگەزپەرست و نیوفاشیستی ئیسڕائیلن، کە هەتا ئامادەیە بە پیادەکردنی سیاسەتە فاشیستەکانی تەواوی ئەو کەسانەی کە هاوڵاتی ئیسڕائیلین و بە بارمتە گیراون لەلایەن (حەماس)ەوە لە هەڵمەتی تیرۆریستانەی (٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣)دا، بیانکاتە قوربانی و نایەوێت سازش و دانوسان بکات بە بەردانیان.

ڕواڵەتی مەسەلەکە لایەک وا دێتەبەرچاو کە ئەوە خەڵکی ئیسڕائیلە گیریانخواردووە بەدەست تیرۆریزمی (حەماس) و ڕەوتە تیرۆریستەکانی تری ئیسلامی سیاسییەوە و دەوڵەتی ئیسرائیل دەیانپارێزێت!، وە لەلایەکەی تریشەوە وا دێتەبەرچاو کە ئەوە (حەماس)ە خەبات دەکات بۆ ڕزگاری

فەلەستین و بەرگری لە ماف و ئازادی خەڵکی فەلەستین، بەڵام لە جەوهەردا پێچەوانەی هەردوو ئەو هاوکێشە دروستە.
بە واقعی خەڵکی ئیسڕائیل گیرۆدەی دەستی دەوڵەتی ڕەگەزپەرست و نیوفاشیستەکەی خۆیەتی کە بۆتە سەرچاوەی دروستبوون و سەرھەڵدان و گەشەی ڕەوت و گرووپە تیرۆریستەکان تا بکەونە گیان خەڵکی سیقلی ئیسڕائیل، وە ئەوە خەڵکی فەلەستینیشە کە گیریخواردووە هەم بەدەست ڕێگەچارەی ئیمپریالیستانەی (ئۆسلۆی ١٩٩٢)ی بە بنبەستگەیشتووی (فەتح -ڕێکخراوی ڕزگاری فەلەستین) و هەم ڕێگەچارەی ئیسلامی سیاسی تیرۆریست و فاشیست لە چەشنی (حەماس) و (جیهادی ئیسلامی) و بە پشتیشیانەوە جمهوری ئیسلامی ئێران و دارودەستەکانی لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.
ئەمڕۆ هەتا ب□ گ□رتنەبەری ڕێگە چارەیەکی عەمەلی بۆرژوازیانەی نێودەوڵەتی کە بیەوێت بەپێی بڕیاری (نەتەوە یەکگرتووەکان) ئەم کێشەیە کۆتایی پێ بهێنێت و دوو دەوڵەت لەسەر خاکی فەلەستین دابمەزرێت و هەردوو لا دان بە یەکتریدا بنێن و وەک دوو دەوڵەتی دراوسێ بە ئاشتی پێکەوە بژین، هەتا بۆ ئەم ڕێگە چارەش پێویست دەکات کە هاوسەنگی هێز هەم لەناوخۆی ئیسرائیل و هەم لەناوخۆی خەڵکی فەلەستیندا لە دژی ڕاستڕەوی و فاشیزمی قەومی و دینی هەردوولای ئیسرائیلی و فەلەستینی و ل□ بەرژەوەندی ڕەوتی ئازادیخوازی و ئینساندۆستی هەردوولا بگۆڕدرێت.
ئەمەش کارێک نییە بە تەنهایی لەناوخۆی ئیسڕائیل و لەناوخۆی خەڵکی فەلەستیندا ئەنجام بدرێت، چونکە کێشەی فەلەستین کێشەیەکی نەتەوەیی ناوخۆی دەوڵەتێک نییە، و کێشەیەکی نەک هەر ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی بگرە جیهانیشە و یەکێکە لە گرێوگۆڵەکانی سیاسەتی جیهانی.
بۆیە هەروەک چۆن کێشمەکێشەکانی جیهانی دوو قوتبی لایەک کۆمەگی کرد بە زیندووکردنەوە و پەرەپێدانی ڕەوتی ئیسلامی سیاسی بۆ بەرەنگاربوونەوەی کۆمۆنیزم و ناسیونالیزمی عەرەبی ناکۆک بە بەرژەوەندیی وڵاتە ئیمپریالیستەکانی ڕۆژاوا، وە ڕووخانی بلۆکی سۆڤیەت و سەرکەوتنی نیولیبرالیزمیش بووە زەمینەخۆشکەر بۆ مەیدانداری ڕەوتی ڕاستڕەو گەشەی نیوفاشیزم لەناو ئیسڕائیلدا، ئاواش هەر گۆڕانکاری□کی جیهانی لە تەرازووی هێزی نێوان بزووتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە بەرامبەر بزووتنەوە و ڕەوتە کۆنەپەرست و ڕاستڕەوە فاشیستەکانی قەومی و دینی، وە بەگشتی

گەڵانی هاوسەنگی هێزی نێوان چینی کرێکار و دەسەڵاتە بورژواکان، کۆمەگی دەکات بە گەڕینی تەرازووی هێز هەم لەناوخۆی ئیسرائیل و هەم لەناوخۆی خەڵکی فەلەستیندا.
بەم پێیە ڕێگەی ڕزگاری هەردوو گەلی فەلەستین و ئیسرائیل، ڕێگەی کۆتاییهێنان بە وەحشیگەری نیوفاشیزمی ئیسرائیلی و تیرۆری ئیسلامی سیاسی و چارەسەری کێشەی فەلەستین بەشێوەیەکی ڕیشەیی، هەمان ڕێگەی ئەنجامدانی ئەو ئەرکە بنەڕەتیانەیە کە لە دەستووری کاری کۆمۆنیزمدایە بەتایبەت لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا لەوانە لەناو ئیسرائیل و فەلەستیندا، لە عێراق و کوردستانەکەیدا، کە ئەویش ڕێگەی ڕێکخراوکردنی چینی کرێکار و حزبیەت بەخشینە بە کۆمۆنیزم لە دەرونی ئەو چینە و هێنانەمەیدانی بزووتنەوەیەکی کۆمۆنیستی کرێکاری بەهێز و هەنگاونانە بە هێنانەدی ئینتەرناسیونالیزمی پڕۆلیتاری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.
بەڵام دەستبەکاربوون بە گوێبەخشین بە سەروساماندانی ئەم ئەرکە نەک هەر دەستوپێگیر نییە بە بەشداری کۆمۆنیستەکان و ڕێکخراوە جەماوەری و کرێکارییەکان لەناو هەر کەمپین و چالاکییەکدا کە لە ئێستادا لەئارادایە بە دژایەتی کردن و پووچەڵکردنەوەی سیاسەتەکانی (ناتانیاهۆ) و فاشیزمی ئیسرائیلی بە درێژەدانیان بەم جەنگە و پیادەکردنی سیاسەتی ڕەگەزپەرستانە و پاکتاوکردنی فەلەستینییەکان، بەڵکو پێویستە دەستپێشکەر و ڕابەریش بن لەو خەباتە ڕۆژانەیانەدا.
سێپتەمبەری 2024

ئامانجی سەردانی پزیشکیان بۆ عێراق.. عوسمانی حاجی مارف

سەردانەکەی مەسعود پزیشکیان سەرۆک کۆماری نوێی ئێران بۆ عێراق لە کاتێکدایە کە پەیوەندییەکانی نێوان هەردوو وڵات شایەتی گرژیو ئاڵۆزییەکی زۆرە، وە هاوکاتە لەگەڵ زۆرێک لە گرژییە ناوچەییەکان، بە تایبەتی بەردەوامی ئاڵۆزی شەڕو کوشتاری بە کۆمەڵی دانیشتوانی

غەززەو ناکارامەیی ئێران لە وەڵام بە ئیسرائیل و دەخاڵەتی ڕاستەوخۆی تورکیا وەک ڕکابەرێکی ئێران لە عێراقدا، لە هەمانکاتدا لە بەرامبەر واقعیەتی ئەو ئاڵوگۆڕانەی کە بەدەخاڵەتی وڵاتانی زلهێزی دنیاو ململانەی نێوانیان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا پێشبینی دەکرێت، لەم بارەیەوە کەماری ئیسلامی ئێران هەوڵئەدات جێگایەک بۆ ئێران دیاری بکات.

هەڵبژاردەی پزیشکیان لەسەردانی بۆ عێراق، وەک دەرکەوتەی بەردەوامی تەرکیزی سیاسەتی ئێرانە، لەسەر زیاتر چەسپاندنی نفوزو دەخاڵەتی لەگۆڕەپانی سیاسی عێراقدا ، کە لە ڕووی ئابووری و دارایی و بالادەستی سەربازی لە ناوچەکەدا بۆ ئێران، عێراق بۆتە بوارێکی پربایەخ و گرنگ، لەهەمانکاتدا بووەتە مەیدانێک بۆ بەڕێوەبردنی ململانێکانی و یەکلایکردنەوەی بەرکەوتەکانی لە بەرامبەر ڕکابەرەکانیدا، هەروەها بە بردنە پێشەوەی دەورو کاریگەریەکانی لە ناوچەکەدا.

بەتایبەتی کە عێراق لەم دەورانەدا جێگایەکی تایبەتی بە پڕۆژەی گەشەپێدان تەرخانکردوە، ئەم پڕۆژەیە زیاتر پێگەی تورکیا لە عێراق دەباتە پێشەوە، بەڵام تائێستا جێگایەک لەم پڕۆژەیەدا بۆ ئێران دیاری نەکراوە، ئەمەش خاڵێکی گرنگی سەردانەکەی پزیشکیانە بۆ عێراق. پزیشکیان ئاماژەی بەوەداوە کە لەگەڵ سودانی لەسەر پڕۆژەی ستراتیژی درێژخایەن گفتوگۆیان کردووە کە دەبنە هۆی هاوکاری زیاتری نێوان هەردوو وڵات.

هەوڵەکانی حکومەتی پزیشکیان بۆ پاراستنی عێراق وەک دەرچەیەکی ئابووری بۆ ئێران و دەرچەیەک بۆ خۆدزینەوە لەو سزا توندانەی کە لەلایەن ئەمریکاوە بەسەریدا سەپێنراوە، جگە لەوەش جێگیرکردنی ئەو ڕێچکەیەی کە سەرکەوتو بێت لە بەرامبەر، ڕکابەری و دەخاڵەتی وڵاتانی زلهێزی دنیا لە ناوچەکەدا و پێگەی زیاتری لە عێراقدا بسەپێنێت، لە هەمانکاتدا فرسەتی ڕوبەڕوونەی بزووتنەوە چەکدارەکانی ئەپۆزسیۆنی ڕژێمەکەی فراوانترو مسۆگەرتر بکات.

دوای ئەوەی پزیشکیان لەلایەن سودانیەوە پێشوازی لێکرا، پزیشکیان چووە شوێنی کوشتنی سولەیمانی و ئەلموهەندیس، لەوێ تاجە گوڵینەی لە شوێنەکە داناو مەرێکی تاوانبارکردنی ئەمریکای بە ئەو ڕووداوە بەرجەستەکردەوە.

یەکەم ڕۆژی سەردانەکەی سەرۆک کۆماری ئێران بۆ عێراق شایەتحاڵی چوار یاداشت بوو، کە لە بوارەکانی پەروەردە، ڕاگەیاندن، پەیوەندیەکان، کشتوکاڵ و ناوچە ئازادەکان واژۆکران.

سودانی ئەم یاداشتنامەی شانبەشانی یاداشتەکانی کە پێشتر واژۆکراوە وەسف کرد، جەختی لەوە کردەوە کە “هەرچەندە ئەم هاوبەشیانە زیاتر

فراوانتر بن، ڕەنگدانەوەی ئەرێنی لەسەر ئاستی سەقامگیری ناوچەکە دەبێت"!.

سەرۆکی ئێران بەڵێنیدا لە چوارچێوەی هەوڵەکانی بۆ کەمکردنەوەی گۆشەگیری نێودەوڵەتی ئێران و کەمکردنەوەی کاریگەری گەمارۆکانی ڕۆژئاوا، لەسەر ئابووری کۆماری ئیسلامی ئەولەویەت بدات بە پتەوکردنی پەیوەندییەکان لەگەڵ وڵاتانی دراوسێدا، ئەمەش ئەوە ڕادەگەیەنێت کە ئێران و عێراق پێویستیان بە بازاڕی یەکترە بۆ ساغکردنەوەی کاڵاکانیان تەنانەت لە بواری وزەشدا.

میدیاکانی ئێران بڵاویانکردەوە، قەبارەی بازرگانی نانەوتی نێوان ئێران و عێراق نزیکەی پێنج ملیار دۆلار بووە لە نێوان مانگی ئازاری 2024 تا تەمووزی 2024.

هەروەها ئێران ڕۆژانە ملیۆنان مەتر سێجا گاز هەناردەی عێراق دەکات بۆ کارپێکردنی وێستگەکانی کارەبا. عێراق پاشکەوتی هەیە لە پێدانی ئەو هاوردەکردنانە، کە لەسەدا ٣٠ی پێداویستییەکانی کارەبا دەگرێتەوە، کە دەکاتە ملیارەها دۆلار.

لە مانگی ئەیلولی ساڵی 2023، هەردوو وڵات پڕۆژەی هێڵەی ئاسنی بەسرە- شەلەمچەیان دەستپێکرد، ئەو هێڵەی کە شارە گەورە کەنارییەکانی باشووری عێراقیان بە دەروازەی سنووری شەلەمچە دەبەستێتەوە، کە مەودای زیاتر لە 32 کیلۆمەتر دەبێت.

سودانی هەوڵدەدات هاوسەنگییەکی گونجاو لە نێوان پەیوەندییە بەهێزەکانی لەگەڵ ئێران لە لایەک و پەیوەندییە ستراتیژییەکان لەگەڵ ئەمریکا لە لایەکی دیکەوە بپارێزێت، لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەوانی هاوبەش کە لەگەڵ پزیشکیان بەڕێوەچوو، ڕایگەیاند: "بەغدا و تاران ڕەتیدکەنەوە ململانێی بەردەوامی غەززە بەرفراوان بکەن".

هەروەها "هەڵوێستی پرەنسیپی، دەستووری و یاسایی حکومەتەکەی دووپاتکردەوە کە ڕێگە بە هیچ لایەنێک نادات دەستدرێژی، کردەوەی چەکداری، یان هەڕەشەیەکی سنووربەزێن لە دژی کۆماری ئیسلامی ئێران لەسەر بنەمای خاکی عێراق ئەنجام بدات". ئەمەش ئاماژەیە بە پەرەسەندنی هاوکارییە ئەمنییەکانی نێوان هەردوو لایان لە ڕووبەڕووبوونەوەی بزووتنەوە چەکدارییەکانی دژبە ڕێژیمی ئێران کە دەیان ساڵە لە ناوچەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق چالاکن.

بەڵام ئەوەی کە زیاتر پێویستە جێگای سەرنجمان بێت، هەڵبژاردنی پزیشکیان بۆ یەکەم سەفەری دەرەکی دوای دەستبەکاربوونی بۆ عێراق، لەخۆوە نەهاتە ئاراوە، هەروەها پاڵنەری پەیوەندییە جیاجیاکانی نێوان هەردوو وڵاتیش نەبووە، بەڵکو مەبەستێکی تایبەتی ترە، کە دوای ئەم سەردانە بۆ عیراق، سەرۆکی ئێران بەرەو نیویۆرک دەڕوات، بۆ بەشداریکردن لە کۆبوونەوەی کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان،

ئەمەش هۆکارێکی گرنگ و جدیە بۆ ئەوەی عێراق یەکەم شوێنی مەبەستی پزیشکیان بێت، تا جەخت لەسەر گرنگی جیۆپۆلەتیکی عێراق بکاتەوە بۆ ئێران، تا پێگەیەکی بەرزی ئێران لە نەتەوە یەکگرتووەکان نیشان بدات. ئەوەی ڕاستی بێت زۆربەی ئەو نوسەرانەی دەربارەی سەردانی پزیشکیان بۆ عێراق لێکۆڵینەوەیان لەسەرکردووە، هەریەک لای خۆیەوە خاڵی گرنگیان ئاماژە پێداوە، بەڵام ئەو ئامادەکاریانەی کە پزیشکیان و کۆماری ئیسلامی ئێران هەوڵی بۆ ئەدەن، تا ئێران لە نیۆرک و نەتەوە یەکگرتووەکان بێدەستکەوتەوە ڕاوەستێت، سەرنجیان نەچێتە سەری.

بەشێکی دیکە لە سەردانەکەی بۆ عێراق دوای ئەوە هات کە بەغدا لە ڕێگەی ڕاوێژکاری ئەمنی سودانی، گفتوگۆیان لەگەڵ واشنتۆن بۆ کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە عێراق ڕاگەیاندووە، ئەمەش پەیامێکە بۆ واشنتۆن کە تاران ویستویەتی لە ڕێگەی سەردانەکەیەوە بیگەیەنێت. واتە پەیامەکە ئەوەیە کە ئێران لە ئەگەری کشانەوەی ئەمریکادا، هەوڵئەدات ئەو بۆشاییە پڕکاتەوە، واتە دەخاڵەت و پەیوەندی لەگەڵ عێراق لە پێشینەی کارەکانی دەبێت و سەردانەکەشی گوزارشت لەو ئاراستەیە دەکات.

بەڵام ئەوەی پێویستە ئاماژەی پێبدەین کە پەیوەستە بە واقیعی ئەمنی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستەوە چاوەڕوانی کشانەوەی ئەمریکا لە عێراق ناکرێت، ، چونکە ئەمریکا ئامادە نیە لە عێراق بکشێتەوە، هەروەها ئامادە نییە دەرفەت بە تاران بدات تا زیاتر بچێتە ناو عێراقەوە. “ئەمە قسەی ئەمریکییەکانە”.

هەڵبەتە تورکیاش لایەنێکی زلهێزی ناوچەییە و وەک ڕکابەرێکی ئێران مەیدانەکە چۆڵ ناکات، لە هەمان ململانێ و پەیوەندییە جیهانییەکاندا یاری دەکات.

لەلایەکی دیکەوە سەردانەکەی پزیشکیان لە هەلومەرجێکی زۆر هەستیاردایە سەبارەت بە دۆخی ناوخۆی عێراق، بە پێی ئەو زانیاریانەی لەسەر پەیوەندی نێوان لایەنەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی دزەپێکراوە، چڕبونەوەی ناکۆکی نێوان بەشێک لە سەرکردەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی و سودانیدایە، کە ئاماژەیە بە ئەگەری هەڵوەشاندنەوەی چوارچێوەی هەماهەنگی، ئەمەش لە ئێستادا لە بەرژەوەندی تاران نابێت، بۆیە بەشێک لە بەرنامەی سەردانەکە، کۆبونەوەیە لەگەڵ سەرکردەکانی بلۆکە سیاسییەکان، هەڵبەتە سەردانەکە زیاتر بۆ جەخستن و پشتیوانیکردنە لە هەڵوەستی ئەو لایەنانەی چوارچێوەی هەماهەنگی کە نزیکن لە ئێرانەوە. ئەوەش ئاشکرایە کە سودانی زۆر لە ئێران نزیک نەبووەتەوە، زیاتر هەوڵیداوە مەودای نێوان بەغدا و تاران بپارێزێت، لە هەمان کاتدا

لە هەوڵی ڕاگرتنی هاوسەنگی بەغدایە لە گەڵ ئەنقەرەو و تاران و واشنتن، ئەم ئاراستەیەش هەمیشە جێگای نیگەرانی ئێرانە کە ناتوانێ باڵادەستی تەواو بەسەر عێراقدا دابین بکات، لە هەمان کاتدا ئێران ناشتوانێ بەئاسانی پەرچەکرداری خۆی لەو سیاسەتانەی سودانی عەمەلی کاتەوە، چونکە ئاشکرایە کە ئەمریکا و تورکیا پشتیوانی لەو سیاسەتانەی سودانی دەکەن کەلە بەرژەوەندی خۆیانە.

لایەنێکی گرنگی ترلە سەردانەکەی سەرۆک کۆماری ئیسلامی ئێران کە دەبێت لەبەرچاو بگیرێت، جەختکردنە لەسەر دیداری سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری، واتە دادوەر "فایق زەیدان"، بۆیە ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە ئاخۆمەبەست لە کۆبوونەوەی سەرۆکی دەسەڵاتی دادوەری لە عێراق و سەرۆک کۆماری ئێران چییە؟ پزیشکیان لە ڕێگەی ئەم کۆبونەوەیەوە دەیەوێت چی بگەیەنێت؟ لەژێر ڕۆشنایی ئەو تۆمەتانەی کە ئەمریکا زەیدان بەوە تاوانبار دەکات لەڕێگەی دادگاوە هاوسۆزی لەگەڵ ئێران کردوە، چونکە پێشتر واشنتۆن لە مانگی حوزەیرانی ڕابردوودا پرۆژەیەکی پێشنیار کرد بۆ سزادانی بەرپرسانی باڵای دەوڵەتی عێراق بە تۆمەتی ئەوەی "د□س□□زی" و خزمەتکردنی بەرژەوەندیەکانی ئێرانیان لە عێراق کردوە، واپێدەچێت ئەم پڕۆژەیەی ئەمریکا زیدانی لە سەروی لیستی ئەو ئامانجی سزادانەدا دانا بێت، ئەمەش مەترسیە بۆ سەر سنوردارکردنی کۆماری ئیسلامی ئێران لە عێراقدا. کە دەیەوێت باڵادەستی خۆی بەسەر تەوای دەسەڵاتەکانی جێبەجێکردن و یاسادانان و دادوەری مسۆگەر بکات.

سەبارەت بە مەلەفی سیاسی و پەیوەندیەکانی ئێران لەگەڵ جیهان، ڕێبازی چاکسازی کە سەرۆک کۆماری ئێران دەیەوێت پەیڕەوی بکات، ڕەنگدانەوەی هەوڵی نیشاندانی باشترکردنی وێنەی ئێرانە، لەسەر گۆڕەپانی نێودەوڵەتی و دروستکردنی پەیوەندی ئەرێنی زیاتر لەگەڵ وڵاتاندا، کەهەنگاوە بۆ بەشداریکردنی داڕشتنی ستراتیژیەکانی ئێران لەسەر ئاستی ناوخۆیی و ناوچەیی و نێودەوڵەتیدا، بەڵام لەلایەک بەرجەستەکردنەوەی ئاراستەی چۆنیەتی دەخاڵەتی لە عێراق و پشتیوانی لە هێزە میلیشیاکان لەناوچەکەدا، لەلایەکی ترەوە چڕ بونەوەی زیاتری کێشە ناوخۆیەکانی لە قەیرانی ئابوری و سیاسی،هەروەها بونی ناڕەزایەتیەکی فراوانی جەماوەریە بەرامبەر کۆماری ئیسلامی ئێران، ئەمەش شایەتی پێشبینی بارگرژی و ئاڵۆزی زیاتر و ئایندەیەکی نا جێگیری سیاسی و قەیرانی گەورەترە ل□ بەرامبەر کۆماری ئیسلامیدا.

پزیشکیان چۆن دەتوانێ شێوازی حکومەتەکەی بەسەرکەوتن بگەیەنێت؟، ئەمەش ئەو پرسیارەیە کە ئەتوانین بڵێین بەردەوامیدان بە دەسەڵاتی سێدارەو شیعەگەرا کام جۆرە لە سەرکەوتن بەدەسەت دەهێنێت؟.

گفتوگۆ لەگەڵ خۆشنووس عەلی ئەڵوەنی.. هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

هونەرمەند عەلی ئەڵوەنی: خۆشنووسی وەکو ئەشقێکە بەمن سەبووریەك و ئارامیەك بە ناخم دەبەخشێت

هونەرمەند عەلی ئەڵوەنی: جیاوازی هونەری خۆشنووسی لەگەڵ هونەرەکانی تر ئەوە کە نابێت زۆر لە یاسا و ڕێساکانی دەربچیت

هونەرمەند (عەلی کازم) ناسراوم بە (عەلی ئەڵوەنی) یەکێکە خۆشنووسانی کوردستان بەشداری چەندین خوول و پێشانگای لە سەر ئاستی کوردستان و عێراق و دەورەی عێراق دا کردوە هەروەها چەندین خەڵاتی بەدەست هێناوە.. ئەڵوەنی لە شارە جوانەکەی خانەقین لە دایك بووە زیاتر لە (50) ساڵە لە شاری هەولێر دەژیت دەرچووی پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی هەولێرە بەشی سیرامیك.. ئەم هونەرمەندە لە دوای کۆتایی هاتنی نەخۆشی کۆڕۆنا یەکەم هونەرمەند بوو لە شاری هەولێر پیشانگای لە کۆڵانەکانی گەڕەکی تەعجیل کردەوە ..جگە لە بواری خۆشنووسی ئەڵوەنی لە کاری راگەیاندیش دەستەکی باڵای هەیە بە تایبەتی لە دیزاینی دیکۆردا بۆیە لەچەندین دەزگای تەلەفزیۆنی کاری کردوە..لە ئێستادا سەرپەرشتیاری هونەرییە لە پەروەردەی هەولێر ئەمەش لە نزیکە ئەم هەڤپەیڤینەمان لەگەڵ ئەنجام دا.

هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

***سەرەتا بابزانین هونەرمەند عەلی ئەڵوەنی چۆن تێکەڵ بە جیهانی خۆش نووسی بوو؟**

- من لە ناوەڕاستی هەشتاکان هەرچەندە پێشتر کاری یاخود حەز و خولیای وێنەکێشانم هەبووە، وە خۆشم دەرچووی پەیمانگای هونەرە جوانەکان بەشی سیرامیکم، بەڵام زیاتر خولیا و حەزم بە هونەری خۆشنووسی چوو، خۆشنووسی وەکو ئەشقێکە بەمن کاتێ پیتەکان بە جوانی دەینووسم سەبووریەك و ئارامیەك بە ناخم دەبەخشێت، هەر بۆیە خۆم و هونەری خۆشنووسی عەشقێکی هەتاهەتایی لە نێوانمانە.

***چۆن پێناسەی هونەری خۆش نووسی دەكەیت؟**

- هونەرێكە وەكو هەموو هونەرەكانی تر، بەڵام جیاوازیەكەی ئەوەیە كە نابێت زۆر لە یاسا و ڕێساكانی دەربچیت،هەرلەبەر ئەوەشە هەموو كەسێك نابێت بە خۆشنووس ئەگەرئەزموون وحەز و ئارەزوو نەبێت .

***زۆرێك لە نووسینەكانت وەكو تابلۆیەكی هونەری دەردەكەوێت، ئایا لەم روانگەیەوە دەنووسیت؟**

- بەڵێ، بێگومان هەموو هونەرمەندێك، لە هەر بوارێك بێت، هونەرەكەی وا پیشان دەدات یاخود وا پێشكەشی جەماوەر دەكات. منیش وەكو هەموو هونەرمەندێك تابلۆی خۆشنووسی دەنووسم بۆ ئەوەی ئەو هونەرەی دەیزانم پێشكەشی خەڵكی بكەم، وە هەندێك جاریش لە بارودۆخێكی دەروونی تێپەڕ بوومە توانیومە بە نووسینی چەند پیتێك خۆم دەربكەم لەو دڵتەنگییەی كە تێیدا بوومە.
- **چەندین جۆری خۆش نووسی هەن، بەڕێزتان زیاتر لەسەر جۆرە شێوازێك كار دەكەن؟**
- بەڵێ، جۆرەكانی خۆشنووسی زۆرن وەكو (ڕوقعە، نوسخ، دیوانی، كوفی، نەستەعلیق، محقق، ئیجازە) تەنانەت ئێستا هەندێ جۆری تازەش پەیدا بوون، بۆ نموونە (سومبلی). بەڵام خۆم زیاتر (نەستەعلیق و نوسخ) دەنووسم، چونكە هەست دەكەم خەتی نەستەعلیق تابلۆی ڕەنگاو ڕەنگی لێ دەردەچێت، لە هەمان كاتدا نزیكە لە ناخم.

***زۆربەی خۆش نووسەكان زیاتر گرنگی بە شێوازی خۆشنووسی عەرەبی دەدەن هۆكارەكەی بۆچی دەگەڕێتەوە؟**

- هۆكارەكەی ئەوەیە كە، لەگەڵ ڕێزم بۆ هەندێك لەوخۆشنووسانە، كە وا بیردەكەنەوە بە تەنها خۆشنووسی لە گۆشەی عەرەبی و ئایەتەكانی قورئانی پیرۆز دەبێت. بەڵام ئێستا خۆشنووسی تێكەڵ بە هونەری ئەبستراكت بووە، كە بریتییە. لە تێكەڵ بوونی پیت و ڕەنگەكان و بەزاندنی ئەو بیركردنەوەیە كە هەندێك خۆشنووس وەكو جەنابتان باسی دەكەن، خۆشنووسی بە تەنها لە زمانی عەرەبی دەبیننەوە.

***ئەو بابەتانەی لە خۆشنووسینەكانت بەكار دەهێنیت چین (پەندی كوردین، ئایەتی قورئانن، شیعرن…)؟**

- زیاتر پەندی كوردییە. چونكە من وەكو مامۆستایەك و سەرپەرشتیارێكی هونەری، وا بە باش دەزانم ئەو پەندە كوردیە

جوانانە کە لەناو کورد دا بوونی هەبووە و هەیە، ڕۆژانە مامۆستایەکان بە قوتابیەکانیان شی بکەنەوە، بە ئەوەی پەند لەو پەندانە وەرگربگرن، کە باو باپیرانیان بۆیانیان باس کردووە، بە ئەوەی بزانن چ سوودێکی هەیە بە ژیانی ڕۆژانەیەن.

***لە نێو ناوەندە خوێندنە هونەرییەکان تاچەند گرنگی بە خۆشنووسی دەدرێت؟**

- بەداخەوە ، هیچ گرینگییەکی پێ نەدراوە، بۆیەش زۆرینەی قوتابیەکان بە شێوەیەکی ناشرین دەنووسن و مامۆستایەکانیانیش بە هەمان شێوە، ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ لایەنی پەیوەندیدار کە دەبێت خوولێکی هاوینە بکاتەوە و فێری خۆشنووسیان بکات، بە ئەوەی قوتابی لە مامۆستاکانیان تێبگەن، ئینجا بە ئەوەی قوتابیانش لە مامۆستاکەیان فێر بن.
زۆرجار لە تاقیکردنەوە قوتابی وەڵامی ڕاستی نووسیوە، بەڵام بەهۆی ناڕێکی دەست و خەت بە هەڵە بۆی هەژمار کراوە، هیوادارم لایەنی پەیوەیندیدار چارەسەری ئەم گرفتە بکات کە زۆر ئاسان چارەسەر دەکرێت.

***رەنگ تاچەند فاکتەرە بۆ جوانکردنی خۆشنووسی بۆنموونە رەنگی رەش؟**

- ڕەنگی ڕەش زیاتر بۆ ئایەتەکانی قورئان بەکار دێت فاکتەرێکی جوانی نیشان دەدات. بەڵام من خۆم خەتی فارسی دەنووسم چونکە جوانیەکی زیاتر دەبەخشێ ڕەنگی زیاتر بەکاردێت، بۆ نموونە (سوور، قاوەیی، سەوز، پیرۆزی).

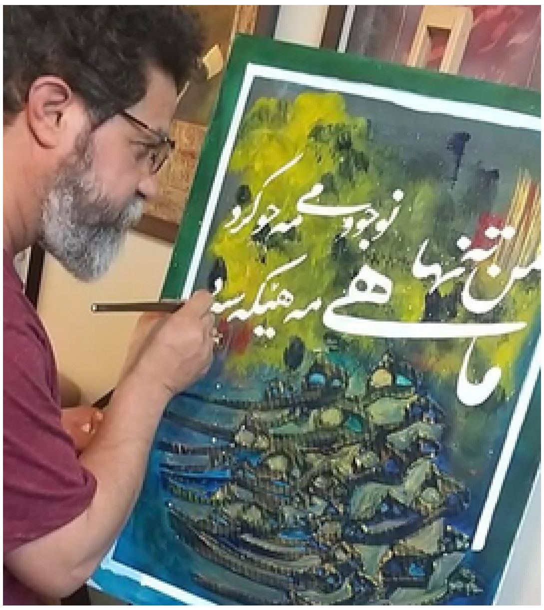

گەلەری ئارام لە پرۆژەیەکی نوێدا.. پێویستمان بە فێربوونی نیچەیە

وەرزەکانی فەلسەفە

پرۆژەیەکی نوێی (گەلەری ئارام)ە هەرجارەو خوێندنەوەیەک بۆ فەیلەسوفێک دەکات بە هاوبەشی لەگەڵ د. ئازاد حەمە

پێویستمان بە فێربوونی نیچەیە

وانەی دووەم:

شۆڕشی فەلسەفی نیچە چی بەسەر پاشخانی هزریمان هێنا؟

سێشەممە.. ٢٠٢٤\٩\٢٤.. کات ٧ی ئێوارە

ڕەشبەڵەک.. پشکۆ ناکام

....لەوانەیە کۆمەڵگا بە هۆی کارەساتی سیاسی و ئابووری کارەکی وا بکا کە تاک واتە" فرد" موراڵ لە دەست با و کەم و زۆر ڕۆڵی هەبێ لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانا ، ئەی ئەگەر کۆمەڵگا خۆی وەک " کیان"ێک موراڵی تیا نەما چی بەسەر ئێستا و داهاتووی ئەو خەڵکەیا یەت..!! کەللە پوتەک کە بە حیساب دکتۆرە و پیشەیەکی ئینسانی هەیە " کە ناخێکی نەخۆشی حەیوانی هەیە"

مامۆستای زانکۆش[ئەی قوڕ بەسەر زانکۆ – غەفور حەیامان چوو یان نا ؟] لە مینبەرەوە بەرامبەر دەیان ئەقڵ ئیکسپایەر ئەڵێ : ئەو پیاوەی لە پاسا لە تەنیشت ژنێکەوە دانیشت و زەوقی هەڵنەستا ئەوە پیاو نیە و ناساغە !! کەسێک پێی وابێ پیاو ئەبێ وەک لابوددەیەک زەوقی بێ ئافرەتێکی نا ئاشنا هەستێ و ئافرەتیش وەک تەنیا وەسیلەیەکی ڕەحەت بوون سەیر بکا ئەبێ ئاستی موراڵی" گەر هەیبێ" و بیر کردنەوە و ئینسانیەتی ئایینەکەی چی بێ ؟ مامۆستایەکی زانکۆ کە هەموو زانست و بنەما ئەکادیمەکانی لە ناو گۆڕا ببینێ چاوەڕوانی چی لەو زانکۆ و کۆمەڵگایە ئەکەیت..؟ با بڕۆین ئەو دکتۆرە گۆ گرتوە هەر ئەونەی لە ئەزانێ و شەهادەکەی هەر ئەوەنەی لە هەڵئەکڕێنێ و وەک تەلەفزیۆن کۆنترۆڵەکەی وا لە خوار ناوکییەوە ئەی وەزارەتی خوێندنی ! باڵا ! لە ئاست ئەم سووکایەتیە هەم بە پلەیەکی ئەکادیمی و هەم بە موراڵ بە گشتی و هەم ئیهانە کردن بە ژن و مەفهومە ئینسانییەکان ئەڵێ چی ؟ دکتۆرێکی شەهوانی دوور لە هەموو پرینسیپە ئەکادیمی ئاوا بڕوانێتە پیاو و ژن کە بە تەنیشت یەکەوە بن ، شایانی ئەوەیە وەک کادرێکی عیلمی سەیر بکرێت یان پشت ملی بگیرێ و لە ناوەندە زانستییەکان دوور بخرێتەوە کە بڕوای تەواوم هەیە لە “سعودیە”ش کە زێدی ئایین و پێغەمبەرەکەیەتی ڕێگا نایا بەو جۆرە بیرکردنەوە کە هێندە پێی لە سووکایەتی بە ژن و دوا جار بە شەخسیەتی خودی پیاویش.ووڵاتان مل ملانەیانە بە دەزینەوە و چوونە سەر مەریخ و موشتەری و...کەچی لای ئێمە تازە بە تازە دکتۆرێکی مێشک تەزیوی ناوگەڵ گەرم ئاوا باس لە پەیوەندیە کۆمەڵایەتییەکان بکا و زانکۆش نازانم لە ترسی چی بێ دەنگە !بە دەنگیش زۆر جار نیشانەی ڕازی بوونە..

ئەی باشە وەزارەتی بەناو ڕۆشنبیری و هەموو ئەو دام و دەزگا ڕۆشنبیریانە بۆ بێ دەنگن لە ئاست ئەم هەموو سووکایەتییەی کەسێک بێ حیساب دکتۆرە و مامۆستای !! زانکۆ و خاوەنی خەستەخانەیە ، خۆ ڕۆشنبیری کەمترێک بنەما و پرنسیپی فیکری و ئەخلاقی و ئینسانی خۆی هەیە و لادان لەوەی نیشانەی پرسیارە لە بەناو وەزارەتی ڕۆشنبیری زۆر جار ئەبیستن کە ئەووترێ " لە گەڵ داب و نەریتی کوردەواریا ناگونجێ.." ! ئەیا ئەم تێڕوانینە سێکسیە بۆ دانیشتنی ژنێک لەگەڵ تەنیشت پیاوێکەوە لەگەڵ داب و نەریتی کوردەواریا !! ئەگونجێ؟ گەر ناگونجێ کوا هەڵوێستی دەزگا و خودی کەسە ڕۆشنبیرەکان ؟ دەیان ڕێکخراوی ژنان هەن کەی لەوە تێئەگەن کە ئیهانە کردنی پێگەی مەعنەوی ژن قورسترە لە ئیهانە کردنی جەسەدی ، کاتێ کە ژن نیوەی کۆمەڵە بێ کاکی دکتۆر ئەو نیوەیە ئەکا بە ئامرازی ڕەحەت بوونی نیوەکەی تر و کەسیش نوتقی لەوە نایە…گەر چی ئەم ئیهانەیە هەموو کۆمەڵگا ئەگرێتەوە وەک پێکهاتە.. تێڕوانینی کاکی دکتۆری زەوق کوێـاو شەرعیەت دانە بە دەستدرێژی سێکسی بە پاساوی ئەوەی هیچ پیاوێک لە تەنیشت ژنێکەوە بێ و زەوقی هەڵنەستێ ئەوە پیاو نیە و کەسیش ئامادە نیە بە ناپیاو بناسرێ !!بۆ سەلماندنی پیاوەتییەکەشی پەلامار ئەدا تا قارەمانی و پیاوەتی پیاوی موسڵمان بسەلمێنێ…هەقە بپرسین گەر ژنێکی خزم یا بنەماڵە و کەس و کاری نزیک لە کاکی دکتۆر لە پاسا لە تەنیشت پیاوێکەوە دانیشت ئەو مافە ئەیا بە پیاوەکە ئەرک و مەهامی پیاوەتی خۆی بنوێنێ..؟! دیارە وەک دکتۆر خۆی ئەڵێ گەر وا نەکا ئەوە پیاو نیە و پێویستی بە چارەسەرە ، جا نازانین لە خەستەخانەکەی خۆی یان لە یەکێکی تر.. بە نەزەرییەی ئەم دکتۆرە ناوگەڕە مەقەلیە ئێ بە سایەق پاسەکان لەمەودوا " کونـدەم" بەسـەر نەفەرە پیاوەکانا دابەش بکەن نە بادا بقەومێ و ئیحتیاط وەرگرتن باشە..

ئەوە بیهێنە بەر چاوی خۆتان بە نەزەرییەکەی "دکتۆر زەوق" ئەبێ لە " ڕێش بەڕێکا" چی بقەومێ..

ن□قل□ت حەبیبە.. نیهاد جامی

نـــاوی کتێب: ن□قل□ت حەبیبە
با بەت: ن□قل□ت
نووسەر: نیهاد جامی
تایپ: نووسەر
دیزاین: هەرێم عوسمان
چاپ: چـــاپخانەی کارۆ – سلێمانی
تیراژ: ٥٠٠ دانە
ساڵـــی چاپ: ٢٠٢٤ ی زایینی
نـۆرەی چـاپ: چاپی یەکەم
نرخ: 4000 دینار

بۆ خوێندنەوەی ئ□م ن□قل□تە کلیکی ئێر□ بکەن..

NehadJami_HabibaDownload

یەکێتییە ڕاســــتەقینەکان!.. زاهیر باهیر

دوای ئەوەی کە بەرانبەر مەلابەختیـــار کــرا و داخســـتنی دەزگەی ڕاگەیاندکانی لە لایەن یەکێتییەوە، چەندەها کەسی ناوداری کۆن و نوێی ناو یەکێتی هاتنە سەر خەت و هەر یەکە بە چەشنێك ناڕەزایی خۆیانیان بەرانبەر ئەو کارەی پا□□ تاڵەبانی دەربڕی.

ئەوەی کە ئاشکرابوو هەندێکیان بە جۆرێك قسەیان دەکرد کە ئەمان یەکێتییە ڕاستەقینەکەن نەك ئەوانەی کە ئێستا سەرکردایەتی یەکێتی دەکەن .

ئاماژەکردن بەم قسەیە و بە هەڵوێست و ڕابەرایەتی جەلال تاڵەبانی بۆ ئەوان لە دوو هەڵویستەوە بوو. یەکێکیان لە هەڵوێست و پێگەی نەزانی و بێ ئاگایی لە کوشتار و تیرۆرەکانی یەکێتی بەرانبەر ب□ ه□قا□انی خۆی و نەیارانیێتی. ئەوی دیکەیان نەوێری و بودەڵەیییە کە لە پێاوی مانەوەی تەنها پێستەکەیاندا کردیان. گەر چی ئەمان هەر هەموو هەڵوێستەکانی یەکێتی لە شاخ و لە شاریش دەزانن کەچی

بەو جۆرە قسەیان دەکرد یا ئێستاش دەیکەن کە یەکێتی پێشتر پەیڕەوی دیموکراسی و وتووێژ و ڕەخنە و ڕەخنەگرتن لە سەرکردایەتی کردووە و ڕێزی لە ڕا و بۆچوونی جیاواز گرتووە و زۆر مرۆڤانە مامەڵەی لەگەڵ هەموو ئەو دیاردانەدا کردووە .
ئایا بەڕاست ئەمە وایە؟ ئایا یەکێتی ناڕاستەقینە و ڕاستەقینە هەبووە و هەیە؟
ئەگەر ئەم برادەرانە مەبەستیان لە یەکێتی ڕاستەقینە باس لەو یەکێتییە کە دوای دروستبوونی دایە شاخ ، بابزانین بەڕاستی یەکێتی کە لە شاخ و شار بووە لە سەردەمی جەلال تاڵەبانید چۆن بووە؟ ئایا ڕاستەقینە بووە و ئەمەی ئێستا ساختەیە یا ناڕاستەقینەیە؟ ئایا ئەم برادەرانە ئەوە نازانن هەڵسوکەوت و سیاسەتی ئێستای یەکێتی درێژەی پێدانی سیاسەتەکەی "ڕەحمەتییە" ، مام جەلال و نەوشیروان؟
باشە ئەوە یەکێتی نەبوو کە ئەوەی کردیان بە ئاش شتەکی دیکە نەما بیکەن؟ ئەی هەر یەکێتی نەبوو کە هەڤاڵەکانی خۆی بە تەور دادەپڵۆسی؟ ئەی یەکێتی نەبوو چەندەکی دیکەی لە هەڤاڵانی خۆی کوشت یاخود دانی بە کوشت لەوانە ڕێبوار و دەزگیرانەکەی؟ ئەی یەکێتی نەبوو لە ساڵانی هەشتاکاندا چووە سەر شیوعییەکان و قەسابخانەی لەدروست کردن؟ ئەی لایەك ما کە یەکێتی شەڕی لەگەڵیاندا نەکردبێت و لەی نەکوشتبێتن ؟ ئەی ئەوە کە بوو کە هەڤاڵ جووجەڵە و صدیقەفەنی و نوری حەمەعەلی و ئەندازیار فەتاحە قەڵەو و برایمئ حەمەخورشە و عەلی بەسکانی و چەندەهای دیکەی تیرۆر کرد ؟ ئەی هەر یەکێتی نەبوو کە هێرشیان کردە سەر کۆمۆنیستەکان و سیانیان لەکوشتن تەنانەت دەیانویست کە جەنازەکانیشیان نەدەنەوە؟ ئەی هەر یەکێتی نەبوو کە هەڕەشەی لە کەسانێك دەکرد کە تەنها و تەنها جیاوازی ڕاو بۆچوونیان هەبوو وەکو فوئادی مەجید میسری و کەسانی دیکە تا گەیشتە سەر دوو هاوڕێی ئەمە لە گروپی کار؟ ئەی لە شاریشدا دەستیان بە خوێنی ڕۆژنامەنوسان سوور نەبوو؟ ئەمانە و دەیەها نموونەی دیکە.
باشە برادەران کە ئەوە ئەو یەکێتییە بە دروست و ڕاستەقینە دەزانن ، بە خۆتان بزانن و نەزانن ئەگەر ئەوەش دەستان لە خوێنی ئەو کەسانەدا نەبوو بێت، لە کردنی ئەو هەڕەشانەدا نەبووبێت ئەوە بە دڵنیاییەوە ئەوە ئەوە شەریکە تاوانی یەکێتین و تاوانبارن .
لەمەش زیاتر ئەی هەر ئەوە نین و نەبوون کتێب و بیرەوەری و یادەوەری خۆتان نوسیوەتەوە کە هەر هەموی باس لە خراپی و کاری تیرۆریستیانەی یەکێتی دەکات؟ لێرەدا ناکرێت دوو هەڵوێستی جیاواز تەنانەت دژ بە یەکیشتان هەبێت .
یەکەمیان نوسینی ئەو یادەوەری و بیرەوەریانەیە دژ بەو یەکێتییەی

کە ئێستا خۆتان بە ڕاستەقینەی دەزانن و خۆتان بە بەشێکی گرنگی دادەنێن ، کەواتە دەبێت بە ئاشکرا ئەم هەڵوێستەتان ڕەت بکەنەوە و سەرزەنشتی خۆتان بکەن بە نوسینی ئەوانە . خۆ ئەگەر ئەوانەی کە نوسیوتانە و وتوتانە باوەڕتان پێی هەیە و ئێستاش پێداگریی لەسەر دەکەن، ئەوە نابێت باس لە یەکێتی ڕاستەقینە بکەن چونکە بە وتنی ئەوە تاوانبارکردنی خۆتانە.
یەکێتی نیشتمانی و پارتی هەر لە سەرەتای دروستبوونیانەوە تاکو ئەم چرکەیە یەکێك لە ڕەشترین لاپەڕەکانی مێژویان لە مێژوی کورد دا تۆمار کردووە .
ئێستا پرسیارەکە ئەوەیە ، برادەران ئەوە لە چ بەرەیەکن ؟ چ هەڵوێستێک وەردەگرن ؟ چ قسەیەك دەکەن و کامیان هەڵدەبژێرن؟ قسە و ڕستە و چیرۆکی نێو کتێب و بیرەوەرییەکانتان ، یاخود قسە و بانگەوازییەکانی ئەم چەند ڕۆژەی پێشترتان؟ ناکرێت خورمژتان بوێت، ناکرێت بڵێن هەردوو هەڵوێستەکەتان ڕاست و دروستە .
بە ئەوەی تۆزێك متمانەتان لای دۆستانتان و خەڵکانی ئاسایی بمێنیت باشترە خۆتان ساخبکەنەوە.

Zaherbaher.com
زاهیر باهیر
19/09/2024

تێڕامانی دەربارەی دەقی شانۆیی ” دوا ڕۆژەکانی بابلە “.. نووسینی/ کاک شوان کەریم.. خوێندنەوەی ڕۆژگار خالید

چەشن/ دەقی شانۆ

بە ئەوەی نەبیت بە بابلە پەیوەستە شتێک لەبارەی ژیانی بابلەی بخوێنیتەوە !
بابلە کەسێکە وەک هەر کەسێکی دیکەی کۆمەڵگەی ئەمە قەدەری ژیان

وایلێدەکا تووشی بارێکی قورسی دەروونی ببێتەوە ، ئەمبارە
دەروونییە ل□ک□دانەوە و نەگەیشتنە بەخەون و خەیاڵ و ئەوشێوە
ژیانەی هەر تاکێک لە ئێمە هەیەتی .
لەدەرئەنجامی ئەو خەونەدا تووشی دەیان کێشە و دۆخی تایبەتی
د□ بێتەوە !
هەر بۆیە شێوەژیانی بابلۆ شێوە ژیانێکی خێزانی و مندالێ هەر
کەسێکە لەناو خێزانەکەی .
کەچی لەپەنا ئەو شێوە ژیانە شتیدیکە دەشارێتەوە بۆیە ئەو شێوە
ژیانە نامۆ نییە !!
تەنها پێویست دەکات ئەو کەسانە ببینی !
لەهەمانکاتدا ئەو کەسانە بەشێوەیەکی کاتی لەژیانی بابلۆدا ڕۆل
دەبینن .
بۆ ئەوەی بابلۆ ئەو دۆخە تێپەڕ بکا ، ئەگەرچی ئەو کەسانە دەبێ
پشوو درێژببن و بەرگەی هەڵسوکەت و قسەکان و ڕەفتاری بابلۆکان
بگرن .
چونکە بابلۆ وەک هاوسەری ژیانی وەک منداڵ و خزمەتکار تەماشایان
دەکا و ئەمریان لەسەر دەکا و وەک ئامێری بەردەستی لێیان دەڕوانی
.
لەکاتێکدا ئەو کەسانە دەبێت خەریکی نواندنن ببن بۆ ئەوەی ئەو
دۆخە دەروونیی بابلۆ تێیدا دەژی تێپەڕ بکات .
لە کۆتایی ناچار دەبن لە نێوان ئەو خەیاڵەی بابلۆ دروستی کردووە
بۆخۆی لەگەڵ ئەو واقیعەی تێدایە کەوا تووشی دۆخێکی سەختی دەروونی
بووە ، پێی رابگەیەنین ئێمە نواندن دەکەین و تۆ هەڵەی بوەستە و
بەڕاستی سەرلێشواوی !!
لەڕاستیدا لە ک□م□گ□ی ئێمەدا بابلۆ زۆرە :.
دەکرێت من بابلۆ بم !
دەکرێت تۆ بابلۆ بیت !
دەکرێت باوکێک یا دایکێک بابلۆ بێت وەک جەللادێک وا بێت بۆ
خێزانەکەی !
دەکرێ کچێک یا کوڕێک بابلۆ بێت بۆ ئەوەی ژیانی یەکدی تێکبدەن !
دەکرێت منداڵی بیت یانیش کەسێکی پیر بابلۆ بێت !!
دەکرێت سیاسیەکان بابلۆ ببن ، رۆژانە خەریکی درۆی سیاسین و
وابزانن ئەوەی دەڵێن ڕاستی□ ه□مووانیش دەبێت بڕوای پێدەکەن !!
دەکرێت پیاوێکی ئاینی بابلۆ بیت بیەوێت بڕوا بەهەمووان بهێنی
ئەو فریادڕەس و پاک و پاڵەوان و پیرۆزە !!
دەکرێ پیاوێکی بزنس و خوداپێداو بابلۆ بێت هەمووان بۆ ئەوە هەین
خزمەتی بکەین و کەی ویستی دەرمانبکا لە کارەکانی !!

بۆیە بەچاوێکی خراپ و دلێکی پڕ ڕق تەماشای بالەکان مەکەن چونکە قوربانی شێوە ژیانێکن وا دەزانین ئەوان ژمارە یەکن، بەڵام لە تێگەیشتن و وردبوونەوە هەست دەکەین بالەکان ژیانێکی پڕ لە کێشە و هەرایان هەیە !!

دەکرێت دونێ بالە بووبم !

دەکەی ئەمڕۆ تۆ بالە بیت !

دەکرێ سبەی هەمووان بالە بین !

دەکرێ بە هەمیشە بالە بمێنین !

چونکە بالەبوون لەناخی هەر یەکێک هەبێت شانازی دەکات و هەمووان لەخۆی نزمتر دەبینێت !!

مەترسن لە بالەکان ، چونکە بەشێوەیەکی زۆر هەن تەنها شتێک بکەین پێویستە گوێیان بۆ نەگرین و دووربین لە گفتوگۆی بێسوود و سەرئێشە !!

چونکە

ئەو بالەیە ژیانی لەسەر ناڕاستی و درۆ دروست کردیە بەجارێکیش بە یانیش چەند جارێک ڕاستی دەڵێ لەبەر دڵی کەسەکان بۆ ئەوەی بزانن بالە میهرەبانە نەوەک خۆی بڕوای بەڕاستی بێت !!

دەکرێت چاوت داخەی بالەی بزر بی و چاوت بکەیەوە بالەی لە پێشت بیت.

بۆیە دەبێت بەوردی لەکەسەکان تێبگەین و لە ناسینی هەر بالەییەک کەمێک کێشەت تووش بیت و لە جێهێشتنی هەر بالەی کێشەیەک یا زیاتر کێشەیەک لە کۆڵت ببێتەوە .

بەتێپەڕبوونی کات یانیش لە کۆتایی تێدەگەی بالەکان کێن ؟

بۆچی لەپڕ پەیوەندیت لەگەڵ بالەکان کۆتایی دێت ، بەبێ ئەوەی بزانیت هۆکارەکەی چییە ؟

بۆچی بالەکان لەگەڵ کۆتایی هاتنی بەرژەوەندییەکان دەگرین و دادەمێنن ؟

وەڵام / چونکە ڕۆژێک دێت بالەکان دەگەنە ئەو شوێنەی پێیان دەگوترێت بوەستە ئەوە تۆ نیت بەڵکو خەیاڵێک یانیش نواندنێک لە تۆ هەیە دەبێت وازبهێنی .

شڵەژانی ڕەفتاری: ناسین، هۆکارەکان و چارەسەرەکان.. زنجیرەی ١٤٦، ابراهیم موحەمەد (ئەبڕاهام لەقای)

..146

This term refers to a pattern of disruptive and violent behavior in which the basic rights of others or major age-appropriate societal norms are violated. It’s a psychiatric condition that is typically diagnosed in childhood or .adolescence

شڵەژانی ڕەفتاری کۆمەڵێک حاڵەتی دەروونین کە کاریگەری نەرێنییان لەسەر ڕەفتار و هەڵسوکەوتی تاك هەیە. ئەم جۆرە شڵەژانانە دەتوانن کاریگەری بەرچاویان هەبێت لەسەر ژیانی ڕۆژانە، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و تەندروستی گشتی کەسەکە. لەم وتارەدا، باس لە ناساندنی بابەتەکە، هۆکارەکان، نیشانەکان و شێوازەکانی چارەسەری شڵەژانی ڕەفتاری دەکەین.

پێناسە و جۆرەکانی شڵەژانی ڕەفتاری

شڵەژانی ڕەفتاری بریتییە لە کۆمەڵێک نەخۆشی دەروونی کە تایبەتمەندییان بریتییە لە ڕەفتاری دووبارەبووەوە و بەردەوام کە پێچەوانەی نۆرمە کۆمەڵایەتی و کولتورییەکانە. هەندێک لە جۆرە باوەکانی شڵەژانی ڕەفتاری بریتین لە:

شڵەژانی-کەموکوڕی سەرنج و چالاکی زیادە (ADHD)
شڵەژانی (ODD)
شڵەژانی ڕەفتاری (CD)
شڵەژانی خەم-وەرانکاری

هۆکارەکانی شڵەژانی ڕەفتاری زۆر و فرەچەشنن. لێکۆڵینەوەکان پیشانیان داوە کە کۆمەڵێک فاکتەری بایۆلۆژی، ژینگەیی و کۆمەڵایەتی ڕۆڵیان هەیە لە پەرەسەندنی ئەم جۆرە شڵەژانانەدا:

هۆکارە ژێنەتیک-بۆماوەییەکان: لێکۆڵینەوەکان پیشانیان داوە کە هەندێک لە شڵەژانە ڕەفتارییەکان دەتوانن بۆماوەیی بن.

کێشەکانی مێشک: گۆڕانکاری لە پێکهاتە یان کیمیایی مێشکدا دەتوانێت کاریگەری هەبێت لەسەر ڕەفتار.

هۆکارە ژینگەییەکان: ژینگەی ناسەقامگیر، توندوتیژی لە ماڵەوە، یان کەمی چاودێری دایک و باوک دەتوانن ببنە هۆی پەرەسەندنی شڵەژانی ڕەفتاری.

تڕاوما: ڕووداوە تراوماتیکەکان، وەک دەستدرێژی یان پشتگوێخستن، دەتوانن کاریگەرییان هەبێت لەسەر پەرەسەندنی شڵەژانی ڕەفتاری.

کێشە کۆمەڵایەتییەکان: هەژاری، کێشەی خێزانی، و کاریگەری هاوڕێیانی خراپ دەتوانن ڕۆڵیان هەبێت.

نیشانەکانی شڵەژانی ڕەفتاری:

نیشانەکانی شڵەژانی ڕەفتاری دەگۆڕێن بەپێی جۆری شڵەژانەکە و تەمەنی کەسەکە. هەندێک لە نیشانە گشتییەکان بریتین لە:

ڕەفتاری دوژمنکارانە و توندوتیژ، پێشێلکردنی مافی کەسانی تر ، درۆکردنی بەردەوام، دزی یان تێکدانی موڵک، سەرپێچیکردنی یاسا و ڕێساکان، کەمبوونەوەی سەرنج و چڕبوونەوە، هەڵچوونی زوو و تووڕەیی، کێشە لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا.

دیاریکردن و دەستنیشانکردن:

دیاریکردن و دەستنیشانکردنی شڵەژانی ڕەفتاری پێویستی بە هەڵسەنگاندنێکی وردی پزیشکی و دەروونی هەیە. ئەمە بەگشتی ئەم هەنگاوانە لەخۆدەگرێت:

پشکنینی فیزیکی تەواو، چاوپێکەوتنی دەروونی، هەڵسەنگاندنی ڕەفتاری، کۆکردنەوەی زانیاری لە خێزان، مامۆستایان و کەسانی تری پەیوەندیدار، تاقیکردنەوەی دەروونی و هۆشی.

شێوازەکانی چارەسەر:

چارەسەری شڵەژانی ڕەفتاری پێویستی بە ڕێگەیەکی فرەلایەنە هەیە کە چەندین شێوازی چارەسەر لەخۆدەگرێت:

چارەسەری دەروونی:
چارەسەری ڕەفتاری-مەعریفی (CBT)
چارەسەری خێزانی
ڕاهێنانی بەڕێوەبردنی ڕەفتار بۆ دایک و باوکان.

دەرمان: لە هەندێک حاڵەتدا، دەرمان دەتوانێت یارمەتیدەر بێت بۆ کۆنترۆڵکردنی نیشانەکان.

ڕاهێنانی کارامەییە کۆمەڵایەتییەکان: یارمەتی منداڵان و گەنجان دەدات بۆ فێربوونی شێوازی گونجاوی پەیوەندیکردن و کارلێککردن لەگەڵ کەسانی تردا.

پشتگیری پەروەردەیی: پەیوەستە قوتابخانەکان ستراتیژی تایبەت بەکاربهێنن بۆ یارمەتیدانی قوتابیانی خاوەن شڵەژانی ڕەفتاری.

شڵەژانی ڕەفتاری کاریگەری بەرچاوی هەیە لەسەر ژیانی تاکەکان، خێزانەکانیان و کۆمەڵگا بەگشتی. دەستنیشانکردنی زوو و چارەسەری گونجاو زۆر گرنگن بۆ باشترکردنی دەرئەنجامەکان.

سەرچاوە بەکارهاتووەکان:
1- https://www.harbor.org/what-we-treat/behavior-disorders

2- https://www.betterhealth.vic.gov.au/health/healthyliving/behavioural-disorders-in-children

3- https://keltymentalhealth.ca/behavioural-disorders

4- https://www.betterhelp.com/advice/behavior/a-list-of-behavioral-disorders/

5- https://www.psychguides.com/guides/behavioral-disorder-symptoms-causes-and-effects/

6- https://www.greaterlowellpsychassoc.com/blog/5-most-common-behavioral-issues

-7
https://www.medicinenet.com/what_are_the_different_types_of_behavior_disorders/article.htm

-8
https://debh.exceptionalchildren.org/behavior-disorders-definitions-characteristics-related-information

---

نامەیەک بۆ مرۆڤە رامنەکراوەکە! بۆ خریستۆس براڤۆ2.. نووسینی: لێفتێریس چۆنیس1.. وەرگێڕانی لە یۆنانییەوە: ئومێد قادر□نی

ئەگەر ئەم نامەیەت پێگەیشت
هەر چۆن هەیە دڵنیامکەوە لەو پەیامەی
لەو چارەنووسەی دەیزانم و دەیبوغزێنم
خەونەکانم بۆ لێکدەوە
لە شنەبای پەنجەرەکە تێپەڕە و
بە دزییەوە گەڵایەکان بلاوێنەوە
وەگەرنا با وە سەمایان دەخا.

ئەو شەوانەی خەستەخانە دەروونییەکان دەدرەوشێنەوە
بە گۆرانییەک لە پشتی پەرژینەکەوە دەستپێدەکەی
بە دێڕەکان هێرشدەبەی.. لە تاریکیی هەنگاودەنێی
زایەڵەی نیشتمانی یاخییە غەمگینەکانی.

من لە گۆرانییە ناسازەکەی ئێستاوە بۆت دەنووسم
ناوم (لێفتێریس)ە و نە پەرژینێک دەبینم نە ئاسمان؛
لێرە برووسکەکان لە سینەدا دەگرمێنن.

میکانیزمە نامۆیەکان.

گوتی "وەرە ژوورەوە"
ئەمنیش وەمکرد
دەتگوت ئەوە یەکەم جارە بەر "با" کەوم
دەنگیشی دەهات "وەرە ژوورەوە"
ئەو پێیگوتم.. ئەمنیش وەمکرد..

پازلی هەزار پارچەیی.

هەڵەگەلێک ڕوویاندا
لە نێوەڕاستی ژوورەکەدا
لەسەر بەڕەکە پەرشوبڵاو بوونەوە
پارچەکانی، بە هەزار ناوەوە
ڕوخساری مە بوون.

سوور .

لە دیمەنەکە
تەنیا شتێک کە وەبیرم نایە
ئەو گوڵەیە کە پۆشیبووت
بۆنی سرووتی لیتانی ۳
لە هەموو شوێنێک دەپڕژاند.
ئەرێ وەبیرمە، پەلکەکانی پەژموردە بوون
ئەوەشم ل□ یادە!

دەکۆشام پێت بڵێم، دەڵێ
کە مردبووم

یان، ڕەنگە… نا!

سوور بوو.

١- لێفتێریس چۆنیس (Lefteris Tsonis – Τσώνης Λευτέρης): ساڵی ١٩٨٤ لە ئەسینا لە دایکبووە. هەر لەوێش دەژیێ و کاردەکا، دوو کۆمەڵە شیعری بڵاوکردۆتەوە: ("مەیزانیی"، بڵاوکراوەی ئێکاتی، ٢٠١٥) و ("کرتەی تاریکیی□خشی دوگمەکە"، بڵاوکراوەی ئێکاتی، ٢٠٢٣). لێفتێریس چۆنیس بەوە دەناسرێتەوە کە خوێنەر پەلکێشی نێو

گێژەلوولکەی وشە و زمان دەکا، جیهان لە شیعرەکانیدا وەک ڕەنگدانەوەیەک لە پێکدا دەکرێتەوە و وندەبێ.. چونکە وێنەکان وەکو ئەوەن کە لە ناکاو هەڵکرێن و بکوژێنەوە، لە شیعرەکانی تەنها جەخت لەسەر ڕووی دەرەوەی شتەکان ناکاتەوە بەڵکە رەهەندە ناوەکییەکانیش ئاشکرادەکا، چیڕۆکی گچکەگچکەن کە گەشتی دەروونیی شاعیر و خەڵکی دەوروبەری وێنە دەگرن، بێدەنگییەکان هەڵدەکۆڵن. شیعرەکانی لەفتەریس لە ئەنتەلۆژیایی شیعری هاوچەرخی یۆنانیی جێگیرکراون و بەردەوام لە ڕۆژنامە و گۆڤارە چاپکراو و ئەلیکترۆنییەکان بڵاودەکرێنەوە.

٢- خریستۆ براڤۆ: لە (لەفتەری – نووسەری شیعرەکە)م پرسی: – بۆچی ئەم شیعرەت بە خریستۆس براڤۆیە؟ گوتی: – ئاخر خریستۆس بۆ شیعرە کورتەکانی راستەخۆ لەگەڵ دڵمان قسەدەکا تەواوی یادەوەریمان زیندوو ڕادەگرێ، زۆر جار بەسەر نەوەی وێژەیی هەفتایەکان هەژمار دەکرێ.. لە ئەو زۆر تایبەت بوو و ڕێچکەیەکی جیاوازی شیعرییشی هەیە، شیعرەکانی چڕوپڕ و مۆسیقا ئامێزن و دەچنە قووڵایی ڕووداوەکان، ئەو سەختیی و نائومێدییەی کە ئەو کات خەڵکەکەمان تێیدا دەژیان زیندووڕاگرتوە.
خریستۆس لە سەردەمی شەڕی ناوخۆدا نەژیاوە، لە باوکی و هاوگوندییەکانی ڕووداوەکانی شەڕیان بۆ گێڕاوەتەوە کە کاریگەرییان لەسەری درووستکردوە، ئەو لە ساڵی ١٩٤٨ واتە ساڵێک بەر لە کۆتاییهاتنی جەنگ لە دایکبووە، باوکی جەنگاوەری سەر بە سوپای دۆڕاوەکان بووە لە شەڕی ناوخۆدا، داپیری فێری گێڕانەوەی سەربردە و ئەفسانە و گۆرانییە میللییەکانی کردوە، بیروەرییەکان و نووسینەکانی بە شێوەیەکی فرە سەرنجاکێش دەچنە نێو ناخ و جێپەنجەی خۆیان دەنەخشێنن. خریستۆس لە ساڵی ١٩٨٧ بە نەخۆشیی لە تەمەنی ٣٩ ساڵیی کۆچی دوایی کرد.
٣- لیتانیا (λιτανεία): واتە ڕێپەوانی ئایینی، سرووتێکی دینیی مەسیحییەکانە.

لە یۆنانییەوە: ئومێد قەرەنی

ئەو پەڕی.. شیعری نەوزاد بەندی

هەندێ جار ئەوەندە بێکەسم ،
جلەکانم ئەگۆڕم و
عەتر لە خۆم ئەدەم و ..
سەردانێکی خۆم ئەکەم ..
خۆم کە ئەندە لەگەڵ خۆم دانیشتووم ،
لەگەڵ خۆم جیای ناکەمەوە ..

* * *

دوو کورسی بانگم ئەکەن ،
چایەک بۆ خۆم بانگ ئەکەم و ..
لەگەڵ خۆما ئەیخۆمەوە ..

* * *

نزیکیی خۆم ،
دووریی تۆی لە بیر نەهێشتووم ..
دڵت ڕەحەت بێ ..
ویژدانت ئاسوودە ..
هێشتا خەم ڕێی پێنەگرتووم ..

* * *

کتێبێک بانگم ئەکا ..
لاپەڕەکانی ڕێزم ئەگرن ،
ووشەکانیان ئەسڕنەوە و ..
ئەڵێن لە خزمەتتایە لاپەڕەکان ..
چی ئەنووسی ، لە خزمەتتایە
قەڵەم و
ووشە و
خاڵبەندی و
سەردێڕەکان ..
ئەڵێم سوپاس ..
سوودی نییە ،
لە سەردەمی دەسەڵاتی ساختە و
بڕوانامەی سەختە و

دزی خاوەن ملیار و
زێڕەکان ..

★ ★ ★

بڵێم لەیادم نەماوی ، ڕاست ناکەم ..
بڵێم یادت ئەکەم ، درۆ ئەکەم ..
وەک جێگا فیشەکێکی دەیان ساڵ ،
بڵێم نەماویت ، ڕاست نییە ..
بیشڵێم ئازارم ئەدەی ، درۆیە ..

★ ★ ★

شەقامەکان ،
به شەرمەزارییەوە تەماشام ئەکەن ،
کە ناتوانن هاوڕێکانم بۆ بدۆزنەوە ..
ستوونی کارەباکان شەرمندەن ،
کە نازانن چی ڕوناک بکەنەوە ..
ووڵاتێک کە تاریکیی تیایدا ،
دیاری دەستی حوکمەتە ،
بۆ ماڵەکان ..
بۆ دڵەکان ..
بۆ سبەینێ ..
بۆ سەر مێز و
بۆ ڕەفەی کتێبخانەکان ..
بەستەڵەک لە ئاستما شەرمەزار بوو ،
بە جگەر□ یەکی هەرزانەوە ،
پێی ووتم : خەجاڵەتم ..
دەسەڵات پێی وتووم ،
ئیتر تا نەورۆز ،
ژووری نوستن و
ئاسپەستی ماڵە هەژارەکان ،
جێی تۆیە ..
بێیتە سەر شەقام ،
بە بڕیاری چواری تیرۆر ،
دەستگیر ئەکرێی

عومەر ڕەسول ئەحمەد لە نێوان نیتشەو سوقراتدا.. ئەحمەد عەلی

بێگومان هیچ جۆرە شیعرێك بە پێی پۆلێنی شارەزایانی ئەو بوارە ناچێتەوەو سەر جۆرەکانی تر، بۆ نموونە شیعر بۆ نەوجەوانان یان لاوان جیاوازترە لە هی پێگەیشتووان، هەرواش هەموو شیعرێك لە پێکهاتەو شێوازو بونیات و بابەت و تەنانەت زاراوە شیعرییەکانیش دەرخەری قۆناغی تەمەنی شاعیرەکەیەتی، بە حوکمی ئەوەش کە شیعر ڕەنگدانەوەی ئەزموونکردنی شاعیرەکەیەتی، ئەوا دەبینین شیعری قۆناغێکی ژیانی شاعیرێك جیاوازترە لە قۆناغێکی تری دواتری شاعیر، بەڵام ئەی چی کە شاعیرێکی ئەزموونداری شیعر بۆ نەوجەوانان یان لاوان بنووسێت؟ وەك لە باری شیعری (خۆری پرشنگدار)ی شاعیر (عومەر ڕەسول ئەحمەد) دا دەردەکەوێت.

سەرەتا با چوارچێوەی شیعر بە دیزانە باوەکەی دیاری بکەین و پاشان بچینە نێو قووڵاییەکانی ئەو شیعرەی مەبەستمانە لێی بدوێین. کۆڕاییەك هەیە لەسەر ئەوەی کە تا زەمەنی ڕۆمانتیکیش بە دەقێك بگوترێت یعر دەبێت مەرجی کێش و سەرواو بیرەکە یان مانا و ناوەڕۆك و شێواز لە خۆ بگرێت، چونکە ئەو شێوازە زیاتر لەگەڵ شێوازی ژیانکردنی مرۆڤەکاندا دەگونجا و ئەوەی لە دەرەوەی ئەو مەرجانە بووایە دەچووە خانەی پەخشان و وتارو گێڕانەوەوە.

هەرچەندە ئەو شێوازە ئاسانترە بۆ گەیاندنی مەبەست لە بەرگی ژانری شیعری مانادارو خاوەن پەیامدا بەڵام شۆڕشی ژیان و شێوازی بیرکردنەوەی مرۆڤ هەمیشە بە دوای تەرزی تازەو تازەتردا دەگەڕێت، چونکە زمان ئاوێنەی زەمەنە، هەر واشە هەندێك زاراوە بۆ نموونە لە کوردی سەدەی هەژدەدا هەبوون ئێستا پوکاونەتەوەو زاراوەی تر شوێنی گرتوونەتەوە.

شاعیر عومەر ڕەسول ئەحمەد هەندەی من ناسیبێتم بە بەدەنگی مژیلی خوێندنەوەو خۆ پەروەردەکردن و شیعر نووسین بووە، لە تەمەنی مێردمنداڵییەوە ژیانی بۆ شیعر نووسیوەتەوەو لە دەفتەرو پەڕە بەر بڵاوەکانیدا نەخشاندوونی و پارێزگاریشی بە هەموویانەوە کردووە،

بەڵام بەدەنگ لە ژیانێکی شاعیرانەدا نەیویستووە هیچیان بڵاوبکاتەوە، بەڵام ئەو بەرەنگاری خراپییەکانی بە خۆڕاگری و ڕۆشنکردنەوە کردووەتەوە، وەك چۆن ڕینییە دیکارت دەڵێت: هەرکاتێك کەسێکی خراپەم لەگەڵدا بکات هەوڵ دەدەم گیانم بڵند ڕاگرم تا ژەنگوژاری خراپەی نەگاتێ.

لە شیعری (خۆری پرشنگدار)دا شاعیر پلیکانەی مانا لە ئاسمانەوە دەگوازێتەوە سەر زەوی و مرۆڤ دەکاتە چەق، لە (خۆر)ەوە دەست پێدەکات (هەم خۆری ئاسمان و هەم خۆری مەعریفەو بە گەردووندا تێدەپەڕێت و کارلێکە گەردوونییەکانی پێکهاتەی زەمەن دەهێنێتە بەر دیدی خوێنەرو پاشان هەموو کۆی ئەم تەنانە یەکسان دەکاتەوە بە (تەمەن) وەك ئەوەی بڵێت منیش لەگەڵ ئەنیشتایندا لە بیردۆزی ڕێژەیی کاتدا: تەن بە درێژی و پانی و بەرزیی+ وزە کە لێرەدا بە (خۆر) ئاماژەی پێکراوەو بە سیمبوڵ کراوە+ جوڵەی تەنەکان لە ناویشیاندا کە چەقە (مرۆڤ) بەرجەستەی کردووە، بەڵام لە ئاکامدا پرسیارێکی زۆر گرنگ و فەلسەفی بە شێوازێکی ناڕاستەوخۆ دەکات وەك ئەوەی بڵێت: ئەی باشە هەموو ئەو جوڵەو تەن و تەمەنە لە پێناوی چیدا، یان وەکو تر ژیان چییە؟

شاعیر جەخت لەسەر ئاکاری بڵند دەکاتەوە، گەر بە ڕامان دەست پێبکات دەفامێت کە ژیانی تەبایی دڵشاد و یەکسانی بەرقەرار دەکات و ڕق و کینەو شەڕ وەلادەنێت کە زەمەنێکی ئێمە ئاوس بووە بەو دەردانە، ئەو خاڵە لاوازانەی مرۆڤایەتی کە قەی خستووەتە ناو گیانەوەرانەوە لەسەر گۆی زاڵی لە نێویشیاندا مرۆڤەکان، جا چ بە شێوەیەکی ماددی و بەرجەستە بێت یان مەعنەوی. ئەو وەك نیتشە ناڵێت ئاکار دروستکراوی لاوازانە کە لەدەستی بدات وا بزانێت بوونی لەدەستداوە، بەو میسالییەتە بەرەنگاری بەهێز ببێتەوە؛ نەخێر ئەو وەك سوقرات ئاکار پەیوەست دەکات بە مەعریفەو بیرکردنەوەو ڕامانەوە، نەك دابونەریت، بۆیە گەر بمانەوێت خاوەن ئاکاری بەرزو جوان بین دەبێت خۆ پڕچەك بکەین بە زانست و بیرکردنەوەو مەعریفەت.

شیعری خۆری پرشنگدار لە زماندا ئاسانە لە مانادا زۆر قووڵە، ئەمەشە سیمای شیعری ڕەسەن کە خوێنەران هەمووان لێی تێدەگەن و هەریەکەو بە پێی ئاستی تێگەشتنی خۆی چێژی لێ دەبینێت و لیی تێدەگات، هەر کەسێك بەو شیوازە کلاسیکیانە بنووسێت مەرج نییە لە دیدو تیماو ماناشدا هەر کلاسیکی بێت، بەڵکو ئەم دەقە بە تەواوی مانا مەوزوعییەو وتوێژ لەگەڵ هەمووان دەکات، هەر یەك لای خۆشمانەوە و لە کۆتاییدا دەتوانێت ئەو بڕیارە بدات ئایا کەسێکە هەر بۆ خۆ و خواردنەوە ژیانی بەڕێ دەکات یان پەیامگەلێکی زۆر مەزنتری لە پشتەوەیە؟ ئەو ژیانەی وەکو خەونێکی تیژ تێپەڕێ نەخشەی

بوونی داڕشتووەو زەرینەش لە نهێنی ئەو تەلیسمە تێناگەن و کاتێك لە ناکاو جێیدەهێڵن دەپرسن مەبەست لەو خەونە خۆشە یان ناخۆشە چی بوو؟ لەسەر ڕۆشنایی ئەو وەڵامەشەوە مرۆڤ خاوەن بەرنامەو بەرهەم دەبێت و بە مافی کەسان و بوونەوەرانی تر ئاشنا دەبێت و پەیڕەویان دەکات.

ئەمە دەقی شیعرەکەی مامۆستا و شاعیرە:

خێری پرشنگدار

عومەر ڕەسول ئەحمەد

ڕابمێنە، خێر چەند پرشنگدارە
سەرچاوەی وزەی دەست کردگارە
ڕووناکی دەکا تاریکایی شەو
لەم گەردوونەدا بۆ من و تۆو ئەو
ڕێگای کاکێشان ئاسمانی بەرین
زۆر دوور ڕێ دەبڕێ بەرەو ڕووی زەمین
مرۆڤ، بڕوانە شوێنت لە گەردوون
چەندە بچووکە، نەخشاوی بە بوون
هەزاران سڵاو دەست لە ناو دەستان
با تێبا بژین دڵشاد و یەکسان
ڕق و کینەو شەڕ هەموو وەلانێین
تەمەن زوو دەڕوا لە شار یان لادێین
نیوەی بە خەو و نیوەی بە خواردن
دوا تر لە ناکاو بەرەو گۆڕ بردن
بەهوودە نییە ساڵانی تەمەن
گەر بیرکەینەوە دروست لە زەمەن

ئەحمەد عەلی

ئایا بواری ساختەکاری

لەهەڵبژاردنەکانی داهاتوودا ماوە؟.. گۆران هەڵەبجەیی

پرسیارێکی جددی هزری زۆربەمانی داگیرکردوە، پرسیارەکەش ئەوەیە ، ئایا دەکرێ هەڵبژاردنەکانی مانگی ئۆکتۆبەر دووربێت لە ساختەکاری ؟

مەبەست لە لایەنی ساختەکار تەنها یەکێتی و پارتیە چونکە ئامرازەکانی ساختەکاری تەنها لای ئەوانە و هەر ئەوان بەوکارە هەڵدەستن ،لە هەڵبژاردنەکانی پێشوودا لەساختەکاریدا بلیمەت بوون ، ئەنجامەکانیش بەجۆرێ بوون کە ئەوان دەیانخواست.

هۆکارەکانی ئاسانکاری بۆ ساختەکاری لە هەڵبژاردنەکانی پێشوودا زۆرن لەوانە :

+دیاری کردنی ئەندامانی کۆمیسیۆن لەلایەن خۆیانەوە.

+کۆنترۆڵکردنی بنکەکان و زۆربەی چاودێران دیسان لە خۆیان بوون.

+هەژماردن و جیاکردنەوەی دەنگەکان هەر خۆیان بوون .

- بێ ترس دەستکاریکردنی ئەنجامەکان .
  +ڕێگەدان بە دەنگدەرانی سەربەخۆیان بە چەندین جاردەنگدان.
- کۆنترۆڵکردنی بنکە دوورەدەستەکان ئەویش بەهۆی نەبوونی یا کەمی چاودێری سەربەلایەنەکانی دەرەوەی دەسەڵات.
  +بەلەشاو وەرگرتنی دەنگی کوردانی بەشەکانی دیکەی کوردستان، بەتایبەت [هێزی ڕۆژ] ی ڕۆژئاوا و چەکدارانی سەر بە حسین یەزدان پەنا کە هەردوو گروپەکە درووستکراوی پارتین .
- دەستتێوەردانی وڵاتانی دراوسێ لە بەرژەوەندی دوولایەنە حکومڕانەکە ، بەتایبەت ئێران , بۆ درووستکردنی هەزارەها کارتی ساختەی دەنگدان لە بەرژەوەندی یەکێتی.
- مسۆگەرکردنی ١١ کورسی کۆتا بۆپارتی .
- کڕینی دەنگ بەناوی پێدانی ئیمتیازات و خزمەتگوزاری کە تەنها بەڵێنی بەتاڵی بەر لەدانگدان بوون.
- ئەنجامدانی گەورەترین ساختەکاری لەکاتی دەنگدانی تایبەتدا.

بەڵام لەم هەڵبژاردنە هاوکێشەکە جیاوازە و زۆربەی ئەوخاڵانەی سەرەوە کەلەبەرژەوەندی جووت حیزب بوون نەماون یا گۆڕانکاریان بەسەردا هاتوە کەلەدژی خواستی ئەو دولایەنەن.

لەگەڵ ئەوەشدا نیگەرانیمان هەر هەیەو تەواو دڵنیانین کە بەهیچ جۆرێک ساختەکاری ڕوونادات.
سەرچاوەی نیگەرانییەکەشمان لە سرووشتی قێزەوەنی ئەم دوو حیزبەوە سەرچاوەی وەرگرتوە ،بەوەی کە ئەمانە لە مێژووی بوونیاندا چ لەشاخ و چ لەشار هەرگیز نەسەڵمینەتەوە لە ئەنجامدانی تاوان و سەرکووتکردن و ساختەکاری بۆ گەیشتن بەئامانج و مەرامی خۆیان.لەپێناو پاراستنی ئەم دەسەڵاتەیان کە وەک{ماشێنی بەرهەم هێنەری پارە} لێی دەڕوانن ،کە ساڵانە ملیارات دۆلاریان بۆ دەخاتە سەر خەرمانی پارەکانیان،ئامادەن هەموو کارێکی نایاسایی و نائینسانی ئەنجام بدەن.ئەمە جگە لە دەسەڵاتی ڕەها بەسەر کۆمەڵگاو بازاڕو سنورەکان و زەوی و زارو و خاوەنداریەتی هێزی چەکدار بەسەرکووتکردنی نەیارو دەنگە ناڕەزاییەکان.

کەواتە ئەم دووحیزبە بە درێژەدان بەم دەخە ،جەنگی مان و نەمان دەکەن .
ئامادەن لەو پێناوەدا ملیۆنان دۆلار خەرج بکەن تا ئەگاتە ئاستی جەنگی دەروونی و پروپاگەندەی بێ مانا.
بەندە نیگەرانییەکانم لەم خاڵانەدا کۆدەکەمەوە کە هەندێکیان لەشێوەی پرسیاردان .

- ڕاستە بەپێی ئەو ئیجرائاتانەی کۆمیسیۆن دەیگرێتەبەر وانیشان دەدات کە بواری ساختەکاری نەماوە ،بەڵام ئایا گەرەنتی هەیە کە یەکێتی و پارتی بەتەواوەتی ڕێگەی ساختەکاریان لێگیراوە؟
- بە قسەکانی باڤڵدا دیارە کە [٢٧] کورسیان مسۆگەر کردوە ،گەر لە ئێرانەوە بەڵێنی پێندرابێت لەم دەخە وەرانەی حیزبەکەیدا بۆ چ پێوەرێک باسی [٢٧] کورسی دەکات؟بۆیە بەدووری نازانم ئێران لەو ڕووەوە هاوکاریان بکات.

+بڕیار وەرگیراوە کە کەس مۆبایل لەگەڵ خۆی نەباتە ژووری دەنگدان ،کە بەڕای من بڕیارێکی درووستە ،جاهیوادارم ئەو بڕیارە بەباشی جێبەجێ بکرێت.
+گەر ئەندامانی کۆمیسیۆن کەسانی سەربەپارتی و یەکێتی تێدابوو گەرەکە بەوردی چاودێری بکرێن.
+گەر ئیمکانیەت هەبوو گەرەکە هەر بنکەیەکی هەڵبژاردن نوێنەری لایەنەکانی بەشداربوو و چاودێری وڵاتانی ئەوروپی لێبێت.
+جیاکردنەوەی دەنگەکان ڕاستەوخۆ پاش کۆتایی دەنگدان لە

بنکەکانی دەنگدان کارەکی باشە ، بەڵام دەبێ دەنیابن لەوەی کە ئەنجامەکان لە بەغدا لەکۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکان بەفشارو دەستتێوەردانی ئێران بەبەرژەوەندی لایەنێک دەستکاری نەکرێن.

- بەر لەناردنی ئەنجامی دەنگی هەر بنکەیەک بە بنکەی سەرەکی لە بەغدا پێویستە ئەنجامەکان بەئامادەبوونی نوێنەرانی سەرجەم لایەنەکان وێنە بگیرێن.

+سەبارەت بەدەنگدانی هیزەچەکدارەکان کە ڕۆژێک پێشتر دەنگدەدەن، بەوردی چاودێری بکرێن چونکە گەورەترین ساختەکاری لەو ڕۆژەدا ڕوودەدات.

- نیگەرانییەکی دیکە دێتە پێشەوە کە دەڵێن، گەر ئەنجامەکان بەدڵی پارتی یا یەکێتی نەبوون و قەبوڵیان نەکرد،لایەنە براوەکان چ هەنگاوێک دەگرنەبەر؟

بەهەرحاڵ ئومەدەوارم ئەم هەڵبژاردنە خاڵی وەرچەرخان بێت بەوەی ئەو دووحیزبە لەدەسەڵات دووربخرێنەوە ،چونکە چیتر خەڵک تەحەمولی نەماوەو بێزاری گەشتوەتە لوتکە.

بەهیوای هەڵبژاردنێکی پاک و دوور لەساختەکاری،بەهیوای فڕێدانی جەلالی و مەلایی بە زبڵدانی مێژوو.

گۆران هەڵەبجەیی

وێژەی منداڵان لە رووسیا.. ڕەزا شوان

رووسیا یەکێکە لەو وڵاتانەی کە لە کۆنەوە بایەخێکی باشیان بە وێژەی منداڵان داوە. چەندین سەدەیە کە وێژەی منداڵان لە رووسیادا ناوبانگێکی زۆری بەدەستهێناوە. بەڵام تا ئێستاش سەرەتای وێژەی منداڵان لە رووسیادا، بە وردی پێناسە نەکراوە. مێژوونووسان پێیانوایە،سەرهەڵدانی وێژەی منداڵان لە رووسیادا، بە سەدەی پازدەیەم دەگەڕێتەوە. کە سەرەتای گرنگیدان بە منداڵی بووە.

وێژەی منداڵان لە رووسیادا، لەسەر بنەمای فۆلکلۆری زارەکی سەریهەڵدا. چیرۆکە ئەفسانەییەکان و داستان و گۆرانی و پەند و مەتەڵ، لە سەردەمی رووسیای کۆنەوە، بەشدارییان لە پێکهێنانی ئایدیۆلۆژی و جوانیناسی و رەوشتی، چەندین نەوەی منداڵان کردوون. پەرتووکە فەرکارییەکانیش، کاریگەرییەکی زۆریان لەسەر پەرەپێدانی وێژەی منداڵانی رووسیا هەبووە.
بە درێژایی سەدەکانی رابردوو، منداڵان و وێژەی تایبەت منداڵان، لە مشومڕ و پلانە ئایدیۆلۆژییەکانی رووسیادا، جێگەیەکی بەرچاویان هەبووە، بە گەیشتن بە ئایدیاڵە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکان.
یەکەمین پەرتووکی چاپکراوی منداڵان لە رووسیا، ئەلفوبێی رووسی بوو. بە ناوی (ئەزبوکا) بۆ بە خۆرایی فێرکردنی منداڵان، کە لەلایەن چاپکەری رابەر (ئیڤانەم فیدرەرۆڤ) لە ساڵی (١٥٧٤) دا، لە لیڤ نووسیی و بڵاوکرایەوە.
لە سەدەی حەڤدەیەمدا، زۆر چیرۆکی نووسراوی رووسی بۆ منداڵان دەرکەوتن، کە باسیان لە سوارچاکی و لە پاڵەوانەکانیان دەکەن. هەر لەم سەدەیەدا وەرگێڕان، زۆر گەشەی کرد، چەندین چیرۆکی منداڵانی ئەوروپییان، وەرگێڕایە سەر زمانی رووسی. بەشێکیش لە پەرتووکەکانی گەورەساڵانیان، بە شێوازێکی سادە و ساکار و بە زمانێکی ئاسانتر و سووکتر و کورتیان کردنەوە و چاپیان کردنەوە، تا بە منداڵان گونجاوبن.
یەکەمین کۆمەڵە چیرۆکیش، کە لە رووسیادا بۆ منداڵان چاپکرا، لەژێر ناوی (داستانەکانی روسیا) دا بوو. لە نووسینی (کیدلۆڤ) ە. کە بە رابەری چیرۆکی منداڵان لە رووسیادا ناسراوە.
چەندین چیرۆکنووس و رۆماننووس و هەڵزانڤانی بەناوبانگی رووسی، کە بۆ گەورەساڵان دەیان نووسی، منداڵانیشیان فەرامۆش نەکردوون و بەشێک لە نووسینەکانیان بۆ منداڵان تەرخان کردوون، لەوانەش: پوشکین، ماکسیم گۆرگی، تۆلستۆی، مایکۆفسکی، ئیڤان کریلۆڤ، چیکۆفسکی، سامۆیل مارشاک،... هتد.
شایەنی باسیشە، مێژووی پەرتووکی منداڵان لە رووسیا لەلایەن ژنانەوە نووسراوە.
(کاترین) ی گەورە، یەکەم ژن بوو، کە وێژەی منداڵانی بە زمانی رووسی نووسی. بە هۆی خەمی دایکییەوە، بۆ پەروەردەکردنی نەوەکانی، دوو چیرۆکی نووسیوە (چیرۆکی تسارتڤیچ کلۆر ـ ١٧٨١) و (چیرۆکی تسارتفیچ ڤیفی ـ ١٧٨٣

). ئەم چیرۆکانە، پڕن لە ئامۆژگاری، ئەرکی رەوشتی، راستگۆیی، بابەتگەلێکی دیکەش.
کاتێک کە منداڵان وەک کلیلێک و بەشێکی سەرەکی و گرنگ سەیردەکرا، لە دووبارە داڕشتنەوەی کۆمەڵگا و دروستکردنی کیانی تازەی سۆڤیەت، لە ئەنجامدا وێژەی منداڵانی رووسیا و ئایدۆلۆژیا و سانسۆر بە شێوەیەکی ئاڵۆز تێکەڵ بە یەکتری بوون.

لە دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەری ساڵی (١٩١٧) لە رووسیادا، یەکەم داواکاری لە وێژەی منداڵان، ئەوەبوو کە وێژەی منداڵان، بخرێتە خزمەتی ئایدۆلۆژیای کۆمۆنیستی.
دەبوو خانەی بڵاوکردنەوەی نوێ دامەزرێت و گۆڤاری نوێ بۆ منداڵان دەربکرێت، تا بن بە جێگرەوەی دەزگا و گۆڤارە بورژوازییەکان. ئەمەشیان بە پێویست زانی.
پارتی شیوعی دەستی بەسەر رۆشنبیریی منداڵان و لاواندا گرت.
(مورزیلکا) و (پێنەر: رابەر) دوو گۆڤاری کۆنی منداڵان بوون لە یەکێتی سۆڤیەت.
لە ساڵی (١٩٣٢) دا، یەکێتی نووسەرانی سۆڤیەت دامەزرا.
نووسەرانی وێژەی منداڵان، بەشێکی تایبەت بە خۆیان لەناو ئەو یەکێتی یەدا هەبوو. هەر لەم ساڵەدا، گۆڤارێکی پیشەیان بە ناوی (وێژەی منداڵان) دەرکرد. دوای ساڵێک هەر بەهەمان ناوەوە، دەزگایەکی چاپ و بڵاوکردنەویان دامەزراند. لە کۆنگرەی یەکەمی نووسەرانی سۆڤیەت، سامۆیل مارشاک، باسی لە وێژەی منداڵان کرد. ریالیزمی سۆسیالیستی کرا بە پڕۆگرابی فەرمیی هەموو داهێنەرەکان.
لە ئەمڕۆدا لە رووسیا، بە هەزاران پەرتووکی تایبەت، بۆ منداڵان هەن، ساڵانەش گۆڤاری نوێ و بە سەدان پەرتووکی نوێ، بۆ منداڵان چاپ دەکەن و بڵاودەکەنەوە. بە نرخێکی هەرزانیش دەیانفرۆشن.
لە رووسیادا، پەرتووک جوانترین دیارییە، کە رووسییەکان لە بۆنە جیاوازەکاندا، بەتایبەتیش لە یادی جەژنی لەدایکبووندا، پێشکەش بە منداڵەکانیان دەکەن.
زۆر بە کورتی و بە چڕی، باس لە چەند نووسەرێکی رووسی دەکەین، کە لە بواری ژانرەکانی وێژەی منداڵاندا، لە رووسیا و لە جیهاندا ناسراون.

(ئەلیکسەندەر پۆشکین: ١٧٩٩ـ ١٨٣٨ز):

بە شای هۆزانڤانانی رووسیا ناودەبرا. کۆمەڵێک هۆنراوەی بۆ

منداڵان نووسیوە، یەکەم کەس بوو لە رووسیادا، کە چیرۆکی هەڵنراوەی بۆ منداڵان نووسی. بە چیرۆکە ئەفسانەیی و داستانەکانی بەناوبانگە. کە پاڵەوانەکانیان ئاژەڵن و شتی بێگیانن. ستایلی نووسینی جیاوازبوو. چیرۆکەکانی بە زمانێکی ساکار و ئاسان نووسیون. بەناوبانگترین چیرۆکەکانی (قاز و قرژانگ)ە. (٢٠٠) چیرۆکی هەمایی مەبەستداری نووسیوە. کە بۆ منداڵی، دایەنەکەی (ئەریتا رود بەنەفنا) بەی گەڕاوبوونەوە.

(ماکسیم گۆرگی: ١٨٦٨ـ ١٩٣٦):

ڕۆماننووسێکی رووسی و جیهانی بە ناوبانگە. خاوەنی ڕۆمانی (دایک) ە. گۆرگی نووسەر و چالاکوانێکی سیاسی مارکسی بوو. ڕۆڵێکی گرنگی هەبوو، لە یەکەم هەوڵەکانی دروستکردنی، وێژەی نوێی منداڵان لە رووسیادا. گەورەترین دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی وێژەی منداڵانی لە رووسیادا دامەزراند. گۆرگی دەڵێت:"منداڵ لە هەموو سەردەمێکدا، هەمای بێتاوانی و پاکی و خێر و راستی و جوانییە". تەنانەت ماڵەکەشی کردبوو بە ژوانگەی نووسەرانی وێژەی منداڵان. زۆر جار لەگەڵیاندا دادەنیشت و گوێی لێیان دەگرت و باسی وێژەی منداڵانیان دەکرد. گۆرگی جەخت لەسەر گرنگی چیرۆکە میللییە کۆنەکان بۆ منداڵان دەکات.

ماکسیم گۆرگی، سەرنووسەری یەکەمین گۆڤاری منداڵانی سۆڤیەت بوو. بە ناوی رادوگا (پێلکەزێڕینە). کە لە ساڵی (١٩٢٣) دا، یەکەم ژمارەی دەرچوو. نووسەران و هونەرمەندانێکی لاوی بە توانا لە شاری لینینگراد لە دەوری گۆڤارەکە کۆبوونەوە. سەرەتای دە ساڵەکە، دەکرێت بە سەردەمی زێڕینی وێژەی منداڵانی رووسیا ناوی ببەین. گۆرگی نوێخواز و داهێنەر بوو. لە نووسینەکانیدا، جەختی لە رزگارکردنی منداڵان لە نەریتەکان و لە لاسایکردنەوە کردووە. دەڵێت:"کاروانی رابردوو ناتگەیەنێت بە هیچ شوێنێک". سەرنج وردیی لەسەر گەشەکردنی ئەندێشە و داهێنان بۆ منداڵان بوو. وایدەبینی کە نووسین بۆ منداڵان دەبێت هاوڕێوت بێت لەگەڵ پەروەردەی نوێ بۆ نەوەی نوێ. وا لە منداڵان بکرێت، کە لە داهاتوو بڕوانن، نەک لە رابردوو.

گۆرگی لە ڕۆمانی (منداڵی) باس لە ژیاننامەی خۆی دەکات. لە چیرۆکەکانی بۆ منداڵان: چەلکەش، ئیڤانی گەمژە.

ماکسیم گۆرگی، پێنج جار، بۆ وەرگرتنی خەڵاتی نۆبڵ لە وێژەدا، کاندید کرا.

(لیو نیکۆلایڤیچ تۆڵستۆی: ١٨٢٨ـ ١٩١٠):

تۆڵستۆی، بیرمەند و بلیمەت و کەڵە ڕۆماننووسێکی ڕووسی و جیهانییە. چاکسازێکی کۆمەڵایەتی بوو. چالاکوانێکی ئاشتیخواز بوو. بە یەکێک لە کەڵەکەکانی وێژەی ڕووسی لە سەدەی نۆزدەم دادەنرێت. تۆڵستۆی نووسەری شاکارە ڕۆمانی (شەڕ و ئاشتی) و (ئانا کارنینا) یە.

تۆڵستۆی نووسەرێکی گەورەی وێژەی منداڵان بوو (٦٢٩) کورتە چیرۆکی ئەفسانەیی و داستانی، بە ناوی ئاژەڵان و باڵندە و مرۆڤەوە، بۆ منداڵان نووسیون، کە ڕەهەندی پەروەردەیی و ڕەوشتییان لەخۆگرتوون. بەشێک لە چیرۆکەکانی بوون بە بابەتی پەرتووکی خوێندنەوە، بۆ خوێندکارانی قوتابخانەی بنەڕەتی لە ڕووسیا. بەشێکی زۆریشیان وەریان گێڕاون، بۆ سەر زمانەکانی جیهان، بە زمانی کوردیشەوە. ئەمانە ناوی هەندێک لە چیرۆکەکانین: دوو هاوڕێ، مراوی و مانگ، شێر و تووتکەسەگ، پیاوێکی پیر و دارسێوێک، گورگ و سەگ، قەیسەر و هەڵۆ. باپیرە و نەوە بچووکەکەی، منداڵان لە گەورەکان ژیرترن ــ من ئەم چیرۆکەم لە ساڵی (٢٠٢٠) دا، لە ئینگلیزییەوە وەرگێڕایە سەر زمانی کوردی و لە چەند سایتێکدا بڵاومکردەوە.

(سامۆیل یاکۆڤلێڤیچ مارشاک: ١٨٨٧ ــ ١٩٦٤):

سامۆیل مارشاک، نووسەرێکی ناسراوی جوولەکەی ڕووسییە، هۆنراوەنووس و بیرمەند و وەرگێڕ و شانۆنووس و نووسەرێکی بەرزی وێژەی منداڵانی ڕووسی (یەکێتی سۆڤیەت) بوو. وێژەی منداڵانی ڕووسیای بەرەو ئاراستەیەکی نوێ برد. مارشاک ڕەخنەگرێکی سیاسی تەنزئامێزی ناسراو بوو. سەرنووسەر و دەرهێنەری چەند گۆڤارێکی منداڵان بوو. لە ساڵی (١٩٢٥) دا، سەرۆکی بەشی منداڵان بوو، لە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی حکوومی لە لینینگراد. بە چاپکردن و بڵاوکردنەوەی پەرتووک و گۆڤاری منداڵان.

مارشاک بە زاڵبوون بەسەر شۆکی مردنی کچە بچووکەکەی، لە ساڵی (١٩١٥) دا، نوقمی نووسین بۆ منداڵان بوو. لە نووسینی چیرۆکی منداڵانەوە، رووی لە نووسینی هۆنراوە بۆ منداڵان کرد. چەندین پەرتووکی چیرۆکەهۆنراوەی بۆ منداڵان نووسیوە. چەندین هۆنراوەی بۆ منداڵان، لە زمانی ئینگلیزی و زمانەکانی کەوە، وەریانیگێڕاون بۆ سەر زمانی ڕووسی. بە نووسینی ڕۆمانی فانتازی و ڕۆمانی مێژوویی بەناوبانگە. بەوەش ناسراوە کە شێوازی نووسینی سادە بووە. مارشاک بڕوای بەوە هەبوو، کە نووسین بۆ منداڵان هونەرێکی نایابە. چیرۆکەهۆنراوەکانی، بە زۆری بۆ منداڵانی پێش قوتابخانەن. مارشاک یەکێکە لە یەکەمە درووستکەرانی شانۆی

منداڵان لە رووسیادا. شانۆنامەکانی بۆ ماوەیەکی زۆر، لە پایە سەرەکییەکانی شانۆی منداڵانی سۆڤیەت بوون. چەندین شانۆی بۆ منداڵان نووسیوە. لەوانەش: بڵقەکانی سابوون، دکتۆر فاوست، سەرکەشییەکانی سیپە لینە.

ماکسیم گۆرگی، مارشاکی بە (دامەزرێنەری وێژەی منداڵانی سۆڤیەت) ناوبرد.

یەکەم پەرتووکی بۆ منداڵان لە ساڵی (١٩٢٣) نووسی بە ناوی (منداڵان لە قەفەزدا)

ئەمانە ناوی چەند چیرۆکەهۆنراوەیەکێتی بۆ منداڵان: پەلکەزێڕینە، باڵندە شینەکە، ئاگر، ئایس کرێم، دوێنی و ئەمڕۆ، نووسینگەی پۆست، مشکەکی گەمژە،…هتد.

لە هۆنراوەکانیدا، هانی منداڵان دەدات: راستگۆ بن، گوێڕایەڵی دایکان و باوکانیان بن، باش بخوێنن، لەگەڵ ئاژەڵاندا دڵۆڤان بن،… هتد.

بە دەگمەن منداڵێک یان لاوێکی رووسی دەدۆزرێتەوە، کە بەشێک لە هۆنراوەکانی مارشاکیان لەبەر نەبێت. گۆرانی و هۆنراوەکانی، بەشێک بوون لە پرۆگرامی پەرتووکی خوێندنەوە، لە باخچەی منداڵان و لە قوتابخانە بنەڕەتییەکانی سۆڤیەت.

(ئیڤان ئەندرێڤیچ کریلۆڤ: ١٧٦٩ـ ١٨٤٤)

ئیڤان کریلۆڤ، هۆنراوەنووس، چیرۆکنووس، شانۆنووس، رۆژنامەنووس، وەرگێڕ، بە نووسەری چیرۆکی ئەفسانەیی و داستانیش بەناوبانگە. لە شاری مۆسکۆ لە رووسیا لەدایک بووە. جگە لە زمانی رووسی، لە منداڵییەوە فێری زمانی فەرەنسی و یۆنانی بووە. بەشێکی هەرە زۆری چیرۆکە ئەفسانەییەکانی بۆ منداڵان نووسیوون، یان لە چیرۆکەکانی (ئیزۆپ) ی یۆنانی و (لافۆنتین) ی فەرەنسین، کە لە زمانی یۆنانی و فەرەنسییەوە وەریانیگێڕاون بۆ سەر زمانی رووسی. پاڵەوانی چیرۆکەکانی ئاژەڵ و باڵندە و شتی بێگیانن. لە شێر و ڕێوی و سەگ و ماسی و باڵندە تا دار و بەرد.

ستایلی نووسینی زۆر ئاسان و سادەیە. بەڵام لە هەمان کاتدا، ژیرانە و مەبەستدارن.

کریلۆڤ نزیکەی (٢٠٠) چیرۆکی ئەفسانەیی هێمایی بۆ منداڵان نووسیون. لەوانەش:

جووتیار و مار، ئەنجوومەنی مشکان، مەیموون و پشیلە، پشیلە و شاڵوور، جەژن، بۆق و گا، جووتیار و مەڕ، گورگ و شوان،

بەرازی ژێر داربەڕووەکە،… هتد.

حەزەکەم ئاماژەش بەوە بدەم کە (جووتیار و مار)ەکەی کریلۆڤ، هەمان چیرۆکی رەسەنی کوردیمان (مارەکەی مام هەمەر)ە. کە بۆتە پەندێک لە وێژەی ئەدەبی کوردی، دەڵێین:"بوو بە مارەکەی مام هەمەر و ویستی پێمەوە بدات".

کریلۆڤ نایشارێتەوە، کە کاریگەرییەکی زۆری هەردوو نووسەر، لاڤۆنتین و ئیزوپی بەسەرەوەیە، تەنانەت بە زۆر لە چیرۆکەکانی هەمان ناونیشانی چیرۆکەکانی ئەو دوو نووسەرەی داناون.، یان بە کەمێک گۆڕان و دەستکارییەوە. لە نووسینی چیرۆکە ئەفسانەییەکانیدا، ریچکەهەڵگەرێکی تەواوی لاڤۆنتین بوو.

بۆیە لە رووسیاد، بە (لاڤۆنتینی رووسی) ناودەبرێت. هەرچەندە کە کریلۆڤ، یەکەم نووسەری چیرۆکی ئەفسانەیی رووسی نەبوو بە منداڵان، بەڵام بوو بە دیارترین و بە ناوبانگترین چیرۆکنووسی ئەم بوارە.

چیرۆکە ئەفسانەییەکانی کریلۆڤ، بە زۆری توانج و تەنزئامێز و مەبەستدارن. بۆ نموونە: چیرۆکی (گورگ لە ماڵی سەگدا)، مەبەستی لە لەشکرکێشییەکەی فەرەنسایە لە (١٨١٢) دا، بە سەر خاکی رووسیا. لە چیرۆکی (گورگ و شوان) دا، مەبەستی لە ئاهەنگێڕانی بەرگریی رووسیایە.

بێجگە لەو نووسەرانەی لە سەرەوە باسمان کرد. چەندین نووسەری تری رووسی لە وێژەی کلاسیکی و ریالیزمی منداڵاندا، بەشدارییان لە بزووتنەوەی وێژەی منداڵان لە رووسیادا کردووە و رۆڵی بەرچاویان هەبووە. بە نووسین و چاپکردنی چیرۆک و هۆنراوە و شانۆ و رۆمان، منداڵان و هەرزەکارانیان بەسەرکردوونەتەوە.

(*) بۆ ئەم نووسینەم، سوودم لە چەندین سایتی ئینگلیزی و نەرویجی وەرگرتووە.

رەزا شوان

نەرویج: ٢٠٢٤

ئەمە لەچ ئێستایەکداین؟..
نیهاد جامی

پرسیارکردن لەو ساتەی تیایدا دەژین، گەڕانە بەدوای ئاستە وون بووەکەی خەمان، ئەوەی ناگەڕێت بۆ ئەو زەمەنە ئەوە تەنیا دەسەڵاتی سیاسییە، چونکە ئێستا بۆ دەسەڵات بریتییە لەساتەوەختی چێژ، لەکاتێکدا بۆ کۆمەڵگا لەدایکبوونی برینە، لەنێوان وێنەی چێژ و برین، مەتیفی دەسەڵات و کۆمەڵگا دەخولقێت، وێنەیەکی سادیانەی ژیانە، دەسەڵات چێژ لەو برینەی کۆمەڵگا دەبینێت، ئەو ئارەزووکردنە بۆ خوێن، ویستێکی زەوتکردنی ئیرادەی هەمووانە، کوشتنی خەسڵەتی جیاوازیە، هەوڵێکە بۆ ئەوەی نەتوانین بیر لەئێستامان بکەینەوە.
هێزی کولتور لەکوێی ئەو ئێستایەدایە؟ پرسیارێک ئاراستەی دەسەڵات ناکرێت، هەندەی پرسیارێکە بۆ وەبیر هاتنەوەی کۆمەڵگا، ئەمە بۆ ئەوەی بیربکەینەوە، دەبێت بیرمان بێتەوە، کەی ژیانی ئێمە بەگژداچوونەوە بووە بۆ دەسەڵات، ئەو فۆرمەی دەسەڵات وێنەیەکی جیاوازی نیە، هەندەی ڕووخسارەکانی جیاوازن، دەنا بۆ خۆی یەک وێنەی هەیە، ئەویش وێنەی دەسەڵاتی فاشیزمە، ئەمە کە برینمان ساتێکی هەمیشەیی ژیانە، لەبەردەم ئەگەرێکی نوێدا نین، بەڵام دەکەوینەوە ناو دووبارەکردنەوەی مێژوو، کۆتایی بەعسیزم و کۆتایی بنەماڵەی کوردی، دوو کۆتایین درێژکراوەی یەکترین، چونکە سەرەنجام فاشیزم کە لەئاستی باڵای دەسەڵاتدا نوێنەرایەتی ئایدیۆلۆژیا دەکات، ئەوە ئەمە نین کۆتایی پێدەنین، بەڵکو سەرمایەداری بۆ خۆی تا ئەو شوێنە ڕێگای دەدات کە داکۆکی لەهێزی ئەو دەکات، بنەماڵەی کوردیی تا ئەو شوێنەی کاری کۆمپانیا و بازرگانی و ئایدیای بیری سەرمایەداری بەڕێوە دەبات، نوێنەرایەتی ئەو دەکات، هیچ کاتێک نوێنەرایەتی خۆی ناکات، بەڵکو فۆرمێکی ئەویتری دەرەوەی ئێمەیە، ئەو فۆرمە دەتوانێت بە بیانوی نەتەوە فریوومان بدات، وەک چۆن بەدرێژایی مێژوو نەتەوە کراوە بەو بیانوەی کە ئێمە دەستخەرە بدات، ململانەی بنەماڵەکان کێشەی ئایدیۆلۆژی نین، هەندەی وابەستەی ئەگەرێکی ململانێیە دەبێت ئامادەبوونی هەبێت، بەڵام دیسان دەپرسین هێزی کولتور لەکوێدایە؟
ئەوە نائامادەبوونی کولتور نیە لەئێستادا، هەندەی نەبوونی نوێنەرانی کولتورە، بەوەی نوسەران و هونەرمەندان لەناو کایەی بنەماڵەکان تواونەتەوە، ئەو هێزە ڕۆشنبیرییەی دەیەوێت نوێنەرایەتی

کولتور بکات، لەڕاستیدا هێڵێکی باریک هەیە لەنێوان ئەوان ودەنگەڵێک کە لەناو بنەماڵەدایە، بۆیە سەختە بتوانین لەیەکتریان جیا بکەینەوە، ئەو هێزە توانای هەیە بۆ ئەوەی لەئێستای کولتوردا بژیێت، تێبگات لەوەی ژنکوژی ئەخلاقێکی سیاسی بنەماڵەییە زادەی دۆخێکی دەسەڵاتی سادیە کە بەدوای ڕاپەڕین هێنایەنە بوون وەک کولتورێکی بنەماڵەیی ئەو دوو بنەماڵە کوردیە، کە دەبێت بپرسین: ئاخۆ ڕاپەڕینی بەهاری نەوەت و یەک ڕاپەڕینی پیاوی کوردیی بوو بەسەر ژندا؟

ئەوە پرسیار نیە بە وەڵامدانەوە، هەندەی کاتێک ژمارەی ژنکوژراوەکانمان بیر دێتەوە، پێویستمان بە تەریق بوونەوەیە کە پیاوین لەکۆمەڵگای کوردیدا، پیاوین و بنەماڵەکان ناوەندی سەربەخۆ بۆ ژنان دەکەنەوە، کەچی ژمارەی ژنە کوژراوەکان زیاد دەکات، کاتێک خۆرئاواییەک ئەمە دەبینێت وادەزانێت دامەزراوەی کۆمەڵگای مەدەنیمان هەیە بەبونی ئەو سەنتەرو ناوەندە جیاوازانە، هێزی کولتور پێویستی بەوەیە دیوارێک درووست بکات لەنێوان ڕاستقینەی کولتور و ناوەندە بنەماڵەییەکانی لە ئێستادا خوازیارن خۆیان وەک ناوەندی کولتوری بە ئێمە بناسێنن، لەو ئێستایەدا چیرۆک وەک گێڕانەوە و بەتایبەت ڕۆمان توانای ئەوەی هەیە ئەو مێژووە درۆزنانەی دەسەڵات ئاشکرا بکات، ئێمە بە خۆمان لەڕێی پێنج نەقڵەت و ڕۆمان ویستمان پەردە لەڕووی ئەو هەموو ئارەزووە سادیەی بنەماڵەیی ڕابماڵین، قسە لەکۆی ئەو مێژووە خوێناویە بکەین لەڕێی گێڕانەوەی ئەدەبی، بەڵام ئەوە تەنیا دەنگێک نیە ئێمە کۆمەڵێک دەنگمان هەیە کە لەئێمەش زیاتر کاریان لەسەر ئەو ئاستە ئەدەبیە کردووە بە ئەو ئێستایەی تیایداین، ئەوە تەنیا ڕۆمان نیە ئەو هێزەی هەیە، هونەری شێوەکاری و هونەری شانۆ کە ئەو ڕۆڵەیان نەبینیووە، بەڵام لەتوانایاندایە نوێنەرایەتی کولتور بکەن لەو ئێستایەی تیایداین.

نیهاد جامی- فەڕەنسا

کەرکوک چۆن روناکی دەبینێت!.. عوسمانی حاجی مارف

بارزانی سەرەڕای ناڕەزایی حکومەتی بەغدا، ڕیفراندۆمی سەربەخۆیی لە سەرتاسەری هەرێمی کوردستانی عێراق بە کەرکوکیشەوە ئەنجامدا.
حەیدەر عەبادی سەرۆک وەزیرانی ئەوکاتەی عێراق فەرمانی بە هێزەکانی عێراق کرد، دەست بەسەر کەرکوکدا بگرن و لە ژێر کۆنتڕۆڵی تاڵەبانی و بارزانی دەری هێنا، هێزەکانی پێشمەرگەی هەرێمیش بەبێ ئەوەی بەرەنگاریەکی ئەوتۆ بکەن، کشانەوە، بەم شێوەیە حکومەتی هەرێم باجێکی زۆریدا، لە ئاکامی ئەو هەوڵە شکستخواردوەی کە بانگەوازی سەربەخۆیی راگەیاند. پارتی و یەکێتی گرنگترین سەرچاوەکانی داهاتی نەوت و ڕووبەرێکی زۆری خاکەکەیان لەدەستدا، هاوسەنگی هێزیان لە بەرامبەر حکومەتی عێراق و هێزە میلیشیاکانی عێراقدا گۆردراو لە ئاستێکی زۆر نزمدا هێزەکەیان نمایشیان کرد، تەواوی مێژووی کوردایەتی خۆیان شەرمەزارکرد.
دواتر دەسەڵاتدارانی حکومەتی هەرێم پاش ملکەچیان بە بەغدا، بەرگەی دیبلۆماسی و دانوسانەوە لە هەوڵی پاراستنی مانەوەیان بون لە کەرکوکدا، لە دوای هەڵبژاردنی پەرلەمان لە ساڵی ٢٠٢١، مەسعوود بارزانی هاوپەیمانی لەگەڵ موقتەدا سەدر کرد، لە بەرامبەر کۆنترۆڵکردنەوەی کەرکوکدا. بەڵام دوای کشانەوەی ئەلسەدر لە پڕۆسەی سیاسی، بارزانی ناچار بە دانوستان بوو لەگەڵ چوارچێوەی هەماهەنگیدا، پاڵپشتی خۆی بە محەمەد شیاع ئەلسودانی راگەیاندو پاشەکشەی لە هەوڵەکانی بۆ گێڕانەوەی دەوری لە کەرکوکدا کرد.
تاڵەبانی بەو دەلیلەی زوتر خۆیدا بەدەستەوەو هاوکاری چوارچێوەی هەماهەنگی و کۆماری ئیسلامی ئێرانی کرد، پێیەکی لە کەرکوکدا مایەوە.
بەگشتی تەواوی هێزە میلیشا دەسەڵاتدارەکانی عێراق و کوردستان هەڵگری پارێزگای کەرکوکن و هەرلایەنێکیان خواستی خۆی هەیەو لە کێبڕکێیەکی بەردەوامدان بۆ دامەزراندنی پێگەیان لە کەرکوکدا، لەگەڵ ئەوەی پارتی و یەکێتی بنکەیان لە پارێزگاکەدا هەیە، بەڵام بەدوای ٢٠١٧وە و خۆڕێکخستنەوەی هێزە سەربازیەکانی عێراق و داسەپاندنی حەشدی شەعبی، هاوکێشەکە بەجۆرێک گۆڕانی بەسەردا هات، کە ئێستا یەکێتی و پارتی لەرێگای رکابەری لە هەڵبژاردنەوە هەوڵئەدەن پێگەیان لە کەرکودا دامەزرێننەوە، ئەمەش لە واقعی دەسەڵاتی هێزی میلیشا و بالادەستی حکومەتی عێراق بەسەر کەرکوکدا،

ئەمجۆرە هەوڵانە بەزوویی پوچەڵ دەبێتەوە، یان بە شێوازێکی فەرماڵی لە ئەنجومەنی پارێزگادا بەشداریان پێدەکەن.
هەستیاری دۆخی پارێزگای کەرکوک و ئایندەکەی زیاتر دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی هیچ پرۆژەیەکی سیاسیی ڕێکەوتن لە نێوان هێزەکاندا، ئەو هێزانەی کە لەسەر بنەمای دینی و تائیفی و نەتەوەیی لەشانۆی سیاسی عێراق و کوردستاند هەڵسووڕانی سیاسی دەکەن، تا ئەو ئاستەی کەرکوک چۆتە لیستی ناوی ناوچە کێشە لەسەرەکان و تائێستاس هەربەو ناوەوە دەناسرێتەوە. لەگەڵ ئەوەی لەم دواییانەدا بەشداریکردنی چەند لایەنێک لە پێکهێنانی ئەنجومەنی پارێزگا و دامەزراندنی پارێزگاردا ڕێکەوتنێکیان ئەنجامدا، بەڵام هێشتا ناکۆکییەکانیان لەسەر چارەنوسی کەرکوک و تاڵانچێتی لە کەرکوکدا وەک خۆی ماوە، بۆیە ئەم ناکۆکیەش دەرگا بەڕووی ئەگەری سەرهەڵدانی ململانێی نوێدا بەکراوەیی دەهێڵێتەوە.
بەمەبەستی شکاندنی ئەو دۆخە چەقبەستووەی لەکەرکوکدا بەدوای هەڵبژاردنی پارێزگار و دابەشکردنی پۆستەکانی پارێزگا پێشهات، سودانی رایگەیاند کە دەبێ دانیشتنێکی ئەنجومەنی پارێزگا لە ١١ی تەمموزدا بەڕێوەبچێت. داواشی کرد هێزە سیاسیە پەیوەندیدارەکان هاوکار بن لە تەواوکردنی ئەو کێشانەی هەبووە لە گفتوگۆ سیاسییەکانیاندا، ئەم هەڕەشەیە بووەهۆی ئەوەی بلۆکە براوەکان هاوپەیمانی خۆیان بکەن و هاوپەیمانیەکی نەتەوەیی و تائیفی پێکبهێنن. لایەنەکان بەسەر دوو میحوەردا دابەشبوون، یەکەمیان بارزانی، بەرەی تورکمانی و هێزەکانی هاوپەیمانی سەروەری بە سەرۆکایەتیی خەمیس خەنجەر و ڕاکان جەبوری لەخۆدەگرت. دووەمیان، تاڵەبانی و بزووتنەوەی بابلی مەسیحی سەر بە حەشدی شەعبی و سێ ئەندامی عەرەبی سەر بە پارتی تەقەدوم، بە سەرۆکایەتی سەرۆکی پێشووی پەرلەمان، محەمەد حەلبوسی، هەروەها هێزەکانی ناو چوارچێوەی هەماهەنگی شیعە.
لە ١٠ی ئابدا هێزەکانی میحوەری دووەم توانییان ئەنجومەنی پارێزگاو پارێزگار دامەزرێنن، لەسەر بنەمای حوکمی زۆرینە. شایانی باسە لە دانیشتنی هەڵبژاردنەکەدا بە ئامادەبوونی، بافڵ تاڵەبانی و سەرۆکی عەسائیب ئەهلی حەق، قەیس خەزعەلی، و بەرپرسی پارتی تەقەدوم، محمد ئەل- حەلبوسی بەڕێوە چوو، کە دەنگیان بە ئەندامێکی یەکێتی نیشتمانی دا، ڕەبوار تەها بە وەرگرتنی پۆستی پارێزگار .
ڕەبوار تەها لە دانیشتنێکی مشتومڕاویدا هەڵبژێردرا کە تێیدا نوێنەرانی پێکهاتەی تورکمان و نیوەی هێزە عەرەبییەکان ئامادەنەبوون، جگە لە پارتی دیموکراتی کوردستان.
حەلبوسی ڕۆڵێکی دیار و بەرچاوی هەبوو لە پێدانی پۆستی پارێزگار

بە یەکەتی، دوای ئەوەی دەنگی سێ کورسی حزبەکەی لە بەرژەوەندی ئەم کاندیدکردنە بەخشی، ئەمەش دەتوانین بڵێین لەچوارچێوەی وەڵامدانەوەی حەلبوسیە بەرامبەر نەیارەکەی، کە خەمیس خەنجەرە، کەپەیوەندی لەگەڵ بارزانیدا کردوە، بەمەش تۆمەتباری دەکەن بەوەی کە هاوسەنگی پرۆسەی سیاسی کەرکوکی تێکداوە. بەڵام ئەوەی ئاشکرایە هەوڵەکانی حەلبوسی زیاتر گەڕانەوەی بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان زاڵن بەسەر هەموو دانوستانەکانی ئێستایدا. بەمشێوەیە حەلبوسی مەرجی دابینکردنی پشتیوانی خۆی بۆ سەرکەوتنی ڕێبوار تەها دانا، لەبەرامبەر بەدەستهێنانی پشتیوانی هاوپەیمانە نوێیەکانی بۆ گەڕانەوەی پارتەکەی بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان.

لەبەرامبەردا ئەو گروپانەی ئامادە نەبوون، سکاڵایان لەسەر پرۆسەی هەڵبژاردنەکە تۆمارکرد کە لە هۆتێل ئەلڕەشیدا بەڕێوەچووە، بەهۆی شکاندنی یاسای تەوافوق و ئامادەنەبوونیان لە دانیشتنەکەدا، بەڵام دادگای فیدراڵی ئەو داوایەی ڕەتکردنەوە.

هەرچەندە وانیشان ئەدرێت ناکۆکیە سیاسییەکانی کەرکوک تەنها لە سروشتەکی ناوخۆییدا بێت، بەڵام ئەوە شاراوە نیە کە زلهێزە ئیقلیمییەکانیش دەستەوەردانیان لە پرسی کەرکوکدا کاریگەرەو پێگەو نفوزی خۆیان هەیە، ئەم کاریگەرییەیان لە ئەنجومەنی پارێزگاکەدا نیشاندا. ئەو قەیرانەش کە کەرکوک دەرگیریەتی، درێژکردنەوەی کێبەرکێی ناوچەیی نێوان تورکیا و ئێرانە لەسەر ناوچەکە، هەردووکیان هەوڵدەدەن بگەنە دۆخێکی سیاسی کە خزمەت بە مەبەستەکانیان لە کەرکوکدا بکات، ئەنقەرەو تاران لە هەوڵی ئەوەدان ئەو لایەنە لە ئەنجومەنی پارێزگادا بالادەست بێت کە سەر بەخۆیەتی.

بەگشتی بارزانی پەیوەندی لەگەڵ حکومەتی تورکیا هەیە، هاوکات تاڵەبانی پەیوەندییەکی نزیکی بە چوارچێوەی هەماهەنگی شیعە و ئێرانەوە هەیە، لەم پرۆسەی پێکهێنانی ئەنجومەنی پاریزگای کەرکوکدا ئێران گرەوی بردەوە، بەڵام ئەمە کۆتایی یاریەکە نیە و دۆخی کەرکوک لە بەردەم چەندین سیناریۆی گەمەی سیاسیدا خۆی دەبینێتەوە..

ئەو ژمارە زۆرەی لە هێزی چەکداری جیاواز بەسەر ئەو شارەدا دابەشبووە و پارچە پارچەبوونی هێزە ئەمنیەکانە بۆ گرووپە جیاوازەکان، ئاشکرایە ئەمجۆرە لە بالادەستی هێزەکان بە ناوی دین و تائیفەو نەتەوەوە دەتوانێ سەقامگیریی ناوچەکە تێکبدات و ڕێگری لە جێبەجێکردنی ئارامی سیاسی بگرێت، بەردەوام لە دۆخێکی دژواردا ئەو شارە وێنا دەکرێت، ئەم دۆخە پر جەنجاڵە و نائەمنە ڕۆشنە کە دابەشکردنی دانیشتوانی ئەو شارەیە بەزۆر بەناوی دین و تائیفەو

نەتەوەوە، لەهەمانکاتدا بەهۆی بەردەوامی دەستوەردانەکانی وڵاتانی دراوسێ لە کاروباری ناوخۆی عێراقدا ، دۆخەکە خراپتر دەبێت، کە هەردوو تورکیا و ئێران لەوبارەیەوە هەمیشە ڕۆڵێکی مەترسیداریان هەیە.
واتە بەمشێوەیە لەباری هەلومەرجی سیاسی ئێستای شاری کەرکوک، ئێمەمان نیشان ئەدات سیناریۆی ئەم پارێزگایە ڕووناکی بەخۆیەوە نابینێت، مەگەر حکومەتێکی ناوەندی بەهێز کە لەسەر بنەمای هاووڵاتیبوون سەرکردایەتی بکات و توانای جێبەجێکردنی یاساکانی پارێزگاری لە مرۆڤایەتی هەبێت، یان لەڕووی سیاسییەوە لە حکومەتەکانی بەغدا و هەولێر دابمەزرێت لە سیستەمێکی نیمچە سەربەخۆدا کە خەڵکی شارەکە خۆیان بەڕێوەی بەرن. حکومەتی عیراق و کوردستان و بەڕێوەبەرایەتی شارەکانی عێراق و کوردستان پێویستە لە سەر بنەمای هاووڵاتی بوون دامەزرێت.

پەراوێزی شەشەمینی تێکست.. نەژاد عزیز سورمێ

ڕەنگە تۆش هەر وای لێك بدەیەوە؛ (دواکەوتن) تەنیا لە ڕەهەندی ئابووری و تەکنەلۆژییەوە سەرچاوە ناگرێ ، لایەنی کولتووری و ئاستی بینای ئەبستمی لە پێشەوەیان پرۆژەیەکی جیدی وەرگێڕان ڕۆڵی دیار لە بەرقەرارکردنی پێگەیشتنی شارستانی و دروستبوونی فاکتەرەکانی پێشکەوتن دەبینێ..
لای ئێمە ئەوەی لە ڕووی وەرگێڕانەوە کراوە، وێڕای کۆششی تاکە کەسی ، بەهۆی ڕۆژنامەگەرییەوە بووە ، لە مێژووی خۆیدا ڕۆژنامەگەریی کوردی تاکە مینبەر بووە دەق و وتار و لێکۆڵینەوەی وەرگێڕدراوی بڵاوکردبێتەوە..ئەمەش ئەگەر لەبەهەند زانینی ڕۆژنامە وگۆڤار و دەوریاتی کوردیشدا سەرچاوەی گرتبێ، بۆ پرۆژەیەکی گرنگی وەك پرۆژەی وەرگێڕان بێگومان بەس نیە..(دیارە من لێرەدا باس لە پێش ڕاپەڕین دەکەم ، بێگومان پاش ڕاپەڕین لە ڕووی چەندایەتییەوە قسەی زۆر هەڵدەگرێ)
هەموو ئەو هەوڵانەی لەلایەن هەندێ نووسەر و ڕۆژنامەنووسەوە دراون کە زیاتر دەچنەوە ناو خزمەتگوزاری کولتووری تا پرۆسەیەکی پلان بۆ

داڕێژراو ..ئێستایشی لەگەڵ بۆ دەزگایەکی تایبەت بە وەرگێڕانمان نییە وەك دامەزراوێکی پەتی کوردی بۆ ڕەچاوکردنی سیاسەت و تونێڵە مارپێچەکانی کەوتبێتە کار و هاتبێتە مەیدان بۆ دیاریکردنی پلانێکی درێژخایەنی وەرگێڕان و بەدواداچوونی تەکنیك و کێشە و هونەر و کاریگەرییەکانی بە تایبەتی لە بازنەی پێشخستننی زمان و چەسپاندنی ئیدیوم و زاراوەی نوێ ئەو پرۆسە گرینگە ، کە ئەگەرێکی دیاری پێشکەوتن و پێکگەیشتنی شارستانی و شەقاوێکی ڕێگابۆ بە ئاراستەی دوورکەوتنەوە لە دواکەوتوویی با بە چەند هەنگاوێکیش بێ.

ئەوەی مایەی پرسیار و تاڕادەیەك داخە، ئەو پرۆسەیە تا ئێستا ئەگەر لە ناوەندە ڕۆشنبیرییەکانیش ئەرزشی بۆ داندرابێ، وا دەرنەکەوتووە لایەنی پەیوەندیدار لە دەسەڵاتی نیشتمانی گرنگی پرۆسەکەی وەکو خۆی کە پێویستە و بە ئاست و ڕادەی خۆی خوێندبێتەوە! وەك پرۆژەیەکی نەتەوەیی و بەشێك لە پرۆسەی هەستانەوە و بەرەوپێشبردنی ڕەوتی زمان و کولتوور و ڕووناکبیریی کوردی..

لەم ڕاستەدا دەکرێ بۆ لەمەودوا مەسەلەکە بە جیدیتر سەیر بکرێ، بوار هەمیشە ماوە و دەمێنێ بەو ڕووکارەی لە کۆنگرەیەکی تایبەتیدا کە بۆ ئەو مەبەستە ڕێکبخرێ، مەوداکانی کاریگەری وەرگێڕان بەسەر پێشکەوتنی کولتووریی لێك بدرێتەوە و لە کێشە و کۆسپەکانی ڕێی کاراکردنی بکۆڵدرێتەوە و چارسەر و پلانی پێویستی بۆ لەبەرچاو بگیرێ..

کتێبخانەی ئێمە، وێڕای فراوان بوونی بەتایبەتیش دوای ڕاپەڕین و پاش دامەزرانی چەند دەزگایەکی چاپ و بڵاوکردنەوە، هەرچەندە تایبەتیش نین و نەبوون بە وەرگێڕان، هێشتا هەر کتێبخانەیەکی هەژارە…

بە کەمگرتنی ئەم مەسەلەیە کە کۆڵەگەیێکی پتەو لە پرۆسەی پەرەسەندنی زمان و هەستانەوەی کولتووری نەتەوییدا دادەڕێژێ، کە ئێستا درەنگە زوو نییە بە بەراوردی هەندێ مەسەلەی سیاسی پەراوێزگرتووی بێ فایدە و ئایدەی لە قاڵبدراو، فاکتەرێکی دیکەیە لەسەر نەگرتنی پرۆژەی لەو چەشنە..

ناچینە ناو تونێڵە دوور و بەر درێژەکانی بەراوردکاری بەڵام هەر لەسەر ڕێی نموونە هێنانەوەدا سەیری ئامارێکی پێنج ساڵی یەکەمی هەشتاکان دەکەین کە لەلایەن یۆنسکۆوە ئامادەکراوە و تێیدا هاتووە: تێکڕای وڵاتانی عەرەبی بۆ هەر ملیۆنێك یەك دانە کتێبی وەرگێڕاوە، لە بەرامبەردا وڵاتی ئیسپانیا بە تەنێ بۆ هەمان ژمارە (920) نۆسەدو بیست ناونیشانی هەبووە..

ئینجا تۆ وەرە فکری لێ بکەوە.. (بڕوانە جابر عصفور

الحياة 2004\6\2) پێم وایە ئەو ئامارەی یۆنسکۆ بەس بێت بۆ ئەوەی ئاستی کتێبخانە و ئاستی چالاکی خۆمانی لەو بوارەدا تێدا بخوێنینەوە.
لەگەڵ ئەو ڕاستیە تاڵەشدا، بەش بەبار وای نابینم ئیتر نەتوانین هەنگاو هەڵێنین، بەپێچەوانەوە، ئێستا وەختیەتی کۆنگرەیەك بۆ وەرگێڕان و کێشەکانی ، تا دەگاتە ئەوەی چەند دامەزراوێکی تایبەت بە وەرگێڕان پێکدەهێنرێت، دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوە، ئەوانەی ئەمڕۆ لە کاردان بە جیدی دەستی بدەنێ و خەتێکی تایبەتی و بەپێی بەرنامەیەکی تایبەت و پلان بۆ داڕێژراو بۆ کتێب و تێکستی وەرگێڕدراو تەرخان بکەن.
هەروەها باشتریش دەبێ ئەگەر هەوڵبدرێ پاداشتی شایان بدرێتە وەرگێڕ..
دەڵێن لە زەمانی مەئموونی کوڕی هاروون ڕەشید کە ئەوسا دەزگای (الحکمە)ی دانا بوو دەقی وەرگێڕدراو بەزێڕ دەکێشرا و پارسەنگی بۆ دادەندرا تەنانەت کولتووری عەرەبی بە پلەی یەکەم و ئیسلامی بە پلەی دووەم، لەو زەمانەدا بەهۆی بزاڤی وەرگێڕان گەیشتە چڵەپۆپەی پێشکەوتن..
مەسەلەی دەسمزو پاداشت، مەسەلەیەك نیە عەیب و ئیرادێکی تێدا بێ، خەڵك و خوایەك هەن کە بەچاوی مجرد دەبینرێن بۆ ماندووبوونێکی داپێندانراو لەوەختێکی پێوانەیی دەبن بە هاروون و قاڕوون.. بۆچی پاداشتێکی شایان بۆ وەرگێڕو نووسەران لە وەرگێڕانی کتێبێك یا تێکستیك کە ماندوو بوون و شەونخوونی و مەسئوولیەتی قانوونی و ئەخلاقی بەدواوەیە، بەقەد سەرقەڵەمانەی جارانیش سەیر نەکرێ کە لە بریتی جادوو نووشتان دەدرا؟ بەڕادەیەك وەك خێرپێکردن یا شتێکی لەو بابەتە لەلایەن هەندێ لێی بڕوانرێ!!
ئێستا هەقە بە هەمان تاو و پەرۆشییەوە بیر لە پرۆژە چارەنووسازەکانی دی تایبەت بە کولتوور و فەرهەنگ بکرێتەوە و بە هەموومان هەوڵ بدەین کاری بۆ بکەین، لە پێشەوەی ئەو پرۆژانەیش دامەزراندنی دەزگایەکی شایان بۆ وەرگێڕان کە دەسپێکی کارەکانی وەکو پرۆژەی دەسپێك بە پرۆژەی هەزار کتێبی کوردی وەرگێڕدراو بێت لە هەموو بوارەکان.
بێگومان هەر ڕێگایەك چەندیش دووربێ هەر بەهەنگاوی یەکەم دەست پێ دەکا.

گفتوگۆ لەگەڵ ژەنیار ئاودەر مەحموود.. ئامادەکردنی: کامەران حاجی ئەلیاس

ژەنیار ئاودەر مەحموود : بەهۆی کاریگەری موزیکی بیانی خەریکە موزیکی کوردی نانسرێتەوە
ژەنیار ئاودەرمەحموود: لە کوردستان هیچ ژنیارێکی چەلۆ نییە کەوا لە من بکات پێی سەرسام بم و لاسایی بکەمەوە
خاتوونی ژەنیاری بە توانای کوردستان (ئاودەر مەحموود) یەکێکە لەوژەنیارانەی کە شوێن پەنجەی لە نێو موزیکی کوردی دیار و بەرچاوە ..ئەو دەرچووی پەیمانگەی هونەرجوانەکان و کۆلێژی هونەرە لەگەڵ چەندین گروپ و تیپی موزیکی شاری سلێمانی و دەرەوەی سلێمانی کاری کردوە.. ئاودەر عەشقێکی شێتانەی بۆ ئامێری چەلۆیەکەی هەیە هەمیشە وەکو کەسێکی نزیك لە خۆی سەیری دەکات تێکەڵ بەڕۆحی بووە.
ئێمە بۆ ئاشنا بوون بەم خاتوونە هونەرمەندە بە چەند پرسیارێك بەسەرمان کردەوە.
ئا- کامەران حاجی ئەلیاس

- **سەرەتا خوێنەرانمان حەز دەکەن بزانن، ئاودەرخان چۆن ئاشنای جیهانی موزیك بوو؟**
- هەموو کەسێك حەزی لە موزیکە،بەڵام ئەوەی ڕاستی بێت من لەسەرەتا تامەزرۆی موزیك نەبووم، بەڵام خێزانەکەم موزیکیان زۆر زۆر پێخۆشبوو.. بۆیە زۆر هانی منیان دا لە هەمان کاتدا پێیان خۆش بوولەم بوارە دا بخوێنم ،ئەم هاندانی خێزانەکەم وای لێکردم بچمە پەیمانگەی هونەرجوانەکانی سلێمانی ئەگەر نا لەسەرەتادا هیچ بیرم لەوە نەکردبووە فێری موزیك بم، ئێستاش موزیك بەجۆرێك تێکەڵ بەڕۆحم بووە ناتوانم ڕۆژێك بەبێ موزیك گوزر بکەم.

***لە نێو ئەو هەموو ئامێرە موزیکیانە بۆچی ئامێری چەلۆت هەڵبژارد؟**

-ڕاستە لەسەرەتادا من تامەزرۆی موزیك نەبوو ، بەڵام پێش

بچمە پێمانگا حەزم لە ژەنینی ئامێری چەلۆ بوو هەرچەندە پێشتر هیچ ئەزموونێکم لەسەر ئامێرەکە نەبوو، بەڵام کاتێ لە تەلەفزیۆن ئەو ئامێرەم دەبینی تاکە ئامێر بوو سەرنجی راکێشام و زۆر حەزم لێبوو لە پێمانگاش بە ئامێری چەلۆ دەستم پێکرد تائێستاش بەردەوامم هیچش پێشیمانیم لە هەڵبژاردنی ئێستا ئەمێرەکە وەکو کەسێکی نزیکی خۆمی سەیر دەکەم ئەتوانم بڵێم تێکەڵ بەمن بووە .

- **کامەن ئەو ژەنیارانەی کە بەڕێزتان بە ژنیان سەرسامیت وە کاریگەریان لەسەر ژنینی تەدا هەبووە؟**
- لەسەرەتای دەستپێکردنی کاری هونەریم هیچ ژەنیارێك نەبوو لە ئامێرەکەی خۆما تا من پێی سەرسام بم، ئەتوانم بڵێم تائێستاش لە کوردستان هیچ ژنیارێکی چەلۆ نییە کەوا لە من بکات پێی سەرسام بم و لاسایی بکەمەوە یاخود سوودی لێوەربگرم بەداخەوە من خەفەت دەخۆم کەتاوەکو ئێستا ژەنیارێکی والە کوردستان هەبێت کە سەرنجی من رابکێشێت ..بەڵام من زۆر سەرسامم بە ژنیارە ئەورپییەکان بەجۆرێك ژەنیاری زۆر بە توانایان هەیە بۆیە دەمێکە تێکەڵاوی زۆریانم زۆر سوودم لە وەرگرتوون هەندێکان کە هاتوونەتەوە کوردستان وانەی تایبەتم لەوەرگرتوون هەروەها کاتێ خۆم گەشتی دەرەوەم کردووە لەوێ وانەی تایبەتم لەلایان وەرگرتووە.
- **بەڕێزتان لەگەڵ چەندین تیپی موزیك کارتان کردوە،تاچەند ئەو تیپانە هاوکارت بوون بۆ پیشقەچوونی ئەزموونی هونەری تۆ؟**
- من وەکو ژەنیارێکی چەلۆ ئەتوانم بڵێم لەگەڵ هەموو گروپە موزیکییەکانی ناوشاری سلێمانی و دەتوانم بڵێم دەرەوەی سلێمانیش کارم کردوە،لە چەندین رووە سوودی زۆرم لەوەرگرتوون وەکو سەرەتا کارکردن لەگەڵ ئەو تیپ و گروپانە تۆ ئەزموون زۆر پیدادەکەیت لە هەمان کاتدا ئاشنا دەبیت بە میوزیکەکانی تر وە ئاشنا دەبیت بە ستایلی جیاواز لە بەرئەوەی هەرگروپێو بەشێوەیەك کار لەسەر موزیك دەکات ئەمانە هەموو سوودی زۆری هەیە بۆ کەسێك کە کەسەرەتا دەست پێبکات وەکو لایەنی ژەنینیش من سوودم لێبینیوە بەتایبەتی کەسەرەتا موزیکی کلاسیك دەخوێنێت بەڵام ئەو موزیکەی لە کەڵچەری ئێمە دا هەیە لەموزیکی کوردیدا هەیە جیاوازە لەگەڵ موزیکی کلاسیك بۆیە تۆ فێری ئەو شێوازە ژەنینانە دەبیت فێری شێوازی ئەو تۆنانە دەبیت کەلە موزیکی کوردیدا دەژنێرێت لەبەر ئەوە من سوودی زۆر لەوەرگرتوون.

- **وەکو ژەنیارێك ،کامەیان زیاتر کاریگەری لەسەر وەرگر هەیە (ئاواز یاخود تێکست یان شێوازی ئەداییەکە؟**
- من وای دەبینم کە هەریەکەو کاریگەری خۆی هەیە زۆر جار ئاوازەکە زۆر زۆر دەچێتە ناو خەڵکەوە بەجۆرێك ئاوازەکە کاریگەری لەسەری هەبووە،ئەوەندە گرنگی بە ئادای گۆرانیبێژەکە یاخود تێکستەکە نەداوە زۆر جاریش بەپێچەوانە وەرگر ئەوەندە گرنگی بە تێکستەکە یاخود بەووشەکان دەدات بەلایەوە گرنگ نییە ئاوازەکە چۆن چۆنییە یان موزیکەکەی چۆنە بۆیە دەڵێم کاریگەرییەکە دەگەڕێتەوە سەر وەرگر بەوەی کامەی زیاتر لە (ئاواز، یاخود تێکست، یاخود وتنەکە) کاریگەری لێدەکات، لە هەمان کاتدا کاریگەرییەکە لە کەسێك بۆ کەسێکی تر جیاوازە.
- **ئەوە لە پەیمانگا و کۆلێژی هونەریت خوێندووە ،تاچەند گرنگە ژەنیار بەشێوەیەکی ئەکادیمی ئامێرەکەی بژەنێت؟**
- من پەیمانگای هونەرەجوانەکان بەپلەی یەکەم تەوا کردووە و کۆلێژی هونەریشم بەپلەی یەکەم تەواو کردووە،شێوازی ژەنین بەشێوەیەکی ئەکادیمی زۆر گرنگە وەکو سەرەتا هەرکەسێك دەست بەهەرکارێك بکات پێویستە شێوازە راستەکەی فێربێت ئیتر دوای ئەوەی قوڵ دەبێتەوە لە بوارەکەی داهێنانی تیا دەکات یان شێوازەکەی دەگۆرێت ئەمەیان جیاوازە بەڵام وەکو سەرەتا بۆئەوەی لە ئامێرەکە بەباشی فێربێت دەبێ بەشێوەیەکی ئەکادیمی فێربیت.
- **کاریگەری موزیکی بیانی بە (ئەرێنی و نەرێنی) لەسەر شوناسی موزیکی کوردی چۆن دەبینیت؟**
- بەداخەوە لە کوردستان موزیکی بیانی کاریگەری زۆر نەرێنی هەیە لەسەرتاکی ئەم کۆمەڵگایە بەجۆرێك بەهۆی کاریگەری موزیکی بیانی خەریکە موزیکی کوردی نانسرێتەوە ئەوەندە کاریگەری نەرێنی لەسەرە.. من پێم خۆشە سوود لە موزیکی بیانی وەربگرین بەشێوەیەك بەکار بێت کە موزیکی کوردی سوودی لێوەربگرین نەك بەشێوەیەك بەکار بێت کە بەرگەکی بیانی بکەیت بە موزیکی کوردی تا ئەورادەی نەناسرێتەوە.. زۆر بەداخەوە کەسانێك بەو جۆرە ئیش دەکەن جێگەی داخە کاتێ گوێ لەهەندێ گۆرانی یان لەهەندێ موزیك دەبێت کەسەکە کوردە هەموو ئەوانەی کاریان لە کارەکەیان کردووە کوردن بەڵام هیچ مۆرکێکی کوردی پێوە نییە ئەوەند مۆرکی بیانیان بەکار هێناوە نازانیت ئەمە کارێکی کوردییە.
- **هەندێ لە گۆرانیایەکانی ئێستا تەنیا چەند رۆژێك گوێگریان**

دەبێت لە دواییدا ون دەبن هۆکارەکەی ئاوازەکە یاخود تێکستەکە یان بۆ دەنگەکە دەگەڕێتەوە؟

▪ ڕاستییەکەی هۆکار زۆرن ئاواز کاریگەری خۆی هەیە، تێکست کاریگەری خۆی هەیە دەنگەکە کاریگەری خۆی هەیە لە هەمووشی گرنگتر ئەو ستایلە گۆرانییەی کە هەندێ لە گۆرانیبێژەکان بەکاری دەهێنن هەروەکو لەوەڵامی پرسیاری سەرەوە ئاماژەم پێدا بۆ داخەوە هەندێ گۆرانی ئەوەندە کاریگەرە بە ستایلی بیانی هیچی لە کوردی ناچێت کاتێ گوێ لێدەگریت هیچ تام وچێژێکی نییە ئەوجا لە ئێستادا زۆر زۆریش بووە وەنەبێت کەسێك یان دووان بەوشێوازە کاربکەن زۆرێك بەو ستایلە کار دەکەن بۆیە گۆرانییەکە هیچ ڕەحییەتی تیا نەماوە کارەکان وەکو کارگەی لێهاتووە هەرگۆرنی دەریدەکات تەواو دەریدەکات تەواو.. هەندێ گۆرانیبێژ هەیەمن هەرنایناسم کاتێ لە شوێنێك گوێت لە گۆرانییێك دەبێت لام سەیرە دەپرسم ئەوە کێیە ئەوە چۆنە !؟ چونکە گۆرانیبێژ زۆر بووە گۆرانی بڵاوکردنەوەش وەکو کارگەی لێهاتووە لەهەمان کاتداخەڵکیش نەئەوەندە کاتی هەیە گوێ لە گۆرانییەکە بگرێت لەبەر ئەوەی تام چێژ لە گۆرانییەکە وەرناگرێت بۆیە تاقەتی ئەوەی نییە بەدوای ئەو گۆرانیانە بگەڕێت.. خاڵێکی تریش بۆ تێکستەکە دەگەڕێتەوە بۆ جۆرێك هەندێ تێکست ئەوەند ناشیرینە مرۆڤ حەز ناکات گوێی لێبگرێت ئەمانە هەمووی کاریگەری خۆی هەیە بۆ ئەوەی گۆرانییەکان بە نەمری نەمێنەوە.

▪ **باشە چۆن دەتوانین پارێزگاری لە شوناسی موزیکی کوردی بکەین؟**

▪ لەو کاتە دەتوانین پارێزگاری لە شوناسی موزیکی کوردی بکەین کاتێ هونەرمەندان کار دەن مۆرکی کوردی لە دەست نەدەن، مادەم ئێمە کوردین دەبێ هەر کارێك بکەین مۆرکی کوردی پێوە بێت ئێنجا شێوازی نووسینی موزیکەکە بێت بەکارهێنانی ئامێرە کوردییەکان بێت هەروەها لەڕەنگەی کلیپەکان کە بەداخەوە هەندێ لە کلیپەکان زۆر ناشرینن تا ئەو ڕادەیەی حەزناکەیت مناڵەکشت ببینێ چونکە ئەوەندە شتی نەشیاوی تیایە پێویستە ئەو کلیپانەی دەکرێن شتی سەرنج ڕاکێشی کوردی بێت مۆرکی خۆی لە دەست نەدا.. ئێمە دەتوانین هەم لە ئاواز هەم لە تێکست هەم لە هەڵبژاردنی لەو دەنگەی کەدەنگ دەبێژێت مۆرکی کوردی لەخۆ بگرێت لەم ڕێگەیەوە دەتوانین موزیك و گۆرانی کوردی بەرەو پێشەوە ببین وە دەتوانیین سوود لە شێوازی دانانی موزیکی ئەوروپی وەربگرین سوود لەلایەن زانستەکەیان وەربگرین بەڵام نابی مۆرکی ڕاستەقینەی خۆی لە دەست بدات.

کامێران حاجی ئێلیاس

بە فیلمی "سنجار"ی فیلمسازی ئیسپانی چوارەمین فێستیڤاڵی کوردی "مۆسکۆ" دەکرێتەوە..

ئامادەکردنی: مەنسوور جیهانی

– بە پیشاندانی فیلمی سینەمایی "سنجار" لە دەرهێنانی فیلمسازی ئیسپانی "ئانا بوفاڕۆل"، چوارەمین فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" دەکرێتەوە.

چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" MKFF بۆ سەرۆکایەتی مامۆستا "کەرەم گەردەن زەری" Kerem Gerdenzeri ئاوازدانەر و گۆرانیبێژی ناوداری کوردیی دانیشتووی وڵاتی ڕووسیا، بۆ بەرپرسیاریی خاتوو "گولیزەر گەردەن زەری" Gulizer Gerdenzeri – "ئینا تێدژۆڤا" Inna Tedzhoeva، بە مەبەستی ڕەنگدانەوەی فەرهەنگ، مێژوو و پاراستنی شوناسی نەتەوەیی و زمانەوانی کوردەکان و هەروەها ژیانی مەدەنیی ئەم نەتەوە ڕەسەنە، بۆ نمایشی کۆمەڵێک بەرهەم لە بەشی پێشبڕکێی فیلمە "بڵیندە سینەماییەکان"، بەشی پێشبڕکێی "بەڵگەفیلم"، بەشی پێشبڕکێی "کورتە فیلم" و هەروەها بەشی "شەویی سینەمای کوردی" لە ڕۆژانی ١٨ تا ٢٢ی ئەیلوولی (سیپتەمبەری) ٢٠٢٤ لە شاری مۆسکۆ لە وڵاتی فیدراسیۆنی ڕووسیا بەڕێوە دەچێت.

لە ڕێوڕەسمی کردنەوەی چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" Moscow، فیلمی سینەمایی "سنجار" Sinjar لە دەرهێنانی خاتوو "ئانا بوفاڕۆل" Anna M. Bofarul لە کاتژمێر ٩ی شەوی چوارشەممە ١٨ی سێپتەمبەری ٢٠٢٤ و بە ئامادەبوونی ئەم خانمە فیلمسازە ئیسپانییە، سینەماکارانی ڕووسی، دەرهێنەران، لێژنەی دادوەرانی بەشە جۆراوجۆرەکانی پێشبڕکێی، سینەماکارانی جۆرجیا و کوردانی دانیشتووی ڕووسیا، لە سینەما "پارک مۆسفیلم" Mosfilmovskaya لە شاری مۆسکۆ لە وڵاتی ڕووسیا پیشان دەدرێت.

فیلمی "سنجار" تایبەتە بە ڕووداوە دڵتەزێنەکانی ساڵی ٢٠١٤

فیلمی سینەمایی "سنجار" تایبەتە بە ڕووداوە دڵتەزێنەکانی ساڵی ٢٠١٤، ئەو کاتەی کە داعش بۆ ئەنجامدانی کۆمەڵکوژیی هێرشی کردە سەر شاری شنگاڵ. یەکێک لە پاڵەوانەکانی ئەم فیلمە، بە هاوڕێیەتی لەگەڵ سی منداڵی دەچێت بۆ بەردەیی، ئەویدیکە لەم چەرمەسەرییە دەرباز دەبێت و هەوڵ دەدات کە بگەڕێتەوە بۆ ماڵەوە و سێیەمین کەسیش لە شاری بارسلۆنای ئیسپانیا بەشوێن کوڕە ونبووەکەیدا دەگەڕیت. ئەم بەرهەمە سینەماییە دەریدەخات کە ئەم ژنانە، بۆ ڕزگاربوونی خۆشەویستەکانی خۆیان تا چ شوێنێک دەچنە پێشەوە.

"شەوی سینەمای کوردی" لە کۆمەڵەی هونەری "لین بێرسێنێڤسکی"

بێجگە لەوانە، لە "شەوی سینەمای کوردی" ژمارەیەک لە فیلمە کوردییەکانی ئامادەبوو لە فێستیڤاڵ، لە کاتژمێر ١١ی شەوی شەممە ٢١ی سێپتەمبەری ٢٠٢٤ تا کاتژمێر ٦ی بەرەبەیانی یەکشەممە ٢٢ی سێپتەمبەری ٢٠٢٤ لە هۆڵی "لۆمیێر" Lumiere لە کۆمەڵەی هونەری "لین بێرسێنێڤسکی" Bersenevsky Lane پیشان دەدرێن.

"مۆسکینۆ" خانەخوێی شاکارە مۆدێرنەکانی سینەمای کوردی

فیلمەکانی چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ" لە سینەماکانی کۆمەڵەی سینەمایی "مۆسکینۆ" پیشکەش دەکرێن. سینەماکانی "مۆسکینۆ" Moskino لە ڕۆژانی بەڕێوەچوونی ئەم فێستیڤاڵەدا، شاکارە مۆدێرنەکانی سینەمای کوردیی پیشان دەدات. تەواوی فیلمەکان بە زمانی سەرەکی و بە ژێرنووسی ڕووسی نمایش دەکرێن.

کۆمەڵەی سینەمایی "مۆسکینۆ" Moskino لەوانە؛ سینەماکانی "مۆسکینۆ فاکێل" Moskino Fakel، "مۆسکینۆ کاسمۆس" Moskino Cosmos، "مۆسکینۆ مۆلۆدێژنی" Moskino Molodezhny و "مۆسکینۆ سپۆتنیک" Moskino Sputnik لە شاری مۆسکۆ، خانەخوێی ٣٨ بەرهەمی ئامادەبوو لە چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ"، لەوانە؛ ٧ فیلمی سینەمایی و ٨ بەڵگەفیلمی بڵیند لە بەشی پێشبڕکێی "فیلمە بڵیندەکان" و هەروەها ١٤ کورتە فیلمی چیرۆکی و ٩ بەڵگەفیلمی کورت لە بەشی پێشبڕکێی "کورتە فیلمەکان" دەبن.

ئاڵووگۆڕیی و وتووێژیی نێوان کەلتووری

ئەمساڵ فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ"، بە شێوەی گشتیی تەرکیزی خستۆتە سەر وتووێژیی نێوان کەلتووری و هاوکاری لەگەڵ ڕووسیا. ئەم فێستیڤاڵە لە درێژەی نەریتی ساڵانی ڕابردوو، بە ناونیشانی بەشێک لە ئاڵووگۆڕیی فەرهەنگی، دیسانەوە فیلمسازان و لایەنگرانی سینەما لە سەرتاسەری جیهان لە یەکتریی کۆدەکاتەوە تاکوو پێکەوە شاکارە ڕاستەقینەکانی سینەمای کوردی پێشکەش بکەن. جوگرافیای بەشداربووان زۆر جۆراوجۆرن، بەرنامەکانی فێستیڤاڵ، فیلمەکان لە ١٢ وڵاتی جیهان، لەوانە؛ ئیسپانیا، فەڕەنسا، کەنەدا، هۆڵەندا، بەلژیکا، دانیمارک، عێراق، تورکیا، ئێران، سووریا، هەرێمی کوردستان و … لە خۆدەگرێت.

تەرکیزی جوێی لەسەر فیلمەکانی سەبارەت بە ئیزەدییەکان

تەرکیزی جوێی لەسەر فیلمەکانی سەبارەت بە ئیزەدییەکان و دینی

کۆنی میزۆپۆتامیای ئەوانە. هەر ئەوەش لە چەمکی دیمەنی فێستیڤاڵیشدا ڕەنگی داوەتەوە: هێمای سەرەکی پۆستەری ئەمساڵ، پەڕیی تاووسە کە هێمایەکی بەهێزە بۆ خەڵکی کورد، بە تایبەت لە بەستێنی ئیزەدیسمدا، کە دینی باب و باپیرانی باستانی هەموو کوردەکانە کە جەخت لەسەر گرینگی پاراستن و پەرەپێدانی کەلتووریی کوردی لە ڕێگای سینەما دەکاتەوە.

بۆ زانیاری زیاتر:
www.moscowkff.ru

زانیارییەکانی فیلمی سینەمایی “سنجار” لە ڕێگای ئەم لینکەوە دانلۆد بکەن:
https://drive.google.com/drive/folders/1GDxlr4f2i8bBMGGOZlXstR5kJxg9NXco

---

بیرت دەکەم.. شەهلا نوری

بەچی جۆرێ شێوەت بکەم
به ئاوابوونی غەمگینی ئێوارانی□ت
یا به نامەکانی عیشقم
کە نازانم ئەگا یا نا پێت؟
بەچی جۆرێ شێوەت بکەم
ب□ ئەو جامی کرستاڵە ژەنگاوییەی
پڕ له شەراب
یا بە جامی ئەلەست
به شەمیمی خۆش گۆڵی شەهلای بابردوو
یا به شوعلەی مۆمێک کە بەر ل□ نەسیمێ بۆی دەلەرزێ
بە بەرسیلەی ترێ
یا به لێوی سووری پڕ چنک هەنار خواردوو؟
بەچی جۆرێ شێوەت بکەم
به غەزەلە جوانەکانت، نوازشگری شەوانە
یا به حاکمی توغیانی سەرداری
دەوڵەتی عیشق؟

به گومبوونی پ□□ی ئەوین
یا بەڕاگوزەری هه ورازەکەی وادی
بەچی جۆرێ شێوه ت بکەم
به تەڕ و نازگی شقایەق
یا به جاڕ و جنجاڵی
دڕک، بەتاسە بۆ سەروەختێکی دیدارت
یا بەیەک سەرابی ئارەزوو
بەچی جۆرێ شێوەت بکەم

شەهلا نوری

براوەکانی ٨١مین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “ڤێنیز” ناسێندران.. ئامادەکردنی: مەنسوور جیهانی

– براوەکانی هەشتا و یەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “ڤێنیز” Venice لە وڵاتی ئیتاڵیا دەستنیشان کران و فیلمی سینەمایی “ژووریی تەنیشت” لە دەرھێنانی “پێدرۆ ئاڵمادۆڤار” خەڵاتی گرینگی “شێری زێڕین”ی بەدەستھێنا.

ڕێوڕ□ەسمی کۆتایی هەشتا و یەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “ڤێنیز” Venice بە پێشکەش کاری خاتوو “سڤێڤا ئاڵویتی” Sveva Alviti خانمە ئەکتەری ناوداری سینەمای ئیتاڵیا لە ھۆڵی سینەمایی “سالا گڕاندێ” Sala Grande لە شاری ڤێنیز لە وڵاتی ئیتاڵیا بەڕێوەچوو و براوەکانی بەشە جۆراوجۆرەکانی پێشبڕکێی، لەوانە؛ بەشی “پێشبڕکێی سەرەکی”، بەشی “پێشبڕکێی ئاسۆکان” Orizzonti، بەشی پێشبڕکێی “هەمەلایەنە” Immersive و هەروەها بەشی “ئاسۆکانی ئکستڕا” Orizzonti Extra ناسێندران و خەڵاتی گرینگی “شێری زێڕین” و خەڵاتەکانی دیکەی ئەم ڕووداوە سینەماییە بە براوەکان پێشکەش کرا.

براوەکانی بەشی "پێشبڕکێی نێودەوڵەتی"

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی "پێشبڕکێی نێودەوڵەتی" لە هەشتا و یەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "ڤێنیز" کە بریتی بوون لە: خاتوو "ئیزابێل هۆپێرت" Isabelle Huppert ئەکتەری ناوداری فەڕەنسی – سەرۆکی لێژنەی دادوەران، "جیمز گڕێی" James Gray دەرهێنەر و سیناریۆنووس لە وڵاتی ئەمەریکا، "ئەندرۆ هایگ" Andrew Haigh نووسەر و دەرهێنەر لە وڵاتی بەریتانیا، "ئاگنیسکا هۆڵەند" Agnieszka Holland دەرهێنەر، سیناریۆنووس و بەرهەمهێنەر لە وڵاتی پۆڵەندا، "کلێبێر مێندۆسا فیلهۆ" Kleber Mendonça Filho دەرهێنەر و سیناریۆنووس لە وڵاتی بڕازیل، "عەبدولڕەحمان سیساکۆ" Abderrahmane Sissako دەرهێنەر، سیناریۆنووس و بەرهەمهێنەر لە وڵاتی موریتانی، "جۆزێپێ تۆرناتۆرێ" Giuseppe Tornatore دەرهێنەر و سیناریۆنووس لە وڵاتی ئیتاڵیا، خاتوو "جوولیا ڤۆن هاینز" Julia von Heinz دەرهێنەر و سیناریۆنووس لە وڵاتی ئەڵمانیا و هەروەها خاتوو "ژانگ ژیی" Zhang Ziyi ئەکتەر لە وڵاتی چین؛ دەنگەکانی خۆیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی "شێری زێڕین"

فیلمی سینەمایی "ژووریی تەنیشت" The Room Next Door لە دەرهێنانی سینەماکاری ناوداری ئیسپانی "پێدرۆ ئاڵمادۆڤار" Pedro Almodóvar و بەرهەمی وڵاتی ئیسپانیا خەڵاتی گرینگی "شێری زێڕین" Golden Lion باشترین فیلمی ئەم ڕووداوە گرینگەی بەدەستهێنا.

خەڵاتی گەورەی شێری نوقرەیی لێژنەی دادوەران

خەڵاتی گەورەی شێری نوقرەیی لێژنەی دادوەرانی ئەم گەڕەی فێستیڤاڵ، بە فیلمی سینەمایی "وێرمیگلیۆ" VERMIGLIO لە دەرهێنانی "مائۆرا دێلپێرۆ" Maura Delpero بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی ئیتاڵیا، فەڕەنسا و بەلژیکا بەخشرا.

خەڵاتی شێری نوقرەیی باشترین دەرهێنان

خەڵاتی شێری نوقرەیی باشترین دەرهێنانیش بە "بێردی کۆربێت" Brady Corbet بۆ دەرهێنانی فیلمی سینەمایی "برۆتالیست" The Brutalist بەرهەمی وڵاتی بەریتانیا پێشکەش کرا.

خەڵاتی باشترین ئەکتەری ژن

خەڵاتی "کاپی ڤۆڵپی" The Volpi Cup باشترین ئەکتەری ژن بە "نیکۆل کیدمەن" Nicole Kidman ئەستێرەی ناوداری سینەمای جیهان بۆ ڕۆڵ بینین لە فیلمی سینەمایی "کیژۆڵە" BABYGIRL لە دەرهێنانی خاتوو

“هێلینا ڕێژین” Halina Reijn بەرهەمی وڵاتی ئەمەریکا بەخشرا.

خەڵاتی باشترین ئەکتەری پیاو

خەڵاتی “کاپی ڤۆڵپی” The Volpi Cup باشترین ئەکتەری پیاو بە “ڤینسێنت لیندۆن” Vincent Lindon بۆ ڕۆڵ بینین لە فیلمی سینەمایی “کوڕی هێمن” The Quiet Son لە دەرهێنانی هاوبەشی “دێلفین کۆلین” Delphine Coulin و “مۆریل کۆلین” Muriel Coulin بەرهەمی وڵاتی فەڕەنسا بەخشرا.

خەڵاتی باشترین سیناریۆ

“مۆریل هاوزێر” Murilo Hauser و “هیتۆر لۆرگا” Heitor Lorega بۆ نووسینی سیناریۆی “من هێشتا لێرەم” I’m Still Here لە دەرهێنانی “واڵتێر سالز” Walter Salles بە هاوبەشی خەڵاتی باشترین سیناریۆیان بەدەستهێنا.

خەڵاتی تایبەتی لێژنەی دادوەران

خەڵاتی تایبەتی لێژنەی دادوەرانیش بە فیلمی سینەمایی “ئەپریل” APRIL لە دەرهێنانی “دێئا کۆلۆمبێگاشڤیلی” Dea Kulumbegashvili بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی فەڕەنسا، ئیتاڵیا و جۆرجیا پێشکەش کرا.

خەڵاتی “ماڕچێلۆ ماستڕۆیانی”

خەڵاتی “ماڕچێلۆ ماستڕۆیانی” Marcello Mastroianni بۆ باشترین ئەکتەری گەنجی نوێی بە “پائوڵ کیرچێر” Paul Kircher بۆ ڕۆڵ بینین لە فیلمی سینەمایی “و منداڵەکانیش دوای ئەوان” And Their Children After Them لە دەرهێنانی هاوبەشی “لۆدویک بووکێرما” Ludovic Boukherma و “زوران بووکێرما” Zoran Boukherm بەرهەمی وڵاتی فەڕەنسا بەخشرا.

براوەکانی بەشی “پێشبڕکێی ئاسۆکان”

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی “پێشبڕکێی ئاسۆکان” Orizzonti لەم ڕووداوە گرینگ و پلە یەکەی سینەمای جیهان کە بریتی بوون لە: خاتوو “دێبرا گڕانیک” Debra Granik دەرهێنەر و سیناریۆنووس لە وڵاتی ئەمەریکا ـ سەرۆکی لێژنەی دادوەران، “عەلی عەسگەری” Ali Asgari دەرهێنەر، سیناریۆنووس و بەرهەمهێنەر لە وڵاتی ئێران، خاتوو “سوودە کادان” Soudade Kaadan دەرهێنەر و سیناریۆنووس لە وڵاتی سووریا، “کریستۆس نیکوو” Christos Nikou دەرهێنەر، سیناریۆنووس و بەرهەمهێنەر لە وڵاتی یۆنان، “تۆڤا نۆڤۆتنی” Tuva Novotny ئەکتەر و دەرهێنەر لە وڵاتی سوید، “گابۆر ڕایس” Gábor

دەرهێنەر لە وڵاتی هەنگاریا و هەروەها خاتوو “ڤالیا سانتێلا” Valia Santella سیناریۆنووس و دەرهێنەر لە وڵاتی ئیتاڵیا؛ دەنگەکانی خۆیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند: Reisz

خەڵاتی باشترین فیلم

خەڵاتی باشترین فیلمی بەشی “پێشبڕکێی ئاسۆکان” بە فیلمی سینەمایی “ئەو ساڵە نوێیەی کە هەرگیز نایەت” The New Year That Never Came لە دەرهێنانی “بوگدان مۆرێشانۆ” Bogdan Mureșanu بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی ڕۆمانیا و سیربیا بەخشرا.

خەڵاتی باشترین دەرهێنان

خەڵاتی باشترین دەرهێنانی ئەم بەشە بە خاتوو “سارا فریدلەند” Sarah Friedland بۆ دەرهێنانی فیلمی سینەمایی “دەستلێدانی ئاشنا” Familiar Touch بەرهەمی وڵاتی ئەمەریکا پێشکەش کرا.

خەڵاتی تایبەتی لیژنەی دادوەران

خەڵاتی تایبەتی لیژنەی دادوەران بە فیلمی سینەمایی “یەکێک لەو ڕۆژانەی کە هێمی دەمرێت” One of Those Days When Hemme Dies لە دەرهێنانی “مورات فیرات ئۆغڵۆ” Murat Fıratoğlu بەرهەمی وڵاتی تورکیا بەخشرا.

خەڵاتی باشترین ئەکتەری ژن

خەڵاتی باشترین ئەکتەری ژنی ئەم بەشەی فێستیڤاڵیش بە “کاتلین چالفانت” Kathleen Chalfant بۆ ڕۆڵ بینین لە فیلمی سینەمایی “دەستلێدانی ئاشنا” Familiar Touch لە دەرهێنانی خاتوو “سارا فریدلەند” بەرهەمی وڵاتی ئەمەریکا پێشکەش کرا.

خەڵاتی باشترین ئەکتەری پیاو

خەڵاتی باشترین ئەکتەری پیاوی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “ڤێنیز” بە “فڕانچێسکۆ قێقی” Francesco Gheghi بۆ ڕۆڵ بینین لە فیلمی سینەمایی “فامیلیا” Familia لە دەرهێنانی “فڕانچێسکۆ کۆستابیلە” Francesco Costabile بەرهەمی هاوبەشی وڵاتی ئیتاڵیا بەخشرا.

خەڵاتی باشترین سیناریۆ

خەڵاتی باشترین سیناریۆی ئەم ڕووداوە سینەماییە بە “ئەسکەندەر کوپتی” Scandar Copti بۆ نووسینی سیناریۆی “پشوودان پیرۆز بێت” Happy Holidays بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی فەڵەستین، ئەڵمانیا، فەڕەنسا، ئیتاڵیا و قەتەر بەخشرا.

خەڵاتی باشترین کورتە فیلم

خەڵاتی باشترین کورتە فیلم بە بەڵگەفیلمی "چ کەسێک هەتاویی خۆش دەوێت" Who Loves the Sun لە دەرهێنانی "عەرشیا شەکیبا"Arshia Shakiba سینەماکاری ئێرانی و بەرهەمی وڵاتی کەنەدا پیشکەش کرا.

خەڵاتی بینەرانی بەشی "ئاسۆکانی ئکستڕا"

فیلمی سینەمایی "شاهد" The Witness لە دەرهێنانی سینەماکاری ئێرانی "نادر ساعیوەر"Nader Saeivar ، لە نووسینی هاوبەشی سینەماکاری ناوداری ئێرانی "جەعفەر پەناهی" و نادر ساعیوەر" و بە ڕۆڵ بینینی خانمە ئەکتەری کورد خاتوو "مریەم بووبانی"، هونەرمەندی کورد خاتوو "هانا کامکار"، "عەباس ئیمانی"، "غەزەل شوجاعی"، "فەرید ئێشقاقی" و … خەڵاتی بینەرانی بەشی "ئاسۆکانی ئکستڕا" Orizzonti Extra لە فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "ڤێنیز" بەدەستهێنا.

خەڵاتی "لۆئیجی دی لۆرێنتس" ڤێنیز

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی "فیلمە یەکەمەکان" لە هەشتا و یەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "ڤێنیز" کە بریتی بوون لە: "جیانی کانۆڤا" Gianni Canova ڕەخنەگری سینەما لە وڵاتی ئیتاڵیا ـ سەرۆکی لێژنەی دادوەران، "ریکی دامبروز" Ricky D'Ambrose نووسەر و دەرهێنەر لە وڵاتی ئەمەریکا، خاتوو "باڕبارا پێز" Barbara Paz دەرهێنەر، هونەرمەندی شێوەکار، ئەکتەر و بەرهەمهێنەر لە وڵاتی بڕازیل، خاتوو "تەیلەر ڕاسێل" Taylor Russell ئەکتەر و دەرهێنەر لە وڵاتی کەنەدا و هەروەها "جاکۆب وۆنگ" Jacob Wong کیۆریتێری فێستیڤاڵی فیلم و بەرپرسی بازاڕی پڕۆژە لە وڵاتی ژاپۆن؛ خەڵاتی ڤێنیز "لۆئیجی دی لۆرێنتس"Luigi De Laurentiis بە فیلمی سینەمایی "دەستلێدانی ئاشنا" لە دەرهێنانی خاتوو "سارا فریدلەند" بەرهەمی وڵاتی ئەمەریکا پێشکەش کرد. ئەم خەڵاتە بە هاوڕێیەتی لەگەڵ خەڵاتی بڕی پارەی ١٠ هەزار دولاری بە شێوەی یەکسان بە دەرهێنەر و بەرهەمهێنەر بەخشرا.

خەڵاتی بەشی "فیلمە کلاسیکییەکان"

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی "فیلمە کلاسیکییەکان"ی ڤێنیز بە سەرۆکایەتی "ڕێناتۆ دی ماریا" Renato De Maria و پێکهاتوو لە ٢٤ خوێندکاری سینەما کە لە نێوان مامۆستایانی بەرنامەکانی سینەمای زانکۆی ئیتاڵیا هەڵبژێردرابوون، خەڵاتی خۆیان بەم شێوەیە پێشکەش کرد:

خەڵاتی باشترین بەڵگەفیلم

خەڵاتی “ڤێنیزی کلاسیک” بۆ باشترین بەڵگەفیلم لە سینەما بە بەڵگەفیلمی “کاردانەوە زنجیرەییەکان” Chain Reactions لە دەرهێنانی “ئێلێکساندێر ئۆ. فلیپ” Alexandre O. Philippe بەرهەمی وڵاتی ئەمەریکا بەخشرا.

خەڵاتی باشترین فیلمی نوێژەن کراوەکان

خەڵاتی “ڤێنیزی کلاسیک” بۆ باشترین فیلمی نوێژەن کراوەکان بە فیلمی سینەمایی “لێرە هەنگی هەنگوین” Ecce bombo لە دەرهێنانی “نانی مۆرێتی” Nanni Moretti بەرهەمی ساڵی ١٩٧٨ی وڵاتی ئیتاڵیا پێشکەش کرا.

براوەکانی بەشی پێشبڕکێی “هەمەلایەنە”

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی “هەمەلایەنە” Immersive بە سەرۆکایەتی “سێلین دایمێن” Celine Daemen، “مارێن بێرگێر” Marion Burger و “ئادریان لۆکمەن” Adriaan Lokman دوای بینینی٢٦ کورتە فیلم، خەڵاتەکانی خۆیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی گەورە

خەڵاتی گەورەی بەشی پێشبڕکێی “هەمەلایەنە” بە کورتە فیلمی “ئیتۆ میکیۆ” Ito Meikyū لە دەرهێنانی “بۆریس لابە” Boris Labbé بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی فەڕەنسا و لۆکزامبۆرگ بەخشرا.

خەڵاتی تایبەتی ئەندامانی لێژنەی دادوەران

خەڵاتی تایبەتی ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی ئەم بەشەی فێستیڤاڵ بە کورتە فیلمی “ئەستێرەی ئۆتۆ” Oto’s Planet لە دەرهێنانی “گوێنائێل فڕانسوا” Gwenael François بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی لۆکزامبۆرگ، کەنەدا و فەڕەنسا پێشکەش کرا.

خەڵاتی دەستکەوتی هونەری

خەڵاتی دەستکەوتی هونەریش بە کورتە فیلمی “ئەنگێزە: یاری بە ڕاستییەکان” Impulse: Playing with Reality لە دەرهێنانی هاوبەشی “بەری جین مێرفی” Barry Gene Murphy و “مەی عەبدوڵا” May Abdalla بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی بەریتانیا و فەڕەنسا بەخشرا.

هەشتا و یەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “ڤێنیز” بۆ سەرۆکایەتی “ئالبێرتۆ باربێرا” Alberto Barbera و بۆ نمایشی بەرهەمی سینەماکارانی وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان لە بەشەکانی پێشبڕکێی، لەوانە: ٢١ فیلمی سینەمایی لە بەشی “پێشبڕکێی سەرەکی”،

لەوانە؛ بەشی "پێشبڕکێی ئاسۆکان"، بەشی پێشبڕکێی "هەمەلایەنە"، بەشی پێشبڕکێی "هەفتەی ڕەخنەگران" و هەروەها بەشی دەرەوەی پێشبڕکێی، لەوانە؛ بەشی "نمایشی بەرهەمە بێیندەکان"، بەشی "نمایشی تایبەت"، بەشی "ئاسۆکانی ئکستڕا"، بەشی نوێژەن کردنی "فیلمە کلاسیکییەکان"، بەشی "کالێجی سینەما"، بەشی "باشترین ئەزموونەکان"، بەشی "باشترینەکانی جیهان"، بەشی دەرەوەی پێشبڕکێی "هەفتەی ڕەخنەگران"، بەشی "مەستەر کلاس و وتووێژ لەگەڵ کەسایەتییەکانی سینەما" و … لە شاری ڤێنیز لە وڵاتی ئیتالیا بەڕێوەچوو.

بۆ زانیاری زیاتر:

https://www.labiennale.org/en/news/official-awards-81st-venice-international-film-festival

---

تیئۆری و بۆچوونی (هونەر تەنها بۆ هونەر)، و بازرگانی بەسەر دیمۆکراسی و ئازادی دا دەربڕین!.. سابیر. م

لە کۆمەڵگای چینایەتیدا هیچ هێزێک و کۆمەڵەیەک و تاقمێک لە ئارادا نییە ، ئەگەر مەبەست و نیازێک و ئامانجێکی سەرەکیان لەم چالاکییەی خۆیاندا نەبێت .
خەباتی پڕۆلیتاریا و کۆمۆنیستەکان دژ بە سەرمایەدری ئامانجەکەی ڕووخاندنی دەسەڵاتداریەتی بۆرژوازی و هێنانە سەرکاری دەسەڵاتداریەتی شوورایی پڕۆلیتاریایە واتە (دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا) .

با بزانین تیئۆری و باوەڕی (هونەر تەنها بۆ هونەر) ! لە لایەن چ هێزو کۆڕوکۆمەڵە و بە تایبەت لەلایەن چ توێژێکی کۆمەڵایەتییەوە پیادەکراوەو ئەکرێت ؟!

لە ڕاستیدا لە ناو مێدیا جیهانیەکاندا و تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان و قوتابخانە هونەریەکان ، زۆرێک لە لایەنگرانی ئەم ڕەوت و تیئۆریە فیکریە ئەبینین و بەرچاومان ئەکەون .

ئەم ڕەوت و تاقمە فیکری و سیاسی و هونەریانە لە ژێر ناوی (ئازادی ڕادەربڕین) و (دیمۆکراتیەت لە قسەکردن و دەربڕینی بۆچوونەکاندا) ، خۆیان حەشارداوەو بازرگانی بەسەر ئەم ووشانەوە ئەکەن ، وە بەمەش دژایەتی مارکسیزم و ئامانجی سەرەکی پڕۆلیتاریا ئەکەن .

پێویستە بە کورتی باسێکی تیئۆری (هونەر تەنها بۆ هونەرە) یان (هونەر بۆ هونەر) بکەین، تا بتوانین ڕۆشنگەری لە سەر بنەمای فەلسەفی و چینایەتی ئەم قوتابخانە فیکریە بدەین .

قوتابخانەی فیکری و باوەڕی (هونەر تەنها بۆ هونەرە) هەروەها بە باوەڕی (برناسی) ئەناس□رت□وە ، سەرەتا و یەکێک لە کەسایەتیە یەکەمەکان (ڤیکتۆر هۆگۆ) بوو کە خودی ئەم زاراوەیەی بەکار هێنا لە ساڵی ١٨٢٩ لە یەکێک لە پلمیک و جەدەلەکانی لە گەڵ (ڤۆڵتێر) دا.

هەروەها لایەنگرانی ئەم قوتابخانە یە بریتی بوون لە ؛

- (لوکانت دی لیل) کە ئەتوانین بڵێین سەرقافڵەی ئەم باوەڕو قوتابخانە فیکریەیە.
- (شارل بۆدلێر)کە لە ساڵەکانی ١٨٦٧ – ١٨٢١ دا چالاکی خۆی نواندووە ، شارل بۆدلێر خوازیاری ئاژاوەگێڕی بوو لە سێکسدا و وەک کەسێکی (سادي) واتە ئەوانەی کە چێژ لە ئازاردانی خەڵکیتر ئەبینن .
- (تیۆڤێڵ گوتیە) کە لە ساڵەکانی ١٨١١ – ١٨٧٢ ، چالاکی خۆی نوواندووە .
- (مالا ڕامیە) ، لە ساڵەکانی ١٨٤٢ – ١٨٩٨ دا چالاک بووە .
- (ئۆسکار وایڵد) ، لە ساڵەکانی ١٨٥٤ – ١٩٠٠ ، دا ژیاوە.

ئەم باوەڕو قوتابخانە فیکریەی (هونەر تەنها لە پێناوی هونەردا) ، لە سەر بنەمای تێڕوانینە ئایدیالستیەکانی (ئیمانویل کانت) دامەزراوە ، کە باوەڕی وابوو کە هیچ شتێک لە دەرەوەی زیهن و هزری مرۆڤدا نیە ، وە ڕاستیەکان تەنها لە مێشکی مرۆڤدان و پەیوەندیان

بە هیچ فاکتەرێکی دەرەکییەوە نییە.

فەلسەفەی جوانکاری کە ئەگەڕێتەوە بۆ قوتابخانەی فیکری (هونەر بۆ هونەر) ! ئەوە ڕائەگەیەنێت کە هونەر هیچ پەیوەندییەکی بە کۆمەڵگاوە بە تێکۆشانی ناو چینەکانەوە نییە و نابێت تێکەڵ بەم کێشمەکێشانە بکرێت ، تا جوانی خۆی لەدەست نەدات .

ئەم تێڕوانینە و قوتابخانە ئەدەبییە بە شێوەیەک لە شێوەکان کارکردی خۆی لە ناو زۆرێک لە توێژە کۆمەڵایەتییە ووردە بۆرژوازییەکان و بۆچوونە سیاسییەکانیان داناوە.

وە لە بوواری سیاسیدا هەمیشە باس لە ئازادی ڕادەربڕین ئەکەن یان باس لە دیمۆکراتییەت ئەکەن ، بەبێ ئەوەی کە سەرچاوەی کارکردی بەرژەوەندییە چینایەتییەکان دیاری بکەن .

پۆستمۆدێرنیزم و ئانارشیزم و ئەدەب و هونەری سەربەخۆ ، چەپی ناسیۆنالیستی و هەر هەموو ئەو فەلسەفە ووردە بۆرژوازییە لێبڕاڵە ئامۆزانەی کە ڕەخنە لە مارکسیزم ئەگرن هەمیشە پێداگری لەسەر ئازادی تاکی مرۆق و جودایی زانستی جوانناسی لە هەموو بەش و سێکتەرە فەلسەفی و ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی تری ژیان ئەکەن ، هەروەها نەوەیەکی پاسیفیست لە ووردە بۆرژوازیە هونەرمەندەکان دروستکردووە ، کە دژایەتی خەباتی سیاسی پڕۆلیتاریاو ڕێکخراوبوونی ئەکات دژ بە سەرمایەداران و دەوڵەتەکانیان .
لە ڕووی تێڕوانینی سیاسییەوە هەموو ئەم ڕەوەندە ووردە بۆرژوازیانە ئەچنەوە سەر بیروبۆچوونە بۆرژوازییەکانی سۆسیال دیمۆکراتی لە جیهاندا کە بە گوێرەی ئەو زاراوە بە ناوبانگەی (ئیدوارد برنشتاین) کە ئەڵێت؛
” چالاکی بریتییە لە هەموو شتێک ، بەڵام ئامانج هیچ شتێک نییە ” !

لە ناوچەی بە ناو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و بە تایبەت لە چوارچێوەیەکی جوغرافی وەک هەرێمی کوردستان ، گەشەی سەرمایەداری و هاتنە مەیدانی چینی کرێکار هێشتا لە سەرەتا زۆر لاوازیدایەو و بەم هۆیەشەوە ئەو ناوچەیە بە کاری دەستی و پیشەی پچووک و خاوەن کۆگاو بازاڕەو دوکانە پچوکەکان بەشێکی گەورەو بەرچاوی ئەو کۆمەڵگایەی پێک هێناوە ، ئەوە بەجگە لە ژمارەیەکی تریش لە کارمەند و فەرمانبەری بەناو دەوڵەتی کە بەجۆرێک لە جۆرەکان وەک (البطالة المقنعة) واتە بێکارییەکی پەردەپۆشکراو و لایەنگران و موریدانی حیزبە قەومییەکان و دەست و پەیوەندو تاقمچەکدارییەکانیان ،

بوونەتە بەشێکی تری بەرچاوی ئەم کۆمەڵگایە .

لە کۆمەڵگایەکی ئاوادا بیروبۆچوونی ووردە بۆرژوازیانەو موحافەزەکارانە و سازشکارانەو ئۆپۆرتۆنیستانە زۆر بەئاسانی وەک پەتایەکی کوشندە و قێزەون ب□ناو بوونەتەوەو ئەبێتەوە و پاسیفیستبوون و دژایەتی ڕێکخراوبوونی کرێکاران و دژایەتی مارکسیزم و سەفسەتەبازی و هەوڵدان بۆ بەسەربردنی کات و جوونەوەی باسەکان و دوورکەوتنەوەو خۆپاراستن لە کاری هەدەفمەندانەو ئامانجدار ، و پلمیک و جەدەل تەنها بۆ سەفسەتەبازی نەک لە پێناوی گەیشتن بە ئامانجێکی دیاریکراو، ئەمانە بوونەتە سیمای گشتی بەرچاوی ڕۆشنفکرانێکی سەرلێشێواوی چینایەتی کە لە ژێر ناوی ئازادی ڕادەربڕین و دیمۆکراتیەت و هەوڵدان بۆ خۆسازاندن لەگەڵ هەموو بیروبۆچوونە جیاوازەکان ، …هتد ؛

هەموو ئەمانە سیمای بەرچاوی کۆمەڵگای کوردی و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستین و لە تۆڕەکۆمەڵایەتی و مێدیا دەوڵەتی و حیزبی و نا حیزبی و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و کە لە چوارچێوەی نەزم وڕێسای دەسەڵاتداریەتی بۆرژوازی کوردی و عەرەبی و نەتەوەکانی تر کار ئەکەن .

سابیر. م
١٢ / ٩ / ٢٠٢٤

فیلمەکەی (ئارام حەسەن)! لە دواین لاپەڕەی (بۆپێشەوە)دا.. جەمال کۆشش

ماوەیەکە فیلمی [The Goat life] (بزنە ژیان)، کە یەکێک لە فیلمە سینەماییە گرنگەکان بوو لەسەر ژان و چەوسانەوەی کرێکارانی کۆچبەر لە سعودیە لە (ن□ت□فلێکس) پەخشکرا و بەو هۆیەوە کۆیلایەتی و نائینسانی تر لە سەردەمی کۆیلایەتی، ژیانی ئەو چەند ملیۆن کرێکارە کۆچبەرەی لە وڵاتانی کەنداو هێنایەوە نێو جیدالاتی فکری و

سیاسی و کۆمەڵایەتی. منیش کە ئەو سەردەمە لە ڕۆژنامەی (بەپێشەوە) بینی زۆر سەرنجی ڕاکێشام، بەتاسەوە خوێندمەوە، بەڵام چیم خوێندەوە:-
(تەواوی خەبات و بزوتنەوەی سەدان ساڵەی کورد، ئەوەندەی دوو سەعات و٥١ دەقیقەی لە فیلمی (حیاة الماعز) یان بزنە ژیان، کاریگەری و دەنگدانەوەی نەبوو لەسەر ئاستی جیهان، خەم لەقەرەی ئەو کارە سینەماییە زۆر باڵایە نادەم)، (بەڵام بەوانن کارێکی هونەری هیندییەکان چ واتەوات و ژاوەژاوێکی ناوەتەوە لە جیهاندا)، (ئەمەی کورد … تەنیا یەک فلمی سینەمایی تۆکمەمان لە سەر خۆپیشاندانەکەی ٦ ئەیلولی ١٩٣٠ دەرهێنابا ئیدی پێویستمان بە ڕیفراندۆمیش نەدەبوو…)، (ئەمەش لە باشوری کوردستان تازە بەتازە زوڕنای ٣١ئاب و دەهۆڵی ١٦ ئۆکتۆبەر و نوزەنوزی نەبونی موچە و ئاو و کارەباماندا). بۆ (پێشەوە)، دوالاپەڕەی لە ژمارە (١٧٤)ی (١-٩-٢٠٢٤).
ئارام حەسەن، بەئینسافانە و لەپشت کەوی لاشە و خوێنی ئەو کرێکارانەوە دەیەوێت ئیستیغلالی نێوبانگی ئەم فیلمە بۆ نابودترین بەچوونی ناسیۆنالیستی بکات. بە یەک وشەش نە لەسەر فیلمەکە و نە لەسەر کرێکارانی کۆچبەر و نە لەسەر بابەتی فیلمەکە نەینووسیوە. کۆمەڵێک ئیهانەی بەخێڵەکی ناڕازیی و خۆپێشاندەری کوردستانی عێڕاق کردووە و داواکان و خەباتیانی وەک "نوزەنوز" چواندووە. ئەم فیلمە تراژیدیای ژیانی کرێکارانی کۆچبەر لە کوردستانیشی هێنایەوە بەر سەرنج بەتایبەت پاش ئەوەی بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنی (کەناڵی هیوا)ی لەلایەن هاوڕێ (شەماڵ عەلی)یەوە لەسەرئ ئەنجامدرا. لە ڕاستیدا ئامانجی (ئارام) لە شاردنەوەی ناوەڕۆکی فیلمەکەوسەرکوتی مەعنەوی ناڕزایەتییەکان،خزمەت بە ڕیفراندۆمەکەی بەرزانی دەکات ولە نوسینەکەشدا هەر بەهەمان زمان وچەمک ووا تا بەکارهێنراوە. دەیەوێت بەدەرهێنانی فلمێک لەسەر ئەم بابەتە جیهان بهەژێنێت. بەڵام ئەمە کارەساتەکەیە وئەمە ڕاوێژکارو ڕەخنەگرەکەیە،کە ئیدی ئەبێت ڕۆشن بێت بە هونەری سینەمایی کوردیی ناتوانێت دونیا وەک چۆن هەیە ببینێت، بە ناتوانێت لەنزیکەوە بەقووڵی بچێتە نێو ئازاری خەڵک وئاواتی لەمێژینەیانەوە.
بۆ ئەم "واتەوات"ە لە ڕۆژنامەی (بە پێشەوە)دا بڵاوکراوەتەوە؟!
بەڕێز سەرنوسەر،ڕاوێژکاری سەرنوسەرو هاوکاری سەرنوسەر، ئایە هیچ کامیان ئەم وتارەیان نەخوێندەوە؟
بەڕێزان ئامادەکارانی گۆشەی ئەدەب و هونەر، ئاگایان لەم فلمە هیندیە (نوکتەکە نا-فلمی ژیانە بزن) و ئەم نوسینەی (ئارام) نییە؟

بابەتەکەش هیچ پەیوەندی بەئازادی نوسین و لێکدانەوەی جیاوازەوە نییە. بابەتەکە هیچ لێکدانەوەیەکی لەسەر فیلم و سیناریۆ و دەرهێنان نەکردووە. ئارام حەسەن، ژەهری لە شوشەی هەنگویندا پێشکەش کردووە.

ڕێگای پۆپۆلیستی بە نێو کۆمەڵانی کرێکاران و ئازادیخوازانتان نابات. وەک دەبینین بۆ کوێی هێنان!
پێشتر لەڕێگای چەند هاوڕێیەکمەوە، لەسەر چەند بابەتێک سەرنجم بۆیان ناردووە، بەڵام پێدەچێت، خودی ڕۆژنامەی (بۆپێشەوە) ئیدی زۆر دوورکەوتبێتەوە و پێویست بەوە هەبێت، چوپێکەی بۆ هەڵدەین ئیدی ئازادە خۆی پێدەگرێتەوە یان نا؟!

جەمال کۆشش/ سەرەتای مانگی ٩-٢٠٢٤

ئەو هەڵبژاردنەی هەموو لایەنەکان دۆڕاو دەبن!.. عوسمانی حاجی مارف

هەرچەندە ڕۆژی بیستی مانگی تشرینی یەکەمی داهاتوو وەک وادەی ئەنجامدانی هەڵبژاردن دیاری کراوە بۆ هەڵبژاردن لە کوردستان، بەڵام جارێکیتر گومان هەیە لە ئەنجامدانی ئەم هەڵبژاردنە لەکاتی خۆیدا، لەبەر ڕۆشنایی دۆخی چەقبەستووی سیاسی و ئەو قەیرانە سیاسییەی حزبە دەسەڵاتدارەکان و دەسەڵاتدارانی بنەماڵە دەرگیری بون، لەبەرامبەر بارگرژی دۆخی سیاسی کوردستان و عێراق لە لایەک و هەوڵەکانی حکومەتی عێراق بۆ کەمکردنەوەو شکاندنی شکۆی حکومەتی هەرێم لەلایەکی ترەوە. لە هەمانکاتدا کێشەی دواکەوتنی موچەو دابەزینی ئاستی گوزەرانی خەڵکی کاریگەری لەسەر چۆنیەتی ئەنجامدان و بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنەکان دەبێت.
لەلایەکی دیکەوە پارتی و یەکێتی خەرجیەکی زۆر لە بانگەشەی پێشوەختەی ڕاگەیاندن دەکەن، بەمەبەستی ڕاکێشانی دەنگدەران، بەبێئەوەی ڕەچاوی بارودۆخی گوزەرانی خەڵک و داواکاریەکانی خەڵکی ناڕازی و تووڕە لە دەسەڵاتەکەیان بکەن. لەهەمانکاتدا ڕۆشناییەک

لەسەر ئایندەی ئەم هەڵبژاردنە بە ئایندەی دەسەڵاتیان زیاتر بە نەرێنی پێشبینی دەکرێت، هەروەها لەبەردەم گەمەیەکی سیاسی دژواردا لایەنەکان بەگشتی لاسەنگ وەستاون.
لەگەڵ نزیکبوونەوەی وادەی هەڵبژاردن، دیمەنی سیاسی و میدیایی زیاتر گەرم دەبێت، کە زیاتر لایەنەکان بەتایبەتی پارتی و یەکێتی زیاتر جەخت لەسەر ڕیسواکردنی یەکتر دەکەن، بەگەڕانەوەی ئەو تاوانانەی لەبەرامبەر خەڵکی کوردستان و لەبەرامبەر یەکتردا پێیهەستاون، واتە بەجیا لەڕۆڵی حکومەتی عێراق لە هێرشکردنەسەر حکومەتی هەرێم و سنووردارکردنی دەسەڵاتەکانی، لەهەمانکاتدا پارتی و یەکێتی بە خۆشیان لە ڕاگەیاندنەکانیانەوە بەهیچ جۆرێك درێغی ناکەن لەسەر ئەوەی چۆن ئابڕوی یەکتر بکەنە ئامڕزای یەکتر شکاندن. ئەمجۆرە لە بانگەشە، دۆخی جەنگ نیشان ئەدات تا ئەوەی بانگەشەی هەڵبژاردن بێت.
هاوکات پێشبینی ئەوە دەکرێت کە ئاستی توڕەیی و ناڕەزایەتی بەجۆرێک دەنگدانەوەی هەیە، کە ڕێژەیەکی زۆر بەرزی هاوڵاتیان بایکۆتی ئەو هەڵبژاردنانە بکەن، کە لە مێژووی هەڵبژاردنەکانی کوردستاندا بێوێنە دەبێت، ئەمەش خۆجاڕێتی و شەرمەزاریەکی بەرچاو بۆ لایەنەکانی بەشدار لەم هەڵبژاردنە دروست دەکات.
نزیکەی دوو مانگ بەر لە وادەی هەڵبژاردن، پێدانی مووچەی فەرمانبەران دواکەوتوە، کارەبا باش نەبوە، قەیرانی کەمی ئاو توندتر بۆتەوە، پڕۆژە خزمەتگوزاریەکان وەستاون، هیچ چاکسازیەکیش لە ئارادا نیە، حکومەتی ئایندەی هەرێم جگە لە کڕنوشبردن بە بەغداد، ڕێگایەکی تری نەماوە بێتوانایی و زەلیلی خۆی بەئاشکرا نیشان ئەدات، واتە شتێک نەماوە کە دەسەڵاتی بزوتنەوەی کوردایەتی گەر بە ساختەو درۆش بێت، پەیمانێک بە هاوڵاتیانی کوردستان بدات کە لە ئاستی جێبەجێکردنی حکومەتەکەیدا بێت. ئەمانە ئاماژەن بۆئەوەی ئەو هەڵبژاردنەی کە چوار جار دواخراوەو ئەنجام نەدراوە، دیسانەوە ئەگەری ئەوە هەیە کە لەو کاتەدا کە دیارکراوە، ئەنجام نەدرێ! بەپێچەوانەی هەڵبژاردنەکانی پێشووەوە هیچ ئاماژەیەک نییە کە هەڵبژاردنەکان لەکاتی خۆیدا ئەتوانرێت ئەنجام بدرێت، بەڵام لەبەر ئەوەی کە هێزی میلیشیان و ناتوانرێت بە هەڵبژاردن ئاڵوگۆر بەدەسەڵاتەکەیان بکرێت، بە تێپەڕاندنی ئەو دۆخەی ئێستا دەرگیری بون، بە ئەگەری رازاندنەوەی سیناریۆی تر و ڕێکەوتن لە نێوان خۆیاندا ئەم هەڵبژاردنەش ئەنجام ئەدەن بە سەلامەتی لێی دەردەچن.
ئەوەی شایانی باسە هیچ بەربەستێکی ئەمنی نییە کە ڕێگری لە هەڵبژاردنەکان بکات، بەڵکو بابەتەکە تەنها پەیوەستە بەڕادەی حەماسەتی بارزانی و تاڵەبانیەوە، وەک دوو لایەنی سەرەکی کە ئایا

دەیانەوێت ئەم هەلبژاردنە ئەنجام بدەن یان نا؟ بەتایبەتی کە دۆخەکە بۆ هەردوو لایان زۆر هەستیارە و بۆیان رۆشن یە کە چۆن لەم گێژاوە بەسەلامەتی بێنە دەرەوە.

ئەوەی جێگای سەرنجە لەگەڵ ئەو دۆخە دژوارو نالەبارە و ئەو قەیرانە سیاسیەی کە هەردوو بنەماڵە لە زۆنی زەردو زۆنی سەوزدا تێیکەوتون، ئەمجارە لە شێوازی پڕوپاگەندەیاندا هەر لایەنێکیان لە پارتی و یەکێتی وەها ڕادەگەیەنن کە سەرکەوتنی ئەمجارە بەوشێوەیە دەبرێتەوە کە پێکھێنانی حکومەت یەکلایەنە بۆ لایەنێکیان دەبێت، واتە دوای سی ساڵ زیاتر لەدەسەڵاتی میلیشیاییان لە دوو زۆنی جیاوازدا، بەدوای ئەم هەڵبژاردنە کۆتایی بەجۆری حکومەتەکانی پێشوو، لەنمونەی حکومەتی بنکە فراوان و حکومەتی تەوافقی و بەشبەشێنە… دێت! ئەم حکومەتەی دوای ئەم هەڵبژاردنە بە قەولی هەر لایەنێکیان یا بۆ بنەماڵەی بارزانی دەبێت یان بۆ بنەماڵەی تاڵەبانی دەبێت، ئەمەش ئەو دروشمە ناواقعیەیە کە نەک دوای ئەم هەڵبژاردنە، بەڵکو دۆخی سیاسی ناوچەکەو عێراق و کوردستان هیچکاتێک لەم دەوران و هەلومەرجەدا ئەو هەلە بۆ هیچ لایەنێکیان ناڕەخسێنێ کە بتوانن خەونی حکومەتی یەکلایەنە دامەزرێنن، بەڵکو هەمان دەسەڵاتی میلیشیایی لە دەورانێکی لاوازتر و ملکەچی بۆ حکومەتی عێراق درێژە بەدەسەڵاتیان لە هەردوو زۆنەکەدا ئەدەنەوە. ئەمەش بەشێکە لە دۆڕاندنی هەردوولایان لەم هەڵبژاردنەدا!.

هەڵبەتە کاتێک دەبینین حکومەت بەشێوەیەکی سەرەکی لەلایەن بنەماڵەی بارزانیەوە کۆنتڕۆڵکراوەو دەکرێت، لەو بارەیەوە بنەیەکی بەهێزیان داکوتیوە، بەڵام لەم دۆخەدا ئەو هێرشانەی لەزۆر لایەنەوە دەکرێتە سەریان جۆرێک لە ملکەچی بەسەریاندا سەپێنراوە، بنەماڵەی تاڵەبانی بە هەموو شێوەیەک و پلانێک بێت، بەهەر بەهایەکی نامۆراڵیش بێت لە هەوڵی ئەوەدان ئەو هاوکێشەیە بگۆڕن. ئەم هەوڵەی یەکێتی لەپەیوەند بەو پێشهاتانەی لە ڕێڕەوی ئاڵوگۆڕی دۆخی ناوچەکەدایە، نەفی ئەوە ناکاتەوە کە دۆخەکە ئیمتیازاتێکی زیاتر لەجاران بکاتە دەستکەوتێک بۆ تاڵەبانی، بەڵام کێشە حزبی و ناوخۆییەکانی هێزەکەیان ئەو هەلە کەمتر دەکاتەوە. بەمانایەک لە هەرحاڵەتێکدا یەکێتی هەر دەستکەوتێکی هەبێت، ناتوانێت بەو شێوازەی وەها بانگەشە دەکات، وەک براوەی پێکھێنانی حکومەت براوەی یەکەم بێت، ئەمەش دۆڕانی یەکێتیە لەم هەڵبژاردنەدا.

بەهەمانشێوە بنەماڵەی بارزانی لەگەڵ گێچەڵی حکومەتی عێراق و پلانەکانی یەکێتی بەجۆرێك دەرگیرە کە ناتوانێ گەرەنتی ئەوە نیشان بدات گەر هەڵبژاردنەکان ئەنجام بدرێت، بەرەوڕوی چ دەردیسەریەک دەبێتەوە، بەم مانایە پارتیش دۆڕاو دەبێت.

ئەو لایەنانەش کە بەشدارن لەم دەسەڵاتەدا یان دەیانەوێت بەشداربن، لەم هەلومەرجەی بوونی بارگرژی لە هەڵبژاردنەکاندا، خەونی ئومیدێکیان لا گەڵاڵەبووە، وەها چاوەڕوان دەکەن ئەم هەڵبژاردنە شکستی گەورەی دەسەڵاتی هەردوو بنەماڵەو حزبەکانیان بێت. لەم بۆشاییەدا ئەگەری دەستکەوتێکی زیاتری کورسی پەرلەمان بەدەست بهێنن، بەشێوەیەکی سەیروسەمەرەتر “نەوەی نوێ” بانگەشەی ئەوە دەکات کە ئەم هەڵبژاردنە مایەی گەورەترین سەرکەوتنە بۆیان و دەبنە هێزی یەکەم و دەسەڵات دەگرن!
لەمبارەیەوە پێموانیە ئەم بانگەشەیەی نەوەی نوێ لەو ئاراستەیەوە بێت کە خۆشخەیاڵن بەو دۆخەو مانای باڵادەستی هێزی میلیشیا حاڵی نەبون، بەڵکو جۆرێکە لە فێڵی بانگەشەی هەڵبژاردن، چونکە ئاشکرایە کە ناتوانن هیچ ئومێدێکی عەمەلی و واقعی ببەخشن بە دانیشتوانی کوردستان تا نیشانی بدەن کە ئەتوانن داخوازی و پێداویستیەکانیان دابین بکەن، لەهەمانکاتدا ئەو هێزە نین کە هاوسەنگی هاوکێشەکان لەنێوان هەرێم و بەغدادو دەوڵەتانی ناوچەکەو جیهان ڕێکخەن و ڕاگرن، جگە لە بەنزین فرۆشتن بەهەرزان و ئاودابەشکردن بەسەر ماڵاندا، کارێکی تریان پێناکرێت، ئەهلی حکومەت بەڕێوەبردن نین!
بەڵام ئەم دۆخە دژوارە و ئەو قەیرانە سیاسیانەی هەردوو بنەماڵە دەرگیری بون، بۆشاییەکی بۆ نەوەی نوێ و هەندێ لایەنی تر دروست کردووە، گەر هەڵبژاردن ئەنجامدرا، بەڵکو بەم ڕێگەیە دەستکەوتێکی زیاتر لە کورسی پەرلەمانیان پێ ببەخشرێ. ئەوەی شایانی باسە هیچ یەک لەو لایەنانەی دەیانەوێت بەشداری لەم پەرلەمانەدا بکەن، هیچکات لایەنی یەکلاییکەرەوە نەبون و نابن کە پێکی ئەنجامدانی پەرلەمان بخەن.
کاتێک پارتی ڕایگەیاند بایکۆتی هەڵبژاردن دەکات گەورەترین قەیرانی لەسەر پڕۆسەی هەڵبژاردن پێکهێنا، هەڵبەتە بەهەمانشێوە یەکێتیش لەمبارەیەوە ئەتوانێ قەیرانێکی لەو چەشنە دروست بکات، بەڵام لەناو ئەم هاوکێشەیەدا تەواوی لایەنەکانی ترو بەتایبەتی ئەوەی کە بیەوێ بایکۆتی هەڵبژاردن بکات، بە تایبەتی لایەنێکی وەک “نەوەی نوێ” هیچ لە هاوکێشەکە ناگۆڕێت و ناتوانێ هیچ قەیرانێک دروست کات، واتە ئەوەی لەباری نفوزی کۆمەڵایەتی و لەنێو گەمەی سیاسی لەم هەڵبژاردنەدا، کە هیچ کێشوقەبارەیەکی نیە، بەکارهێنانی هەنگاوی بایکۆت لە بانگەشەی هەڵبژاردندا بەدەستی بەتاڵ دێتە دەرەوە.
هەڵبەتە بەبێ هیچ لێکدانەوەیەک، ئەوەی زۆر سادەیە پێگەی لاوازی گۆڕانە کە ناتوانێ خاوەنی هیچ جۆرە گەمەیەکی سیاسی بیت و هیچ ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبێت، ئایندەیەکی زۆر نەرێنی هەیە.

بەهەمانشێوە لایەنە ئیسلامیەکان، نەک نەیانتوانیوە قەیران و شکستەکانیان لە هەڵبژاردنەکانی پێشوو ڕاستکەنەوە، بەڵکو زیاتر چونەتە دواوەو پاشەکشەیان کردوە، چونکە نەیانزانی و نەیانتوانی لەناو شەپۆلی دەریای ناسیۆنالستیدا مەلە بکەن، بۆیە ئەمجارەش لەبەردەم پاشەکشەیەکی تردا بەرەو ڕووە دەبنەوە. هەڵبەتە ئاشکرایە لەم نەوەدا لایەنەکی وەک بەرەی گەلیش کە لاهور رابەرایەتی دەکات، هیچ جۆرە شانسێک یاوەری نابێت.

ئەم هەڵبژاردنە و تەواوی هەڵبژاردنەکانی پێشوی کوردستان، بەشێکە لەو گەمە سیاسیانەی بنەماڵەی بارزانی و بنەماڵەی تاڵەبانی وەک مانۆڕە گەمەیەکی سیاسی بە گەڕانی ئاستی هاوسەنگیان لەبەرامبەر یەکتردا کاریان لەسەرکردوە، تا لە هاوکێشەی سیاسیدا نفوزی خۆیان لەبەرامبەر یەکتردا تاقی کەنەوە، تا ئەم ئەزمونە و ئەم گەمە سیاسیە بەمشێوەیە لە هەرێمدا بەڕێوە بچێت و دەسەڵاتی میلیشیایی زەنی زەردو زەنی سەوز چارەنوسی هەرێم دیاریبکات، هەڵبژاردن هەر کارتەنی دەمەنەتەوەو پەرلەمان ئەو جێگایە دەبێت کە کورسیەکانی تەنها شوێنی موچەخۆرانی پلە بەرز دەبێت!

پەرەمەز. پشکۆ ناکام

[لە ئیسلاما کەسێک لەبەر نەبوونی و بە ناچاری
دزییەک بکا ئەچێتە جەهەننەمەوە ، بەڵام
ئیسلامییەکی دز و گەندەڵ و قەڵبە وەک زەربەیان
لەبەر ئەوەی حەجی کردوە ئەچێتە بەهەشت....
د . نوال السعداوی]

،،،،،،،،،،،،،،،،،،،،

....لە ئیسلاما جگە لە "فرە ژن"ی ئەگەر بە هیچ فرەییەکی تر نادرە و حەرامە و موسڵمانەکان وەک فەریزەیەک ئەبە دژی بن و بە لایا نەچن ، بۆ نموونە ؛ فرە بەچوون.. فرە ئایینی.. فرە کولتووری.. فرە شارستانی کە نەک نابە بەڵکو هەر نابە !! فرە فەرهەنگی لە هەر هەموویان حەڵاڵە چونکە پێغەمبەری ئیسلام خۆی ئەم داهێنانەی کردوە و خودی خۆی لە فرە فرەتر ژنی هەبوە..!! کەواتە بە پێیەوەکانیشی هەنگوینەکی بە غەل و غەشە.. کە فرەژنی خۆی جگە لە مەفهومە سێکسەکەی هیچ تەعبیرەکی تری نیە لە پاڵ وێران کردنی کۆمەڵگا و زیاتر بە

شەریعەت کردنی بە سووک سەیرکرنی ئافرەت نەبێ، هەر بۆیە ڕەق و دژایەتی بەرامبەر بە عیلمانیەت لای ئیسلام بە پلەی یەکەمە چونکە عیلمانیەت شەرحێکی زانستی و سایکۆلۆجی و سیکسۆلۆجی و سۆسیۆلۆجی[کە هەر چواریان لای ئیسلام گوناه ژماردنە] هەیە بە تایبەتی لە ڕووی نائینسانیەتی فرە ژنی و کاریگەرە کارەسات هێنەرەکانی لە ناو کۆمەڵگایا ، مەلا و فەقێ و مەزەر بەسەرەکان ئەوەنە لە عیلمانیەت ئەترسن کە بە ئەوەی خەڵک لە زیانە کۆمەڵایەتی و ئاینەدەیی و ئەخلاقی فرەژنی تێنەگا وەعز تا حەدی فتوا ئەیەن کە کەس گوێ لە عیلمانییەکان نەگرێ چونکە لە خوا و پێغەمبەر و ئیسلام دووریان ئەخاتەوە و عاقیبەتەکەی بە شک و شوبهە مەقەڵەی و تەنوورەکانی جدهەننەمە...

تا ئێستا هیچ مەلایەکمان نەدیوە و قەتیش نابینین پێداگری لە کردنەوەی چوار مەکتەب یان چوار خەستەخانە بکا بەڵام ئامادەیە بە بەرگری کردن لە فەریزەی هێنانی چوار ژن لە یەک کاتا چوار مانگ قسە بکا و چوار جاریش قوەگی بنووسە بە ئەوەی تەنیا یەک پاساوی ئەخلاقی و کۆمەڵایەیی هەبێ جگە لەوەی تاکە سوودی فرە ژنی بەستراوەتەوە بە " ناوگەڵ" و هیچی تر، گەر بووترێ ئەی بۆ ژن مافی “فرە پیاوی” نەبێ ؟ جاران ئیسلامییەکان ئەیان ووت :کە منالە کەوتە بەینەوە مەعلەم نیە کە باوکەتی ، بەڵام ئێستا عیلم و “طب” ئەو پاساوەشی نەهێشتەوە کە بە ئاسانی و پشکنینی تایبەت ئەزانرێت کە باوکەکەیە..ئەمەش بەو مانایە نایەت کە بە فرەپیاوی بەرامبەر فرە ژنی بوەستینەوە بەڵکو هەر خۆی " فرە" ەکە نائینسانی و دژی هەموو بەهاکانی وەک ئینسان و بەهای سەربەخۆیی ئینسان و نەبوون بە سینیەک پاقلاوەی حازرکراو بۆ کاکی مەلا و غەیرە مەلا و وەک جاریە کەیلەکانی جاران مامەڵەی بە کەسایەتی و لەش و پەگە و مافی لە یەکسانیا بەرامبەر بە پیاو و کە ئەڵێین پیاو مەبەستمان پیاوە بە مەفهومە ئەخلاق “مورالە” و فەلسەفەکەیەتی نەک پیاو لە دوور بینی ئیسلامەوە چونکە عەدەسەی دووربینەکە هەر ئەچێتەوە سەر “ناوگەڵ” !ئەوەش بە کەڵگا لە بەمبی ئەتۆمی خەتەر و پڕ کارەسات ترە........

هەر بۆیە سەیر نەبێ کە تێڕوانینی ئایین لەسەر سەکس و خێزان بە شێوەیەکە لە ئاستیا تووشی واق ووڕمانن ئەبین بەوەی کە خوێن بەرامبەر بە سەکسە !!..کاتە کە قورئان و حەدیس و شەرع و مەکتەبە جیاوازەکانی ئیسلام ” ئیخوان ، داعش ، سەلەفی ، قاعیدە ” ڕێگا ئەیا بە کوشتنی کافر یان مونافیقەک کە پاداشتەکەی سەکسی بێ قەید و شەرتە لەگەڵ حۆرەکانی بەهەشتا بە بێ ئەوەی ترسی موحاسەبەی قیامەتی هەبێ ، کە ئیسلام بەوە وەسفی ئەکا کە: ئەو کەسەی مولحیدەک ئەکوژێ دەستی سەوز ئەبێ !! کە لە ڕاستیا ئیسلام ئەبێ بەڕێ دەستی

سوور ئەبە چونکە خوێن سوورە و سەوز نیە مەگەر ڕەنگی ئاڵاکەی قوڕەیشییەکان کە لە ژێریا خەڵکیان پێ ئەنفال کردوە..
لەوانەیە بەهانەی ئیسلام بێ چوار ژنیی ئەوەبێ کە حەماواتی ناوگەڕەی موسڵمان ئەوەنە گەرمە چوار پەرەمەزی حەمام دائەگیرسێنێ…

خەباتی سیاسی چینایەتی سەربەخۆی کرێکاران، وەڵامە بۆ بارودۆخی قەیرانگرتووی هەرێمی کوردستان

ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق

لەگەڵ توندوتیژبوونەوەی قەیرانی کۆمەڵایەتی لە عێراقدا، بەهۆی پەرەسەندنی قەیرانی ئابووری و سیاسی و ئایدیۆلۆژی سیستمی سەرمایەداری و ڕژێمە سیاسییەکەی، بوڕکانی ناڕەزایەتی جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێشی بەتەنگهاتووی دەستی هەژاری و بێکاری و بێ خزمەتگوزاری، تا دێت زیاتر دەبێت. شێوازی جۆراوجۆری خەباتی کریکاران و کارمەندان و گەنجان و ژنان کە ڕۆژانە لە ئارادایە لە سەرجەم عیراقدا ڕەنگدانەوەی ئەم قەیرانەن.
ئەم هەلومەرجە گشتییە لە فۆڕم و ئاوهەوایەکی سەختتردا بەرجەستە بۆتەوە لە هەرێمی کوردستاندا و بەشێوەیەکە کە ژیانی زۆربەی دانیشتوانی بەپلەیەکی ترسناک دەرگیری نائاسودەیی ئابووری و نائەمنی کردووە.
دەسەڵاتی بورژوا ناسیۆنالیستی کورد بە خۆی و دوو ئیدارەیی گەندەڵ و چەتەگەرییەوە، و بە دەسەڵاتی تاک حزبی هەردوو حزبی میلیشیای سەرکوتگەرییەوە، کە لەمێژە بەزەبری چەک و هیزی میلیشیا خۆیان هێشتوتەوە، بۆتە مۆتەکەیەک بەسەر سنگی دانیشتوانی ئەم هەرێمەوە.
ڕژێمی بورژوا ناسیونالیست لە هەرێم نەک هەر کرێکاران و کارمەندان و مامۆستایان و خانەنشینان بێمووچە دەکات و خزمەتگوزارییە گشتییەکان تا دێت لەبەین دەبات، و ئازادییە سیاسی و

مەدەنییەکان و مافی تاکەکان و ژنان زیاتر قۆرغ دەکات، بەڵکو بەردەوام هێزەکانی ئیسلامی سیاسی و کۆنەپەرستی برەو پ□□د□دات.
سەرباری هەموو ئەمانە گەندەڵی بە ئاستێک پەرەپێداوە کە خەڵک و بژێویانی بە هیلاک بردووە، و خودی بەردەوامبوونی دەسەڵات بۆتە مایەی هەژاری و هەرچی زیاتری بێکاری□ی□کی لە ڕادەبەدەر لەنێو گەنجانی کچ و کوڕی ئەم هەرێمەدا. سەرجەم ئەم ڕەوندانە کۆمەڵگەیان دەرگیری چارەنوسیکی نادیار و ترسناک کردووە.
لە گیژاوی ئەم بنبەستە سیاسی و ئابوری و ئیداری و ئایدیولۆژییەی حزبەکانی دەسەڵات لە هەرێمی کوردستان و لەنێو بارودۆخی داپچرانیان لە جەماوەر و ڕیسوابوونیان، بەجارێ بوونەتە ئامڕازی ئەنجامدانی بەرژەوەندی سیاسی و ئابوری و ئەمنی و سەربازی ئیمپریالیزمی ئەمریکا و زلهیزە ناوچەییەکان، بەتایبەت ڕژێمی ئیسلامی ئیران و ڕژێمی تورکیای ئوردگان، و بوونەتە ناوەندێک بۆ گواستنەوەی کێشمەکێشە جیۆپۆلیتیکسەکانیان بۆ نێو پانتایی هەرێم.
سوپای تورکیا بۆ چەند مانگێکە و لە هێرشێکی نوێیدا بە دەیان کیلۆمەتر هاتۆتە ناو سنووری هەرێم لە دەڤەری بادینانەوە و ملهوری سەربازی و تاوانکاری دەکات و حزبی دەسەڵاتداری ئەو دەڤەرش کە (پارتی دیموکراتی کوردستان)ە بێدەنگ و بێکردەوەیە ل□ بەرامبەریدا، هەروەها لەمێژە تۆڕە سیخوری□□□کانی تورکیا تەرا تێنیانە لە هەرێمدا و هەر ڕۆژە هێزەکانی تاوانێکی تیرۆریستی دەوڵەتی لەڕیگەی درۆنەکانیەوە ئەنجام دەدەن لەناو شەقام و گەرەکەکانی شارەکاندا بە تایبەت لەم دواییانەدا لە پاریزگای سلێمانی.
ڕژێمی ئیرانیش بەردەوام سیاسەت و پلانەکانی بەوهاوکاری حکومەتی هەرێم و هەردوو حزبەکەی، بەتایبەت (یەکێتی نیشتمانی کوردستان) پیادە دەکات، و تۆڕە سیخوریەکانی تا بێت فراوانتر دەکات، و هەرکات ویستبێتی ڕاستوخۆ، یا لەڕیگەی میلیشیاکانیەوە لەعێراق، بە موشەک و درۆن بۆمبارانی ناوچەکانی هەرێمی کردووە، و بەردەوامە لە تیڕوری ئۆپۆزسیۆنی سیاسی خۆی. نەک هەر ئەمەش، تەنانەت بەهاوکاری حزبەکانی دەسەڵات کەسانی ئۆپۆزسیۆنی خۆی، کە نیشتەجێی هەرێمن، بە گیراوی وەردەگرێتەوە و بەرەو پەتی سیدارە و زیندانیان دەبات.
بەم پێیە هەردوو حزبی دەسەڵات لە هەرێم زەلیلانە و بۆ مانەوەی چەپۆکیان بەسەر جەماوەری کوردستانەوە بوونەتە ج□ب□جێکەری سیاسەت و ستراتیژ و نەخشە و پلانی هەردوو زلهیزی ناوچەیی کە حکومەتی ناوەندیش لە بەغدا هاوکاری ئەم دوو زلهێزەیە.
لەم بارودۆخەدایە کە لەچەند ڕۆژی ڕابردوودا هێزەکانی ئاسایشی (یەکێتی) هەستاون بە داخستنی مقەڕەکانی (ڕێکخراوی کوردستانی حزبی کۆمۆنیستی ئیران- کۆمەڵە)، لە (زڕگوێز) لە نزیکی شاری سلێمانی کە

(کۆمەڵە) لەوێدا وەک هێزێکی ئۆپۆزسیۆنی سیاسی ڕژێمی ئیران بۆ پتر لە سێ دەیەیە نیشتەجێیە و چالاکی سیاسی دەکات. بەهەمان شیوە ئەمەش بەسەر دوو ڕێکخراوی تریشدا سەپینراوە کە ئەوانیش لەو دەوروبەرەدا نیشتەجێبوون.

ملهوری میلیشیایی و سەرکوت و وەلانانی یاسا بۆتە نۆڕمی ڕۆژ لە هەردوو زۆنی ژێر دەسەڵاتی (یەکێتی) و (پارتی)دا، و تەنانەت ئەم شیوازە بۆ دەمکوتکردنی نەیارە ناوخ□ی□ی□کانی خۆیان، کە بەدریژایی تەمەنی بزوتنەوەی ناسیونالیستی کوردی بەکاریان هێناوە، لە ئیستاشدا وەک شێوازێکی سیستماتیک هەرچی بێشەرمانەتر بەکاری دەهێنن.

لە ڕۆژی (٥)ی ئەم مانگەدا هێزێکی کۆماندۆی سەر بەسەرۆکی (یەکێتی) (پافل جلال تاڵەبانی) هێرشی کردەسەر ناوەندی ڕۆشنبیری (چاودێر)، کە لەلایەن (مەلا بەختیار)ی ئەندامی پیشوی (مەکتەبی سیاسی یەکێتی)ەوە بەڕیوە دەبرێت، و دەستیان گرت بەسەر ئەم دەزگایەدا.

ڕەوەندی قەیرانێک کە سەرمایەداری لە عێراقدا پێیدا تێدەپڕێت، و ئەم بارودۆخە کارەساتبارەی کە هەرێمی کوردستان تێیکەوتووە، لە بناغەدا قەیرانی قوڵبوونەوەی جیاوازی چینایەتی و جەمسەرگیری چینایەتی پڕۆلیتاریا و سەرمایەیە لە ئاستی کۆمەڵگەدا کە بەزەقی بەرجەستەبوەتەوە و هەردەم لە پەرەسەندندایە. ئەم واقعیەتە چینایەتیەیە کە هەر ئیستا لە خەباتی ڕۆژانەی کرێکاراندا لە سەرجەم وڵاتدا و لە دڵی کۆمەڵگەدا نمایشی خۆی دەکات.

بەردەوام بوونی ڕژێمی سیاسی هەم لە کوردستان و هەم لە عێراق هەر ڕۆژە ئەم قەیرانە قوڵتر و دەردناکتر دەکاتەوە. قەیرانێکی سیاسی و بنبەستێکی ئابوری کە دەرگیری دەسەڵاتی هەرێمە دەرگیری ئۆپۆزسیۆنی قەومی و بورژوازیشە، و (شاسوارەکان) و (لاهوریەکان) و (گۆڕانەکان) و (مەلا بەختیارەکان) خۆیان بەشێکی ئەم سیستمەن و ناتوانن لە ڕواڵاتگەری و دەستخەرۆکردنی جەماوەری زەحمەتکێش زیاتر شتێکیان هەبێ. دیارە ڕەوت و حزبە ئیسلامی□کان بۆخۆیان تەجسمی کارەساتبارانەی ئەم جەمسەرگیریە چینایەتیەن و بەدیلی نیوفاشستین بۆ ئەم قەیرانە.

ڕێگەی دەرچوون لەم بارودۆخەی هەرێمی کوردستان یەکخستنی ڕیزەکانی خەباتە لەسەر بنەمای سیاست و تیۆری و ڕێکخراوی سەربەخۆی چینایەتی کرێکاران و ژنان و لاوانی ئازادیخواز، و گرتنەبەر و پیادەکردنی بەدیلی کۆمۆنیستی□ لەبەرامبەر سەرمایە و سەرمایەداری و ڕژێمە سیاسی□کەی و ئایدیۆلۆژیا قەومی و ئیسلامی و نیولیبرالەکانیدا.

هەروەها، گرتنەبەری ستراتیژی سیاسی خەباتی چینایەتی یەکگرتووی پرۆلیتاریایە لەسەر ئاستی عێراق، و خەباتی ئینتیرناسیونالیستی

کرێکاران و ئازادیخوازنە لە تورکیا و ئیران و لە سەر ئاستی جیهان.
(ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی) بانگەوازی جەماوەری کوردستان دەکات کە بیدەنگ نەبن لە بەرامبەر فەزایەکی میلیتاریستی و سەرکوتگەر کە هێزەکانی (یەکێتی) و (پارتی) و زلهێزە ناوچەییەکان لە کوردستاند خوڵقاندوویانە، و بانگەوازی چینی کرێکار و زەحمەتکێشانی ئیران و تورکیا دەکات بۆ هاوخەباتی و فشاردانان لەسەر دەوڵەتەکانیان تا ناچاربکرێن بۆ دەستهەڵگرتن لە ملهوری سەربازی و کاری تیرۆریستی و سیخوری لە هەرێمی کوردستاندا. لە هەمان کاتیشدا بەتوندی سەرکۆنەی فشارەکان و ملهورییەکانی ئەم دواییەی هێزەکانی (یەکێتی) دەکات بۆ سەر بارەگاکانی (کۆمەڵە) و دەستبەسەراگرتنی ناوەندی (چاودێر).
١٠ ئەیلولی ٢٠٢٤

سەمفۆنیای عەشقێکی ناکام.. ستار ئەحمەد

زامەکانی گەڵای عومرم
لەگوێدانی مەزرای دڵما
بەسەر هێشووی بەهای ژینا
بارانی خوێن دەبارێنن
لەگەڵ چرکەساتی عەشقا
ساتێك دەبنە پەیامی مەرگ
بۆتاوێکیش مێژووی بوونت دەنووسنەوە
ئەو ساتانەی ڕۆمان بۆ قوڵپەی کانیاوو
سەمفۆنیای رووبارەکان دەکردەوە
تۆ بۆ وەرینی پرچی گوڵ
هەڵواسینی بەژنی سێوو
کوژرانی چڵێك دەگریای
بۆ ناسینی کەناریەك
چەندین تەلبەندت دەشکان
ئێستا لەپاڵ خەرمانی ژانی حەسرەتا
بۆ بادەیەك خوێنی خۆت و

هەڵواسینی ترێی رازێك
پەنجەرەی خۆزگە ئەدوێنی
رووپۆشی باخچەیەکی بێوەژنو
تارای رەزێکی قەیرە هەڵئەدەیتەوە
نەلەگەڵ نسێی رەهابووندا
نە لەوێستگەی عیشقا دەژی
دەمێك دەبی بە جۆگەی خوێن
تاوێك وەك رەهێڵەی باران
بنارەکان دەشۆیتەوە
ئەستێرەیەك دەکەیتە نیگای رامانو
گەواڵەیەك دەکەیتە بەر
دوامدەکەوی وەکو نەگبەتی رۆژگارو
چوون تارمایی خەمو سێبەر
تۆ کسپەی ژانێکی تاڵو
کۆرپەی حەزێکی بێنەوای
هێلانەت پەیڤی شرینو
ئاسمانت پەڕەی رەنگینە
شیعر نەبێ
لە هەناوی گڵا دەمری
لوتکەیەك نابێتە ماڵت
نیشتمانێك باوەشت بۆ ناکاتەوە
بەسەر هەر دڕكێکا دەڕۆیت
مینێك لەڕێت چێنراوە
باوەش لەهەر دارێك ئەدەیت
سێدارەیەك لەبەژنی جوانت ئاڵاوە
گەڵایەك مێژووت دەسڕێتەوە
چڵێك زامەكانت دائەگیرسێنێ
جگە لە سووتووی ئازارێك
بەروارێ جێناهێڵیتو
مێژوویەك بۆ تەم نانووسی
تۆ برینی عومری مەزرای
تۆ وڵاتی خاكو گوڵ بووی
لەگەڵا بەهارو ئەوینا
هەر زوو دزرای

ستار ئەحمەد

شێخ ڕەزاو مامۆستا جاسم.. نەوشیروان ئازاد

ل□ پا نێڵێکدا …کوڕێکی لاو ها تەسەر تەختەکەو …،زۆربوێرا ن□ ئەوەی کەتا ئەوسا تە من لەهیچ پیاوێکی ئاینی و مەلایەک نەم بینینی و نەم بیستبو …ئەم گەنجە خوێن گەرمە کەلاریە زۆربوێرا نەووتی …ب□ یەدڵێم بوێرا نە…چونک□ بەدرێژای تەمەنی ئەدەبی وسیاسی و کۆمەڵایەتیم …ئەمەم تەنیا لەسیاسیەکان و لەشاعیرو ئەدیبەکانیش تەنیا مامۆستا هەژار ئەم ڕاستیەی درکاندوە…

پێشتر و گەلێک جار گوێبیست وبینەری لێدوان و بانگەوازەدینیەکانی بەشێکی زۆری بانگخواز کوردو عەرەبەکان بوم …بەڵام ڕۆژێک بەبیرم دا نەهاتوە بەهیچ جۆرێک مەلایەک ه□ بێت ل□ پاڵ ئەرکەدینیەکەیدا بوێری ئەوەی ه□ بو بێت …ئەرک□ نەتەوا یەتیەکەی بدرکێنێ …بێگومان ل□ بەر لۆمەی هاوپیشەکانی نەک ل□ بەر ڕەخنەی ئاینی…بەهەرحاڵ ل□ باسەکەمان لانەدین من دوێنێ لەچەمچەماڵ لەکۆنفڕانسی شێخی شاعیران شێخ ڕەزای تاڵەبانی ئەم مامۆستا ئاینیەم جوانتر وجوانتر لەهەمو جوانیەکان ناسی چونکەکا تێک ها تەسەر ستەیج وباسی شێخ ڕەزای کرد لەڕوی ئاینیەوە هێند جوان باسی کرد پێم خۆش بو وتارەکەی تەواو نەکات و بچم دەستەکانی بگوشم دەست خۆشی لێ بکەم ..کاتێک وتی جنێو کلتورێکی هەمو نەتەوەیەکە..بۆیە جنێولەشیعرەکانی شێخ ڕەزاش ئەگەرچی لەڕوی ئاینی دەچێت□ بابێکی ترەو□ بەڵام دواجار شێخیش ک□و□ی ئەم کۆمەڵگایەوکەهەموومان ڕۆژانە جنێو دەدەین …چەندجوانەکەمامۆستایەکی ئاینی ئەم□ تێڕوانینی بێت بۆ شیعری ئەوشاعیرەمەزنە…

لەوەش جوانتر هەرئەم گەنجەکەلاریە…وتی:

ئەگەر لەودونیا …بەعەرەبی پرسیاریان لێکردم من بەکوردی وەڵام دەدەمەوە…ئەگەر لێم تێنەگەیشتن …دەڵێم : پەروەردگاری مەزن …ئەی بۆ بەکورد دروستت کردم ….ئەمەوەڵامەبۆ هەموو ئەوانەی کەدەڵێن کوردی زمانی جنۆکەو دوژمنانی مرۆڤایەتی و ئاینیەو لەودونیاش دەبێ بەزمانی پاراوی قورئان موسڵمانان وەڵامی خوای گەور□ بدەنەوە…

ئەگەرچی مامۆستا هەژار دەڵێت:

بەکوردی دەژیم بەکوردی دەمرم

بەکوردی دەدەم وەڵامی قەبرم …

بەنام ئەمەی مامۆستای گەرمیانی کەلەبەردەمی دەیان مامۆستای ئاینی وزانکۆ کەناڵەی تەلەفزیۆنی و ڕادیوی ڕاگەیاندنەکاندا فەرموی …شتێک بو زۆر تازەو زۆرسەرنجی منی ڕاکێشا بۆیەلێرەوەمن وەک کوردێک و دەروێشێکی ڕێگەی کوردایەتی کەبەداخەوەئەمڕۆ لەکۆمەڵگادا کاڵ بۆتەوە دەستخۆشی لەبانگ خوازو مامۆستای ئاینی مامۆستا جاسم کەلاری دەکەم

11/9/224
سلێمانی
نەوشیروان ئازاد

نامەی ناڕەزایەتی، ببورن کوردانی ڕۆژهەڵاتو باکوور

ئێمە ئەم هاوولاتیانەی باشووری کوردستان کە لە خوارەوە ناومان هاتووە, راپەڕین و هەرێمی کوردستان بە بەرهەمی خەباتی خۆمان دەزانین, ئەو رووداوە قێزەونانەی هەنووکە لە هەرێمی کوردستان لە بەرژەوەندی داگیر کەران دەگوزەرێت (داگیرکاری تورکیا, داخستنی ئۆردوگاکانی پێشمەرگەکانی ڕۆژهەلات و تەسلیمکردنەوەیان بە ئێران, سیخوڕی و تیرۆر لە ڕێگای درێنەوە) شەرمەزار و رسوا دەکەین, لە هەمبەردا داوای لێبوردن لە کوردانی پارچەکانی کوردستان بە گشتی و کەسواری قوربانیان بە تایبەتی دەکەین.
وەڕای بێبەری خۆمان لەم کارە قێزەونانە و شەرمەزارکردنی داوای لێبوردنی خۆمان ڕادەگەیەنین, تکایە ئەو کارە شەرمەزاریانە بەکاری هەموو هاوولاتیانی باشوور مەزانن.

تەنها ناوی ئەوانە دەنووسرێت ناوی ڕاستەقینەی خۆیان و هەر سێ زانیارییەکە دەنووسن.

ژ ناوی سیانی پیشە شوێنی ژیان

1- عەلی مەحمود محەمەد چالاکوان هەولێر
2- نیاز سعدالله عبدالله. ئەندازیار. هولندە
3- هەڵکەوت سەران هاوڕاتی. ئەڵمانیا
4- ناسر تەها سولەیمان. تێکۆشەرو وەرزشکاری دێرین …. دانمارك
5- ئاری محسن تەها، ئەندازیاری تەلارسازی،. ئوسترالیا
6- کامەران محمود محمد خانەنشین سلیمانی
7- نازم عوسمان رشید. چالاکوان ئیتالیا
8- ناجی عومەر ئیسماعیل. ئەڵمانیا
9- گەردە مامەحەمە/ چالاکوان ، هۆڵەندا
10- توانا هەورامی. لاهای. هۆڵەندا
11- جەوهەر میراودەلی نووسەر و کۆمەڵناس ، نەمسا
12- هەرەم علی فەرمانبەر و چالاکی سیاسی دەربەندیخان
13- سەلاحەدین جومعە رۆستەم ،،،،،، رۆژنامەنووس ، کەرکوك
14- کریم عبدللە کاسب بەریتانیا
15- سامان سەلاحەدین ئبراهیم – مێدیاکار- بروکسل
16- فاتیح مستەفا چالاکوان هەولێر
17- نەریمان صابر – ڕۆژنامەنووس – سلێمانی
18- ڕێباز فاروق حسین / چالاکوان / هەولێر
19- کاوە نادر نوسەر هەولێر
20- ئەیاد علی محمد چالاکوانی مەدەنی خانقین
21- بایەزید کەریم ئەحمد (چالاکوان) هەولێر
22- کەریم عباس -هەولێر – مامۆستا و چالاکوان
23- ڕەمزیە محمد صالح پارێزەر هەولێر
24-گوڵێ سەلیم کەریم چالاکوان هەولێر
25- مەریوان سابیر شەریف (مەریوان زەندی)/ پێشمەرگەی دێرین و چالاکوان/ هەولێر
26- نەهرە جەلال چالاکوان هەولێر
27- رسوڵ علی عزیز…چالاکوان هەولێر
28- عەبباس نادر قادر مامۆستا هەولێر
29- شوان بەرزنجی(چالاکوان)/ئۆسلۆ نەرویج
30- گەران حیکمەت ڕەحیم . شرۆڤەکار و چاودێری سیاسی
31- شاخەوان قادر شەرش، نووسەر، دانمارك
32- مەغدید باباعلی (دکتر هۆشەنگ) – پ. م دێرین و چالاکوان- هەولیر
33- فازل عەبباس رۆژنامەنوس چالاکوان هەولێر
34- سەلام محەمەد / چالاکوان دانمارك
35-رزگار عومەر خەلیل چالاکوان و پێشمەرگەی دێرین هەولێر

36- دەشتی بەرزەواری نووسەرو چالاکوان هەولێر
37- سارا رەزا علی/ئە ندامی تە ڤگەری ئازادی /سلیمانی
38- عەبدوڵڵا حەمەد، پێشمەرگەی دێرین و زیندانی سیاسی هەولێر
39- محمد رسول. زیندانی سیاسی و پێشمەرگەی دێرین..کرکوك
40- سامان خالۆ تەها پێشمەرگەی دێرین دانیمارك
41- سمیرە ئەحمد حەسن /چالاکوان/کەرکوك
42- هێرش عوسمان / پێشمەرگەی دێرین هەولێر
43- بە سام عمر عەبدووللە پۆڵیس هەلێر
44- پیر لوقمان/ پیری ئاینی زەردەشتیان بەریتانیا
45- فازل میرزا فقێ پیشە مامۆستا هەولێر
46- ئەنور حمەلاو حمەکریم /تاقانەی ئەنفال و چالاکەوان /کەلار
47- هیوا سورەمیری پشمەرکەی دیرین
48- حسن محمد شکور .کاسب کەرکوك
49- جەمال ئەحمەد سەعید(جەماڵ شوشە) پێشمەرگەی دێرین ئەڵمانیا
50- هەژار معروف (ملازم هەژار) . کرێکار. دانیمارك
51- بەختیار عەزیز سەعید، میکانیك، ئەسینا
52- ئاریان ئەکرەم میدیاکار ستۆکهۆڵم
53- عبدالرزاق مەرزنگ – پارێزەر – ڕانیە
54- دیاکۆ کاوە نادر کاسب هەولێر
55- سامان محەمەد عەلی توێژەری دەروونی و مامۆستای فێرکاری نابینایان دەربەندیخان
56- کاوێس عەبدوڵا نادر کاسب هەولێر
57- هاوکار ئەحمەد شامی پێشمەرگەی دێرین،کاسب-سوید
58- مزەفەر فاتح شکور ئەندازیاری شارستانی کەرکوك
59- کەمال حوسێن عەلی خانەنشین پ.م دێرین – هەولێر
60- د□نزار زرار قادر / فەرمانبەر / هەولێر- کەسنەزان
61- سوعاد حەسەن ئەحمەد / خاتوونی ماڵ /هەولێر-کەسنەزان
62- ڕوگ□ د□نزار زرار / قوتابی / هەولێر کەسنەزان
63- ڕێگا د□نزار زرار/ دەرچوی زانکۆ/ هەولێر- کەسنەزان
64- نەوزاد محەمەد – رۆژنامە نووس هەولێر
65- یوسف رەشید (بە قادر کەند□ناوە) چالاکەوان هەولێر
66- ئازاد محمد أحمد(ڕێنێسانس)، نووسەرو شێوەکار کەرکوك
67- دڵشادسعید ڕزگاربوی ئەنفال کوردستان
68-زەیتۆ ئیسماعیل چالاکوان هەولێر
69- ئایار سلێمان حوسێن کاسبکار هەولێر کوردستان
70- عبدڕحمان حسێن احمد وەستا ڕحمان خەیات کاسب کار قەڵادزێ
71- یوسف جوهر مەلا (د یوسف جوهر حمد صالح) چالاکوانی سیاسی هەولێر

72- هێمن مەولود – نووسەر- سلێمانی
73- بەهزاد موحسین- چالاکی مەدەنی هەولێر
74-دلێر کەریم نووسەر ناحیەی رزگاری
75-سەربەست محەمەد ئیسماعیل چالاکوان هەولێر

فیلۆسکوڵ پرۆژەیەکی نوێی گەلەری ئارامە لە گەڵ د. ئازاد حەمە

کۆرسی سێهەم:

١- هاوڕێ وەک ئەویتر
هاوڕێیەتی و بەختەوەریی

٢- خۆمان نا بێت رادەستی پەیوەندییە ژەهراوییەکان بکەین

شوێن گەلەری ئارام: دوو کۆڵان خوار ئەمنەسوورەکە..
شەممە، ٧ی ئێوارە
٢٠٢٤\٩\١٤

(چـــالاکی هەمـــــوو شتێکەو، ئامانجیش هیچ نیە)!.. سابیر م.

لە وابەست بە ڕووداوەکانی ئەم دوایانەی داخستنی « دەزگای ڕۆشنگەری چاودێر»ەوە!

ئەم ووتەیەی سەرەوە کە تایتڵی ئەم باسەیە ، ووتەی ناسراوی ئیدوارد بڕنشتاینە ، کە سەرخەتی هێڵە گشتیەکانی سۆسیال دیمۆکراسی بۆرژوایی لە ئەوروپاو جیهان دامەزراند ، ئەویش دژ بە میتۆدو بۆچوونەکانی مارکس سەبارەت بە ئامانجی شۆڕشی پڕۆلیتاریا کە (دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا) یە .

لەم ئیستنباطە زانستیە کۆمەڵایەتی و چینایەتیەی مارکسەوە کە لە (گشتەوە بۆ تایبەت ، وە لە تایبەتەوە بۆ گشت) کردوویی□تی ، وە ئامانجی سەرەکی سیاسی پڕۆلیتاریا لە (دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا) دا داڕشتوە ؛

ئا لەم دیدگایەوە با ش□بینەوە بۆ سەر میتۆدو هزری سیاسی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ، وە بەتایبەت وابەست بە کوردەکان و ب□زووتنەوە چەپەکانی، وە چالاکی ب□زووتنەوە جیاوازەکانی چەپە بۆرژواکان لەو ناوچەیە .

بێگومان تەواوی ب□زووتن□و□ □□و□ندە جیاجیاکانی تر ، کە هەریەکەیان بە ناوێکی تایبەتەوە خۆیان نمایش ئەکەن ، وە پێیان وایە کۆمۆنیزمی سەردەمی مارکس و ئەنگلس و لێنین کۆن بووەو ، بەجۆرێک لە جۆرەکان درێژە بە بۆچوونەکانی یەکێتی چەپەکان و سەوزەکانی ئەوروپا ئەدەن وە لەوانە ؛
(دانیاڵ کۆهێن- بەندیت) ئەدەن ، کە نمایەندەی فراکسیۆنی بۆرژوایی چەپەکان و سەوزەکانی فەڕەنساو ئەوروپای کردووە .

کەمنین ئەو مەیدانانەی کە سۆسیال دیمۆکراسی بۆرژوایی وەک ئایدیۆلۆژیای جیهانی ئیمپریالیستی ڕۆژئاوایی کاری لەسەر ئەکەن ، هەم لە جیهاندا و هەم لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

کەمنین ئەو مەیدانانەی کە سۆسیال دیمۆکراسی بۆرژوایی وەک ئایدیۆلۆژیای جیهانی ئیمپریالیستی ڕۆژئاوایی کاری لەسەر ئەکەن ، هەم لە جیهاندا و هەم لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

لە گشتدا بزووتنەوەکانی چەپ لە دوای شۆڕشی ئێرانەوە هیچیتر نەبوون بێجگە لە (چەپێکی ڕیفۆرمیستی کرێکارانە) وە سۆسیال دیمۆکراتیانە ، کەل□ بەرامبەر پۆپۆلیزمی شەعبەوی و میللی ئەو سەدەمانەدا هاتۆتە ئاراوە.

وە خودی تاک و لایەن و ڕەوتە چەپەکان چالاکیەکی برفراوانیان هەیە ، بەڵام چالاکی لە ڕوانگەی چ میتۆدێکەوە ؟ ئایا چالاکی لە پێناو خودی نیشاندانی چالاکیەکانە ؟ کە لەسەر بنەمای تیئۆری (هونەر لە پێناو هونەردا)! بەڕێوە ئەچن ؛

یان ئامانجێکی تری شۆڕشگێڕانەی هەیە؟ هەموو چەپەکانی سەر بە میتۆدی سۆسیال دیمۆکراسیانەی بۆرژوازی چالاکی جۆراو جۆر ئەنوێنن ، چ لەبواری دژ بە ڕاسیزم و نەژادپەرستی و فاشیەت و مافی مرۆڤ و ئازادی ڕادەربڕین و هەوڵدان بۆ دژایەتی کەمایەتیە ئاینیەکان، لەژێر ناوی بە سۆکۆلاریزمکردنی کۆمەڵگا ، وە هەموو بوارەکانی تریش هتد...... .

ببینە چ میتۆدێک و هزرێکی سیاسی لیخن و قێزەونی بۆرژوازیانەو

ووردە بۆرژوازیانەی چەپ چ سەبارەت بە (شۆڕش) ، (کۆمۆنیزم) ، (علمانیەت) ، (ئازادی بیرو ڕاو هەڵسوڕانی سیاسی)، .... هتد لە جیهان و ناوچەکە بەڕێوە ئەچێت !

یەکێک لەو مەیدانانە ئەو تێزەیە کە پەیوەندی بە (ئازادی بیرو ڕاو هەڵسووڕانی سیاسیەوە) هەیە .
با بزانین(ئازادی هەڵسووڕانی سیاسی) لە ڕوانگەی چین و توێژە جیاوازەکانەوە ، چ مانایەکی چینایەتی و سیاسی هەیە ، وە بە قازانجی چ ئامانجێکی سیاسی ئەم شیعارە دووبارە ئەکرێتەوەو سوودی لێئەبینرێت ؟!

بێگومان وە ئەوەی شایانی باسە پڕۆلیتاریا لە ڕوانگەی بەرژەوەندیە سیاسی و خەباتکارانەکەی خۆیەوە ، خوازیاری شۆڕشگێڕانەی دانەبڕاو لە سیاسەتێکی ڕێکخستنی شۆڕشگێڕانە ، ئەوەیە کە ئازادی لە خەبات و تێکۆشانی سیاس و ئابووری و جەماوەریدا هەبێت، بە ئەوەی بتوانێت خەباتی چینایەتی و سیاسی خۆی بە کەمترین کۆسپ و ڕێگریەوە بەرێتە پێشەوە.

بەڵام پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە ، ئایا لە خودی هەرێمی کوردستان و عێراق و ناوچەکە بزووتنەوەیەکی سیاسی شۆڕشگێڕانە بە قازانجی خەباتی سیاسی و ئابووری خەڵکی کارگەر و چەوساوە بوونی هەیە یان نا ، تا بتوانێت ئەم شیعارە بە قازانجی خەباتی سیاسی خۆی بەکاربهێنێت ؟

یەکێک لە جۆرەکانی (چەپی بۆرژوایی) ئەو نمایەندەییە کە خودی (مەلا بەختیار) لە هەوڵی ئەوەدایە کە خۆی پێوە هەڵبواسێت ، لەناو گێژاوی ئەو ململانێی سیاسی و ئابووری خێزانی کە لە ناو یەکێتیدا تێیکەوتووە ، سۆسیال دیمۆکراسی بۆرژوازیانەی خودی دەوڵەتانی ئیمپریالیستی ئەوروپاو جیهانی ڕۆژئاوایە ، کە بە وڵاتانی ژێردەستەی سەرمایەی ئیمپریالیزم لە یوتۆپیایەکی ڕووت هیچی تر نیە .

ڕەوەندی قووڵبوونەوەی لیبڕالیزمی نوێ و گەشەی سەرمایەو گڵۆبالیزمبوونی ، جار بە جار ئەم ڕیفۆرمیزمەی چەپ بەرەو لایەنە بۆرژوازیە ڕاستڕەوەکان وە بەتایبەت سۆسیال دیمۆکراسیەکانی بۆرژوازی پاڵپێوە ئەنێت ، وە لایەنگیری چینایەتی (اصطفاف طبقي) خۆیان ، بە خودی دەسەڵاتدارانی هەرێم وە مانەوەی قەوارەی هەرێم (لێرەدا مەبەستمان لە مانەوەی دەسەڵاتداریەتی حیزبەکانیەتی)

ڕەوەندە چەپەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی نموونەی ئاشکرای ئەم دیاردەیەن ، کە بوون بە سەر قافڵەی مەیلەکانی چەپی میللی و ڕیفۆرمیستیە کرێکاریەکانی تر ، کە پشتیان بە سیاسەتی خۆسازان وە چالاکی و خولانەوە لە چوارچێوەی بازنەیەکی داخراوی سیاسەتی نێوان قوتبی سەوزو زەردا درێژە پێئەدەن .

لە پەیوەند بە ناکۆکیەکانی ناو باسە جیاوازەکانی ناو حیزبە قەومیە کوردیەکانەوە ، وە بەتایبەت (دەزگای ڕۆشەنگەری چاودێر) ، کە لێرەدا پێویستە ئەوە بڵێین وە بپرسین ؛ چ ڕۆشەنگەریەک لێرەدا مەبەستە ؟ وە ئایا کۆمۆنیستەکان بە شوێن ئامانجی (سۆکۆلاریزم و عیلمانیەتی بۆرژوازیەوەن) ؟
کە لەم جۆرە سۆکۆلاریزمەدا دەسەڵاتداریەتی بۆرژوازی پارێزراوە ، وە پڕۆلیتاریا برنشتاین وتەنی نابێت شوێن ئامانجی سیاسی (دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا) بکەوێت ، بەڵکە بەشوێن چاکسازی و عیلمانیکردن و سۆکۆلارکردنی ئەم دەسەڵاتەوەبن ، کە ئەمەش بۆخۆی وەک مۆدێلێکی حاکمیەتی بۆرژوازی جێی ڕەزامەندی جومهوری ئیسلامی نیە .

ئایا چینە کارگەر و چەوساوەکانی کورد ، وە سیاسەتی ڕاستەقینەی کۆمۆنیستەکان پێویستە ئەوە بێت ، کە ناکۆکی نێوان خێزانی باڵە بۆرژوازیەکانی دەسەڵاتی هەرێم و هەریەکێک لە حاکمیەتی زۆنەکان ، قووڵتر بکەنەوەو ئاشکراتر بکەن بۆ جەماوەری ستەمدیدەی کوردستان ، لە پێناو بردنە پێشەوەی خەباته سیاسی و فیکری چینایەتی خۆیان ، یان خۆیان و جەماوەر هانبدەن و ە بکەن بە تەڕەفدارو لایەنگری یەکێک لەم باڵانە ؟! ؛
کە دەیەها ساڵە سەرکردەکانیان جڵەوی سەرکوت و سووکایەتی بە مارکسیزم و چینی کرێکارو هەموو ئامانجە بەرزەکانی شۆڕشی ئۆکتۆبەرو تەواوی پڕۆلیتاریای جیهانیان لە ئەستۆ گرتبوو وە گرتووە ، وەک ئەرکێکی چینایەتی بەکرێگیراوانە بۆ ئیمپریالیستە سۆسیال دیمۆکراسەکانی جیهان و د□و□ت□ زلهێزەکانیان ؟!

ئایا شەڕی (براکوژی) یەکێتی و پارتی بە (پێشێلکردنی ئازادی هەڵسوڕانی سیاسی) دائەنرێت ؟! یان بە مۆتەکەی ژیانی تەواوی خەڵکی کارگەر و چەوساوەی کوردستانە لە هەرێم ؟

ئایا جیاوازی ململانێی کەڵەکەی سەرمایەو ، مانەوە لە دەسەڵاتدا لەناو زۆنی سەوزدا ، یان زەردا ، وە هەر هێرشکردنێک بێت بۆ سەر یەکتری بە (پێشێلکردنی ئازادی هەڵسوڕانی سیاسی) دائەنرێت ؟

ئایا پێویست بەوە ناکات کە ئەوە ئاشکرا بکەین و ڕیسوا بکەین ، کە ئەم دەسەڵاتداریەتەی هەموو باڵە کۆنەکان و تازەکانی ناو یەکێتی و پارتی و حیزبە ئیسلامی و لەبڕاڵەکان و تەواوی لایەنەکانی سوودمەند لەم دەسەڵاتە و لەم قەوارەیە ؟!
وە پێداویستی ڕووخاندن و نەهێشتنیی دەسەڵاتداریەتی ئەوان ، ببێتە ئامانجی سەرەکی هێزی جەماوەری کارگەران و چەوساوەکانی کورد ، کە لە ئایندەیەکی تردا پێویستە شکڵبگرێت ، شانبەشانی پڕۆلیتاریای ناوچەکانی تری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ، وە ئەم ئامانجە ببێتە سەر لەوحەی ئامانجی شۆڕشگێڕانەی چینە چەوساوەکانی ئەو ناوچەیە ، بۆ ڕووخاندنی دەسەڵاتداریەتی بۆرژوازی – کۆمپرادۆری ڕەیعی لە ناوچەکە ؟

دەسەڵاتداران و بۆرژوا – کۆمپرادۆرە ڕەیعیەکانی ئەم ناوچەیەو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ، باش لەوە شارەزابوون و فێربوون ، وە بە پشتیوانی ئیمپریالیزمی جیهانی ، کە چۆن بتوانن جەماوەر کاڵفامبکەن و بەلاڕێدا بەرن ، وە هەر جارە بە بیانوویەک بیان کەن بە هێزی پاشکۆو جەماوەری خۆیان ، واتە هەر یەکێک لەم باڵە سەرکوتگەرو بۆرژوا – قەومیانە ، هەروەک چۆن بزووتنەوەی گێڕانیان دروستکرد ، وە شیعاراتی چینایەتی ئەوانیان دزی و خۆیان کرد بە ڕابەڕی بەرژەوەندیەکانی ئەوان ، ئەمەش لە پێناو بەلاڕێدا بردنی خەباتی جەماوەری خەڵکی چەوساوەو ، وە گۆڕینیان بە هێزێکی جەماوەری پاشپشت بە خودی هێزو حیزبە جەللادەکانیان .

ئەم قەیرانی سیاسی و ئابووریە ناوچەییە برفراوانەی ، کە خودی دەسەڵاتدارانی قەوارەی هەرێمیش تێیکەوتوون، ڕەنگدانەوەی قەیرانی سەرمایەداری جیهانی و ناوچەییە، ڕەنگدانەوەی ململانێی ئێران و تورکیاو عێراق و وڵاتانی کەنداوە ، وە دواتر درێژکراوەی شەڕی قوتببەندی جیهانی چین و ڕوسیاو ئێران ..وە لایەنگرانیان ، لە بەرامبەر قوتببەندی ڕۆژئاواو ناتۆو وە ئیمپریالیزمی ئەمریکا .

وە هیچکوام لە حاکمانی زۆنی سەوزو زەرد ناتوانن تا سەر لەسەر سیاسەتی ڕیفۆرمکردن و چاکسازیکردن بە سەرکوتکردنی بەرامبەرەکەیان بژین ، بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشە قووڵە ئابووری و سیاسیانەی کە بەرۆکی بە ئەوانیش گرتووە .

ئەم سیاسەتی چاکسازیەی دژ بە گەندەڵی لە ڕێگەی سەرکوت و عەنتەریاتی سەربازیەوە ، هیچ ئامانجێکی تری نیە ، بێجگە لە گێوجاندن و شەقکردنی ڕیزەکانی جەماوەری خەڵک و دروستکردنی

ئاژاوەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی وە ڕەنگە پێکدادانی چەکدارانەشی بەدواوە بێت ، کە بە خودی جەماوەری کارگەر و چەوساوە خنکێنەرو بەلاڕێدابەرەو لە پێناو سەرکوتی ئەوانە ، وە هەندێتر ئەوان خۆیان و مونافیسە سیاسیەکانیان بە نەبەردە قارەمانیەکانی شەڕی چینایەتی داهوو لە ناوچەکەدا لە لایەن کارگەران و ستەمدیدەکانی کوردستان ئامادە ئەکەن وە خۆیان بەهێز ئەکەن .

سابیر .م
١٠ / ٩ / ٢٠٢٤

لە پشت پەردەی واقیعی کامێراوە.. نووسینی: دانا حەمید

لە جیهانێکدا کە تیایدا سنوورەکانی نێوان تایبەتی و گشتی، ڕاستەقینە و خەیاڵ، بەردەوام لە گۆڕاندان، ڕۆمانی "نەفرەتی نەوبەهاران"ی بەختیار عەلی وەک ئاوێنەیەک دەردەکەوێت کە ڕەنگدانەوەی ئاڵۆزییەکانی کۆمەڵگایەک لە قۆناغی گواستنەوەدا پیشان دەدات. ئەم ڕۆمانە چەندین چەمکی سەرەکی تێکەڵ دەکات بۆ دروستکردنی وێنەیەکی فرەڕەهەند لە ئەزموونی مرۆیی و کۆمەڵایەتی، سیاسی و کەلتوری واقیعی کوردستان.
ڕۆمانەکە لەسەر دوالیزمی بینین و نەبینین دامەزراوە. کامێرا، وەک ئامرازی سەرەکی بینین، لە هەمان کاتدا دەبێتە ئامرازی نەبینین. ئەوەی دەبینرێت، ئەوەی تۆمار دەکرێت، لە ڕاستیدا پەردەیەکە بۆ شاردنەوەی ئەوەی نابینرێت. لێرەدا دەتوانین پەیوەندی بە تیۆری ژاک دێریدا دەربارەی "ئامادەیی/ نائامادەیی" بکەین. ئەوەی لە وێنەکەدا ئامادەیە، لە هەمان کاتدا ئاماژەیە بۆ نائامادەیی شتێکی تر.
شەڕەف، وەک چەمکێکی ناوەندی لە ڕۆمانەکەدا، دەبێتە بارێکی قورس لەسەر شانی کۆمەڵگا، بە تایبەت ژنان. ئەم چەمکە، کە زۆر جار وەک بەهایەکی پیرۆز و نەگۆڕ پێناسە دەکرێت، لە ڕاستیدا دەبێتە

زنجیرەک کە ئازادی تاکەکان بەند دەکات. لە جیهانی ڕۆمانەکەدا، ژنان بەردەوام لە ژێر چاودێری و کۆنترۆڵی کۆمەڵگادان، وەک بەڕێی ژیانیان بەردەوام لەبەردەم کامێرایەکی نادیاردایە کە هەموو جووڵەیەکیان تۆمار دەکات.

کامێرا لەم ڕۆمانەدا تەنها ئامرازێکی تەکنیکی نییە، بەڵکو دەبێتە سیمبوڵێک بۆ چاودێری بەردەوامی کۆمەڵگا. لە لایەکەوە وەک ئامرازێک بۆ تۆمارکردنی مێژوو و پاراستنی یادەوەریی کار دەکات، لە لایەکی ترەوە دەبێتە هێمایەک بۆ چاودێری بەردەوامی کۆمەڵگا. ئەم چاودێرییە، کە لە ڕواڵەتدا بۆ پاراستنی بەها و نەریتەکانە، لە قووڵاییدا دەبێتە هۆی دروستبوونی کۆمەڵگایەکی کۆنترۆڵکراو کە تیایدا تاکەکان بەردەوام لە ژێر فشاری خۆگونجاندن و خۆدەرخستندان.

ئەم دۆخە پرسیارێکی گرنگ دەوروژێنێت: ئایا لە کۆمەڵگایەکدا کە هەموو شتێک دەبێت شەفاف و ئاشکرا بێت، چ جێگایەک بۆ تایبەتمەندی و ئازادیی تاک دەمێنێتەوە؟ ڕۆمانەکە هەروەها ڕووبەڕووی پرسیارێکی گرنگمان دەکاتەوە: ئایا ئەو مێژووەی کە لە ڕێگەی وێنە و تۆمارکردنەوە دەپارێزرێت، بەڕاستی دەتوانێت گوزارشت لە قووڵایی و ئاڵۆزی ئەزموونی مرۆیی بکات؟ بەڵام لە لایەکی ترەوە، ژن وەک هێزێکی ئاڵنگاریکار و بەرەنگاربوونەوە دەردەکەوێت. ژن لێرەدا تەنها بابەتی چیرۆکەکە نییە، بەڵکو دەبێتە خودی گێڕەرەوە و بکەری سەرەکی. ئەم دووفاقییە لە ڕۆڵی ژندا، وێنەیەکی ئاڵۆز لە دۆخی ژن لە کۆمەڵگای کوردییدا پێشکەش دەکات.

نەریت لەم ڕۆمانەدا وەک هێزێکی دووفاقی دەردەکەوێت. لە لایەکەوە، نەریت وەک سەرچاوەی شوناس و بەردەوامی کولتوری کوردی پێشکەش دەکرێت. بەڵام لە لایەکی ترەوە، نەریت دەبێتە بەربەستێک لە بەردەم گۆڕانکاری و پێشکەوتندا. ئەم ڕۆمانە هەوڵ دەدات پرسیار لەسەر ڕۆڵی نەریت لە کۆمەڵگای هاوچەرخدا بوروژێنێت و پێمان بڵێت کە پێویستە بە شێوەیەکی ڕەخنەگرانە مامەڵە لەگەڵ نەریتدا بکەین.

توندوتیژی چەمکێکی تری گرنگە لەم ڕۆمانەدا. توندوتیژی لێرەدا تەنها فیزیکی نییە، بەڵکو فۆرمی جۆراوجۆر وەردەگرێت: توندوتیژی کولتوری، توندوتیژی زمانەوانی، و توندوتیژی سیمبوڵیک. توندوتیژی دەبێتە ئامرازێک بۆ سەپاندنی دەسەڵات و پاراستنی سیستەمی باو. بەڵام لە هەمان کاتدا، ڕۆمانەکە پیشانی دەدات کە چۆن توندوتیژی دەبێتە هۆی تێکچوونی پەیوەندییە مرۆییەکان و لەناوچوونی متمانە لە کۆمەڵگادا.

مێژوو و یادەوەریی دوو چەمکی تری گرنگن لەم ڕۆمانەدا. کامێرا، وەک ئامرازێک بۆ تۆمارکردنی مێژوو، ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕێت. بەڵام

ڕۆمانەکە پرسیار دەکات: ئایا دەکرێت مێژووی نەتەوەیەک لە ڕێگەی تەنها یەک وێنەوە تۆمار بکرێت؟ ئەم پرسیارە ئەمە بەرەو تێگەیشتنێکی قووڵتر لە چۆنیەتی دروستبوونی مێژوو و ڕۆڵی یادەوەری لە پێکهێنانی شوناسی نەتەوەییدا دەبات.

شوناس چەمکێکی تری سەرەکییە لەم ڕۆمانەدا. شوناس لێرەدا وەک شتێکی نەگۆڕ و جێگیر پێشکەش ناکرێت، بەڵکو وەک پرسێکی بەردەوامی دروستبوون و گۆڕان دەردەکەوێت. ڕۆمانەکە پیشانی دەدات کە چۆن شوناسی تاکەکەسی و نەتەوەیی لە ژێر کاریگەری فاکتەرە جۆراوجۆرەکاندا دروست دەبێت و دەگۆڕدرێت.

دەسەڵات چەمکێکی تری گرنگە کە بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ لە ڕۆمانەکەدا ئامادەیە. دەسەڵات لێرەدا تەنها سیاسی نییە، بەڵکو لە هەموو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا ئامادەیە. ڕۆمانەکە پیشانی دەدات کە چۆن دەسەڵات لە ڕێگەی چەمکەکانی شەرەف، نەریت، و کولتوورەوە کار دەکات و چۆن کاریگەری لەسەر ژیانی تاکەکان دادەنێت.

زمان و گێڕانەوە دوو چەمکی تری گرنگن لەم ڕۆمانەدا. بەختیار عەلی لە ڕێگەی بەکارهێنانی زمانێکی شیعری و تەکنیکی گێڕانەوەی تایبەت، هەوڵ دەدات ئەو شتانە بگێڕێتەوە کە لە ڕێگەی زمانی ئاساییەوە ناتوانرێت دەربڕدرێن. ئەمەش پرسیار دروست دەکات لەسەر سنوورەکانی زمان و توانای گێڕانەوە لە دەربڕینی ئەزموونە مرۆییەکاندا.

سێکسواڵیتە و جەستە دوو چەمکی تری گرنگن کە لە ڕۆمانەکەدا دەردەکەون. سێکسواڵیتە لێرەدا تەنها بابەتێکی تایبەتی نییە، بەڵکو دەبێتە مەیدانێک بۆ ململانێی سیاسی و کۆمەڵایەتی. جەستە دەبێتە شوێنی نووسینەوەی یاساکانی کۆمەڵگا و لە هەمان کاتدا، شوێنی بەرەنگاربوونەوە و بەرخۆدان. ئەمەش پرسیارێکی گرنگ دەوروژێنێت: لە کۆمەڵگایەکدا کە تیایدا جەستە و سێکسواڵیتە دەبنە بابەتی کۆنترۆڵی کۆمەڵایەتی، چۆن دەکرێت مانای ڕاستەقینەی خۆشەویستی و پەیوەندی مرۆیی بدۆزینەوە؟

لە جیهانێکدا کە تیایدا سنووری نێوان تایبەتی و گشتی، ڕاستەقینە و خەیاڵ، بەردەوام لە گۆڕاندایە، ئەم ڕۆمانە بانگەوازێکە بۆ بیرکردنەوەیەکی قووڵتر دەربارەی مانای ئازادی، شەرەف و مرۆڤبوون.

هەروەها، ڕۆمانەکە ئاماژە بە گرنگی ڕێوڕەسم و نەریت دەکات لە پێکهێنانی ناسنامەی تاک و کۆمەڵگادا، بەڵام لە هەمان کاتدا پرسیار دەکات: ئایا ئەم ڕیتواڵ و نەریتانە، کە زۆر جار بە ناوی پاراستنی شەرەف و بەها کۆمەڵایەتییەکان ئەنجام دەدرێن، لە ڕاستیدا دەبنە هۆی بەردەوامبوونی سیستەمێکی کۆمەڵایەتی ناعادیلانە؟

هەروەها ڕۆمانی "نەفرەتی نەوبەهاران" تیشک دەخاتە سەر پەیوەندی نێوان تاک و کۆمەڵگا، و ئەو فشارانەی کە کۆمەڵگا دەیخاتە سەر تاک بە پەیڕەوکردنی نۆرمە کۆمەڵایەتییەکان. ئەم فشارانە زۆر جار دەبنە هۆی دروستبوونی ناکۆکی ناوەکی لە تاکدا، لە نێوان خواستە کەسییەکانی و چاوەڕوانییەکانی کۆمەڵگا. ڕۆمانەکە بە وردی ئەم ناکۆکییە ناوەکییە دەخاتە ڕوو و هەوڵ دەدات پیشانی بدات کە چۆن تاکەکان هەوڵ دەدەن لە نێوان ئەم دوو هێزە دژ بە یەکەدا هاوسەنگی بدۆزنەوە.

ڕۆمانی "نەفرەتی نەوبەهاران"ی بەختیار عەلی تەنها ڕۆمانێک نییە لەسەر مێژووی کورد یان چیرۆکی ئافرەتێک. ئەمە وێنەیەکی ئاڵۆزە لە کۆمەڵگایەک کە لە نێوان نەریت و مۆدێرنیتە، نێوان مێژوو و داهاتوو، نێوان تاک و کۆمەڵدا ململانێ دەکات. ڕۆمانەکە بانگەوازی گۆڕانکاری و ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ کێشە قووڵەکانی کۆمەڵگا دەکات، بەڵام لە هەمان کاتدا هۆشداریمان دەداتێ کە ئەم گۆڕانکارییە لەوانەیە بە نرخێکی قورس بێت. ڕۆمانەکە ئێمە بەرەو تێگەیشتنێکی قووڵتر لە چۆنیەتی دروستبوونی مێژوو، ڕۆڵی یادەوەری لە پێکهێنانی شوناسی نەتەوەیی و مانای ڕاستەقینەی ئازادی و مرۆڤبوون لە جیهانی هاوچەرخدا دەبات.

ڕۆمانی "نەفرەتی نەوبەهاران" تەنها چیرۆکێک نییە دەربارەی کۆمەڵگایەکی دیاریکراو، بەڵکو ئاوێنەیەکە کە تیایدا دەتوانین ڕەنگدانەوەی ئەو کێشە و پرسیارە جیهانییانە ببینین کە سەردەمی ئێمە ڕووبەڕوویان بۆتەوە. ڕۆمانەکە بانگەشەی ئەوە دەکات کە پێویستە بە شێوەیەکی ڕەخنەگرانە و بوێرانە ڕووبەڕووی ئەو کێشانە ببینەوە کە کۆمەڵگاکەمان ڕووبەڕوویان بۆتەوە، ئەگەرچی ئەم ڕووبەڕووبوونەوەیە لەوانەیە ئازاربەخش و ناخۆش بێت.

نووسینی: دانا حەمید

سەدامیزم.. نەوزاد بەندی

سەدام حسێن کە هاتە سەر کورسی فەرمانڕەوایی ، مۆدێلی حوکمڕانیی مۆدێرنی نەهێشت و .. مۆدێلی فەرمانڕەوایی خێزان و دەستە و خێڵی هێنایە ئاراوە ، ئەوەیش وەرچەرخانێکی زۆر ترسناک بوو لە مێژووی

فەرمانڕەوایی عێراقدا ..بۆ نمونە لە فەرمانڕەواکانی پێش سەدامدا ، هیچ کەس نەیدەزانی خەزان و مناڵ و ئامۆزا و خزمەکانی سەرۆک کۆمار کێن و هیچ دەسەڵات و داهاتێکی گشتییان بەدەست نەبوو ..بەڵام کە سەدام بوو بە فەرمانڕەوا ، ئیتر کوڕ و کچ و خەزان و ئامۆزا و خاڵۆزا و خزمەکانی سەرۆک دەرکەوتن و .. تەنها بە هۆی خزمایەتیی سەرۆکەوە ، پۆستی گەورەیان لە سیستمی فەرمانڕەواییدا وەرگرت ..بوون بە کۆمەڵێک دەوڵەمەند و ئاغا و جەللادی چنگ بە خوێن ، بە ئارەزووی خۆیان یاساکانیان ئەشکاند و خەڵکیان ئەکوشت و ئەشکەنجە دەدا و سامانی گشتییان تەخشان و پەخشان ئەکرد ..

ئەم دۆخە ترسناکە لە مێژووی فەرمانڕەوایی عێراقدا ، هەر لە سەرەتای بوون به سەرۆکی سەدامەوە دەستی پێکرد ، کاتێک لە هۆڵی – خولد – هەموو ئەندامانی حیزبی بەعسی کۆکردەوە و .. بە کەیف و کێش و فشەوە ، ناوی کۆمەڵێک سەرکردەی حیزبەکەی خوێندەوە و پێی ووتن دروشمی حیزب بڵێنەوە و بڕۆنە دەرەوە ! ، لەو سەرکردانە موحەمەد عایش بوو کە یەکێک بوو لەوانەی خەڵاتی یونیسێف ی هەبوو ، لەسەر قەڵاچۆکردنی نەخوێندەواریی لە عێراقدا ..

شایانی باسە ئەو ناوانەی کە سەدام حسێن خوێندنیەوە ، کە لە سەرکردە دەسڕەزەکانی حیزبی بەعس بوون ، لە هۆڵەکە کرانە دەرەوە ، بە تاوانی خیانەت بە حیساب دادگایی بکرێن ...!

یەکێک لە وەزیرەکانی سەردەمی بەعس ئەڵێ : دادگاییکردنەکە بەم جۆرە بوو : نەعیم حەداد وەک سەرۆکی دادگای شۆڕش ، لاپەڕەیەکی بە دەستەوە بوو ، ئەیخوێندەوە : فڵانی کوڕی فڵان : سزای سێدارە .. فڵانی کوڕی فڵان : سزای 25 ساڵ زیندان .. !! .... هتد ..

هاوڕێکانی واقیان وڕ ئەمێنێ و لێی ئەپرسن : بە چ تاوانێک ئەم سزایانە سەپێنراون ؟

نەعیم حەداد ئەڵێ : نازانم ..! من لاپەڕەیەکم پێدراوە و پێم ووتراوە تەنها سزاکان بخوێنەرەوە و با چەک بەدەستەکانیش جێبەجێی بکەن !!

ئا لێرەوە ئیتر شتێک لە عێراقدا نەمایەوە بە ناوی یاسا و دادگا ..بەڵکو هەموو خرانە ژێر خواست و ئارەزووی سەرۆک و خەزانی سەرۆکی فەرماندەوە ..میللەتیان بە جۆرێک ملکەچ و بەچەترسێن و شکستخواردوو کرد ، کە دەبوو لەگەڵ ناو هێنانی سەرۆکدا بڵێن خوا بیپارێزێ و .. هەزار و یەک سروود و نزا و وەسف و ناوی بەرزی تر بلکێنن بە ناوەکەیەوە ..

ئەم بە لاڕێدابردنی یاسا و دەستوور و فەرمانڕەواییە ، لەلایەن دەزگا ئەمنییە جیهانییەکانەوە نەخشەی بۆ کێشرا بوو ، پشتگیریی دەکرا و .. لە ماوەی زیاتر لە 25 ساڵدا ، بیرۆکەی فەرمانڕەوایی

مەدەرن و ئاسایيان لە مەشكى هەموو عێراقييەكاندا هەڵكەند .. بەو مانایەی سەرۆک ، واتا ژنەکەیشی سەرۆک و یاسا بە دەست و یاسا شکێن و خەڵک کوژە و خاوەنی سەر و ماڵی میللەتە و بۆی هەیە هەر یاسایەک خەیاڵی بۆی بچێ ، جێبەجێی بکا ..

واتا کوڕی سەرۆک بۆی هەیە هەر کچێک پێی جوانە ، پەلکێشی ژووری نوستنەکەی بکا و دەستدرێژیی بکاتەسەر و ئەگەر بە دڵیشی نەبوو بیکوژێ .. بۆی هەیە ببێ به وەزیر ، به هەر پلە و،پایەیەکی سەربازی و مەدەنیی ، کە خۆی حەزی لێیەتی .. بۆی هەیە کێی بوێت، بیکوژێت .. بۆی هەیە دەستشۆری زێڕ و ئاودەستخانەی زێڕ و ئوتومبیلی زێڕ و کڵاشینکۆفی زێڕو هەموو شتێکی زێڕی هەبێ چونکە ئەو کوڕی سەرۆکەکە کە زێڕە .. بۆی هەیە چەندان گۆرانیبێژ و سەماکەر لە هۆڵەکەدا کۆبکاتەوە و گۆرانی و سەمایان پێ بکا ، چەکیان لێ ڕاکێشێ و فیشەک بتەقێنێ و بنمیچی هۆڵەکە دابڕژێ و گڵۆپ و سورەیا هاڕە پێ بکا ، کەسێکیش بۆی نەبێ وورتە بکا ، ئەبێ هەمووان لەسەر کەیف و پێکەنین و گورانی و سەماکردن بەردەوام بن ، وەک ئەوەی لە جیاتی فیشەک ، گوڵباران کرابن ..

ئەبێ میزاجی سەرۆک بکرێتە دەستووری وڵات ، بۆ نمونە بە خەیاڵیدا بێت هەر ماڵێک کوڕی پێشمەرگەی هەبێ ، ئەبێ خانووەکەیان بڕوخێنرێ ، لەگەڵ شەش خانووی لای ڕاست و شەش خانووی لای چەپ .. ئەبێ هەر گەنجێ لە سوپا ڕایکردبێ ، گوێچکەی ببڕن و ناوچاوی داخبکرێ بە مۆری ترسنۆکیی ..ئەبێ لەو شوێنەی کوڕەکەی بریندار کراوە ، کە شەقامێکی سەرەکیی پایتەختە، بکرێ بە شانۆ و هەرچی گۆرانیبێژ و سەماکەر و ووتاربێژی مزگەوتەکانە ، بە ماوەی چەندەها هەفتە و بە شێوەی بیست و چوار سەعاتیی ، لەوێدا کۆببنەوە و سروود و سەما و نزای چاک بوونەوە بە قەد و باڵای کوڕەکەیدا بڵێن ، هات و چۆ لەو چوار ڕێیانەدا بە تەواوەتیی ڕاوەستێنرێ .. ئەبێ لە هەموو ماڵ و مزگەوت و دوکان و کۆمپانیا و شەقام و مەیدانێکی وڵاتدا وێنەی سەرۆک هەڵواسرێ .. ئەبێ لە ڕۆژی له دایکبوونی سەرۆکدا هەموو وڵات ئاهەنگ بگێڕێ ..ئەبێ سەرۆک کە بڕیاری هەر جۆرە شەڕێکی دا ، خوای ئەکرد شەڕ لەگەڵ هەموو جیهاندا بێ ، هەمووان جێبەجێی بکەن ..ئەبێ لە هەڵبژاردندا هیچ ڕکابەرێکی نەبێ و هاووڵاتی تەنها بۆی هەبێ لە هەڵبژاردنی سەرۆکدا ئا یان نا بەکاربێنێ ، جا قوڕ بەسەر ئەوەی ئەڵێ نا ..

هەر مناڵ و تواڵ و نەخوێندوارێک سەرۆک کەیفی پێ بێ ، بۆی هەیە گەورەترین پلەی سەربازیی پێ بدا ..خۆیشی پلەی موهیب ڕوکن کە باڵاترین پلەی سەربازییە وەربگرێت ، بە بێ ئەوەی لە ژیانیدا یەک خولەک خزمەتی سەربازیی کردبێ .. بڕوانامەی دکتۆرا و پڕۆفیسۆریی ،

وەک کڕینی نەستل□یەک وا بێ بۆ خۆی و هەر کەسێک بیەوێ ،یەکسەر
پێی دەدرێ ..بۆی هەیە مۆڵەتی شۆفێریی بدات بە کوێر ..بۆی هەیە
تەمەڵترین خوێندکار له بەرزترین کولێجدا دابنێ.. بۆی هەیە مەزرا
بسووتێنێ بیکا بە سەربازگا .. … هتد ..
لە هەمووی گاڵتەجاڕتر، کوڕە گەورەکەی کاتێ بە حیساب لە پۆلی
دوانزەی زانستی بوو ،ساڵی 1982 ، کرایە یەکەمی عێراق ، لە
کاتێکدا ڕێبوار هۆگر گۆران کە نەوەی شاعیری بەرز ، عەبدوڵا گۆران
بوو ، یەکەمی عێراق بوو ، ئەویان کردە دووەم و کوڕی سەرۆکیان
کردە یەکەم …
ئەم نموونانە ، سەلمێنەری ئەو بێ حورمەتیکردنەن کە سەدام بە یاسا
و دەستووری وو□□اتی کرد .. ئەو لە ڕێلادان و بە لاڕێدابردنەی
فەرمانڕەوایی بوو کە تاکو هەنووکە پیادە دەکرێ و زۆر زیاتریش
بووە ..
دۆخێکی شەرمئامێز و ناشیرینە ناوی دەنێم سەدامیزم ..
قوتابخانەیەکە تیایدا سوکایەتیی بە مر□ق و م□ژووی مر□ق و ئاینی
مر□ق و ئ□خلاقی مر□ق د□کرێ .. یاساکانی مر□قایەتیی و هەموو شتێک
لەلایەن سەرۆک و توتەڵەکانیەوە له پێ دەکرێ ..

تیایدا مر□ق ه□ندە بچوک و بێ ڕێز و بێ ماف دەکرێ ، کە بوون و
نەبوونی وەک یەکتریان لێ دێ .. کەتیایدا س□رh□□گرتن و مردن ،
تاکە دوو ڕێگان بۆ ڕزگار بوون ، چونکە کۆمەڵگاکە هێندە خەسێنراوە
و سەرکوتکراوە و هێندە سەگ و گورگی سیخوڕی تێبەردراوە ، هیچ
هیوایەکی شۆڕش و ڕیفۆرمی تێدا نەماوە .. سەرۆک خۆیشی لە بنچینەدا
، سیخوڕێکی دەزگایەکی سیخوڕیی جیهانییە ، بە جۆرێک دەزگا
سیخوڕییە جیهانییەکان ، زیاتر لە 20 ئەگەری ڕوخانی ئەو ڕژێمەیان
دیاری کردبوو ،کە تەنانەت ی□ک□□ک لەو ئەگەرانە ڕاپەڕینی
کریستیانەکانی عێراق بوو کە لاوازترین ئەگەر بوو ، چارەسەری
خێرایشیان بۆ هەموو ئەگەرەکان دۆزیبۆوە ، بۆ ئەوەی سەدام
بەردەوام بێ .
کەواتە هەر سیستمێک ، ژنی سەرۆک و کوڕ و کچ و ئامۆزا و خاڵۆزا و
خزمان و هاوڕێیانی سەرۆک تیایدا دەرکەوتن و دەسەڵاتدار و بڕیار
بەدەست بوون ، سەر بە قوتابخانەی سەدامیزمە..
هەر سیستمێک هاوو□□اتی بێ ماف و بێ هیوا و بێ داهاتوو ، وەک
قالۆنچە لەناو تاریکی و پشتگوێخستندا بژی ، لە بەرامبەردا سەرۆک
و خێزان و بنەماڵە و هاوەڵانی وەک پاشا بژین ، ئەو سیستمە ، سەر
بە سەدامیزمە ..
هەر سیستمێک باج و خەراجی لەسەر هاووڵاتیانی بێ دەسەڵات زیاد کرد

و ..بازرگان و کۆمپانیا زەبەلاحەکانی حیزبیە قائیدەکان ، وەک بەرزەکی بانان لێی دەرچوون ..
سامانی نیشتمانی و زەوی و ئاوی نیشتمان بوون بە موڵکی سەرۆک و خێزانەکەی ..
هەڵکوتانە سەر و کوشتن و بڕینی بیری جیاواز و ئازاد ..
بەشینەوەی پلەی سەربازیی بە سەرۆک و خزم و دەست و هاوەڵانی ..
بەخشینی پلەی دکتۆرا بە هەر کەسێک زوڕناژەنی سەرۆک و خێزانەکەی بە ..
بەرەڵڵا کردنی کۆمەڵگا لە خراپترین دۆخی ژیاندا ..
گرنگیدان بە ڕاگەیاندن بە جوانکردنی سەرۆک و .. گەورەکردنی سەرۆک و ..بەهێزکردنی سەرۆک و .. بە ئومێدکردنی خەڵک ، بە جۆرێک دەزگا و زانکۆ حوکومییەکان هیچ خزمەگوزارییەکیان تێدا نەمێنێ ، بەڵام بودجەی وەزارەتی ڕاگەیاندنی حوکمەتەکەی سەدام ، بێ پایان بوو ، بودجەکەی کراوە بوو ، واتا چی خەرج ئەکا ، حیساب کراوەیە ، تەنانەت جارێکیان وەزیرێکی ڕاگەیاندنی دەرکرد لەبەرئەوەی ئەو ساڵە بودجەیەکی زۆری لە ڕاگەیاندندا خەرج نەکردبوو ، واتا وەک پێویست پارەی تەخشان و پەخشان نەکردبوو لە جوانکردنی سەرۆک و خێزانەکەیدا ..!! به جۆرێک کارگەی کاشی و پەیکەرتاشیی تایبەت بە پەیکەری سەدام ، لە ئیتاڵیادا ، تەرخانکرابوو بۆ دروستکردنی دەیان هەزار پەیکەر و جیداریی سەرۆک لە کاتێکدا سەربازەکانی ڕیسوا و برسی و موحتاجی نانێک بوون ، لە تەرمیناڵ و مەیدانەکاندا وەک سواڵکەر کەوتبوون ..
ئەمە زەرابەکانی سەدامیزمە کە دێنە دەرەوە و کۆمەڵگا بۆگەن و ناشیرین ئەکەن ..
هەر سیستەمە ، لە ئاست داواکاریی خەڵکدا کوێر و کەڕ و لاڵ بوو .. بە حەشاماتی هێزی تایبەتی چەکدار دەوره درابوو .. لە گوزەر و بازاڕ و شوێنە گشتیەکاندا دەرنەکەوت .. تەنها لەسەر سکرینەکانی تی ڤی بە جل و بەرگی شاهانە و کاتژمەر و ئەکسسواراتی ملیۆنەها دۆلارییەوە ، خۆی نمایش کرد ..لە کۆشکی خەیاڵیی فیرعەونیی و فڕۆکەخانە و گەشتی ووڵاتان و تەوقە کردن لەگەڵ کەسایەتییە کۆڵۆنیالیستە جیهانییەکاندا ، لە پایتەختە کۆڵۆنیالیستەکاندا ، بە قسەی فودراو و بێ بنچینە و نالۆژیکیی و ڕاو و ڕەویکرندا ، خۆی نیشاندا ..
ئەوە بزانە تۆ لەبەرامبەر سیستەمێکی سەدامیزمدایت ..تۆ داهاتوو و خەون و هیواکانت لە گۆڕ نراون .. تۆ لەبەردەم ناشیرینترین سیستمی فەرمانڕەواییدایت کە لە ڕاستیدا سیستم نییە ، بەڵکو گەمەیەکی دەزگا سیخوڕییە داگیرکەرەکانی جیهانە ، بە دەستگرتن بەسەر داهات

و داهاتووی میللەتە خاوەن پەیام و شارستانییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ..
ئەوەیش وەک یەکێک لە بیریارەکان ئەڵێت : ئەمەریکا کێشە و ڕقەکی گەورەی هەیە لە بەرامبەر کۆمەڵگا خاوەن پەیام و شارستانی و مێژووەکاندا ، چونکە خۆی مێژووی نییە و بنچینەکەی نادادییە و خاوەن پەیام و شارستانیی نییە ، کلتورێکی شەرافەتمەندانەی نییە ، ناچار خۆی ناو ناوە جیهانی نوێ ، لەکاتێکدا لەسەر زوڵم و نادادیی ڕۆ نراوە .
بەو جۆرە ئەو نیشتمانە خاوەن مێژوو و سەروەرییانە ، پێ پێ دەکەن لە دەسەڵاتداری گەمژە و نەزان و دژ بەیەک ..لە نووسەر و ڕۆژنامەنووس و لەشفرۆشی دژ بەیەک .. لە شاعیری ڕیسوا و سەرشۆڕی دژ بە یەک ، کە بە ئافەرینێک ، بە پارچە نانێکی حەرام ، سەدامەکانت بۆ ئەبەنە کۆشکەشانی فەلەکەوە ..سەفسەتە ..چەنەبازیی .. بەینباخلەمی بە هەڵوەست و نەخوێندەوار ، ئەمە سیاسەتی (فرق تسد) واتە سەروەریی لە هەڵوەشاندندایە .
بە شێوەیەک ، پایتەختێکی وەک بەغداد ، کە ڕۆژێ له ڕۆژان پایتەختی سیاسەت و زانست و ئەدەب و هونەری هەموو جیهان بووە و تیایدا بە یەکەمجار کاتژمێر دروست کراوە ، بوو بە پایتەختی ترس و سە و مافیا و چەقۆکێش .. بێ هیوایی و ڕەشبینی و کەوتنی هەموو پایەکانی مرۆڤایەتیی ..
برسێتی و نەخوێندەواری و بێکاری و تایفەگەری و خێزانپەرستی و خۆپەرستی و لێکهەڵوەشان و جەنگی ناوخۆ و دەرەوەی بە مەعنا ..نەمانی شتێک بە ناوی یەکبوونی نیشتمانیی و ..بەباو بوونەوەی دزایەتی نێوان شار و گوند و ئایین و ئاینزا و ئایدۆلۆژیاکان ..داڕمانی کولتوریی نەتەوایەتی و ئەخلاق و بەها کۆمەڵایەتییەکان ..
ئەمانە و زۆر لەوانە زیاتریش دیاریی سەدامەکان و قوتابخانەی سەدامیزمە بە گەلەکانیان ، کە کۆڵۆنیالیستە جیهانییەکان لە پشتیانەوە وەستاون و داکۆکییان لێ دەکەن ..لێرەدا ئیتر هەموو کۆمەڵگا ئەشێوێ ، تاکە شت کە بۆ ڕێک و پێکیی ئەڕوات بەڕێوە ، نەوت و داهاتی ئەو میللەتانەیە بۆ عەمباری نەوت و داهاتی زلهێزە جیهانییەکان ..

چیرۆکــــی پەیکەری (ئـــــولا یاکەبسەن).. ئا: کامەران حاجی ئەلـیاس

پەیکەری (ئولا یاکەبسەن)، یەکێکە لە پەیکەرەکانی هونەرمەندی دیاری کورد (شوان کەمال)،کە لە کتێبخانەکەی مەنداڵ لە شاری یۆتەبۆری مەلەکەتی سوید دانراوە.

لەسەر چۆنییەتـی دورست بـوون و دانـانی پەیکەری ئـولا یاکەبسـەن هونەرمەندی کورد شوان کەمال دەڵێت" ساڵی 2016 تازە هاتبومە واڵت سوید ماوەیەك بوو بە ئیش بوم لە چەند شوێنێك ،هەوڵی ئیشکردنم دابــــوو CV خۆمـــم بۆ ناردبوون،باســـی ئەوەم کردبـــوو کە پەیکەرسازێکی،کوردم بەڵام ڕەگەزنامەی ئەڵمانیم هەیە و شارەزای بواری پەیکەرسازیم،ئیشی هونەری و بەتایبەتی پەیکەرسازی کەمێك زەحمەت و گرانە بەهۆی کەمی ئەوکارگانەی پەیکەر دروست ئەکەن،بۆ نمونە لە هەمو واڵتانی سکەندناڤیا لەوانەیە 4 یان5 شوێنی وای لێبێت".

هەروەها پەریکەر ساز شوان دەڵێت"خۆشبەختانە لە چەند شوێنێکیان ڕەزامەندیان هەبوو بۆ کارکردنم بەڵام هەنێکیان گونجاونەبوون چونکە زۆر دوربوون لەوانە دانەیەك لە کۆبنهاگنی پایتەختی دانمارك و دانەیك لە خوار شاری ستۆکهۆڵم بو دانەیەك لە فینەلەند،دانەیەك نزیکی خۆمان بو ئیتر کاتیان بۆ دانام بچم قسەیان لەگەڵ بکەم،کە ئیش و کارەکانم پیشان دان لە ئەڵمانیا و هەنێ واڵتی ئەوروپی یەکسەر ڕازی بون کاریان لەگەڵ بکەم".

شوان کەمال زیاتر دەڵێت"جا چیرۆکی دروستکردنی ئەم پەیکەرە لەوەوە دەست پێ ئەکات،کاتێك خاوەنی کارگەکە (ڕۆبەرت کاسالاند) لەهەمان کاتــا مامۆســتای زانکۆش بــوو لە شــاری مــالمۆ وتــی: شــوان داوای پەیکەرێکیان لێمانکردوە ئەتوانی دروستی بکەی بۆمان؟ منیش دوای ئەو دابەڵانە زۆر خۆشحاڵ بـووم بەوەی ئەو کارەیـان بە بکەم،ئیتـر هەستام بەکۆکردنەوەی زانیاری و پەیاکردنی مۆدێل بۆ دروستکردنی پەیکەرەکە، داڕشتن و بیرۆکەی پەیکەرەکە لەسەر دواکاری و ڕێکەوتن بوو لەگەڵ چەند کەسی شارەزای بواری هونەر و رخنەی هونەری ودوایی شارەوانی یۆتەبۆری".

ئولا یاکەبسەن کێیە؟

هونەرمەند شوان کەمال دەڵێت"ئولا یاکەبسەن هونەرمەندێك و ئەکتەرێکی

شانۆ و سینەمای سویدی نەمساویە،لە شاری یۆتۆبۆری ژیاوە لەنێوا سال□نی پەنجاکان و شەستەکانی سەدەی ڕابردو،لەم سال□ن□ی،دوایی شارەوانی شارەکە بڕیاری داوە شوێێك بکرێت بەناویەوە بە تەحدیدی ئەکەوێتە گەرەکی مۆنداڵ بەردەم کتێبخانەی گشتی،لە ئێستایا پەیکەرەکە لەو دانراوە”.

لەسەر چۆنیەتی دورست کردنی پەیکەرەکە شوان دەڵێت”ماوەی 4 مانگێك خەریکی دروستکردنی پەیکەرەکە بوم لەمادەی گەچ وبۆرەك،دوایی لە کارگەی داڕشتنی کانزاکان (مەیالە)لە شاری مالمۆ پەیکەرەکە کرایە بڕۆنز،لە شوێنی دانانی پەیکەرەکە هەنێ کاری سیرامیکی و نوسین هەیە هونەرمەندی سویدی(بیۆرن کانسۆن) ئەوکارانەی چاکردوە کاتی خۆی ئەم ئوال ویاکۆبسنە لە فیلمێکا بەناوی (سەمایەك لە هاوینا) لە کەنارەکانی ئیتالیا بە شێوەیەکی نیمچە ڕوت د□ر□ئ□کەوێت،ئیتر توشی سەرزەنشت و رەخنەیەکی ئەوکاتەی میدیاکان و خەڵکی سکەندناڤی ئەبەێتەوە، بۆیە پەیکەرەکە ئاماژە و گوزارشت لەوە ئەکات کە بەناهەق و نادادپەروەرانە بوە ئەو رەخنانەی ئەو سەردەمە لەم خاتونە گیراوە”.

لەسەر پێکهاتەی پەیکەرەکە هونەرمەند شوان کەماب دەڵێت”پەیکەرەکە پێکهاتوە لە مناڵێکی زنجی ڕەشپێست بەشێوەیەکی توڕە دەستێکی بەرزکردۆتەوە پرسیار ئەکات ئەڵی لەسەرچی و بۆ واتان کرد ئەوکاتانە بەرامبەر ئەم خاتونە هونەرمەندە،لەسەر بلوزەکەی تایتڵی ئەوفیلەمە(سەمایەك لە هاویندا)م دروستکردۆتەوە لەسەر شێوەی ڕیلیف.

شایانی باسە ئەم خاتونە لە ساڵی 1929 لە دایکبوە لە ساڵی 1982 لە نەمسا کۆچی دوایی کردوە ،خاوەنی گ□ل□□ك فیلمە لە واڵتی سوید و ئەلەمانیا و ئەمەریکا چەند خەڵاتێکیشی بەدەست هێناوە.

بۆ زانیاری زیاتر لەسەر قۆناغەکانی دروستکردنی پەیکەرەکە دەتوانن سەردانی کەناڵی یوتۆبی هونەرمەند شوان کەمال بکەن ، یان لە گۆگڵ بنووسن شوان کەمال .

ئا – کامەران حاجی ئەلیاس

کورتەچیرۆک: مەلا.. نووسینی: ئامانج شەروانی

دەرگایەکەی توند دوای خۆی پێوەدا، هەر لە قولینچکی لای چەپی دەرگاکە چوارمشقی ڕوونیشت، پشتی خۆی بە دیوارەکەدا دا، دەستەکانی خستنە ناو یەکتری و خۆی خڕ کردەوە، فرمێسک وەکوو باران بە چاوانیدا دەهاتنە خوارەوە، هەنیسکی گریانی وەکوو دەنگی نای نەو گۆرانییەکی خەمناکی سەبا وابوو، دەنگی قێزەونی هەناسەی ئەم دەندەیە لە گوێکانی دەزرینگانەوە و گوێیەکانی کاس کردبوو. دەترسا، زۆر دەترسا، تەمبێ تەمبی دڵی هەر لە ڕێزمی دەفی دەروێشەکی حاڵگرتوو دەچوو.
دیمەنەکان وەکوو فلیمێکی تاریکی ترسناک دەهاتنەوە بەر چاوانی. ئەوی لە فەقێیەکانی تر جیا کردەوە، پێی گوت: «بمێنەرەوە، کارێکم پێتە.» چاوی خۆی لێ سوور کردەوە، نەوەکا بە کەسی بگێڕێتەوە. بەسەریدا قیژاندی: «کەس باوەڕت پێ ناکات، کەس لە مەلایەکی بەشانوشکەی وەک من ڕانابینێت کە کارێکی ئاوا بکات.» ئە خەڵکی چەن بە فەقێیەکی لووسکەی جەوان باوەڕ دەکەن، فەقێیەک کە هێشتا هەر سمێڵیشی گووگرە نەبووە.
چوار حەفتە بەر لە ئەمڕۆ، لەگەڵ باوکی بە ژوورە کەوتن، مەلا ڕووی گەشاوە، فەرمووی لە هاوڕێیەکەی و لە منداڵەکە کرد، گفتی پێیان دا

کە (هاوار) لەسەر چاوانی خۆی بپارێزێت. ئەو ئەدی کوێی هاوەڵییە
گیانییە بە گیانییەکەی نییە! لەگەڵ فەقێیەکانی تر دەستی کرد بە
خوێندنی سیپارە و خوێندنەوەی قوڕئان. لەگەڵ هەر وەڵامێکی ڕاست،
مەلا ماچێکی لەسەر ڕوومەتی دەکرد و دەستێکی لەسەر ڕانەکانی دادەنا
و توند توند دەیگوشین!
هەتا ئێستا تارمایی مەلا وەکوو دێوەزمەیەک بەر چاوانی گرتووە.
کاتێک جوبەکەی داکەند و بانگی کردە سەر کۆشی خۆی، پێی گوت شتێکت
پێ پیشان دەدەم، هەتا ماویت لە بیری ناکەیت. نەیدەزانی چی
دەگوزەرێت، چاوانی مەلا بە وەکوو دوو چاوی کەمتیارێکی چاوبرسی
دەبریسکێنەوە، دەنگەکەی بە وەک دەنگی سیسارکێکی مردووخواردووی لێ
هاتووە! ئای دەبێت چی بگوزەرێت.
ویستی هەڵبێت، بەڵام مەلا لەو خێراتر بوو و پێشی لێ گرت، هاواری
کرد، زۆر لێی پاڕایەوە، گوێیەکی قوڵاخی نەدەزییەوە. سەرنجی
نەخشەکانی سەر دیواری حوجرەکەی مەلای دەدا، هەستی دەکرد کە
ئەوانیش لەگەڵ ئەو هاوار دەکەن، بەڵام کەسێک نایانبیستێ. ئێشێکی
زۆری بۆ هات، پڕ بە دەنگی خۆی قیژاندی، کەوتە پەلەقاژێ، گەلێک
پاڕایەوە.
ئێستا چۆن ڕووبەڕووی باوکی ببێتەوە، چۆن بۆی بگێڕێتەوە، بەڵکوو
چی بۆ بگێڕێتەوە، کە باوەڕی پێ دەکات. چۆن سەیری نێو چاوانی مەلا
بکات، چۆن جارێکی تر بۆ مەدرەسەکەی مەلا بگەڕێتەوە. ئە چۆن
دەتوانێت نەگەڕێتەوە، ئەدی باوکی گومانی لێ ناکات؟ باشە چ وەڵامی
باوکی بداتەوە. دەبێت باوکی چی لێ بکات، چۆن چۆنی دارکاری بکات!
ئێستا ئەو بووەتە مایەی سەرشۆڕی بۆ خۆی و بنەماڵەکەی!
ناوی خۆی هاتە بەر گوێ، دەنگێک لەپشت دەرگاوە، دەنگی دایکی بوو،
بانگی دەکرد بۆ نانخواردن. نانخواردنی چی، ئەو ئەمڕۆ هەر خۆی
خواردەتەوە، هەر خەمی خواردووە، جا چۆن جارێکی تر لەگەڵیان
دانیشێت، ئەی هەموویان هەستی پێ ناکەن، ئەی نابنە گاڵتەجاری
دەستی برا و خوشکەکانی! چۆن لەم ژوورەدا بێتە دەرەوە، ئێستا
هەموویان دەزانن، هەواڵ گەیشتووەتەوە بەر گوێی هەموویان!
دەنگی کەلانی دەرگاکە هات، خۆی وەکتر هێناوە، سەری خۆی شۆڕتر
کردەوە، وەک ئەوەی بیەوێت خۆی بشارێتەوە بەڵکوو نەیبینن. دەرگاکە
کرایەوە، ڕووناکی خۆر ڕژایە نێو ژوورە تاریکە ئەنگوستەچاوەکە،
دایکی هاواری لێ هەڵسا، ئەوە بۆ وەڵام نادەیتەوە هیچ و پووچ!
پیلی منداڵەکەی گرت و بۆ پێش خۆی دا. ئەمیش لە ترسانا بە
دەستەکانی پاشەڵی خۆی گرت نەوەکا دیسانەوە هەتک بکرێتەوە.

واتای وشەکان:

ڕێزم: واتە ئیقاع، یان ڕیتم.

نووسینی: ئامانج شەروانی

قەیران.. سامان خدر

لەزمانەوانیدا دەوترێت توشی قەیران بووین واتە نارەحەتی و تەنگژەمان هاتوەتە پێش . یان لە کشتوکاڵدا دەوترێت ساڵەکە قەیراناوی بوو واتە قاتی و قڕی و کەم بەرهەمی بوو .

بەڵام لەڕووی بەکارهێنانەوە :واتە چارەسەری کێشەیەک بە بنبەست گەشتوە و ئاستەنگ و کۆسپ رێگرن لە پیش چون و چارەسەرکردنیدا.

قەیران چیە؟ وەهۆکاری دروستبوونی جیە؟

وەک پێشتر ئاماژەمان پێدا هەندێک جار بەهۆی نەبوونی سیاسەتەکان یا پلانی هەڵە یان بریاردانی سەرپێی و هەڵەشە یان هەرهۆیەکیتر وادەکات قەیران دروست بێت و دواتر کۆنترۆڵکردنی ئاسان نەبێت.

بارودۆخێکی ناسەقامگیری یان مەترسی، وەک لە کاروباری کۆمەڵایەتی، ئابووری، سیاسی، یان نێودەوڵەتیدا، کە دەبێتە هۆی گۆڕانکارییەکی یەکلاکەرەوە.

-هەروەها هەندێک جار دەرەنجامی بونی خەلەل لە (دەزگای نەخشەو پلانەدانان . بەریوەبردن و ریکخستنی کارەکان . رێنماییەکان . دەزگای چاودێری . دەزگای بریارو بریاری نابەجێ) قەیران دروست دەبیت.

بەواتایەکیتر قەیران بریتیە لە :

ئەودۆخە ناهاوسەنگ و ناریکەیە کە لەنێوان ئەوەی کراوە و ئەوەی پێویست بوو ئەنجام بدرایەت دێتە ئاراوە

ئیستا لە کوردستان بەهۆی نەبونی پیلانی پێشوەختەو نەبونی نەخشەدانانی بنەرەتی و ، هەلەی سیاسی و سەرکردەکانی کوردستان نەبونی چاودێرێکی بێ لایەن و نەبونی بەڕێوەبردنێکی باش لەوڵات ئەم

قەیرانان کەدروست بوون .

ئەگەر لە کوردستان لە سالانی رابردوو کێشەی کارەبا و ئاو و ریگاو بان و کێشەی سوتەمەنی چارەسەر بکردایە ، ئەوا ئەم دۆخە ناخۆشە و کێشەکانی ئێستا دروست نەئەبوو.

فەلسەفەی عەرەبی-ئیسلامی مێژوو و سەردەم.. گێرت هێندریش.. لە ئەڵمانییەوە: کاوە جەلال

6. فەلسەفە لە ئیسپانیای عەرەبی (ئەلئەندەلوس)

ئیسپانیا (ئەل-ئەندەلوس ی عەرەبەکان) لە ساڵی 711 بەدوواوە سەر بە جیهانی ئیسلامی بوو، ئەوە دوای گەیشتنی سوپاسالار تاریق ئیبن زیادی یەمەنی بە جیبرالتەر (جەبەل تاریق). سەرەتا هێرشی عەرەبەکان کەمێک زۆرتر بوو لە پەلاماری تاڵانی، پاشان لاوازیی دەوڵەتی گۆتەکانی ڕۆژئاوا بوو بە هاندەرێک بۆ داگیرکردنی کردەکی. سوپایەکی ڕێژەییانە بچووک لە کورتترین ماوەدا هەموو شارە گەورەکانی داگیر کرد و تا باشووری فەڕەنسا بەرەو پێش هێرشی برد. وەلێ پەلامارەکانی تاڵانی لە نیوەی سەدەی هەشتەمدا وەستێنران. پەلامارێکی عەرەبەکان بۆ تاڵانی کە لە لایەن کارل مارتێل-ەوە لای توورس و پواتیەر شکێنرا (732) و بە هەڵە ناونراوە شکانی ”مێژوویی-جیهانی”، دوورترین سنووری عەرەبەکانی دیاری کرد و تا ئەو سنوورەش دەیهێنا بۆ مەبەستی تاڵانی پەلامار بدەن. وەلێ ئەم شکانەی عەرەبەکان بە هیچ شێوەیەک کۆتایی بە ئامادەگیی ئەوان لە باشوری فەڕەنسا نەهێنا، هەروەها کۆتایی نەهێنا بە هەڵچوون و گەشانەوەی ئیسپانیای عەرەبی. سەرەتا والییەکی خەلافەتی دووری ئەمەوی لە دیمەشق لەوێ حوکمی دەکرد، ئەوجا دوای ئەوەی ساڵی 750 خەلافەت کەوتە دەستی عەباسییەکان و ئەوانیش پایتەختیان گواستەوە بۆ بەغداد، ئیدی خەلافەت دوایەمین نفوزی خۆی بەسەر ئیسپانیادا لەدەست دا. تاکە میری ئەمەوییەکان کە لە کۆمەڵکوژیی خانەوادەکەی

ڕزگاری بوو بوو، لە لایەن موسڵمانانی ئەوێوە کرا بە دەسەڵاتداری ئیسپانیا. بەمەش ئێستا چیدی ئیسپانیا سەر بە خەلافەتی عەرەبی-ئیسلامی نەبوو، بەڵکو بوو بە دەوڵەتێکی عەرەبیی سەربەخۆ.

ئەلئەندەلوس چ لە ڕووی ئابووری و چ لە ڕووی شارستانییەوە سەر بە جیهانی ئیسلامی بوو و ئاڵوگۆڕێکی زیندووی لەتەکیدا هەبوو. هەرگیز ئیسپانیای عەرەبی زەبرمەندانە بەئیسلامی نەکرا، بەڵکو موسڵمان و کریستیان و جوو لەژێر سەروەریی عەرەبیدا بەئاشتیانە پێکەوە دەژیان. بەو پێیەوە گرووپێکی نوێی دانیشتوان بە ناوی “مۆزائەرابەر”ە (Mozaaraber) کریستیانییەکان سەریهەڵدا کە بە زمانی عەرەبی دەئاخڤین و نەریتی عەرەبییانەیان وەرگرتبوو. هەروەها کۆمەڵە گەورەکەی جووەکان لە ئیسپانیا لێبوردەیی زۆری پێبڕابوو و هاوکات بەشداریی لە بەعەرەبیکردنی ژینجیهان و کولتووردا دەکرد. لەم کۆمەڵەیەوە فەیلەسوفانی بەواتا دەرکەوتن، وەک: سالۆمۆ ئیبن گابیرۆل (بە لاتینی ئاقیسەبرۆن، 1020-1058)، هەروها مایمۆنیدێس (موسا ئیبن مەیمون، 1135-1204). هزری ئەمان تەنیا پابەندی ترادیسیۆنی جوویەتی نەبوو، بەڵکو هەروەها کاری چ لە وەرگرتنی ئیسلامییانەی ئەنتیکە و چ لە فەلسەفەی موسڵمانەکاندا کردەوە. هەندێکیان بەڕێی فەلسەفەی ئەوانەوە گەیەنرا بە چەرخی نەقینی لاتینی.

ئیسپانیای ئیسلامی لە ماوەی حوکمڕانیی عەبدولڕەحمانی سێیەمدا (912-961) گەیشت بە ترۆپکی دەسەڵات و خۆشگوزەرانی. بەدووی ئەوەدا ئیدی سەردەمێک هات و تێیدا “ڕێکۆنکویستا” (Reconquista)، واتا ئەوە کە زۆر جار ناو دەنرێت “داگیرکردنەوەی ئیسپانیا لە ماورەکان”، پتر گوڕی سەند. وەلێ پاشخانی ڕێکۆنکویستا کەمتر جەنگی ئیمان بوو لە نێوان موسڵمانان و کریستیانیاندا، بەڵکو پاشخانەکە بەزۆریی لێکترازاویی نێوخۆیی ئەندەلوس بوو کە دوای مەرگی دوایەمین میری ئەمەوییەکان لە ساڵی 1008 دا بەسەر پتر لە سی میرنشینی گچکەی سەربەخۆی ناوچەییدا لێکهەڵوەشایەوە. لە نێویاندا هەروەها میرنشینی کریستیانی هەبوون کە تا ئەو دەمە ئەمەوییەکانیان وەک سەروەر ناساندبوو. دەوڵەتۆچکەکانی شەڕی ڕکاوییان لەسەر باڵادەستی لەدژی یەکدی پەربا کردبوو، لەڕێشدا کوالیسیۆنی دەمدەمیانەی نێوان دەسەڵاتدارانی کریستیانی و ئیسلامی مۆرکی خۆیان لەو شەڕانە دابوو. مەتیقی ئایینی لە ڕەوتی بەردەوامبوونی “ڕێکۆنکویستا”دا واتای وەرگرت. جگە لەوە ناکۆکییەکانی نێو ئیسپانیا بوون بەهۆی هێرشی نوێ لە باکوری ئەفریکاوە و هێرشەکان پتر ئەو وڵاتەیان دابەشاند. سەرهەڵدانی

چەند شانشینێکی کریستیانی گۆڕی دا بە داڕوخانی ئیسپانیای عەرەبی. سالی 1085 تولەیدە داگیرکرا، سالی 1236 کوردوبا و سالی 1248 سیڤیلیا. تەنیا گرانادا تا سالی 1492 عەرەبی مایەوە، پاشان ئەویش لە لایەن هەردوو شانشینی یەکگرتووی ئاراگۆن و کاستیلیاوە داگیرکرا. بەدووی لەناوچوونی ئیسپانیای عەرەبیدا قۆناغێکی درێژخایەنی نالێبوردەیی ئایینی و دوژمنایەتیی هزر دەستی پێکرد. پتر لە سێ ملیۆن موسڵمان، جوو و هەروەها زۆر کریستی بەعەرەبیکراو ناچاربوون هەڵبێن. لە گرانادای داگیرکراودا ماوەیەکی کورت دوای دەسەڵاتسەندن لە لایەن شایانی کاتۆلیکییەوە بەدارەی هەڵچنراوەکان گڕیانگرتەوە. ئەوە سەرەتا کتێبەکانی عەرەب و جوولەکان بوون کە لەنێو بەرەسەدا گڕیان گرت و بەوەش میراتی یەکێک لە دەوڵەمەندترین کولتوورەکانی ئەوروپا لەناوچوو. وەلێ هەروەک هاینریش هاینە لە تراژیدیای گرانادادا بە ناونیشانی "ئەلمەنسور" نووسیی: "ئەوە تەنیا پێشەکی بوو، ئاخر لەکوێ مرۆڤ کتێب / بسووتێنێت، لە کۆتاییدا مرۆڤیش دەسووتێنێت".

6.1 ئیبن باجە و ئیبن توفەیل

فەلسەفە هەروەها یەکێکە لە گەشانەوە کولتوورییەکانی ئەندەلوس، وەلێ سەرەتا لە سەدەی دوازدەیەمەوە بەرهەمی تاکە کەسێتییانی بەواتاوە سەرهەڵدەدات، بۆ ئەمەش دەتوانین دوو هۆ دەستنیشان بکەین: فەلسەفە لە خۆرهەڵاتی جیهانی ئیسلامی بۆ یەکەم جار بە چالاکیی وەرگێڕەکانی تێکستگەلی ئەنتیکە دەست پێدەکات، وەلێ قۆناغێکی بەم چەشنە لە ئەندەلوس نییە. لەبرە، دوای داڕوخانی جیهانی ئەنتیکە و کۆچی گەلان، کەمتر لە خۆرهەڵات تێکستی کلاسیکی مانەوە. ئەوجا لەبرە گرووپی زانایانی کریستیانیی سریانیزمان کە لە خۆرهەڵات ڕۆڵی بەواتای نێوەندیاریان وەرگرت، لەگەڵیدا نەبوو. جگە لەوە فەلسەفە لە ئەندەلوسی ئەمەویدا بەدناو بوو، چونکە دوژمنە عەباسییەکانیان لە خۆرهەڵات گەشەی پێدەدا. درەنگتر لە ڕەوتی ئاڵوگۆڕی کولتووریانەی نێوان ئەندەلوس و بەشەکانی دیکەی جیهانی ئیسلامیدا ئەدەبیاتی فەلسەفییش لەپاڵ زانستەکانی دیکەدا پتر گەیشت بە ئەندەلوس.

ئەبو بەکر ئیبن یەحیا ئەلسائغ کە بە ئیبن باجە (ئاڤەمپاس ی چەرخی نێڤینی لاتینی) ناسراوە، یەکەم فەیلەسوفی مەزنی ئیسپانیای عەرەبی بوو. ئەو لە کۆتایی سەدەی یازدەیەمدا لە ساراگۆسا هاتە جیهانەوە و هەر لەوێ زۆرترین کاتی ژیانی بەسەر برد، هەروەها لەبرە بە ماوەیەک لە ژیانی سیاسیی شاردا ڕۆڵی بەواتای گێڕا: چەند جارێک بوو بە وەزیر، وەلێ چەندجارێ بە زیندانیکردن هەقی ئەم تەرقیە

سیاسییەی خۆی دا. پێش ئەوەی سوپای کریستیانییەکان ساراگۆسا داگیر بکات، ئەو شارەکەی بەجێهێشت و کۆچی کرد بۆ باکوری ئەفریکا. ئیبن باجە ساڵی 1138 لە فەس مرد.

فەلسەفەی ئیبن باجە بەتایبەتی لە فارابییەوە دەردەچوو. ئاخر ئەو نووسینەکانی فارابیی دەناسی، وەلێ هیچ شارەزاییەکی لەبارەی ئیبن سینا نەبوو و بە ڕادەیەکی کەم شارەزای غەزالی بوو. بەگوێرەی ئەمەش فەلسەفەیەکی ئەڕیستۆتەلی-نوێپلاتۆنیی پشتبەستوو بە فارابی دەرچەی ئەو بوو و لە نێوەندیدا بابەتی فارابییانەی تیۆریەکی دەوڵەت خۆی دەبینییەوە. لێرەدا زانینومای ڕژان (ئێماناسیۆن) و ئەو ئەپیستمۆلۆگییە کە پێوەی گرێدرابوو، هەندێ لە زانینوماکەی فارابی جیاواز نەبوو، وەلێ ئیبن باجە لە دوو پنتی گرنگدا پەرەی پێدا. بە فارابی گرێدانی زەینی مرۆڤ بە زەینی چالاکەوە ڕوداوێکی تایبەت بوو بە خودی هەر سەبژەکتێک و ڕوداوەکە دەیتوانی ئەو سەبژەکتە بهێنێتە ڕەوشی ڕۆشنبوونەوەی هۆشەکییەوە (Erleuchtung). بە پێچەوانەوە لای ئیبن باجە ئەو زۆرێتییە ژمارەییەی تاکە زەینەکان لە باڵاترین پلەدا دەبوو بە یەک تاکە زەین و سەرجەم تاکە بوونەوەرەکان سەر بەو دەبوون، ئەوە لایەنی کەم پاش مەرگ دوای ئەوەی دەروونە نەمرەکان لە لەشەکان جیابووبوونەوە. لێرە زەینی کردەکیی مرۆڤان وەک یەک زەینی ژمارەیی، وەک یەکانەی زەین، بەردەوامیی وەردەگرت. ئەم بیرۆکەیە درەنگتر کاریگەریی لەسەر تیۆریی یەکانەی زەین لای ئیبن ڕوشد نواند، هەروەها بۆیە ئەوەندە شۆڕشگێڕانە بوو، چونکە نەمریی دەروون کە ڕەوشێکی ئەندێشەیی ئەودنیایی (ترانسێندێنت) بوو، بەو تیۆرییە وەرگێڕرا بۆ ڕەوشێکی ڕیالی مێژوویی: بە نەمریی زەینی یەکانەیی مرۆڤایەتی، واتا پێشکەوتنی مەئریفە.

دووەم جیاوازیی ئەپیستمۆلۆگییانە لە فارابی ئەوە بوو کە ئیبن باجە گیرەی خستە سەر ڕێگەی دەروون لە بەدیهێنانی ڕەوشی بەختیاریدا. ئەو لەم پەیوەندییەدا ئاماژە بە غەزالی دەدات کە گۆتبووی: یەکگرتن لەتەک خودادا (بە نموونە لە سۆفیزمدا) بەڕێی بەکردەکیبوونی زەینەوە نایەتە دی، بەڵکو بەڕێی ئەزموونێکی عیرفانییەوە. وەلێ ئیبن باجە بە پێچەوانەوە وایدادەنێت کە یەکگرتنی هۆشی مرۆڤ لەتەک زەینی چالاکدا بە هەر حاڵ ڕودانێکی زەینییە (ئینتەلێکتوەلییە)، کەواتە فەلسەفە و زانست پێشمەرجی ئەو یەکگرتنەن. بەختیاریی نەزەری خودا بریتیی نییە لە سەرئەنجامی ئەزموونی عیرفانی، بەڵکو بەزەرووری گرێدراوە بە مەئریفەی فەلسەفی-ڕاسیۆنالەوە. هەروەها ئیبن ڕوشد لەمەدا شوێن پێی ئیبن باجە هەڵدەگرێت.

تیۆریی دەوڵەتی ئیبن باجە بەزۆریی پشت بە فارابی دەبەستێت، سەرباری ئەوە لێرەش جیاوازیی سەرنجڕاکێش هەن. بۆ نموونە کاریگەریی فەیلەسوفەکان لای ئیبن باجە جیاوازە وەک لای فارابیی پێشەنگی. بە دیدی فارابی مرۆڤانی فەزیلەمەند (فازیل) لە دەوڵەتی ناڕەوادا نەفرەتی ئەوەیان لێکراوە یان فەزیلەمەندیی خۆیان بد□□نن یاخود ئەو کۆمەڵە جێبھێڵن و بۆ دەوڵەتێکی باشتر بگەڕێن. گەر دەوڵەتێکی بەو چەشنە شیاوی دۆزینەوە نەبێت، ئەوسا مردن بۆ فەیلەسوف باشترە لەوەی فەزیلەی خۆی بد□□ن□ت. هاوکات تایبەتمەندیی هەموو دەوڵەتێک بە دەوڵەتی نموونەییشەوە ئەوەیە کە هەمیشە دەشێت لەنێویدا توخمی تێکدەر هەبن (و فارابی لە “مەدینە”دا ناویان دەنێت “گیاکەڵە”). ئێستاش ئیبن باجە لە لایەنی خۆیەوە لێکچواندنێکی سەرنجڕاکێش لەنێوان توخمە زیانگەیەنەرەکان بە جڤاک (asozial) یان “گیاکەڵە” و فەیلەسوفەکاندا ئەنجام دەدات: ئەمانیش دەشێت لە دیدی زۆرینەی نافەزیلەمەندی نێو دەوڵەتی ناڕەواوە ببن بە “گیاکەڵە”، بەڵێ زۆرتر لەوەش: تەنانەت گەرەکە فەیلەسوفەکان ئەو رۆڵە وەربگرن و بە کاریگەربوونیان شێوەیەکی “چارەسەرکردنی کۆمەڵ” بەربخەن. بە پێچەوانەشەوە لە دەوڵەتی فازیلدا ئەو جۆرە فۆرمانەی هەستی مۆرالیانەی جڤاکی (Gemeinschaftssinn) پێویست نین، بەڵێ دادوەران و فەرمانبەرانیش، تەنانەت پزیشکان، زیادەن، چونکە دەوڵەتی نموونەیی هیچ تێکدانێک ناناسێت کە ئیدی ئەو جۆرە “پسپۆران”ە بۆ چارەسەرکردنی پێویست بن. ئیبن باجە لێرەدا لەبریی تێڕوانینە ڕەشبینەکەی فارابی تێڕوانینە ئیدیالیستییەکەی پلاتۆن لە “کۆمار”دا وەردەگرێت. وەلێ ئەوەی ڕاستی بێت هەر بەم ڕێیەوە دەوڵەتی “نموونەیی”ی فازیل دەبێت بە هیوایەک کە بەدەگمەن شیاوی بەدیهێنانە. بەم شێوەیە دوو گیرەخستنەسەری پێچەوانە لە تیۆریی دەوڵەتی ئیبن باجەدا دێنە نێوانەوە: تیۆرییەکە لە پرنسیپەوە بێهیواترە لەوەی فارابی و هاوکات دەربەستهاتووانە گەشبینترە، چونکە رۆڵی مرۆڤانی فەزیلەمەند، وەک چاکساز و چارەزانی (تێڕاپۆیتی) کۆمەڵ، لایەنی کەم گفت دەدات کە دەوڵەتی ناڕەوای ڕیال لەسەرخۆ چاکبکرێت. ئەگەرچی سەرهەڵدانی دەوڵەتی نموونەیی، تەواو هاوشێوەی سەرهەڵدانی ئەو جۆرەی دەوڵەت لە یوتۆپیاکانی پلاتۆن و فارابیدا، لە کۆتاییدا گرێدراوە بە توانستی تاکەکەسانەوە بۆ چێکردنی پەیوەندییەک ل□ تەک زەینی چالاک و بەمەش ل□ تەک فەزیلەمەندیدا، وەلێ لەبەر ئەوەی ئیبن باجە ئەرکی “چارەزانی” دەخاتە ئەستۆی ئەندامانی فەزیلەمەندی جڤاک، ئیدی بەو ڕێیەوە ئاستێکی هزرین دەردەخات: هزرین لەو مەرجە سۆسیالانە کە دەبێت بۆ شیمانەی هەڵوێستی مۆڕالی لەنێو کۆمەڵێکدا لەگۆڕێ بن.

جگە لەوە کاتێک کەمینەی فەلسەفەران و "گیاکێشە"ی کەلاخراو و نەخوازراوی جڤاک هاوتا دادەنرێن، ئیدی بەو ڕێیەوە گیرۆیەکی ڕووخێنەرانە (سوبڤەرزیف) دێتە ناو تیۆریی دەوڵەتی ئیبن باجەوە. وەلێ گەر ئێستا لەرەوە بەردەوامی بە هزرین بدرێت، ئەوسا یەکسەر ئەم پرسیارە سەرهەڵدەدات: ئایا تا چەند پێوەرە مۆڕالییەکان بەرهەمی بەخۆدان و بەواندانی ئەدگارانن / شوناسن (Selbst- und Fremdzuschreibung) کە زۆرینەیەکی جڤاک بەرانبەر کەمینەکان پەیڕەویی دەکات بەبێ ئەوەی بەڕاستی بتوانێت هۆی ڕاسیۆنال بە ئەوە بخاتە بەردەم؟ بێگومان نە لای ئیبن باجە و نە لە فەلسەفەی عەرەبی-ئیسلامی ی سەردەمانی درەنگتردا لەوە زیاتر کار لەو دوو کۆنسێپتەدا نەکراوە.

ئەبو بەکر ئیبن توفەیل (بە لاتینی: ئابوباکەر 1105-1185) دووەم فەیلەسوفی بەواتای ئیسپانیای عەرەبی بوو. ئەو لە نزیکی گرانادا هاتە جیهانەوە، لە سەردەمی دەسەڵاتداریی ئەلموەحیدونەکاندا لە گەلێک پۆستی باڵای بەڕێوەبەریدا وەک پزیشک و ئەستێرەناس و فەیلەسوف کاری کرد. وەک دەگێڕرێتەوە، ئەو فرە کاری فەلسەفەیی و زانستی سروشتیی نووسیوە، وەلێ لەم نووسینانە تەنیا یەک دانە ماوەتەوە. ئەم بەرهەمە بچووکە کە جۆرێکە کە لە ڕۆمانی فەلسەفەیی گەشەی تاکەکەس، زۆر کاریگەر بوو. نووسینەکە بوو بە نموونەی یەکێک لە ناسراوترین و زۆر خوێنراوەترین بەرهەمی ئەدەبی ئەوروپی: ڕۆبینسن کرۆسۆ (1719)ی دانیێڵ دیفۆ (Daniel Defoe).

ئیبن توفەیل چیرۆکەکەی بە پێشگۆتنێک دەستپێدەکات کە هەستێکی ئەوتۆ بێدار دەکاتەوە، هەروەک ئەو چیرۆکە وەڵام بێت بە پرسیاری دۆستێک کە تکای لێکردووە نهێنییەکانی فەلسەفەی ئیبن سینای بۆ ڕوون بکاتەوە. ئەو ڕێبەرییەکە بەکاردەهێنێت بۆ ڕەخنە لە سەرجەم فەلسەفەی پێشین کە چە فەیلەسوفانی کلاسیکیی گریک و چە فەلسەفەی عەرەبی-ئیسلامی لە خۆ دەگرێت. ئیبن توفەیل ئاماژە بە ئەوە دەدات کە لە داڕشتنەکانی فارابی و ئیبن باجەدا دژبێژیگەلی کرۆکی هەن، پاشان ڕەخنەی ئەوە لە غەزالی دەگرێت کە ئەو لە نووسینە جیاکانیدا لەبارەی فەلسەفە، هەڵوێستێکی دەربەستنەهاتووی هەبووە. تەنیا ئیبن سینا ڕێگەی ڕاستی پیشانی ئەو کەسانە داوە کە بەدووی ڕاستیدا دەگەڕێن: نەک تەنیا ڕێگەی ڕاسیۆنالی مەئریفە لە کۆتاییدا شیفا بە مرۆڤ دەهێنێت و دەبێت بە پاڵهێزی گەیشتن بە کامیلەتی، بەڵکو هەروەها ڕوانینی عیرفانیش، "نەزەری حاڵلێهاتوو" لە دەستووری خودا. ئەو تەنانەت ناونیشانی ڕۆمانەکەی لە ئیبن سینا وەردەگرێت: حەی ئیبن یەقزان – زیندووی کوڕی بێدار. وەلێ ئیبن توفەیل ڕۆمانێکی فەلسەفەیی ئەوتۆ دەنووسێت کە زۆر لە نموونە بەردەستەکەی

ئیبن سینا تێدەپەڕێت.

ڕۆمانە فەلسەفەییەکەی حەی ئیبن یەقزان

چیرۆکەکە لەسەر دورگەیەکی تڕۆپی دەستپێدەکات. لەسەر ئەم دورگەیە شیرەمژەیەک فڕێ دراوە و ئێستاش ئاسکێک بەخێوی دەکات. حەی بە هێزی هزرینی خۆی فێری خۆپۆشین، خۆچەکدارکردن و ڕاوکردن دەبێت. دوای ئەوەی دایکە پەروەردکارەکەی، ئاسکەکە، دەمرێت، حەی بەناکامی هەوڵ دەدات لە لاشەکەیدا هۆیەکی میکانیکی بۆ مردنی بدۆزێتەوە، لێرەشدا بۆی ئاشکرا دەبێت کە شتێکی نا بەرجەستە (ئیمما تەریەل)، واتا هۆش، هۆی ژیانە. لە ئێستا بەدوواوە پرۆسەی پێگەیشتنی حەی چیدی تەنیا ڕوو ناکاتە خۆهێشتنەوە، بەڵکو هەروەها ئاڕاستەیەکی فەلسەفەیی وەردەگرێت. ئەو لە سروشت دەتوێژێتەوە و دەگات بە پرنسیپەکانی مێتافیزیکی کلاسیکی: جیاوازیکردن لە نێوان یەکانە و زۆرێتیدا، لە نێوان ئەدگاری بەڕێکەوت (ئەکسیدێنس) و گەوهەردا، دەگات بە زەروورەی ئەنجامە سروشتییە کاراکان، ئەوجا لۆگیکییانە دەگات بە یەکەم هۆ و لە کۆتاییدا بە شیمانەی گەیشتن بە تێروانین لەبارەی زەروورەی ئافرێنەرێکی سەرجەم بوونەوەران. دوای ئەوەی حەی بە ڕێگەی ڕاسیۆنال خودا دەناسێت، ئیدی دەیەوێت خۆی لە خودا نزیکبخاتەوە: بە ڕامان (کۆنتێمپلاسیۆن) و زوهد و ڕاهێنانی ڕەوانی (سپیریتوێل). بەم شێوەیە حەی دەگات بە ڕەوشی بەختیاری، ئەوجا لە وێنایەکدا دەگات بە مەئریفەی سەرهەڵدانی دەستووری گەردوون بەڕێی ڕژانەوە (ئێماناسیۆن)، هەروەها بە مەئریفەی باڵاترین پلەی ئاگایی مر□ق ک□ چیدی ڕاسیۆنال نییە:
“ئەو بەردەوام تێدەکۆشا تا ئاگایی خودی خۆی نەهێڵێت و خۆی بەتەواوی بۆ نەزەری پەتی لە کرۆکی ڕاستی تەرخان بکات؛ ئەوەشی لە کۆتاییدا پێبەدیهات: هەموو شتەکان، سەرجەم فۆرمە هۆشەکییەکان و توانستە جەستەییەکان لە زاکیرە و لێهزرینی ئەودا نەمان [...]؛ تەنیا یەک شت مایەوە: ئەلهەق (der Wahre)، بوونەوەری ئەزەلی [...]”
.(.Tufayl 1987, 130f)

ئیبن توفەیل بەشێکی دووەم دەداتە پاڵ ئەم چیرۆکەی هەتیوێکی خۆپێگەیەنەر کە ڕەنگە گرنگتر بێت لە چیرۆکەکە. لەسەر دورگەیەکی دراوسێ گ□ل□□ک دەژی کە فەیلەسوفێکی پیر ئەو تیڕوانینە فەلسەفەییانەی لە فۆرمی سیمبۆلی یان وێنەییدا پێڕاگەیاندووە کە حەی بە هێزی زەینی خۆی ئاشکرای کردبوون، هێندە نەبێت کە ئەو گەلە وێنە و سیمبۆلەکانی ئایینەکەی وشەییانە وەردەگرێت. تەنیا ئەبسالی هزرڤان دەیەوێت بگات بە پاشخانی واتای زمانە وێنەییەکە، وەلێ ئەوەی ل□ نێو ئەو کۆمەڵەدا پێبەدینا هێنرێت، بۆیە دورگەکەی

جێدەهێڵێت و لەسەر ئەو دورگەيە دەگيرسێتەوە كە حەى لێى دەژى. ئەبسال حەى فێرى زمان دەكات و لەوەوە بۆى ئاشكرا دەبێت كە حەى بەبێ سيمبۆليك-ى ئايينێك بەو قووڵترين ڕاستيانە گەيشتووە كە ئەو خۆى بەدوويان‌دا گەڕابوو. هەردووكيان د□گ□□ن□وە بۆ سەر دورگەكەى ئەبسال، ئەوجا لەوێ حەى هەوڵ دەدات واتاى سيمبۆل و وێنەكانى ئايين بۆ مر□ق□كان ڕوون بكاتەوە تاكو دەرفەتى ي□ككرتنى حاڵلێهاتوويان لەتەك خودادا بۆ بڕەخسێنێت:

“ئەو پێشبينييە كە تێكڕاى مر□ق□كان خاوەنى كارەكتەرێكى بێهاوتا و هۆشێكى تيژ و دەروونێكى خۆڕاگرن، خستييە لێهزرين. ئەو نەيدەزانى هۆشيان چەند تەمەڵ و لاوازە، بڕيارەكانيان چەند چەوتن، حولحولێتيى ئەوانى نەدەناسى” (لا 160).

كەواته هێندە ناخايەنێت كە دەبێت حەى ببينێت، ئەو مرۆڤانە لێى تێناگەن و وا هەست دەكەن داناييەكەى مەترسييە لەسەريان:

“هەموو هۆشدارييەك لاى ئەوان بێكاريگەرى دەمێنێتەوە، هاندانى چاك كردار ناخاتەوە، دێبات لاى ئەوان تەنيا ك□ل□□□قى لێدەكەوێتەوە، هيچ ڕێگەيەكيش ڕووەو دانايى لە بەردەمياندا ئاوەڵا نييە و بەشداريى لە شكۆفەپێدانى (دانايى – و) دا ناكەن”(Ebd., 163f).

حەى بەنائومێدى لەتەك ئەبسالدا دەگەڕێتەوە بۆ سەر ئەو دورگەيە كە خۆى بەتەنيا لێى دەژيا، بێگومان وەنەبێت هۆشداريان ب□ مر□ق□كان نەدابێت كە بۆ ئەوان چاكترە پابەند بن بە واتاى وشەى سيمبۆلەكانى ئايين و هەروەها بە تراديسيۆنەوە، نەك بە هزرينى خۆيى ڕۆ بچن بۆ نێو هێڕێزى (زەندەقە). ئاخر:

“ئەو و ئەبسالى دۆستى دەركيان بەوە كردبوو، بۆ ئەم جۆرەى مر□ق ك□ هاوشێوەى مەڕە و بێدەسەڵاتە، تەنيا ئەم ڕێگەيە بەرەو خەڵاس هەيە. گەر ئەوان لەسەر ئەو ڕێگەيە لا ب□برێن بۆ ئەوەى بفڕێنرێن بەرەو بەرزاييەكانى ڕوانينى هۆشەكى (سپێكولاسيۆن)، ئەوسا ڕەوشەكەيان دوچارى سەرلێشێوانى قووڵتريان دەكات” (Ebd., 166).

پێدەچێت ئەم دەرئەنجامە زۆر ڕەشبينە خۆى لەنێو دابى هزرينى فارابى و ئيبن باجەدا ببينێتەوە. سەرەتا، تيگەيشتنى قووڵى ڕاسيۆنال و عيرفاني□انه□ى حەى لە جيهان پەرچيوەتە نێو فۆرمە سيمبۆلييەكانى ئايينەوە. لە پشتى ئەمەوە ئەو تێزە ناسراوە خۆى دەبينێتەوە كە دەبێژێت فەلسەفە و ئايين لە كۆتاييدا هەمان ڕاستى لە خۆ دەگرن. وەلێ كاتێك مەئريفەى فەلسەفەيى تايبەتە بە كەسانى كەمى بەهرەمەند بۆ دانايى، ئەوا دەبێت بە پێچەوانەوە زۆرينەى مرۆڤان بەتەواوى و بڕوابوو بە واتاى وشەكان شوێن ئايينى سروشى بكەون، چونكە زەين و كارەكتەريان لە ئاستێكدا نين كە ئيدى بتوانن لە فەلسەفە تێبگەن و ژيانى “دانا”يەك بەڕێوەبەرن. لێرەوە ستاتۆى

فەیلەسوف لەنێو جڤاکدا دەکەوێتەوە. ئەو دەبێت بە پشتکردنە جیهان هەقی داناییەکەی بدات. کەواتە فەیلەسوف تەنیا ئەو کاراییەی بۆ گۆڕانی جڤاکێک هەیە کە بەتەنیا بە هزراندنی قووڵترین ڕاستییەکان، واتا بەڕێی لێرەبوونی تەنیاکەوتووی خۆیەوە، جڤاک بە ڕادەیەکی زۆر کەم چـاکتر بکـات. فەیلەسـوف هیـچ شیمـانەیەکی نییە بۆ ئەوەی مەئریفەکـانی بە هاومرۆڤـانی ڕابگەیەنێـت و بەم ڕێیەوە چاکسـازیی جڤاک ئەنجام بدات، چونکە مرۆڤەکان ناتوانن لەو تێبگەن، نەخێر لەبریـی ئەوە پێویستـە کەسـانی پاتریارشیـایی بە ڕێنومـا تونـد و حیکایەتە سیمبۆلییەکانی ئایین ڕێبەریان بکەن. وەلێ لێرەدا ئەوە پتر جێی سووڕمانە کە بەتایبەتی لە بزاوتی ڕۆشناییەکانی ئەوروپادا ئاگامەندییەکی گەورە بەم کتێبەی ئیبن توفەیل بڕا. ئیدوارد پۆکۆک ساڵی 1671 تێکستە عەرەبییەکەی بۆ لاتینی وەرگێڕا، پاشان سایمن ئۆکڵی ساڵی 1708 تێکستەکەی لە عەرەبییەوە بۆ ئینگلیزی وەرگێڕا. هەردوو بڵاوکراوە ئەڵمانییەکەی پریتیوس (1726) و ئایشهۆرن (1783) دەگەڕێنەوە بۆ ئەم وەرگێڕانە ئینگلیزییە. ئەو ناونیشانە کە پۆکۆک و پریتیـوس بە وەرگێڕانەکـانی خۆیانیـان دا، ئاماژەیەکمـان بۆ نووسـینـەکەی دیفۆو پێـــدەدات: “Robinson: Philosophus autodidactus”، یان: “ئەو دانایەی جیهان کە فێرکەری خۆی بوو”. چە کتێبەکەی دیفۆو و چە ڕۆشناییەکـانی سـەرەتا بەگشتـی لەو بڕوایەدا بوون کە مرۆڤ بە ئاوەزی خۆی نەک تەنیا توانای بۆ هەر کردارێکی خۆهێشتنەوە هەیە، بەڵکو هەروەها بۆ ئەو مەبەستە هیچ فێرکارییـەکی لە لایەن دەسـەڵاتـێکی بالـاترەوە، بۆ نمـوونە دەسـەڵاتـێکی دەر-جیهانییەوە، پێویست نییە. مرۆڤ دەتوانێت بەتەواوی “لەنێو خودی خۆیەوە” نهێنییەکانی جیهانی فیزیکی ئاشکرا بکات و هەروەها لەو ڕەوتەدا ناوکە هومانیستییەکەی ئایین، بۆ نموونە یاسای نەریت، لە ئـاوەزی خۆیەوە دەربئەنجـامێنێت. ئەم تێڕوانینە بۆ نمـوونە لە نووسینەکەی لێسینگدا بە ناونیشانی “پەروەردەکردنی ڕەگەزی مرۆڤ” (1780) وەک ئیدیال خویا دەبێت. باوەجو لێسینگ، هاوشێوەی مۆزس مێندلسزۆن، ڕۆمانەکەی ئیبن توفەیلی دەناسی و بەرز دەنرخاند. سـەرباری ئەوە ئەنجـامی ڕەشبینـانەی ڕۆمـانەکە ڕاڤەکـارانی ڕۆشناییەکان ناسڵەمێنێتەوە کە گۆیا جەماوەری مرۆڤان تەنیا بە یاریدەی فۆرمە سیمبۆلییەکانی ئایین بە تێڕوانینی خۆی دەگات، وەلێ فەیلەسوف بەڕێی ئاوەزی تێگەییەوە.

بۆ ڕۆشناییدەران ئەوە گـرنگە کە ئیبـن توفەیـل دەرفەت بۆ حەی دەڕەخسـێنێت ڕێگەی خۆی بگرێتە بەر تاکو پەی بە نهێنییەکانی ئایین بەرێت. ئەمە ڕاڤەدەکرێت وەک شایەتمانهێنان بە سەروەریی ئاوەزی فەلسەفەیی بەسەر تێکستە پیرۆز و تەڵقیندادانە ئایینییەکاندا. هەر

ئەوها لێرەدا دوو لایەن ئاشکرا دەبن: توانای سەبژێکتی فەلسەفەیی بە هەر ئەنجامدانێک لەنێو خودی خۆیەوە، هەروەها سەروەریی فەلسەفە بەسەر ئایین و ئەقیدەگەریدا. بەم پێیەوە دەتوانین شوێنێکی دیاریکراو بە پەیمانی فەلسەفییەکەی ئیبن توفەیل بکەینەوە: وەک دەکومێنتی نێو ترادیسیۆنێکی ڕۆشنایی دایبنێین کە بەردەوام و بەنێو سەرجەم کولتوورەکاندا بانگەشە بۆ ئەتۆنۆمیی سەبژێکتی ئاوەزمەند دەکات.

بەگومان نابێت ئەوەش بشارینەوە کە ڕاڤەکارانی هاوچەرخ، بەتایبەتی لە زانستە ئیسلامییەکانەوە، گومان لە ڕاڤەکردنێکی بەو چەشنەی ئیبن توفەیل دەکەن. ئەمان وایدادەنێن کە حەی ئیبن یەقزان بەتایبەتی بەڵگەیە بۆ پاشەکشەی بەئومێدبووی ڕەشبینانەی فەلسەفە لە کولتووری ئیسلامیدا کە بەردەوام پتر ئەقیدەگەریی ئایینی بەسەریدا سەروەریی وەرگرتووە.

سەرچاوە:

Geert Hendrich, Arabisch-Islamische Philosophie, Frankfurt / M 2005

فەرهەنگۆک

بەخۆدانی ئەدگار / شوناس (Selbstzuschreibung) و بەوانەدانی ئەدگار / شوناس (Fremdzuschreibung) دوو تێگەی سۆسیۆلۆگین. بە یەکەمیان ئەدگار یان شوناسێکی جەخت و پێناسەکراو بە خۆ دەدرێت، بە دووەمیان گرووپێکی مرۆڤان بەهۆی ڕەچەڵەک و شێوەی خۆیانەوە دیاریدەکرێت و زەبر جار کەلاخستن (Marginalisation) لە خۆ دەگرێت، بۆ نموونە کەلاخستنی کۆچکردووان بە نێو جڤاکێکی ئەوروپیی کە ئەدگاری جیاوازیان لە دانیشتوانی ڕەسەنی جڤاکەکە پێدراوە.

ئەدگاری بەڕێکەوت (ئەکسیدەنس، بە عەرەبی "سیفات") و گەوهەر (زوبستانس): ئەدگاری بەڕێکەوت ناکرێکییە، بگۆڕە، بەهۆی خودی خۆیەوە لەگۆڕێ نییە، بەڵکو بەندە بە گەوهەرەوە کە بنەڕەتی یان "زامەن"ی ئەوە. ئەرەستەتالیس بە واژەی جیاواز گەوهەر ڕوون دەکاتەوە: سروشتوو، زامنی ئەدگارەکان، فۆرمی نێو ماتەری (کەرەسە)، یان تاکە شت. کاتێک ئەدگار بەندە بە گەوهەرەوە، ئەوها گەوهەر تەنیا بەهۆیی خۆیەوە هەیە. بۆ نموونە تێگەی "مرۆڤ" گەوهەرە، وەلێ تێگەی "نەخۆش"، یان "مووڕەش"، بەڕێکەوتە و ئەدگاری لکاوە بە مرۆڤەوە.

ئەپیستمۆلۆگی: تیۆریی مەعریفە.

کلاسیکی: لە تێگەکەدا وشەی "کلاس" هەیە، واتا پۆل، چین، ی سەرەوە؛

واتای مەغزایی واژەکە ئەوەیە کە شتێک کۆن نابێت، لە سەردەمانی درەنگتریشدا هەنووکەیەتیی خۆی دەهێڵێتەوە، بۆ نموونە شانۆنامەکانی سۆفۆکلێس. کەواتە ناشێت کەسێکی “تەقلیدی” ناوبنرێت کلاسیکی.

ڕژان (ئەماناسیۆن): سەرجەم بوونەوەر لە “یەک”ی (ئەلئەحەدی) سەرچاوەییەوە دەڕژێت بەبێ ئەوەی “یەک” خۆی بگۆڕێت. ئەمە پێچەوانەی کرداری ئافراندنی جیهانە لە لایەن خوداییەکی ڕەهاوە کە ئایینە ئاسمانییەکان وەک بنەما دایدەنێن. وەلێ ڕژانەکە پلەپلەییە، لای پلۆتین بەم چەشنە: “یەک” یان خودا ڕەهایە، نە هۆشە و نە دەروون، نە لە ڕاوم (فەزا) و نە لە کاتدایە. یەک سەرەتا لە خۆیەوە هۆش (نووس) بەردەدات کە دووانەیە، چونکە گەر ناسین (مەئریفە) هەبێت، ئەوا ناسراویش هەیە. ئەوجا هۆش درێژە بە ڕژان دەدات، سەرەتا ئیدەکان دروست دەکات و وەک پێشوەنەی دروستکردنی جیهان و تاکەکان وەریان دەگرێت: ئەو سەرەتا دەروونی جیهان دادەنێت و تێیدا هزر سەرهەڵدەدات. تاکە دەروونەکان لەنێو دەروونی جیهاندا بەتەواوکراوی هەن و بەیە هاوسۆزانە پێکەوە پەیوەندن. دەروون نێوەندەکە لە نێوان کایەی هۆشەکی (یەک، هۆش، دەروون) و کایەی سروشتیدا (دەرکیدا). لە بەر ئەوەی دەروون سەرجەمەکە، ئەوا لە یەک-ەوە نزیکە، لەبەر ئەوەی لە لایەکی دیکەوە ڕوو دەکاتە کەرتەکان، ئەوا لە زۆرێتی نزیکە. سروشت نزمترین پلەی دەروونە، ئێستا دەروون خۆی بە لەشێک داپۆشیوە. لەبەر ئەوەی سروشت دەروونەی کایەی هۆشەکییە (ئینتەلیگیبلە)، ئەوا کامیلە. ئێستا هەروەها ڕاوم (فەزا) و کات دەبنە ئاراوە. دەروون لە خۆدا ئازادە، بەیە لەنێو خۆیەوە هەی نوێ دادەنێت. دوایەم پلەی ڕژان ماتەرییە (کەرەسەیە) کە پۆزەتیق نییە، بەڵکو پرنسیپی خراپەیە و دژەتەوەری یەک-ی سەرچاوەییە. وەلێ پلۆتین داوا دەکات کە گەرەکە سەرجەم ئەوەی دروست بووە سەرلەنوێ بگەڕێتەوە بە لای دەرچەی خۆی کە یەک-ە، گەڕانەوەکەش بەڕێی تاکەدەروونەوە ڕوو دەدات. دەروون بە چوونی بە نێو لەش گوناهبار بووە، ئێستا گەرەکە خۆی لە لەش ئازاد بکات، لەتەک هۆشدا یەک بگرێت و خۆی بە هۆش ڕۆشن بکاتەوە، لەتەک ئیدەکانی هۆشدا و لە کۆتاییدا تەنانەت لەتەک خودی یەک-ی سەرچاوەییدا ببێت بە یەک.

بڕوانە:
Johannes Hirschberger: Geschichte der Philosophie. Band 1. S. .293ff. Herder. Freiburg am Breisgau

سپێکولاسیۆن: لاتینییەکان بەرانبەر تیۆرییا (لێڕوانین)ی گریکی

دایان نا، واتا ڕوانینی هەشکی لە کرۆک کە نائەمپیرییە.
تێبینی: ناوچەی گەرم کە دەکەوێتە ژوورو و ژێرووی نزیکی هێڵی ئیستیوایە.

زۆربای یۆنانی.. شەماڵ بارەوانی

ڕۆمانی (زۆربا) بە یەکێک لە شاکارە هەرە مەزن و بە نرخەکانی فەیلەسووف و گەورە نووسەری یۆنانی(نیکۆس کازانتزاکیس ۱۸۸۳-۱۹۵۷) دادەنرێت له جیهانی ئەدەب و وێژەدا. چاپی یەکەمی ئەم شاکارە جیهانییە مەزنە لە ساڵی ١٩٤٦ بڵاوبووەوە. ئەو ڕۆمانەی کاریگەری و دەنگدانەوەی تەنها لە بواری ئەدەبدا جێنەهێشت، بەڵکو خۆی خزاندە ناو دنیای فیلم و سینەما و جیهانی مۆسیقاشەوە. زۆربا باس لە پارادۆکس و دژبەری دوو تێڕوانین و کەسایەتی جیاواز دەکات. دوو هاوڕێ، یەکەمیان(باسیل) کە نازناوی(سەرۆکە)، نموونەی زانین و بەهابەرزی و ئایکۆنی ڕەوشت و جوانییە.
ئەویتر(زۆربا،) پیاوێکی نەخوێندەوار و نموونەی کەسێکی یاخی و ئازاد لە هەموو کۆتوبەندێک. هەردووکیان نوێنەری دوو ئاڕاستەی ئەنت و دوو جیهانی جیاواز و دوو جەمسەری زۆر دژ بە یەکن. لەگەڵ ئەو جیاوازییەشدا، خۆشەویستییەکی قووڵ و ڕایەڵە و هاوڕێیەتییەکی زۆر بەهێز و پتەو و لە نێوانیاندا هەیە و پێکەوەیان دەبەستێتەوە.
باسیلی هاوڕێی لەو ڕۆمانەدا لە وەسفی زۆربادا دەڵێت: (زۆربا ئەو مرۆڤەی زۆر لە مێژە بە دوایدا دەگەڕام و نەمدەدۆزییەوە، ئەو دڵێکی هەیە، ژیانی لێ هەڵدەقووڵێت، خاوەنی کەسایەتییەکی زۆر سادەیە مرۆڤێکی گەلێک مەزنە.) چیرۆکی ڕۆمانی (زۆربا) باس لە گەنجێکی تەمەن سی و پێنج ساڵی دەوڵەمەند و ڕۆشنبیر دەکات بە ناوی(باسیل.)
گەنجێک، سامانێکی زۆری بە میرات لە باوکییەوە بۆ بە جێماوە و دەیەوێ بەو سامانە لە پڕۆژەیەکدا وەبەرهێنان بکات. باسیل گەنجێکی شارستانی و پڕ لە حیکمەت و فەلسەفەیە. گەنجێکی ئاوێتە لە دوو کولتوور. گەنجێک، نیوەی ئەمریکی و نیوەکەی تری یۆنانی. گەنجێک، لە ناو پەڕتووکخانەدا پێگەیشتووە و پەروەردە بووە و لە نێو

دووتوەی پەڕەی کتێبەکان لە دایکبووە. لەگەڵ کەسێکی تری نەخوێندەوار و پیرەمێردێکی بە ساڵداچووی تەمەن شەست ساڵ بە ناوی(ماسیدۆنی ئەلەکسیس زۆربا.) کەسایەتییەک، عاشقی کار و سروشت و ژن. کەسێک، گاڵتەی بە خوێندن و خوێندنەوە دێت. ئەو، لە هەموو تەمەنیدا یەک دێڕی نەخوێندووەتەوە و بە توانج بە باسێل دەڵێت(تف بکە ڕووی پەرتووکەکانت، هەموو شتێکی بوون لە پەرتووکەکانتدا نین و باس نەکراون.) زۆربا، کەسێکی سادە و نەخوێندەوار و ناڕۆشنبیرە. هەڵبەت بەو پێوەر و تێگەیشتنە کلاسیکی و تەقلیدییەی بۆ ڕۆشنبیری کراوە و دەکرێت. تاقە قوتابخانەی زۆربا، ژیانە.

زۆربا مرۆڤێکە لە ڕێگای تاقیکردنەوە و ئەزموونەکانی ژیانەوە زۆر فەلسەفە و حیکمەت فێر بووە و هەر بە ڕاستی ئەو لێزان و حەکیم و پسپۆڕە لە واتای ژیان. زۆربا بەشداری لە جەنگ و شەڕەکان کردووە، هەموو پارادۆکسەکانی ژیانی ئەزموون کردووە، خۆشیی و ناخۆشیی، ئارامیی و نائارامیی، ترس و ناسۆری و زۆر لە تاڵەی و ناشیرینییەکانی ژیانی چەشتووە. ئەو کەسایەتییەکە، نە فریشتەیە و نە ئەهریمەنە. مرۆڤێکە، خۆشەویستی دەکات، تووڕە دەبێت، ڕاستگۆیە و هەندێک جار درۆش دەکات، هەڵە دەدات، شکست دەخوات، پەیوەندی لەگەڵ ژن دەبەستێت، نیشتیمانەکەی خۆی خۆش دەوێت. کارەکتەرێکە ئازار و خەمەکان سل بەو ناکەنەوە لە ژیان. ئەو ژیانی بە هەموو جۆرەکانییەوە خۆش دەوێت. ئەو دایمە بە دڵخۆشی دەژیت. مرۆڤێکە پڕە لە ئەنەرژی و لەوانلەوە لە ئومێد و هێزی ژیانی لێ دەچۆڕێت. زۆربا بە سەمایەک کە پێی دەڵێن(سەمای زۆربا) ڕووبەڕووی ئازار و نەهامەتی و خەمەکانی ژیان دەبێتەوە. ئەو هێندە بە گەرمی ڕۆدەچێتە سەماکە، وا هەست دەکات تەواوی گەردوون و هەموو مرۆڤایەتی لەگەڵیدا کەوتوونەتە سەما. سەختییەکانی ژیان و خەمەکان لای ئەو بەهایەکیان نییە و ناتوانن کاریگەری لەو بکەن. گرنگ ئەوەیە ئەو زیندووە یان مردوو. زۆربا مرۆڤێکە، تەژییە لە سەرکەشی و شێتی و هیچ شتێک ئەو ناترسێنێ، جگە لە پیری. ڕاستە ئەو خوێندەواری نییە، وەلێ لە ڕاستیدا ئەو فەیلەسووف و حەکیمە و پڕە لە فەلسەفە و حیکمەت. زۆربا و سەرەک لە کەناری یەکێک لە ڕووبارەکانی شاری(گریت) لە یۆنان بە ڕێکەوت یەکتری دەبینن.

سواری کەشتییەک دەبن بە مەبەستی چوون بۆ دوورگەی (گریک)

گەشتێکی پلاتۆیی(ئەفلاتۆنی) لە نێوان فەیلەسووف و خوێندەوارێکی گەنج، لەگەڵ دەریاوانێکی نەخوێندەوار و پیر.

ئەو گەشتەی کۆمەڵێک چیرۆکی سەیری ژیانی تێدا ڕوو دەدات و چەندین نهێنی و نەزانراو و فەلسەفەی بوون لە میانیدا ئاشکرا دەبن. وەک

سەردانیکردنی ئەو دەرە گەشەگیر و دوورەپەرێزەی قەدپاڵی چیاکە. ئەو پەیوەندییە تەمومژاوی و نامۆیەی زەربا و پەپەلینای بەسادەداچوو. پەیوەندییە سەیر و ڕەق و نامرۆڤانەکەی خەڵکی دێیەکە لەگەڵ ژنە بێوەژنەکە(هەرانتس.) لەنێو کەشتی گەشتکردنەکەدا زەربا و سەرەک ڕێککەوتنێک دەکەن بۆ کارکردن پێکەوە. زەربا لەگەڵ باسێل و لە ژێر فرمانەکانیدا لە کارگەیەکی خەڵووزدەرهێناندا کار دەکات. زەربا کاتی ڕێککەوتنەکە بە سەرەک دەڵێ"من تەنها کاتی کارکردن کرێکاری تۆم و لە ژێر فرمانەکانی تۆ دام، دوای ئەوە من کەسێکی ئازادم لە ژیانی خۆمدا." لەو شاکارەی زەربادا لە پاڵ هەردووک پاڵەوانی سەرەکی(زەربا-سەرەک) نووسەر باس لە کۆمەڵێک کارەکتەری تری لاوەکیش دەکات کە ڕۆڵ دەبینن لە چیرۆکەکانی ڕۆمانەکە. لە نموونەی کەسایەتی بێوەژن(هەرانتس) و مافراندۆنی پیرەمێرد، مومیکۆ، کاپتنی کەشتییەکە و کۆمەڵێک کەسی تر. ڕووداوەکان پەرەدەسەنن لە زەربادا بە بەردبارانکردنی خاتوو هەرانتسی بێوەژن، لە لایەن هەموو دانیشتووانی دێیەکە. ئەو ژنەی هیچ کەسێک بەرگری لە ناکات جگە لە زەربا نەبێت، فریای دەکەوێت. زەربا ڕووبەڕوویان دەبێتەوە و هەرانتس لەناو ئازار و بەردبارانکردن و لێدان لە ژێر دەستیان دەردەنێت. بە هۆکاری ئەوەی گەنجێک لە پێناو خۆشەویستییەکەی کۆتایی بە ژیانی خۆی هێناوە، دەیانەوێت لە تۆڵەی ئەو گەنجە بیکوژن. دواتر کوشتنی هەرانتسی بێوەژن لە لایەن مافراندۆنی باوکی گەنجە خۆکوژەکە کە بە چەقۆ پەلاماری دەدات و خەڵتانی خوێن دەکرێت و سەری لە لاشەی جیا دەکاتەوە.
ئەو بێوەژنەی هەموو پیاوەکانی دێ مۆڕەیان لێ گرتبوو و چاویان تێ بڕیبوو و تەماحیان تێکردبوو. ئینجا ڕۆمانەکە باس لە چیرۆکی ژنێکی تری بەسادەداچوو دەکات بە ناوی (پەپەلینا) کە بە تەنها دەژیت. پەپەلینا پێشووتر و سەردەمی جوانی و گەنجێتی، دەستی ژەنەڕاڵەکان بوو و پەیوەندی سێکسی لەگەڵ دەبەستن. هەرچی ئاوی ژیان و تامی گەنجێتی ئەو بوو، هەموویان مژی.
کە چووە تەمەنیشەوە، ئیتر هەمووان جێیانهێشت و پشتیان تێکرد. ئەو میوانخانەیەکی بچووک لە دێیەکە دەکاتەوە تا بتوانێت لە ڕێگەیەوە بژێوی ژیانی خۆی دابین بکات. پاشان لەگەڵ زەربا دەکەونە داوی خۆشەویستی یەکترییەوە و دواتر دەمرێت و خەڵکی دێ ماڵەکەی هەموو دەبەن، جگە لەو قەرەوێڵەیەی کە لەسەری ڕاکشاوە بۆ مردووەتی، لەگەڵ بولبولەکەی ناو قەفەس نەبێت، ئەویش دواتر زەربا وەک تاقە یادگاری پەپەلینا لەگەڵ خۆی دەیبات. زەربا بە گواستنەوەی دار لە دارستانەوە، بە سەر لوتکەی چیا کار دەکات لە پێناو بەدیهێنانی خەونەکەی. وەلێ هەموو هەوڵەکانی زەربا بۆ دروستکردنی پردێک لە

نێوان کەناری دەریاکە و چیاکە، تا لە ڕێگایەوە ڕۆژوو لە شوێنێک بۆ شوێنێکی تر بگوازێتەوە، شکست دێنێت. پاشان سەرەکی هاوڕێی هەموو سامانەکەی دەخاتە نێو دەستی زۆربا، تا بڕوات هەموو پێداویستییەک و کەرەستەی پێویست بۆ کارەکەی بکڕێت. زۆربا دەڕواتە شار و ڕێکەوتی باڕێک دەکات. لەو باڕەدا ژنە گۆرانیبێژێکی بە تەمەن بچووک کە لەوێ کار دەکات، دەناسێت. ژنەکە دەرفەت دەقۆزێتەوە و پەیوەندی لەگەڵ زۆربا دەبەستێت و هیچ پارەیەکی پێ ناهێڵێت و هەمووی لە جوانیی خۆی و ڕابواردن و خواردنەوە و چێژی باڵ پێ سەرف دەکات. زۆربا دواتر نامەیەک بۆ سەرەکی هاوڕێی دەنێرێت و چیرۆکی خۆشەویستی خۆی و ئەو ژنە گۆرانیبێژە و بابەتی نەمانی ئەو پارەیەی کە پێیداوە بۆ باس دەکات. چیرۆکی ڕووداوەکانی زۆربا بەردەوام دەبێت و دواتر زۆربا لەو ژنە جیادەبێتەوە و بۆ جاری سێیەم ژیانی هاوسەرگیری پێک دێنێت و ئینجا دەچێتە تەمەنەوە و نیشانەکانی پیری لەسەر جەستەی ژیانی هێدی هێدی بەدەردەکەون و چرچ و لۆچەکانی بەساڵداچوون لە سەر ڕووخساری شوێنپەنجەی خۆیان جێ دێڵن و نەخشی پیری دەکێشن. زۆربا و سەرەکی هاوڕێی هیچ سامانێکیان بۆ نامێنێتەوە و بەو چەشنە بە سەما کۆتایی بە چیرۆکەکە دێت و پەڕەی ڕووداوەکانی ڕۆمانەکە دادەخرێت. خوێنەر لە کۆتایی ڕۆمانی زۆربادا هیچ شتێک بەدەست ناهێنێت، جگە لە ورە و هێزی ئومێد و خۆڕاگریی و خۆشەویستیی مرۆڤ و ژیان نەبێت. لە ڕۆمانی زۆربادا، زۆر حیکمەت و فەلسەفە و پەند و شت فێر دەبین و کەسایەتی زۆربا وامان لێ دەکات بە شێوەیەکی ئەرێنی بەشداری لە ژیان بکەین و لە جیهان و بوون بڕوانین. زۆربا کاریگەرییەکی گەورە و بە وێنە لە سەرت جێ دێڵێت و دەتباتە جیهانێکی جیاواز. زۆربا ڕۆمانێکە پڕ لە ڕامانی قووڵ و حیکمەتی ژیان. ڕۆمانێک، هەڵگری کۆمەڵێک فەلسەفەی بەرز و حیکمەتی بە وێنە و جوان. زۆربا هەموو قورساییەکانی ژیان سادە دەکاتەوە و بە هێزی خەندە و بە سەما، شەپۆلی فرمێسکی ئازارەکانی دەریای بوون ڕادەماڵێت. زۆربا گەشتێکی فەلسەفییە لە گۆشەنیگایەکی ترەوە بۆ قووڵایی ژیان و وجوود. گەشتێک، پڕ لە تێڕامان و پرسیار و ئەزموون و پەند و حیکمەت. زۆربا پێت دەڵێت"جوانییەک دڵی نەبوو و هەستی بە ئازاری مرۆڤایەتی نەکرد، با بڕواتە دۆزەخ." زۆربا هەوڵدانەکە بە تێگەیشتن لە ژیان، بە ڕێگایەکی سادە و لە هەمان کاتدا پڕ لە تێڕامان و فەلسەفە و بیرکردنەوەی قووڵ. زۆربا ڕۆمانێکە، فێری فەلسەفەمان دەکات، بەڵام بە شێوازێکی تر. زۆربا پێمان دەڵێت ژیانتان بە هەموو ناخۆشییەکانەوە خۆش بوێت و فەرۆغ ئاسا ژیان بە هەموو ناشیرینییەکانییەوە با لاتان شیرین بێت. ئەمەی مرۆڤ لەم سەردەمەدا

چەندە پێویستمان بە هەنگاونان و ڕۆیشتنە بەو ڕێگایەی زەربا. ڕێگایەک، پڕ لە خۆشەویستی و مرۆڤبوون، پڕ لە ئومێد و خۆڕاگری و سادەیی، پڕ لە تێڕامان و جوانی.

ڕێگایەک، دڵێکی گەورە و هەستێکی بەرز دەوری داوە و سەما دایپۆشیوە و بە فەرشی عیشق تەنراوە. زەربا سەر بە هیچ قوتابخانەیەکی فیکری و فەلسەفی نەبوو، لەو قوتابخانە فیکری و فەلسەفییانەی لەناو پەرتووکەکاندا هەن. ئەو مرۆڤێکی سادەیە و خاوەنی کومەڵێک تێگەیشتنە لە بارەی ژیان و گەردوون و سروشت و میتافزیکا و مرۆڤ و بوون کە تەنها لە ئەزموونی تایبەتی خۆیەوە فێریان بووە. لە ڕوانگەی زەرباوە، بەختەوەری لەو هۆشیاری و فەلسەفە و زانستانەدا نییە کە فەلسەفە و زانست پێشکەشی ژیانی دەکەن، بەڵکو لەو زانیارییەدایە کە لە ڕێگەی ئەزموون و دڵەوە پێیان دەگەین. ئەو جیهانبینییەی زەربا، مانای وا نییە ئەقڵ بە تەواوی ڕەت بکاتەوە و پشتگوێی دەخات. نەخێر، بەڵکو ئەو ڕەخنەی ئەقڵێکی ڕووت و پەتی و وشکی میکانیکی بە ڕۆح دەکات. زەربا بانگەوازێکە بۆ ئەزموونکردن و خۆشەویستی. خۆشەویستی خەمان و هەموو ئەوانەیتر. خۆشەویستی وڵات و هاونیشتیمانییان. خۆشەویستی هەموو مرۆڤایەتی. زەربا دەنگی ویژدان و هێزی ناوەکی مرۆڤە. زەربا بانگەوازێکە بۆ بیرکردنەوە بە جەستە و دڵ و ئەقڵ، بیرکردنەوەیەکی گشتگیر. بانگەوازێکە بۆ ژیانکردن بە جۆرێکی تری جیا لەوەی ئێستا. زەربا داوامان لێ دەکات لە بری زاراوەی ڕەق، زمانی ئیشق و سەما بکەین بە زمانێکی جیهانی نێوان مرۆڤەکان. زەربا تا هەرمان(ئەبەد) بە نەمری و وەکو ئایکۆنێکی بەرز و بە وێنە و شاکارێکی مرۆڤایەتی دەمێنێتەوە. ئایکۆنێک، لە هەموو زەمان و شوێنێکدا و لە نێوان هەموو کەسێکدا ڕۆحی خۆشەویستی بڵاو دەکاتەوە و بەهای مرۆڤایەتی فێری مرۆڤەکان دەکات و جوانیی لە ژیاندا جێگیر دەکات.

زەربا مرۆڤێکە، پڕە لە هەست و بەها و سادەیی و جوانیی. مرۆڤێکە، خاوەنی دڵێکی گەورەیە و نایەوێت سووکترین و بچووکترین ئازار بە هیچ کەسێک بگەیەنێت و هەستی کەس بریندار بکات. ئەو بیر لە ڕابردوو ناکاتەوە و داهاتوویش لای ئەو گرنگ نییە. تاقە شتێک لە سەنتەری بیرکردنەوەی ئەودا، ئەو پارووە نانەیە ئێستا دەیخوات و ئەو ژنەیە کە پەیوەندی لەگەڵ دەبەستێت و ئەو خۆشەویستییەیە، پێشکەش به مرۆڤایەتی دەکات. ئەو ئازادیی و ژیانی خۆی بە هیچ شتێکەوە نابەستێتەوە. لەگەڵ زەربا هاوڕا یان دژ بیت، ئەوە هیچ لە کەسایەتی و گەورەیی ئەو کاراکتەرە جیاواز و مرۆڤدۆستە و گەورەیه کەم ناکاتەوە. زەربا کەسایەتییەکە، هەندێک بە نەزان و هەندێک بە

شێت و هەندێک بە پیاوی جنس و سوارچاکی باوەشی ژن و ڕابواردنی
دەزانن. چونکە لە تێڕوانینی ئەواندا، زۆربا هیچ نییە جگە لە
کاراکتەرێک کە هەموو فەلسەفەی ژیانی لە کار و شەراب و نان و ژن
کورت کردووەتەوە. بەشێکی تریش بە حەکیم و فەیلەسووف و دانا
پێناسەی دەکەن. زۆربا لە یەک کاتدا هەموو ئەوانەیە کە باسمان
کرد. کارەکتەری زۆربا سنوورەکانی کات و زەمان و زمان دەبڕێت.
زۆربا کاتێک ناتوانێ بە زمان گوزارشت لە هزر و هەستی خۆی بکات و
سەرۆکی هاوڕێی تێبگەیەنێت لە یەکێک لەو دایەلۆکانەی نێوانیان،
پێی دەڵێت"سەمات بۆ دەکەم." زۆربا بەو سەمایه دەیەوێت سنوورەکانی
زمان تێک بشکێنێت و بە زمانی جەستە و زمانی سەما، مرۆڤەکان
تێبگەیەنێت. زۆربا دەیەوێت لە جیهاندا دنیایەکی نموونەیی بەرز و
تاکێکی ژیاندۆست دروست بێت. تاکێک، سنوورەکانی ئایدۆلۆژیا و دین
و نەتەوە و ڕەگەز ببڕێت و هەموو جیاوازییەکان بسڕێتەوە و تەنها
بڵێت"من مرۆڤم." نووسەر لە ڕێگای زۆرباوە هەموو ئەو بیروبۆچوون و
فەلسەفەی خۆی کە پێشووتر زەمینەی بۆ نەڕەخساوە و زرووفێک بۆی
نەگونجاوە تا دەریان ببڕێت و باسیان بکات، هەمووی دەخاتە ناو
شاکارە مەزنەکەی زۆربا و لە دوورگەی گریک و لەو شوێنەی کە بە
کۆمەڵێک تابووی فیکری و تەقلیدی و تێگەیشتنی ناشیرین لە بارەی ژن
و ژیان و مرۆڤەوە دەوردراوە، بڵاو دەکاتەوە و هەموو کۆتوبەندەکان
تێکوپێک دەشکێنێت. زۆربا ڕەخنەگرتنە لەو تێڕوانینە پاتریارک و
نێرسالار و نامرۆڤانەیەی لە کومەڵگە پیاوگەرا و تەقلیدییەکان کە
ژن تەنها وەک کائینێکی بێ دەسەڵات و بووکەڵەی دەستی ئارەزووەکانی
نێرینە و موڵکی پیاو دەبینێت.

ئەو تێڕوانینە سەقەت و داخراوەی وێنەی ژن تەنها لە جەستەیەکی
ڕووتدا دەبینێت. بە تایبەتی ک□م□□□ی گریکی ئەوسا و ئەو تێڕوانینە
وشک و نێگەتیف و دڵڕەقییەی تاکی گریکی لە بەرانبەر ژن و بە
تایبەتی ژنە بێوەژن(هۆرانتس) کە بە کوشتنی کۆتایی هات. کوشتنێکی
تراژیدی و نامرۆڤانە. لە زۆربادا کازانتزاکیس بە فەلسەفە
تایبەتییەکەی خۆی، مشتومڕی کۆمەڵێک پرسی ئەزەلی تایبەت بە ژیان و
مرۆڤ و بوون و عەدەم دەکات. وەک: بۆچی دەمرین؟ بۆچی دەژین؟ دوای
مردن ئێمە بۆ کوێ دەڕۆین؟ ئێمە لە کوێوە هاتووین؟ بۆچی خەمبار
دەبین؟ بۆچی دڵخۆش دەبین؟

ئایه ژیان ئەوە دەهێنێت کە لە پێناویدا بجەنگین؟ وەڵامی هەموو
ئەو پرسە فەلسەفییانەیش له ڕێگای کارەکتەره نەخوێندەوار و
سادەکەی زۆرباوە دەداتەوە و پێمان دەڵێت: تا دەتوانیت چێژ لە
ژیان بەرە و بەختەوەر و دوور لە خەم ب□ژی و دەرفەت مەدە هیچ
خۆشییەک لەدەست بدەیت و ڕووبەڕووی ژیان بەرەوە و لەگەڵ نەهامەتیی

و ناخۆشیی و ئازارەکانی بوون بجەنگە و هەرگیز لێنەگەڕێیت چەکت پێدابدەن و لە هەوڵدان نەکەوێیت و شکست نەخۆیت لە بەرانبەر ناڕەحەتییەکان. ئەوەی تر لە کوێ هاتووین و بۆ کوێ دەچین، هەمووی بهاوێژە دۆزەخ و کونجی لەبیرچوونەوە و پەراوێزی فەرامۆشی و هیچ گرنگییەکیان پێ مەدە و ئیتر ژیان بکە، ژیان. هەروەها زۆربا باسکردنە لە ئافاتەکانی ئەقڵی بەشەریی، ئەقڵێکی میکانیکی ڕووت.
ئەقڵێک، بەردەوام لە بیرکردنەوە و دڵەڕاوکێ و تەڕەددوددا دەژیت.
ئەو ئەقڵە پەتییەی ژیان لە سایەیدا هیچ واتایەکی بۆ نامێنێتەوە.
نووسەر ئەو جۆرە ئەقڵ و ئەقڵییەتە لە کارەکتەر و کەسایەتی سەرەک و هەڵوێست و بیرکردنەوەکانیدا لەو ڕۆمانەدا بەرجەستە کردووە، لە بەرامبەر ئەقڵەی کارەکتەری زۆربا، ئەقڵێکی سادە کە سەرچاوەی بڕیارەکانی تەنها ئیلهامی دڵێکی پاک و ئەزموون و تاقیکردنەوەکانی ژیانن.
ئەقڵێک، بێ هیچ گرێیەکی قورس و تەفسیرێکی فەلسەفیی تەمومژاویی و ناڕوون و بێ هیچ بیرکردنەوەیەکی قووڵ، لەو پەڕی سادەییدا بڕیار دەدات و هەڵوێست وەردەگرێت. هەروەها زۆربا ڕەخنەیە لە سیستەم و ئەقڵییەتی سەرمایەداری. ئەو ئەقڵییەت و سیستەمە سەرمایەدارییەی کە تەنها لە ڕەهەندێکەوە مرۆق دەبینێت و مرۆقی تاکڕەهەند دروست دەکات. لە کاتێکدا مرۆق لە کۆمەڵێک ڕەهەندی جیاواز پێک هاتووە.
مرۆق بیردەکاتەوە و خۆشەویستی دەکات و ڕق دەیگرێت و سەرکەوتن بە دەست دێنێت و تووشی شکستیش دەبێت. لایەکی تری زۆربا ڕەخنەگرتنە لە چەپەکان و شۆڕشی شیوعییەکان و سیستەمی حوکمڕانییان.
لە ڕێگەی نموونەی ئەو دێیە بچووکەی کە خاتوو (پۆپۆلینا) تێیدا دەژیت. لە ڕێگای نموونەی دیمەنی دەوردانی ماڵەکەی(پۆپۆلینا.)
لەگەڵ بڵاوبوونەوەی هەواڵی مردنی پۆپۆلینا، خەڵکی دێیەکە خێرا هێرش دێنن و هەموو ماڵەکەی تاڵان دەکەن. دیمەنێکە، دەی کارەکتەری زۆربا و هەموو ئەوانەی ئەو ڕۆمانە دەخوێننەوە، دەگوشێت و ئازاریان دەدات و ناخیان دەکوڵێنێت. پۆپۆلینا هێشتا نەمردووە و لە سەرەمەرگ و دواهەناسە و کۆتا ساتەکانی ژیانیدایه.
کۆمەڵێ مرۆڤێک دێن و هەموو مریشکەکانی دەبەن.
زۆربا بەرجەستەکەری کەسایەتییەکی وجوودیی و بوونگەرایە.
کەسایەتییەک، جگە لە بنەماکانی مرۆڤبوون، بە هیچ شتێکی ترەوە پابەند نابێت. خۆشەویستی، ڕق، گەیشتن و دابڕان، ئومێد و ڕەشبینیی، هێمنیی و شێتیی، هەموو ئەو پارادۆکسانە لێرە و لە زۆرباکەی کازانتزاکیس دەبینت.
ماوەتەوە بڵێم:
خوێنەری ئەم ڕۆمانە، گەر جیاوازییەکان قبووڵ نەکات و هەڵگری

ڕۆحێکی گەورە و خاوەنی دڵێکی فراوان نەبێت، ئەوە هەرگیز ناتوانێت هەڵسەنگاندنێکی جوان و بڕیارێکی شایستە بدات لەبارەی زەرباوە.

داخستنی (چاودێر) وەک سەرەداوی کڵافەی دۆخێکی ئاڵۆزکاو.. د.هەژار عوسمان مەعروف

لە سەر داخستنی دەسگای ڕۆشنبیریی چاودێر لە ڕۆژی ٥ ی ٩ ی ٢٠٢٤ بە فەرمانی بافڵ تاڵەبانیی سەرۆکی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان ، ئەم دەسگایە هی مەلا بەختیارە و ئەو سەرپەرشتیی دەکات، فەرمون ئەم سەرنجانەم:

ڕاستیە ڕون و بەڵگە نەویستەکان:

١ . مەلا بەختیار ئیمڕۆ قسەکەری بوێر و سەرەکیی هەمو ئەو ئەندام و لایەنگرانەی یەکێتیە کە لە سیاسەتی ئیمڕۆی یەکێتی زۆر ناڕازی و بێزارن.واتای ڕونی ئەم داخستنە (کە دورنیە هەنگاوی دوژمنکارانەی تری بەدوادا بێت!) ئەوەیە کە بافڵ و تیمە کەی دەیانەوێ مەلا بەختیار بە تەواوی دەمکوت و بێدەنگ بکەن و ناچاری بکەن لە ترسی ژیانی خۆی و دڵسۆزانی ڕابکات بۆ هەولێر و ئینجا بڵێن ئەها نەمانوت پیاوی پارتیە؟

٢ . نەک هەر یەکێتیەکان، نەک هەر سیاسی و حیزبی و ڕۆژنامەنوس و ڕۆشنبیر و دڵسۆزەکانی کورد بەڵکو زۆرینەی خەڵکی دەڤەری سەوز نائومێدن لە سیاسەتی ڕۆژانەی یەکێتی، هەر بۆ نمونە:

ا: یەکێتی بوە بە فیدراسۆنی چەندین کۆمپانیای بازرگانی و پیشەسازی و نەوت و موڵک و دۆنم و شوقە دروستکردن.

سەرمایەدارە ملیۆنێرە بێبەزەییەکانی ئیدارەی گشتیی یەکێتی و سەرمایەدارە شەریکەکانیان لە بازاڕی ڕەشی ئابوریی کوردستان هیچ پەیوەندییەکی ڕۆحی و دەرونیان بە مێژوی خەباتی سەختی یەکێتییەوە نیە و ئامادەنین ئەو دڵسۆزانەی ناو یەکێتی کە هێشتا ماون و وزە و ورەیەکی نیشتمانپەروەریان تێدا ماوە هەر ببینن یا گوێیان لێبگرن، ئەگەر گوێشیان لێگرتن بەگوێیان ناکەن و دوای ماڵاوایی کردن لێیان

گاڵتە بە عەقڵیان دەکەن ! ئەنجامی کارەکانی ئەم فیدراسیۆنە کە ئیشی سەرەکیان کەڵەکەکردنی سەرمایەیە بۆ گیرفانی خۆیان: دزینی نەوت و داگیرکردنی موڵکی گشتی و شکستی پرۆژەکانی ئاوەدانی و قۆرخکردنی بازاڕی کاڵاگرنگەکانی وەک نەوت ودەرمان و زەوی و زار و.. بە جۆرێک کە بازاڕ سست بوە و ڕۆژ بە ڕۆژ ژمارەی گەنجانی بێکارلە زۆربوندان و ناچار دەبن بە دوای کار و ژیاندا ڕێگای هات و نەهاتی کۆچ بگرنە بەر.

ب: ژیانی حیزبی لە ناو یەکێتیدا وەک حیزبێکی سۆشیال دیموکرات نەماوە و ئەوەی جێی گرتۆتەوە زمانی توندوتیژی و سەربازی و عەزیەتات و پەلەدان و هەڕەشەی برسیکردن و نانبڕین و چاودێریی خەڵک و ئەندامانی یەکێتی لە لایەن دەسگا نهێنیەکانی یەکێتیەوە و تاکگەرایی و نادیموکراتی بون ، بڕیارە گرنگەکان بە پەلە و بە ڕاوێژی زیرەکانە و دور لە بنەما عەقڵی و لۆجیکیەکان دەدرێن، بۆ نمونە تەقاندنەوەی خانوەکانی کوێخا دەرین (کە دیارە شایستەی لێپرسینەوەی قانونی و حیزبی بوە) بیخەینە چواچێوەی کام هزر و بیرکردنەوە؟ کام شێوازی بەڕێوەبردن؟ تۆمارکردنی پیشەیانەی ئەو وێرانکاریە بە دەنگ و وێنە ئەگەر بۆ تەقاندن و هەڕەشە نیە ئەی سودی چیە؟ بەڵام ئایا بە تەنیا بە هەڕەشە و تەقاندن چارەسەری گەندەڵی و تاوان دەکرێت کە ئیمڕۆ بە هۆی شکستی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتیەوە سەرتاپای هەرێمی کوردستانی گرتۆتەوە؟

ج .وەک پزیشکێک دەیبنم چۆن سیاستی تەندروستیی یەکێتی لە سلێمانیدا بە تەواوی شکستی هێناوە، کەرتی گشتی کە بۆ خەڵکی کەم داهات و نەدار شادەماری خزمەتگوزاریی تەندروستیە ڕۆژ بە ڕۆژ لە پوکانەوەدایە، هەر لە ناو دوکتۆرەکانی سەر بە یەکێتیدا چەندین جار ڕەخنە لەم سیاسەتە بێبەزیی و هەڵەیە گیراوە و داواکراوە لێپرساوانی شکستخواردو لابرێن و خەڵکی دەستپاک و بەویژدان و زیرەک وشارەزا دابنرێن، بەڵام بە هۆی پەیوەندیی شەخسی و خزمایەتی و بەرژەوەندیی هاوبەش ئەوانە لە شوێنی خۆیان ماونەتەوە.

پرسیارەکان:

١ . نە دەکرا دوای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان لە ٢٠ ی ١٠ ی٢٠٢٤ ئەم هەنگاوە بلیمەتانەتان بنایە؟ بەڵی بڕواتان بە بردنەوەی هەڵبژاردنەکە نەبێت و مەبەستتان شێواندنی دۆخەکە بێت بە جۆرێک کە هەڵبژاردن نەکرێت؟

٢ .ئایا دەوری ئێران ی براگەورەی یەکێتی و تورکیای بەبەڵەی پشتی پارتی لەم ڕوداوەدا چیە؟ ئەی دەور و هەڵوێستی ئەمریکا و ڕوسیا و...؟

٣ . ئایا پارتی ش بەم بەنزینکردنە نا بەرپرسیار و ناعەقڵانیە بە

ڕوداوەکەدا دەیەوێت دۆخی سلێمانی بەرەو شەڕ بەرێت و ئینجا خۆی و پاراستن و زرێڤانییەکەی بە پاڵپشتی درۆن و ڤانتۆمەکانی تورکیا (کە سلێمانیی دڵە زیندوەکەی کوردایەتی بوەتە چقڵی تیژی چاوی) وەک ڕزگارکەرێکی دڵسۆزی خەڵکی دەڤەری سەوز کۆتایی بە یەکێتی بێنێ و خەونە کۆن و تازەکەی بە دەسەڵاتی یەک حیزبی لە زاخۆوە تا خانەقین بەدیبێنێ؟

یا پارتیش وەک یەکێتی باوەڕی بە بردنەوەی هەڵبژاردن نیە و دەیەوێت دۆخەکە وا بشێوێنێ کە هەڵبژاردن نەکرێت؟

٤ . ئایا باشتر نیە پارتی خەریکی چاکسازی و ڕێکخستنەوەی خۆی بێت؟ مەگەر شەڕی شاراوە و نهێنیی دەسەڵات لە ناو بنەماڵە و لە ناو پارتیدا نیە؟ مەگەر کەمن ئەو دۆڵ و نشێویانەی ناو بنەماڵە کە لە دڵ و دەرونی خۆیاندا دانەچیڕە لە دژەکانیان دەکەن و چاوەڕێی دەرفەتن بە هەڵزنان بەرەو لوتکەکان؟ مەگەر دادپەروەری و دیموکراتی و ئاوەدانی و ئازادیی بیروڕا و خەباتی مەدەنی لە دەڤەری زەرد زۆر باشن؟ هاواری هەزاران یاساناس بۆ ئازادکردنی شیروان شیروانی و هاوڕێکانی کە بەناحەق گیراوە گەیشتە ئاسمان، بۆ بەری نادەن؟

بۆ سەرۆکی هەرێم و سەرۆک وەزیران تا ئێستا بە ڕەسمی و لە میدیاکانی کوردستان و هەمو دنیاوە داوایان لە تورکیا نەکرد هێرشەکانی بۆ کاولکردن و کوشتنی خەڵکی مەدەنیی باشوری کوردستان دەسبەجێ ڕاوەستێنێ؟

٥. ئەی گۆڕان و حسک و کۆمەڵە و یەکگرتو چی دەکەن بۆ ئەوەی دۆخەکە بەرەو شەڕی ناوخۆ نەچێت؟ ئەی حیزبە کوردستانییەکانی سێ پارچەکەی تری کوردستان چی دەکەن؟

٦. ئەی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و میدیا سەربەخۆکان و کەسایەتیە کانی کورستان چی دەکەن؟

بە هەوڵ و خەباتی هەمومان نا بێت هەرگیز بهێڵین جارێکی تر شەڕی براکوژی لە هیچ بستەخاکێکی کوردستان هەڵگیرسێتەوە، کەس نەڵێت پەیوەندیی بە منەوە نیە، شەڕ ئاگرە و بڵاودەبێتەوە و لە کۆتاییدا پریشک و گڕە سوتێنەرەکەی بەر هەمومان دەکەوێت، دڵنیا بن ئاوایە!

د.هەزار عوسمان مەعروف

لە پەراوێزی ڕۆمانی چارەنووس دا.. زاهیر ئیبراهیم

” بەبێ خەتا ئاگری شەڕی ناوخۆ منی هاوێشتەتە ئێرە، ئەو شوێنەی لێی دەستگیرکراوم بەدەستی خۆم کارەباکەیم بەستووە و بەم ڕووناک کردوونەتەوە”

شەڕی ناوخۆ، بەتەنها پێشهات یان ڕووداوێک نەبوو کە پەیوەست بێت بە قۆناغێکی ئاگوزەر،کورت خایەن، یان ساتەوەختێکی مێژوویی،کە بە تێپەڕبوونی کات و زەمەنێکی دیاریکراو، ئاسەوار و لێکەوتەکانیشی کۆتایی هاتبێت. شەڕێک ئەمەی خستە سەردەمێکی تاریک، سەردەمێک ناچاری کردین دەست بەرداری خەونی گەورە و پڕۆژەی گەورەبین لە پێناو شتە بچوکەکان! ئەو شەڕە ئەمەی دابەزاندە ئاستێکی نزم، ئەمەی گێڕاندەوە خاڵی سەرەتایی. شەڕێک بە وێرانکردن و هەڵتەکاندنی ڕەگ و ڕیشەی ئەوەی هەمان بوو هەنگاوی نا، تاگەیشتە دابەشکردنی جوگرافیا و ڕەنگ و جۆری دوونیابینینمان.

سیما و ناوەڕۆکی ئەو شەڕە، هەر بریتی نەبوو لە کاولکاری و داگیرکاری و کوشتنی کورد بەدەستی کورد، بەڵکو دەرکەوتە و لێکەوتەکانی ئەو شەڕە هێندە کوشندە و تراژیدی بوون، تا ئەوەی کلتورێکی سیاسی و کۆمەڵایەتیی قێزەوەنی چەپاند، کە تا ئەمڕۆش لەناومان ئیش ئەکات و ئەجولێت. کلتورێک بە هەمان کەرەستە و گوتار ڕووبەڕووی دوونیای ئەستا دەبێتەوە. کلتوری شەڕی ناوخۆ چۆتە قوڵایی عەقڵی سیاسی و ئایدۆلۆژی و مۆدێلی حزبایەتی. بە بەردەوامی بەر ئەو گوتارە پڕ لە بوغز و شەڕانگێز، توندوتیژ و پۆپۆلیستییە دەکەوین، کە شەڕە بەرهەمی هێنا. شوناسی ئەو گوتارە لەسەر بنەمای سەرکوتکردن، گوشاری جۆراوجۆر، نەهێشتنی جیاوازی و سڕینەوەی بەرامبەر خۆی بینا کردووە. ئەو گوتارە ئەمڕۆ زیاتر لەسەردەمی شەڕی چەک، گوشار دەنێت و کاریگەرە. ئەمەش وای کردووە هەمیشە لە کۆنەستی ئێمەدا ئەگەری سەرهەڵدانەوەی شەڕ، ئەگەرێکی کراوە و نزیک بێت!.

ناو و بانگ و ڕەنگدانەوەی ئەو شەڕە نەگریسە، سەختی ڕووداوەکان و کارەساتە کوشندەکانی کە بەسەر مرۆڤی کورد داهات، بەبێدەنگی نەمایەوە. بەشێکی زۆر لە نووسەر و شاعیر و ڕۆمانووسی کورد بە ڕێگەی وشەکانیان ڕەخنە بارانی شەڕەکە و دەسەڵات و لایەنە شەڕکەرەکانیان کرد. لەگەڵ هەڵگیرسانی ئەو شەڕەدا، و ساڵانی دواتریش، تا ئەستاش چەندان تێکست، وتار و پەرتوکی ڕەخنە ئامێز لە

دایکبوون بە ئاراستەی ڕاگرتن و ڕەخنەکردنی شەڕ. ڕۆمانی چارەنووس یەکێکە لەو شاکارانەی" سەلام عومەر". نووسەر هەوڵیداوە لە ڕێگەی ڕۆمانەکەی، هەڵبەت ڕۆمان وەک ژانرێکی ئەدەب، گوزارشت لەو چارەنووسە ڕەشە بکات کە کورد بەسەر کوردی داهێنا، هەر ئەو چارەنووسەی پڕۆژە و خەون و ئامانجی لە مێژینەی دووژمن و نەیارانی کورد بوو.

لە ڕۆمانی "چارەنووس" دا بەر ئەو چارەنووسە لێڵ و ئاڵۆزە دەکەوین کە شەڕ سەپاندوویەتی. چارەنووسێکی تاریک. ئەو تاریکاییە شار بەشار و دێ بە دێ، وەک ڕەشەبایەک دێت و دوونیا دادەپۆشێت. نووسەر لە ڕێگەی □وداوەکانەوە ئەو دۆخە ئاشکرا ئەکات کە ئەو شەڕە چۆن باری کۆمەڵایەتیی و سایکل□ژی تاکی کوردی شێواندووە و خەونەکانیان داگیر ئەکات، ویست و هیواکانیان سەرکوت دەکات، نەهامەتیی و تۆز وخۆڵی ئەو چارەنووسە ڕەشە بەرچاوی هەمووانی گرتووە. ئەو شەڕە کۆمەڵگەی دووچاری شلەژانێکی گەورە کرد، هەر لە برسێتی و زیادبوونی تاوان و بەسەربازیکردنی کۆمەڵگە تا ئەوەی توندوتیژی و ناسەقامگیری سەرتاسەری، پچڕانی زمانی گفتوگ□. □وداوەکانی ناو ڕۆمانەکە دروست ئاوێنەی ڕاستقینەی سەردەمی شەڕ و ماڵوێرانییەکانن. □وداوەکان بە ئەندازەیەک جەرگبڕ و تراژیدین، خەمناکن تا ئەو ساتەی خوێنەر ئەباتەوە ناو زەمەن و واقیعی تاڵی شەڕی ناوخۆ.

ڕۆمانی چارەنووس، جگەلەوەی شاکارێکی ئەدەبی گرینگە، لە هەمانکاتدا یاداشتێکی مێژووییە، شەڕ و ماڵوێرانی و نەهامەتییەکانی گەلێکی ستەمدیدەی نووسیوەتەوە، گەلێک کە هێشتا خوێنی هەڵبجە و ئەنفال و جینساید لە جەستەی زامداری دەچۆڕێت، کەچی شەڕی ناوخۆ بەڕۆکی دەگرێت و زیاتر قەتماغەی برینەکان هەڵدەداتەوە. لافاوی ڕق و توڕەیی هێزەکان و بەگژیەکداچوونی براکان. کوشتنی دیل و سوتاندنی موڵک و ماڵ، ئاوارە بوونی هەزاران مرۆڤی کورد، هەزاران قوربانی بێ تاوان، بوونەتە بەشێک لە تارمایی ڕۆمانی چارەنووس.

لە ڕۆمانەکەدا زۆر □وداوی جەرگبڕ دێتە بەرچاومان، کارەکتەرەکانی وەستا عوسمان و لوقمان و چەندان کارەکتەری تر، واقیعە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکەی ئەو سەردەم، هەریەکێکیان سەربوردە و چیڕۆکێکی خۆی هەیە، بەڵام ئەوەی سەرەنجی ڕاکێشام، چیڕۆکی نووسینی سەر دیواری زیندانییەکی شەڕی ناوخۆیە! وەستا لوقمانی کارەباچی، لەسەر دیواری بەندیخانەی شەڕی ناوخۆ کە بەبێ ئەوەی هیچ تاوانێکی کردبێت دەستگیرکراوە! دوای ئەوەی دۆخی شەڕ گۆڕانکاری بەسەردادێت و زیندانەکە نامێنێت و زیندانییەکان دەگوازرێنەوە. لە ژوورێکی

زیندانییەکەدا نووسینێکی کورت لە سەردیوار دەدۆزرێتەوە کە هی وەستا لوقمانە و نووسیویەتی” من وەستا لوقمانی کارەباچی، بەبێ خەتا ئاگری شەڕی ناوخۆ منی هاوێشتۆتە ئێرە، ئەو شوێنەی لێی دەستگیرکراوم بەدەستی خۆم کارەباکیم بەستووە و بەم ڕووناک کردوونەتەوە”.

لەم ڕۆمانەدا دەبینین چۆن لە ئاکامی شەڕ و کوشتنی هەزاران کەسدا، هێشتا فەرمانڕەواکان دەهۆڵی بەردەوام بوونی شەڕ دەکوتن، نایانەوێت شەڕ بووەستێت، چێژ لە کوشتن و کاولکاری دەبینن، لە ئەنجامی ئەو شەڕەدا سەدان کەس دەوڵەمەندبوون و دەستیان گرت بەسەر موڵک و ماڵی هەژاراندا. ئەو شەڕە ئاستی هەژاری و چینایەتی لە کۆمەڵگە زەقکردەوە.

لاپەڕەکانی ڕۆمانی “چارەنووس”، چارەنووسی سەپێنداوی مرۆڤی کوردە بەدەست هاونشتیمانی و هاو شارەکانی. ئەو چارەنووسەی عوسمانی کارەباچی، داوای شەکەتبوون و هیلاکی و نەهامەتییەکانی ڕۆژگار، دەڵێت” مردن هیچ نییە ژیان ترسناکە”.

کارەکتەرەکانی ڕۆمانی” چارەنووس”،دەردەدڵ ئەکەن و باس لە نەهامەتییەکانیان ئەکەن، بە ئارامی ناڕەزاییەکانیان دەخەنەڕوو، گوزارشت لە خراپی ژیان وگوزەرانیان دەکەن، یاداشتەکانیان دەنووسنەوە، بەڵام چەندان چیرۆک و کارەساتی تر هەن کە دەشێ هەر پێی نەزانین و بەبێ دەنگی مابێتەوە، ئەو سەردەمە تاریک و ئاڵۆزەی شەڕی ناوخۆ بەرهەمی هێنا، بە هەر جۆر و شێوەیەکی دیکەی کارەساتەکانی مێژوو بەراورد بکرێت لە قەبارەکەی و زیانەکانی و تراژیدییەکانی کەم دەبێتەوە. ئەوەی لەم ساڵانەی شەڕ ڕوویدا هێشتا شایستەی ئەوەیە ئەدیب و نووسەرانی ئێمە لەسەر بووەستن ولێی بدوێن.

دیموکراسی لە دیدی (ئارثەر ڕامبۆ)وە.. وەرگێڕان و

ئامادەکردنی/ سۆران محەمەد

ڕامبۆ بە بريقوباقی ديموكراسی نەخەڵەتا

....

١- دەقی شيعرەكەی ڕامبۆ:

(ديموكراسی)

“ئ□ا □□دەكا ڕووەو ديمەنی قێزەون،
زاراوەكانمان زاڵ دەبێت بەسەر لەرەی تەپڵەكان”
دەبوژێينەوە لە ناوەندەكان،
ڕابواردنی زياتری سەگا نە،
و سەركوتی ڕاپەڕينە ڕەواكان
.
لە وڵاتە تەڕە بيبەراويەكان!
لە خزمەت دێوەزمەترين –
ژێربارخستنی پيشەسازی يان سەربازيی
” لێرە ماڵئاوا، يان لە هەر جێی دی
.
ئێمەی بەسەربازگيراوە ئيرادە باشەكان،
خودان فەلسەفەی شەڕەنگێزيی،
بێ گوێدانە زانست، پەرۆشی خۆشگوزەرانی،
با لەنێوچێ جيهانی پێشكەوتوو(١)،
ئەمەيە ڕەوتی ڕاستەقينە، بۆ پێشەوە، لە سەر ڕێ”

....

٢- ڕاڤەيەكی كورت:

ئارتۆر رامبۆ خاوەن هزری پێشكەوتوو و دنيابينی مرۆڤدۆستانە، سەدەو نيوێك پێشترو هەر لەسەردەمی هەرزەكاريدا رەفزی دنيای كۆلۆنياليزمی ئەوكاتی كردبووەو بەهارات و شفرەی فيلە بڕاوەكانی هيند و هێڵی ئيستوای باراناوی و بەردە ئاڵتونييە گرانبەهاو تاڵانكاراوەكانی ئەفريقا… بزەيان نەخستە سەر لێوەكانی، ئەو نەبووە يەكێك لە مەڕەكان كە ئەباعێنن بۆ شوان پێكڕا، تەنانەت كاتێك هەڵهات بۆ يەمەن و حەبەشە چەند ساڵێك دوای ئەو سوپاسی فرەنسی پەی بەو ناوچانە بردو ژێردەستی خستن. ئەوهەستە هيومانيزمەی ڕامبۆ ئەو سات هەيبو كە بۆ كۆمەڵگايەكی تازەی پيشەسازی و كراوە بە ڕووی داگيركاريە جيهانييەكاندا شتێكی نامۆ بوو، بەڵێ سەدەو نيوێك پێشتر ئەو بيروڕای خۆی سەبارەت بە

دیموکراتی چاوشینەکان خستەڕوو، کە ئێستاشی لەگەڵدا بێت کەسانێک هەن شانازی بە دروشمی دیموکراتی ڕۆژئاواوە دەکەن بێ ئەوەی تێبچن بە پێچوپەنا شاردراوەکانیدا!.

ڕامبۆ لە دەقی (دیموکراسی)دا بە وتەی سەربازە داگیرکارەکان دەست پێ دەکات، بەڵام ئەوە وتەی سەربازەکانە نەك ڕامبۆ کە ئاڵایان لەدەستەوە شێوەزارەکانیان زاڵ دەبێت بەسەر سەدای شمشاڵ و لەرەی تەپڵی خێڵە خاوەن نیشتمانەکاندا کە کەلەپوورو زمانی خۆیانن، کاتێکیش گەلانی ژێردەست خەباتی ئازادیخوازی دەست پێ بکەن، ئەوا لەلایەن هەڵگرانی ئاڵای دیموکراسییەوە بە ئاگرو ئاسن وەڵام دەردێنەوەو ڕەوایەتییان پێ نابەخشرێت. ڕامبۆ دواتریش کە لەگەڵ سوپای دەریایی هۆڵەندیدا ساڵی ١٨٧٦ چوو بۆ (جاوە)ی ئەندەنوسیا یەکسەر هەڵهات، تەنانەت هەندێك وای لێکدەدەنەوە ڕامبۆ ئەو هەلەی تەنیا بۆ سەفەرکردن قۆستبووەوە. وەك شاعیر ئاماژەی پێدەدا بەم جۆرە مارش و سەداو شێوەزای سەربازەکان زاڵ دەبێت بەسەر سەدای تەپڵی خێڵە زەوییە داگیرکراوەکاندا، ئەو ئاڵایەی کەوا بە دەست سەربازەکانەوەیە، هەرچەندە هەشتا سەربازو کرێگرتەی هێزە ئیستیعماریەکان بەڕێوەن و نەگەیشتوونەتە شوێنی مەبەست و بەڵکو بەرەو ڕووی دەڕێن، بەڵام ڕامبۆ بە وێنەی قێزەون وەسفی دەکات، چونکە دەزانێت چ کارەساتێکی لە دوو دێت.

ئەم وێنەیە وەکو ڕۆژەی بیستودوو لەسەر حەوت شتێکی نەگۆڕە، جا چ ئەگەر لە کیشوەری هیندیە سوورەکان ڕووی دابێت و پاکتاوکرابن، یان لە دورگەکانی کوکی ماوریەکان لەوپەڕی ڕۆژهەڵاتی گۆی زەوی، کەواتە وەك لەم دەقەدا هاتووە؛ کاتێ سەربازەکان لە جێیەك ماڵئاوایی دەکەن و دەچن بۆ هەرجێیەك مەبەستەکە هەر داگیرکارییە، دابەشکردنی وڵاتەکان و بەتاڵانبردنی خێروبێریانە.. جا ئەگەر ئەوسای سەرەتا شێوەیەکی ڕاستەوخۆی وەرگرتبێت، ئەوا ئێستاش هەر لە ژێر هەمان ناودا شێوازێکی هاوچەرخی تری وەرگرتووەو بوون و ناسنامەی نەتەوەکان دەسڕێتەوەو لە ڕێی فشارو بەرژەوەندییە جۆراوجۆرەکان و چەقی بڕیاری وڵاتان و دەنگی ناڕازیی مەنەپۆڵ دەکرێت.

ئایا دەکرێت ئەم شیعرەی ڕامبۆ بە شیعرێکی سیاسی ناوبەرین؟ یان شیعرێکە پێچەوانەی شیعرە پڕ جادوو و ئاڵۆزەکانی دواترین قۆناغی شیعر نووسینی لە (درەوشانەوەکان)، یان نەخێر ئەمە شتێك لە واقیعی و بگرە ڕیالیزمی شۆڕشگێڕی لە خۆ دەگرێت؟ ڕووبەڕووبوونەوە بەرانبەر ئەو ئایدیا زاڵەی کە جیهانی ژێرباری خۆی خست بە نەوی دیموکراتییەوە، ئەو پێوانەیەی لە سەر هەر پارچە زەوییەك جۆرە کێشانێکی جیاوازی هەیە، لە جێیەك گەر بە هۆی کەمتەرخەمی پزیشکییەوە منداڵێك بمرێت وەزارەتی تەندروستی دەهەژێت و ئەگەر

سەرۆك وەزیران دەست لەكارنەكێشێتەوە ئەوا وەزیری تەندروستی دەبێت ئەو بڕیارە بدات، كەچی هەمان پێكهاتەی فیسیۆلۆژی منداڵ لەسەر زەمینێكی تری ئەم جیهانەدا بە هەزاران نەك یەك منداڵ بە چەكی قەدەغەكراوی ئەو وڵاتە دیموكراتییانە قەتڵوعام بكرێن هیچ هەستێكی مرۆڤدۆستییان تیا ناجوڵێت و بسكەی سمێڵیان دێ. ئەمەیە ئەو پەتا كوشندەیەی ملیۆنان مرۆڤ لە سەر ڕووی زەوی دەكاتە قوربانی و رامبۆ زۆر زووترو زۆر قووڵتر –وەك شاعیرێكی هوشیارو هەستەوەرو داهێنەر- لێی تێگەیشتبوو و لە ژیانی ڕۆژانەیشیدا پێشچاوی دەكەوتن وئەزموونی كردبوو، ئەو هەمیشە یاخی و ڕەفزكەرەوەیەكی ئەو كۆمەڵگا ئۆرستوكراتییەی ئەو كاتەی پاریس بوو و لە میزكردن بە شیعری شاعیرە ملچرچەكانی ئەو ڕەوتە باوەدا هەڵوێست و شۆڕشی خۆی ڕاگەیاند.

فایەق بێكەسی لەمەڕ خۆشمان لە ساڵی ١٩٤٦ دا و ل□ س□□مانی لە هۆنراوەی (٢٧ ساڵە)دا دۆخی ژێر چەپۆكەی كۆلۆنیالیزم دەهۆنێتەوەو لە كۆپلەیەكیدا ئاوها دەربڕینی لێ دەكات:

بیست و حەوت ساڵە تاڵە ژیانم
لە ژێر دەستی تۆ زۆر پەشیمانم
لە ئینسان ناچم، عەینی حەیوانم
كەی ڕزگار ئەبم ماڵی وێرانم ؟
وا بە خۆت ئەڵێیت 'حامی' گەلانم
گوناهم چی بوو بەم دەردەت بردم؟!
بۆچی بە ناهەق وا سووكت كردم؟!

٣- دەقەكەی ڕامبۆ بە ئینگلیزی:

Democracy

"The flag goes with the foul landscape,
and our jargon muffles the drum."
In the great centers we'll nurture
the most cynical prostitution.
.We'll massacre logical revolts

In spicy and drenched lands!—
at the service of the most monstrous
exploitations, industrial or military.
."Farewell here, no matter where

Conscripts of good will,
ours will be a ferocious philosophy;

ignorant as to science, rabid for comfort;
and let the rest of the world croak.
”!This is the real advance. Marching orders, let’s go
....

٤- پەراوێز/
(١) لە دەقە ئینگلیزییەکەدا ئەم دێڕە بەم جۆرەیە:
با لە نەوچە سەراپای جیهان.
بەڵام لە دەقە فەرەنسییەکەدا ئاوهایە:
با لەنەوچێ جیهانی پێشکەوتوو.
La crevaison le monde qui va

توێژەرانیش چەند ڕاڤەیەکیان بۆ زاراوەی پێشکەوتوو کردووە؛ لەوانە وای لێکدەدەنەوە کە ئەو سەربازە هاواری لەناوچوونی مرۆڤایەتی دەکات کە داوای پێشکەوتن دەکەن، هەندێکیش وای دادەنێن سەربازەکان داوای لەناو چوونی ئەو جیهانە دەکەن کە لەبەردەمیاندا دەڕوات، واتا جیهانی نەها.

میا تالەریکە لە یانزە مانگیدا بوو بە ئەکتەرێکی ناسراو.. ڕەزا شوان

خونچەگوڵی جوان (میا تالەریکە)ی ئەمریکی، یەکێکە لە ئەکتەرە ناوازە و دەگمەنەکانی جیهان، کە لە تەمەنی (١١) مانگیدا، ئەستێرەی هونەریی هەڵهات و دەستی بە نواندن کرد و بە ملیۆنان کەسی هێنایە پێکەنین و خۆشی و شادیی خستە دڵیانەوە و بوو بە خۆشەویستی ملیۆنان کەس.

ناوی تەواوی (میا کایتلین تالەریکە) یە. لە ڕۆژی (١٧/ سێپتەمبەر/ ٢٠٠٨) لە (سانتا باربارا) لە کالیفۆرنیا لە ئەمریکا لەدایکبووە. میا تالەریکە منداڵی یەکەمی خێزانەکەیەتی. باوکی ناوی (کریس تالەریکە) یە، دایکیشی ناوی (کلیر تالەریکە) یە، خوشکێکی هەیە، ناوی (ئەبری تالەریکە) یە، دوو ساڵ لە خۆی منداڵترە. میا تالەریکە، لە ئێستادا تەمەنی (١٥) ساڵە.

کچۆڵەیەکی نێوجەوانی شۆخ و شەنگە. خوێندکاری قوتابخانەی ئامادەییە.
نووسەری درامای تەلەفزیۆنی (درو فۆین) و بەرھەمھێنەر دراما (فیل پەیکەر) لە تەلەفزیۆنی دیزنی. لە ساڵی (٢٠٠٩) دا، دەستیان بە نووسین و بە دەرھێنانی زنجیرەیەکی تەلەفزیۆنی کۆمیدی سەرکەوتووی سەرنجڕاکێش بۆ منداڵان و بۆ گەورەساڵان کرد.
کە لە کەناڵی تەلەفزیۆنی دیزنی پێشکەشی بکەن. چیرۆک و پلۆتی زنجیرەکە، لە دەوری خێزانێکی ئەمریکی مامناوندی دەسووڕێتەوە.
لاسایی کردنەوەی ئەو خێزانە ئەمریکییە ھەڵبژاردەیەیە، کە چۆن ھەڵسوکەوت، لەگەڵ لەدایکبوونی مندا□□ی چوارەمیان دەکەن، کە ناوی (چارلي) یە. زنجیرە تەلەفزیۆنییەکەش بە ناوی (بەختێکی باش چارلی) یە. بۆ ھەڵبژاردنی ئەو منداڵەی کە رۆڵی پاڵەوانێتی چارلی دەبینێت. چەندین منداڵیان تاقیکردەوە.
لە دوایيدا (میا تالێریکۆ) ی تەمەن (١١) مانگانیان ھەڵبژارد، کە رۆڵی چارلی لە زنجیرەی (بەختێکی باش چارلی) دا ببینێت. زنجیرەکە کۆمیدییەکە، پڕە لە پێکەنین و لە خۆشی بۆ منداڵان و گەورەساڵان. فیل پەیکەری داھێنەر و ئامادەکەر و ھاوبەشی بەرنامەکە، دەڵێت: دەربارەی میا تالێریک□، ق□س□م لەگەڵ دایکیدا کرد، بۆ ئەوەی بزانین چیدەکات و حەز و ئارەزووی لە چییە، تا ئەو زانیارییانە بخەینە ناو چیرۆکەکانمانەوە.

ھەریەکە لە درود فۆین و فیل پەیکەر، لە سەرەتادا دودڵ بوون، لە ھەڵبژاردنی تالێریکۆی یان□ز□ مانگان، بە گومان بوون کە بتوانێت، بە سەرکەوتوویی رۆڵی چارلی لە زنجیرەی (بەختێکی باش چارلی) دا ببینێت.
بەڵام گەورەترین سوپرایز بۆ رۆڵی پاڵەوانێتی لە زنجیرەی بەختێکی باش چارلی، ھەڵبژاردنی تالێریکۆی ئەکتەرە بچکۆلە یان□ز□ مانگییەکە بوو. کە بە خێرایی ئەو دودڵی و گومانەی لە دڵی نووسەر و بەرھەمھێنەری زنجیرەکە رەواندەوە. سەلماندی کە بۆچوونەکانیان دەرب□ارەی توانای نواندنی ھەڵەن.
ھەروەکو ئەوەی کە بۆ نواندن لەدایک بووبێت. ئەو لە تیشکی گڵۆپ و بلاجکتۆرەکان و رووناکیی کامیراکان بێزار نابوو و لەگەڵیاندا راھات. تالێریکۆ زۆر سەرکەوتووبوو لە نواندنی رۆڵەکەیدا. تالێریکۆ کاردانەوەی دەربڕینەکانی و کۆمێنتە سادک□انی، بە خێرایی دڵی ملیۆنان کەسیان بەدەستھێنا. بوو بە چارلی خۆشەویست لە ئەمریکادا.

لە ماوەی چوار ساڵدا، لە (٢٠١٠ ـ ٢٠١٤) تێکڕا (٩٧) ئەڵقە لە زنجیرەی بەختەکی باش چارلی لە تەلەفزیۆنی دیزنی پێشکەش کرا، کە تالەریکە پاڵەوانی سەرەکی زنجیرەکە بوو. لەو تەمەنە منداڵییەدا ناوبانگێکی زۆری دەرکرد. پیرۆزبایی و دەستخۆشییان لێکرد و ستایشیان کرد. بە ملیۆنان هەوادار و ئاشنای لە منداڵان و گەورەساڵان، لە ئەمریکادا بەدەستهێنا.

گرنگترین ڕۆڵەکانی تالەریکە لە فیلمەکاندا:

تالەریکە لە چەندین فیلم و بەرنامەی تەلەفزیۆنی بەناوبانگدا، ڕۆڵی سەرەکی گێڕاوە. ئەمانە هەندێک لەو فیلمانەن کە تالەریکە ڕۆڵی پاڵەوانێتی تێیاندا هەیە:

١ـ لە ساڵی (٢٠١١) دا، بۆ یەکەم جار لە فیلمی سینەمایی (بەختەکی باش چارلی ـ کریسمسە) دا، ڕۆڵی پاڵەوانی بینی. ژمارەیەکی پێوانەی لە ناوبانگدا بەدەستهێنا.

٢ـ لە ساڵی (٢٠١٤) دا، تالەریکە بەشداریی لە ئەڵقەکانی زنجیرەی (داون تری) دا کرد. لە ڕێکەی سەرکەوتنی ئەم ئەڵقە تەلەفزیۆنییەوە، دیزنی بازدانێکی بەرچاوی بەخۆیەوە بینی.

٣ـ لە ساڵی (٢٠١٥) دا، تالەریکە لە کورتە فیلمێکی ترسناکی سینەماییدا (لەست داون) دا، ڕۆڵی (کاترین) ی پاڵەوانی فیلمەکەی دەگێڕا.

٤ـ لە ساڵی (٢٠١٧) دا، ڕۆلی (لاریسا ماک ئادەمز) ی لە کورتە فیلمی (بیرەوەی فۆتۆگرافی) هەیە.

٥ـ لە ساڵی (٢٠١٨ ـ ٢٠٢٢) لە زنجیرە درامای تەلەفزیۆنی (مانی) دا، ڕۆڵی (بیگ ڕێگ) هەبوو.

٦ـ لە ساڵی (٢٠٢٣) دا، لە زنجیرە درامای تەلەفزیۆنی (کۆنراد). ڕۆڵی (مۆلی) بینیوە. هێندەی تر ناوبانگی دەرکرد.

٧ـ چەندین جار، دیمانەی تەلەفزیۆنییان لەگەڵ تالەریکەدا کردووە.

تا ئێستا چەندین ڕێزلێنان و خەڵاتیان بە تالەریکە پێشکەش کردووە. تا ئێستا لەڕێی کارەکانییەوە، وەک ئەکتەرێک، زیاتر لە (٢) ملیۆن دۆلاری بەدەستهێناوە. ئەم پارەیەش بە منداڵێک لەو تەمەنەدا کەم نییە.

تالەریکە، پلانی هەیە بە بەردەوام بوون لە نواندندا. حەزدەکات ڕۆڵی پاڵەوانێتی لە فیلم دا ببینێت. میا تالەریکە لە ئێستادا ئەکتەرێکی منداڵ نییە، بەڵکو ئەکتەرێکی لاوە و ئەستێرەیەکی ناسراوی جیهانی سینەمایە. بەهرەمەندێکی ناوازەی ناسراوە. بە ملیۆنان هەواداری کارەکانی هەیە. ئێستا

خوێندکاری قوتابخانەی ئامادەییە.
گرنگترین ئارەزووەکانی میا تالێریکۆ:
تالێریکۆ چەندین خولیا و ئارەزووی دڵخوازی خۆی هەیە، بە کورتی و بە چڕی:
١ـ هاوڕێیەکی هەمیشەی پەرتووکە و هۆگرێکی خووگرتووی خوێندنەوەیە.
٢ـ ئارەزووی گوێگرتن لە موزیک و گۆرانی دەکات. بەشداریی لە کێبڕێی سەمادا کردووە. رۆژانە سەیری تەلەفزیۆن و فیلم دەکات.
٣ـ زۆر حەزی لە گەشتکردن و گەڕانە. تا ئێستا گەشتی بۆ چەند وڵاتێک کردووە.
٤ـ حەزی لە مەلەوانییە و چێژێکی زۆریش، لە خلیسکانی سەر بەفەر و شەپۆلەکانی سەر دەریا وەردەگرێت. زۆر حەزیشی لە سواریی پاسکیل هەیە.
٥ـ حەزێکی زۆریشی بۆ وێنەکێشان هەیە.
٦ـ رەنگی دڵخوازی، رەنگی پەمەییە. ئەکاونتی فەرمی ئینستاگرامە. دڵسۆزترین و خۆشەویسترین هاوڕێشی (مالینا گریس) ە، کە کچە ئەکتەر و گۆرانیبێژێکی ناسراوە.
٧ـ میا تالێریکۆ، لە رێگەی ئەکاونتێکەوە، لە تۆڕە کۆمەڵایەتییە سەرکییەکاندا، بە شێوەی ئۆنلاین چالاکە.
پێشبینی ئەوە دەکرێت، کە میا تالێریکۆ داهاتوویەکی باشتر و ناوبانگێکی زیاتر بەدەستبهێنێت. گەشتی هونەریی میا تالێریکۆ، سەرچاوەی ئیلهام بەخشە بۆ ئەو هونەرمەندە گەنجانەی، کە خوازیاری سەرکەتن و داهێنان و داهاتوویەکی گەشن.
(*) بۆ نووسینی ئەم بابەتە، سوودم لە چەندین سایتی ئینگلیزی وەرگرتووە.
رەزا شوان
نەرویج: ٢٠٢٤

پرۆژەیەکی نوێی (گەلەری ئارام)ە هەرجارەو خوێندنەوەیەک بۆ فەیلەسوفێک بە هاوبەشی لەگەڵ د. ئازاد حەمە

سێشەممە ٢٠٢٤\٩\١٠
کات: ٧ی ئێوارە

وانەی یەکەم:

تارمایی نیچە لەناو فەلسەفەدا

نەخۆشی بایپۆلەر: ناساندن، هۆکارەکان، نیشانەکان و چارەسەرییەکان.زنجیرەی ١٤١.. ابراهیم موحەمەد (ئەبەاهام لەقای)

نەخۆشی بایپۆلەر یەکێکە لە نەخۆشییە دەروونییەکان. ئەم نەخۆشییە بە شێوەیەکی سەرەکی کاریگەری لەسەر مەزاج و وزەی کەسەکە دەبێت و دەبێتە هۆی گۆڕانکاری بەرچاو لە هەڵسوکەوت و بیرکردنەوەی تاکدا.
نەخۆشی بایپۆلەر، کە پێشتر بە “نەخۆشی دووجەمسەری” ناسراو بوو، حاڵەتێکی دەروونییە کە تێیدا کەسەکە قۆناغەکانی خۆشی زۆر (مانیا) و خەمۆکی (دیپرێشن) بەسەر دەبات. ئەم قۆناغانە دەتوانن چەند ڕۆژ، هەفتە یان تەنانەت مانگیش بخایەنن.
هۆکارەکان:
هۆکارەکانی نەخۆشی بایپۆلەر بە تەواوی ڕوون نین، بەڵام توێژینەوەکان و بەڵگە زانستییەکانی نەو زانستی دەروونزانی ئاماژە بە چەند فاکتەرێک دەکەن:
بۆماوەیی: ئەگەری تووشبوون بە نەخۆشی بایپۆلەر لە کەسانێک کە خزمی نزیکیان ئەم نەخۆشییەیان هەیە، زیاترە.
کیمیای مێشک: ناهاوسەنگی لە ماددە کیمیاییەکانی مێشک (نیورۆترانسمیتەرەکان) ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت.
ژینگە: سترێس، تراوما، یان ڕووداوە گرنگەکانی ژیان دەتوانن وەک هاندەر بۆ دەستپێکردنی نەخۆشییەکە کار بکەن.
نیشانەکان:
نیشانەکانی نەخۆشی بایپۆلەر دەکرێت بە دوو بەشی سەرەکییەوە:
نیشانەکانی مانیا و هایپۆمانیا: هەستکردن بە وزەیەکی زۆر، کەمبوونەوەی پێویستی بە خەو، بیرەکە و پلانی زۆر، قسەکردنی خێرا، هەڵسوکەوتی مەترسیدار و لەناکاو، متمانەبەخۆبوونی زیاد لە پێویست کە بەرەو سەرکێشی ناتەندروستی ببات بەجۆرێك زیان بە جەستە و دەروونی بگاتن لە دەرئەنجامەکەیدا. (مانیا و هایپۆمانیا دووجۆری جیاوازن بەڵام نیشانەکانیان زۆر لەیەکترەوە نزیکە تا ئاستی هاوبەش و نیشانەکانی مانیا توندترە لە هایپۆمانیا)، زۆرکات دەکرێ

نیشانەکانی مانیا بەشەوەیەکی گشتی لە شوێنەکانی کار و قوتابخانە و زانکۆ و هتد گاریگەربن لەسەر تاکەکە.
نیشانەکانی دیپرێشن: هەستی خەمەکی بەردەوام، کەمبوونەوەی چێژ لە چالاکییەکان، گۆڕانکاری لە خەوتن و خواردن، هەستی بە بەهایی یان تاوانباری، بیرکردنەوە لە خۆکوێ*تن.
چارەسەرییەکان:
چارەسەری نەخۆشی بایپۆلەر بە شێوەیەکی گشتی پێکهاتووە لە:
١- دەرمان: وەک لیثیەم، دژە-خەمەکی، و دژە-سایکۆتیک دەتوانن هاوکاربن بۆ گۆڕاندنەوەی هاوسەنگی میزاجی تاکەکە.
٢- چارەسەری دەروونی: وەک چارەسەری ڕەفتاری-مەعریفی (CBT) و چارەسەری کەسی و ڕێکخستنی ڕیتمی ژیان.
٣- خۆ-چاودێری: وەك خەوتنەکی باش، وەرزش و خۆدوورگرتن لە ماددە هۆشبەرەکان.
٤-چارەسەری کارەبایی مەشک (ECT): تەنها بۆ حاڵەتە توندەکان، بەو مەرجەی کاتێك ڕێگا چارەسەرییەکانی سەرەوە سوود بە تاکەکە نەگەیەنێت بۆ باشتربوونی دۆخەکەی.
نەخۆشی بایپۆلەر وەك هەر نەخۆشییەکی تر پێویستی بە چاودێری و چارەسەری بەردەوام هەیە، بە یارمەتی پزیشک و پسپۆڕانی تەندروستی دەروونی، زۆربەی کەسانی تووشبوو دەتوانن ژیانێکی ئاسایی و بەرهەمدار بەسەر ببەن و چاك ببنەوە.

ئەم نووسینە لەم سەرچاوانەوە وەرگیراون:

https://www.sciencedirect.com/…/abs/pii/S014067361500241X-1
2-https://www.nimh.nih.gov/health/topics/bipolar-disorder
3-https://www.cambridge.org/…/22083BA760F85A66B7216376E2B…
4-
https://scholar.google.com/scholar?lookup=0&q=Geddes,+J.+R.,+%26+Miklowitz,+D.+J.+(2013).+Treatment+of+bipolar+disorder.+The+Lancet,+381(9878),+1672-1682.&hl=en&as_sdt=0,5&as_vis=1

بەیاننامەی ڕێکخراو و چالاکوانانی بواری جینۆساید تایبەت بە کارکردن لە گۆڕە بەکۆمەڵەکان

بەپێی بەدواداچوونمان لە ماوەی چەند ڕۆژی ڕابردوو، تیمێکی وەزارەتی بەرگری عێراق بە گەڕان و پشکنین بە دۆزینەوەی ونبووانی وڵاتی کوەیت، بە بەکارهێنانی ئامێری قورس شەفەل و حەفارە بە شێوەی دوور لە زانستی هەڵدانەوەی گۆڕی بە کۆمەڵ کار لە نزیك جێگای گۆڕە بەکۆمەڵەکانی پارێزگای موسەننا (المثنی) تەل شێخیە لە سنووری نوگرەسەلمان دەکەن، بەگوێرەی زانیاریەکان ئەو شوێنە لە چەندین جێگە(موقع) بە دەیان گۆڕی بەکۆمەڵەی لێیە و تاکو ئێستا چەندین گۆڕی بەکۆمەڵەی قوربانیانی کوردی لێ هەڵدراوەتەوە. لەوانەش ئەو گۆڕەی ڕووفاتی 172 ئەنفالکراوی تێدا بوو، کە ماوەی زیاتر لە 5 ساڵی پێچوو تاکو گەڕێنرانەوە بۆ مۆنۆمێنتی ئەنفالکراوان لە چەمچەماڵ.
بە گوێرەی ئەو چەند وێنەیەی بڵاوکراوەتەوە، بەشێوەیەکی زۆر خراپ و نادروست و دوور لە بەها مرۆییەکان مامەڵە لەگەڵ ئەو گۆڕە دەکەن، بەجۆرێک کەللە سەری مرۆڤ لە بن کەلەی حەفارە بە شکاوی بەدیار دەکەوێت، ئەمانە ڕووفاتی هەر کەسێک بن، وێنایەکی قێزەوەنە و مامەڵەی نا بەرپرسانەیە لەگەڵ ڕووفاتی قوربانیانی دەست ڕژێمە فاشیستەکەی بەعس. پێویستە مامەڵەیەکی بە کەرامەتەوە لەگەڵ ڕووفاتەکانیان بکرێت. بۆیە ئێمە وەکو ڕێکخراوەکان و نووسەران و چالاکوانانی بواری جینوساید و کەسوکاری ئەنفالکراوان لە کوردستان داواکارین لە:

یەکەم/ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران هەوڵەکانی بخاتە گەڕ بۆ پاراستنی ئەو گۆڕە بەکۆمەڵانە و گۆڕەکانی تریش کە شوێنەکانیان دیاری کراوە، بەتایبەتی ئەوانەی تەل شێخیە لە نوگرەسەلمان تا ئەو کاتەی هەڵدەدرێنەوە و ڕووفاتی ئازیزیان دەگەڕێندرێتەوە کوردستان. پشتیوانی دەزگای شەهیدان و تیمی نیشتمانی گۆڕە بەکۆمەڵەکان بکات بۆ خێرا کردنی پرۆسەی هەڵدانەوەی گۆڕە بەکۆمەڵەکان.

دووەم / لە وەزارەتی بەرگری عێراق کارەکانی لەو شێوەیەی کە گوایە

بۆ هەڵكەندنی چاڵێك بۆ تەقاندنەوەی چەك و تەقەمەنی پاشماوەی ش□□ ب□وو□ ل□ س□نووری تەل شێخییە ڕابگرێت، پرسی گەڕان و پشكنین بە لایەنی پەیوەندیدار بسپێرێت كە فەرمانگەی گۆڕە بەكۆمەڵەكانی سەر بە دەزگای شەهیدانی عێراقە، كە تایبەتمەندە بەم پرسە. لە كاتی كاركردن بۆ گەڕان بەدوای ونبووانی جەنگی كوەیت یان جەنگی (عێراق ـ كویت) كە لە ڕێگای لیژنەی سێقۆڵی دەكرێت، ئەگەر ڕووفاتی هەر جینۆسایدكراو یان ئەنفالكراوێكیان بەرچاو كەوت، بە پەلە لایەنی پەیوەندیداری لێ ئاگادار بكەنەوە.

سێیەم/ لە دەزگای شەهیدانی عێراقی فیدرال، كار بكات بۆ خیراتر كردنی هەڵدانەوەی گۆڕە بەكۆمەڵەكانی تری تەل شێخیە، و تیمەكانی فەرمانگەی گۆڕە بەكۆمەڵەكان بخاتەگەر بۆئەوەی بەزوترین كات ئەو گۆڕانە هەڵبدرێنەوە. دەزگای شەهیدان داوا لە وەزارەتی بەرگری عێراق بكات پرسی گەڕان و پشكنین بەبێ تیمی تایبەتی گۆڕە بەكۆمەڵەكان ئەنجام نەدات.

چوارەم/ وەزارەتی كاروباری شەهیدان و ئەنفالكراوان بەزووترین كات بێتە سەر خەت و لەگەڵ لایەنی پەیوەندیدار بەدواداچوون و رێكاری پێویست بگرێتەبەر و ڕێگری لە هەموو هەوڵ و كارێكی نایاسایی و نائاسایی دوور لە بەهای مرۆڤایەتی لە چۆنیەتی هەڵدانەوەی گۆڕەبەكۆمەڵەكان بكات و ئەو كارە ڕابگرێت كە ئێستا دەكرێت، ناڕەزایی خۆی بۆ ئەم پرسە دەرببرێت.

هەروەها پەیوەندی□كانی وەزارەت لەگەڵ فەرمانگەی گۆڕە بەكۆمەڵەكان سەر بە دەزگای شەهیدانی عێراق كە لە ئێستادا سستی بەخۆیەوە دەبینێت، كارا بكاتەوە بۆئەوەی ئەندامانی وەزارەتەكە ڕۆڵیان هەبێت لەگەڵ تیمی نیشتمانیی گۆڕە بەكۆمەڵەكان و ICMP سەنتەری نێودەوڵەتی بێسەروشوێنكراوان.

پێویست و زەرورە ئەندامی□تی وەزارەت لە لێژنەی سێقوڵی گەڕان و پشكنین بۆ ونبووانی (جەنگی عێراق ـ ئیران و جەنگی كوەیت) كە لێژنەی خاچی سووری نێودەوڵەتی سەرپەرشیتی دەكات و هەر سێ وڵات لە ڕێگای وەزارەتی تایبەتمەند ئەندامەتییان هەیە كارا بكاتەوە و لە تاكو لە نزیكەوە ئاگاداری چاودێری گەڕان و پشكنین بێت.

پێنجەم / هەڵدانەوەی گۆڕە بە كۆمەڵەكان، قوربانی□كان لە هەر نەتەوە و ئاینێك ب□ن. پێویستە بەشێوەیەك بێت كەرامەتی مرۆڤ پارێزراو بێت و لەگەڵ پرنسیپە نێودەوڵەتییەكاندا هاوتا بێت و بە بەشداری كەناڵەكانی ڕاگەیاندن و پسپۆڕانی بیانی بەڕێوە بچێت, بەم شێوەیەی ئێستا تەواو ڕەتكراوەیە.

شەشەم/هەموو گۆڕە بە کۆمەڵەکان، بەتایبەتیش ئەو گۆڕانەی بەپێی ڕاپۆرتی بەشی گ□□□ی ب□ک□م□□□ی CPA ئەمریکی و RCLO دیاریکراون کە لە 100 جێگە ل□ 301 گ□□□ی ب□ ک□م□□□ ک□ پێشتر نیشانە و هێمایان لە سەر نەخشە بۆ دیاری کرابوو، بە مانگی دەستکرد وێنەی گیراوە، بەڵام عێراق باس لە داتای جۆراجۆر دەکات بۆیە پێویستە ڕووپ□وکی سەرتاسەری لە عێراق بکرێت بۆ دۆزینەوە و دەستنیشانکردنی گۆڕە بەکۆمەڵەکان، بەتایبەت ئەو ناوچانەی کە گومانی هەبوونی گ□□□ی ب□ک□م□□□یان لێدەکرێت. یان لەم بارەوە گومان نەهێڵێتەوە.

حەوتەم/ لە پرۆسەی وەرگرتنی سامپڵی خوێن بۆ کەسوکاری قوربانیانی هەموو کەیسەکانی جینۆسایدی فەیلی و بارزانی و هەڵەبجە و ئەنفال و ئێزیدی، پەلە بکرێت. هەروەها هەموو ئەو ڕووفاتانەی کە تا ئێستا هێنراونەتەوە و بڕیار بووە پشکنینی DNA یان بۆ بکرێت. بەتایبەتی بە زووترین کات ئەنجامی پشکنینی ڕووفاتی ١٧٢ ئەنفالکراوک□ی چەمچەماڵ ئاشکرا بکرێت، لەگەڵ سامپڵی خوێنی کەسوکاریان بەراورد بکرێت تاوەکو ئەو متمانەیە دروست بێت، کە کارەکانیان ڕاست و دروست و زانستین و لە داهاتووش بە بێ وەرگرتنی سامپڵ لە هەر ڕووفاتێک و دڵنیا نەبوونەوەی لە ناسینەوەی لەلایەن کەسوکاریان ڕادەستی هیچ لایەنێک نەکرێت و پێویستە لێژنەی تایبەتمەند دابنرێت و نوێنەری کەسوکاری قوربانیانی جینۆسایدی تێدا بێ و لەگەڵ لایەنی پەیوەندیدار سەرپەرشتی و چاودێری وەرگرتن و هێنانەوە و ناشتنیان بکات.

هەشتەم / پێویستە یاسای کاروبار و پاراستنی گۆڕە بەکۆمەڵەکان ژمارە 5ی ساڵی 2006 هەموار کراوی ژمارە 13 ساڵی 2015 جارێکیتر هەموار بکرێتەوە ومافی گەلی کوردستان تیدا پارێزراو بێت کە خاوەنی زۆرترین قوربانی ناو گۆر□ بەکۆمەڵەکانە لە عێراق.

ناوەکان:

1-رێکخراوی داکۆکی لە مافی قوربانیانی کۆر□ بەکۆمەڵەکان
2-فوئاد عوسمان / رۆژنامەنووس و چالاکوان
3- رێکخراوی کوردستان بێ جینۆساید
4- تۆڕی رێکخراوە کوردستانییەکان بۆ دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی
5-ناوەندی داکۆکی پشدەر بۆ قوربانیان و جینۆسایدکراوان
6- محەمەد زرنگ چالاکوانی بواری جینۆساید
7-هەڵمەتی دادپەروەری
8-جەبار ئەحمەد توێژەر لە بواری جینۆساید

9- رێكخراوى مانەوە بۆ پرسى شەهيدان و ئەنفالكراوان
10-رۆژنامەى نگرەسەلمان
11- گ□قارى تۆبزاوە
12-هێمن حەسيب نووسەر و چالاكوانى بوارى جينۆسايد
13-عەلى بەندى چالاكوان و نووسەرى بوارى جينۆسايد
14- پاريزەر ئەياد ئيسماعيل كاكەيى پاريزەر له دۆسيەى ئەنفال و دۆسيەى بارزانيان لە دادگاى باڵاى تاوانى عێراق
15-تۆڕى ئايكان كوردستان
16-سەلاح كەركوكى چالاكوانى جينۆسايد- سوئيد
17-عەباس هەمزه خدر، دادوەرى پێشوو لە دادگاى باڵاى تاوانەكانى عێراق
18-رێكخراوى قەدەغەكردنى چەكى كۆكوژ لە كوردستان
19-عەدالەت عومەر توێژەر لە بوارى جينۆسايد
20-هەدار زوبێر بارزانى پارێزەرى كەيسى ئەنفال و جينۆسايدى بارزانيەكان و پەرلەمانتارى خولى چوارەمى عێراقى
21-نازدار ئەسعەد محمود چالاكوانى بوارى ئەنفال
22-مەلا شاخى نووسەر لە بوارى جينۆسايد
23-رێكخراوى جيهان بێ چەكى كيمياوى و بايەلۆجى
24-محەمەد حەمە ساڵەح وەرگێڕ و توێژەرى بوارى جينۆسايد
25-عاديل مەلا ساڵەح بەڕێوەبەرى پەيوەندييەكان و راگەياندنى وەزارەتى شەهيدان
26-هەڵمەتى ژيان نا بۆ ئيعدام لە كوردستان
27- گەردە مامە حەمە چالاكوان و بنەماڵەى قوربانى
28-حازم بلەيى نووسەر و چالاكوانى جينۆسايد
29-زەمان عەبدە نووسەرو چالاكوانى بوارى ئەنفال
30- رێكخراوى ئەنفالەكانى كوردستان
31- دلێر كەريم نووسەر و چالاكوان لە بوارى ئەنفال
32-ئيبراهيم هەورامانى نووسەر و رۆژنامەنووس
33- لەتيف فاتيح فەرەج لێكۆڵەر لە بوارى جينۆسايد
34-ڕۆژان شەهيد حەمەڕەش- ئەندامى خولى پێنجەمى پەرلەمانى كوردستان
35-هاوڕێ ئەحمەد مەجيد چالاكوانى بوارى جينۆسايد, كەسوكارى ئەنفال
36-رێكخراوى چاودێرى كوردۆسايد-كوردستان
37- د. شۆڕش حاجى – لێكۆڵەر لە بوارى ئەنفال و جێنۆسايد
38- ئەنوەر عومەر سەعيد ياسايى و شارەزا لە پرۆسەى هەڵدانەوەى گۆڕە بەكۆمەڵەكان
39- قاسم كازم چالاكوانى بوارى جينۆسايد و كەسوكارى

جینۆسایدکراوان
40- سەوسەن محەممەد میرخان، کەسوکاری ئەنفال و سەرۆکی لێژنەی کاروباری شەهیدان، جینۆساید و زیندانیانی سیاسی ل□ پەرلەمانی کوردستان خولی پێنجەم
41- شوان جەلال، کەسوکاری ئەنفال و ڕۆژنامەنووس
42- تاڤگە حمەصالح احمد بەڕێوبەری کاروباری شەهیدان وئەنفالکراوانی کۆیە و ئەندامی ڕێکخراوی کۆژان بۆ پرسی ئەنفال
43- دیاکۆ مورادی -ڕۆژنامەوان و چالاکی مافی مر□ق – ن□روێژ
44- ڕێکخراوی چیرۆکەکانی ئەنفال
45- کۆمەڵەی داکۆکی لە پرسی ئەنفال
46- هاوڕێ پێشڕەو پێشمەرگەی دێرین و کەسوکاری ئەنفال
47-عەلی مەحمود محەمەد چالاکوان لە بواری جینۆساید

سووتانی بەفر و سووتانی شیعر!.. سەدیق سەعید ڕواندزی

بە درێژایی قۆناغەکانی شیعری کوردی، تا ڕادەیەك ناسینەوەی نەوە و قۆناغە شیعرییەکان، لە پەراوێزی هەبوونی هەندێك خاسیەتی ئەدەبی و هونەری و زمان و ناوەڕۆکەوە، ئاسانە. بەڵام کاتێ دێینە سەر شیعری نەوەی نوێی دوای ڕاپەڕین، ئەوا ئێمە لە بەردەم لێڵییەکی گەورە داین، کە ناتوانیین خاسیەتە شیعرییەکانی ئەو نەوەیە، دیاری بکەین و بناسینەوە. ئەوەش ل□ بەر یەك هۆکاری سادە ئەویش ئەوەیە، کە لە بنەڕەتەوە ئەو نەوەیە، شوناسێکی شیعری دیار و بەرجەستە و سەربەخۆی تا ئێستا نییە، کە پێی بناسرێتەوە. ئەمە لە ئاستی زمانی شیعریی بێت، یاخود دنیابینی شیعرییەوە. بۆیە زۆرجار کە دەقێکی شیعری ئەو نەوەیە دەبینین، وا دەزانین قسە کردنێکی ئاسایی دەخوێنینەوە. بەشێکی زۆری ئەو نەوەیە، شیعر لە دەربڕین و گوتندا دەبینێتەوە و بڕوای وایە، دەشێ هەموو شتێك لە شیعردا بگوترێت، بۆیە زۆرجار دەقە شیعرییەکان بە ئاراستەیەك بێ مانا دەکەونەوە، کە لە دەرەوەی هەموو جۆرە شوناسێکی شیعری دانە. ئەمە وێرای هاوشێوەبوون و هاوچوونی دنیابینی و دەقی شیعری زۆربەی هەرە زۆری ئەو نەوەیەش. کە واتا ئەگەر نەوەیەك شوناسێکی نەبێت، دەکرێ بڵێین

شاعیرەکی گەنج لەم نەوە ئەو شوناسە شوێنێکی هەیە؟ (دڵشاد عەبدوڵا)

لە پێشەکی کتێبی (سووتانی بەفر) دەنووسێت:([illegible]). [illegible]: (خاڵی بە هێز لە شیعرەکانی ئەم شاعیرە زمانەکەیەتی) لێرەدا، وەك خوێنەرێکی شیعر، بەراوردی هەردوو بۆچوونەکەی دڵشاد عەبدوڵا، بە ناوەڕۆك و گوتاری ئەو شاعیرە گەنجە دەکەین و دواتریش ڕوونی دەکەینەوە کە ئاخۆ ئەم بۆچوونە، بۆچوونێکی لۆژیکی و ئەدەبی و دەرەنجامی هەڵسەنگاندنێکی قووڵ و وردی ئەزموونی شیعری نەوەی نوێ بە گشتی و شیعرەکانی سامان گەردیش بە تایبەتییە، یاخود تەنها ستایشنامەیەکە و جۆرێکە لە ڕازیکردنی شاعیر، وەك ئەوەی ئێستا لە نێوەندی ئەدەبی کوردیدا دەبینرێت؟ شیعرەکانی ئەم شاعیرە لە کوێدا، لە ڕووی زمانەوە بۆ هێز و جیان لە شیعری شاعیرانی دیکە ؟ بێگومان زمان لەو کەم[illegible] شیعرەدا، هەمان ئەو زمانە شیعرییە، کە نیو سەدە زیاترە لە دنیای شیعری ئێمەدا، شیعری پێ دەنووسرێت. زمانی شیعری ئەو شاعیرە گەنجە، لە ئاستی ناوەڕۆك و چەمك و دەربڕینی شیعرییانەوە یاخود فۆرمی شیعری، هیچ جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ شیعری هاونەوەکانی و پێشووتریش نییە و ئەم شاعیرەش هەمان ئەو وشە و دەربڕینانە دەڵێتەوە، کە دەیان ساڵە لە شیعری کوردیدا، هەن، لەلایەکی ترەوە، جیاوازکەوتنەوە لە ڕووی ئەزموونی شیعریی و نووسینی دەقی جیاواز و تایبەت لە ڕەوتی شیعری باو، توانا و داهێنانێکی گەورەی شیعری دەوێت، لێرەدا وەك خوێنەرێك نموونە لە چەند دەقە شیعرییەك دێنینەوە، تا بزانین ئەو شاعیرە خاڵی بە هێز لە شیعرەکانیدا، زمانەکەیەتی وەك ئەوەی دڵشاد عەبدوڵا دەیڵێت؟ بۆ نموونە:

خەم بە هەڵەی ئەو داپیرەچکانە هەڵدەواسم
هەلانەیان پێیە لە گۆ (سووتانی بەفر لا 27)

ئایا جالجاڵۆکە، تەونی هەیە یان هێلانە؟ ئەگەر شاعیرێك ئەمانە لە یەکتری جیا نەکاتەوە، دەکرێ بڵێین خاڵی بەهێز لە شیعرەکانی زمانەکەیەتی؟

تا مەکتەب جمهووری
کە بەرامبەر ئەستای نووسەرانە (سووتانی بەفرلا 29)

مەبەست قوتابخانەی (جمهورییە) کە بەرامبەر نووسەرانە لە شاری هەولێر، کەچی ئەم شاعیرە گەنجە و زمان بەهێزە (مەکتەب)ی نووسیوە کە بە مانای نووسینگە، یان عەقارات دێت!

بووم بە بەردێك

لەگەڵ باران ناوی تۆم
بە دەڕپێك لە سەر هەڵكەند (سووتانی بەفرلا 37)
لێرەدا، مەبەست هەڵكەڵینە، واتا، كەچی شاعیر هەڵكەندی نووسیوە، كە بە مانای لە ڕێگەوە دەرهێنان دێت!

تا دەنگ پێكا یەك بە قوڕگم هاوار دەكەم (سووتانی بەفر لا42)

مەبەست ئەوەیە، تا دەنگ دەڕوات و هێزی گەیاندن و دووركەوتنەوەی هەیە، هاوار دەكات. بەڵام شاعیر(پێ) ی نووسیوە لە بری (بە) كە بە مانای بڕین و خەرایی دێت و وا دەزانێت هەردووكیان هەمان مانایان هەیە! دەنگ بە دەكات، نەك پێ دەكات.

ڕاكردنی سەر بەفر پێی دەڵێن خلیسكانە (سووتانی بەفر لا 87)

ئایا خلیسكانە ڕاكردنە لە سەر بەفر؟ مەگەر یەكێك كە یاری سەر بەفر دەكات، خلیسكانە دەكات یان ڕاكردن؟

لە نێو بیابانێكی بێ گیاوگوڵەم (سووتانی بەفر لا108)
مەگەر هیچ بیابانێك هەیە، سەوز و پڕ لە گیاو گوڵ بێت؟
خاڵێكی دیكە هەر پەیوەست بە زمانی شیعرەكان ئەوەیە، كە بەشێك لەو شیعرانە، لە ڕووی دەربڕین و وێنەی شیعرییەوە، لە شیعری شاعیرانی تر وەرگیراون و لاساییان كراوەتەوە. یاخود هەمان دەربڕین و وێناكردن، بە جۆرێكی دیكە دەبینین. بۆ ڕادەیەك كە شیعرەكان پڕن لەو وشە و دەستەواژە شیعرییانەی لە شیعرەكانی شێركۆ بێكەسدا، دەبینرێن و لە فەرهەنگی شیعرییانەی ئەودا هەن. ئیدی نازانم چۆن دڵشاد عەبدوڵا، بوێری ئەوەی كردووە بنووسێت:_(خاڵی بەهێز لە شیعرەكانی ئەم شاعیرە گەنجە زمانەكەیەتی و یەكێكە لە تایبەتمەندییە سەركەوتووەكانی) ئەگەر شاعیرێك بە هەمان زمانی شیعری شاعیرانی تر بنووسێت، دەكرێ بڵێین زمانێكی بەهێز و جیاوازی هەیە؟ لێرەدا ئاماژە بە چەند نموونەیەك دەكەین كە ئەم شاعیرە گەنجە لە شیعری شاعیرانی دیكە وەریگرتوون:

- لا 49 نووسیویەتی: (ژووانی سەبەر) ئەمە لە ناونیشانی دیوانێكی فەرید زامدار وەرگیراوە.
- لا 62 نووسیویەتی: (حەزم لە ماچە، ماچی لێوەكانت، ئارەقەی سوێری بن چەناگەت) ئەمە لاسایی شیعرێكی پەشێوە كە دەڵێت (ئەی گیانی خەم ماچت دەكەم، نەرمایی گوڵ، قەرتی چەناگەت ماچ دەكەم).

- لا 64 نووسیویەتی: (ئەگەر لەناو شیعرەکانم مەمك بژنێ دەرەوە، پاییز بەبەر دەبێت لە هەنار) ئەمە لاسایی شیعرێکی شێرکۆ بێکەسە کە دەڵێت (ئەگەر لە ناو شیعرەکانما گوێ دەراوێژنە دەرەوە لە چوار وەرز وەرزێکم دەمرێت).
- لا 69 نووسیویەتی:(بوونت بەسە تا بژیم هەم) ئەمە لاساییکردنەوەی شیعرێکی سەرکەوت ڕەسوڵە لە کۆمەڵە شیعری پاییزێ یاد کە دەڵێت (لە ژێر سێبەری یادێکت دانیشتووم هەتا هەبیت منیش هەم).
- لا 102 نووسیویەتی:(درێژترین دێ…دایە) ئەمە لاساییکردنەوەی شیعرێکی فەرهاد پیرباڵە لە دیوانی ئیکسیل کە دەڵێت (درێژترین شیعر بۆ دایکم … غەریبیت دەکەم).

وەرای ئەمانەش، شیعرەکانی ئەم کۆمەڵە شیعرە، پڕن لە لاساییکردنەوە و کۆپیکردنەوەی ئەو وێنە و دەربڕینە شیعرییانەی لە شیعری شێرکۆ بێکەسدا هەن، کە خوێنەران بە دڵنیایی، دەتوانن بگەڕێنەوە سەر شیعرەکانی ئەو شاعیرە و بەراوردی یەکتریان بکەن، ئەو کات باشتر ئەو بۆچوونەی ئەمە دەردەکەوێت.

*پەراوێز: سووتانی بەفر، کۆمەڵە شیعر، نووسینی: سامان گەردی.

*ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی هەولێر ژمارە (4135) ڕۆژی 25 /8/2024 بڵاوکراوەتەوە.

سڕینەی خود "جەستە، ڕۆح، من" لە هەڵبەستی (زەنگی پەستی) گۆران دا.. نووسینی/ عەتا قەرەداخی

(زەنگی پەستی) یەکێکە لە شیعرە دیارەکانی گۆران کە لێرەدا هەوڵدەدەین لەرووی بنیادی پێکهێنەری شیعرەکەوە بیخوێنینەوەو

لەدوای ئەو پرسیارە ئیبستیمیە بگەڕێین کەم ئەم دەقە هەڵیگرتووە.

دەقی شیعرەکە:

1- ئەوا دیسان لەگۆشەی نادیاری
2- دڵم، هەڵسا زڕەی زەنگی فگاری.
3- بە ئەسپایی بەبێ هێزی بە ئاستەم.
4- هەوای ڕەحم ئەخاتە سەر لەرەی خەم!
5- بە ئەسپایی، بەلەرزێکی، هەژاری
6- ئەناڵێنی لەشوێنی نادیاری..
7- زمانێك دێتەگۆ هەرچەن زڕەی دڵ
8- کە تێرنابم لەگوێگرتن بەدوو گوێ!
9- زمانێك بەستەیەك، دەنگێك، نەوایەك
10- سکاڵایەك، هەناسەو ئاخێو ئایەك..
11- کەتێی ناگەم، کە نازانم ئەڵێ چی
12- بەڵامم خوێخوێ لە گەڵیا ڕەحم ئەگری
13- چیە ئەی ڕۆحی بێلێوارو بێپەی،
14- لەتۆ ناشارەزایی من هەتا کەی؟
15- چیە ئەم دەنگە؟ ئەم ئاوازە دوورە؟
16- کەپڕ هەڵهێنەری چاوی شعورە؟
17- کە دڵ پەستم کەنایە ئارەزووی دڵ
18- بەدوویا وڵا ئەبێ! مەنزڵا بە مەنزڵا!
19- چیە ئەم زەنگە زرنگەی دڵ بەماتی
20- کە ژێر تەم کەوتووە شوێنی وڵاتی؟

1940

شیعری زەنگی پەستی هەمان شێوەی ئەزموونی شیعری گۆران زمانێکی سادە پێکهێنەری بنیادە گشتییەکەیەتی، بەڵام هەر ئەو زمانە سادەیە توانای بەرهەمهێنانی شیعریەتی هەیەو جیهانبینییەکی قوڵاو مەودا داری فرە ئاراستەو فرە مانا لە پشتییەوە راوەستاوەو دەشێ بەچەند ڕێگایەکی جیاواز ئەم شیعرە بخوێندرێتەوە. واتە زەنگی پەستی دەقێکە زیاتر لە کلیلێکی کردنەوەی هەیە. بنیادی دووانە (دیوالتی) یەکێکە لەو ڕێگایانەی کە دەتوانرێت لێیەوە هەوڵی چونە نێو دەقێو دەهالیزەکانی دەق بدرێت. بەڵام بنیادی گشتی زەنگی پەستی لەسەر پەیوەندو بەرامبەر یەکتر وەستانی سیانەیەك پێکدێت کە هەرسێکیان پێکەوە باری ئەنتێلێژیانەی خود پێك دەهێنن هەر بۆیە دەشێت ئەو سیانەیە بە سیانەی خود ناو ببەین کە بریتین لە (جەستە، ڕۆح، من) یان لەشێوەیەکی تردا دڵ واتە ئارەزووی دنیایی، ڕۆح واتە دنیای پەی پێنەبراو، من واتە خودی فەرماندارو رووداو دروستکەر لە شیعرەکەدا.(ئەم بنیادە بەدوو لقە هەرەمی بەرامبەر بەیەکتر

هەڵدەچن‎و هەندێ کات ناتوانن پارێزگاری دوری نێوانیان بکەن‎و لێکدی نزیك دەبنەوە، بەڵام هەرگیز دووری نێوان ئەو دوو هەرەمە (هەرەمی دنیای جەستەو هەرەمی دنیای رۆح) ناسڕێتەوە، واتە نزیك بوونەوەی هەردوو هەرەمەکەی بنیاد لەیەکتر زیاتر لەو کاتانەدا دەبێت کە جەستە واتە (دڵ) (کە ئەویش وەك گوتمان ئارەزووی دنیایی نیشان دەدات) نزیك دەبێتەوە لەوەی ناسنامەی خۆی ون بکات‎و چیتر لەدوای ئەو داواکراوانە نەڕوات کە چاوەڕوان دەکرێت، واتە جەستە لەسەر هێڵێکی داڕێژراوی شێوە بەرنامە لەو بنیادەدا ناجوڵێت، ئەوەش شکاندنی ئەو حاڵەتە مەئلوفە نیشان دەدات کە لەرابردوودا هێڵکارییەکەی کێشراوە. جەستە لەو چەند حاڵەتەدا بەرەو ئەوە دەچێت خەسڵەتەکانی خۆی ون بکات‎و نزیك ببێتەوە لەرۆح یان بیەوێت دەمامکی کەسیەتی پەی پێنەبراوی رۆح لەسەر بکات، بەو هیوایەی بەنه□نو پەنهانی بمێنێتەوە.

لقە بنیادی یەکەم لەسەر حاڵەتی ئامادەبوونی (جەستە = دڵ= ئارەزووی دنیایی) هەڵچنراوە کە ئەویش بنیادی دابڕان پێك دێنێت. دڵ پەست‎و عاجزەو دەنگ‎و هاوارو ناڵینی بەهیچ کوێ ناگات. ئەم بنیادی دابڕانەش لەدێڕی یەکەمەوە دەست پێدەکات‎و هەتا کۆتایی شیعرەکە در□□ژ دەبێتەوە چونکە بێزاری لەگۆشەی نادیارەوە (پاڵنەرەکانی ناوەوە) دەزرنگێتەوە هەتا ئەو کاتەی هەوای رۆح دەکەوێتە سەر لەرەی خەم‎و لەگەڵا زەنگی دڵدا ئەمیش دەکەوێتە گریان‎و پرسیارکردنی (من)ی بگۆ لە دڵو نەشارەزایی سەرجەم رووی نەشارەزایی (من) ی بگۆ واتە (خودی سێیەم) لە بنیادی پێکەێنەری شیعرەکەدا نیشان دەدات‎و بەرجەستە دەکات. هەڵبەتە ئێستە دەگەینە ئەوەی بڵێین سەراپای بنیادی شیعرەکە لەسەر سێ تەوەرە (خود) بنیاد نراوە کە جەستەو رۆح وەکو دوو تەوەری سەرەکی بنیادەکە هەردووکیان بەشێکن لە (من)و دیسان (من) خۆیشی وەکو خودێکی سەربەخۆ لە پانتایی زمانی شیعرەکەدا ئامادەبوونی هەیەو زۆربەی جوڵەو پراکتیکی نێو دەقەکە پەیوەندییان بەوەوە هەیە، سەرباری دەرکەوتنی رۆح‎و جەستە وەکو دوو بنیادی ئامادەو سەربەخۆ دەردەکەوێت کە (من) لەبارێکی ئامادەبوونی ئەوتۆدایە کە لەپرۆسەی جوڵاندن‎و خۆنواندنیدا وەکو ئامادەبوونێکی ئەنتۆلۆژیانە رۆح‎و جەستە پابەندی ئەون‎و لەدەرەوەی کۆنترۆڵکردنی جوڵەی دەقەکە لەلایەن (من) ەوە هیچ ماناو دەلالەتێکی ئەوتۆیان نابێت لەو روانگەیەوە کە تا ئێستا بوونەتە بەشێك لە پێکەێنەری دەقە شیعرییەکە.

لقە بنیادی (دڵ = جەستە) دوور لە ویست‎و داواکاری (من) و بێئەوەی (من) ئاگاداری سەرچاوەی ئەوەێزو پاڵنەرە بێت کە دەیوروژێنێ‎و دەیخاتە جوڵەو ئاراستەی دەکات، ئەو واتە (دڵ) دەنگی خۆی ئاشکرا

دەكات. (پەستی و بێزاری) بە ئەسپایی و بەلاوازی دەنگێك دروست دەكەن و بەرزیشی دەكەنەوە. بەڵام دەنگی دڵ دەنگی جەستەیە، ئارەزووی دنیاییە، غەریزەی بایۆلۆژیانەی (من) ە لەكاتێكدا بنیادی جەستە لەشیعرەكەدا هەرچۆن دەبێتە بەشێك لەبنیادی گشتی، هەمان شێوە جەستە وەكو توخمێكی بنیادەكە بەشێكە لە كەینوونەیەكی باڵاتر كە ئەویش (من) ە واتە ئەفریدەبوویەكە كە لە جوڵەی بەردەوامیدا خەسڵەتە ئینسانییەكانی خۆی ئاشكرا دەكات. وەكو گوتمان دەنگی دڵ دەلالەتی غەریزە بایۆلۆژییەكانی مرۆڤ هەڵدەگرێت كە مرۆڤ نازانێت چۆن و كەی لەكوێ ئەو دەنگە بەرز دەبێتەوە هەروەك خودی (من) یش پەی بەو راستییە نابات و بەردەوام وەكو نهێنییەك لێی دەڕوانێت كاتێ دەڵێت:

ئەوا دیسان لەگۆشەی نادیاری

دڵم، هەڵسا زڕەی زەنگی فگاری

لێرەدا پرسیارێك سەرهەڵدەدات بەرامبەر بە (گۆشەی نادیاری دڵ) و لێمان دەپرسێت مەبەست لەگۆشەی نادیاری دڵ چییە؟ دیارە وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە تیشكێك دەخاتە سەر ئەو نهێنییەی لەپشتی وشەكانەوە خۆی حەشار داوە. مەبەست لەگۆشەی نادیاری دڵ ئەو سەرچاوە پەی پێ نەبراوەیە كە جێگای لەدایكبوونی حەزو ئارەزووە دنیاییەكانی مرۆڤە ئەویش وەكو ئارەزووی سێكس، وروژان، خۆشەویستی، ئاسوودەیی، بێزاری.. تاد.

دڵ ئارەزوویەكی خۆیی بەرزكردۆتەوەو وا پێدەچێت مەیلی جێبەجێ كردنی هەبێت، بەڵام كاریگەری ئەو ویستەی دڵ هەر لە پانتایی سنووری خۆیدا نامێنێتەوەو دابڕاوو بێ پەیوەندی نابێت لەگەڵ پێكهاتەكانی تری بنیادی شیعرەكەدا بەڵكو وروژانی دڵ و كۆنترۆڵكردنی لەلایەن ئەو حاڵەتی وروژانەوە كە گەیشتۆتە ئاستی لێدانی زەنگی فگاری، لەگەڵا خۆیدا (ڕۆح) یش دەهەژێنێ، زەنگێ بۆ ڕۆح لێدەدات (هاواری ڕۆحم ئەخاتە سەر لەرەی خەم). لەم بارەشدا پەیوەندیو بەرامبەر یەك وەستانی (دڵ و ڕۆح) وەكو دووانەیەك كە لەبێتەیەكی باڵاتردا پێكەوە بەندن دەردەكەوێت و سیمای پەیوەندی دیالێكتیكانەی نێوانیان ئاشكرا دەبێت. ڕۆح لەژێر كاریگەری داواكاری دڵ یان جەستەدا بەئاگادێت، بەڵام ئەو بەئاگا هاتنەوەیەی ڕۆح لەشێوازی وەڵامدانەوەیەكدایە بۆ لێدانی ئەو زەنگەی لەگۆشەی نادیاری دڵەوە هەڵسا.

واتە هەرچۆن دڵ یان جەستە لەژێر فشاری كاریگەری زەنگە سەرچاوە نادیارەكەدا وروژاوە هەمان شێوە ڕۆحیش گەیشتۆتە حاڵەتی هەژاندن و شان بەشانی جەستە بەهێواشی دەهەژێت. بەڵام هەردووكیان دەنگیان كزەو لەسەر هەوای خەمنن. (من) دەیەوێت تەنها گوێی

لەزرنگەی زەنگەکە بێت بەو هیوایەی لەو داواکارییە حاڵی ببێت کە زرنگەی زەنگەکە دروست دەکات، واتە ئێستا دەردەکەوێت کە زەنگەکە هۆکارێکە بۆ گەیاندنی دەنگی دڵ بە دەرەوەی خۆی. لەراستیدا رۆح‌و جەستە وەکو دوو توخم دەبێت بکەونە ژێر کۆنترۆڵی (من) ەوە لە دەقەکەدا بەڵام (من) وەکو خودی پراکتیك کەر لەپانتایی دەقە شیعرییەکەدا ناتوانێت دەسەڵاتی خۆی لەپانتایی کارکردنی رۆح‌و جەستەدا دیاری بکات. لێرەدا دەشێ پێکهاتەی بنیادی کەسێتی (من) و پێکهاتەکانی واتە رۆح‌و جەستە بە چەمکێکی فرۆیدی ناودێر بکەین‌و وەکو سوپەرئیگۆ بڕوانرێتە (من). رۆح‌و جەستەش بە ئیگۆو ئید ناوببرێن، کە من لەپرۆسەی جوڵەی شیعرەکەدا دەیەوێت دەوری چاودێر ببینێت‌و خۆی رۆڵی دیسپلین کردنی ویستەکانی جەستەو نهێنییەکانی رۆح ببینێت‌و حاڵەتی بەرامبەر وەستان‌و دژایەتی نێوان رۆح‌و جەستەش کپ بکاتەوەو خۆی دەوری هێزی سەرکوتکەرو چەپاندن ببینێت، بەڵام لەراستیدا (من) لە پانتایی شیعرەکەدا لاوازەو بەئاسانی ناتوانێت ئەو جۆرە پراکتیکە بکات.

رۆح کاتێ بەدەنگی زەنگی دڵ واتە جەستە دەهەژێ ناتوانێت لە گەورهەری ئەو دەنگە تێ بگات، هێندە حاڵی دەبێت کە جەستە سکاڵا دەکات‌و ئاخ‌و هەناسە هەڵدەکێشێت‌و ئەمیش لەگەڵیدا بەکوڵا دەگری. لێرەدا ئاراستەیەکی دوو لایەن دروست دەبێت. ئەمیش ئەوەیە کە لەباری یەکەمدا رۆح لەلایەن داواکارییەکانی جەستەوە زەنگی وریاکردنەوەی بۆ لێدەدرێت‌و ئاگادار دەکرێتەوە، بەڵام بەچ مەبەستێك ئاگادار دەکرێتەوە ئەوە ئەو پرسیارەیە کە دواتر بە وەڵامەکەی دەگەین. لەباری دووەمدا ئەوە ئاشکرا دەبێت کە رۆح لە کەینوونەی خۆیدا رۆحێکی پەشێوەو لەحاڵەتی گومان‌و قەلەق‌و تێڕاماندایە. ئەمەش پرسیاری دووەمە لەم شیعرەدا کە رویەکی جیهانبینی شیعرەکە بەمەوە بەستراوە. من وەکو خودی باڵا لە شیعرەکەدا لە دەنگی رۆح حاڵی نابێت. ئەمەش ئەوەمان بۆ دەردەخات کە رۆح تاکو ئێستا لەسنووری نهێنیدا ماوەتەوە بەرامبەر بەخودی من‌و من نەیتوانیوە نە پەی بەنهێنییەکان ببات نە کۆنترۆڵی رۆح بکات‌و ئەنجام دسیپلینی بکات‌و بەپێی بەرنامەیەکی داڕێژراو ئاراستەی بکات.

ئەم حاڵەتی پەی پێنەبردن‌و نەناسینەی رۆح لەلایەن خودی منەوە لاوازی کەسێتی من نیشان دەدات، بەڵام من سەرباری درك نەکردن هێشتا لە پرۆسە جوڵەیەکدا هەوڵدەدات بگاتە ئاستی ناسینی ماهیەتی رۆح، ئەوەش وەهای لێدەکات چەند پرسیارێك بەرزبکاتەوە، ئەو پرسیارانەش راستەوخۆ رووبەڕوی رۆح دەیان کات‌و، پرسیارن لە گەوهەرو ناسنامەی رۆح. دیارە گەیشتنی خود بە بەرزکردنەوەی پرسیار خاڵێکی گرنگە

چونکە بەر لە هەموو شتێ دەبێ ئەوە ئاشکرا بکەین کە کاتێ خود وەك ئینسان دەگاتە ئاستی پرسیارکردن مانای درك بەراستی گەڕان لەدوای دۆزینەو گەیشتن بەنوێ دەکات، دەیەوێت دەرگای داخراوی سەر بەنهێنییەك بخاتە سەرپشت، دنیایەکی تازە بخاتەڕوو، (بەڵێ) بۆ ئەو دنیا نوێیە بکات‌و لەپاڵا ئەوەدا دنیای کۆن نەفی بکات.

ئەو پرسیارانەی کە (من) لە دەقە شیعرییەکەدا بەرزیان دەکاتەوەو ئاراستەی ڕۆح دەکرێن سەرچاوەکەیان (دڵ) یان (جەستە) یە، واتە لەگۆشەی نادیاری دڵەوە سەرهەڵدەدەن. بۆیە وەڵامی پرسیارەکان دەشێ لە ئەنجامی شیکردنەوەی بینای زمانی دەقەکەوە ئاشکرا بکرێن بە تایبەتی بە دۆزینەوەی مەدلولە سایکۆلۆژییەکان کە کۆمەڵێ دەلالەتی سایکۆلۆژی ئاشکرا لە بنیادی زمانی دەقەکەدا بەشێوەیەکی سروشتی ئەو مانایانە هەڵدەگرن‌و لەمەودایەکی قوڵتردا مەدلولی سێکسیشکیان دەبێت. بەڵام (من) هەر پرسیار دەکات‌و لەسەر بەرززکدنەوەی پرسیارەکانی بەردەوام دەبێت،ێ هەر لە شێوازی بەرزکردنەوەی پرسیار بەدوای پرسیاردا دەردەکەوێت کە خودی پرسیارکەر لە بارێکی دەروونی پەشێوو شلۆقدایە، گومانێك کۆنترۆڵی هەست‌و نەستی کردووەوەو پرسیار لەدوای پرسیار بەرزدەکاتەوە چونکە ناتوانێت لەوە دڵنیابێت کە بەرزکردنەوەی یەکێك لەو پرسیارانە دەیگەیەنێتە حاڵەتی یەقین‌و بەوەش لەدوو دڵو گومان رزگار ببێت‌و لەرووی دەرونییەوە بحەوێتەوە، هەربۆیە لە بەرزکردنەوەی پرسیار بەدوای پرسیاردا بەردەوام دەبێت. دەلالەتی قوڵتری پرسیار بەدوای پرسیاردا ئەوەیە کە من وەکوو خودێکی داهێنەر بەگومانەوە لە هەموو شتێك دەڕوانێت‌و ناتوانێت بڕوا بە جێگیری شتەکان بهێنێت‌و بڕوای بەتاك مەودایی هیچ دیاردەیەك نییە لە گەردووندا، بۆیە لەبری پرسیارێك چەندین پرسیاری هەیە بەو هیوایەی لەبری تاکە مانایەك بۆ ژیان، بۆ بوون چەندین مانا بدۆزێتەوە.

کاتێ (من) پرسیار دەکات دەیەوێت ئەو زەنگەی سەرچاوەکەی لە جەستە (دڵ) دایە بزرنگێتەوە، بەڵام کە زەنگەکەش دەزرنگێتەوە ئەم پەست دەبێت. ئەم بارە شلۆق‌و ناجێگیرەی (من) کە لەپانتایی دەقەکەدا ناگاتە حاڵەتی سەقامگیربوون‌و دڵنیایی حاڵەتی نیگەرانو گومان‌و تێڕامان دروست دەکات، کە خودی من لە ئەنجامی گەیشتن بەو حاڵەتی نیگەرانو تێڕامانەدا دەگاتە ئاستی پرسیارکردن. لاوازی زڕەی زەنگەکەی دڵ تێکڕأ کردەی دەربڕین‌و ئەنجامدانی کار نیشان دەدات کە توخمەکانی زمان ئەو حاڵەتە بەرجەستە دەکەن ئەویش بەهۆی ئاوەڵناو و ئاوەڵفرمان‌و فرمانی نەرێو فرمانی ئەرێی کردار نێگەتیڤەوە واتە کرداری نەرێوە کە تێکڕا ئەم رەگەزە زمانیانە باری شلۆقو لەهەمان کاتدا کردەی لاواز لە سەراپای دەقەکەدا نیشان

دەدات کە ئەوانیش بریتین لە (بە ئەسپایی، بەبێ هێزی، بە ئاستەم، بە لەرزۆکی، هەژاری، ئەناڵێنێ، تێرنابم، تێی ناگەم، نازانم، ناشارەزایی، پەستم، وێڵا ئەبێ، بەماتی…) بەڵام رۆح هێدی هێدی لەژێر کاریگەری زڕەی زەنگی پەستو بێزاری دڵدا دەهەژێ هەتا دەگاتە ئەوەی خوڕخوڕ لەگەڵا زڕەی ئەو زەنگی پەستییەدا بگری. ئەم بنیادەش لە بنیادی گشتی دەقەکەدا بنیادێکی کراوەیە کە لەچەند پرسیارێك دروست دەبێت‎و سەرجەمی پرسیارەکانیش من بەرزیان دەکاتەوە، دەشێ رۆح لەسنووی جوڵەی خ□یو لەو پانتاییەی کە لەخودی خۆیدا دەسەڵاتی بەسەردا دەشکێو لێی شارەزایە وەڵامی پرسیارەکانی (من) ی دەستگیر نەبێت‎و نەتوانێت وەڵامیان بداتەوە، یان لەبارێکی تردا رۆح ئامادەگی وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانەی نەبێت، بۆیە سەرجەمی بنیادی پرسیارەکان دەسپێرێت بە بنیادێکی رستەی خەبەریو پرسیارو سەرسوڕمان کە تێکڕا ئەم رستانە لە جوڵەیەکی بەردەوامی هەست پێکراودان بەڵام لە سنوورێکی داخراودا. هەڵبەتە وەڵامدانەوەی ئەو چەند پرسیارە یەك بەدوای یەکەدا مەودای جیهانبینی دەقەکە دەردەخەن‎ کە دواتر بۆ ئەم خاڵە دەگەڕێینەوە.

رۆح ئامادەگی وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی (من) ی نییە، یان وەڵامی پرسیارەکان لای ئەو دەستگیر نابن چونکە سەرچاوەی سەرەکی پرسیارەکان (دڵ) جەستەیە، دڵیش ناتوانێت راستەوخۆ رۆح بوروژێنێ، بەڵکو زەنگی (دڵ) کە ئەو زەنگەش لەسنووری جوگرافیای دڵدا شوێنەکەی نەزانراوە، هەوای رۆح دەخاتە سەر لەرەی خەم. لێرەدا دەردەکەوێت دڵ راستەوخۆ کار لە رۆح ناکات بەڵکو دڵ لەرێگای ئامرازێکەوە یان هۆکارێکەوە کە زڕەی زەنگی فگارییە کار لەهەوای رۆح دەکات. هەوای رۆح دەهەژێنێو دەیخاتە سەر لەرەی خەم، هەوای رۆح لە ئەنجامی وروژاندا رۆح وریا دەکاتەوەو لە ئاراستە جوڵەیەکی بەرەو ناوەوەدا لەرەی خەم کۆنترۆڵێ پانتایی رۆحی (من) دەکات، بەئاراستەیەکی پێچەوانەش (من) ناتوانێت جەستە بدوێنێ لەبەرماوەی دووری نێوانیان لەو روانگەیەوە کە (من) بێئاگایە لە ویستەکانی جەستە، یان من لەحاڵەتی خود دیسپلین کردندایەو نایەوێت وەڵامی داواکارییەکانی جەستە بداتەوە. هەروەك دەشێ لاوازی دەنگی جەستەش لەو بوارەدا دەوری خۆیی هەبێت. هەربۆیە (من) پرسیارەکانی ئاراستەی رۆح دەکات. پێشەکی هەندێ زانیاریش پێشکەش دەکات کاتێ خۆی ناتوانێت لەدەنگی جەستە تیبگات، پەنا دەباتە بەر نێوەندێك بۆ وەڵامدانەوە، بەڵام دواجار نێوەندەکە خۆی دەبێتە لێپرسراوی یەکەم.واتە (خود) لەبنیادی سێینەی خۆیدا لەم ئاستەدا بەم جۆرە دەجوڵێت.

خودی یەکەم کە (جەستە) یان (دڵ) لەرێگای زڕەی زەنگەوە دەیەوێت

خودی سێیەم واتە (من) ئاگادار بکاتەوەو داواکانی بەرزبکاتەوە، بەڵام بەرزبوونەوەی زڕەی زەنگی دڵ کار لەخودی دووەم (رۆح) دەکاتێو رۆح دەوروژێنێ. کاریگەری وروژانی جەستە لەلایەکێو رۆژانی رۆحیش لەژێر کاریگەری ویستەکانی جەستەدا لەلایەکی ترەوە کار لە (من) واتە خودی سێیەم دەکەن، (من) دەگاتە ئاستی وریابوونەوە، بەڵام ناتوانێت لەدەنگی خودی یەکەمێو دووەم تێبگات، ئەویش لە ئەنجامی ئامادەبوونی (من) دا لە ئاستێکی دیسپلین کراودا کە ئەوەش راستەوخۆ پەیوەندی (من) بە واقیعی دەرەوەو پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانەوە نیشان دەدات، چۆن سانسۆری کۆمەڵایەتی رێگای تەقینەوەی ناوە دەگرێتێو حاڵەتەکانی نهێنی ناخی مرۆڤ دەشارێتەوەو ئەنجام لەشێوەی غەریزەی چەپێنراودا بەشێکیان دەردەکەونەوە، هەندێکی تریش لەو ویستانە بەر لەوەی بگۆڕێن بۆ دەلالەتێکی زمانی دەمرن.

ماوەی نێوان جەستەو رۆح لە بینای کەسێی خودی ئامادەی نێو دەقەکەدا گەلێک لەیەکتر نزیک دەبێتەوە بەڵام ئەو ماوەیە ناسڕێتەوە بەڵکو درزێک لەنێوانیاندا دەمێنێت. ئەمەش وەهای کردووە رۆحێو جەستە وەکو دوو دنیای سەربەخۆ بمێنمەوە، هەر بۆیە رۆحیش لەبەردەم پرسیارەکانی (من) دا دەستەوسانەو ناتوانێت وەڵام بداتەوە. ئەم دەستەوسانیەش جارێکی تر لاوازی کردار لەبنیادی گشتی شیعرەکەدا نیشان دەدات، هەروەك چۆن ئاوەڵناوو ئاوەڵفرمانێو فرمانی نەرێ لە بنیادی زمانی شیعرەکەدا دەورێکی دیاریان لە دروستکردنی حاڵەتی (ناکردەیی) دا هەیە پەیوەست بە جوڵەی (من).

(من) چەند پرسیارێك بەرزکردۆتەوە:

چییە ئەی رۆحی بێ لێوارو بێ پەی
لە تۆ ناشارەزایی من هەتاکەی؟
چییە ئەم دەنگە؟ ئەم ئاوازە دوورە؟
کە پێ هەڵهێنەری چاوی شعورە؟
چییە ئەم زەنگە زرنگەی دڵ بەماتی
کە ژێر تەم کەوتووە شوێنی وڵاتی؟

هەریەکە لەم پرسیارانەی سەرەوە کە (من) لە شیعرەکەدا بەرزی دەکاتەوە، دەیەوێت لە گەوهەری نەزانراوێك حاڵێ ببێت، ماهیەتی ئەوی زانراوەی لائاشکرا بێت، تێکڕای پرسیارەکانیش دەربارەی کەینوونەیەکی نەزانراو دەکرێن کە ئەویش رۆحە، هەروەك نەناسینی ماهیەتی رۆحیش بۆتە هۆی شاردنەوەی ناسنامەی ئەو دەنگێو ئاوازە کە من هیچیان لەبارەوە نازانێت، تەنها ئەوەندە نەبێت کە بەلای ئەوەوە چاوی شعور دەکەنەوە. بەڵام شوێنی سەرهەڵدانی زرنگەی زەنگەکەش نازانێت چونکە پێی وایە لە دنیایەکی ونێو نادیاردایە.

دەشێ وەڵامی هەریەکە لەو پرسیارانەی سەرەوە لە ئەنجامی شیکردنەوەی زمانو دۆزینەوەی دەلالەتەکان لە هەردوو هەرەمی جەستەو رۆحدا دەستگیرببن. سەرەتا با سەرنجێ لە خودی جەستە بدەین. تێکڕای ئاوەڵفرمانەکانی شوێن کە پەیوەندیان بە جەستەوە هەیە، دەگەڕێنەوە بۆ غەریزەکانی جەستە یان سەرچاوەی لەدایك بوونی ئەو غەریزانەی کە (من) نازانێت ئەو سەرچاوانە لەکوێدان. ئاوەڵفرمانی (گۆشەی نادیار) وەك دالێك لەبەرامبەریدا مەدلولی غەریزەی سێکسی هەیە کە جار لەدوای جار زەنگەکەی دەزرنگێتەوە. (دیسان) دەلالەتی بەردەوامی لەنوێ وروژانەوەی ئەو غەریزەیە نیشان دەدات کە تەنانەت دوای هەر کردەیەکی سێکسیش بەماوەیەکی کورت خۆی دەردەخاتەوە. بەڵێ زڕی زەنگەکە لێرەدا پەستۆو پەشێوە، لاوازو بێ هێزو لەرزۆکە، بەڵام ئەناڵێنێ. لێرەشەوە زیاتر سیمای وروژانی غەریزەی سێکسی دەردەکەوێتو پاڵنەری ئەو غەریزەیە لە ناوەوە لە جوڵەدایە بەڵام دەشێ لەسەر پانتایی واقیعی دەرەوەی (خود) پانتاییەك نەدۆزێتەوە بۆ پراکتیك کردن کە ئەویش یان هەر لەبنەڕەتەوە نەبوونی رەگەزی بەرامبەرە واتە (مێ) یان نائامادەگی ئەو رەگەزەیە (رەگەزی مێ) لەرووی نمایش کردنی جەستەوە بۆ خودی (من)، هەتا بەئازادی (من) بەو جەستەیە بگاتو بیدوێنێ.
لێرەدا دەردەکەوێت کە لەژێر کاریگەری داواکارییەکانی جەستەدایە کە (رۆح) دووچاری پەشێویی هاتووەو کاتێکیش کە ئەو داواکارییانەی جەستە جێبەجێ ناکرێن باری پەشێوی رۆح زیاتر دەبێتو فشار دەخاتە سەر (من).
(من) یش لە ئەنجامی ئەو فشارخستنە سەرەدا دەگاتە ئاستی وەڵامدانەوە، بەڵام ویستەکانیو سەرچاوەی دروستبوونیشیان دەکاتو ئەو پرسیارانەش رووبەڕووی رۆح دەکاتە نەك جەستە. ئەو زمانەی دێتەگۆو دەیەوێت داواکارییەکانی خۆی بە (من) بگەیەنێت زمانی جەستەیە، بەڵام من نە لەگوێگرتن لەو زمانە تێر دەبێت نە لێی تێدەگاتو نەدەشزانێت چی دەوێت. لێرەوە بە تەواوی ئەوە ئاشکرا دەبێت کە دیوارێکی ئەستوور لەنێوان خودی منو جەستەیدا هەیە. یان ئەوەتا بەردەوامبوونی پرۆسەی سانسۆرکردنی جەستە وەهای کردووە چیتر (من) بەرامبەر بە داواکانی ئەو جەستەیە حاڵی نەبێت. یان نامۆبوونی (من) بەرامبەر بەداواکارییەکانی جەستە بەگشتیو تێنەگەیشتنی لەویستەکانی جەستەو ئەزموونە سێکسیەکانی بگەیەنێت.
بەڵام لێکدانەوەی دووەم خواردبوونەوەیە لەو بارە شلۆقەی رۆح کە توانای سەقامگیربوونی نییە. ئەم بارە شلۆقەی رۆحیش لەنێوەندی بنیادی شیعرەکەوە دەردەکەوێت کە ئەویش پرسیارو سەرسوڕمان دروستی دەکەن. کلیلی دابڕان لە بنیادی دەقەکەدا بریتییە:

چییە ئەی ڕۆحی بێ لێوارو بێپەی
لەتۆ ناشارەزایی من هەتا کەی؟

وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە بنیادە کراوەکە دادەخات، ئەگەر وەڵامێکی ئایدیالیانەی ئامادەی بدەیەوە، بەڵام هەتا بەکۆتایی شیعرەکەش هیچ وەڵامێکی ئەم پرسیارە گەوهەرییە نادرێتەوە، بەڵکو لەشێوەی رستەی پرسیاریداو لەچەند پرسیارێکی یەك بەدوای یەکدا رەگەزەکانی وەڵامی ئەو پرسیارە ئاشکرا دەکرێن. زەنگەکە کە لێرەدا مەبەستی لەزەنگی دڵە لەرووی وابەستەبوونیەوە بەلێکدانەوەی بەرۆحەوە پەی بەوە نەبراوە کە مەبەستی داواکارییەکانی رۆحی هەڵگرتووەو کە ئەویش لە حاڵەتی پەشێوی رۆحو نیگەرانیو گومان کردندا دەردەکەون کە ئەم حاڵەتە رۆحیەش (من) دەگەیەنێتە ئاستی تێ ئاوارەبوون کە ئەویش تێئاوارەبوونی ئەنتێلێژییەو رەگێو ریشەی دروستبوونی ئەو حاڵەتی تێئاوارەبوونی ئەنتێلێژییەش لای گۆران ئامادەبوونی رۆحی داهێنان لە کەسیەتی گۆراندا دروستی کردووە.

(من) بە بیستنی زڕەی زەنگی فگاری کە زەنگی جەستەیە پەستێو بێزار دەبێت، کە ناشیەت، ئەم بەدوایدا وێڵاو سەودا سەر دەبێت، لێرەدا (من) شوناسنامەی زڕەی زەنگ لەنێوان رۆحێو جەستەدا تێکەڵا دەکاتێو ناتوانێت جیاوازی نێوان داواکارییەکانی جەستەو داواکارییەکانی رۆح بکات. زەنگەکە لە راستیدا لەنێوەندی بنیادی جەستەوە (دڵ) بەرزکراوەتەوە واتە ئامرازی دەستی جەستەیە بۆ ئاشکراکردنی داواکارییەکانی. هەرکاتێ ئەو زەنگە نازرنگێتەوە، ئەوا (دڵ) دەکەوێتە حاڵەتی حەوانەوەوە، واتە هێزی دروستکەری زەنگەکە لەباری ئۆقرە گرتندایە. بەڵام کە نایەت جارێکی دی ئارەزووی دڵ (جەستە) بەدوای هێی وریاکردنەوەکەدا وێڵا دەبێت واتە لەدوای زەنگەکە دەگەڕێت تا بیزرنگێنێتەوە. دیارە بۆ چەندو چوون ئارەزووی دڵ، بریتییە لە ئاشکراکردنی حەزو ویستە غەریزییەکانێو ئاشکراتر بڵێین ئارەزووی سێکسی نیشان دەدات. کەواتە لەم بارەیاندا زڕەی زەنگەکە زڕەی توانای ئەنجامدانی کردەی سێکسییە. بەڵام هەر لە میانەی دەلالەتی زمانی دەقەکەوە دەردەکەوێت کە لەرینەوەی ئەو زەنگەیە گەلێك هێواشێو لەسەرخۆیە بە تایبەتیش ئاوەڵناوو ئاوەڵفرمانی دەقەکە ئاشکرای دەکەن لەوانەش (بەئەسپایی، بەبێ هێزی، بەئاستەم، بە لەرزۆکی، هەژاری،...) هێواشی زرنگەی زەنگەکە دەلالەتی لاوازی ئارەزووی سێکسی نیشان دەدات. توانای زەنگەکەش توانایەکی لاوازەو پانتایی پیادەکردنی ئەو ئەنجامەی کە زەنگەکە لە پێناوی پراکتیك کردنیدا دەزرنگێتەوە کەلاوەو وێرانەیە، یان لە بارێکی تردا دەتوانین بڵێین ئەو پانتاییە ئاشکرا نییەو تاکو ئێستای لەدایك بوونی دەقەکە بە نەزانراو ماوەتەوە. ئەگەر بێتێو وەهای لێك

بدەینەوە کە جار لەدوای جار هەڵسانەوەی زڕەی زەنگی فگاری لە ئەنجامی ئەوەدا بێت ك هەر جارێ کە ئارەزووی سێکسی (من) دەوروژێ، پانتاییەك نەبێت بۆ پیادەکردنی ئەو ئارەزووە وروژاوە، ئەوا پاش ساتێکی هەژان، حاڵەتی دامرکانەوەو کپ بوونێکی ساتی روو دەدات، بەڵام هێندەی پیناچێت حاڵەتی وروژان دووبارە دەبێتەوە. وشەی (دیسان) لەدێڕی یەکەمدا ئاشکرا دەکات کە حاڵەتی وروژان چەندین جاری پێشتر روویداوەو ئەوا ئەمجارەش دیسان دەرکەوتەوە. هەروەك لەهەمان کاتدا وشەی (دیسان) ئەوەش نیشان دەدات گەرچی کردەی سێکسی ئەنجامیش بدرێت‌و پانتایی بۆ ئەو پراکتیك کردنە ئامادەبێت، هێشتا هەر ئارەزووی سێکسی کپ نابێت، چونکە وەکو حاڵەتێکی غەریزی هەر زوو سەرهەڵدەداتەوە.

ئێستا ئەوەمان ئاشکراکرد کە دەلالەتی یەکەمی (گۆشەی نادیار) بریتییە لەو جێگا پەنهانەی کە هێزی پاڵنەری غەریزەی سێکسی تیا دەبزوێت. بەڵام لەپاڵێا دەلالەتی یەکەمدا (گۆشەی نادیار) دەلالەتی ئایینی هەیەو دەشێ بەشوێن‌و جێگای نادیاری خواوەند لێك بدرێتەوە. جا ئەگەر لەو روانگەیەوە روانیمانە مەدلولی (شوێنی نادیار) ئەوا رەنجی هەموو ئەوانەی کە گۆران بە شاعیرێکی مولتەزیمی حیزبی شیوعی دەزانن‌و پێیان وایە گۆران بەندە بە هەڵوێستی ئیلتیزامبوونی بەو حیزبەوە بەبادەدەین. کە لەراستیدا لەسەر بنەمای دۆزینەوەی مەدلولاتی زمانی شیعرەکەو ئەو پرسیارانەی کە ماهیەتی پرسیاریان هەیەو دەبێ وەڵامی ئیبستیمی بدرێنەوە شان بە شانی باری نیگەرانی‌و گومانی گۆران وەکو هونەرمەندێك زیاتر پێدەچێت کە گۆران بە ئاراستەی جیاوازو بگرە دژ بەیەکیش پرسیاری خۆیی بەرزکردبێتەوە بەمەبەستی دۆزینەوەی نوێ، گۆران وەکو شاعیر لەسنووری یەك پێناسە بۆ ژیان‌و یەك مانا بۆ بوون‌و بەردەوامی نامێنێتەوە. هەربۆیە سەرباری پرسیارکردنی بەئاراستەی لێکدانەوەی بوون‌و ژیان‌و حەقیقەت لەروانگەی ئەو بیرو ئایدۆلۆژیایەوە کە ئیلتیزامی پێوە هەبووە، گەڕان لەدوای حەقیقەتی بوون لە نەستیدا پرسیار بەرەو کەشفکردنی ئەو دنیا نەزانراوو پەی پێ نەبراوە دروست دەکات، کەواتە ئێستا دەتوانین بەکورتی پرسیاری گۆران لەم دەقەیەدا بەم شێوەیە دەست نیشان بکەین. یەکەم: داخۆ شوێنی نادیار (گۆشەی نادیار) ئەو پانتاییە دەگرێتەوە کە هێزی جوڵێنەری غەریزەی سێکس زەنگی بەئاگا هێنانەوە بۆ (من) لێ دەدات؟ دووەم: داخۆ (گۆشەی نادیار) شوێنی نەزانراووو پەی پێنەبراوی خواوەند نیشان دەدات؟

بنیادی کات

کات لەم شیعرەدا لەرابردووەوە دەست پێدەکات‌و هەتا ئێستا

بەردەوامە. ئەمەش جوڵەی گشتی شیعرەکەیە لەرابردووەوە بۆ ئێستا، بەڵام جوڵەی کاتێو دەمی فرمانی شیعرەکەش لەرابردووەوە تاکو ئێستانێو لە حاڵەتی ئێستا وەستاون، واتە داخستنێك بەرووی ئایندەدا هەیەو لەرووی توخمەکانی بنیادەوە دەقەکە ناپەڕێتەوە بۆ دەمیداهاتوو. داهاتوو لەسنووری رستەی ڕێزمانیەوە هیچ ئاماژەیەکی بۆ نەکراوە، واتە لەمەودای درێژبوونەوە یان دابەشبونی دەمەکانی کاتەوە. (رابردوو، ئێستا) کاتێ ئامادەن لە بنیادی (کاتی) دەقەکەدا، بەڵام دەلالەتی شیعرەکە بەهۆی فەزای نیگەرانیو دوو دڵیو دڵەڕاوکێو تێڕامانەوە ئەوە نیشان دەدەن کە ئەو ئایندەیەی جەستەو ڕۆح ئەگەر لەرووی مەعنەویشەوە دیاربێتێو چاوەڕوانی بکەن ئەوە پێی ناگەن چونکە (من) بەرامبەر بەرۆحێو جەستە رادەمێنێت، لەرابردوودا توانای درك پێکردنێو ئامادەگی رکێف کردنی ئەو دوو دنیایەی نەبووە کەخۆی وا دەردەخات خاوەندێتی ئەوانی لەئەستۆدایە. ئەو بێ توانایە لەرابردووەوە درێژبۆتەوە بۆ ئێستا، ئەو بێتوانایە لەرابردووەوە بۆ ئێستا کشاوە ئەوەش لەم دوو دێڕەدا دەردەکەوێت.

ئەوە دیسان لەگۆشەی نادیاری
دڵم، هەڵسا زڕەی زەنگی فگاری.
چیە ئەی ڕۆحی بێ لێوارو بێپەی
لەتۆ ناشارەزایی من هەتا کەی؟

وەك پێشتر وتمان بنیادی کات لەم شیعرەدا لەسەر دوو تافی (رابردوو، ئێستا) بنیاد نراوە، بەڵام کردەی فرمانەکانی (ئێستا) کۆتایی پێ نەهاتووە، بەڵکو جۆرێك لەپەیڕینەوە بۆ داهاتوویان تێدایە، ئەمەش بەڵگەی گواتسنەوەی هەمان نائامادەیی (من) دەردەخات لەداهاتووشدا بۆ پاڵنەرە نهێنیو نادیارەکەی (جەستە= دڵ)و تێگەیشتنی لەدەنگی ڕۆح، بۆیە زەمەنی شیعرەکە لەرابردووەوە بۆ ئێستاو بۆ داهاتووش چەندێ درێژ ببێتەوە (من) هەر بەهەمان کەینوونەوە دەمێنێتەوە کە لەهەرسێ تافەکەدا هەمان باری پەشێویو نامۆییو ناکردەیو دەرك پێنەکردنی هەمان جۆرە پرسیاری لادروست دەکەنەوە. ئەم بارەش دەشێ بەئاسایی کەینوونەی حەقیقی گۆران دەربخات یان راستتر بڵێین خودی هونەرمەندانەی گۆران نیشان دەدات کە هەمیشە دەبارەی گەوهەربوون لەگوماندا بووە کە خاڵی دەست پێکردنی لەخۆیەوەیە. بەر لەهەموو شتێ (من) ناتوانێت وەڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە کە لەجەستەوە بەرز دەکرێنەوەو دەبنە هۆی هەژاندنی ڕۆح. ئەم لەهەق نەهاتنەش رووبەڕووی پرسیاری باڵاتری دەکاتەوە کە ئەویش پرسیارە لەخودی ڕۆح، لە حەقیقەتی شتە پەنهانەکان. هەڵبەتە نەتوانینی وەڵامدانەوەی پرسیارەکانێو دەرك پێنەکردنی ئەو دنیا ئاڵۆزە راستەوخۆ پەیوەستی بنیادی شیعرەکەیە.

فرمانی نەرێ لەدەقەکەدا روونەدانی کردار نیشان دەدات لەوانەش (نابم، تێی ناگەم، نازانم، نایە،…) نێگەتیف بەرجەستەی حاڵەتی لاوازی دەکات‌و گومان کردن بەرامبەر بە (کردار) نیشان دەدات. ئاوەڵناوو ئاوەلفرمانیش لەبنیادی دەقەکەدا دوو رەگەزی وەستاوی زمانن، یان وەسفی حاڵەتی وەستان‌و ناکردەیی (من) دەکەن یان کردە نێگەتیفەکانی دەخەنەڕوو. بەواتا رەگەزە زمانیەکان لەبنیادی ئەم شیعرەدا بەتێکڕا دەلالەتی لاوازیو ناکردەیی خودی (من) بەرجەستە دەکەن. ئەو خودەش واتە (من) دەشێ کەسیەتی ئامادەی نێو واقیعی کۆمەلایەتی ئێمە بێت لەسەر وەختی لەدایکبوونی دەقە شیعرییەکەدا.
(من) پێشتر چەند پرسیارێکی بەرزکردەوە بەڵام وەڵامی پرسیارەکانی دەستگیر نابێت. هەڵبەتە پانتایی دنیای ناوەو دەنگ‌و ویستەکانی ئەو دنیایە لای (من) تاکو کاتی لەدایکبوونی شیعرەکە لە سنووری نهێنیدان، ئەمەش دیسان توخمێکی تری پێکهێنەری بنیادی گشتی شیعرەکەیە وەکو بنیادێکی کراوە کە (کردار) ی تێدا روونادات‌و پرسیارەکانی رابردوو و ئێستای (من) وەڵام نادرێتەوەو لێرەوە مەودای جیهانبینی خودی (من) دەردەکەوێت. ئەو جیهانبینیەی کەلەسەر بنەماو زەمینەی ئامادەی کۆمەڵێ پرسیاری مەعریفی بنیاد دەنرێت کە دەتوانین بەم شێوەیە پرسیارەکان ئاراستەی بکەین: بۆچی دیسان لەگۆشەی نادیاری دڵەوە زەنگی فگاری لێدەداتەوە؟ بۆچی زرنگەی زەنگەکە هێواشە؟ ئەوە چ زمانێکە کە زەنگەکە بەهۆیەوە داواکاری گۆشەی نادیاری دڵ بەرز دەکاتەوە بۆ (من)؟ خودی ئەو دەنگە چییە؟

بنیادی شوێن

شوێن لەم شیعرەی گۆران‌دا بوونێکی مادیانەی نییە، هیچ کام لە توخمەکانی سروشت‌و ئەو توخمانەی کە ئاماژەی مادیانەی شوێن دەکەن لە دەقەکەدا ئاشکرانین، تەنها بەشێك لەشوێن بەهۆی توخمێکی ناسراوی ترەوە دەناسرێت وەکو (گۆشەی نادیاری دڵ) کە دڵ خۆی پێناسە کراوە لەرووی شوێنەوە. بەڵام گۆشەی نادیاری تەنها بوونێکی مەعنەوی هەیەو تەنانەت لەرووی توێکاری ئەو ئەندامەی لەشی زیندەوەریشەوە بەشێك دیاری نەکراوەو پێی بگوترێت (گۆشەی نادیاری). کەواتە دەتوانین بڵێین شوێن توخمێکی بەرجەستەکراوو پێناسەکراو نییە لەبنیادی ئەم شیعرەدا. ئەمەش ناجێگیرو پەشێوی (من) واتە خودی بەرهەم هێنی شیعرەکە واتە (گۆران) نیشان دەدات کە پابەندو پەیوەستی شوێن نییە، ئەو شوێنەی کە زۆرجار دەبێتە کۆت‌و پێوەندێك‌و خودی هونەرمەندایەتی گێت دەکات یان ئازادی داهێنان دەکوژێت. ئەمەش ئەو راستییە دووپات دەکاتەوە کە داهێنان پەیوەستی شوێن‌و بگرە کاتیش نییە.

وەکو پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد تاکە دەلالەتێکی شوێن لەبنیادی گشتی شیعرەکەدا (گێشەی نادیاری دڵ)ە کە لەدێڕەکانی (1،6،18،20) دەلالەتی شوێنیان تێدایە، بەڵام شوێنێکی نەناسراو کە دیسان بەندە بە پرسیارە کراوەکانی (من) ەوە کە ئاراستەی (جەسەتەو رۆح) ی دەکات، ئەویش وەك گوتمان لێکدانەوەی بایۆلۆژیانەو لەهەمان کاتدا دەلالەتی هێزێکی میتافیزیکی هەڵدەگریت کە لە شوێنی نادیارو نەزانراوو پێناسە نەکراودا ئامادەبوونی هەیە واتە خواوەند. ئەم لێکدانەوە دوو جەمسەرییەش وەك لەحاڵەتێکی شیاو (ممكن) دا جارێکی تر باری پەشێو و شلۆقی (من) لە بنیادی گشتی شیعرەکەدا نیشان دەدات، لەهەمان کاتدا ئاستی لاوازی ئامادەبوونیشی دەنوونێ لەکاتێکدا نە لەزەنگی فگاریو لەرۆحی بۆ لێوارو بێپەی دەگات.

بنیادی ئیقاع

ئەم شیعرەی گۆران لە نبادی داڕشتندا ئایا مبیك پێنتامیتەرە، بەڵام لەچەند نیوە دێڕێکدا ئەم بنیادە تێکشکێنراوە ئەویش بەوەی یان میترێك زیادکراوە یان کەم، کە ئەمەش سەرباری شێواندنی ئیقاع پابەندی باری پەشێوی (من) ە کە ل بنیاد دووانەی (پرسیار) وەکو بنیادی رێزمانی، سیانەی خودیش وەکو بنیادی گشتی شیعرەکەیە، ئیقاع سەرباری تێکچوونی یەکە مۆسیقیەکان کە پێویتسە رستە خەبەرییەکان لەئاستی بەرزی ئیقاعەوە بۆ نزم کۆتاییان پێ بێتێو رستە پرسیارییەکانیش ئیقاع بەرزبێتەوە، بەڵام لەدەقەکەدا واناکەوێتەوە. لەرستەی خەبەریدا ئیقاع بەرز دەبێتەوە، ئیقاعیش لەسەر بنەمای بنیادی سیانەی خود لەشیعرەکەدا لێك دەدرێتەوە. دەنگی جەستە (ئیقاعی) دڵ کە تێکڕای رستەکانی رستەی خەبەرین یان لەشێوەی گۆڕانەوەدان تۆنی سەر کوتانەوەی خودی یەکەم (جەستە= دڵ) وەکو غەریزەی بایۆلۆژی لەناوەوە دەوروژێ، ئاراستەی وروژانیش بەرزبوونەوەیە، واتە ئاراستەی ئیقاع لەبنیادی جەستەدا سەرکەوتنە، فرمانی (هەڵسا) و وروژانی ئارەزووی دنیایی کە سەرچاوەکەی دڵە یەك ئاراستەیان هەیە کە ئەویش ئاراستەی سەرکەوتنە.

ئەوا دیسان لەگێشە نادیاری
دڵم، هەڵسا زڕەی زەنگی فگاری

ئێستا دەردەکەوێت کە دەنگی جەستە ئاراستەی سەرکەوتنی هەیە کە لە گێشەی نادیاری دڵەوە بەرزدەبێتەوە. ئەم ئیقاعە هێدی هێدی کار لە خودی دووەم (روح) دەکات، رۆح لەگەڵا دەنگی جەستەدا جووت دەبێتێو لەگەڵیدا دەگری، ئاراستەی ئیقاع لە بنیادی خودی دووەمیدا واتە رۆح کە دێڕی (11،12) دەگرێتەوە بە ئاراستەی دابەزینە.

چییە ئەی رۆحی بێ لێوارو بێ پەی
لەتۆ ناشارەزایی من هەتا کەی؟

ئێستا لەم دوو دێڕەی سەرەوەدا ئاراستەی ئیقاع دابەزینە، ئەمەش لەراستیدا لادانە لەیاسای ڕێزمانی بۆ ئاراستەی ئیقاع چونکە لەپرسیاری ڕێزمانیدا ئاراستەی ئیقاع بەرزبوونەوەیە. بەڵام لێرەدا ڕۆح بەدەنگێ مەستەو دەهەژێو لەگەڵیدا ئاراستەی ڕێ دەگرێ.. بەڵام هەژاندنی ڕۆح ناگاتە ئەو ئاستەی کە کاریگەری لەسەر توخمەکانی زمان دیاری بکاتێو ئاراستەی ئیقاع بەرزبێتەوە. جەستە دوای ئەوەی کە دەگاتە دواپلەی هەژاندنی هێور دەبێتەوە، ڕۆحیش گەرچی لەبارێکی هەژاندنی لاوازدایە، بەڵام لەگەڵا حەوانەوەی جەستەو گەڕانەوەی ئیقاعدا بە تەواوی بەرەو نزم بوونەوە دەجوڵێت. ئەمەش لەدێڕی (11،12) ی شیعرەکەدا بەئاشکرا دەرکی پێدەکرێت.

چییە ئەی ڕۆحی بۆ لێوارو بۆ پەی
لەتۆ ناشارەزایی من هەتا کەی؟

لەراستیدا دەبێ ئاراستەی ئیقاع لێرەدا بەرزبوونەوە بێت، بەڵام لەدەقەکەدا پێچەوانەیە. چونکە لەپرسیاردا ئیقاع بەرز دەبێتەوە.

بەڵام بنیادی خودی دووەم (ڕۆح) لەئاستی دابەزینی خۆیەوە کار لە ئیقاعی ڕێزمانی دەکاتێو دەیگۆڕێت، ئەمەش بۆتە هۆی حاڵەتی شکاندن لە سەراپای بنیادی شیعرەکەدا لە ئایامبیك پێنتامیتەرەوە بۆ کەمترو زیاتر. ئەمەش لەژێر کاریگەری باری پەشێوو نیگەرانی (ڕۆح) داو تێنەگەیەشتنی (من) لەدەنگی ڕۆح کە ئەمەش دەلالەتی شکاندنی یاسای باوە بەرەو پرسیاری نوێش ڕێ دەگرێ.

بنیادی ئیقاعی سێیەم لەسەر بنەمای پرسیارەکانی خودی من بنیاد دەنرێت کە بنیادێکی داخراوەو تا دەستگیربوونی وەڵامی پرسیارەکان ناکرێتەوە. (من) بەرامبەر هەردوو لقە بنیادەکەی تر واتە (جەستە، ڕۆح) وەستاوە، بەڵام ئاراستەی ئیقاعی ئەم لقە بنیادە دابەزینە. (من) لە ئاستێکی بەرزترو لە هەردوو پێکهاتەی لقە بنیادەکانی (جەستە، ڕۆح) وەستاوە، لەو ئاستە بەرزەوە پرسیارەکان ئاراستە دەکات. لەراستیشدا پرسیارەکان دوای بەرزبوونەوەی زەنگی فگاری لەگێشەی نادیاری دڵەوەو بەرزبوونەوەی ئاستی ڕۆح واتە هەژاندنی بەکاریگەری دەنگی جەستە ئاراستە دەکرێن. واتە پرسیارەکانی (من) لەراستیدا لەژێر کاریگەری جوڵەی ناوەوەیی جەستەو ڕۆحدا دروست دەبن.

دەبینین هیچ وەڵامێك دەستگیر نابێت، تەنها پرسیار ئاراستە دەکرێت، دەنگی دڵ بەرز دەبێتەوە تا دەگاتە پانتایی دەسەڵاتی ڕۆح. ڕۆح لەژێر کاریگەری دەنگی دڵدا دەهەژێو دەنگی دڵو ڕۆح پێکەوە بەرز دەبنەوە تا دەگەنە گوێی من، یان هەتا ئەو ئاستەی من وریا دەکەنەوە، بەڵام من هیچیان لێ حاڵێ نابێت بۆیە دەکەوێتە پرسیارکردن، پرسیار ئاراستە دەکات، بەڵام پرسیارەکان بە

ئاراستەیەکی پێچەوانە ئاراستەی ڕۆح دەکرێن (چییە ئەی ڕۆحی بێ لێوارو بی پەی
لەتۆ ناشارەزایی من هەتاکەی؟)

من زانیارییەکی کەم دەربارەی ڕۆح لەو پرسیارەدا پێشکەش دەکات، ئەویش ئەوەیە کە ڕۆح بێلێوارو بێپەیە واتە قوڵاو بێ سنوورە. پرسیارەکان لەراستیدا بێ وەڵام دەمێنێتەوە، نەڕۆح خۆی بە وەڵام دێت، نە جەستەش دەبێتە ئەڵتەرناتیفی ڕۆح‌و وەڵام بداتەوە. داخرانی وەڵامی پرسیارەکان بۆتە هۆی دابەزینی ئیقاع. لە راستیشدا پرسیارەکان بەرامبەر بە ماهیەتی نەزانراوێك دەکرێن کە لە پانتایی دەقەکەدا ناتوانرێت هەوڵی دۆزینەوەی وەڵامەکانیان بدرێت، بەڵام وەڵامێکی ئامادە لەدەرەوەی دەقەکەدا هەیەو ئەویش ئەوەیە کە ڕۆح لەدەرەوەی پەی پێ بردنی مرۆڤەو تەنها لەزانینی خواوەنددایە. ئەم وەڵامە ئامادەیە هۆکارێکی سەرەکییە ك لەرووی مەعنەوییەوە مانای پرسیارەکە لێك دەداتەوەو بەو پێیەش پرسیارەکە ماهیەتی پرسیار ون دەکات. هەربۆیە ئیقاعیش دادەبەزێت. بەڵام پرسیارەکەی گێڕان لەودیووی ئەو وەڵامە ئامادەیەوە دەکرێت‌و لەدوای وەڵامێکی تر دەگەڕێت.

ئاراستەی کردنی پرسیارەکانی (من) لە ئاستێکی بەرزترەوە بۆ ڕۆحە‌و ناراستەوخۆش بۆ جەستەیە کە جەستە سەرچاوەی دروستبوونی دەنگی وریا کردنەوەکەیەتی، هەردوو لقە بنیادی ڕۆح‌و جەستە لەبەردەمی پرسیاردا ڕاگیراون‌و واچاوەڕوان دەکرێت وەڵام بدەنەوە. بەڵام بێدەنگ بوون لەبەرامبەر پرسیارەکاندا مانای چوونە ژێر دەسەڵات‌و کۆنترۆڵکردنی خودی پرسیارکەرەوە واتە (من) دەگەیەنێت. ئەمەش دەلالەتی باری کپ کردنی ئارەزووەکانی جەستە هەڵدەگرێت‌و لە لایەکی تریشەوە خۆحەشاردانی ڕۆح دەگەیەنیت بەرامبەر بەهەر پرسیارێك کە پەیوەندی بەئاشکراکردن‌و ناساندنی ماهیەتیەوە هەبێت. بەڵام ڕۆح لەبارێکی پەشێودایە، ئەویش بەهۆی کپ کردنی حەزو ئارەزووەکانی جەستەوە، چونکە هەتا جەستە نەسرەوێت‌و حەزو ئارەزووەکانی جەستە یان هەر بەدی نایەن‌و کپ دەکرێنەوەو دەچەپێندرێن یان لەکاتی بەدیهاتندا هەرگیز ناگەنە لوتکەو حاڵەتی خاڵی بوونەوە بە تەواوی روونادات. بۆیە روخساری بێزارو بێهودەیی بەئاشکرا دەردەکەوێت، ئەوەش لەگەڵ توخمەکانی تری بنیادی دەقەکەدا بۆتە هۆی لاوازی کردارو یان لەهەندێ حاڵەتدا شیانی پراکتیکی بە تەواوی دوور خستۆتەوە، ئەمەش باری کپ کردن بەرهەم دەهێنێت، ئەم بارەش بە تەواوی هاوشانە لەگەڵ ئاراستەی دابەزینی ئیقاعدا.

ئێستا دەتوانین بڵێین لە بنیادی گشتی ئەم شیعرەدا (خود) بۆتە سێ بەش یان سێ بنیاد کە ئەوانیش بە تەواوی خەسڵەتی سەربەخۆبوونیان

هەیە لە روانگەی جوڵەو پراکتیک کردنیانەوە لەنێو پانتایی دەقەکەدا. ئەم حاڵەتی دابەشبوونەی کەسیەتی من بۆ (رۆح، جەستە، منی بگۆ) لە دەقەکەدا بارێکی دەروونی پەشێو نیشان دەدات‎و لەهەمان کاتدا لەرووی ئەنتۆلۆژییەوە ئەوە دەگەیەنێت کە خود ئەو ئەفریدە ئاڵۆزەیە کە لەنێو خودی خۆیدا مەیدان‎و گۆڕەپانی چەندەها کێشەو ململانێی ئاڵۆزەو باڵادەست بوونی هەریەکە لەو هێزە دژو لەهەمان کاتدا تەواوکەرانەی یەکتری کاریگەری دیارو لەبەرچاوی دەبێت لەدیاریکردنی کەسیەت‎و شێوازی هەڵس‎و کەوت‎و مامەڵەکردندا.
ئەگەر جەستە لەبنیادی کەسیەتی دەقەکەدا ماناکانی دنیاپەرستیو حەزو ویستە دنیایەکانی هەڵگرتبێت‎و لە هەوڵی ئەنجامدان‎‎و پیادەکردنیاندا بێت‎و رۆحیش ئەو پانتاییە بێت جەستە بیەوێت لەرێگای هەژاندنییەوە بیکاتە مەیدانێك هەتا لەوێوە بتوانێت ئامانجەکانی خۆی بەدی بهێنێت، ئەوە (خودی من) لەسەرەوە وەکو چاودێر سەرپەرشتی رێکخستنی باری هاوسەنگی دەکات‎و لەنێوان دنیای خاوێنی رۆح‎و دنیای شەهوانی جەستەدا ئەوداگەری دروست دەکات بەو مەبەستەی هاوسەنگی (خود) رابگرێت. دەشێ (خودی من) لە دەقەکەدا وەکو ویژدانی کۆمەڵایەتیو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکانی دەرەوەی دەق لێی بڕوانێت کە سنوور بۆ هەر هەڵس‎و کەوتێك دادەنێت. هەروەك دەشێت وەهای لێك بدەینەوە کە ئەو زەنگی فگارییەی لێ دەدات لەنێو کۆمەڵدا زەنگی حەزو ویستە دنیاییەکانی ئینسان بێت لەسنووری ژیانی کۆمەڵایەتیدا، بەڵام (خودی من) بریتی بێت لە نموونەی باڵای (مپل العلیا) ی ژیانی کۆمەڵایەتی کە ئەویش بەها ئەخلاقیو ئایینییەکان دەگرێتەوەو رێگا نەدات ماهیەتی (نموونەی باڵا) لەبەردەمی حەزو ویستی شەهوانیانەی ئینساندا بڕوخێنرێت. بۆیە هەموو زەنگ لێدانێکی هەژاندنی حەزو ویستە دنیاییەکانیئینسان بە پرسیارێك وەڵام دەدرێتەوە، کە ئەو پرسیارەش خەسڵەتی ونکردنی ئەسڵی داواکارییەکە هەڵدەگرێت، واتە دەلالەتی نەفی کردنی ئەو داواکارییەی دەبێت کە جەستە بەرزی کردۆتەوە.
دەلالەتی زمانیی (زەنگی پەستی) وەکو ناونیشانی شیعرەکە دەشێ بەئامادەبوونی جۆرێك لەکپ کردن یان چەپاندن لە ناخی (من) دا لێك بدرێتەوە لەبەر ئەوەی بابەتێکی ئینسانی کۆنترۆڵکراوە، ئەویش دەیەوێت خۆی نمایش بکات، بەڵام ناتوانێت دیوارە ئەستوورەکانی هێزی کۆنترۆڵکەر بڕوخێنێ یان لە بنەڕەتەوە دامودەزگای عەقڵیەتی کۆنترۆڵا بەرهەم هێن تێك بشکێنێت بۆیە لەژێر فشاری کۆنترۆڵکردندا زەنگێکی ئاگادارکردنەوە بۆ دەرەوەی خۆی لێ دەدات. مۆتیڤی دروستکەری ئەو زەنگەش بریتییە لە چڕبوونەوەی ئارەزووی سێکسی، کە لە ئەنجامی سەر کوتاندنەوەو کپ کردنی لەرادەبەدەریدا زەنگی

وریاکردنەوە لێدەدات، کە ئەویش ئاماژە بۆ تەقینەوەی دەکات واتە دەرخستنی ئارەزووی سیکسی.

دیسان کۆمەڵێك دەلالەتی تری ئاشکرای سێکسی لەدەقەکەدا دەدۆزرێنەوەو باری کپ کردن لە قۆناغێکداو وروژان لە قۆناغێکی تردا نیشان دەدەن. وەکو (ناڵین) کە دەلالەتی دەربڕینی دەنگێکە لەکاتی پرۆسەی سێکسیدا درووست دەبێت، هەروەها "خوڕ خوڕ ئەگری" دەلالەتی رشتن نیشان دەدات لەکاتی هەمان پرۆسەدا. گریان خۆی زیاتر دەلالەتێکی خاڵی کردنەوەی هەیە، کە دەشێ خاڵی کردنەوەی باری پەنگ خواردووی سێکسی بگەیەنێت.

(خودی من) لە ئەنجامی فشارو پەستانی دەرەوەدا تاکو ئێستا لە ماهیەتی داواکاری دڵ تێناگات‎و ناشزانێت دەڵێت چی. بەڵام ئەوەی گرنگە لەگەڵا وروژانی جەستەدا ئەمیش دەکەوێتە پراکتیك کردن‎و لەگەڵا ئەو حاڵەتەدا رۆحی بەکوڵا دەگری. من دەزانێت کە سەرچاوەی بزوێنەری جوڵەیەك دروست دەبێت ئەم لەرووی شعورەوە وریا دەبێتەوە. هەروەك لێدانی زەنگی وریاکردنەوە کە (من) پەست دەکات، بەڵام نەهاتنیشی دەیخاتە سەرکەڵکەڵەی گەڕان‎و بەدواداچوونی ئەو دەنگە، واتە دەنگی ئارەزووی وروژاوی جەستە. ئەم حاڵەتە دوو جەمسەریە زیاتر دەلالەتی پەشێویو دوود□و نیگەرانی (من) هەڵدەگرێت، کە لەهیچ کام لەو حاڵتانەدا ئۆقرە ناگرێت‎و بەدوای حاڵەتێکی تردا دەگەڕێت، ئەوەش خەسڵەتی داهێنەرە لەژیانی تایبەتی خۆیدا کە گومانی بەردەوام نیگەرانی بەردەوام، لە قوڵایی رۆحیدا دەژی.

ئەگەر سەرنجی بنیادی (قافیە- سەروا) لەم شیعرەدا بدەین دەبینین قافیە لەشەش فۆینم پێك هاتووە کە ئەوانیش بریتین لە فۆینمەکانی (ی، م، ێ، ك، ە، ڵا)، واتە چەندبارە بوونەوەیەکی لەبەرچاو لەسەروادا هەیە، ئەمەش دیسان لاوازی کردار لە شیعرەکەدا نیشان دەدات‎و ئەوە دەگەیەنێت کە پراکتیك زۆر هێواشەو حاڵەتی وروژان‎و کپ کردنەوەش هەموو جار بەهەمان ماهیەت‎و بەهەمان ماناوە روو دەداتەوەو توانای دروستکردنی گۆڕانیشی لە لە بینای سەروای دەقەکەدا نییە. لەلایەکی ترەوە ئەگەر سەرنجی فۆنیمەکانی سەروا بدەین ئەوا بەئاشکرا بۆمان دەردەکەوێت کە تێکڕای ئەو فۆنیمانە لەرووی دەنگسازییەوە کپن تەنانەت فۆنیمە بزوێنەکانیش. ئەم حاڵەتی کپ بوونەی فۆنیمەکانی سەروا دیسان باری کپ کردن‎و چەپاندنی ئارەزووی وروژاوی جەستە نیشان دەدەن کە چۆن داخوازییەکانی جەستە توانای نەبووە باری وروژان بە تەواوی بەرزبکاتەوەو بیگەیەنێتە حاڵەتی پراکتیك کردن، بەڵکو بەئاراستەیەکی پێچەوانە ئەو ئارەزوانە چەپێنراون یان سەرکوت کراون، ئەوەش لەبنیادی سەروای شیعرەکەدا رەنگی داوەتەوەو لەبری فۆنیمی کراوە یان ئاوازدار

فۆنیمی کپێو داخراو تێکڵای سەروای دێڕەکانی پێکهێنانەوە. ئەم باری بەکارهێنانەی فۆنیم لەسەروای شیعرەکەدا پەیوەندی بەمانەوەی پرسیارەکانیشەوە هەیە بە داخراوی بۆ ئەوەی وەڵام بدرێنەوە. چونکە مانەوەی پرسیارەکان بەبێ وەڵام مانای دروست بوونی حاڵەتی بێدەنگی، کە ئەو بێدەنگییەش هاوشانە لەگەڵا بنیادی سەروادا.

ئەنجام:

سەرجەم باری کپ کردنی ویستەکانی جەستەو وەڵام نەدانەوەی پرسیارەکانی (من) لەپانتایی دەقە شیعرییەکەداو ئارام نەگرتنی ڕۆحێو کارکردنی بنیادی زمانی دەقەکە چ لەرووی بنیادی رستەوە، چ لەرووی بنیادی ئیقاعێو سەرواوە بۆ بەرجەستەکردنی حاڵەتی کپ کردنی دەنگی جەستە، دوای شیکردنەوەی دەقەکەو دەست نیشان کردنی دەلالەتی زمانیو هەوڵدان بۆ شۆڕبوونەوە بۆ ئاستە شاراوەکانی دەقەکەو دۆزینەوەی زمانی دووەم یان زمانی ئەو دیوو دەق ئەوە ئاشکرا دەبێت کە گۆرانی هونەرمەند ئەو پرسیارانە بەرز دەکاتەوەو ئەوەش جیهانبینی دەقەکەی گۆرانە، پرسیار بەرامبەر بە ماهیەتی ڕۆحێو پەیوەندی نێوان سیانەی خود کە چۆن حاڵەتێکی دایەلێکتیکی پێکهێناوە لەپانتایی جوگرافیای دەقەکەدا پێکەوە دەبەستێتێو ئەوەش نیشان دەدات کە چۆنیش ویستەکانی جەستە کە بریتین لە حەزو ئارەزووی دنیایی ناتوانن خۆیان بە ئاشکرا نمایش بکەنێو بۆ هیچ بەربەستێك بگەنە ئاستی پیادەکردن، مادەم لەسەروی هەموو داواکارییەکی تایبەتی ئینسانەوە چاودێرێك هەیەو زەنگی وریاکردنەوە لێدەداتێو بەربەست دادەنێتێو ئازادیەکانی فەرد دەکوژێت، ئەو چاودێرەش لەبنیادی دەقەکەدا (خودی من)ە کە نوێنەری بەها کۆمەڵایەتیو ئەخلاقیو ئایینییەکانە لەسەر پانتایی ژیانی کۆمەڵایەتی، لەم دەرئەنجامەوە دەتوانین بڵێین هەتا یاسا ژەنگ گرتووەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی هەڵنەوەشێنرێنەوە، هەتا مانا باوەکانی ژیانی ئێستای لەدایك بوونی دەقەکە نەفی نەکرێن نەجەستە ئازاد دەبێت، نەڕۆح دەحەوێتەوە، نەخودی من لە حاڵەتی چاودێری هەمیشەیی رزگاری دەبێت. هەتا ئەو سێ حاڵەتەش بەرووی پۆزەتیفدا نەشکێنەوە (من) وەکو خودێکی تەواوی خاوەن ناسنامە دروست نابێت. بەمانایەکی تر دەتوانین بڵێین لاوازی کەسیەتی تاك لەو واقیعە کۆمەلایەتیەی کە دەقەکەی تیا لەدایك بووە ئەنجامی داختنی دەرگاکانی ئازادیە. دیارە ئەو دەرگایانەش بەبێ دروست بوونی پرۆژەیەکی ڕۆشنبیری شۆڕشێکی کەلتووریو ئەخلاقی ناکرێنەوە.

دەشێ ئەو پرسیارانەی کە من لەدەقەکەدا بەرزیان دەکاتەوە وەڵام بدرێنەوە بەو وەڵامە ئامادانەی کە لە زهنی هەریەکەماندا ئامادەبوونیان هەیە. بەڵام پرسیاری دەقەکە پرسیاری مەعریفین،

پرسیارن لە حەقیقەتە پەی پێ نەبراوەکان، پرسیارن لەدنیای رۆحێو سەرچاوەی غەریزەی بایۆلۆژی مرۆق، پرسیارن دەربارەی نهێنو گومانێو نیگەرانی ناخی مرۆق واتە پرسیارەکان دەربارەی ماهیەتی خودی مرۆق بەهەمووو ئاڵۆزییەکانیەوە دەکرێن. پرسیار دەربارەی ئەنتۆلۆژیاو چۆنێتی ژیانێو چارەنووس. ئەم پرسیارانەش لە دەقەکەدا وەڵام نادرێنەوەو دەقەکە لەبەردەم خوێندنەوەی تردا رادەگرن. ئەمەش خەسڵەتی دەقی کراوەیە.

کفن لەنێوان تەکنیک و ئایدۆلۆژیادا.. حەیدەر عەبدولڕەحمان

ئەم ئێوارەیە، لەڕۆژی دووەمی نمایشی فیلمی (کفن) دەرهێنانی (سروشت عـەبـەڕەش) ئامادەبووم،
فیلمێك بینەرێکی زۆری لەگەڵ خۆیدا ڕاکێشی هۆڵەکانی سینەما کردو لەشارەکانی سلێمانی و هەولێرو بەغدا، جێگەی دانیشتنی بۆ بینەر نەهێشتەوە.
بەر لەوەی خوێندنەوەیەکی ڕەخنەیی بۆ فیلمەکە بکەین، دەبێ بەگشتی ڕەچاوی سێ خاڵی گرنگی ئەمڕۆی سینەمای کوردی بکەین:
یەکەم: دەرهێنەرە سینەماییەکانی ئەمە ئێستا بەعەقڵێکی بازرگانی کراوەتر کار دەکەن،، لە دەسپێکی هەر پرۆژەیەکی بەرهەمهێنانی فیلم، نەخشەو پلانێکی تۆکمە بۆ فۆرم و ناوەرۆکی فیلمەکان دادەنێن، لەژێر ڕۆشنایی پێشبینییەکانیان بۆ بڕی بینەرو ئاستی بازاڕ کار دەکەن.
لەبەر ئەوەی فاکتەری ئابووری گرنگترین و بەهادارترین خاڵی جەوهەرییە بۆ بەردەوام بوونی ڕەگەزی بەرهەمهێنانی فیلم.
جگە لەوەی بەدەست هێنانی داهات بەهێزترین فاکتەرێکە بۆ هاندانی سینەماکارەکان و ئایندەی سینەما لەکوردستاندا.
هەروەها داهاتی باش، دەبێتە مایەی کۆکردنەوەی سەرمایەو گەشەی هونەری سینەما لە کوردستاندا.
دووەم: متمانە بە بینەر دەگەڕێتەوە، ئەو بینەرەی کە لەساڵانی

ئابووردووداو لە ئەنجامی بەرھەمھێنانی فیلمی لاواز ھیچ متمانەیەکی بە سینەما نەمابوو، ئێستا ھەمان ئەو بینەرانەن، ھۆڵی سینەماکان پڕ دەکەن و بە پارەیەکی زۆر پلیتی بینینی فیلمەکیان بە سەختی دەست دەکەوێت.
بەگومان ئەو پێشوازی لێکردنەی سینەمای کوردی، ھۆکارەکەی بەرەو پێشەوە چوونی ئاستی فیلمی کوردیە بەگشتی.
خاڵێکی بنەڕەتی دیکەی گەرم بوونی بازاڕی سینەما ، ھانی زۆتری سەرمایەدارەکان دەدا، بایەخ بە دروست کردنی ھۆڵی سینەماو بازرگانی سینەما بدەن.
سێیەم: ھوشیاری و کولتووری سینەما گەشە پێ دەدا، کە کۆمەڵگای کوردیش بەدیدێکی شارستانی ھەڵس و کەوت لەگەڵ سینەمادا بکاو سینەما بە زەرورەتێکی گرنگی ژیانی ڕۆژانەی خۆی بزانێ.
قۆناغێکی نوێ بە سەرھەڵدانەوەی سینەما
بەو چەند بەرھەمانەی دوایی دەردەکەوێت، کەسینەمای کوردی قۆناغێ باوەکەی خۆی تێپەڕاند کە بە بەرھەمھێنانی فیلم پشت بەحکومەت ببەستێ، بەڵکو ئێستا بەھەمان فۆرمی بەرھەمھێنانی سینەما لەجیھاندا پشت بەکەرتی تایبەتی دەبەستێت، کەرتی تایبەتیش بەر لە ھەموو شتێ ڕەچاوی بەرژەوەندییەکانی خۆی دەکات و ھەوڵی زامن کردنی سەرکەوتن دەدات لەو فیلمانەدا.
جگە لەوەش ئاراستەی ئێستای بەرھەمھێنانی فیلمەکان وەك جاران تەنیا ڕوو لەفیستیڤاڵە جیھانیەکان نیە کە ھیچ کاریگەرییەکیان بە پیشەسازی سینەما بەجێ نەدەھێشت لە کوردستان، بەڵکو ئێستا ئاراستەکە بەرەو بازاڕە کە ئایندەی سینەمای کوردی لەسەر وەستاوە.
بەگوێرەی فیلمی کفن، کە فیلمێکی درێژی ترسە، من خۆم بە یەکەم جارمە فیلمێکی کوردی بە ستایلی ترس ببینم، پێشم وایە فۆرمێکی نوێیە لە سینەمای کوردیدا، لەبەر دوو ھۆکار :
لەپاڵ ئەو ھونەرەی دەرھێنەر بەتەکنیکی سینەمایی بەرجەستەی دەکات، بە دروست کردنی چەند حاڵەتێکی دەروونی، بەنیشاندانی شووشتنی مردوو، دەرکەوتنی تارمایی جنۆکە، دەرکەوتنی لەناکاوی ئەو تارمایانەو دیارنەمانی لەناکاویان، دەرخستنی دەم و چاوی ترسناك و شێوێنراو، ھێنانە دەرەوەی تەرمی مردوو لەشۆوداو زۆر دیمەنی ترسناکی دەروونی، ئاسەوارێکی نەرێنی لەڕووی سایکۆلۆژیەوە بە بینەر بەجێ دەھێڵێ، بەتایبەت بە ئافرەت کە خۆڕاگری بەرامبەر ترس کەمترە..
ھەموو ئەو دیمەنە ترسناکانە لەپێنای چوونە ژوورەوەی دنیای جنۆکان و دەرخستنی نھێنیەکانیان لەگەڵ مرۆقدا.
کرۆکی بنەڕەتی و ئامانجی سەرەکی ئەوەیە فیلمەکە پێمان بڵێ کە

لەزەمەنی عەولەمەو تەكنەلۆژیای ئەمڕۆكە تا ئێستاش پرسی جادوو نوشتەكاری هەر باوەو ئاگاتان لەوە نیە جنۆكان لەناو ماڵتان دەژین و ژیانتان وێران دەكەن.

پێ دەچێ بینەری كورد، لاری نەبێت لە وەرگرتنی دیمەنە ترسناكەكان و وەرگرتنی خیتابی فیلمەكە، بە نیشانەی ئەو پێشوازیە گەرمەی لە فیلمەكەی دەكا.

لێرەدا پرسیاری ئەوەم بۆ دروست دەبێت، ئاخۆ هۆكارەكانی وەرگرتنی بینەر چین؟

بەلای منەوە دوو هۆكاری سەرەكی هەن:

1. ئەو تەكنیك و ستایلە سینەماییە چڕەی دەرهێنەر بۆ بەرجەستە كردنی دیمەنە ترسناكەكان بەكاری هێناوە، تەكنیكێكی مەقبولە لای بینەر، وەڕای هەموو دەرهاوێشتە نەرێنی و ئەرێنیەكان.

2. بابەتی فیلمەكە بابەتێكی نوێیە بۆ بینەری كورد، ڕەنگە تا ئێستا ئەو بابەتە بەدەگمەن لە سینەمای كوردی خرابێتە ڕوو، ئەگەرچی لەسینەمای توركی و جیهانیدا زۆرە.

جێگەی سوپرایزە (سروشت عەبەڕەش) بۆ بینەری كوردو سینەمای كوردی ناوێكی نوێیە، بەڵام ئەو ئەزموونەی نیشانی داین دەیسەلمێنێ كە داهێنان بەساڵانی ئەزموونی دوورو درێژ نیە، بەڵكو بەتوانست و لێهاتوویی مرۆڤ لەگەڵ پیشەكەی خۆیدا…لەوانەش لەگەڵ سینەمادا.

ئێستاش ئەگەر بمانەوێت شرۆڤەیەكی لۆژیكی بۆ فیلمەكە بكەین، ئەوە دەبێت لەدوو جەمسەرەوە بۆی بچین.

دەرهێنەر بۆ دروست كردنی ئەو ئەتۆسفیرە ترسناكانە، هەموو ئامرازە تەكنیكیەكانی خۆی بەكارهێناوە، لەوانە ریتم و موزیك و كاریگەریەكانی دەنگ و ڕووناكی، ماسك و ئارایشت و دیكۆر، جگە لەدەرخستنی ڕیتمی بزووتنەوەی كامێراو گۆڕینی گۆشەكانی بەخێرایی بە مەبەستی بەهاوسەنگ ڕاگرتنی ڕیتمی دیمەنەكان.

لەهەموو حاڵەتێكا فۆرمی ترس لەسینەمای كوردی دا فۆرمێكی باو نیە و (سروشت عەبەڕەش) لە شێوەدا بەرگێكی نوێ ی لەبەر كردووە،، بەڵام لە ناوەرۆكدا شتێكی ترە.

لەجەمسەری دووەمدا و لەلایەنە ئایدۆلۆژییەكەوە دەڕۆین:

ئەوەی كە فڕوفێڵی ڕووناكی و ڕیتمی موزیك و ئارایشت نایشارێتەوە ئەوەیە كە فیلمەكە ئامانجی دەرخستنی، دیاردەیەكی خەتەرناكی دەروونیە، بەدروست كردنی نوشتەو جادو لەناو كۆمەڵگای كوردی، كە دەبێتە هۆی ماڵ وێرانی بە سەدان تاكی ئەو كۆمەڵگایە.

لێرەوە دەبێت دەرهێنەر ئاگای لەوە بێت، لەڕێگەی گوتاری ئەو فیلمە، وا دەكات خەڵكانێك بە هەڵڕشتنی مەرامە ژەهراویەكانیان زۆتر متمانە بە نوشتەو جادوو پەیدا بكەن بۆ تۆڵەسەندنەوە

لەیەکترو فیلمەکە هاندەر دەبێت بۆ پەرەسەندنی دیاردەکە نەك ڕێگری لێ کردنی.
چونکە فیلمەکە لەدیمەنێکی لاوازی حکومەتدا دەری خست کە یاساو دەسەڵات هیچیان پئ نیە بۆ ڕێگری کردن.
خاڵی دووەمی ناوازەیی لەوە دایە کە ناکرێت گەنجێکی وەك هیوا کە نوێنەرایەتی نەوەیەکی نو ێی کۆمەڵگا دەکات، کار لەسەر دروست کردنی نوشتەوجادو بکات دژی پورزایەکی خۆی.
دەرهێنەر دەسەڵاتێکی گەورەی نیشان داوە لەدروست کردنی ترس و لەم سوچەوەش چێژێکی زۆری بەبینەر بەخشیووە، بەڵام چارەسەرکردنی ئایدۆلۆژی و فەلسەفی لەئاست توانستە تەکنیکیەکەدا نەبووە.
ئەو لەئاکامدا بەبینەر دەڵێ هەر کات گیرودەی ڕووداوی نوشتەو جادوو بوون، پەنا ببەن بۆ مەلاو شێخەکان.
دەرهێنەر لەکۆتایی فیلمەکە ئەو گوتارە بۆ ڕێگا چارەی کۆتایی دا دەنێ بە کێشەکە، کە بێ شك ڕێگە چارەیەکی شارستانی نیە بۆ کێشەکە، کە چارەنووسی نەخۆشیەکی گەورەی کۆمەڵایەتی ڕادەستی چەند مەلاو شێخێکی جادوکار بکەیت و هیچ ئەلتەرناتیفێکی نەدەیتە ئەوان نەبێت.
لە کۆتاییدا سینەما خیتابی خۆی دەگەیەنێت، بەڵام ئەگەر خیتابی دەرهێنەری فیلمی کفن لەو سەردەمە پێشکەوتووەی دنیادا گەڕانەوە بێت بۆ جادوکەرەکان، ئەوە دیارە، بێ دەسەڵات بووە لە دۆزینەوەی رێگە چارەسەرێکی لۆژیکی و لەڕووی ئایدۆلۆژییەوە شکست دەنێ.
ئەکتەرەکانی کفن کەمێکە ئەکتەری بژاردەو پڕ توانابوون لەبەرجەستە کردنی کاراکتەرەکانیان، بەتایبەت (چریکە عەبەڵڵاش) کە لەنواندن و ئەدای بەهێزی، ڕیتمی فیلمەکەی گەیاندە لوتکە.

(فیلمی کفن) بۆ ناو کفن!.. د.هەژار مەعروف

لە مانگی ٨ ی ٢٠٢٤ وە ئەم فیلمە کوردیە لە سینەماکانی کوردستاندا پیشاندەدرێ، دوای ئەوەی کەوتمە بەر لافاوی بێبەزەیی ڕیکلام بۆی، منیش پتر لە دو سەعات لە ژیانی خۆمم کرد بە قوربانی ! چی لەوە خۆشترە فیلمێک بە زمانی شیرینی کوردی ببینی!
وەک بینەرێکی ئاسایی و پزیشکێکی پسپۆڕی دەرونی ئەم سەرنجانەم

لەسەر فیلمەکە هەیە، هیوادارم هونەرمەندان و فیلمدۆستان ڕەخنەگرانی سینەمایی و هونەری بچن فیلمەکە ببینن و ڕای خۆیان لەسەری دەربڕن.

لە ڕوی تەکنیکی و فۆرمەوە: بەڕاستی گرمە و ناڵە و قیژە و نەڕە نەڕ و دەنگدانەوە پەردەی گوێی بینەران و مێشکیانی ئازاردەدا ، وێنەکان زۆربەیان ترسناک و ناشیرین و غەیبی و دراکۆلایی بون، بۆیە ئەم فیلمە دەچێتە خانەی فیلمە ترسناکەکان و نا بێت بلیت بە مندا□□ و مێردمنداڵ و هەرزەکار بفرۆشرێ و هەر لە ڕیکلامکردن بۆیدا دەبێت ئەمە بە ڕونی بوترێ!

لە سەر شێوەی فیلمی هۆلیۆدی کە دەبێت بە خۆشی و شادی کۆتایی بێت (happy end) بۆ نمونە بە لەدایکبونی منداڵێک کە زۆر جار دەرھێنەرانی دنیا بە دەنگی گریانی منداڵێک مژدەمان دەدەنێ ، بەڵام لەم فیلمەدا بە تکانی چەند دڵۆپێک خوێن لە دامێنی ژنە پاڵەوانی فیلمەکەوە پیشانمان دەدات ، خوێن مەرج نیە نیشانەی لەدایکبونی منداڵێک بێت بەڵکو دەشێ نیشانەی لێکەوتەی نائاسایی دوگیانیەکە بێت، نەدەکرا بێ پیشاندانی خوێن بێت؟ بۆ نمونە بە پیشاندانی ژنەک□ بێت لە کاتێکدا کە ژان گرتویەتی وھاوژینەکەی لە گەڵیدا وەک ھاوسۆزی ماچی دەکات و نازی دەداتێ؟ مەگەر گەلی کورد لە ڕابوردو و ئێستادا و دۆخی ئیمڕۆی ھەمو جیھان ڕۆژانە خوێن ناکەن بە قوڕگ و نایکەن بە دەموچاومان دا.

لە ڕوی ناو□□ک□وە: فیلمەکە باسی جادوکردنی ژنێک دەکات لە خوشکەکەی خۆی وەک تۆڵەی ئەوەی کە کچەکەی نەداوە بە کوڕەکەی، کچەکە دەدرێت بە کوڕێکی تر و پاش ماوەیەک بە ھۆی جادوەکەی پوریەوە یان بە ھۆیەکی تر دایکی دەمرێت و خۆیشی توشی نەخۆشیی دەرونی دەبێت و ژیانی ژن و میردیی بەتەواوی دەشێوێ و منداڵ□ی نا بێت وھەستی بینین و بیستنی دەشێوێ و زو زو کە لە ماڵەوە بەتەنیا دەبێت توشی ترس و تۆقان دەبێت و دیمەنی شتنی تەرمی دایکی و شیوەنی کوردانەی لەخۆدان و لاوانەوەی ژنان دەبینێ و دەبیسێ، ئەمە لە ڕوی دەروناسیەوە پێی دەڵێن (hallucination) واتا ھەستشێوان و وڕاوە.

لە فیلمەکەدا لە بری ئەوەی بیبەن بۆ لای پزیشکێکی دەرونی یا پزیشکی ھەر پسپۆڕیەکی تر، دەیبەن بۆ لای مەلایەک کە ئەمیش پیاوێکی یاریدەدەری ھەیە پسپۆڕە لە دەرھێنانی جنۆکە و جادو لە لەشی مر□ق، د□رھێنەری فیلم ئەم ڕۆڵەی داوە بە پیاوێکی ڕوخسار زۆر ناشیرین وترسناک، باشە پیاوێک ڕۆلی فریادڕەس و دوکتۆر و ڕزگارکەر ببینێ بۆ قۆز و باڵا بەرزێکی وان□ بێت کە خوشکی خۆی حەیرانی بێت؟ بۆ ئازاردانی دەرونی بینەر دەبێت ئەمیش وەک دیمەنە ترسناکەکانی تری

فیلمەکە بێت؟ تەنیا دیمەنێکی جوان من لە فیلمەکەدا بینیم وێنەی گۆڕی دایکی کچەکەیە و چەپکە گوڵە کەی سەری!
مەلا و یاریدەدەرە دراکۆلاییەکەی بە هەندێ ئایەتی قورئان و اللە اکبر و جم و جوڵی هیستیریایی کچەکە وەک پەڕجویەک (موعجیزە) چاک دەکەنەوە و ژیان ئاسایی دەبێتەوە.
من دوای ٢٥ ساڵ ژیان و هێنانی دوکتۆرا لە دەروونناسی و کارکردن وەک پزیشکی دەروونی لە ئەڵمانیا و ١٢ساڵی تر لە ٢٠٠٩ وە لە سلێمانی بەردەوامم لە پسپۆڕییەکەمدا.
ئەوەی لە فیلمەکەدا هاتوە ڕاستە، لە کاری ڕۆژانەمدا سەدان بەسەرهاتی وام بیستوە کە بە ئێستاشەوە ڕودەدەن ، فیلمەکە لە سەر بناغەی ئەم بەسەرهاتە ڕاستەقینانە دروستکراوە، بەڵام ئایا فیلم دەبێت ئاوێنە یا کۆپیی کوتومتی وێنە و ڕوداوە ڕاستەقینەکان بێت؟
نەدەکرا لە فیلمەکەدا چارەسەرە زانستیی□کە بخرێتە ڕو نەک درۆ و خەڵەتاندنی ئەوەی نەخۆشیی دەروونی بە دەرهێنانی جنۆکە و جادو و نزای شەڕ چارەسەر بکرێ ؟ یا باشتر نەبو فیلمێکی دۆکومێنتاریی پڕ زانیاریی ورد لە سەر بابەتی خەرافیات و بیری پوچ و بیبنەما و نا لۆژیکی ئاینی و نائاینی دروست بکەن و چارەسەری کێشەکەش لە ڕوی زانستیەوە بخەنە ڕو؟
وادیارە بەرهەمهێنەر و هەمو تیمی فیلمەکە باوەڕیان بە هەمو ئەو خەرافیاتانە هەبێت بۆیە دەرهێنەرنا هێڵێ پاڵەوانەکەی هانا ببات بۆ گوگل و کتێب و ڕاوێژکاری دەروونی و کۆمەڵایەتی و پزیشکی دەروونی یا پزیشکی مێشك و دەمار و پسپۆڕیەکانی تر، ئەو هەر مەلایەک و جادو- دەرهێنێکی ناشیرینی بەسە کێشەدەرون- کۆمەڵایەتیەکانی ژنە پاڵەوانەکەی پێ چارەسەربکات! هەزار جار مەخابن !! ئاخ کوردی داماو!

سەروەر و بەیان .. فڕین بەرەو ناخی دەریا .. (١).. مەولود

ئیبراهیم حەسەن

نووسەری بەتوانا (سەروەر ئەحمەد) گەنجێکی هەوڵیر بوو ، لە گەڵ ئێمە هاو زانکۆو هاو کۆلیژ بوو ، ڕۆشنبیرێکی گەورەو خوێنەرێکی بە توانابوو ، بەو چەند چیرۆکەی کە بڵاوی کردەوە دەریخست کە نووسەرێکی مەزنە ، بەداخەوە دواجار لە گەڵ خاتوو(بەیان) ڕێگایەکیان هەڵبژارد .. دڵی هەمووانیان پێ ژانکرد .

هەواڵی کوڕە هەولێرییەکە..

من ساڵە ١٩٨٠ لەگەڵ دەستپێکردنی شەڕی ئیران عێراق لە زانکۆی بەغدا ، لە کۆلیژی ئاداب بەشی زمانی فارسی وەرگیرام ، بەشەکە خواستی خۆم نە بوو ، بەڵام ؛ ئەو ساڵە نمرە بەرز بووەوە من لە بەشی فەرەنسی وەرنەگیرام ! ئیتر بە ناچاری چوومە ئەو بەشە ؛ ساڵی دووەمی خوێندن ، کە(خوێندکار).(٢)ە تازەکان وەرگیرابوون ، بیستم کوڕێکی هەولێری لە بەشی ترکی وەرگیراوە ، ئەودەم گەنجە کوردەکان بەگستی پەیوەندیەکی جوانیان لە گەڵ یەکتردا هەبووە ، کە گەنجێکی تازە لە بەشێک وەردەگیرا هەموو هەوڵیان دەدا بیناسن و چی بۆیان بکرێ یارمەتیان بدەن ، هەتا ئەوانەی بێ جێگابوون و هێشتا ناویان بۆ بەشی ناوخۆ دەرنەچووبوو ، لەگەڵ خۆیان دەیانهێنا نەوە بەشی ناو خۆو نەیاندەهێشت ، بچنە ئوتێل .. زۆر بەی گەنجەکانیش کوڕە هەژارو مام ناوەندی بوون ، بۆ ئەوەی خەرجی زیاد نەکەن و هەر زوو تیکەڵ خوێندکارانی بەشی ناو خۆ بن !

ناسینی کوڕە هەولێریەکە .. من و ڕەحمەتی (عەبدوڵڵا قادر گەران)کە ئەو لە بەشی ئینگلیزی وەرگیرابوو، هەردوکمان تەمەنمان لە خوێندکارەکان گەورەتر بوو ، بە هۆی ژیانی تایبەتی خۆمانەوە هەریەکەو چەند ساڵیک دوا کەوتبووین ، لە گەڵ مامۆستا عەبدوڵلا گەران بەدوای سۆراغی ئەو کوڕە هەولێریەوە داچووین ، بە هۆی کاک (کامەران عوسمان) کە ئەویش لەگەڵ ئێمە لە بەشی فارسی وەرگێرابوو (سەروەر ئەحمەد)مان دۆزیەوە ، سەروەر کوڕێکی باریکەڵەی کەمێک کورتە باڵاو ڕەنگ ئەسمەری و هێمن و بن باڵ پڕ لە کتێب و گۆڤار بوو ، زۆر بەی کات جگەرەی بە دەستەوە بوو. گەنجێکی کەمدو بوو ، کە دەتدواند ئەو سەیری بەردەمی خۆی دەکرد ، زۆر تر گوێی دەگرت و کەمتر گفتوو گۆی دروست دەکرد ! بە خێر هاتنمان کردوو هەردووکمان خۆمان پێناساند و ئامادەیی خۆمان بە هەموو یارمەتی و هاوکاریەک دەربڕی .. کە زانی هەردووکمان خەڵکی هەولێرین گەشانەوە یەکی لێدەرکەوت و سوکە سوپاسێکی کردین..

ئەو کوڕە هەولێریە سەروەر ئەحمەد بوو..

سەروەر زۆر کەم تیکەڵی خوێندکارەکان دەبوو ، کەمدو و لاتەریک بوو ، کەمتر سڵاوو ڕۆژباشی دەکرد .. زۆر نەرم و ساردیش وەڵامی دەدایەوە ! تەنیا کەسێک کە زۆر تر لە گەڵ ئەو دەبیندرا ، کاک کامەران عوسمان بوو ، کامەران کوڕیکی دەم پڕ نوکتەو لەو بە خەندە دەنگ بەدەرەوە بوو ، لە گەڵ سەر وەر بەردەوام بە ترکی قسەیان دەکرد ، کامەران بە نوکتەو دەنگە بەرزو خەندەکانی دەیتوانی سەروەر بخاتە پێکەنین .. پێکەنینی نەرم و لە سەر خۆ ! بە ڕاستی سەروەر لە هەمووان زیاتر دڵی بۆ کامەران دەکرایەوە ، کامەران ئەگەر ڕۆژێک سەروەری نەدیبا ؛ کە دەیبینی دەیگوت : سەروەر دینسز هاردە سەن ؟ ئیتر ئەو هاردە سەنە ، کلیلی کردنەوەی زارو دڵی سەروەر بوو ! سەروەر زۆر چاک کەسایەتی کامەرانی خوێندبووەوە ، زۆر جار پێی دەگوت : کامەران دەبێتە باوکێکی باش بۆ منداڵەکانی ! هەربۆ ڕاستیش وادەرچوو ، کامەران پاش تەواکردنی خوێندن ڕووی لە کاسبی کردوو بەو کاسبیە ژیانێکی باشی بۆ خۆی دروستکردوو دوا ڕۆژی منداڵەکانیشی مسۆگەر کرد ، من هەر جارێکی کامەران دەبینم .. ئەو قسە حیکمەت ئامێزو پێشبینیەی سەروەرم دیتەوە یاد ، زۆر جاریش بە کامەرانم گوتووە ، ئەلحەق کامەرانیش بە زەردەخەنەیەکەوە ئەم ڕاستیەی دەسەلماند !

سەروەر ئەحمەد چیڕۆکنووس بوو ..

سەروەر بە هۆی لاتەریکی و سنوور بەندی خۆیەوە زۆر کەم تێکەڵ خویندکارەکان دەبوو ، کەمتریش لە دەرەوەی زانکۆ دەبیندرا ! تا چیڕۆکی (سەرکەوتن بەرەو خوارەوە !!) بە زمانی عەرەبی لە گۆڤاری (الاقلام)بڵاو کردەوە . ئەم چیڕۆکە هەژانێک بوو لە نیو ڕاگەیاندنی ئەدەبی عەرەبی ، ناوەرۆکەکەی زۆر نوێ بوو ، چیڕۆکەکە زۆر تازەو ئاست بەرز بوو ، خوێندەوارێکی زۆری بۆ خۆی پەیداکرد ! عەرەبەکان نەیاندەناسی ، لایان وابوو عەرەبە ، چۆن لە گۆڤارەکەدا ناوی بە ئیملای عەرەبی (سرور احمد) نووسراو بوو و ناوەکەش نوێ بوو، هەندێک بە نووسەرو چیڕۆکنووسێکی جەزائیریان دەزانێ !؟ من خۆشم کە گۆڤارەکەم کڕی وخوێندەوە ، نەمزانی ئەم(سرور احمد) ە سەروەر ئەحمەدە کەی خۆمانە ! دواتر کە گۆڤارەکەم بە بن هەنگلیەوە بینی ، پرسیم چیڕۆکی – صعود الی السفل – ت خوێندەوە ؟ بە زەردەخەنەیەکی پڕ لە شەرمەوە .. گوتی ئەوە چیڕۆکی منە !! بە ڕاستی شادیەک دایگرتم و هەتا پەمکرا دەسخۆشیم لێکردوو بە چیڕۆکەکەم دا هەڵگوت ، هەستم کرد شەرمەکی داهەنەرانە ڕەنگ و ڕووی داگرتووە !

حکومەت دەڵێ : فەرموون ئەم کتێبانە بخوێننەوە..

ئیتر لێرەوە من سەروەرم وەک نووسەرێکی گەورە هاتە بەرچاوو ، هەر

جارێک یەکترمان دەدی و جار هە بوو پێکەوە لە زانکۆ دەچووینە دەرەوە ، باسمان هەر باسی ئەدەب بوو ، هەتا دەهات زۆر ترو چاکتر توانای ئەو گەنجە هەولێریەم بۆ دەر دەکەوت . بە تایبەت هەندێک لە ڕۆمانەکانی وا خوێندبووەوە ، وەک ئەوەی ڕۆمانەکەی ئەزبەر کردبێ ! کە باسی دەکردن وات دەزانی یەکێکە لە کارەکتەرەکانی ڕۆمانەکان !
پاش نیوەڕۆیەک پێکەوە لە کۆلیژ چووینە دەرەوەو لە کۆڵانە تەنگەکانی پشت شەقامی ڕەشید نانێکی هەژارانەمان خواردو لە گازینۆی پەرلەمان ، چامانخواردەوە .. پاشان هەڕەساین و چووینە شەقامی (متنبی) و بە نێو کتێبان دا شۆڕ بووینەوە ، هەرچی چاومان گەڕا هیچمان دەسنەکەوت ، من بە دوای سەرچاوی فارسی دا دەگەڕام ، سەروەریش چاوی بە دوای ڕۆمانی تازەوە بوو ! هەردووکمان گلەییمان لەم بازاڕە وشکەی کتیب و سەرچاوە دەکرد ، لە پڕ سەروەر گوتی : کاک مەولود دەزانی ئەو کتێبانەی ئێمە دەیانخوێنینەوە ، حکومەت پێمان دەڵێ : ئەم کتیبانە بخوێننەوە !! گوتم چۆن کاک سەروەر ؟ گوتی : حکومەت ڕێگا بەوکتێبانە نادات کە بە مەترسی دەزانی بۆ ڕژێمەکەی خۆی بێنە وڵات ، ڕێگەش بەو کتبانە دەدات کە لە گەڵ بەرژەوەندی ئەو دەگونجێ ، ئەوسا دەڵێ .. فەرموون ئەم کتێبانە بخوێننەوە ! قسەکەی زۆر مەعقووڵ بوو، گوتم : ڕاست دەکەی کاک سەروەر . هەتا دەهات سەروەر زیاتر دڵی خۆی لای من دەکردەوەو ئازادانەتر قسەی دەکرد و منیش بەرە بەرە توانای سەروەرم بۆ دەردەکەوت و ڕێزم دەگرت .
سەروەر ئەحمەد بەردەوام بن باڵی پڕ بوو لە کتێب و گۆڤار ، هیچ ڕۆژێک کتێبێکی مەنهەج و بەشەکەیم – ترکی – بەدەستەوە نەبینی ! شتێکی سەرنجم دەدا هیچ کتێب و گۆڤارێکی کوردیشم بەدەستەوە نەبینی بوو ، جگە لەوەش هیچ ڕۆژێک باسی نووسەرێکی کورد یان ترکی نەدەکرد ، نە کۆن و نە نوێ ؛ زۆرتر بە دوای ئەدەبی ڕۆژئاوایی و نووسەرە ڕوسەکانەوە بوو ، بە تایبەت ڕۆمان نووسە گەورەکان .
سەروەرو لیستێک ڕۆمان ..
هاوین بوو لە هەولێر ولە شەقامی تەعجیل کاک سەروەرم بینی ، چاک و چۆنیمان کرد ، هەواڵی ئەدەب و خوێندنەوەم لەپرسی ؟ وەرەقەیەکی لە باخەڵی دەرهێنا ، لەو وەرقە خەت خەت و گەورانەی دەفتەرە سەت پەڕیەکان ، کە لە ئەی فۆڕی ئیستا گەورە تر بوو ، بە لستێک ناوی هەموی ئەو ڕۆمانانەی نووسیبوون کە خوێندبوونیەوە ؛ گوتی : ئەم ڕۆمانانەم هەمووی خوێندووتەوە ! کە سەیری لیستەکەم کرد ، ڕووەکی وەرقەکەی پڕ کرد بوو پەڕیبوەوە لای ئەودیویش ، ڕۆمانی وای تێدا بوو کە من هەر ناویشم نە بیستبوون ! بە گەرمی دەستخۆشیم لێکردوو ، لە دڵێ خۆمدا گوتم : ئەم سەرو دڵە بچووکەی سەروەر چۆن جێگای ئەم

هەموو ڕۆمانە گەورەو پڕ لە ڕوداوو كەسایەتی و كەشمە كەشمەی تیدا دەبێتەوە ؟!! لە نێو قسەكانیدا گڵەیی لە كەسانێكی بەرپرس كرد ، كە لە دانیشتنەكا وایان نیشانداوە ، مادام دەسەڵات و پارەیان هەیە دەتوانن نووسەریش دروست بكەن !! گوتی : ئەوانە زۆر سەیرن !؟ گوتم : ئەو نووسەرانەی دەسەڵات دروستیان دەكات ، نووسەر نین ؛ ئامێرن !!

دەمەوێ زۆر ترین كەس بمبخوێننەوە ..

سەروەر ئەحمەد هەرچەندە چیرۆكەكەی بە عەرەبی و لە گۆقاری عەرەبی بڵاو كردوە ، بەڵام ؛ لە نێوەندی ئەدیبانی كوردیش گرنگییەكی زۆری پێدرا ، هەر زوو چیرۆكەكەی كرایە كوردی و خەڵكێكی زۆر دەیانخوێندەوە .

لە گەڵ سەروەر نێوانمان گەیشتبووە ئاستێك .. بێ پەردە قسەمان لە گەڵ یەك دەكرد ، ڕۆژێك باسی (زمانی نووسین) هاتە نێو قسەكانمان ، گوتم : كاك سەروەر لە نووسەرانی كورد ، كەسانێك هەن بە زمانی عارەبی نووسیویانەو جوانیشیان نووسیوەو بەرهەمیان بڵاو كردووتەوە ، دوا جار جۆرێك پەشێمانیان لێ دەر كەوتووە ! تۆ چۆنە بە عەرەبی دەنووسێ ؟ چاكتر نیە بە تركی یان كوردی بنووسی ؟! گوتی : زمان لای من گرنگ نیە ! ئەوە گرنگە نووسینەكانم بگاتە زۆر ترین خوێندەوار ! ئەگەر بە تركی بنووسم ! سەت كەس دەمخووینتەوە !؟ ئەگەر بە كوردیش بنووسم ، هەزار كەس دەمخوێننەوە ! بەڵام ، كە بە عەرەبی دەنووسم پێنج هەزار كەس زیاتر دەمخوێننەوە !! گوتم : بمبوورە كاك سەروەر مەبەستم ئەوە نیە كە تەداخوڵ بە جۆری نووسین و زمانی نووسینت بكەم ! ئەم نووسین بە زمانێكی تر لە نێوەندی ئەدەبی بەردەوام قسەی لە بارەوە دەكرێ ! گوتی : نا ..كاك مەولود خەڵكی تریش ئەو پرسیارەیان لێكردووم ، ئاساییە و من ڕای خۆمە .

بەیان و سەروەرو دوا دیدار ..

خاتوو بەیانیش هاوكۆلیژی ئێمە بوو، من لە نزیكەوە دەمناسی ، كچێكی بەڕێزو باش بوو ، بەڵام ، ئەو كچە بە دوای بەهەشتی خەیاڵی خۆی دا دەگەڕا ، كەچی ؛ بۆی نەدەكرا ئەو بەهەشتە خەیاڵی و ئەم بەرچاو- واقیع- ە بگەینێتە یەك ! هەر بۆیە بەردەوام نیگەرانیەكی پێوە دیار بوو ! خاتوو بەیان لە پەیوەندیەكی پێشتر سەرنەكەوتبوو!

لە كۆتایی ساڵی خوێندنی ١٩٨٤ ڕۆژێك پێش نیوەڕۆ گەڕامەوە بەشی ناوخۆ ، لە بەردەرگای پرسگە خاتوو بەیانم بینی و چاك و چۆنیمان كرد، گوتم : خێر بەیان خان لێرەی ؟ گوتی؟ كاك مەولود دەتوانی كاك سەروەرم بۆ بانگ بكەی ؟ گوتم : بەسەر چاو ئەگەر لە ژوورەكەی بێت ، ئاگاداری دەكەمەوە ، گوتی: من چاوەڕێی دەكەم . سەركەوتم و

چوومە ژوورەکەی سەروەر ، ژوورەکە چۆڵ بوو، سەیرم رد لە سەر یەکێ لە قەلوەرەکان یەکێک لە ژێر بەتانی گرمۆڵەی کردووە ؛ هاوینیش بوو ! گوتم : کاک سەر وەر .. کاک سەروەر ! بەبێ تاقەتی بەتانیەکەی لەسەر خۆی لادو چاوی هەڵگلۆفت و گوتی : ها کاک مەولود چیت دەوێ ؟ گوتم : هەستە ئەوە خاتوو بەیان لە بەردەم پرسگەی ناوخۆ چاوە ڕێت دەکات . کە ناوی خاتوو بەیانی بیست ، بە بێ ئەوەی هیچ بڵێ ! بە پەڵە هەڵساو چووە خوارەوە! من لە بەردەرگای ژوورەکەی خۆمانەوە لە نهۆمی دووەمەوە سەیرم دەکرد ، سەروەر خێرا دەڕۆیشت و ڕۆیشتنێکی نا ئاسایی ، هەر سەیرم دەکرد .. تا لە چاو بزر بوو ! بەداخەوە ئەو دەم نەمدەزانی ئەمە دواجارە من کاک سەروەر و خاتوو بەیان دەبینم !؟ ئەوەی ڕاستیش بێت من پێشتر هیچم لە بارەی پەیوەندی ئەم دووانە نەدەزانی و چاوەڕێی پەیوەندیەکی ئاوا نە بووم !!

ونبوونی بەیان و سەروەر ..

دواتر زۆر بەدرەنگەوە ، زۆر چیرۆکی بە سەرو شوێن بوونی خاتوو بەیان و کاک سەروەرم بیست ؛ هیچیان بە من جیگای بروا نە بوون ! لە نیو چیرۆکەکانی بزر بوونیان ، دوو جۆڕێک زۆر تر بڵاو بوونەوە ، یەکیان خۆ بە ڕووبار دادان وخۆکوشتن بوو ، کە من بە خۆم بڕوام نەدەکرد ! ئەوەی تریان گیرانیان بوو لە لایان دەزگا ئەمنیەکانی عێراق لە هەوڵی چوونە دەرەوەیاندا !؟ بە ڕای من ئەمەیان ڕێی تێدەچوو . چۆن من ئەوەندەی لە گۆڕ کاک سەروەر دوابووم ، هیچ ڕۆژێک هەمایەکی ئاوام لە نەبیستبوو ! کە خەیاڵی خۆ کوشتنی هەبێت ! زیاتر بە ئەوە دەچووم کە سەروەروەک گەنجێک و نووسەرێکی بە توانا دەیهەوێ ببێتە نووسەرێکی ناودارو بەر هەمەکانی بە دنیادا بڵاو بێتەوە ! پەیوەندیەکەشی لە گەڵ خاتوو بەیان بەمن زۆر کت و پڕو تازە بوو ، چۆن هەڵس و کەوتەکانی سەروەر و لاتەریکیەکەی لەوە نە دەچوو مەیلی بە دوای کچەوە بێت ، چونکە منی هیچ ڕۆژێک نەمدیبوو لەگەڵ کچیکا ڕاوەستێ و قسە بکات ! خاتوو بەیانیش ، وەک پێشتر نووسیم بە دوای بە هەشتی خۆی دادەگەڕا ، ئێستا کە لە گەڵ سەروەر یەکتریان ناسیووە ، دەیهەوێ ژیانی داهاتووی خۆی مسۆگەر بکات ! خۆ کوشتنەکەیان بوو بەڕاست ..

کاتێ لە ژمارە (٣٧) گۆڤاری دیوان وەسیەتنامەی ئەو دووانەم خوێندەوە ، بەو پەڕی داخەوە ناچار بووم ، ئەو چیرۆکی تراژیدی وتاڵەی خۆ کوشتنە بڕوا بکەم ! سەروەر گەنجێکی ڕۆشنبیرو بە توانا بوو، خوێندەوارێک بوو لە خویندنەوەدا کتیب خۆی لە بەر نەدەگرت ؛ بە تایبەت ڕۆمان .. سەروەر بەو گەنجیەی خۆی ڕەوشتی داهێنەرێکی خاوەن ئەزموونی هەبوو ، نان و بەرگ هەر هەندە پێویست بوون ، بەلای ئەوەوە ، ڕووت نەبێت و برسی نە بێت ؛ ئەو تەنیا شتێک کە تەری

لەنەدەخوارد .. خوێندنەوە بوو خوێندنەوەی ئێمان .. !! سەروەر لە
تەمەنی بیست و پێنج سالی دا ڕێگای مەرگی هەڵبژارد و لەم
ڕێگایەشدا بە تەنیا نەڕۆیشت .. خاتوو بەیانیشی بەگەڵ خۆی دا ،
دوا جار خاتوو بەیان نەگەیشت بە بە هەشتەکەی خەیاڵی . بەڵام ،
گەیشت بە هاوڕێیەکەی هەتا هەتایی و پێکەوە بەرەو ناخی دەریا
هەڵفڕین.. ڕوحیان شاد ..
**
(١)چەند مانگێک لەوە پێش. پێش نیوەڕۆیەک لە بەردەم قەڵا ، لە
تەنیشت کتێبخانەکەی سیروان ، پشتمان بە قەڵا دا بوو و سنگمان ڕوو
لە هەتاو ، ئێمە چەند برادەرێ بووین مامۆستا (سمکۆ عەبدوڵکەریم
) ی سکرتێری گۆڤاری (دیوان) گوتی : بە تەمای فایلێکی تایبەتین
سەبارەت بە ژیانی (سەروەر ئەحمەد)، منیش گوتم : پێکەوە بووین
لە زانکۆ منیش یادگاریم لە گەڵ هەیە ؛ مامۆستا سمکۆ گوتی : باشە
چی دەزانی بینووسە . گوتم : بەسەرچاو . من هەر خۆم دەمێک بوو
هەستم دەکرد پێویستە ئەوەی دەیزانم لە بارەی ئەم چیرۆکنووسە
گەورەیە ..بینووسمەوە ! بەداخەوە ئەو قسەی بە مامۆستا سمکۆم
دابوو لە بیرم کرد ! کە ژمارە ٣٧ گۆڤاری دیوانم بینی و فایلە
تایبەتەکەی سەروەر ئەحمەدم خوێندەوە ، گوتم : حەیف زۆر دوا
کەوتووم ! دەستم بە نووسین کرد . شاد دەبم ئێستا ئەگەر برایانی
گۆڤاری دیوان ئەم نووسینەم بۆ بڵاو بکەنەوە .
(٢)خوێندکاروقوتابی : دەمێکە سەیر دەکەم لە بەکار هێنانی ئەم دوو
ناوە ، تێکەڵییەک هەیە ؛ من بە چاکی دەزانم ، قوتابی بۆ ئەو
منداڵانە بەکار بێت ، کە سەرەتا دەچنە بەرخوێندن تا دوازدەی
ئامادەیی ، چون ئەم قۆناخە قوتابی بە خواستی دایک و باوک دەچێتە
بەر خوێندن و کەمتر خواستی خۆی تێدا هەیە .
بەڵام ، قوتابی کە لە دوازدەی ئامادەیی دەردەچێ ، خواست و
ئامانجێکی خۆی هەیەو بە دوای بەشێک دادەگەڕێ کە خۆی بتوانێ
پێبگات ، بۆیە دەخوێنێ و کاردەکات بەرەو ئەو بەشە ، لەبەرەوەیە کە
ئەو خوێندنە دەکات بەکاری خۆی ، بۆیە من پێمباشە بە قۆناخی
پەیمانگاکان و کۆلێژەکان و تا دەگاتە ماستەرو دکتۆرا وشەی
خوێندکار بەکار بێت .

نووسینی : مەولود ئیبراهیم حەسەن
٧/ ٢٠٢٤ – هەولێر

گفتوگۆ لەگەڵ گۆرانیبێژ(ئومێد قادر زیرەك).. هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

ئومێد قادر زیرەك: مەرج نیە گۆرانی بێژ ژەنیار بێت بەڵام مەرجە گوێچکەی موزیکی بێت و دەنگەکان بناسێت
ئومێد قادر زیرەك: هەندێك لە گۆرانی باوکم هەیە تائێستا بڵاونەکراونەتەوە لەلای خۆمان پاراستوومانە
گۆرانیبێژ(ئومێد قادر زیرەك) ئەگەر چی بەرهەمی بڵاوکراوەی کەمە بەڵام لە ئێستادا چەند بەرهەمەکی ئامادەیە بۆ بڵاوکردنەوە ،کاریگەری دەنگی هونەرمەندی کۆچکردووی باوکی (قادر زیرەگ) ، هۆکار بووە گە ئەویش بیر لە گۆرانی ووتن بکاتەوە هەربۆیە لەسەردەستی هونەرمەند مامۆستا(وریا ئەحمەد) دەچێتە پەیمانگای هونەرەجوانەکانی هەولێر پێنج لە بەشی موزیگ دەخوێنێت،دوایش دەچێتە ئەکادیمای هونەرەجوانەکانی هەولێر لەوێش چواری خوێندنی موزیك بەسەرکەوتووی تەواو دەکات لە ئێستادا سەرپەرشتیاری هونەرییە لە پەروەردەی ناوەندی هەولێر ئەمەش لە نزیکەوە ئەم هەڤپیڤینەمان لەگەڵیدا سازدا.
هەڤپەیقین- کامەران حاجی ئەلیاس

***پێمان باشە سەرەتا بۆ خوێنەرەنمان باس لە کاروانی هونەری خۆت بکەیت.**

- کاروانی هونەری من لەو کاتەوە دەست پێدەکات کاتێ چاوم کردەوە تەنیا لە تیقی و وێنەکان باوکی رەحمەتیم (قادر زیرەك) دەبینی و گوێم بۆ گۆرانیەکانی شل دەکرد بەدەم سۆز و ئاوازە پڕ لە دەنگە زوڵال و کوردانەکەی بە دڵێکی پڕ لەخەم و دووری چاوەکانم هێدی هێدی نەرمە بارانێك ئاسا هەندێ جار بەر شاشەکەی لێ دەگرتم هەندێ جار ڕومەتەکانمی تەڕ دەکرد و بەکەڵەك خەمەوە رۆژانم بەرێ دەکرد تا ئەو کاتەی بە هاوکاری مامۆستای موزیك ژەن و ئاواز دانەر مامۆستا(وریا ئەحمەد) خۆم لە پەیمانگای هونەرە جوانەکانی هەولێر بینیەوە و دواتر

تەواوکردنی کۆلیژی هونەرە جوانەکان لە هەردوو قۆناغی خوێندن دا بەشداری بەشی زۆری چالاکییە هونەرییەکانم دەکرد ..لە دوای دەرچوونم لە چەندین گۆرانی تایبەت بەخۆم بڵاوکردەوە لە ئێستاش سەرپەرشتیاری پەروەردەیم لە پسپۆڕیەتی هونەرییم لە پەروەردەی ناوەندی هەولێر.

*ئەو کاتەی هونەرمەند(قادر زیرەك)ی باوکت کۆچی دوایکرد تۆ منداڵ بوویت هەبووە چێت لەیاد ماوە؟

-ئەوکاتەی باوکم کۆچی کرد من تەمەنم چوار ساڵ بوو سۆزی باوکایەتی لەبەردەم شاشەی تیڤی و ڕادیۆ و ریکۆرد بوو کە ئەوکات فێنکایەکی زۆریان پێ دەبەخشیم و ئارامیان دەکردمەوە.

***هونەرمەند قادر زیرەك تائێستا گۆرانی هەیە بڵاونەکرابێتەوە؟ هەموو ئەرشیفی لەلای بەڕێزتان هەیە؟**

- بەڵێ ئەرشیفی هونەری باوکم بەشێکی زۆری لەلای منە و ئەوانەی بڵاویش بونەتەوە چەند وێنەیەك نەبێت هەمووی هی ئ لەمەیەو و بڵاوکراوەتەوە وە هەندەکی گۆرانی هەیە بڵاونەکرایتەوە تائێستا پاراستوومانە.

*تاچەند گرنگە گۆرانیبێژ ژەنیار بێت؟ خۆت کامە ئامێر دەژەنیت؟

- بە پرسیاری ئەوەی تا چەند گرنگە گۆرانیبێژ ژەنیار بێت .. ئەمە با وابڵێین تا چەند گرنگە گۆرانی بێژ یا هونەرمەند بەگشتی ڕۆشنبیر بێت لە ڕوی ژەنین و ئامێر ناسیەوە …چونکە ڕۆشنبیریەتی ژەنین و ژەنیار بە گۆرانی بێژ گرینگە تا بتوانێ هاوکاری دەنگی بکات مەرج نیە گۆرانی بێژ ژەنیار بێت بەڵام مەرجە گوێچکەی پاك بێ و دەنگەکان بناسێ و توانای ئەدای لە بەرزترین مەودا هەبێت و هەما هەنگی و لەگەڵ ئامێری موزیك بكات و بە نەشاز نەبێت.

*ئەمە دەزانین چەندین گۆرانی خۆت هەیە، هۆکار چیە تائێستا بڵاونەکردۆتەوە؟

- دیارە زانیاریتان هەیە…

*بەڵێ بێگومان هەر بۆیە ئەو پرسیارەشمان کرد؟

- من لە ٢٠٠١ گۆرانی (بە سەداغ نیم) تۆمار کرد لە تیڤی هەرێم کاری وێنەگریم بۆ کرد و بڵاوم کردەوە، دواتر پلانم دانا تا سی دیەك بڵاو بکەمەوە کە ئەوکات باری دارایی زۆر

خراپ بوو هەندە گۆرانیم تۆمار کرد لە سەر ئەرکی خۆم ئەوەبوو برا بچوکەکەم نەخۆش کەوت و منیش ئەرکی ئەو خەزانەم لە ئەستۆ بوو هیچ پاڵپشتیەکم نەبوو دواتر هەستم کرد تاوانە دەرهەق بە خۆم و خانەوادەکەمان دەکەم بۆیە گۆرانیەکان لە ساڵی ٢٠٠٦ وە تا ئەستا ماون و بڵاوم نەکردیتەوە ئەرکی خێزان زۆر قورسە ئامانەتەکە دەبێت بیپارێزی بۆیە من بەم پارە لە قوڕگی مناڵەکانم بگرمەوە بە کاری هونەری و لەولاشەوە هونەرەکەم کە ناتوانە بمژینە تاوانی من نیە بۆیە دەبێت بیرێك لەمەوە بکەینەوە هونەرمەند بتوانێ بە هونەرەکەی بژیە ئا لەرە کەی پاڵپشتی هەبوو منیش دەست بەکاری هونەری دەکەمەوە.

*کلیپی گۆرانی تایبەت بە خەت هەیە؟ چەنە دەتوانیتە کلیپەکانی گۆرانی بەگشتی؟

- وەك گوتم یەك گۆرانی کلیپی لە کرا لە تیڤی هەرێم لای من نەماوە لە ئەرشیفی تیڤی هەرێم خۆیانە .. تایبەت بە کلیپەکانی ئەمڕۆ بەداخەوە بەشێکی زۆری تەقلیدە و هەیانە نوێکاری تێدایە بەڵام نەگەیشتۆتە ئاستی ئەفڵاندن وە هەندە کلیپ هەن هەر دوورن لە بابەتەکە و تەنیالکەندراون بۆیەکەوە.

*وەکو هەر گۆرانیبێژێك ئەو گرفت کێشانە چین کەرووبەری گۆرانیبێژ دەبنەوە؟

- خراپترین حاڵەت نەبونی پاڵپشتی و هاوکاری هونەرمەندان خۆیانن لە نەو خۆیان جاران هونەرمەندی ژەنیار و گۆرانی هاوکاری یەکتر بون و بە روحیەتێکی هونەری و نیشتیمان پەروەری هاوکاری یەکتر بون بۆ خستنە ڕوی بەرهەمێکی هونەری پڕ ڕوحیەت و هاوکات نیشتیمان پەروەری بەڵام ئەستا بیر لە پارە دەکرێتەوە و بەلایەوە گرینگ نیە چی دەبێت وە هەندە جار دەنگە پڕ سۆزەکان لە ستێدە دەمرن.

-وەکو لاوەك ئاستی گۆرانی کوردی چۆن دبینیت؟

- ئاستی گۆرانی کوردی لە ڕوی ئەداوە هەنگاوی باشی بڕیوە بەڵام بەگشتی فۆوزایەك هەیە لە گۆرانکارییە خێراکان جاری وا هەیە مەرکی کوردی لەدەست داوە یاخود تەن و دەنگ بۆتە قوربانی کلیپ ئەمە بگرە لە نەفەس کورتی و نەبونی بەردەوامی بەهەر هەکارێك بێت.

*وەکو سەرپەرشتیارێکی پسپۆری هونەری وانەی هونەرلەنەو

قوتابخانەکان و ئاستی هونەری قوتابیان لەچ ئاستێك دایە؟

- بەداخەوە لە زۆرێك لە قوتابخانەکان، وانەی هونەری لە قوتابخانەکان بۆتە قوربانی ڕێکخستنی میلاکی قوتابخانە .. پەندێکی کوردی هەیە دەڵێ.. (چ بایە و چ بارانە هەر لە تەمەنی بەفر کورت دەکاتەوە) لە نەو قوتابخانەکانیش یا لە باڵاتر هەر گۆرانکارییەك ڕوو دەدات لەبەشە وانەی هونەری کەم دەکرێتەوە ئەوە جگە لە هەندێ قوتابخانە خشتەی دابەش کرایە و بە تەواوکردنی میلاك هەر دوو وانەیەك دراوەتە مامۆستایەك بەبێ دەبێت وەزارەتی پەروەردە،لە ناوەندەکانی خوێندن گرنگی زیاتر بە وانەی هونەری بدات،چونکە وانەی پەروەردەی هونەری مێشك چالاك دەکات.

  سەبارەت قوتابیانیش ،سوپاس بۆ خوا من وای دەبینم ئاستی قوتابیەکانمان لە وانەی هونەری زۆر باشە بەڵام بەداخەوە کەمی مامۆستای پسپۆڕی و گرینگی نەدان بە بەهرە هونەرییەکانیان دواتر بەرە بەرە دوور دەکەونەوە بەڵێ لە هەندێ قوتابخانە هەندێ مامۆستا و قوتابی هەن زۆر دەخەشکێرن بەڵام نەبوونی پاڵپشتی و هاندان ئەوانیش لە بازنەیەك دەسورێنەوە ناتوانن هەنگاوی گەورە تر بهاوێژن.
- باشە چی بکرێت بۆ ئەوەی تا قوتابیەکی هونەرمەند و فێرخوازێکی ژیر دەرکەوە تا دوارۆژ پارێزەرێکی یا دکتۆرێکی هونەرمەند ی لە دەرچێت؟
- بۆ ئەم پرسیارە دەبێت گرنگی تەواو بە سەرپەرشتیاری پسپۆڕی هونەری بدرێت و دەستی واڵا بکرێت لەروی پرکردنەوەی میلاکی مامۆستای هونەر ی لە هەمان کاتدا کردنەوەی خوولی بەهێزکرنی مامۆستای پەروەردەی هونەری لە ناوەندەکانی خوێندن لەگەڵ ئەنجامدانی فیستیڤاڵ و پێش بڕکێی هونەری ساڵانە لە نێوان قوتابخانەکاندا.

کارگەران و چەوساوانی کورد لە نێوان بەرداشی ناسیۆنالیزم و شۆڤێنیزم و هزری کوردایەتیدا!.. سابیر م.

سەرەتا کوردەکان لە ناوچەیەکدا ژیاون کە ململانێی و کارکردی سیاسەتی کۆلۆنیالیزمی بەریتانی و ڕوسیا ڕۆڵێکی گەورەیان هەبووە لە چارەنووسی ئەم ناوچانادا.
بەهۆی ئەم زەرداری سیاسەتی کۆلۆنیالیزمەوە و کارکردی دەوڵەتانی ناوچەکە وە شەڕی نێوان ئیمپراتۆریەتی فارس و عوسمانیەکان ، سەرجەم ئەم فاکتەرانە ڕێگریان لە چوونە پێشەوەو گەشەی ئابووری ئەو میللەتانەی کە لەو ناوچانەدا کۆلۆنیالیزم دەستیان بەسەردا گرتووون ، هەمیشە جوتیارانی هەژارو چەوساوەکانی کورد هێزی جەماوەری و سووتەمەنی سەرەکی ئەو بزووتنەوە سیاسی و چەکداریانە بوون کە لە پێناو پاراستنی بەرژەوەندی چینێک و توێژێکی دیاریکراو لە سەرەک خێڵ و ئاغاکان و شێخەکانی ئەوکاتە هاتوونەتە ئاراوەو وە بەناوی (سەربەخۆیی کوردستان و کوردان) جەماوەریان گێوجاندووە .

بەڵام ڕەنج و تەقەللاو خوێنی سەدان هەزار گیان بەختکردووی فریودراو بە (وەهمی شۆڕش و ئاخێزی کوردایەتی) چەتە گیرفانی چین و توێژی بۆرژوا پەرستەکان و زەرداران و ئاغاو دەربەگ و شێخ و مەلاو چینە باڵادەستەکانی کوردو حیزبە خێڵەکییەکانیان، وە نەوە دەدەنگەکانیان .
ئەم چینە کۆمەڵایەتییەی کارگەران و چەوساوانی کوردیش تا ئێستاش نەبەتە خاوەنی بزووتنەوەیەکی سیاسی و جەماوەری سەربەخۆی خۆی و هێشتا گیرۆدەی هزری دواکەوتوانەی کوردایەتی و ڕەعیەت و خێڵ و سوننەتی دواکەوتوانەی فەرهەنگ و ئەدەبی دەرەبەگانەی جنێوفرۆشی لە حیوارو گوفتوگۆدا و کوڕنوشبردنی کۆمەڵایەتیانەی ئەسڵ و نەسەبی خزمایەتی خێڵە دەشتیەکان .
وە هەمیشە چینە باڵادەستەکانی ئێستای کورد بە ناوی دیمۆکراسی و سۆسیال دیمۆکراسی و چەپەکی بۆرژوازیانە وە پاشکەو ڕیفۆرمیستیە جۆربەجۆرەکانیان خەباتی ئەم چینەیان کردووە بە قوربانی ستراتیجیەت و ئامانجی قەومیانەو هزری کوردایەتی حیزبە خێڵەکی و چەکدارەکانی خۆیان ، وە بەردەوام جەماوەریان هانداوەو و هەڵخڵاندووە کە لە ژێر چەتری ئەم بزووتنەوە نەتەوایەتی و پۆپۆلیستیە کۆنەپەرستانەدا بمێننەوەو لە خەبات و تێکۆشانی سەربەخۆی چینایەتی خۆیان دوور ڕابگرن .
تا جیهانی سەرمایەداری و بەرژەوەندی چینایەتی بمێنێ و تا بەرژەوەندی ئیمپریالیستەکانی جیهان لەم ناوچانەدا بەو جۆرە بچێتە پێشەوە ، وە کۆڵۆنیالیزمی کۆنی خۆیان بەبەرگێکی تازەی لیبڕالیزمانەوە درێژە پێبدەن ، بەردەوام خێڵەکان و گروپ و دەستەی داڕزیوو بۆگەنی ووردە بۆرژوا قانگدراو بە هزری کوردایەتی بۆرژوازیانە ، هەڵئەتەقن و جارێک بەناوی سەربەخۆیی کوردستانەوە ، جارێک بەناوی ئاخێزی کوردانەوە ، جارێک بەناوی گەڕانەوەی ئایدیتێنتی کوردو ، ....هتد ، کە دوورو نزیک بوونەتە پاشکۆی فەرهەنگەکی ئیمپریالیستانەی جیهانی و ە لەوانە سۆسیال دیمۆکراتە جەلادەکانی پڕۆلیتاریای جیهان و ئەوروپا ، ئیتر چ دژ بە میتۆدی خەباتکارانەی مارکسیستی بێت لە ناوچەکەدا ، یان دژ بە خودی بەرژەوەندی ملیۆنەها کارگەرو چەوساوەی کورد بێت ، لە ڕێگەی سووکایەتی و گاڵتەجاڕی بە خەباتی چینایەتی و نێونەتەوەیی پڕۆلیتاریا لە ناوچەکەو جیهان .

هەربۆیە وڵاتە ئیمپریالیستە زلهێزەکان و ڵاتانی ناوچەکەش بەردەوام بە شێوەن گەشەپێدان و کۆمەکی مادی و مەعنەوی و بەردەوامبوونی خەباتەکی بۆرژوا ناسیۆنالیستانەی چەکداری ، یان

فیکری ناسیۆنالیستی بوون لە ناوچەکەدا ، لە پێناو یەکگرتن و بەربەست دروستکردن لە بەردەم هاتنە ئاراوەی بزووتنەوەیەکی چینایەتی سەربەخۆی چەوساوەکانی کوردستان ، کە هێزی بالفعل و بنەڕەتی گەورەن بۆ هەر گۆڕانکارییەکی ڕادیکالانە لە ناوچەکەدا بە قازانجی لابردنی ئەم هەڵاواردنە قەومی و نەتەوەییەی کە لەم دەڤەرانەدا هەیەو ، وە دواتر دژایەتی و بەرهەڵستی هەر سیاسەتێکی شۆڤێنیستانەو فاشیستیانەی دەوڵەتانی ناوچەکە وە حیزب و هێزە سیاسیەکانیان.

سابیر .م

٦/ ٨ / ٢٠٢٤

بۆ ڕێنیسانسی ئەدەبی کوردی شکستی هێنا؟.. ئاسۆ کەمال

ئەم کتێبەی نوسەر ئەحمەدی مەلا شایەنی خوێندنەوە و گرنگی پێدانە، کە بەراوردی ڕێنیسانسی فەڕەنسی و کوردی دەکا.
ئەم خوێندنەوەیە بۆ ئەدەبی کوردی گرنگە تا بزانین لە چ ئاستێکی ئەدەبی جیهانیدایە و لە مێژووی نوێی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی ئەم ئەدەبە بۆچی نەیتوانیوە هەنگاوی گەورە بە گۆڕینی فکر و کەلتوری کۆمەڵگەی کوردستان بنێ؟ بۆچی لە بوژانەوە و ڕێنیسانسی فکر و ئەدەبدا شکستی هێناوە؟
ئەحمەدی مەلا ڕێسەی ئەم شکستانەی ئەدەبی کوردی لە مانەوەی کۆمەڵگەی کوردستان لە “سیستمی خێڵایەتی بابانەکان و میرنشینە کوردیەکان” و سیستمی داخراوی دینی و تەسەوفی ئیسلامی بوە کە دین نەک مرۆڤ بنەمای تێڕوانین و گرنگی پیدانیان بوە. سەرهەڵنەدانی دیدێکی ڕەخنەگرانەی فکری و فەلسەفی و ئەدەبی بەرامبەر بەم شوناسە خێڵەکیە و کەلتوری حوجرە و موریدی خەلیفە، وە بەرانبەر بەم سیستمە خێڵەی و دینیانە خۆی ڕەنگدانەوەی دواکەوتویی ئابوری دەرەبەگایەتی و خەلافەتی عوسمانی بوە لە کوردستاندا، کە بەشیوەیەکی کورت لەم لێکۆڵینەوە بەراودکاریەیدا بەرچاو دەکەوێ.
بەڵام پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە بۆچی بە هاتنی سیستمی سەرمایەداری

بە کوردستانیش دیسان ئەم ڕێنسانسە ئەدەبی و کەلتوریە ڕووی نەداوە؟
لێرەوە دەگەین بەوەی کە خوێندنەوە و لێکۆڵینەوەیەکی سەرتاپاگیری کۆمەڵگەی کوردستان پێویست و گرنگە. لێکۆڵینەوەیەکی بەراوردکاری کە لە بواری بەراوردی سیاسەت و ئابوری و پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و چینایەتی کۆمەڵگەی کوردستان بە ڕینیسانس و گۆڕانی کۆمەڵگەی جیهانی ئەنجام بدرێت، تا تێگەیشتنێکی ڕۆشنتر بدات بەدەستەوە لەسەر کۆمەڵگەی کوردستان. خوێندنەوەی ئەم کتێبە هاندەرێک دەبێت بۆ کەسانێک کە دەیانەوێ مێژوو و واقیعیەتی ئەدەبی و سیاسی و ئابوری کومەڵگەکەیان باشتر بزانن.
لەم خوێندنەوەیەدا سەرنجێکی نوێ دەدەیت بە ئەدەبی کوردی و دەوری شاعیر و ئەدیبەکان دەناسی. ئەوەی بەمن سەرنج ڕاکێش بوو دەوری پێشڕەوی شێخ ڕەزای شاعیرە (١٨٣٥-١٩٠٩) کە ئەمە تا ئێستا بەتەنیا بە ئەدەبی هەجو و زمانی زبر دەیناسین و لێرەدا بە هەوەی ڕێنسانسەی سەرەتایی و ئاڵوگۆڕبەخشی ئەم شاعیرە ئاشنا دەبین لە ئەدەبی کوردیدا. وەک ئەحمەدی مەلا دەنوسێ" کاتێک شیعری شێخ ڕەزا دەخوێنینەوە، واقعیەتێکی نوێ یەخەمان دەگرێت، واقعی شار. باس لە مرۆڤ و کەسایەتیەکانی شار، زمانی نوێی شیعر، باسی ئازادی، ڕەخنە لە واقع و دەسەڵاتە دینیەکان. دواتریش لەگەڵ تێکەڵ بونی کوردستان بە سیستمی سەرمایەداری جیهانیەوە لە سەدەی بیستدا باسی قانع و حاجی قادری کۆیی و پیرەمێرد و بێکەس و ئەوانی تر دەکا کە لە هەوەی تازەگەری و ڕۆشنگەری ئەدەبیدا دەوریان هەبوە و ڕەخنەیان لە دواکەوتویی کەلتوری و فەرهەنگی و داومودەزگای دینی و حوجرە گرتوە، وە بەدوای شوناسی ناسیونالیستی کوردێکی مودێرندا گەڕاون نەک شوناسی ئیسلامی و خەلافەت و تەریقەتدا. باسی خوباسی خوندن و زانست و ئازادی و ڕۆڵی ژنان دەکەن.
بەڵام ئەم هەوڵە ئەدەبیانە نەیان توانیوە ڕێنسانسێکی فکری و ئەدەبی لە کۆمەڵگەی کوردستاندا دروست بکەن، هەر وەک "ئەحمەدی مەلا"ش باس لەم شکستەی ڕێنسانسی کوردی دەکا. هۆکاری ئەمەش ئەوەیە کە تەنیا ئەدەب و شیعر نیە کە کۆمەڵگەیەک دەگۆڕێت. ئەوروپا و ڕۆژئاوا لە ئاکامی شۆڕشێکی ڕینسانسیی و گۆڕانکاری ڕیشەیی لە ڕووی ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتی و فکریەوە توانی دنیا و سیستمی دەرەبەگایەتی و دینی بگۆڕێ بە دنیایەکی سەرمایەداری. بەڵام خودی ئەم سیستەمە سەرمایەداریە کە لەسەرەتاوە شۆڕشگێڕ بو بەرامبەر بەدەرەبەگایەتی و لەدوای بەدەسەڵات گەیشتنی خۆی کۆنەپارێز بو، وە کاتێک وەک هێزێکی ئیمپریالی و داگیرکار لە سەدەی بیستدا باڵ بەسەر جیهاندا لە سەدەی بیستدا دەکێشێ دەوری دەگیڕێ لە هێشتنەوەی بەشێکی ڕۆژهەڵات و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و کوردستانیش لەم

دواکەوتویە ئابوری و سیاسی و فەرهەنگیەی کە تا ئێستا بەردەوامە.
شۆڕشە کرێکارییەکانی سەدەی ۱۹ و ۲۰ بونە ئەو نەوە نوێیەی کە درێژەی بە ڕێنیسانسی سیاسی و کەلتوری دا و هەر بۆیە کاریگەری ئەم تەوژمە شۆڕشگێڕیەش لە کوردستان لە ناوەڕاستی سەدەی بیستەوە دەبینین، وەک لای گۆران و قانع و هتد…
ئەم مێژوە فەرمان دەکا ئێستا و ئانیدەی ئەدەبی پیشکەوتنخواز لە کوردستاندا گەڕانە بە دوای شوناسێکی مرۆڤی جیهانیدا کە گوزارشت لە خولیا و خواستی ژیانێکی ئینسانی باشتر بکا و ڕێگایەک نیشان بدات بۆ دەرچون لە دەرد و ئازارەکانی سیستمی سەرمایەداری زاڵی ئێستا. ئەم خەم و کێشانە جیهانین و چارەسەرەکانیش هەر لە ڕێگەی کەلتور و ئەدەب و هەوڵی هاوبەشی مرۆڤەکانەوە دەبێ، هەربۆیە مرۆڤی کورد و ئەدەبەکەی بە شوێن شوناسێکی نوێی جیهانیەوەن.
دەستی نوسەر ئەحمەدی مەلا خۆش بێت بۆ ئەم کتێبەی کە شایەنی خوێندنەوە و ڕاڤەکردنی زۆرترە و بەداخەوە من لەبواری ئەدەبدا شارەزانیم تا زیاتر لەسەر خوێندنەوەی ئەم کتێبە ڕاڤەی زیاتری بکەم.

تاوانێکی دیکەی تاسەر مێخ نائەخلاقی ئاسایشی سلێمانی!.. تاهیر عیسا

بەپێی ڕاگەیاندنی، رێکخراوی مافی مرۆڤی هەنگاو، هەفتەی رابردو هێزەکانی ئاسایشی سلێمانی، چالاکوانێکی سیاسیی کوردی خەڵکی شاری سەقزی کوردستانی ئێران، بەناوی بەهزاد خوسرەوی لەدوای ئەشکەنجەیەکی توند رادەستی جمهوری دڕندەی ئیسلامی ئێران کردەتەوە، کە خاوەن پێداویستی تایبەتە و ئەندامی حزبی دیموکراتە و بەڕەسمی پەنابەریی نەتەوە یەکگرتوەکان
بووە.
ئەم هەنگاوەی ئاسایشی یەکیەتی نیشتمانی کوردستان، لەسەرو بەندی هەڵبژاردنە گاڵتەجاڕانەکەی پەڕلەمانی کوردستاندا،
چ مانایەک دەگەیەنێت؟

لەهەر دەورەیەکی ئینتخاباتی وڵاتانی دنیادا، حیزب و ڕێکخراوە سیاسییە جۆراوجۆرەکانی بەشدار لەململانێی هەڵبژاردنەکاندا، بەر لە هاتنی وادەی تەبلیغاتی بۆ ئەو ململانێیە، زۆر بەحەزەرەوە هەڵس و کەوت دەکەن، نەکا بکەونە هەڵەیەکەوەو لەلایەن جەماوەرەکەیانەوە بکەونە ژێر باری سەرنج و تێڕوانینی خراپەوە، بەڵام پێچەوانەی ئەمە، ئاسایشی یەکیەتی کەدەست بۆ تاوانێکی وەحشیگەریانەی زۆر مەترسیداری لەم جۆر□ دەبات، پێمان دەڵێن، کە ئەوان تۆزقاڵێک باکیان بەوە نییە هەڵوێستی خەڵکی ئازادیخوازی کوردستان لەهەمبەری سیاسەت و کردەوە ناپەسەندە دژە ئازادیەکانیان کە ڕۆژانەو بەردەوام پەیڕەوی لێدەکەن چیلێدێت.

بەڵکو ئەوەی بۆ ئەم دوو هێزە بنەماڵەییە ئۆلیگارشییە گرنگە، کە هەریەکەیان دەستی بەسەر زۆنێکدا گرتووە، پارێزگاری کردنیانە لەپێگەی حوکمڕانی گەندەڵکارانەیان و لەلوتکەی بێمۆڕاڵیدا خەریکی خۆشخزمەتی و نۆکەرایەتین بۆ هەریەکە لە جمهوری کۆنەپەرستی ئێران و حکومەتی فاشیستی ئاکەپە و مەهەپە.

لەلایەک بەناو دژە تیرۆری پارتی خەریکی جاسوسیی و دەستنیشانکردنی کەسانی ئۆپۆزیسیۆنی تورکیاو کەسانی ئازادیخوازی تورکیایە، تەنانەت ئەوانەشی کە وەک کەسانی سیڤیلی دانیشتوی زۆنی سەوز، دژی سیاسەتەکانی تورکیاو ئەردۆغانن، لە ژێر سێرەی چاوی پیسی جاسوسی بەناو دژەتیرۆری پارتیدا، نەجاتیان نابێت و بۆ دڕۆنەکانی دەوڵەتی فاشیستی تورکیا، لەڕێگای جی پی ئێسەوە دەستنیشان دەکرێن و ڕۆژنییە پۆلێک لەکەسانی شارنشینی بێتاوان نەبنە قوربانی ئەم سیاسەتی نۆکەرچێتیی□ی سەرانی بنەماڵەی بارزانی و پارتەکەیان و خەڵتانی خوێن و خاک دەکرێن.

سەرباری ئاواڵاکردنی سنورەکانیان بۆ هێرشی سەربازی ڕژێمی فاشیستی تورکیاو وەڵامدانەی ئەم بنەماڵە نێرجسیانە، بەمەیل و ویستوخواستی داگیرکەرانی کوردستان، نیشانەی ئەوپەڕی بێ ئەخلاقی هەریەکە لەو دوو هێزەو وە هەموو ئەو هێزو حیزب وڕێکخراوانەی دیکەی دەورو بەری ئەم دوو هێزەشە کەل□ بەرامبەر ئەو جینایەتانەدا بێدەنگن .

ئەوەی لەم چەند ڕۆژەشدا لەلایەن ئاسایشی س□ل□مانی ڕوودەدات، لەدەستبردن بۆ جینایەتێکی وەحشیگەریانەی لەم جۆرە، هەموو ئەو قسە قۆڕانەی سەرۆکی یەکیەتی بەناو نوێ و تازە کە دەیگوت هەرکوردین وهەر کورد دەبین، دەکات بەدرۆیەکی زل وزەبەلاحی بێماناو پووچ وبەتاڵ، نیشانیان دا کەکوردایەتی ئەمان بەو جۆرەیە کە بەئەزموون لەماوەی سیی و سێ ساڵی ڕابردوودا نموونە هەرە قێزەونەکەی حوکمڕانی لەڕۆژهەڵاتی ناویندا، پیشانی هەم خەڵکی کوردستانیاندا و

هەم پیشانی خەڵکی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی و تورکیایان داوە.
سیاسەتە عەمەلیەکانی هەریەکە لەپارتی و یەکیەتی لەم سەروبەندەی بەرلەهەڵبژاردندا، لە دەلاقەی زەنی زۆردەوە بۆنی ئەوەدێت کە لەوەناچێت پارتی و ئاکەپە(بارزانی و ئەردۆغان) مەبەستیان بێت هەڵبژاردن ئەنجام بدرێت، نەبە بارزانی و پارتەکەی دوابەدوای ئەو ئاڵ وگۆڕانەی لەکۆمیسیۆن و بازنەی هەڵبژاردنەکان و کۆتاکاندا ڕویداوە، هەل ومەرج و دۆخی هەڵبژاردن لەباربێت، نە ئەردۆغانی فاشیستیش لەیادەوەری زیاتر لەسەد ساڵ تێپەڕین بەسەر پەیماننامەی لۆزان و میساقی میللی ئەتاتورکدا، دەیەوێت لەهەرێمی کوردستاندا دۆخی سیاسی و ئیداری وحکومی جێگیربێت، کە بەپێی ئەو میساقە میلییە،تموحیان لە گەڕانەوەی موسڵ و کەرکوک و تەنانەت هەولێریشدا هەیە، کە بە دەوڵەتانی زلهێز هەڵبژاردنی پەرلەمانی لەکوردستاندا، مەرجی ئەو جێگیریە سیاسیی و ئیداریی وئابووریەیە.
ئەمە لەکاتێکدا بەدەیان بارەگای میت وکۆماندۆی تورکیا بارەگایان لەزاخۆوە هەتا هەولێر بڵاوەپێکراوە،
دەرفەت بەسیناریۆی ئاڵۆزتربوونی دۆخی سەربازی بەبیانووی شەڕی پارتی کرێکارانی کوردستان، یەکێکە لەو ئیحتمالاتانەی کەدەکرێت وەک بیانوویەک بۆ ئەنجامنەدانی هەڵبژاردن دەستی بۆ ببردرێت !
هاوکاتیش لەدەلاقەی زەنی سەوزەوە دوای ئەم تاوانەی کەلەلایەن ئاسایشی سلێمانی ئەنجامدراوەو کەسێکی چالاکی مەدەنی سیاسیی خاوەن پێداویستی تایبەت تەسلیم بەڕژێمی سێدارەی ئێران کراوەتەوە، نیشانەی کەین و بەینێکی دیکەی بەر لەهەڵبژاردنی پەرلەمانە، لە نێوان ئێران و یەکیەتی نوێدا، بەنرخی خوێن لەکاسەکردنی چالاکوانێک بۆ جمهوری ئیسلامی ئێران لەبەرامبەر دیزاینی هەڵبژاردنی پەرلەمانی چاوەڕوانکراودا.نیشانەی پێداگریی و بەردەوامی نۆکەرچێتی ئەم یەکیەتییە بۆ سیاسەتەکانی جموری ئیسلامی ئێران لەناوچەکەدا.
بە وەستانەوە لەبەرامبەر سیاسەتە نۆکەر چێتیەکانی یەکیەتی و پارتیدا تەنیاو تەنیا بەهاتنەمەیدانی ڕیزی بەرفراوان لەخەڵکی ئازادیخوازی کوردستاندا دەتواندرێت کۆتایی بەم هەل ومەرجە ئاڵۆزو دژوارە بهێندرێت کە وەک تارمایی باڵی کێشاوە بەسەر تەواوی کوردستاندا.
تاهیر عیسا/06.09.2024

نانی بەرد.. شیعری سۆران محەمەد

چی دەبوو بنیامین
گەر ئەو بەردەت نەهاویشتبا
کەی ئەو گۆمە
حەوجێی شڵەقین بوو؟
ناااا
پردەکان دەبوو
برینەکانیان ساڕێژ کردبا
گەرمێنییە بێناونیشانەکان
لە بول□□و□
بەسەریدا بپەڕینا یەتەوە
ئەوبەری چێشتەنگاو…
ئای ئەو بەردە
سەری هەمووانی شکان
کەی شەوی ڕەواندەوە؟
کەچی بینەرانێکی درەنگ وەخت
چەپڵەیان بۆ دەستڕاستیی بنیامین لێدەدا
دەڵێن وای لە کاریزما
وای لە پاڵەوانی گۆڕەپان و مەیدان….

*

چی دەبوو گەر شەقت
لە دەمەشێرەکانی سەر ڕێ نەداباو
گوڵەحاجیلەکانت پان نەکردباوە
کاتێ بە باڵای چیاکاندا هەڵدەزنای
ئەو کاتانەی
کەلانەکانی ناو پریاسکەی شوانەکانت دەکرۆشت
خۆر بە هەر دە پەنجەی دروستی کردبوون
دەتخواردو دەبوونە پلاستیك
ئیدی پیتی کێڵگەکان بزر بوو
شەرت بێ ئەمجارە
ئێسکە پەرتەکان گەر کۆبوونەوە

پاڵەیەك لەدەرەوەی مەزرا
کای بۆ با کرد
دەبێ پێی بڵێم:
چیدی مەهێڵە نانەکانت ببنە پلاستیك …

*

ئوردوگا پڕە لە بەرد
مزگەوتەکەی عەنەب
پڕە لە تەرمی بەرد
یەکی گوڵە گەنمەکیان لە دەستدایە
چاوەڕێی مردووشۆرەکن
تا بیانشواو هەستنەوە
گەر چاخی بەردیش گەڕایەوە
بنیامین
بیورەکەی لە بەرد دەتاشێ
نەیدەزانی
لە زمانی بەرد نەرمتر،
بۆ شکانی سەری ڕێبوارەکان.
چۆلەکەکانیش
لە بەردی نەو دارلاستیکی مناڵەکان
دەترسان.
*

چی دەبوو
گەر ئەو بەردەت نەهاویشتایە بنیامین؟
دوێنێ سەرەکان پڕ بوون لە بەرد
پێیەکانیشی کردە بەرد
ڕێی لە هەنگاوەکان دەگرت
شەرت بێ ئەمجارە گەڕامەوە
ئاگام لە بەرییەکان بێ
تا شوان دەگەڕێتەوە
ئەوجا دەبێ گوزوشتەی ئاشی بەردین و
لەشکری گورگە دووپێکانی بۆ بگەڕێمەوە
نەهێڵم هەورەکان چیدی بەرد ببارێنن
ئەو کاتەی جوڵەی چرکەکان
هاوتای گەڕانی خەر دەبێ
لە دێی مەزراکان،
ئاوها، کەڵەشی توێغی ناخەکان

ناوەشێردرێ
لە دیدەی گیان..

*

بنیامین کە پیر بوو
نەیدەزانی
ئەو هەموو بەردە چیین
ل□ بەردەرگا!
نەیدەزانی چەند لە مێژە
قەتێیەك لەسەر كانییەكی دوورە دەست
تێر ئاو نەبووە..
نەیزانی
ئیدی بەرد نامێنێ
تا بەكامی دڵ
خانووچكەیەكی ئاوا
ل□ بەرد چێكەین
بۆ پ□یق□كان…

*

چی دەبوو
گەر ئەو بەردەت نەهاویشتبا؟
بنیامین!
....
کۆتایی تشرینی یەکەم ٢٠٢٣

سۆران محەمەد

گوناحە.. شیعری نەوزاد بەندی

گوناحە ،
شیعری جوان و نایاب ،
بۆ میللەتێ ،
بووە به عاشقی کۆیلایەتی و
برنج و کەباب ..

گوناحە ڕۆشنبیریی ،
بۆ میللەتێ ،
لای ناوگەڵ و
گەدەیەتی ،
هەموو هۆش وبیری ..

★ ★ ★

گوناحە کتێب ،
بۆ میللەتێ ،
برسیترە لە سواڵکەرەکەی ،
میر و وەزیری ..
35 ساڵ نەوت بدزێ ،
هێشتا پڕ نەبووە گیرفانەکانی ،
هێشتا جێی نەهێشتووە ،
مێشکی ،
کابوسی فەقیریی ..

★ ★ ★

گوناحە ،
کتێبخانە و
پێشانگای کتێب ،
بۆ میللەتێ ،
کە دینار تێکەڵکراوە بە شیری ..
کە ترس و سێکس و خواردن ،
بوون بە خوای
مناڵ و پیری ..

★ ★ ★

کفرێکی گەورەیه نووسین ،
بۆ میللەتێ ،
دوژمن گاڵەی پێ ئەکا و بێدەنگە ،
بۆ سنگی یەکترە شیر و تیری ..
ڕیفۆرمی چی نیشان ئەدەی بۆی ،
ئەو کە تەنها بۆ گیرفان و
بۆ خێزان و
ماڵی خۆیەتی ، تەگبیری ؟

ئامەس گیتەی بانگەوازەکانی بەیکاتکردنی فیلمی ’Why War‘ لە ڤێنس ڕەتدەکاتەوە؛.. وەرگێڕانی: گەڕان

ئامەس: حەماس و ئیسرائیل دەبێت و پێویستە رابەرە ڕاستڕەو توندڕەوەکانی ئێستایان وەلانێن بەئەوەی ئاشتی بەرقەرار بێت.

ئامەس گیتەی، دەرهێنەری ئیسرائیلی بانگەوازەکانی بەیکاتکردنی کارەکانی لەبارەی فیلمی ’Why War‘ لە ڤێنیس ڕەتکردەوە و ڕایگەیاند: هەردوولا لە ململانێی ئیسرائیل و فەلەستین پێویستیان بە پاککردنەوەی سەرکردایەتی ئێستایان هەیە بۆ ئەوەی ئاشتی زاڵ بێت.

فیلمی ’Why War‘ کە ئەم هەفتەیە بۆ یەکەمینجار لە ڤێنیس نمایش دەکرێت، ئیلهامەکەی لە نامەنووسی سەرەتای سالانی ۱۹۳۰ی نێوان ئەلبەرت ئەنیشتاین و سیگمۆند فرۆید وەرگرتووە سەبارەت بە پرسی سروشتی شەڕخوازانەی ڕەگەزی مرۆڤ و چۆنیەتی دوورکەوتنەوە لە شەڕ.

کارەکە دووبارە نمایشکردن و تێکەڵکردنی هەردوو کارەکتەرەکەیە لەکاتی گێڕانەوەی یاساکانیان، لەگەڵ وێنەی مێژوویی شەڕ لە هونەردا و دیمەنی چۆنیەتی مامەڵەکردنی کارەکتەرەکان لەگەڵ کاریگەرییە دەروونییەکانی ململانێکان.
ئەم فیلمە لە دوای هێرشەکانی حەماس بۆ سەر ئیسرائیل لە ٧ی ئۆکتۆبەر دەستی پێکرد کە. کە لە ئەنجامدا زیاتر لە هەزار کەس کوژران و بەدوایدا هەڵمەتە سەربازییەکانی ئیسرائیل بۆ تۆڵەکردنەوە لە حەماس دەستی پێکرد و وێرانەیی و کوشتارێکی زۆری لە خەڵکی غەزە بەدووای خۆیدا هێنا.

لەگەڵ ئەوەشدا گیتای وتی، دیدگای ئەو ئەوەیە کە دەیەوێت لە پرسی شەڕ بە شێوەیەکی گشتی بکۆڵێتەوە نەک لە ڕێگەی “پەیوەندییە سەرخەشکەرەکەی ئیسرائیل و فەلەستین”.

“هەروەها وتی: لە ڕاستیدا فیلمەکە تیشکی لەسەر ئیسرائیل و فەلەستین نییە، هەرچەندە پێیان وایە و وابیردەکەنەوە کە ئەوان ناوەندی جیهانن. بەڵام جیهان هیچ ناوەندێکینییە. هەسارەکە خڕە. [ئەوە] ململانێیەکی زۆر گرنگە، بەڵام.” ئەوان تاکە کەس نین لەسەر هەسارەیە”.

لە باسی فیلمەکەدا باسی لە بەشداری ئەم ئەکتەرانە کرد کە بەشدارن ئیرێن جاکۆب، ماتیۆ ئامالریک، میکا لەسکەت، جیرۆم کیرچەر، یەل ئەبیکاسیس و کەرن مەر. دیمەنەکان لە گەشتێکی شیعری دەچن لە ڕێی ئەو وێنانەی گیراون و خراونەتە پاڵی یەکتر لە ڤیەننا، تەلئەبیب، بەرلین و پاریس.
“هەموو شتێک لەسەر بنەمای هزری ئەم دوو بیرمەندە گەورەیە دامەزراوە. ڕەنگە کارل مارکس ئیلهامبەخش بووبێت بۆ ئەلبەرت ئەنیشتاین، چونکە کارێکی زۆر مارکسیستییە دەربارەی پارە و تەماح، یان پیشەسازی. کاری فرۆید لەسەر ڕۆحی مرۆڤ وە بۆچی ئەم ئاژەڵە زیرەکانە دەیانەوێت شەڕ بکەن”.

گروپێک لە نزیکەی ٨٠ کەسایەتیی ڕۆشنبیری ئیتاڵی لە سەروبەندی فێستیڤاڵی فیلمی ڤێنیزدا نامەیەکیان بڵاوکردەوە و ئیدانەی بەشداریکردنی فیلمی Why War – لەگەڵ فیلمێکی دیکەی ئیسرائیلی بە ناوی Gods and Men– لە بەرنامەی فێستیڤاڵەکەدا کرد و ڕایانگەیاند کە بەرهەمەکان لەلایەن کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنانەوە بەرهەم هێنراون کە “بەشداریکردن لە ئاپارتاید، داگیرکاری و ئەستا جینۆساید”.
گیتای کە ژیانی پیشەیی خۆی بۆ داکۆکیکردن لە ئاشتی و وتووێژی نێوان ئیسرائیلییەکان و فەلەستینییەکان بەسەر بردووە، کاتێک ڕۆژنامەنووسێکی ئیسرائیلی لە کۆنگرە ڕۆژنامەوانییەکەی ڤێنیزدا پرسیاری لەبارەی ئەو پەیامەوە لێکرد، داوای بایکۆتکردنی ڕەتکردەوە. ئاماژەی بەوەشکرد، ئەو کەسانەی داوای بایکۆتیان کردووە فیلمەکەیان نەبینیوە و بەرهەمەکەش یەک (شیکڵ) یان لە پارەی دەوڵەتی ئیسرائیلی وەرنەگرتووە، هەروەها باسی لە هەوڵەکانی کرد بەدرێژایی ژیانی بۆ بەرەوپێشبردنی دیالۆگ لەنێوان ئیسرائیلییەکان و فەلەستینییەکان.
گیتای گەشبینی خۆی دەربڕی کە ململانێی ئیسرائیل و فەلەستین ڕۆژێک دێت چارەسەر دەبێت.

دەشڵێت: ناتوانین لەبارەی مێژووەوە یەکلاکەرەوە بین… هەندێکجار خراپترین خاڵی مێژوو ڕەنگە بۆ بارێکی باشدا بکەوێتەوە، چونکە ئەم

خەڵکی درک بەوە دەکەن کە ئەمە ڕێگەیەکی دروست نییە و ناتوانن بەردەوام بن لە کوشتنی یەکتر و وەک سەرکەوتن، ئەمە کارێکی پووچە”
.
پێشنیاری کرد کە هەم بزووتنەوەی چەکداری فەلەستینی حەماس و هەم حکومەتی ناسیۆنالیستی بە سەرۆکایەتی بنیامین ناتانیاهۆ لەناوببرێن بۆ ئەوەی ئاشتی دەرفەتی هەبێت.
ئاماژەی بەوەشکردووە، “پێویستە هەردوو گروپەکە لەوە تێبگەن کە پێشنیاری ملکەچبوون بە حوکمڕانی حەماس پێشنیارێکی باش نییە، هیچ مافێک بۆ ژنان نابێت، نە مافێک بۆ مەسیحییەکان لە ڕۆژهەڵات، نە مافی هاوڕەگەزبازان و نە هیچ” نمونەی ئێرانی باسکرد لەوەی کە چۆن بە دوای خومەینی کەوتن و ئێستا بە هیچ رزگاریان نابێت.
ئاماژەی بەوەشکرد، “ئەمەی ئیسرائیلی دەبێت ڕزگارمان بێت لەو حکومەتە توندڕەوە، ناسیۆنالیستی، ڕاستڕەوە، ڕەگەزپەرست، ئەوتوندڕەوە ئایینییەی کە هەمانە ئەو دوو گروپە دەبێت هەندێک پاککردنەوە بکەن و دواتر ڕەنگە پردێکی نوێ دروستبکرێت. ئێستا نییە بەڵام دەبێت ئەو بیرۆکەیە بهێڵینەوە کە ڕۆژێک دێت، منیش باوەڕم وایە دێت”.
گیتای بڕیاریداوە هیچ وێنەیەک لە هەڵگیرسانی ئێستای ململانێی ئیسرائیل و فەلەستین پیشان نەدات، چونکە پێی وایە ڕووماڵکردنی هەردوولا دۆخەکە زیاتر ئاڵۆزدەکات.

دەشڵێت: “ئەگەر سەیری تەلەفزیۆنی ئیسرائیل بکەیت، تەنها ئەو دڕندەیانەی لە ٧ی ئۆکتۆبەردا ڕوویدا پیشاندەدات لە چەشنی دەستدرێژیکردنە سەر ژنان، سووتاندنی کیبوتزیم (موجەمەع)ت پیشان دەدات، ئەگەر تۆ ئیسرائیلییەکی ئاسایی بوویتایە و ئەم وێنانەت ببینیایە، دەتگوت با هەر هەموویان بکوژین.’
میدیای لاکەی تریش وەک تۆڕە عەرەبییەکان، ئەلجەزیرە، تەنیا وێرانکردنی غەززەت پیشان دەدەن، واتە دڕندەیی و وێرانکردنی دەیان هەزار ماڵ لە غەززە و کوشتنی دەیان هەزار کەس… و کە زۆربەیان تیرۆریست نین… بەڵکووخەڵکی مەدەنی و منداڵن.
لە بابەتی درێژەدان بە شەڕەکە”. ئاماژەی بەوەشکرد: تەلەفزیۆن جەنگ درێژدەکاتەوە، بۆیە بڕیارماندا فیلمێکی دژە جەنگ دروستبکەین بەبێ وێنەی شەڕ، پێویستە ڕێگەی نوێ بدۆزینەوە بۆ ئاوەدانکردنەوەی ئەم هەرێمە جوانە… تەنانەت سەرەڕای برین و کارەساتەکان و… یادەوەرییە خراپەکان، پێویستە شتێکی جیاواز بنیات بنێن ئەمەی هەیە نابێت بەردەوام بێت.”

Sep 3, 2024

سەرچاوە:
https://deadline.com/2024/08/amos-gitai-why-war-venice-boycott/-1236074736

یاسای جەعفەری چی لە دەوڵەتی مەدەنیدا دەهێڵیتەوە؟.. عوسمانی حاجی مارف

یەکەمجار نییە کە داکۆکیکارانی ئاینی لە ئەدامانی حزبە “ئیسلامیەکان” هەوڵ دەدەن جێپەنجەی خۆیان لەسەر سیماکانی کۆمەڵگەی عێراق بەجێبهێڵن، هەروەها کار بۆ تێکدانی ئەو سیما مەدەنی و شارستانیە دەکەن کە عێراقیەکان لە دێر زەمانەوە هاوشانی گەشەی کۆمەڵگەی سەرمایەداری خۆیان لەگەڵدا گونجاندو□ و پەیڕەوی دەکەن.
ئەمجارە ئەم ڕەوتی پیاوسالاریە دژە ژنە ئیسلامیانەی خەریکن خۆیان کۆدەکەنەوە بۆئەوەی ش□□□ی نەهێشتنی دوا هێمای مەدەنی کۆمەڵگە لە ڕێگەی پەرلەمان و دەوڵەتەوە پیادەبکەن، کە لەیاسای باری کەسیدا بەرجەستەی دەکەنەوە. دەیانەوێت پەیوەندی کارو سەرمایە و بازاڕی سەرمایەی ئازاد لە داسەپاندنی شەریعەی جەعفەریەوە بەڕێو□ بەرن.
بەڵام دانیشتوانی شارستانی و ناڕازی عێراق بەبێ ڕەچاوکردنی جیاکاری تائیفی و نەتەوەیی، مافەکانی ژنان و منداڵان دەپارێزن. هەروەها یارمەتیدەرن بۆ چەسپاندنی یەکگرتویی کۆمەڵگا دژ بە شەڕی تائفی و دینی و نەتەوەیی، یاسای جەعفەری لە ژیانیاندا جێگای نابێتەوە.
ئەوەی ئەمڕۆ پیاوسالارانی حزبە “ئیسلامیەکان” دەیانەوێت، شەرعیەتدان بە هاوسەرگیری کچانێک بدەن کە تەمەنیان ساڵی نۆیەمی تێپەڕ نەکردووە، بە ئاماژەدان بە فەتوایەک کە لەلایەن دەسەڵاتی عەلی سیستانیەوە دەرچووە، لەکاتێکدا دەسەڵاتدارانی دیکە لەگەڵیاندا ناکۆکن، بە تایبەت کە گەشەسەندنی کۆمەڵگاکان بڕگەی

نوێیان دابینکردووە کە ڕێزگرتنە لە پاراستنی مافەکانی مرۆڤ و یەکسانی ژنان و پیاوان. بەڵام ئەو ڕەوتی پاراستنی مافی ژنان و منداڵان و سیمای مەدەنی و شارستانیە، گەر بەیاساو یاسادانان و هێزی دەسەڵاتی خۆیەک نە سەپێندرێت، ئاشکرایە کە لەژێر کاریگەری هێزە میلیشیا تائیفیەکاندا پێشێل دەکرێت و کۆمەڵگە بەرە ئاقاری بەرژەوەندی کۆنەپەرستانەی خۆیاندا کێش دەکەن، ئەم کارە پێویستی بە ئیرادەو دەوری ڕاستەخۆی خەڵکە لە دەسەڵاتی سیاسیدا.
ئەگەر دۆخەکە بەو شێوەیەی ئەمڕۆ لەلایەن پێشنیاری میلیشیا ئیسلامیەکانەوە بەردەوام بێت لە پەرلەماندا، پێشبینی دەکرێت هیچ شتێک لە پێکهاتەکانی دەوڵەتێکی مەدەنی نەهێڵنەوە کە عێراقیەکان بتوانن بە سەلامەتی بژین و ژیانی خۆیان بەو شێوەیەی کە دەیانەوێت پراکتیزە بکەن، بەم شێوەیە بەغداو شارەکانی تری عێراق دەکەنە قەندەهار.
نەتەوە یەکگرتوەکان باس لەوە دەکات کە بەشێک لە پیاوانی ئاینی عێراق لە ماوەی بیست ساڵی ڕابردوودا هەزاران هاوسەرگیریان لەگەڵ کچانی خوار تەمەنی نۆ ساڵان ئەنجامداوە، ئەم دیاردەیە وەک تاوانێک لە ئاستی فەرمیدا سنووردار نەبووە، لەئەنجامدا بووەتە هۆی ڕوودانی بەربڵاوی جیابوونەوەی فراوانی هاوسەرگیری، مایەی سەرگەردانی و نەهامەتی و قوربانیدان بووە بۆ ژنەکان. لەماوەی ساڵێکدا (٢٠٢٢) زیاتر لە ٧٣ هەزار حاڵەتی جیابوونەوە لە عێراقدا تۆمارکراوە. چالاکوانان هۆشداریاندا لەوەی ئەگەر هەموارکردنەوەی پێشنیارکراوی یاسای باری کەسێتی پەسەند بکرێت، پێشبینی دەکرێت ئەم کارانە فراوانتربن و زیاتر گەشە بکەن، هەروەها نەوەکانی کچانی خوار تەمەنیش بەر دەستدرێژی و زەلیلکردن دەبنەوە بەپێی یاسا پێشنیارکراوەکە. ئەمەش ڕەنگدانەوەی نەرێنی لەسەر دۆخی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی خەڵکی عێراق دادەنێت، کەوەک بەشێک لە پلانی لەناوبردنی “دەوڵەتی مەدەنی” مانا پەیدا دەکات.
مەترسی سەپاندنی ئەو بڕیارانەی دەربارەی هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتیە، لەو شوێنەوە ببینین کە هێزەکانی “چوارچێوەی هەماهەنگی” (شیعە) لە پێکهاتەی حکومەتی عێراقدا پشتیوانی لێدەکەن. چوارچێوەی هەماهەنگی ئەو دەستەیەن کە پێداگری لەسەر دەرکردنی یاسا نوێیەکە دەکەن، تا سیستەمێکی سیاسی تائیفی کە دەرفەتی مانەوەی دەسەڵاتیان پێدەدات دامەزرێنن، تەنیا لە ڕێگەی دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی پیاوسالاری تائیفیەوە دەتوانێت سەقامگیری بەدەستبهێنێت، کە ژنان لە مافەکانیان بێبەش کات، بزوتنەوەکەیان بە ئیفلیجی پاشەکشە پێبکات، یان ژنان دورخاتەوە لە بیرکردنەوەی پاراستنی کۆمەڵگایەکی هاوچەرخ و شارستانی، کە لە نێوان

ئەندامەکانیدا یەکسانی واقعیە و جیاکاری قەبوڵ ناکرێت.
بۆیە دەکرێ بگوترێ کە بنبەکردنی توانای ژنان بۆ بیرکردنەوە لە ئازادی و یەکسانی و پێشێلکردنی مافەکانیان لە کۆمەڵگادا، هەر لە منداڵیەوە گرنگترین ئامانجی ئەم یاسا نوێیە، کە هاوسەرگیری مێینە لە تەمەنی نۆ ساڵیدا پەسەند دەکات، ئەمەش جۆرێکە لە کۆیلایەتی کە ڕێکخراوە تیرۆریستیە ئایینیە توندڕەوەکانی وەک داعش پێشتر هەوڵیان داوە بەسەر پێکهاتەکاندا بسەپێنن کە لە ڕێگەی پیلانگێڕیەوە توانیویانە کۆنترۆڵی بکەن و مافەکانیان زەوت بکەن.
لەژێر پاراستنی پەیوەندی تائیفی، خێڵەکی، یان بنەماڵەدا ئەو دەوڵەتە ئایینیەی کە لایەنە شیعەکان هەوڵی سەپاندنی دەدەن بەسەر عێراقیەکاندا، جۆرێکی تایبەتی دەوڵەتە و دواکەوتوییەکەی بریتیە لە زیادەڕەویەکی زۆر لە هەژاری و نەداری و جیاکاری و بێئیرادەکردن و گۆشەگیری ژنان. واتە دەسەڵاتەکە بێباکە بەرامبەر دانیشتوانەکەی، ئەمەش بەڕێگەی ئەوەیە کە پارێزگاکان کە زۆرینەی شیعەیان هەیە، بەرپرسەکان دواکەوتوترینن لە دەستەبەرکردنی خزمەتگوزاری و پێداویستیەکانی ژیانی ڕۆژانەی خەڵکیدا، لەهەمانکاتدا لە بەرامبەریدا چەک و مادەی هۆشبەر لەناویاندا بڵاو دەکەنەوە. ئەتوانین بڵێین ئەمریکا سیستەمێکی سیاسی سەپاند کە ئامرازی بەردەستیان بوو بۆ لەناوبردنی عێراق بۆ دڕاندنی پەیکەرە کۆمەڵایەتیەکەی.
یاسا نوێیەکە بۆ هەوڵێک دادەنرێت بۆ سەپاندنی بناغەکانی دەوڵەتێکی ئاینی کە لەوانی دیکە توندتر بێت، هەروەها سەرەتای ملکەچکردنی کۆمەڵگەی عێراقیە بۆ زاڵکردنی ئیرادەی میلیشیاکان کە دامەزراندنی دەوڵەتی مەدەنی بە دوژمنی بەرژەوەندیەکانیان پێناسە دەکات. لە ڕێگەی ئەم هەموارکردنەوە، پێناسەی شارستانیەت بۆ ئاژاوەگێڕی دادەپێشرێت. ئەمەش توندترین و قێزەوەنترین ناونیشانە بۆ ژنان، دوای ئەوەی لە زۆرێک لە قوتابخانە سەرەتاییەکان پۆشینی حیجاب بەسەر کچاندا سەپێنرا. ئەمەش بەو مانایەیە کە نەوەیەک لە ژنان گەورە دەبن کە باوەڕیان بە ئازادی ژنان نیە و ئەو بڕوانامە دەرونیەیان نیە کە ناڕەزایەتی دەربڕێن بەرامبەر بە هەڵاواردن.
ئەمە ئەو نەوەیەیە کە هەژاری وەک چارەنووس و نەخۆشی وەک تاقیکردنەوە و نەزانی وەک حیکمەت قبوڵ دەکات. بابەتەکە تەنها پەیوەندی بە باری مەدەنیەوە نییە، بەڵکو پەیوەندی بە چارەنووسی عێراق و کۆمەڵگاکەیەوە هەیە.
بەڵام ئەو خۆپێشاندانانەی لەدژی پێشنیازی هەموارکردنەوە ڕوویاندا بەتایبەتی لە خودی شاری نەجەفیشدا کە قەڵای دیارترین دامەزراوەی ئاینی شیعەیە، نموونەیەکی بەرجەستەیە لە ڕەتکردنەوەی ئەو

بەیارانەی پێشنیارکراوە، لەهەمانکاتدا ئومێدبەخشە کە فشارێکی گەورەبێت لەسەر پەرلەمان، تا دەرگای دەنگدان لەسەر ئەو بەیارانە داخات.

کاتێک خۆپیشاندانەکانی ئۆکتۆبەری ٢٠١٩دا ڕویاندا ئەنجامی کتوپڕی ئەو ساتەوەختە نەبوو، بەڵکو ئاکامی کەڵەکەبوونی توڕەیی و ناڕەزایەتییەک بو لە بەرامبەر سیاسەتی ئەو هێزە میلیشیا شیعانەی ئامۆژگاریان لە کۆماری ئیسلامی ئێران وەردەگرت، ئەستاش لە بەرامبەر ئەو بەیارانەدا بەدور نازانرێت کە هەمان ناڕەزایەتی بە گوڕوتینێکی ترەوە ڕوبدات.

پێویستە خەڵکی ناڕازی بەفراوانکردنەوەی ناڕەزایەتییەکانیان، بەهیچ جۆرێک ڕێگە نەدەن ڕەشنووسی نوێی یاسای باری کەسێتی دەنگدانی دووەمی لە پەرلەمان بۆ بکرێت و پەسەندبکرێت. ئەو کەسانەش ئەو پێشنیارانەیان کردوە، پێویستە مافی ئەندامێتی پەرلەمانیان لێوەربگیرێتەوە، پێویستە دڵنیابین لەوەی چوارچێوەی یاسایی عێراق ژنان و کچان دەپارێزێت بەگوێرەی پابەندبون بەو یاسا نێودەوڵەتیانەی بەرگری لە یەکسانی ژنان و پیاوان دەکات. چونکە پەسەندکردنی یاسای جەعفەری هەنگاوێکی کارەساتبار و مەترسیدارە و بەڕەسمیەت ناسینی جیاکاریە بۆ ژنانی عێراق، ڕێگە خۆشدەکات بۆ نایەکسانی بە یاسا، لەوەش مەترسیدارتر سەوداومامەڵەیە بە مناڵان.

ئەم دۆخە جگە لە بڵاوبوونەوەی گەندەڵی و ڕەسمیەتدان بە باڵادەستی پیاو سالاری و بە یاساکردنی نایەکسانی، لەوەش واوەتر شیرازەی کۆمەڵگەیەکی شارستانی تەواو دەشێوێنی، بەو مانایە ژنان دەکاتە کۆیلەیەک و کەرەسەیەک، تەنها بۆ چێژوەرگرتنی پیاوان، ئەمەش بەرەو ڕووی ئەوپەڕی دڕندەیی ئەو لایەنە ئیسلامیانەمان دەکاتەوە کە داعش لە باری عەمەلیەوە نمونەیەکی قێزەوەنی ئەوپەڕی دژی ئینسانی نیشاندا ین، ئەو داعشەی بەر نەفرەتی تەواوی جیهان کەوت، ئەستا بەشێک لە شیعەکانی دەسەڵاتدار لە عێراقدا، خەریکن بەشەرمانە و بە ئارامی ئەو یاسایانە لە ڕێگەی پەرلەمانەوە دەخەنە ناو پرۆسەی دەنگدانەوەو دەیانەوێت فرسەت لەسەر ئەوە بهێنن کە زۆرینەن لە پەرلەماندا، بەڵام پێویستە دانیشتوانی عێراق ئەوە نیشان بدەن کە زۆرینەی دژی ئەو بەیارو یاسایەن لە دەرەوەی پەرلەمانن و ڕێگا نادەن ئەو جۆرە بەیارانە بەسەر چارەنوسی ئازادی ژیانی ژنان و پیاوانەوە مامەڵەیان پێبکرێت.

مشتومڕ لەم بارەیەوە لە شەقامی عێراقی و لەناو داڵانەکانی پەرلەماندا لەسەر ترسی تێپەڕاندنی هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتی دەکرێت، کە بەناوی دەنگی زۆرینە لە پەرلەماندا مامەڵەی پێدەکرێت، پێشتریش چەندینجار هێزەکانی سەر بەچوارچێوەی هەماهەنگی

پێشنیاریان کردووە، بەڵام دەنگدانەوەی ئێستای، متمانەی ئەولایەنانەیە کە پێیانوایە دەتوانن دۆخی عێراق لە کۆمەڵگەیەکی شارستانیەوە بەم ڕێگەیە بگۆڕن بۆ باڵادەستی دەوڵەتێکی ئیسلامی و جێبەجێکردنی یاسای جەعفەری بسەپێنن، بە ڕابەری ئەولایەنە شیعانەی پاشکۆی ئێرانن. هەوڵی خەڵکی ناڕازی عێراق پێش هەر شتێک لە ئێسادا پێویستە ڕێگە نەدات ئەم هەموارکردنەوەیە تێپەڕێت. بەڵام ئەوەی شایانی باسە گەر بەهەر فێڵوفێڵ و ساختەکاریەک ئەم هەموارکردنە لە پەرلەماندا پەسەند کرا، ناتوانێت ببێتە یاسایەک لە نێو زۆرینەی کۆمەڵگەی عێراقدا جێبەجێ بکرێت، ناتوانێت بەر بە گەشەی شارستانی بونی عێراق بگرێت، ناتوانێت ململانەی ڕەوتی ئازادی و یەکسانی ژنان و پیاوان بوەستێنێت، بەجیا لەوانەش ڕێژێک ڕاپەڕینی جەماوەری تەواوی دامودەزگاکانی ئیسلامی بە دەسەڵاتی سیاسی و یاساو شەریعەتەکانیان لە ئێران و عێراق و هەر دەوڵەتێکی ئیسلامی دەپێچنەوەو لە مۆزەخانەدا دایدەنێن.

شیعرییەت لە نێوان لاساییکردنەوەو ئەفراندندا.. سەران محەمەد

ئارگیومێنتی شیعر:
شیعرییەت لە نێوان لاساییکردنەوەو ئەفراندندا
دوو شیعر بە نموونە
سەران محەمەد

١
شەڕێ پشیلە

نارین ڕۆستەم
....
لە قاپووتێکی دەستی دوو

شیعرێک پژمی.
پێشانی دایکمم دا
جنۆکەی لێ دەرکرد و
بە قورئان ڕاوی نا
ناومان لێنا:
شەڕەپشیلە.
لە کن عەریزەنووسی ناسنامە
کە قەڵەم گەیشتە سەر ڕەگەز
سەرەوخوارم کردەوە،
فرمێسکێکی لێ کەوت:
نییەتی
دەرکراین.
کتێبخانەی گشتی..
تایبەت بە بێناسنامان لە بەشی ئەرشیف،
زبڵدانێکیان هەبوو
بازمان بەسەردا.
لە گەڕانەوە ماتۆڕی پۆلیسی ژینگە هەڵی داین
شیعرەکە کەوتە ناو زەلکاو.
لەو زەلکاوە
قوڵابی شاعیران:
بۆق
زبڵ
ئاویان بۆ شیعر ڕاو کرد
تا وشکی کرد
لە لێواری زەلکاو،
قۆپچەی قاپووتم دەکردەوە
شەڕەپشیلە هەر نەگەڕایەوە.

٢
شێعرێک کە دەبوایە لەبار بچوایە
پەروێز هوما
....
زاکیرەم موچرکەیەکی پیا دێت،
پێم وایە، دەبێت شیعرێک لەدایک ببێ.
دەینێرمە نفووس،

ناوی دەنێن"ئازار".
دەینێرمە دووکانی ئاردفرۆش،
بە ڕووڕەشی دێتەوە.
دەچێتە کۆڕێکەوە و هاوار دەکات،
پشتی دەشکێنن و حەرفەکانی بە پڵتۆک ڕاو دەنێن.
دەینێرمە شارەوانی،
وەک میرات،
گۆڕێک دەکەن بەناویەوە.
دەینێرمە گۆڕستان،
بەزیندوویی ئەینێرنەوە.
ئەینێرمەوە ناو زاکیرەم،
مێشکم دەبێتە تابووت،
شیعرەکە دەبێتە مەیت و سەریشم گۆڕستان.

جیاوازی و لێکچوون:

رەنگە لە نێوان ئەو ٢ شیعرەدا خاڵی جیاوازی و هاوبەش هەبێت، بەڵام من دڵنیاتان دەکەمەوە کە هاوبەشی لە وێنە شیعرەیەکان و زاراوە بەکارهاتووەکاندا نییە کە دوو پێکهاتەو بەشی گرنگن لە شیعر، بەڵام خاڵە هاوبەشەکان کە جەنابت بە لاساییکردنەوەی دەزانیت ئەوا من باسیان ناکەم، پرسیاری پێش ئەمەشم ئەوەیە بۆچی شیعرەکەی نارین خانم لە یەکەم بینیندا سەرنجمان ڕادەکێشێت و لامان جێی بایەخ دەبێت؟

من هیچیان لە پێشەوە ناناسم و رێزم بۆ کاکە سۆران و هەر دوو شاعیر هەیە، بەڵام لێرەدا وەك نیمچە لێکۆڵینەوەیەکی پراکتیکی بەڵگەی ئەو دوو بۆچوونەی خۆمتان بۆ دەخەمە روو کە لێکچوون لە وێنەو زاراوەسازییدا نییە، بەم جۆرە:

شیعرەکەی نارین بە قاپووت دەست پێ دەکات و هەر بەویش کۆتایی دێ، هەر کۆپلەش کۆمەڵێك وێنەو دەستەواژە لە خۆ دەگرێت بەم جۆرە:

کۆپلەی١/ شیعر- جنۆکە – شەرەپشیلە
/٢ عەریزەنووس- بێ رەگەز
/٣ کتێبخانەی گشتی- پێناسە- زبڵدان
/٤ ماتۆڕ -زەلکاو – قولاپی شاعیران
/٥ قاپووت – شەرەپشیلە
………………….

شیعرەکەی پەروێز:

١/ زاکیرە – شیعر- نفوس -ئازار
٢/ دوکانی ئارد فرۆش – روو ڕەشی
٣/ کەڵە – راونان
٤/ شارەوانی- گەڵا
٥/ گۆڵستان – زیندوویی
٦/ زاکیرە- تابووت – شیعر
....

- سەرنج: من خاڵە جیاوازەکانم خستە روو کە پێمان دەڵێت لە فۆرمدا هەردوو شیعر جوانن و هەوڵی نامۆئلوفیان تێدا بەدی دەکرێت، هەرچی وێنەکانە لە شیعری یەکەمدا زیاتر حسین بەڵام لە دووەمدا زۆرینین، بەڵام (لە رووی پەیوەندیی شیعرییەوە) لەدەگمەنم لە خاڵی لێکچوون ، بەو مانایە نا کە چاوپۆشی لەبکەم یان بەرگری لە شاعیرێك بکەم دژی ئەوی تر، مەرج نییە هەموو جارێکیش شیعرەکمان بەدڵ بێت یان بەدڵ نەبێت هەکەی راستەوخۆ بزانین لەکاتێکدا چێژی لەمبارەدا حوکم دەدات، بەڵام حاڵەتی لێکچوونی دوو دەق هەکاری زۆرن و قەزەوەنترینی ئەوەیە کە لە شاعیرێکی ترەوە کۆپی کرا بێت.
بەهای شیعرییەت:
، من کە ئەم دوو پرسیارەم هەروژان، مەبەستم ئەوەبوو لە سەنگەی (دیدە روونییەوە) بیروبۆچوونە شیعریەکانمان بخەینە روو، وەك دەزانن نەمنووسیوە لێکچوون نییە یان هەیە.. بەڵام باوەڕ بفەرموون هەندەش دەقەکەی کاک پەروەز ناشیعریی نییە، هەست ناکەن زۆر هەرشەکی توند و ناڕەوایە گەر زۆربی سفری بکەینەوە و هیچی بە جێ نەهێڵین؟ باشە گەر خوێنەرێك دەقی یەکەم نەبینێت ئایا بە دەقی دووەم دەڵێ شیعر نییە؟ لە کاتێکدا ئەویش لە هەر کۆپلەیەکدا وێنەیەکی جیاوازو تاڕادەیەك جوانیشی بەکارهێناوە کە لەگەڵ مانای گشتی دەقەکەدا دەگونجێت، هەروەها من هاوڕا نیم لەوەدا کە نا … جیاوازی زۆرە لە نێوان قاپووت و زاکیرەدا چونکە زاکیرە ناخەکییەو و شوێنەکی هەستیار و گرنگە لە سایکۆلۆژییەتی نووسیندا و تاکە سەرچاوەی بوونی مرۆڤە لە رابردوویدا، لە بەرانبەریشدا قاپووت شمەکەکی دەرەکییەو بە تایبەتی گەر دەستی دوو و بەکارهاتوو بوو بەت دەبێت چ شەرە پشیلەیەکی لە دەرچێت؟ لە دەتوانین هاوشێوەییەك ببینینەوە لە ئایدیای شیعرەکەدا بە گشتی و بونیاتی مانای کۆپلەکاندا کە

هەردووکیان دەلالەت لە شیعری بە بەخت و شکستخواردوو دەکەن و سەردەکەن بە چەند شوێنێکی جیاوداو لە دنیای ئەندێشەدا فەرمیان پێ دەدرێت، بەڵام گەر بمانەوێ لە رابردووی پەروەز تێبگەین ئەوا شیعر لێرەدا بەدبەختی ئەو مرۆڤەمان نیشان دەدا کە لە ڕێی زاکیرەوە پێی پێ دەبەین، بە نموونە لای شاعیر زاکیرە یانی فلاشباکی ناسەرو نەهامەتییەکان کە هەموو دەرگاکان بە ڕوویدا دادەخرێن، ئەمە دەکرێت هەڵگری دەلالەتی ژیانی شاعیران بێت لە کۆمەڵگای ئێمەدا بە گشتی. هەرچی دەقەکەی دادە نارینە هەست ناکەیت جۆرێك لە سوریالییەت و هیچگەرایی و شتێك لە وێنەی کارتوونسازیی و ساتیری تێدا بێت؟ هەندێك وێنەی نامەعقول کە زیاتر جوانی و ئەتەماتیکی و پاراوی پێ دەبەخشە، بە نموونە دەکرێت بپرسین پەیوەندی قاپوت و پژمین و شیعر چییە؟ نارین خانم زیاتر پشتی بە ئیلهامی ساتەوەخت بەستووەو خۆی تەسلیمی شەپۆلەکانی کردووە بەڵام هەرچی پەروەزە هەوڵی تەنسیق و تەبایی نێوان کەپلەکانی داوەو زیاتر بیرکردنەوەو ڕێکخستنی پێوە دیارە، پاشان لە کەپلەی یەکەمدا هەستناکەیت دەرکردن و راونان دوو وشەن بە یەك مەبەست بەکارهاتوون و یەکەکیان زیادەیە؟ بە نموونە دەکرا پوختەترو تەکمەتر بکرێ بەم جۆرە:

لە قاپووتەکی دەستی دوو
شیعرێک پژمی.
پێشانی دایکمم دا
بە قورئان
جنەکەی لە دەرکرد و
ناومان لەنا:
شەڕە پشیلە

لە کەپلەی دووەمدا زەرمانایەکی باڵای لە دەفامینەوە کە جێهێشتنی شەڕەدەنووکی ڕەگەزییە، ئەو لێرەدا باوەڕی بەم جەنگە کاڵفام و ناکۆتایە نییە، لای ئەو ئەمە خۆمژیلکردن و بەهەدەردانی کاتەو بەس- کە لەشیعرەکانیشیدا ئەم هەستە باڵایە ڕەنگ دەدەنەوە، بەڵکو شاعیر وای دەبینێت بنەچەی ئێمە هەر یەکە و شیعریش بەهەمووانە تەنانەت بەوای بە شیعری پیاو و ژن نییە، یان شیعری باش هەیە یان نا... هەروەها لەم کەپلەیەدا لەکەوتنی فرمێسك ئاماژەیەکی جوانی ستەمدیدەیی لانەوازانە وەڵای ئەوەی لێرەدا بە خەستی (بەرەواژەی ناونیشانی کتێبەکە) چێ دەبەتەوەو خۆی نمایش دەکات، هەرچەندە تارادەیەك جیهانی حەوا لەم دەقەدا سەبەرەکی تەنکی

لەسەر جەهەشتەووە، کە ئەمەش حاڵەتێکی زۆر ئاسایی و ئیستەتیکییە(وەکو پیشاندانی دایك و جنەکە دەرکردن، فرمێسکی لە کەوت، قاپووتی دەستی دوو....) .

لە کن عەریزەنووسی ناسنامە
کە قەڵەم گەیشتە سەر ڕەگەز
سەرەوخوارم کردەوە،
فرمێسکێکی لە کەوت:
نییەتی
دەرکراین

لە کۆپلەی سێ دا چەند بازدانێکی سروشتی تێدایە کە زیاتر شێوازی ئۆتۆماتیکی زاڵە بەسەریدا ، سەرنج بدەن سەنتەر لەم کۆپلەیەدا چییە؟.. ئایا ئەرشیفی کتێبخانە چەقە؟ کە شاعیر باز بەسەر ئەم چەقەدا دەدات و تیشك دەخاتە سەر زبڵدان و باز بەسەر ئەویشدا دەدات، بە ئەوەی بەڵەت شیعرەکە کەوتە ناو زبڵدان، بەڵکو دەوڵەت بازمان بەسەردا دا، کەواتە گەر لە کۆپلەی یەکدا شتێك لە (هەرەر) ی تێدا بێت ودەروازەی تییما بکاتەوە کە شیعرێکی شەڕە پشیلەییە ، و لە هی دووەمدا بەرەو یونیڤەرسالەی هەنگاو بنێ بە جەهەشتنی شەڕی ڕەگەزیی ئەوا لەم کۆپلەیەدا شیعرەکەی بە ناسنامە نییە چونکە ئەو بەشە بەشی بێ ناسنامانەو زبڵدانیشی تێدایە بەڵام نەکەوتە ناوی، وێڕای ئەوەی ناسنامە زیاتر سەر بە پەلەنی بەڕێوەبەرایەتی ڕەگەزنامەیە نەك کتێبخانە!

کتێبخانەی گشتی..
تایبەت بە بێناسنامان لە بەشی ئەرشیف،
زبڵدانەکیان هەبوو
بازمان بەسەردا

لە کۆپلەی چواردا ساتیرێکی جوان و وێنە شیعرێکی تازەی لە خۆ گرتووە کە (ماتەمەی پەلیسی ژینگەیە)، کەواتە ئەمەش دەرخەری ئەو دیوە ڕەشەی بەرەواژووبوونی مەیدانەکانی ژیانە لە کۆمەڵگای جیهانی سێ دا، بەڵام گەر شیعرەکە بکەوێتە ناو زەلکاو و با ئاوای دابنێین شاعیرانی تر دەیانەوێت یان دەریبهێننەوە یان لەی بدزن! هههههـ! بەڵام ئایا وای نابینیت دەستەواژەی (ئاویـان بە شیعر ڕاو کرد)لە رووی دەلالەت و زمانەوە زۆرناگونجاوە لەوجێیەدا- چونکە هیچ مانایەك نادا بەدەستەوە، نازانم ئاو بەشیعر ڕە دەکەن؟ یان شیعر راو دەکەن؟ یان ئاویان لە زەلکاو دەرکرد؟ هتد.... پاشان ببینە (قەپچەی قاپووتم دەکردەوە)لێرەدا بەکارهێنانی فەرمانی

(دەکردەوە): رابردووی بەردەوامە کە رەنگە رابردووی سادە
بوایە ئەوا زیاتر لەگەڵ (راوکرد)ی دێڕی پێشوو بگونجایەو
دەهاتەوەو هەروەها کە قۆپچە جارێك کرایەوە بە بەردەوامی
ناکرێتەوە جارێکی تر… پاشان گەر زەلکاو وشکی کرد ئیتر کەی
لێـواری دەمێنێـت؟ بەهەرحـاڵ شیعرێکـی جیـاوازەو هەمیشەش
جیـــاوازیی مقۆ مقۆ بە دوای خۆیــدا دێنێـــت، وێڕای ئەوەی
کەرەســەکانی تـایبەتە بە دنیـای خـودی شـاعیر و دنیـایەکی
مناڵانە کە زەیینمان بەرەو فیلم کارتۆنەکانی تەمەنی گچکەیی
دەباتەوە لە تەکنیك و شێوازدا، بەڵام لە بابەت و وشەسازیدا
نا هی گەورانە، هەرچەندە شاعیری رەوانشاد رۆستەم باجەلانیش
شێـوە هەوڵـی نووسـینی شیعـری جیـاوازی بەو ئاراسـتانەدا
هەبوو(ئەمە بابەتێکی ترەو شوێنی ئێرە نییە)، هەرچەندە خودی
شاعیر لە شیعرێکی تردا وای دەبینێت کڵاوە ئەفسوناوەکەی ئەو
جیاوازە لە کلاوە شیعرییەکەی باوکی کە دەڵێت:
من کڵاوێکی جادوویـیم لەسەرنرا و بزر بووم
ئەو کڵاوەی باوکمی کرد بە شاعیر
لە چەکمەجەی دۆڵابەکە پاڵکەوتووە
**
لیرەداو لە کۆتا کۆپلەدا شاعیر ئاوها پەردەی دوا دیمەنی
شەڕەپشیلەکەی دادەداتەوە و چــــــــاوەڕوانی دەرکەوتنەوەی
دەکات، تا ئەو کاتەی شیعر لە کۆمەڵگای بێ بەهای مرۆڤەکاندا
بەهای بۆ دەگەڕێتەوە:
لە گەڕانەوە ماتۆڕی پۆلیسی ژینگە هەڵی داین
شیعرەکە کەوتە ناو زەلکاو.
لەو زەلکاوە
قوڵابی شاعیران:
بۆق
زبڵ
ئاویان بۆ شیعر ڕاو کرد
تا وشکی کرد
لە لێواری زەلکاو،
قۆپچەی قاپووتم دەکردەوە
شەڕەپشیلە هەر نەگەڕایەوە
لە کۆتاییدا دەڵێم ئەمە بەشێکەو جۆرێکە لە خوێندنەوەکان ،
هیوادارم ئەم بۆچوونانە زیاتر بابەتی زیندووی دنیای شیعر
بجوڵێنێت و ئیتر واز لە دەستەواژەی دەستخۆشی بهـێنین، رەنگە
لای هەندێك پەسەند نەبێت چونکە ئەوەی د□رบارە دەدوێین شیعری

خانمەکە، بەڵام من مامەڵەم تەنیا بە تێکستەکانە دوور لە هەر هۆکارێکی دەرەکی، دەمەوێت ئەوەش بڵێم کە بەداخەوە دەستخۆشی نووسین بۆ پۆستەکان گەورەترین بارە بەسەر دنیای شیعرەوە لە سۆشیال میدیا، دەبوو ئەوەی شتێك یان ئیزافەیەکی هەیە بۆ دەوڵەمەندکردنی بابەتەکان بینووسێت ئەگینا ۹۰%ی کۆمێنتەکان دووبارەو بێ سوودو نابەرهەمهێنن لەگەڵ ڕێزمدا بۆ هەمووان…

....

پوختەی باس:

شێوازی نارین دوو جۆر کەرەسەو ئایدیا بەشدارن لە بەرهەمهێنانی شیعرەکانیدا:

١- شێوازی فیلم کارتوون: ئەمەش بە تێکەڵکردنی لەگەڵ زاراوەو ئایدیای شیعریدا.

٢- شێوازی جادوویی و هۆرەر: ئەمەش هەندێکجار هەر لە فیلم کارتووندا دەبینرێتەوە، بەڵام سەراپای دەق لای نارین داگیرناکات بەڵکو وەکو ڕەگەزێك لە پێکهاتەی دەقدا بەشدارە.

هەرچی دەقەکەی هەمایە هیچ لەم دوو خاڵە بنەڕەتییە شێوازییەی تێدا نییە، ئەوەی خاڵی هاوبەشە تەنیا ئایدیای ڕەگەزی سەرەکی شیعرەکەیە کە (شیعر)ەو لە هەردوودەقدا سەر دەکات بە چەند شوێنێکی جیاوازدا کە تەواو جیاوازیشە لەوانەی نارین، ئیتر ئایا ئەمە لەژێر کاریگەری شیعرەکەی نارین دا بووە یان نا؟ ئەوە کاری من نییە حوکم بەسەر نییەتدا بدەم، بەڵام وەکو نۆڕینێکی ڕەخنەیی ئەمە بەرەنجامی ئەو مقە مقەیەیە کە لەبارەی ئەو دوو شیعرەوە خراوەتە روو.

:

تۆ دز نیت، شەریکە دزیت بە خۆڕایی.. نەوزاد بەندی

بۆ بێ ماف و

بۆ بێ نان و

ب□□□ایی ..
شەریکە دزیت ،
به بێ بەش ..
بە خۆڕایی ..!

★ ★ ★

دەنگت هەبووایه،
مۆڵەتی هاوارێکت ئەبوو جارێ ..
ئەبێ بە بێدەنگیی بڕۆی ،
بچیتە بەر سندوقێکی وەکو زیندان ،
دارە زڕەکە هەمدیسان زڕ کەیتەوە ..
ناسنامەی لاڵیی و
بێدەنگیی و
کۆیلایەتیی
بۆ ساڵانێکی داهاتووت ،
پڕکەیتەوە ..

★ ★ ★

دەنگ بدەن .. دەنگ ..
با لە خولی داهاتوودا ،
لەگەڵ نەوتا ،
بتانکەنە تاریکایی تەنکەرەکان ..
لەگەڵ برسێتیدا ،
دیسانەوە هەڵتانشێلن ..
خوێنتان بکەنە ناو قاسەی
ژێر زەمین و
ناو دۆلار و دەفتەرەکان ..
با لە خولی داهاتوودا ،
داهاتووتان بکەنە پێی
شەهوەتاویی
سەماکەره مۆدێلەکان ..
بە زیندوێتیی
بتانخەنە
ناو کفن و قەبر و کێلەکان …

★ ★ ★

ئەرێ چەندەمین جارتانە ،
بە دەستی خۆتان ،
ئەڕۆنە ناو ئاپۆڕەی
برسی و سەرشۆڕ و گێلەکان ؟

* * *

قەسا بەکان ،
هەموو ڕۆژێ مەڕ سەر ئ□ بڕن ..
نە مەڕێ ڕایکرد .. هەڵفڕی ..
نە قەسا بێ وازی لە سەربڕین هێنا ..
نە چەقۆیەک دەستی قەسا بێکی بڕی ..

* * *

خەمگینترین زیندان لێرەیە ..هاوڕێیان !
دەرگا و پەنجەرەکانیشی ئاوەڵان و
زیندانییەکانی هەڵنایەن ..!
برسێتیی شەتەکی داون ،
کەچی لە کۆیلە خستنەوە
هەر کۆڵ نایەن ..

* * *

خەمگینترین ئازادیی لێرەیه ، گەلۆ ..
هیچ کەس بە پولێ نایکڕێ ..
کەس بە سەپانیش ڕایناگرێ ..
بە شەقاما دێت و دەچێ ،
ڕۆژانە لە برسا ئەمرێ ..
پیشەکەی : تەنەکەی خۆڵە ..
هێند سوکایەتیی پێکراوە ،
کەس لە ڕووی نایە
پیاڵەیەک چای بۆ بکڕێ ..
دەسەڵاتداران هێشتاکە لێی ئەترسن ،
پیاوەکانیان ئەنێرن ، تا
چینێکی تر فەلاقەی کەن..
چینێکی تریش لاقەی کەن ..
ئەو کەسەی بە لایدا بڕوا ،
دەم و دەست ، غوسڵ دەرئەکا ..

بە گڵ و ئاو ، پاک خۆی ئەشوا ..
مناڵ فێری تفکردن بوون ،
یەکەمین تف ئەیکەنە چاوی ئازادیی ..
ووتارخوێنەکان کە قوڕگیان پاک کردەوە ،
یەکەم بەڵغەم ئەکەنە دەمی ئازادی ..

* * *

تۆ و من خەریکی چین هاوڕێ ؟
44 هەزار پێغەمبەر ،
چوار ئەوەندەی تر جیڤارا ،
هیچ شتێکیان پێ چاک نەکرا ..
ئەوەتا هەرچوار وەرزەی ساڵ
کۆیلە و چڵکاوخۆر بارا نە ..
ئەوەتا ئێستا لە جیاتی کۆشکێ ،
ووڵا تێ ،
لەسەر دز
تاپۆ ئەکرێ ..
تۆ و من خەریکی چین ، هاوڕێ ؟
ئەم ئەقڵسووکییە چییە ئاڵودەی بووین ؟
کێ قەڵەم و کاغەز ئەکڕێ ؟
ئەم گەمژەییە چییە بۆمان تەرک ناکرێ ؟
لە حەرەمسەرای ڕێویدا ،
شێر ڕام کراوە
وەک مەیمون سەیر ئەکرێ ..
دایبیی بۆ ئایین دانراوە ،
لە کاریکۆتا ،
جار و بار ،
ووڕک ئەگرێ …
خەریکی چین ئێمە هاوڕێ ؟
خەریکی چی ..؟
جاران پیاوکوژ پیاوی ئەکوشت و هەڵئەهات ..
جاران دز ، ماڵەکەی ئەدزی و
تێی ئەتەقاند ..
ئێستا پیاو کوژ ، گەلێ ئەکوژێ و ..
میز ئەکا بە ڕوخساریاندا ..
سەد کچی بەژنزراف و

سەد پیاو ماقوڵ ،
چەپڵە و دەستخۆشیی لێ ئەکەن ..
ئاهەنگی سەرکەوتنیشی بۆ ڕێک ئەخەن ..
ئێستا دز ، ماڵەکە ئەبات ،
خاوەن ماڵەکەیش سرودی تەمەندرێژیی بۆ ئەڵێ ..
کلکە لەقێیشی بۆ ئەکا ..
ئەڵێ بۆ زەحمەتت کێشا ؟
خۆم ماڵەکەم بۆ ئەهێنای ..
خوێنی خۆم و منالەکانیشم بۆ تۆ ..
لەشی ژن و خوشکەکانم ..
تۆ بۆچی زەحمەتت کێشا ،
دز ئاغا گیان ..
شێخ دزی بەرز و قارەمان ..؟

* * *

تۆ و من خەریکی چین هاوڕێ ؟
خەریکی چی ..؟

مەحوی و نەجات و من!.. سۆران محەمەد

١

مەحوی

هۆ مەلا موحم□دی کوڕی مەلا عوسمانی باڵخی! ئەی حەکیمی دڵ دەردەداران! هێشتا گیانت لە نێو قافیەکاندا لەگەڵمان دەدوێ.. سەدەو نیوێک پێشتر نووسیوتە: قەی کردنی سوراحی ئەوی تێبگات دەڵێت: دڵ تێکەڵهاتنە لەگەڵ ئەم خەڵکە تێکەڵی. ئەی ئەگەر لەگەڵ مرۆڤگەلی ئێستادا بژیایتاتە چیت دەنووسی؟ ئەو پەرداخەی ئاوی حەیاتی تێدەکرێ سەد جار تف و نەفرین لە سوراحی دەکات!

بپرس لو میوانانی گستان لملاولاتو چندیان ب خنجری دستان پی ژینیان هوریو؟ هرچند ئستم ب ئم ل جوگرافیای بوون تگشتن، ل ئم بوون لسر وفاو راستگیی و دستپاکی و میهربانی و خشویستی و لبووردیی …. بنیاتنراو، گر ئو بناغان هتکین ئوا ل هموو لایکو مرگی جراوجر شاو دنت، دش دادمنی ک بگری ب دست؟

ئی پیری عاشق! ئو عشقی تی ل هلهلی مخلوق دوور خستو، ئم ل تاقی هیچ خانقایکا نابینرتو. ئم ولولی مخلوق ل هموو لایکو ب کشکانی فلك برز دبتو، نازانر ک قوربانییو ک جلاد؟ ک دزو ک خاون ما؟ ک دستو ک دوژمن! رنگ لهمانکاتدا ئو عالم زام بن و مزوم، گورگ بن ل پستی م یان م بن ل پستی گورگا.. نازانر سرزنشتی ک بکر و ل کوو دست ب ژیان ببر!

شارکان بوونت سارایکی چ، ب چراو زبینو ب دوای مرۋکدا بگی نایبینیو، ئوی هی دستک ل پشتو خنجر دوشنت و دوژمنک ل پشو جرگ ب ئاو دکات.

ه ملای باخی! سدونیوك دوای ت دیجورکی تزاوی دق بای بسردا کشاین، تیایدا ماهی معریفت و عدالت و ئیحتیرام و ئمانت ب یکجاریی لمان ئاوا بوو..

ئی پیری دانا… ئمی شی پاوان کارتنییکان لم سرابستاندا، سوپایکیان ل چکوشی نادان سازکردووو ب سری معدوم و ب نوایان.

٢

نجات

ئو کاتی شیعرکانی ناو کتبی (ئزموونکی جیاوازی شیعر)م ب نجات حمید ئحمد نارد هر پشبینی ئوم دکرد پشکییکی کورتی ب بنووست و زوو بم روان بکاتو، بام س مانگ و نیوی خایاند هر دیخوندنو – ک ئو کات ژمارشیان ١٥ شیعر بوو نك ١٩- دوای ئو ماوی سرداوکی ب درکوت و گوتی دتوانم کاری لسر بکم، تواو ئم بچوون دروست؛ چونک رخننووس دبت ل دقو زمینیك بسازنت و ئو خا بدزتو ک وك چق لکلینوکی لسر بنیات دنت، چونک وك چن دق داهنانک هر واش لکینوی ئکادیمی و باش و ئارگیومنتی نگوتراوکانی دق و ئیستیتك و تکنیك و لاین

شاردراوەکان خۆی لە خۆیدا دەبێتە دەقێکی ئەدەبی تر.
لەناکاو ئەو مرد نزیکەی دوای ساڵێك لە نووسینی ئەو لێکۆڵینەوەیە، مەرگ هیچ پێوەرێکی نییەو لەناکاودا پرسەی چاوەڕوان نەکراو لەملاو لا بۆ مرۆڤەکان دەنووسێت و هەندێکیان کاریگەری قووڵ لە ناخماندا جێدەهێڵن.
من بە هیچ جۆرێك ئەدەب تێکەڵاوی ژیانی شەخسی نووسەر ناکەم، هەموو مرۆڤێك ئازادە چ ڕێبازو ئایین و بۆچوون و گروپێك هەڵدەبژێرێت، بەڵام ئەوەی لەیاد ناچێتەوە وردبینی و قووڵیی و تازەگەریی لێکۆڵینەوە ڕەخنەییەکانی نەجات حەمید بوو، ئەو وەك ستایلێکی هزریی پەرەی بە ڕەخنەی بونیاتگەریی دابوو و بەرەنجام شتێکی تری لێ دروست کرد بوو.
هەندێکجار ئەو پرسیارە لە خۆم دەکەم کە بۆچی ئێمەی کورد ڕەخنەگرمان کەمە؟ ئەگەر نەڵێم هەر نیمانە! بێگومان ئەدەبیش بێ ڕەخنە لە بازنەی بەش و لاوەکییەکاندا دەخولێتەوە.
نەجات دوای خۆی چەندان لێکۆڵینەوە و کتێبی ڕەخنەیی جێهێشت، ڕۆژنامەی (هزرو هونەر)یش یەکێك بوو لەو بڵاوکراوە ناوازانەی لەسەر ئاستی میدیای ئەدەبیدا نموونەی کەم بوو، ئەوەی سەرنجمدا بوو بە هیچ جۆرێك نەجات هیچ بابەتێکی خۆی تیا بڵاونەکردەوە وەك بیستبووم زۆر لە کەسە نزیکەکانی لێ زویر بوو بوون چونکە بابەتی کاڵوکرچی ئەوانی وەك خاترانە تێدا بڵاونەدەکردەوە.
نەجات لە خەمی هزروهونەردا سیس بوو و دوایی بێدەنگ خامۆش بوو، نەخۆشی و پارادۆکسەکان تەنگیان پێ هەڵچنی، ئەو کات شیعرێکەی گۆرانم یاد هاتەوە بە خۆمم گوت ئەمەیە قەدەری وێژەو هونەر لە ناو قەومی بەسیتا ..
٣
من

شارەکان هێند گەورەبوون تەنانەت گەڕەکێك تیایاندا بووەتە شارێك و باس و خواستی خۆی هەیە، نەوەی دێیەکانی ڕابردوو تیایدا نامۆ دەبن؛ چوون لە ڕووی مادی و مەعنەوییەوە بە پێشتر ناچن و زۆر گۆڕدراون، خۆ هەموومان لەگەڵ گۆڕانکاری ئەرێنیداین، بەڵام بەدگۆڕان کێشەیە.
لە ڕووی مادییەوە هەر ماوەو مەدی بابەت و کەرەسەیەکی نوێ دێت و بە فلتەر خۆی دەکات بە ناو دڵەکاندا، ئەوەی هەبوو بێت و نەبوو بێت هەر هەوڵی وەدەستهێنانی دەدات بۆ ئەوەی بزانێت گەر پێ بەقەد

بەڕەی خۆ ڕانەکێشرێت ئەوا ئارامیی لێمان بزر دەبێت، بێ ئەوەی لەخۆ بپرسن: کاکە ئەوەی مافیایەکی نەوت پێی هەڵدەستێت و لەسەری دەژی بە ئێمەی کاسب و فەرمانبەرو بێکار ناکرێت!
لە رووی مەعنەوییەوە کەسایەتی رووخاو و بێ متمانەو دووفاق و هەلپەرست و درۆزن و بەرژەوەندیخوازو دز و چاولێکەرو کاڵفام و ناپاك .... وەکو گەڵای دار بە گوزەرەکاندا خلۆر دەبنەوەو دەکەونە باوەشی کۆمەڵگاوە، ببورن گەر بشڵێم: باوەشی کۆ. مەڵـ. . گا . وە! کە شیرازەی لە مێژە وەکو دەنکی تەسبیح پچڕاوەو هەر دەنکەی لە ناو زێرا بێکدا تەوژم دەیبات.
من ویستم بە شیعر چێژی رەسەنایەتی بکەینەوەو لەگەڵ ژیاندا ئاشت بینەوە، بەڵام کەس گوێی نەگرت، ئەو شەپۆلە میکافیللیە دڵرەق و کوێرانەیەی کە سێ دەیەیە بەڕێوەیە هەموومانی هاویشتە دەرەوەی ژیان و مێژوو، ئیتر لە دەرەوەی ژیاندا کەی روح و شیعر جێی دەبێتەوە؟ کە ئێرە بووەتە خەستەخانەیەکی تایبەتی گەورەو بەس چارەسەری ئەوانەی تیا دەکرێت کە پارەیان هەیە، بۆیە پارە بووە بە دوا مەبەستی ئەو بوونەوەرانەی لەو رووبەرەدا ناودەبرێن بە مر□ق!
(پیاوێك لە شەختە) مژێك ئۆکسجینی دارستانە دوورە دەستەکان بوو کە هێشتا دارەکانی نەبڕدراونەتەوەو زەمینەکەی نەکراوە بە ئەپارتمانە کۆنکرێتییەکان. دەزانم نەك شیعر بەڵکو کتێب و پێنووس و ئەوەی بەلای زەین و ویژدان و هەست و ئاگامەندیدا بچێت زۆرینە لەو نەخۆشخانەیەدا هێڵنجیان پێ دێتەوە، هەرچەندە مەرگ هێزێکی دادوەرەو بەرودوا هەموومان پەلکێشی تەنیایی دەکات، کەچی ئێستا لەسەر شێوەی بەردەکان کەس بە مەرگی ئازیزان ڕاناچڵەکێ و تنۆکێك ئەسرین لە چاوان نایەنێتە خوار، ئیتر نازانم چۆن ئەڵقە پچڕاوەکانی نێوان ئێمەو ژیان چاك کەینەوە کە هێزی شەڕەنگێزی مر□ق د□ستی خستووەتە بینەقاقای تروسکاییە دڵسا فەکانی سەحەر و هەموو شتێك بۆنی مەرگ دەدات، ئیتر کێ دەچێت (پیاوێك لە شەختە) دەستخات کە رەنگە خۆی لە کۆپلەیەکیدا بدۆزێتەوە؟ یان رەنگە ئەو مەرگە بوەستێنێت و دوابخات.

پەراوێزی پێنجەمینی تێکست.. نەژاد عزیز سورمێ

لە ڕووپێوی گشتیدا (کات) لە ڕۆژهەڵاتدا بەتایبەتیش لەو وڵاتانەی بە دونیای سێیەم ، یا وەختێك بەخاترانە بە وڵاتانی تازە گەشەکردوو ناوزەدکرابوون ، شتێکی بێ ئەرزش و بێ بەهایە… بەپێچەوانەی وڵاتانی پێشکەوتوو ، لەوێدا کات بەحسابێك و بێ کارێك دابەش بووە ، کە هیچ دەقیقە و سەعاتێکی بەفیڕۆ نادرێ و پێ بە پێویست پێی دەژین و بۆی دەژین…
بێگومان ئەوان لەوە حاڵی بوون تەمەن یەکجارە و دووبارە نابێتەوە ، ئەوەیشی تێدەپەڕێ دەخوازێ بەخێرایی نەڕوا ، بەڵکو تاقیکردنەوە و ئەزموونی لێ هەڵدبهێنجرێ… کات بەفیڕۆ نەدان لەڕووی سایکۆلۆژیشەوە کاریگەریی پۆزەتیڤی بەڕووکاری بەئومێد ژیان و هیوابینینەوە هەیە ، بۆیە دەبینی لەو کۆمەڵگەیەی ڕێزی کات ناگیرێ و لەهیچ حسابان دانانرێ ، هەمیشە دەستبەتاڵیەکی کوشندە جێی دەگرێتەوە کە لەبێئومێدی و هیوابڕاویی و ماندووبوون هەڵکێشراوە… هەر ئەو دەستبەتاڵیەشە ، ئینجا لە هەرچەشنێکیدا بێ لە بێکارییەوە هاتبێ ، یا لە بەگلەری و ئاغاسیفەتی ؛ کاریگەری پاشقەبڕی بەلای کۆمەڵگە و ڕەگاژوویی دواکەوتن دەکشێنێ… زۆرجار دەبێتە هۆی زیادبوونی ڕێژەی تاوانیش لەو کۆمەڵگەیەدا… ئەگەر باسی ڕەهەندەکانی دیکەیشی نەکەین… دیارە کات و ڕەگەزی (کات)یش لە ڕۆژنامەگەریی کوردیدا ڕەنگدانەوەی ئەو بارودۆخەیە ، کە لە بناغەدا لەکولتوور و ئاستی کۆمەڵگەوە سەرچاوە دەگرێ، بەڕادەیەك (کات) لای ڕۆژنامەنووسانیش کە بە دڵیخۆ بەشێك لە دەستەی ئەنتلێجستا پێك دێنن ، تووشی هەمان پاشگەردانی بووە. بۆیە دەبینی ئەو مەسەلەیە ، کە بەڕاستیش مەسەلەیەکی گرینگە لەچۆنیەتی چارەسەرکردن و مامەڵە لەگەڵ کردندا بەهەند نەگیراوە ، بەتایبەتی لەڕووی گەیاندنی دەستبەجێی هەواڵ و دەرهاوردەکانی لەچەشنی ڕاپۆرت و ڕیپۆرتاژی ڕۆژنامەنووسی و بەدواداچوونی پێشهاتەکانەوە… ئەم حاڵەتەیش ئەگەر لە هەفتەنامەکان بەشێوەیەك قبووڵ بێت (هەرچەندە ئەوانیش دەتوانن ڕێوڕەسم و پلانی خۆیان هەبێ لە مامەڵەکردن لەگەڵ کاتدا). بەڵام بەهیچ جۆرێك لە ڕۆژنامەی ڕۆژانە و تیڤی و ماڵپەڕەکانی هەواڵدا قبووڵ نییە و یەکێکە لە سیما پاشقەبڕەکانی ، کە لەتەمەڵی و بێموبالاتی و بەهەند نەگرتنی خوێنەر و گوێگر و بینەر زیاتر هیچ پاساوێکی دیکەی نییە… لێرەوە دەخوازێ ئەم

مەسەلەیە کە دەقەبەری میدیا بە گشتی دەکرێ ، بەتایبەتی میدیای کوردی نزیکتر لێی بڕوانرێ… ئێستا هۆیەکانی پێکگەیشتن بەئاستێك پێشکەوتوون و لەبەرەوپێشچووندان بڕوا نەکردە… لەهۆی عادەتی بگرە تا هۆی پێشکەوتووی تۆڕە جیا جیاکانی ئەنتەرنێت… ئەوە بێجگە لە ئامێری پەرەسەندووی وەرگرتن و ناردنی تێکست و وێنە بۆ میدیای نووسراو وبیستراو وبینراو… ڕەگەزی کات لە میدیای کوردیدا سەرەڕای ئاسانکاریی بەرچاو ، دەزگا ڕۆژنامەنوسیەکان وەك پێویست ، بەو ڕەنگە لەگەڵیدا نەهاتوونەتەوە ، خواستی خوێنەر و گوێگر و بینەری بەو ڕادە و ئاستە دابین کردبێت ، ناچار نەبێت پەنا بۆ هۆی ڕاگەیاندنی بێگانە ببا…کە لێرەشدا گرفتی ڕاستگۆیی و پیشەیی و بێلایەنیش لەولا دادەنێین کە باسێکی سەربەخۆی دەوێ ، ئەمەش بە تایبەتی لەو هەواڵانەدا نموونەیان دەردەکەوێ کە بە خێراییەکی لەڕادەبەدەر لە ماڵپەڕێکی (فەیك)دا بڵاو دەکرێنەوە ، بەڵام چونکە بەرپرسیاریەتی تێدا هەڵناگیرێ ، کەواتە هەر چەندی لە ڕووی (کات)ـەوە خێراتر بگا ، هەمیشە جێی گومان دەبێ .. لەبەرچاو گرتنی ئەم خاڵەیش لە میدیای ناسراو و تۆمار کراوەوێ گرینگە لە ڕەچاو کردنی مامەڵە لەگەڵ کاتدا . هەر ئەو بەهەند نەگرتنی (کات) یشە کە سەرباری چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ هەواڵ و دەرهاوردەکانی ، زۆر جار (بەرامبەر)ی لە میدیای کوردی تۆراندووە… بەنموونە تەلەفزیۆنەکانمان ، ڕادیۆکان ، ماڵپەڕەکان کە دەستبەجێترن لە ڕۆژنامە ، کەم وارێك کەوتووە مامەڵەیەکی دەمودەستیان لەگەڵ هەواڵدا کردبێ ، ئەگەر چۆنیەتی مامەڵەکردنەکەیش لەولا دابنێین کە قسەی تر هەڵدەگرێ… لە میدیای نووسراویشدا وێرانتر نەبێ باشتر نییە ، لاپەڕەی یەکەم کەوا پێویست دەکا سەعاتی دوو تا چواری پاش نیوەشەو دابخرێ ، هەندێ جار دەرەنگتریش بەتایبەتی ئەگەر بارێکی نائاسایی لە گۆڕێ بێ… خوێنەر ئەوەی لە ڕۆژنامەی ڕۆژانە دەوێ ، کە بەیانی لەخەو هەڵدەستێ بزانێ کاتێ ئەو لەخەودا بووە چی ڕوویداوە… (کات) لەڕووی گەیاندن و بڵاوکردنەوە و دابەشکردنیش کاریگەریی خۆی هەیە… ڕۆژنامە پێویستە تاریك و ڕوونی سپێدە لەبازاڕ بێت ، بۆ شوێنەکانی دووریش نابێ لەسەعاتی ٨ هەشت تا هەشت و نیوی بەیانی دەرنگتر بگا ، ئەوکاتەی هێشتا فەرمانبەر و کارمەندان لە ڕێگادان بەرەو ئیشوکارەکانیان ، بۆیە سەیر دەکەی لەوڵاتە پێشکەوتووەکان ڕۆژنامە لە دووچاپدا دەردەچن… چاپی یەکەم بۆ دەرەوەی شار دەنێردرێ ، بۆ شوێنە دوورەکان… بۆشارەکانی دی… چاپی دووەم لەناوەندا ، لەو شوێنەی ڕۆژنامەکەی لێ دەردەچێ ، بڵاودەکرێتەوە… بەکورتی: ڕەگەزی کات لە میدیادا دوا هەواڵ ، گەرماو گەرم لەشێوەی پێویست بگاتە بەرامبەر…ئەمەش بێگومان بەوە دەکرێ (کات) لە خودی

دەزگا ڕۆژنامەنووسیەکاندا بەها و نرخی خۆی هەبێ و پێ درابێ و لەو قەیرانە دەرباز بکرێت تێی کەوتووە کە لەدواکەوتن و پێڕانەگەیشتن بەدەر چیدی بەرهەم ناهێنێ…

چاوپێکەوتن لەگەڵ نووسەر کنێر جەمیل.. ئامادەکردنی: کامەران حاجی ئەلیاس

نووسەر کنێر جەمیل: چیرۆك گێڕانەوە ئامرازێکی هەرەکاریگەرە بۆ پرسی پەروەردە
نووسەر کنێر جەمیل: نووسین بۆ منداڵ زۆر سەختترە بۆ نووسین بۆ گەوران
نووسەر شاعیر خاتوو(کنێر جەمیل حەسەن)، لە ناوچەی هەریری پایتەختی خانزادی سۆران لەدایك بووە ،لە بەرەبابی مەلا خەیلانییەکانی ڕواندزین.کنێرخان قەڵەمێکی جوانی بواری ئەدەبە خاوەنی چەندین کتێبی چاپکراوە .. بەهۆی هەڵوێستی کوردانەی لە سەردەمی بەعسدا چوارجار گیراوە جاری چوارەمی لەساڵی 1989 بووە، و دواتر لەگەڵ پۆلێك تێکۆشەری تری کوردستان حوکمی ئیعدامان بۆ دەردەچێت و پاشان حوکمەکەیان سووك دەکرێت بۆ حوکمی هەتا هەتایی، ئینجا لەدوای ڕاپەڕین و لە میانەی گتفوگۆی بەرەی کوردستانی لەگەڵ ڕژێم ئازاد کرا لە ئێستادا لە هەندەران دەژیت، وەکو چالاکوانێك لە بەریتانیا لەگەڵ ڕێکخراوی خاچی سووری نێودەوڵەتی کاریکردووە بۆ ئاگاداربوون لە ژیان و بەرهەمەکانی بەچەند پرسیارێك بەسەرمان کردەوە.
هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

- سەرەتا بابگەڕێینەوە سەردەمی منداڵی خۆت چی وای لە تۆ کرد لە بواری منداڵان بنووسیت؟
- هەڵبەتە قۆناغی منداڵی خۆشترین و پاکترین قۆناغی ژیانمانە، بۆیە کاتێك گەورە دەبین هەر ئاخ و ئۆف و حەسرەت بۆ ئەو قۆناغە دەخوازین و حەزدەکەین بۆی بگەڕێینەوە، ئیدی هەر

یەكەو بەشێوەیەك بۆی د□گ□□ت□وە، نووسینیش بۆ منداڵان دەكەوێتە ئەو چوارچێوە گەڕانەوەیە. ل□ بەر ئەوەی گەڕانەوە بۆ ئەو سەردەمە و بەكار□ه□نانی هەمان زمان، كارێكی سەختە، بۆیە نووسین بە زمانی منداڵان یان نووسین بۆ منداڵ زۆر سەختترە بۆ نووسین بۆ گەوران، چونكە مر□ق پ□ ب□ پێی هەڵكشانی تەمەن، زمانەكەشی هەڵدەكشێ، یان با بڵێین لەگەڵ تەمەنی هەنووكەیی دەگونجێ، بۆیە ڕاستریین نووسین ئەوەیە خۆت تێیدا بی و بە شێوەیەكی ڕاستەقینە هەستی پێبكەی. زمانی ئەدەبی منداڵانیش هەروەهایە، چونكە هەموومان تێێدا بووین، بەڵام ئایا كات□□ك كە گەورەیەك بۆ ئەو زمانە و جیهانی ئەوكات د□گ□□ت□وە و پێی دەنووسێ، ئەوە پرسێكی گەورەیە.

- كەی دەنووسیت ،كاتێكی دیاركراوت هەیە بۆ نووسین؟
- نووسین بۆ تاكی كورد تا ئێستا نەبووەتە پیشەیە، مەبەستم ئەوەیە پیشەیەك پێی بژی و ژیانی سەرتاسەری بۆ تەرخان بكات، بۆیە وەك هەر نووسەرەێكی دیكەی كورد، دەبێ لە كاتی تایبەتی خۆت بگ□ر□تەوە، ئەوسا چ بە ڕۆژ بێ یان بە شەو بەگوێرەی ڕێككەوتن و دەرفەت ه□ بوون.
- تۆ لە بواری نوسینی گەورانیش دەنووسیت جیاوازی نووسین لە نێوان ئەدەبی گەوران و ئەدەبی منداڵان هەیە؟
- بێگومان جیاوازییەكی زۆر هەیە، هەر جیاوازییەكەش وای لێدەكا زەحمەتتر بێ، ئەوسا زەحمەتییەكەش دوو سەرەیە، هەم لەبارەی زمانەوەیە، چونكە زمانی منداڵان جیاوازە لە هی گەوران، هەروەها لەڕووی پەیامیشەوە، چونكە پەیامەكەشیان بۆ یەك نا بێت.

ئەگەر هەندێك جار پەیامەكەش وەك یەك بێ، ئەوا دەبێ جیاوازییەكی تەواو لە شێوازی دەربڕیندا هەبێ. بۆیە پێویستە نووسەری منداڵان زۆر باس خۆی لەگەڵ قۆناغی كاتی خۆی بگونجێنێ، واتە لەگەڵ زەمانی منداڵیی خۆی و بتوانێ بە زمانێك بنووسێ كە ئاڵۆز و تێكەڵ و قوڕس نەبێ تا منداڵ بەئاسانی لێی تێبگا.

- تا چەند چیرۆك گ□□رانەوە بۆ منداڵان گرنگە بەتایبەتی لەوسەردەمەی تەكنل□ژیا یەدا؟
- بەڵێ بێگومان زۆر گرنگە. چیرۆك گ□□انەوە ئامراز□كی هەرەكاریگەرە بۆ پرسی پەروورەردە، ئەوسا پەروو□ردە بۆ ئەوەی منداڵەكە لە دواڕۆژدا ببێتە تاكێكی بەسوود بۆ كۆمەڵگا. ئاشكرایە دینەكانیش پەنایان بۆ چیرۆك بردووە، بۆ ئەوەی حیكمەتی خۆیان بەگوێی هەوادار و لایەنگرانیان داب□ن.

گێڕانەوە و شێوازی چیرۆکئامێز لەو تەمەنە ساوایەی مرۆڤدا، تاکە شێوازێکە کە شت لای منداڵ شیرین بکرێ. بێگومان هەموو کەسێکیش کاتێك بە شێوەیەکی سروشتی و سەلیقەیی زمانی دایکی فێردەبێ، زیاتر لەو چیرۆکانە فێردەبێ کە بۆ منداڵەکە دەگێڕدرێنەوە.

*یەکێك لە کتێبەکانت بەناوی (چیرۆکی دیکیۆمێنتاری) یەچیرۆکەکانی ئەم کتێبە باسی چی دەکات؟

-لەم کتێبەم دا بۆ لە چیرۆکێکی راستەقینەی ژیانی کچێکی جوانی شاری هەولێرە کەلە زیندانی بەعس لەگەڵ من زیندانی کرابوو ، باس لە خۆڕاگری ئەو کچە قارەمانە دەکات.

- ئاستی چیرۆك نووسینی کوردستان چۆن دەبینیت؟
- دیارە چیرۆك لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا مێژوویەکی قووڵی هەیە و لەدوای شیعرەوە دێت، هەندێك جار شیعریش وەك ئامرازێك بۆ گێڕانەوەی چیرۆك پێکهێنراوە، خۆ ئەوەش هەیە هەموو ژانرێکی نووسین، ئەوسا شێعر بێ یان داڕشتن یان لێکۆڵینەوە یان هەرشتێك ئەوا چیرۆکێکی خۆی هەیە، کەواتە بیرۆکەی چیرۆك چەقی بازنەیە و ژانرەکانی دیکەی وەك بازنەیەك بەدەوردا دەسووڕێنەوە.

*پرۆژەی نوێت هەیە لە بواری نووسین؟

-لە ئێستادا خەریکی نووسینەوەی بیرەوەرییەکانی ژیانی زیندانی خۆمم بەشی زۆری تەواو بووە بەدوای سپۆنسەر دەگەڕێم بۆ ئەوی بەچاپی بگەیەنم ،هەروەها کتێبکی شیعریشم ئامادەیە بەم زووانە بڵاوی دەکەمەوە.

هەوای ڕاست و هەوای ڕیکلامئامێز.. نەوزاد بەندی

ڕۆژنامەی نەیچەری بەریتانیی لە ڕاپۆرتێکیدا ئەڵێ : ڕۆژووی پچڕ پچڕ هۆکارێکە بۆ زیاد بوونی نەخۆشی شێرپەنجە ..!
ئێستا هەر کەسێک هەڵدەستێ بابەتێک بڵاو ئەکاتەوە کە ڕەنگە بازرگانییەک یان ڕیکلامێک بێت بۆ کەل و پەل و دەستە و تاقمێک ..
کار گەیشتۆتە ئەوەی ئەڵێن : ئەگەر دوو شەممە و پێنج شەممە بەڕۆژوو بیت ، خانەکانی لەش تێکەڵاوی ژەهرەکانی لەش ئەبن و کارەسات ئەقەومێ !
لە کاتێکدا ئەوانەی کە لە ساڵانێکە ئەو دوو ڕۆژە بە ڕۆژوو بوون ، تەمەنێکی درێژ و لەشێکی ساغیان هەبووە .
هیچ گۆڤارێکی ئەمەریکیی و ئەوروپیی باس لەوە ناکەن کە هۆکاری سەرەکیی سەرەتان ، بریتییە لە جەنگەکان و چەکەکان و دوکەڵی کارگەکان و شەپۆلی کۆمپانیا زەبەلاحەکانی ئەنتەرنێت و تیشکی شاشە زیرەکەکان و پلاستیک و پیسبوونی هەوا و ئاو و خاک به دوکەڵ و پاشماوەی کارگە ناوکییەکان و کارگە زەبەلاحەکانی ووزە و نەوت و خواردنی بەستوو و قوتوکراو..
بە ڕاستی ، هەتا ئێستایش ڕێژەی شێرپەنجە و زەهایمەر و شێت بوون و نەخۆشییە درێژخایەنەکان لە وڵاتە موسوڵمانەکاندا زۆر کەمترە لە چاو لە ئەوروپا و ئەمەریکا ..

□□ژووی پچڕ ، خواردنی ژەمی نیوەڕۆ و ئێوارەیە و .. وازهێنانە
لە خواردن هەتا پانزە بۆ هەژدە سەعات بە پێی ئەو سیستمەی دکتۆر
ب□□رگ داینـاوە .. بەڵـام بە ڕای مـن ئـاونەخواردنەوە یـان کەم
ئاوخواردنەوە هۆکاری زۆربەی نەخۆشییەکانە ، وەک چۆن ماڵێک ئاوی
لێ ببڕێت ، کەڕوو هەڵدێنێ و پیس ئەبێ ، لەشی مرۆڤیش بە شێوەیەکی
بەردەوام ئـاوی نەدرێتێ ، پیـس بـوون و نەخۆشیـی و ژەهراویبـوون
ڕوودەدات تیایدا ..بە تایبەت لە سیستمی کیتۆ و ڕۆژووی پچڕ پچڕدا
، زۆربەی کەس ئاوی پێویست ناخۆنەوە .. جارێ کوردە حەیاتەکە ئاو
هەر ناخواتەوە ، چونکە بۆن و ڕەنگ و تامی نییە ..

ڕۆژنامەی نەیچەری بەریتـانیی لە ڕاپۆرتێکیـدا ئەڵێ : ڕۆژووی پچڕ
پچڕ هۆکارێکە بۆ زیاد بوونی نەخۆشی شێرپەنجە ..!
ئێستا هەر کەسێک هەڵدەستێ بـابەتێک بڵـاو ئەکـاتەوە کە ڕەنگە
بازرگانییەک یان ڕیکلامێک بێت بۆ کەل و پەل و دەستە و تاقمێک ..
کـــار گەیشتۆتە ئەوەی ئەڵێـــن : ئەگەر دوو شەممە و پێنـــج شەممە
بەڕۆژوو بیت ، خانەکـانی لەش تێکەڵـاوی ژەهرەکـانی لەش ئەبـن و
کارەسات ئەقەومێ !
لە کاتێکدا ئەوانەی کە لە ساڵانێکە ئەو دوو ڕۆژە بە ڕۆژوو بوون ،
تەمەنێکی درێژ و لەشێکی ساغیان هەبووە .
هیچ گۆڤارێکی ئەمەریکیی و ئەوروپیی باس لەوە ناکەن کە هۆکاری
سەرەکیی سەڕەتان ، بـریتییە لە جەنگەکـان و چەکەکـان و دوکەڵـی
کارگەکان و شەپۆلی کۆمپانیا زەبەلاحەکانی ئەنتەرنێت و تیشکی شاشە
زیرەکەکان و پلاستیک و پیسبوونی هەوا و ئاو و خاک به دوکەڵ و
پاشماوەی کارگە ناوکییەکان و کارگە زەبەلاحەکانی ووزە و نەوت و
خواردنی بەستوو و قوتوکراو..
بە ڕاستی ، هەتا ئێستایش ڕێژەی شێرپەنجە و زەهایمەر و ش□□ت بوون و
نەخۆشییە درێژخایەنەکان لە ووڵاتە موسوڵمانەکاندا زۆر کەمترە لە
چاو لە ئەوروپا و ئەمەریکا ..
ڕۆژووی پچڕ ، خواردنی ژەمی نیوەڕۆ و ئێوارەیە و .. وازهێنانە
لە خواردن هەتا پانزە بۆ هەژدە سەعات بە پێی ئەو سیستمەی دکتۆر
ب□□رگ داینـاوە .. بەڵـام بە ڕای مـن ئـاونەخواردنەوە یـان کەم
ئاوخواردنەوە هۆکاری زۆربەی نەخۆشییەکانە ، وەک چۆن ماڵێک ئاوی
لێ ببڕێت ، کەڕوو هەڵدێنێ و پیس ئەبێ ، لەشی مرۆڤیش بە شێوەیەکی
بەردەوام ئـاوی نەدرێتێ ، پیـس بـوون و نەخۆشیـی و ژەهراویبـوون
ڕوودەدات تیایدا ..بە تایبەت لە سیستمی کیتۆ و ڕۆژووی پچڕ پچڕدا
، زۆربەی کەس ئاوی پێویست ناخۆنەوە .. جارێ کوردە حەیاتەکە ئاو
هەر ناخواتەوە ، چونکە بۆن و ڕەنگ و تامی نییە.

ئێران..دەسەڵاتی دز و جەردە!.. عەبدولڕەحمان گەورکی

هەرچەندە لە سەرەتاوە روون بوو، بەڵام هیچ سەرۆککۆمارێک لە ئێران(!)وەک مەسعوود پزیشکیان نیشانی نەداوە کە "دەستنیشانکراو"ە و لە ئێران هەموو کاروبارەکان بەدەست "وەلی فەقێ"یە! پزیشکیان خۆی گوتبووی کە بە "پاراستنی رژێم" هاتۆتە گۆڕەپانی شانۆی هەڵبژاردنەکە. چون رژێمی لە "مەترسی"دا بینیوە! (ماڵپەڕی جەماران، ٢٩ی پووشپەڕ). هەروەها وتبووی کە "ئیسڵاح تەڵەبێکی ئوسوولگەرا"یە! کە بە بڕوای خەڵکی ئێران، ئەمە "بنەمای چیرۆک"ەکەیە و کۆتایی هاتووە. واتە دەرهاویشتە و گووشراوەی پێناسەی دیکتاتۆریەتی ویلایەتی فەقێ بریتییە لە (دزی) و (جەردەیی) و(خوێنڕشتن)!

سەرۆکایەتییەکی بێ کۆماری و بێ جەماوەری!

لە ڕاستیدا لە ئێران، "سەرۆک" زۆرە، بەڵام "کۆماری" هەر نییە. خەیاڵییە. چونکە هەموو سەرۆکەکان دامەزراوی (وەلی فەقێ)ن و ئەویش شەرعیەتی خۆی لە "ناکۆماری؟" وەردەگرێت. هەر لە بەر ئەمەشە دەوترێت، ئەم دەسەڵاتە دەسەڵاتێکی "ناشەرعی"یە!

کابینەی خامنەیی!

دەسەڵاتی ئایینی لە ئێران هەر لە سەرەتاوە تا ئێستا، نەک هەرگیز دەستبەرداری "ئیعدام" نەبووە و خۆی لە فراوانخوازی و شەڕخوازی و تیرۆر دوور نەخستۆتەوە، بەڵکو ئەمانەشی بە پێویستییەک بۆ مانەوەی خۆی زانیوە و کردوویەتی بە بەشێک لە سیاسەتی بنەڕەتی خۆی. ئێستا خامنەیی و رژێمەکەی، دوای نزیکەی ٤٥ ساڵ لە گێژەڵوکەی قەیرانە ناوخۆیی و ناوچەییەکاندا و لە ترسی راپەڕینی خەڵک، پەنایان بردووەتە بەر کوشتن و بەکۆمەڵکوژکردنی زیندانیان. جارێکی دیکە گەڕۆکی بەناو (ئیرشاد) دەستی بە کار کردووە و ستەم و چەوساندنەوەی ژنان و کچان لە شەقام و کۆڵانەکاندا بەردەوامە و کوشتنی رۆژانەی کۆڵبەرانی کورد و بەلووچ هەروا بەردەوامە. پزیشکیان چەندین جار رایگەیاندووە کە کابینەکەی، بە رەزامەندی خامنەیی راگەیاندووە. خەڵکی ئێران کابینەی (پزیشکیان)یان بە "کابینەی سێدارە" ناوزەد کردووە!

بە وتەی پزیشکیان، کابینەکەی، جگە لە جێبەجێکردنی سیاسەتەکانی خامنەیی هیچ پلانێکی نییە. لە کاتێکدا کە پلانی کار و سیاسەتی خەڵکی ئێران بریتییە لە رووخاندنی خامنەیی و تەواوەتی رژێمی ویلایەتی فەقێ و دامەزراندنی کۆمارییەکی دێموکراتیک. خانمی مریەم رەجەوی، سەرۆکی هەڵبژێردراوی ئەنجومەنی نیشتمانیی موقاوەمەتی ئێران رایگەیاند: کابینەی پزیشکان تێکەڵەیەکە لە باندە دز و تاڵانچییەکانی کابینەکەی (ئیبراهیم رەئیسی) و (رەحانی).

مانای حکومەتی یەکگرتوویی نەتەوەیی (ویفاقی میللی)!

رۆژی سێشەممە، ٩ی گەلاوێژی ١٤٠٣، پزیشکیان، کابینەکەی خۆی وەک "حکومەتی ویفاقی میللی" ناساند. زۆری نەخایاند، دوای راگەیاندنی کابینەی حکومەت، جەواد زەریف کە پێشتر سەرۆکی بانگەشەی هەڵبژاردنی پزیشکیان بووە و پزیشکیان وەک جێگری ستراتیژی خۆی ناساندبووی، شکستی خۆی راگەیاند و دەستی لەکارکێشایەوە! (هەڵبەت دوای ماوەیەک دووبارە گەڕایەوە ناو گۆڕەپانەکە)و بەم شێوەیە دەبینرێت کە دوای کۆچی دوایی ئیبراهیم رەئیسی، کێشە ناوخۆییەکانی دەسەڵات بە بەرچاوی دەرکەوتووە.

سەرەڕای ئەو تەپ و تۆزەی پزیشکیان و دەوروبەری، کە لە شانەی هەڵبژاردندا و لە ئامادەکارییەکانی کابینەکەدا بە وشەی "گەڕانی گەورەی ناوخۆیی" و "هاوکاریکردن لەگەڵ دەرەوە" دەریانخست، ئەوەی ئێستا لە پێکهاتەی کابینەی پزیشکیاندا بەرچاو دەکەوێت، بریتییە لە بەردەوامبوونی هێڵی "گرژبوونەوە" و شکستی بەشەرمانەی "گەڕانی گەورە" و "هاوکاریکردن". محەممەد جەواد زەریف، بانگەدەر و بەڕێوەبەری سەرۆکیی شانەی بانگەشەکردنی پزیشکیان، ئەم شکستەی بە دەستلەکارکێشانەوەی خۆی راگەیاند و لە روونکردنەوەی هۆکاری دەستلەکارکێشانەوەیدا، نووسیویەتی: داوای لێبوردن دەکەم بە بێتوانایم لە بەدواداچوونی کاروبارەکان لە کۆریدۆرەکانی سیاسەتی ناوخۆییدا."

بارودۆخی ئێران روو لە تەقینەوەیە و زوو یان درەنگ، وەک (ئیسحاق جەهانگیری) باسی کرد، ئەم "ژوورە پڕ لە گاز"ە بە هۆی پریشکێکەوە دەتەقێتەوە. کردنەوەی بچووکترین بۆشایی، لە کەمترین ماوەدا، دەبێتە لێکدابڕانێک کە هەموو دەسەڵاتەکە لەناو دەبات. لە ترسی بەرچاوڕوونییەکی وادایە کە خامنەیی و کابینەی پزیشکیان پەنایان بە ئێعدامی بەکۆمەڵ بردووە. بەڵام ئایا ئەمە دەبێتە هۆی ساڕێژکردنی برینەکەی رژێم؟ نەخێر! هاوکات لەگەڵ دەستپێکردنی کاری پزیشکیان و ناساندنی کابینەکەی، ریکۆردی ٣٠ ساڵەی لەسێدارەدانی بەکۆمەڵ لە ئێران شکێندرا و بەڵگەنامەیەکی دیکە بە "کۆتایی

چیرۆکەکە" زیادکرا.

دۆخی بژێوی ژیان لە ئێران!

میدیاکانی حکومەت باسیان لە دروستکردنی زەمینە بۆ گرانکردنی نرخی نان لە 10 پارێزگای وڵات کرد. راپۆرتەکان ئێستا لە رەهەندێکی فراوانتر و فەرمیتردا، باس لەوە دەکەن کە نزیکەی 25% نرخی نان لە ناوچەکانی ئێراندا بەرزبووەتەوە.

تەنیا (گرانبوونی نان) نییە کە ئاسەی رەشی برسێتی خستەتە بەردەم ملیۆنان کەسی بێبەش. لە ئێستادا، پچڕانی بەردەوامی کارەبا و دواتر پچڕانی ئاو و لەکارکەوتنی ئامێرەکانی گەرمکەرەوە لە گەرمای سەختی هاویندا، بەتایبەتی لە ناوچەکانی باشووری ئێران، ژیانی خەڵکی تاڵ کردووە.

رۆژی شەممە ٢٧ی گەلاوێژ، پزیشکیان لەگەڵ ئەندامانی کابینەکەی، پێکەوە چوونە مەجلیس. مەجلیس بوو بە گۆڕەپانی شەڕ و ململانێ. ناوبراو وێڕای دەربڕینی پێزانینی خۆی بۆ خومەینی و پاسدار قاسم سولەیمانی و ئیبراهیم رەئیسی، لە ترسی لێکترازان و بەشایی لە ناو حکومەتدا وتی: "نەبوونی یەکڕیزی و یەکگرتوویمان بە واتای هەنگاونانە بەرەو ئاگرەکە!" پابەندنەبوون، یەکنەبوون، پابەندنەبوون بە واتای لێواری ئاگرەکەیە! هەروەها وتی: "ئەگەر لەسەر ئەم شێوازە بڕۆین، گەوجانەیە بیر لەوە بکەینەوە کە دەگەینە شوێنێک".

پزیشکیان کە بۆ ناساندنی کابینەکەی چووبووە مەجلیس، وێڕای ئاماژەدان بە دۆخی نالەباری رژێم و قەیرانە دیارەکانی ناو رژێم، بە پشتیوانی لە ئەندامانی کابینەکەی وتی: زیاتر لە ١٠ هەزار حاڵەتی کەسایەتییەکان، پشکنینیان بۆ کراوە، و ئەمانە، ئەو ئازیزانەن کە ئێستا لەبەردەمتدا دانیشتوون. باوەڕ بکەن ئەو تیمەی کە بە مەجلیسمان ناساندووە، هەر ئەو تیمەیە کە هەمانە. هەمای رێککەوتنە، هەمای هاودەنگییە لە ناو حکومەتی (ئیبراهیم رەئیسی)و (روحانی)یەوە هەتا (ئەحمەدی نژاد). هەربۆیە کاتێک باس لەسەر رێککەوتنی نیشتمانی (ویفاق) و کابینەی حکومەت دەکرێت، مەبەست رێککەوتنی نێوان باندە دز و تاڵانچییەکانە کە هاوبەشن لە حکومەتدا و هیچ پەیوەندییەکیان بە خەڵکی ئێرانەوە نییە.

ئەندامێکی مەجلیسی رژێم وتی: "ئەمڕۆ گەلەکەمان دەڵێت ئەوە لەکاتی هەڵبژاردندا کڵاوەکتان خستینە سەر". ئەوە متمانەتان بە هیچ سوننەیەک لە نەو ئەهلی سوننەدا نییە، هیچکەس بە ئەندازەی پێکهاتەی کابینەکەتان، جێگەی نائومێدی و دڵساردی نەبووە بە ئەم بەشە گرنگەی کۆمەڵگەی سوننە و میللەتی ئێران.

بەم شێوەیە، لە یەکەم رۆژی کۆبوونەوەی مەجلیسی رژێم لەگەڵ

کابینەی پزیشکیاندا، بەناو ویفاقی پزیشکیان و سەرەڕای ئەوەی کە هەوڵی داوە ئەو بۆشاییە بە ئاوێتەبوونی حکومەتەکانی پێشوو ببڕێت، ئاگری شەڕ و ململانێ و مەترسیەکانی سەر رژێمی قەیران لێدراوی خامنەیی بلێسە دەسەنێت. هەڵبەت بە دوای ئەمڕۆکەدا، دواڕۆژیش هەیە!

عەبدولڕەحمان گەورکی، نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

وەسواسی، ناساندن و نیشانەکان و هۆکارەکان و چارەسە دەروونییەکانی ئەم نەخۆشییە.. ابراهیم موحەمەد (ئەبڕاهام لێڤای)

وتاری زانستی: لەسەر وەسواسی OCD Obsessive compulsive disorder – ناساندن و نیشانەکان و هۆکارەکان و چارەسە دەروونییەکانی ئەم نەخۆشییە.

زنجیرەی ١٤٢

وەسواسی یەکێکە لە نەخۆشییە دەروونییەکان کە کاریگەری نەرێنی لەسەر ژیانی □□زانەی تاکەکان دادەنێت. لەم وتارەدا، تیشک دەخەینە سەر هۆکارەکانی وەسواسی و چارەسەرە دەروونییەکانی. بۆ نموونە(ئەبڕاهام ماوەی ساڵێك دەبێت بەردەوام کاتێك لە توالێت WC دێتە دەرەوە ناتوانێ یەکجار دەستی بە پاکی بشواتن بەڵکو زیاتر لە ١٠ جار دەستەکانی دەشواتن ئەم دۆخەش زۆر بێزاری کردووە، زۆرکات ناتوانێ جلێك بە یەکجار هەڵبژێرێت بەڵکو جاری وا هەیە ٧ دەستە جل تاقیدەکاتەوە تاکو بڕیاڕ دەداتن کە دانەیەك بپۆشێت، بەردەوام لە

دەخەکی بە ئەقڵیدایە کە ئەمەش وایکردووە نەتوانێ کارەکانی ڕۆژانەی وەك دەخی کەسێکی ئاسایی ئەنجام بداتن، لەسەر ئەو نیشانانەی کە دەرکەوتن لەو نموونەیەدا، تۆ دەخەکە چۆن دەبینیت؟).
ئەم نموونەیە تەنها یارمەتیدەرە بۆ تێگەیشتن لە بابەتەکە نەوەك دیاریکردن(تەشخیس- Diagnose)ـی دەخی تاکەکە.

هۆکارەکانی وەسواسی OCD:

1- بۆماوەیی: بەشێك لە توێژینەوەکان پیشانیان داوە کە هەندێک کەس بەهۆی فاکتەرە ژینەتیکییەکانەوە زیاتر ئامادەن بە تووشبوون بە وەسواسی.

2- کیمیایی مێشک: ناهاوسەنگی لە تەاسمیتەرە دەمارییەکان، بەتایبەت سیرۆتۆنین، دەتوانێت ڕۆڵێکی گرنگ بگێڕێت لە پەرەسەندنی وەسواسیدا.

3- ژینگە: ئەزموونە نەرێنییەکانی ژیان و منداڵی تاکەکە لەنێو خێزان، تڕاوما یان سترەسی درێژخایەن، دەتوانن ببنە هۆی دروستبوونی وەسواسی.

4- کەسایەتی: کەسانی زۆر ڕێکوپێک یان ئەوانەی خاوەن بیرکردنەوەی ڕەشبینانەن زیاتر لەوانەیە تووشی وەسواس ببن. نیشانەکان بەشێوەیەکی گشتی دەکرێ بەم جۆرە بن: بیرەکەی دووبارەبووەوە و ناخۆش، هەستی ناچاری بە ئەنجامدانی کردارێکی دیاریکراو، ترس لە پیسبوون یان تووشبوون بە نەخۆشی، پێداگری لەسەر ڕێکوپێکی زۆر، دووبارەکردنەوەی بەردەوامی کردارێک (وەک دەستشۆردن). کۆکردنەوەی شتومەکی بە کۆمەڵێک، بیرکردنەوەی زۆر لە ڕێکخستنی شتەکان، خۆدوورخستنەوە لە بارودۆخە کۆمەڵایەتییەکان، کەمبوونەوەی تەرکیز و توانای بڕیاردان. چارەسەرە دەروونییەکان: دەرمان: ئەم چارەسەرە لە لایەن پزیشکی دەروونییەوە ئاڕاستە دەکرێت(هەندێك کات دکتۆرەکە دەرمانی دژە-خەمۆکی یان دژە-دڵەڕاوکێ دەنووسێ کە ئەمەش یارمەتی تاکەکە دەداتن بەرەو باشبوون). cognitive behaviour therapy چارەسەری ڕەفتاری-مەعریفی (CBT): ئەم شێوازە یارمەتی نەخۆش دەدات بە ناسینەوە و گۆڕینی بیرەکە نادروستەکان و ڕەفتارە وەسواسییەکان. Exposure and response prevention ڕووبەڕووبوونەوە و ڕێگریکردن لە بەرپەرچدانەوە (ERP): لەم تەکنیکەدا، تاکەکە بە شێوەیەکی کۆنترۆڵکراو ڕووبەڕووی ئەو بارودۆخانە دەکرێتەوە کە وەسواسیان بۆی هەیە و فێر دەکرێت چۆن خۆی لە بەرپەرچدانەوە بپارێزێت. Acceptance and Commitment Therapy چارەسەری قبوڵکردن و پابەندبوون (ACT): ئەم شێوازە یارمەتی تاك دەدات بە قبوڵکردنی بیرەکە وەسواسییەکان بەبێ ئەوەی کاریان پێبکات و لەسەر بەهاکانی

ژیانی تەرکیز بکات. خاوبوونەوە و مەدیتەیشن و تەمرینی هەناسەدان: ئەم تەکنیکانە یارمەتی کەمکردنەوەی سترێس و ئارامکردنەوەی مێشک دەدەن. وەسواسی حاڵەتێکی چارەسەرکراوە و بە یارمەتی پسپۆڕانی دەروونی و بەکارهێنانی شێوازە زانستییەکان، دەکرێت کۆنترۆڵ بکرێت و چاک ببێتەوە. هەروەها، پشتگیری خێزان و کۆمەڵگا ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕن لە پرۆسەی چاکبوونەوەدا.

ابراهیم موحەمەد(ئێبڕاهام لەقای)

ئەم وتارە لەم سەرچاوانەوە وەرگیراوە:

-1
https://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/obsessive-compulsive-disorder/symptoms-causes/syc-20354432
2-https://iocdf.org/about-ocd/
3-
https://www.psychiatry.org/patients-families/obsessive-compulsive-disorder/what-is-obsessive-compulsive-disorder
4-
https://my.clevelandclinic.org/health/diseases/9490-ocd-obsessive-compulsive-disorder

---

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی مۆسکۆ ناسێندران

ئامادەکردنی: مەنسوور جیهانی

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشە جۆراوجۆرەکانی چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” لە وڵاتی فیدڕاسیۆنی ڕووسیا ناسێندران.

چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” MKFF بە سەرۆکایەتی

مامۆستا “کەرەم گەردەن زەری” Kerem Gerdenzeri ئاوازدانەر و گۆرانیبێژی ناوداری کوردیی دانیشتووی وڵاتی ڕووسیا، بە بەرپرسیاریی خاتوو “گولیزەر گەردەن زەری” Gulizer Gerdenzeri – “ئینا تێدژۆڤا” Inna Tedzhoeva، بە مەبەستی ڕەنگدانەوەی فەرهەنگ، مێژوو و پاراستنی شوناسی نەتەوەیی و زمانەوانی کوردەکان و هەروەها ژیانی مەدەنی ئەم نەتەوە ڕەسەنە، بۆ نمایشی کۆمەڵێک بەرهەم لە بەشی پێشبڕکێی فیلمە “بڵیندە سینەماییەکان”، بەشی پێشبڕکێی “بەڵگەفیلم”، بەشی پێشبڕکێی “کورتە فیلم”، بەشی “شەوی سینەمای کوردی”، بەشی “نمایشی باشترین فیلمەکانی ڕووسیا” و پێشانگای کەلتووریی و هونەریی لە ڕۆژانی ١٨ تا ٢٢ی ئەیلوولی (سیپتەمبەری) ٢٠٢٤ لە شاری مۆسکۆ لە وڵاتی فیدراسیۆنی ڕووسیا بەڕێوەدەچێت.

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشە جۆراوجۆرەکانی پێشبڕکێی لەوانە؛ بەشی پێشبڕکێی “فیلمە بڵیندە سینەماییەکان”، بەشی پێشبڕکێی “بەڵگەفیلمە بڵیندەکان”، بەشی پێشبڕکێی “کورتە فیلمە چیرۆکییەکان” و بەشی پێشبڕکێی “بەڵگەفیلمە کورتەکان” لەم ڕووداوە سینەماییە ناسێندران کە بەرهەمی سینەماکارانی ١٢ وڵاتی جیهان، لەوانە؛ فەڕەنسا، عێراق، تورکیا، ئێران، سووریا، هۆڵەندا، بەلژیکا، دانیمارک، هەرێمی کوردستان و … لە ڕۆژانی بەڕێوەچوونیدا پەخش دەکرێن.

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی “فیلمە سینەماییەکان”
ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی “فیلمە بڵیندە سینەماییەکان” لە چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” Moscow بریتین لە: خاتوو “ئانجلینا نیکۆنۆڤا” Angelina Nikonova دەرهێنەر، سیناریۆنووس و بەرهەمهێنەر لە وڵاتی ڕووسیا، کە فیلمی سینەمایی “پۆرترەیەک لە گورگ و بۆمەڵێڵ” Portrait in the Twilight لەم فیلمسازە لە یەکەمین بەشداریی جیهانی خۆیدا لە فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “ڤێنیز” Venice ئامادەبوو و هەروەها دەرهێنانی فیلمی سینەمایی “بەخێر بێن بۆ ماڵەوە” Welcome Home و فیلمی سینەمایی “ئەرێ کەسێک کچەکەی منی بینیوە؟” Has Anyone Seen My Girl? لە کارنامەی هونەریی خۆیدا هەیە، خاتوو “لیانکا گریۆ” Lyanka Gryu ئەکتەر و دەرهێنەر لە وڵاتی ڕووسیا کە بە ڕۆڵ بینین لە فیلمەکانی “منداڵانی ژێر ١٦ ساڵ” Children Under 16، “گەڕانەوەی چەکدارەکان” The Return of the Musketeers و زنجیرە دراماکانی “بارڤیخا” Barvikha و “سێرلۆک هۆڵمز” Sherlock Holmes

ناسراوە و هەروەها “ماکسیم دۆبرۆمیسلۆڤ” Maxim Dobromyslov بەرهەمهێنەری فیلمە سینەماییەکان، بەڵگەفیلمەکان و زنجیرە دراماکان لە وڵاتی ڕووسیا ـ سەرۆکی لیژنەی دادوەران، کە لە پڕۆژەکانی “مانای ژیان” The Meaning of Life، “ڕووسیا ـ ئۆدیسە” Russia-Odyssey و “دەرەوی وەرز. حیماسەی لاوان” Off-season. Saga of Youth هاوکاریی کردووە.

ئەندامانی لیژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی “بەڵگەفیلمە بڵیندەکان”

ئەندامانی لیژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی “بەڵگەفیلمە بڵیندەکان” لەم ڕووداوە سینەماییە کوردییەدا بریتین لە: “توماس سیدریس” Thomas Sideris ڕۆژنامەنووس، توێژەر و دەرهێنەر لە وڵاتی یۆنان، کە زیاتر لە ٤٠ خەڵاتی نێودەوڵەتی بۆ کاری توێژینەوەییەکانی خۆی لە بواری بەڵگەفیلمدا بەدەستهێناوە، خاتوو “مزگێن ئەرسلان” Mizgin Arsalan ڕۆژنامەنووس و دیکۆمێنتسازی کورد لە وڵاتی بەریتانیا، کە بە یەکەمین فیلمی بڵیندی خۆی بە ناوی “من فڕیم، تۆ مایەوە” I Flew, You Stayed خەڵاتی باشترین بەڵگەفیلمی ساڵی لە ئەنجومەنی ڕەخنەگرانی فیلمی تورکیا، خەڵاتی گەورەی فێستیڤاڵی بەڵگەفیلمی “ئامێد” Amedو خەڵاتی “مریلا گالێتی” Mirella Galletti لە وڵاتی ئیتاڵیا بەدەستهێناوە و هەروەها “ئیڤان بۆلۆتنیکۆڤ” Ivan Bolotnikov دەرهێنەر، سیناریۆنووس و بەرهەمهێنەر لە وڵاتی ڕووسیا ـ سەرۆکی لیژنەی دادوەران، کە دەرهێنانی بۆ فیلمەکانی “لە هێڵی یاریی” On the Line of the Game، “جان باپتیست” John the Baptist و “مۆزەخانەی پێبەدڵ” The Ideal Museum کردووە و بە فیلمی بڵیندی “ئازارەکان” Harms دوو خەڵاتی لە فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “شانگهای” Shanghai لە وڵاتی چین بەدەستهێناوە. فیلمی “پاڵمیرا” Palmyra لە بەرهەمەکانی ئەوە کە لە باکوور کوردستان وێنە گیراوە.

ئەندامانی لیژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی “کورتە فیلمە چیرۆکییەکان”

ئەندامانی لیژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی “کورتە فیلمە چیرۆکییەکان” لە چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” بریتین لە: خاتوو “ئێلێنا گلیکمەن” Elena Glikman بەرهەمهێنەر لە وڵاتی ڕووسیا ـ سەرۆکی لیژنەی دادوەران، کە فیلمەکانی “پیتێر ئێف. ئێم” Piter FM، “سپیتاک” Spitak، “لەسەر لێوار” On the Edge و “جادەی سپی” White Road! لە کارنامەی هونەری خۆیدایە، “فێکری

بەڕۆشی” Fekri Baroshi بەرهەمهێنەر، مۆنتیر و دەرهێنەر لە هەرێمی کوردستان کە دەرهێنانی بۆ فیلمەکانی “خەیاڵی دوای مردن” The Dream Before Death و “لە لانەی شێر” In the Lion’s Den کردووە و هەروەها “نەوزاد شێخانی” Navzad Shehani دەرهێنەری ئیزەدییە کە خەڵاتی “ژان لۆک گۆدار” Jean Luc Godard بەدەستهێناوە و بەڵگەفیلمی “کوشتنوبڕینی ڕەش” Black Massacre سەبارەت بە کۆمەڵکوژی ئیزەدییەکانی ساز کردووە کە وەکوو بەڵگەیەکی گرینگی هاوچەرخ، دەربارەی ئەم تڕاژیدیایە لە دیوانی سزای نێودەوڵەتیدا تۆمارکراوە.

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی “بەڵگەفیلمە کورتەکان”

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی “بەڵگەفیلمە کورتەکان” لەم ڕووداوە سینەماییە کوردییەدا بریتین لە: خاتوو “ڕووگەش کیریچی” Rugesh Kirici ئەکتەر، دەرهێنەر و نووسەر لە باکووری کوردستان کە لە شانۆ و سینەمای کوردیدا چالاکی دەکات و لە فیلمەکانی “شەوی دوورودرێژ” The Long Night، “بڕیاری سەخت” The Hard Decision، “بەڕوو” Acorn و “دایکی ئێلیف” Mother Elif ڕۆڵی بینیوە، “شێرۆ هیندە” Shero Hinde دەرهێنەر و سیناریۆنووس لە ڕۆژئاوای کوردستان کە بە فیلمی “ئەوین بەرانبەر بە کۆمەڵکوژی” Love in the Face of Genocide خەڵاتی بینەرانی فێستیڤاڵی فیلمی “لەندەن” و بە فیلمی “چیرۆکی شارێکی وێران” The Story of Destroyed Cities خەڵاتی گەورەی فێستیڤاڵی فیلمی مەکزیکی بەدەستهێناوە و هەروەها “لوقمان سوخەنوەر” Loghman Sokhanvar مۆنتێر لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ـ سەرۆکی لێژنەی دادوەران، کە مۆنتێری زۆربەی فیلمە ناسراوەکانی سینەمای ئیران و کوردستان، لەوانە؛ “دەنگی باران” The Sound of Rain، “یانە” The Team، “تەنیا” Tanya لە ئەستۆدا بووە.

پێشکەش کردنی خەڵاتی بلووری “هەتاوی زێڕین”

لە چوارەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ”، ٣٨ بەرهەم پێکهاتوو لە دوو بەشی پێشبڕکێی لەوانە؛ لە بەشی پێشبڕکێی “فیلمە بڵیندەکان”، ٧ فیلمی سینەمایی و ٨ بەڵگەفیلمی بڵیند و هەروەها لە بەشی پێشبڕکێی “کورتە فیلمەکان”، ١٤ کورتە فیلمی چیرۆکی و ٩ بەڵگەفیلمی کورت، بۆ بەشداریی لە بەشی کۆتایی ئەم فێستیڤاڵە دەستنیشان کراون و بۆ بەدەستهێنانی خەڵاتی کریستاڵی “هەتاوی زێڕین”ی ئەم ڕووداوە سینەماییە لەگەڵ یەکتریی ڕکابەریی دەکەن.

خەڵاتی “هەتاوی زێڕین” ستایلێکی کریستاڵ، بە هێمای هەتاوی زێڕینە

و ئەم خەڵاتە گرینگە لە پێنج بەشدا، لەوانە؛ باشترین فیلمی بڵیندی سینە□مایی، باشترین بەڵگەفیلمی بڵیند، باشترین کورتە فیلمی چیرۆکی، باشترین بەڵگەفیلمی کورت و هەروەها خەڵاتی "هاوبەشی لە سینەمای کوردی"دا بە براوەکان پێشکەش دەکرێت.

بۆ زانیاری زیاتر:
www.moscowkff.ru

وێنەی ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی چوارەمین فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "مۆسکۆ":

https://drive.google.com/drive/folders/1A-UU1u8xBHxKy782A58QcBIc3WyMC3SA?usp=share_link

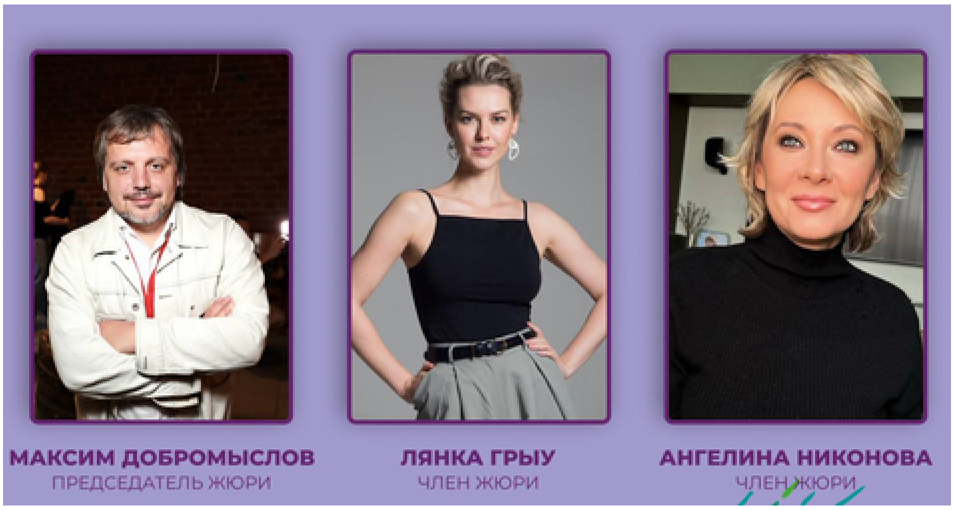

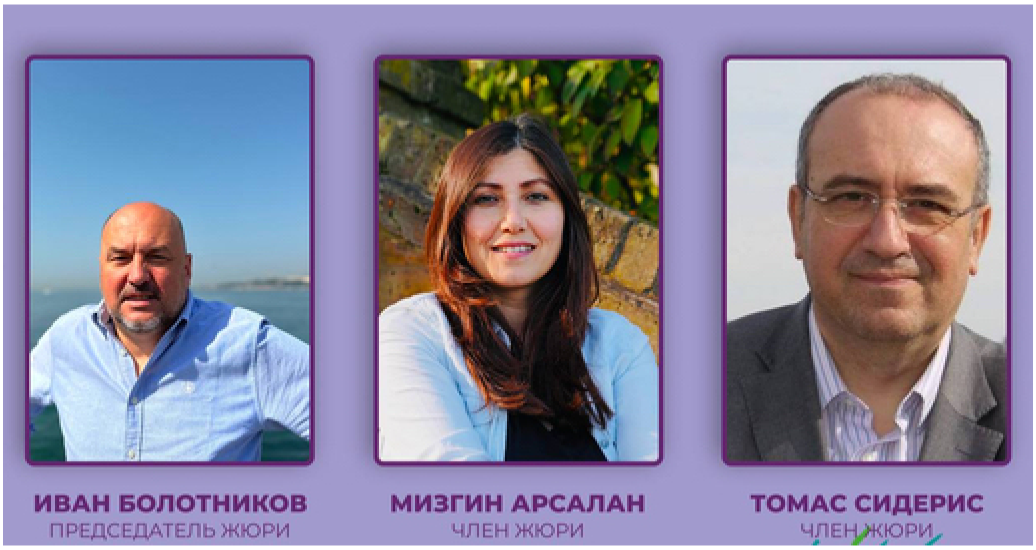

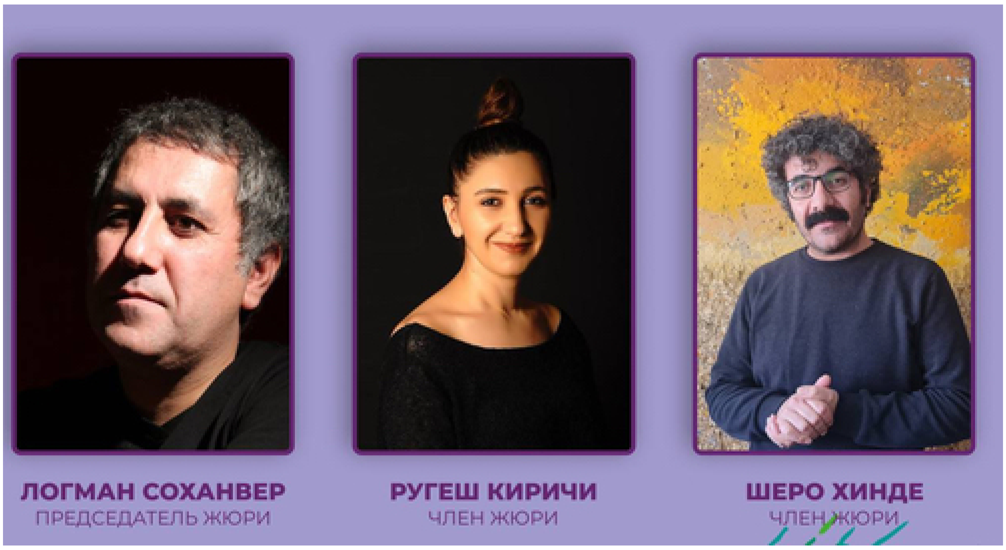

عیشق و هەوەس.. شەهلا نوری

واقتان ن□پ□□ت، ئەوە ژیانە
یەکەک زڵفی وەک زنجیر بە پای یاردا گیرۆدەدەبێت
ئەوی تر لەبازاڕی حەز بەدەوری خۆیدا گێژانە دەخولێت
یەکەک بە داوی مژوولکەی چاوی جوانێک شەوانە ئێشکدەگرێت
ئەوی تر بەکەوانی برۆی قەوسی خۆی یار تیرباران دەکات و دەیکوژێت
یەکەک لە بازاڕی هەوەس قوماشی دایدڕەومردم دەکڕێت
ئەوی تر قەزازی زەنگوڵە زێڕین کۆڵوانە بۆ یار □ ب□ دیاری دەهێنێت
یەکەک لە ئامێزی خۆش لانەوازی شەوانە کپ دەخەۆێت
ئەوی تر دۆزەخی جنون ئامێز بایی دەکڕێت
یەکەک تەختی ڕازاوە بەگوڵدان و شەمعەدان دەکڕێت

ئەوی تر کراسی مردگ، بلووری بۆخۆی بەکرێ دەگرێت
یەکەک پەراوێزی قەسیدەیەکی جوان دەچنێت
ئەوی تر ئارامی عیشقێکی قەشەنگ د□ش□□ن□ت
واقتان نەپەڕێت ئەوە ژیانە
یەکەک بەسەزمانە! بە لفکە زبرو دڕەکان خۆێ دەساوێت سەیرە کەف ناگرێت
ئەوی تر هەمیشه بۆنی خۆشی مەعشوقی خۆێ لێوەدێت
یەکەک شەکردانەکەی پڕ لە نوقڵی زەرد و سووری هەوەس دەکات عاقبەت تووشی
شەکرە دەبێت تامی لێ نابینێت و ئارامی لێد□ بڕێت

شەهلا نوری

ماڵئاوا ، پیاوی کتێب و ڕۆژنامە ، ماڵئاوا.. نەوزاد بەندی

کە لە ناکاو بە جێت هێشتین ،
کتێبەکان هەتیو کەوتن
خەمێکی قورست پێ چێشتین ،
پیتەکان بە بێ شیو خەوتن ..

کۆشکێکی پاک و ڕازاوەی
ڕۆژنامە ، واقی وڕما بوو ..
فرمێسک لەناو چاوەکانی
بەردەرکی سەرادا زا بوو .

ئیتر کۆشکی کتێبەکان ،
کێ ڕێکی خا ؟ تاوتووی بکا ؟
کراسی ڕۆژنامە و گۆڤار ،
کێ بیشوا ؟ کێ ئوتووی بکا ؟

ناوەندی شار ، بێ تۆ چی بکا ؟
هاوسەنگیی خۆی چۆن ڕاگرێ ؟
بە بێ تۆ .. بە بێ خەندەی تۆ ،
زەحمەتە خۆی ڕاناگـــــــــرێ ..

دوو درەختەکە خەمگینن ،
چاوەڕێت بوون ، هەر نەهاتی
پێشوەخت گەڵایان هەڵوەری،
ژمارەی خەزانی کاتیی !

تاقە ئازارێ کە بەخشیت ،
ئازاری ماڵئاوایی بوو ..
بەو ناوەختە ، بەو خەزانە ،
بەو مەرگە ، کە نائاسایی بوو ..

ئاخر لە وڵاتی مافیا و
گەمژە و نەخوێندەواریدا ،
لەگەڵ کتێب بووی کە هاتیت و
هەروا له کۆچی یەکجاریدا

لە شاری دەفتەره دۆلار ،
تۆ کتێبت کرد بە هاوڕێ
بۆیە لە میراتیی شارا ،
تۆ هیچ شتێکت پێ نا بڕێ !!

سوپاس ، بۆ باوکی ووشه و پیت ،
کە له شێوەی نا بێتەوە ..
ناوەندی شار دڵی شکا ،
زۆر زەحمەتە چا بێتەوە ..

▪ وێنەکە: ملا موحسین سەید محمود بەرزنجی

تەورە كچ.. شیعری ستار ئەحمەد

هەموو شەوێك
خەرمانێك گومان
دونیایەك بێ متمانەیی
زەمینێك بەردو
ئاسمانێك كینە
بەسەرما دەبارێنێ
دەڕوات دەسماڵێك تاریكی
بەروانك□ یەك حەسرەت
لە رۆحی خۆی دەئاڵێنێ
بۆ بەیانی
بەكۆمەڵێك بیانوو
جۆگەیەك گللەیی و
رووبارێك نەفرەت دێتەوە
خۆشەویستی زامدار دەكات
شیعر بۆ گڕ هەڵئەڕشێنێ
شەوانیش كات لەژان دەدات
جێژوان لەگڵ مارە دەبڕێت
من دەباتە خەڵوەتگای شێتان
بەدەستی خۆی خۆشی دەكوژێت
وتەی زاری
ل□ نەخێرو گومڕای□كان
هەڵكێشاوە
مەمك لای ئەو نارنجۆكە
دەم گڕكانی تێزاب و
ژەهرو جوێنە
ناونیشانی عەشق و ئینسان
سوتماكی پاشماوەی خوێنە
نەبروای بەوشەی خوداو
هەست و گیانە
نەدڵیشی كانگای شیعرو
سۆزی خاك و نیشتمانە
كچێكە لەشێوەی تەور
دەبێت ب□ تەم
رۆحی دەبیت بەتیلەی هەور

چاوەكانى بزەى بارانى نەديوە
دڵ لەژێر پێدا دەدوێنێ
پەنجە بەجەستەى هەتاوا دەكات
بۆسە بۆجوانى هەڵدەچنێ
تەنها ئەم شيعرەم دەتوانێ
ناوێك جوانى بۆ دابنێ

ستار ئەحمەد